Jun 4891

Digitized by Google

J. p. 112

HOLLANDS RIJKDOM.

VIERDE DEEL.

HOLLANDSCH RIJKDOM,

OF

TAFEREEL

VAN

NEERLANDSCH KOOPHANDEL EN ZEEVAART,

BEHELZENDE

Deszelfs *Oorſprong*, *Magt* en *toeneemende Vermeerdering*, de oorzaaken welke tot derzelver aanwas medegewerkt hebben; die, welke tegenwoordig tot derzelver verval ſtrekken; mitsgaders de middelen, welke dezelve wederom zouden kunnen opbeuren, en tot hunnen voorigen bloei brengen.

UIT HET FRANSCH VERTAALD.

Merklijk veranderd, vermeerderd, en van verſchelden misſlagen gezuiverd.

DOOR WIJLEN

M^R. ELIAS LUZAC,

In leven Advocaat voor den Hove van Holland, Zeeland en Westvriesland

TWEEDE UITGAVE,

VIERDE DEEL.

Quis vir bonus eſt?
Qui conſilia Patrum, leges, juraque, ſervat.
HORAT. Epiſt. ad quint.

TE LEYDEN,
BIJ M. CYFVEER, J. Z.
1801.

INHOUD

DER

HOOFDSTUKKEN,

van dit VIERDE Deel.

VIII. HOOFDSTUK. Onderzoek der oorzaaken, welke den Koophandel in Holland hebben doen vervallen. —— —— Bladz. 1

IX. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed der Belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken, Visscherijen, en alle Neeringen en Handteeringen. —— —— 81

X. HOOFDSTUK. Van den Invloed van 's Lands Staatsgesteltenis op de Vaart, Koophandel, Manufactuuren, Trafieken, en verdere Neeringen en Handteeringen. —— 134

XI. HOOFDSTUK. Schadelijke invloed van het gebrek van Verbindtenisfen met Vreemde Mogendheden, en van een genoegzaame Krijgsmagt op de Vaart en Koophandel dezer Landen. —— —— 160

XII. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Verval onzer Oost- en West-Indische Bezittingen op de algemeene Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken dezer Landen. —— —— —— 166

XIII. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Verval onzer Colonien op de algemeene Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken dezer Landen. —— —— 196

XIV. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Crediet geeven op onze Vaart en Koophandel. —— —— —— 228

XV. HOOFDSTUK. Nadeelen door Vreemde Mogendheden aan onze algemeene Vaart en Koophandel toegebragt. —— 235

XVI.

XVI. HOOFDSTUK. Verſchillende bijzondere Oorzaaken, welke medegewerkt hebben, om onzen Koophandel en Scheepvaart te doen vallen. —— —— —— 243

XVII. HOOFDSTUK. Middelen, door welken de Koophandel en Scheepvaart dezer landen weder kunnen opgebeurd worden, en den voorrang op alle handeldrijvende Volken bekomen. —— —— —— 282

XVIII. HOOFDSTUK. Beſchouwing van de inwendige geſteltenis van den Vereenigden Staat, met betrekking tot de Scheepvaart, Koophandel, Fabricken en Trafieken. —— 352

XIX. HOOFDSTUK. Beſchouwing over de Middelen, welke, ten aanzien der binnenlandſche Laſten, tot opbeuring van Vaart, Koophandel, Manufacturen en Trafieken bij der hand genomen zouden kunnen worden. —— —— 410

XX. HOOFDSTUK. Beſchouwing van de Middelen, welken de Colonien tot opbeuring van Vaart, Koophandel, en Manufacturen aan de hand geeven. —— —— 443

XXI. HOOFDSTUK. Beſchouwing van verſchillende bijzondere Middelen, welke medewerken kunnen tot verbetering van Vaart, Koophandel, en Manufacturen. 486

LIJST

LIJST

VAN

BIJLAAGEN.

MEMORIE, dienende om te toonen de billijkheid van 't verzoek aan hun Ed. Groot Mogenden, de Staaten van *Holland* en *Westvriesland*, gedaan door P. PAMA, *cum suis*, Negocianten in Tabak te *Amsterdam*, ten einde te obtineeren moderatie der impost op de Canasser Tabak; en om te gelijk de bedenklijkheden weg te neemen, welke daar tegen zijn geproponeerd. . . . . A.

IMPOST op de Waag, sedert den jaare 1607. . B.

EXTRACT uit de Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, in Haar Edele Groot Mog. Vergaderinge genomen, op Vrijdag den 28 September 1753. C

CONSIDERATIEN, geformeert door de Kooplieden in Amsterdam, in conformité met die van Rotterdam, handelende in Engelsche en andere binnen en buitenlandsche Wollen-Manufactuuren. . . . . D.

AANHANGSEL van de Consideratien, geformeert door Kooplieden van Amsterdam en Rotterdam, handelende in Engelsche en andere binnen- en buitenlandsche Wollen Manufactuuren. . . D 2. I.

EXTRACT uit de Project-Lyst der Convoyen en Licenten van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerden van de Hollandſche Collegien ter Admiraliteit, op de Propoſitie van Zyne Hoogheidt, Glorieuſer Gedachteniſe &c. ten opzichte van de Wollen Manufactuuren. . . . . D. 3. 1.

ENIGE weinige Aanmerkingen op de Conſideratien van de Fabrikeurs der Manufactuuren. . . D. 4. 1.

VOORSLAG van de Gecommitteerden van de Collegien, ter Admiraliteit om te dienen tot een Conciliatoir omtrent het werk van de Manufactuuren. . D. 5. 1.

HOL-

HOLLANDS RIJKDOM,

BEHELZENDE

Den Oorſprong van den Koophandel *en van de Magt van dezen Staat; de toeneemende vermeerdering van deszelfs* Koophandel *en* Scheepvaart; *de oorzaaken, welke tot derzelver aanwas medegewerkt hebben; die, welke tegenwoordig tot derzelver verval ſtrekken; mitsgaders de middelen, welke dezelven wederom zouden kunnen opbeuren, en tot hunnen voorigen bloei brengen.*

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Onderzoek der Oorzaaken, welke den Koophandel in Holland hebben doen vervallen.

WANNEER wij, Leezer, met U, de vroegere of oude gebeurtenisſen van ons Vaderland, en vooral die, welke ten tijde des ſpaanſchen krijgs den voorſpoed der Landzaaten zoo hoog hebben doen ſtijgen, dat onze Vrije Staat, die naauwlijks op zich zelve ſcheen te kunnen beſtaan, onder de magtigſten Mogendheden gerekend mogt worden, hebben doorloopen; zoo moetge noodwendig op eene alleraangenaamſte wijze aangedaan zijn geweest over

de wonderen, welke zich in die tafereelen hebben vertoond, en in derzelver beſchouwing een onuitſpreeklijk vermaak genooten hebben. Wat voorwerp toch (buiten de beſpiegelingen van godsdienst) kan ons aangenaamer vallen, wat ons hart ſterker treffen, wat onze ziel meerder inneemen, wat ons eene leerzaamer tijdkorting verſchaffen, wat ons vernuft ſterker lokken en vervrolijken dan de opkomst, aangroejing, de werkzaamheid, en daar uit voortvloeiende welvaart van een volk, het welk, op een ongunſtige ſtreek der aarde gehuisvest, klein in getal, gering op zich zelf, door zijn beleid, vlijt, en ſtandvastigheid, en meer andere godvruchtige en burgerlijke deugden, zich zoo hoog weet op te beuren, dat het voor de magtigſte natien niet behoeft te wijken? Doch, even zoo verrukkende als eene diergelijke beſchouwing voor een mensch, die eenigzins vatbaar voor het zedelijk ſchoon is, weezen moet; even zoo onaangenaam, droevig, en ſpijtig moet hem de beſchouwing van een volk vallen, dat, tot zulk een toppunt van luister en grootheid geſteegen, door een aanhoudenden loop van wisſelvalligheden, nog laager daalt, dan het te vooren hoog gereezen was.

VEILIG mag ik mij hier omtrent beroepen op alle die geenen, die de geſchiedenisſen der volken met oplettenheid geleezen hebben, niet, om juist eigentlijk te weeten, op welken dag, in welke week, en in wat jaar de een of de andere Vorst een troon beklommen, een ſlag geleverd, eene ſtad vermeesterd heeft, of wel in huwelijk is getreeden, de kinderen uit het huwelijk geboren zijn, en welke diergelijke gebeurtenisſen meer de mindere ſoort van Leezers ophouden; maar die zich in de geſchiedkunde geoefend hebben, om de menſchen, derzelver gemoederen, aart, levenswijze,

de

de oorzaaken van hun wel- of kwaalijk weezen, van hun voor- of tegenſpoed te leeren kennen. Men ſtelle eens de lotgevallen der Grieken, en der Romeinen, om van geene andere volken te reppen, in die tijden, in welken zij zich aanzienlijk en geducht gemaakt hebben, tegen het geen men van hun leest in die tijden, in welken zij, geheel ontaard en verbasterd, tot een ſpot van andere volken zijn geworden: welke tegenſtrijdige aandoeningen zal men niet gewaar worden? En heeft dit plaats, wanneer wij volſtrekt geene betrekking hebben tot die natien, wier geſchiedenisſen tot een voorwerp onzer beſpiegelingen ſtrekken, hoe veel te meer moeten wij door het een en ander niet getroffen worden, wanneer die beſchouwing ons Vaderland raakt?

De lotgevallen zijn ſomtijds van dien aart, dat men 'er liefst het oog van zoude afwenden, even als een zieke, welke, met een ongemak of kwaal behebt zijnde, liever het oog daar van afkeert, dan toelaat, dat men 'er hem de oorzaaken en de gevolgen van vermelde; en die zich liever met de hoop van eene natuurlijke geneezing wil ſtreelen, dan te gedoogen, dat 'er middelen tot het wegneemen van den oorſprong der kwaale in 't werk geſteld worden, daar vast het euvel toeneemt, en ten laatſten doodlijk word. Op dezelfde wijze is het gemeenlijk in den burgerſtaat gelegen: men ſpreekt over de ziekte; men ziet en erkent de kwaalen; men ondervindt haare verderflijke uitwerkingen; en met dat al, hoe verder zij voortgaan, hoe afkeeriger men ſchijnt, om ze gade te ſlaan, en naar hulpmiddelen uit te zien: men ſchuwt het akelig gezigt en denkbeeld; en men word eindelijk zoo ſlaauw, zoo zwak van moed, en ijver, dat men, enkelijk om bevrijd te zijn van hand aan 't werk te

ſlaan, de geneezing buiten hoop ſtelt. Daar is toch niet aan te doen, zegt men, en daar mede laat men alles drijven; gelijk een mensch, die in 't water gevallen, den moed opgeeft, het water inzwelgt, en verzinkt. De ijverloosheid, dus in de plaats van den ijver getreeden, maakt overzulks veeltijds, dat de kwaal, welke nog te geneezen was, onherſtelbaar word. Want, voor zoo veel wij het kunnen inzien, hoe veel gelijkenis eene burgermaatſchappij met een mensch hebbe, of vooronderſteld moge worden te hebben, is mij het begrip, als of een burgerſtaat, in welken de zaaken ten uiterſten verloopen zijn, even zoo min wederom herſteld zoude kunnen worden als het menſchelijk ligchaam, dat door ongeneezelijke kwaalen naar 't graf getrokken word, zeer ongegrond voorgekomen; en wel hoofdzaaklijk om deze reden, dat de menseh door de wetten van 't ſtoffelijk weezen, welke hem doen leeven, genoodzaakt word te ſterven: daar niets in den aart van eenen burgerſtaat te vinden is, dat dien *noodzaaklijk* of *onvermijdelijk* ten verderve of tot een ondergang moet brengen: waarom liet mij dan voorkomt, dat, tot welk verval een burgerſtaat geraakt moge zijn, 'er altoos mogelijkheid en kans is, om dien op te beuren, en tot eenen voorigen welſtand te brengen, of, wil men liefst, om dien een ander, en als 't ware een nieuw leven, te geeven. Zulks moet, zoo wij meenen, te minder hoopeloos geſteld worden, om dat de wisſelingen der wereld zelfs aanleiding geeven, om een burgerſtaat in goeden ſtaat te houden, alzo het aan denzelven eigen is, om aan den eenen kant te kunnen vergoeden, het geen dezelve aan eene andere zijde komt te verliezen: iet dat dagelijks gezien word.

DAN

DAN, offchoon wij in het gevoelen ſtaan, dat hoe ellendig de ſtaat eener burgermaatſchappije moge zijn, 'er echter altijd een weg open is om dien te verbeteren, achten wij evenwel te gelijk, dat zulks niet kan geſchieden, ten zij men zo wel de oorzaaken van deszelfs zwakheid en verval, als van deszelfs opkomst en bloei, weete; en dat men voorts ook de hulpmiddelen tegen de kwaalen, welke die oorzaaken aanwijzen, kenne en gebruike. Dit is de reden, waarom wij, na vooraf getoond te hebben, hoe de ſcheepvaart en koophandel bij ons opgekomen, en door den tijd tot die hoogte, in welke men die gezien heeft, gereezen zijn, vervolgens daar van de oorzaaken nagegaan hebben; en dat wij nu vermeenen te moeten toetreeden tot een onderzoek van de oorzaaken huns vervals. Zoo wij daar in verſcheiden onaangenaamheden zullen moeten aanroeren, men wijte het niet aan ons, maar aan de zaake zelve, die wij niet kunnen noch ook niet mogen vervalſchen.

NIEMAND is 'er, die eenige kennis van onze ſcheepvaart en koophandel heeft, die niet gereedelijk (ten zij hij in ſtaat zij, om op een klaaren middag ſtaande te houden, dat het nacht is) zal erkennen, dat dezelven, over 't geheel genomen, grootelijks zijn vervallen en afgenomen. Wij hebben te vooren doen zien, hoe 'er Zijne Doorl. Hoogh. Willem de IV. glor. ged. over gedagt heeft, bij Hoogstdeszelfs Propoſitie van den 27. Augustus 1751. (*a*), en 't zal niet ondienstig zijn te toonen, op wat wijze 'er in die Verhandeling, op de tegenwerpingen, of op de verbeelding, dat de vaart en koophandel niet vervallen zouden zijn, geantwoord

(*a*) Zie het D. II. bladz. 290-293.

woord word: wij leezen 'er het volgende van (*a*).

„ NIETTEGENSTAANDE alle het geene hier „ geſegt is van het verval van onſe Commercie, „ ſoo zyn 'er egter nog ſommige die ſuſtineeren *dat „ Onſe Koophandel nog op deſelve voet is als voor dee- „ ſen*, de gronden waarop ſy dit gevoelen fundee- „ ren, zyn:

1. „ DAT de Convoyen en Licenten van de in- „ koomende en uitgaande Waaren, de Waag- „ gelden, de Laſtgelden op de Scheepen, als „ mede de regten op de comſumtie, &c. niet „ zyn vermindert.

2. „ DAT de klagten der Kooplieden niets be- „ wyſen, want dat de winſten, die by den „ Koophandel gemaakt worden, nog wel de- „ ſelve zyn, maar over een meerder getal van „ Perſoonen circuleeren.

3. „ DAT de heedendaagſche pragtige leevens- „ wyſe de Kooplieden in grootere depenſes in- „ wikkelt als onſe Voorouders, en reedenen „ tot klaagen geeft.

„ SONDER thans te willen onderneemen, om alle „ het geene hier geſegt word uit te pluiſen, nog „ ons te behelpen met te ſeggen, dat geene van „ deeſe ſuſtenuen beweeſen worden, ſoo ſal men „ ſig vergenoegen het weeſentlyke van dit raiſon- „ nement te beantwoorden, en omtrent de eerſte „ allegatie remarqueeren: dat die geene, dewelke „ op de voorſz. wyſe, omtrent de Convoyen en „ Licenten op de inkoomende en uitgaande Waa- „ ren raiſonneeren, en willen betoogen, dat, door- „ dien deſelve niet vermindert zyn, de Commercie „ van de Republicq ook niet vermindert is, ſeer ge-

(*b*) Propoſitie van Zyne Hoogheid, bladz. 20. en volg. in 4to.

„ gebrekkelyke denkbeelden van de Commercie ſelfs
„ moeten hebben, want anderſins ſouden ſy ſig ge-
„ wagt hebben in het geheel van de inkoomende Reg-
„ ten te ſpreeken, als niet ter ſaak doende; want dat
„ deeſe inkoomende Regten geen bewys van eene
„ floriſſante Commercie zyn, ſal koomen te bly-
„ ken, wanneer men eens beſchouwt, welke oor-
„ ſaaken veeltyds aanleiding tot een accreſcement
„ van inkoomende Regten geeven.

„ DE toeneemende pragtige leevenswyſe, wat
„ produceert die anders als een aanvoer van meer
„ overtollige vreemde Waaren, en bygevolg een
„ accreſcement van inkoomende Regten?

„ WAT zyn de oorſaaken geweeſt van het accre-
„ ſcement van 's Lands inkomſten, na de fatale
„ Winter van het jaar 1740. anders, dan dat na
„ maate, dat onſe binnenlandſche Gewaſſen, van
„ meeſt alle Leevensmiddelen, door den ſtrengen
„ vorſt geruïneert zynde, dit gebrek heeft moeten
„ geſuppleert worden door den toevoer van bui-
„ ten, om onſe eigene conſumptie te voldoen; de
„ Republicq ſou waarlyk niet veel ſoodanige ſoo-
„ genaamde floriſante jaaren konnen uitſtaan.

„ EINDELYK, wat heeft 's Lands inkomſten
„ doen augmenteeren op den invoer van vreemd
„ Vee, Booter en Kaas, anders dan de ruïneuſe
„ graſſeerende Veeſiekte? die ſulks aan een toe-
„ neemende Commercie ſou willen toeſchryven,
„ ſoude ſig dus merkelyk bedriegen.

„ EN wie ſiet niet? dat in ſoo verre als den
„ Koophandel van de Republicq alleen quam te be-
„ ſtaan in een invoer van vreemde Waaren, de-
„ ſelve in plaatſe van voordeelig, ruïneus voor het
„ Land ſoude zyn, en de Natie meer en meer uit
„ teeren; dus ſoude men de ſaak niet behoorlyk
„ aprofondeerende ſig konnen inbeelden een flori-

„ ſante Handel te hebben, en egter na onſe ruïne
„ hellen. En derhalven ſoo concludeere ter wee-
„ derlegging van het eerſte argument, *dat Onſe*
„ *Commercie niet vermindert ſou zyn, om dat de Con-*
„ *voyen en Licenten op de inkoomende Goederen niet*
„ *vermindert zyn*, dat het ſelve van geen de minſte
„ applicatie, en veel eer een ruïneuſe, dan een
„ voordeelige ſituatie van den Koophandel komt
„ te probeeren, en men behoeft alleen de Engel-
„ ſche politiquen van het middel van Drawback en
„ Acte van Navigatie te leeſen, om te ondervin-
„ den, dat men al ſeedert hondert jaaren, alleen
„ den uitvoer en het débit na buiten van Waaren
„ en Koopmanſchappen, als de eenige putte, en
„ voor een Land voordeelige Handel in dat Ryk ge-
„ conſidereert heeft, en daarenteegen wel deege-
„ lyk den invoer der Waaren, als ſeer equivoque,
„ en onſeeker geſtelt heeft, of ſchaadelyk dan
„ voordeelig was?

„ MAAR geheel anders is het met de beſchou-
„ wing der Convoyen en Licenten op de uitgaande
„ Waaren en Koopmanſchappen geleegen; en men
„ maakt geen ſwaarigheid, van ontrent deeſe Reg-
„ ten op ſig ſelve genomen te determineeren, dat
„ indien 'er beweeſen kan worden, dat deſelve niet
„ ſyn verminderd, dat men dan ook ſal kunnen
„ accordeeren, dat de Commercie van de Repu-
„ blicq, nóg ontrent op deſelve voet is; maar in
„ de examinatie van deeſe Regiſters der uytgaande
„ regten, zal men attentie moeten neemen op ſoo-
„ danige jaaren, dewelke ſujet ſyn geweeſt *aan*
„ *toevallige, en van buyten daar by gekomen oorſaa-*
„ *ken*, als by voorbeeld: men ſal moeten excipiee-
„ ren de jaaren van den laatſten oorlog, door En-
„ geland aan Spanjen in den jaare 1739, en door
„ Vrankryk aan Engeland in den jaare 1743 gede-

„ cla-

„ clareert; want deese drie Natien toen met elkan-
„ der direct geen Handel konnende dryven, alsoo
„ sulks weederzyds verbooden was, soo heeft hun-
„ nen Handel over de Republicq gerouleert, en
„ niet alleen een accresement van uitgaande Reg-
„ ten, maar een bloei in alle Traficq en Handel
„ gecauseert, die genoegsaam op alle takken gein-
„ flueert en een generale voorspoed en welvaart in
„ de Provincien geproduceert heeft, soodanige
„ jaaren derhalven moet men excipieeren, als geen-
„ sints ter materie dienende.

„ Men kan daar omtrent egter remarqueeren,
„ hoe seer het welvaaren, en de prosperiteit van
„ de Republicq bevordert word, en hoe het alle
„ middelen van bestaan voor de Inwoonders doet
„ floreeren, als men het transport van vreemde
„ Waaren en Koopmanschappen over deese Provin-
„ cien bevordert, soo als geduurende die oorloo-
„ gen geweest is; en in het kort, als men de Com-
„ mercie, die voor de Republicq voordeelig is,
„ soude definieeren in soo verre het den Zeehandel
„ aangaat, soo kan men met regt seggen, dat desel-
„ ve alleen bestaat in het verhandelen en weederom
„ uitsenden van ingebragte vreemde Waaren en Koop-
„ manschappen. Deesen Handel is het derhalven,
„ die altoos op het oog moet gehouden, en door
„ alle middelen van ontlasting, faveur, encourage-
„ menten en faciliteiten moet bevordert worden".

Voorts gesproken hebbende van den on-
dienst eener vaart en koophandel, welke met
voorbijgaan van onze havens geschiedt, word 'er
verder gezegd (*a*):

„ Men heeft nog wyders geallegeert, dat het ren-
„ dement der Lastgelden, in soo verre sulks niet ver-
„ min-

(*a*) *Propositie van Z. D. Hoogheid*, bl. 25-27.

„ mindert is, ook een bewys uitleeverde, dat de
„ Commercie van de Republicq niet vermindert is:
„ maar behalven dat de reeds gemaakte exceptie on-
„ trent de laatſte oorlogsjaaren, tuſſchen Vrankryk,
„ Spanjen en Engeland, ook in deeſe van applicatie
„ is, alſoo alle deeſe drie Natien in die tyden met min-
„ der riſico en koſten met onſe Scheepen als met haar
„ eigene kunnende navigeeren, ſig niet alleen van
„ gedagte onſe Scheepen tot het transport van haare
„ Producten hebben bedient, maar ſelfs haar Schee-
„ pen aan de Hollanders hebben moeten verkoopen,
„ waar door men ſeer wel heeft kunnen nagaan, dat
„ onſe Scheepvaart in die jaaren ten minſten een der-
„ de geaccreſceert, en ſeedert het ſluiten der vreede
„ ook weederom wel ſoo veel vermindert is.

„ De Scheepvaart heeft ſeekerlijk veel relatie tot
„ den Koophandel, maar om ſig een regt denkbeeld
„ te formeeren, ſoo is het noodig deſelve in alle des-
„ ſelfs takken in deeſe Republicq te conſidereeren;
„ dog alſoo het weederom alhier de plaats niet is,
„ om dat ſtuk te verhandelen, ſoo ſal men alleen en
„ in paſſant aanmerken, in ſoo verre, *als men uit de*
„ *Laſtgelden wil aantoonen, dat de Commercie niet ver-*
„ *mindert is*, dat een Land veel Scheepsvaart of Re-
„ deryen, ſonder eenige Commercie kan hebben; als
„ men conſidereert, dat tot het transport van Waren
„ en Koopmanſchappen van de eene vreemde Plaats
„ na den ander en voorby ons Land, ſeer veel ſoo
„ niet meeſt Hollandſche Scheepen gebruikt werden.

„ Daar is geen Provincie van ons Land, die
„ meer Rederyen heeft van Smakken, Koffen, Gal-
„ joots, en daar meer diergelyke Vaartuigen t'huis
„ hooren, als die van Vriesland, ſonder eenige Com-
„ mercie te hebben; en derhalven concludeert men
„ met regt, dat men deeſe objectie, teegens het ver-
„ val van de Commercie van de Republicq kan re-

jecte-

„ jecteeren, en alſoo min van eenig valeur agten,
„ als de regten op de conſumptien, dewelke alleen op
„ de Manufacturen, Fabriquen, &c. inflüeeren,
„ en derhalven alhier niet te pas koomen.

„ NA dus eendeels aangetoont te hebben, wat 'er
„ van de ſtaat van onſe Commercie is, en daar om-
„ trent geconcludeert te hebben, dat deſelve is ver-
„ vallen, als meede vervolgens gerefuteert te heb-
„ ben de gronden, waar op men een contrarie opi-
„ nie fundeert, als namentlyk, dat de Commercie
„ nog ontrent in deſelve ſtaat is; ſoo ſoude men kon-
„ nen overgaan ter onderſoek van de oorſaaken van
„ het verval van de Commercie, alſoo men uit de
„ ſourçe van het quaad beſt kan afneemen, welke
„ remedien gebruikt moeten worden, om desſelfs
„ voortgang te ſtuiten".

HET verval van de ſcheepvaart en den koophandel buiten kijf zijnde, ſtaat ons nu te onderzoeken, welke de oorzaaken van hetzelve zijn: maar, om daar toe te komen, en dit met vrucht te doen, moeten wij ons vooraf ophouden bij de wanbegrippen en de vooroordeelen, welke daar omtrent algemeen heerſchen. De eerſte bron zoo van onze dwaalingen als rampen ligt doorgaans in onze verbeeldingen en vooroordeelen: dus is het ook met ons oordeel over Hollands ſcheepvaart en koophandel gelegen. Derhalven, zal men de oorzaaken van derzelver verval naauwkeurig opſpooren, dan moet men beginnen met de verkeerde denkbeelden en vooroordeelen, die 'er van ſtand gegreepen hebben, uit den weg te ruimen. Onder dezen kan men gerustelijk het wanbegrip, in het welk men in 't algemeen is omtrent de volken van Europa, als het voornaamſte ſtellen.

WANNEER men ſpreekt van de oorzaaken, welke de ſcheepvaart en koophandel in Holland hebben doen vervallen, worden 'er gemeenlijk voor gehouden de poogingen,

gen, welken vreemde volken, in de laatere tyden, gedaan zouden hebben, om den Hollanderen den koophandel en vaart afhandig te maaken, of 'er ten minſten deel in te krijgen. Zelfs beroept men zich op deze poogingen alsde voornaamſte, zoo niet de eenigſte oorzaak, aan welke men het afneemen van onze vaart en koophandel moet toeſchrijven. Men brengt de Engelſchen, Franſchen, Brabanders en Vlaamingen, de ſteden van het Noorden, als ſpreekende getuigen, bij, even als of deze volken nooit op de vaart en koophandel bedagt waren geweest, voor dat wij hen daar toe hadden aangeſpoord door den opgang, welken wij 'er in gemaakt hebben. De *Propoſitie* van Z. D. Hoogheid Willem den IV. glor. ged. geeft zelfs dit deelneemen dezer volken in den koophandel op, als eene der oorzaaken, welke het verval van onzen koophandel en zeevaart bewerkt hebben. Men kan zekerlijk niet ontkennen, dat, wanneer veele volken zich teffens op eene vaart en koophandel, welke te vooren door een enkel van dezelven werd gedreeven, toeleggen, zulks aan de vaart en koophandel van dit eene volk meer of min nadeel moet toebrengen: en dat men 'er de voordeelen ligter van behoudt, als men 'er alleen meester van blijft. Dog gemeenlijk word aan die deelneeming meer toegeſchreeven, dan men redelijker wijze moest doen. Het is een algemeen gebrek, of, wil men liever, eene algemeene gewoonte van zulken, die in eenige bloeiende neering of beſtaan anderen opvolgen, en hunne zaaken achteruit zien loopen, de oorzaak 'er van toe te ſchrijven aan de poogingen van die geenen, die hun den voet geligt hebben. Zoo als het met bijzondere luiden gaat, zoo is het ook gelegen met de volken. Vervallen hunne zaaken, zij wijten het niet aan hunne ijverloos-

heid

heid, achteloosheid, zorgeloosheid, werkeloosheid, verval van deugd, zeden, goede trouw, en wat al meer geſchikt is om de beste zaaken te doen verloopen, maar aan de naijverige poogingen van andere volken. Waarom zouden wij dan niet tot de volken zeggen, het geen men aan een bijzonder mensch zoude antwoorden, welke deze reden van het verval van deszelfs neering zoude bijbrengen, dat zij met dezelfde vlijt, dezelfde oplettenheid, dezelfde waakzaamheid, dezelfde zuinigheid als hunne voorzaaten, het geene zij van dezelven geërft hebben, behouden en zelfs vermeerderd zouden hebben? Wij hebben reeds te vooren gezien (*a*), dat men zeer verre van den weg af is, als men zig verbeeldt, dat wij geene tegenſtreevers in het ſtuk van vaart en koophandel hebben te beſtrijden gehad, dan in deze laatſte tijden, in welken wij onzen handel hebben zien vervallen. Laatenwe, bij het geen wij 'er van gezegd hebben, nog eenige blijken van opleveren. Het is wel dubbeld der moeite waardig, het is zelfs noodzaaklijk, dat men het vooroordeel, het welk daar omtrent zoo algemeen de overhand heeft genomen, tot den wortel toe trachte uit te roeien.

De Hiſtorieſchrijver Velly verhaalt ons „ dat „ onder Keizer Aurelianus de *Franken* (den naam „ waar mede men zonder onderſcheid de Actuarii, „ Bructeri, Chamaven, Saliers, Katten, Amſivarii, „ de Cauchen, Sicambers en Friezen, alle volken „ van Duitschland, betekende) alle de ſchepen, wel„ ke op den Oceaan gevonden werden, vermeesterden (*b*)," en zekerlijk konden die volken zulks niet verrichten, zonder eene vermogende zeemagt te bezitten; en is eene zeemagt wel te begrijpen zon-

(*a*) D. I. —— —— D II.
(*b*) Velly *Hiſt. de France* T. I. p. 12. & 13.

zonder vaart en koophandel, al was het maar, om zich. het geen vereischt word tot het bouwen van een ſchip of vaartuig, te bezorgen.

ONDER de regeering van CLOVIS bemagtigde eene franſche vloot die der Deenen, ontnam hun den buit, welken zij hadden gemaakt, en ſtelde de franſche krijgsgevangenen in vrijheid. „ Men kan „ (zegt de Heer VELLY, ſprekende van de pracht „ van het Hof van Dagobert den I.) (*a*) zich niet „ verbeelden, tot hoe hoog de pracht, onder de re„ geering van dezen Vorst, ſteeg. Het goud en de „ edele geſteenten blonken aan alle kanten. St. „ Bloy, welke ſlechts als goudſmit aan het Hof „ kwam, droeg gordels met fijne ſteenen bezet. „ Men verzekert, dat hij voor Clotaris een leu„ ningſtoel van fijn goud maakte. Maar, het geen „ de pracht ten hoogſten voerde, was, dat de troon, „ waar op Dagobert in eene algemeene vergadering „ der Heeren van zijn Rijk zat, geheel van het„ zelfde metaal was. De Franſchen waren die groo„ te rijkdommen verſchuldigd *zoo aan hunnen koop„ handel in het ooſterſche Keizerrijk*, als aan hunne „ veroveringen in Italië."

HOE zoude Pepijn eene vloot tegen de Saraceenen hebben kunnen uitrusten; en hoe zouden de Saraceenen, op het bloote gerucht zijner aankomst, zich gehaast hebben het eiland Corſica, op 't welk zij eene landing hadden gedaan, te verlaaten (*b*), indien Frankrijk geene aanzienelijke zeemagt, en eene vaart en koophandel, welke uitgebreid genoeg was, om dezelve aan dat rijk te bezorgen, hadt gehad.

LAATEN wij VELLY verder hooren ſpreeken. Zie hier,

(*a*) *Hiſt. de France* T. I. p. 247. & 248.
(*b*) VELLY Ibid. Tom. I. p. 12. & 13.

nier, hoe hij van den koophandel van Frankrijk, geduurende de eerſte tijden van dat Rijk, ſpreekt. „ Voor het overige is het niet te verwonderen (*a*), „ dat onder die menigte van reglementen, welke „ de ſaliſche wet uitmaaken, 'er geen een is, welk „ het beteugelen der pracht betreft. Deze ondeugd, „ eene dochter des overvloeds, komt zelden in den „ aanvang der rijken te voorſchijn. De regeering der „ veroveraars is zelden die des koophandels, welke „ alleen groote rijkdommen voortbrengt. *Men had* „ *dien in de Gaulen, onder de heerſchappij der Romei-* „ *nen, zien bloeien;* de eerſte Koningen van 't ge- „ ſlacht van Meroveus vonden denzelven geheel en „ al verwaarloosd; de geduurige oorlogen, welken „ zij moesten voeren, lieten hun niet toe denzelven „ in deszelfs ouden luister te herſtellen. Doch, in- „ dien dezelve in de eerſte eeuwen van het rijk „ in verval was, *was dezelve nochtans niet geheel en* „ *al te niet gegaan;* het blijkt zelfs, dat *dezelve eenige* „ *kracht onder Koning Gontran had.* Deze Vorst, „ misnoegd op zijn neef Childebert, verbood alle „ gemeenſchap tuſſchen Bourgondië en Auſtraſië. „ Men ziet, onder Clotaris den II., eene *Maatſchappij* „ *van Kooplieden*, welke onder het geleide van Sa- „ mon, uit het grondgebied van Sens vertrokken, „ om in Sclavonien te gaan handel drijven. Men „ vindt, onder Dagobert den I. *veele markten opge-* „ *richt, als zoo veele verzamelplaatſen voor hen, die* „ *koopen of verkoopen wilden.* Men leert, uit een Ca- „ pitularium van de negende eeuw, dat onder Ka- „ rel den Grooten de *Franſchon bij henden onder de* „ *Sclaaven, de Abbaren, en Saxen gingen handel drij-* „ *ven:* hun was verbooden wapenen of harnaſchen „ derwaards te voeren. Men leest in de Kronijk

„ van

(*a*) VELLY *Hiſt. de France* Tom. I. p. 498. - 504.

„ van Fontenelles dat 'er, in de eerſte jaaren der „ regeering van dezen grooten Keizer, *een gere-* „ *gelde handel tuſſchen Frankrijk en Engeland ware.* „ De franſche Vorst geſtoord over de roekeloos- „ heid van Offa, Koning der Merciers, *verbood* „ *allerlei ſoort van handel tuſſchen de twee volken.*

„ Men wist toen bijna van geen anderen koop- „ handel, dan die op de markten gedreeven word; dit „ waren bijna de eenigſte plaatſen, waar men zich „ van de noodwendigheden des levens konde voor- „ zien. De handswerkslieden, konſtenaars en koop- „ lieden, hier en daar verſpreid, hadden hun ver- „ blijf nog niet in de ſteden gevestigd: deze „ werden niet bewoond dan door Priesters en eeni- „ ge arbeidslieden. Men zag 'er nog Monnikken „ nog Nonnen: de meeste kloosters waren op het „ platte land of in den omtrek der ſteden. De „ Adel woonde op deszelfs landgoederen, of volg- „ de het Hof. De onvrije lieden, dat is, die onder „ eens anders magt ſtonden, mogten, zonder ver- „ lof van hunnen Heer, hunne geboorteplaats niet „ verlaaten, de lijfeigen boer was aan het erf ge- „ bonden, de ſlaaf aan het huis of hoeve zijns „ meesters. Men begrijpt ligtelijk, hoe ongunstig „ deze verſpreiding ware voor den koophandel, „ welke groote en welbeſtierde gemeenſchappen „ vereischt. Om dit ongemak weg te neemen, „ *richtten onze Koningen dat groot getal van Jaar-* „ *markten op, waarop zich een ieder moest begeeven,* „ *de eenen om zich van het overtollige te ontdoen, de* „ *anderen om zich van het nuttige en noodige te voor-* „ *zien.* Die van St. Denijs was eene der ver- „ maardſten. *Men kwam derwaards, niet alleen uit* „ *geheel Frankrijk, maar zelf uit Friesland, Saxen,* „ *Engeland, Spanje en Italië.* Dit blijkt uit de „ acte van derzelver oprichting, onder Dagobert

„ den

„ den I. en uit eene ordonnantie van Pepijn den
„ Kleinen, welke de Monnikken dier Abtdij hand-
„ haaft in het recht van tollen op het grondgebied
„ van Parijs te heffen.

„ Men ziet egter uit veele hiſtoriſche gedenk-
„ ſtukken, *dat de koophandel in deze vroege eeuwen*
„ *niet volſtrektelijk bepaald was tot de markten al-*
„ *leen, noch tot de buitenlanders in Europa alleen.*
„ De ſtad *Arles* was onder de eerſte Koningen, uit
„ het geſlacht van Metoveus, nog *beroemd wegens*
„ *haare manufacturen, wegens haare borduurſels en*
„ *ſchrijnwerken met goud en zilver ingelegd.* Zij ne-
„ vens *Narbonne* en *Marſeille* waren de plaatſen,
„ daar alle de ſchepen uit het Oosten en Afrika
„ aankwamen. Zij deelden aan Trier een gedeelte
„ der rijkdommen, welken *de vreemde vlooten haar aan-*
„ *bragten*, mede. Men voerde dezelven de Rhone
„ op tot aan Lion: van daar de Saone en Doux
„ opgevoerd wordende, werden zij ontſcheept, *en*
„ *vervolgens te land vervoerd, tot aan de Moezel, wel-*
„ *ke dezelven naar de plaats hunner beſtemming bragt.*
„ Die ſchoone dagen verdweenen allengskens door
„ de oorlogsrampen. De Aziërs en Afrikaanen dor-
„ ſten niet langer onze havens bezoeken. Men
„ zag toen, hoe groot de kracht der eerſte en in-
„ geſchapene neigingen is. *Narbonne en Marſeil-*
„ *le behielden altijd die neiging tot de zeevaart, wel-*
„ *ke hen tot ſtapelplaatſen van het Geheelal hadden*
„ *gemaakt. Zij onderhielden onder de Kaarlingen*
„ *een zeker getal ſchepen, welken zij naar Conſtanti-*
„ *nopolen, naar Genua en Piſa, om handel te drijven, zon-*
„ *den. Die van Lion, vereenigd met die van Mar-*
„ *ſeille, en Avignon, waren gewoon, tweemaal 's jaars*
„ *naar Alexandrië te reizen, van waar zij reukwer-*
„ *ken en andere waaren, welke in Provence en het*
„ *gantſche rijk door, verkocht werden, medebragten.*

„ Doch nooit had de koophandel *zoo gebloeid dan on-*
„ *der Lodewijk den goedaartigen.* Deze Vorst oplet-
„ tende, om het welzijn zijner onderdaanen te be-
„ vorderen, *richtte een gild van kooplieden op*, zon-
„ der anderen last dan 's jaarlijks in zijn Paleis te
„ komen rekenen. Hij vergunt hun in de gant-
„ sche uitgeſtrektheid zijns rijks te handelen, ver-
„ klaarende, dat hij hen onder zijne beſcherming
„ neemt, bevéelende zijnen Bevelhebberen hun
„ de ſchepen, welke zij noodig zullen hebben,
„ om bij de hunnen te voegen, te bezorgen: *eene*
„ *inſtelling, welke aan de toekomende eeuwen die maat-*
„ *ſchappij, in onze dagen zoo beroemd, onder den naam*
„ *van Ooſt-Indiſche Maatſchappij, ſcheen te voor-*
„ *ſpellen.*

„ Uit dit alles (voegt 'er de Heer Velly
„ bij) kan men opmaaken, dat de Franſchen, on-
„ der de twee eerſte ſtammen onzer Koningen,
„ zich weinig met den koophandel bemoeid heb-
„ ben (*a*). Zij lieten denzelven bijna geheel
„ en al aan de vreemdelingen, welke hun niets
„ dan beuzelingen bragten, over. Spanje verſchaf-
„ te hun paarden en muilezels; Friesland man-
„ tels van verſcheiden kleuren, onder- en boven-
„ klederen met mater-otter- en kattenvellen ge-
„ voederd; Engeland koorn, tin, lood, huiden
„ en jagthonden; het Oosten en Afrika krui-
„ den, wijnen, Egyptisch papier, het welk in
„ Frankrijk tot in de elfde eeuw alleen in gebruik
„ is geweest; en olijfolie, een waar toen zoo
„ zeldzaam in onze luchtſtreeken, dat eene kerk-
„ vergadering, te Aken gehouden, den Monniken
„ vergunt zich van olie van ſpek te bedienen. Voor
„ 't ove-

(*a*) Deze gevolgtrekking loopt juist niet in den haak, gelijk men in 't vervolg zal zien.

„ 't overige, indien de buitenlanders in Frankrijk
„ niets dan gemeene goederen en van weinig waarde
„ bragten; dat geene, het welk zij 'er uitvoerden,
„ had mede niet veel om 't lijf, en was, insgelijks
„ van geringe waarde. Zulks beſtond gemeenlijk
„ in aardenwerk, bewerkt kooper, wijn, honig,
„ meekrap en zout. Men ziet uit eenen brief van
„ *Jeremias*, Biſchop eener zeeſtad, dat de belas-
„ ting op het zout, in de negende eeuw, nog niet
„ ingevoerd was, en dat men het zout op de-
„ zelfde wijze, als tegenwoordig, bereidde. Men
„ had in het bisdom van dien Kerkvoogd daar aan
„ gebrek, om dat de regenvlaagen de voren, ge-
„ maakt om het zoute zeewater daar in te ontvangen,
„ hadden doen overſtroomen. Hij verzoekt den
„ Biſchop van *Toul*, dat hij hem zout uit Lotha-
„ ringen en het Franche-Comté wil toezenden:
„ Het welk bewijst, dat deze twee zoutmijnen
„ toen in gebruik waren, en dat ieder voorraad
„ van zout opdeede, waar hij goedvond, zelfs in
„ een Koningrijk, het welk in de nabuurſchap van
„ het geene, waarin hij woonde, lag.

„ Men vindt (dus gaat de Heer Velly voort)
„ in de verzameling der Capitularia eene menigte
„ reglementen *zoo op den koophandel in het algemeen,*
„ *als in het bijzonder op den handel van ſlaaven, gemunt*
„ *geld, kostbaare vaten en geſteenten*, een handel,
„ welke toen in Frankrijk gemeen was. Sommi-
„ ge verbieden markten op te richten, zonder toe-
„ ſtemming des Konings, of dezelven op de hei-
„ lige zondagen te houden: anderen bepaalen ſtren-
„ ge ſtraffen tegen ieder een, welke heimelijk een
„ ſlaaf mogt verkoopen, of een Christen den Joden of
„ Heidenen overleveren. Deze verbieden alle ver-
„ koopingen bij nacht; anderen bevelen dat men zich
„ in de gantſche uitgeſtrektheid des franſchen rijks;

„ bediene van gelijke maaten en gewichten; een
„ ander beveelt weder, dat een Joodsch koopman
„ het tiende deel van zijne winst zal betaalen, en
„ een Christen koopman het elfde deel. Deze belas-
„ tingen benevens de rechten van doortocht, brug-
„ gegeld, van het in- en uitvoeren, maakten een
„ aanmerkelijk deel van het inkomen onzer Konin-
„ gen uit. Zij hadden op de plaatſen, waar de-
„ zelven moesten worden betaald, lieden geſteld
„ om dezelven te heffen. Dagobert de I. beveelt,
„ dat men honderd ſtuivers op de koninglijke in-
„ komst te Marſeille zal neemen, om de benoodig-
„ de olie voor de kerk van St. Denijs, welke hij
„ zoo rijkelijk beſchonken of geſticht had, te koo-
„ pen."

Ook vindenwe in de Hiſtorien gewag gemaakt van tolrechten in Frankrijk, in de eerſte tijden ingevoerd. De tollen vooronderſtellen vaart en koophandel, en beiden aanzienelijk genoeg, om eenen Vorst te doen begrijpen, dat hij in de winst moet deelen. Onder de regeering van Filips de II., ziet men eene vloot van zeventien honderd ſchepen aan den mond der Seine uitgerust, en hoewel deze ſchepen ontwijfelbaar in geene vergelijking kunnen komen met die, welken men hedendaags timmert, zoo toonen echter deze uitrustingen, hoe onvolmaakt, in vergelijking van onze tegenwoordige ſcheepsbouwkunde, ten minſte, dat men de zeemagt in Frankrijk niet altoos verwaarloosd heeft. Omtrent honderd en vijftig jaaren laater, ſchijnt Lodewijk de IX den koophandel ernſtig ter harte genomen te hebben: hij maakte wetten tegen den woeker, het valsch munten, het weegen met valſche gewichten, en allerlei ſoort van alleenkoop; *Hij ſchikte de kooplieden en ambachtslieden in onderſcheiden gilden*; maakte keuren en reglementen, wel-

welken men naderhand ſlechts heeft behoeven na te ſchrijven en te volgen (*a*).

De Heer Villaret, ſpreekende van den ſtaat des koophandels van Frankrijk, onder de regeering van Karel den V., beſchrijft ons denzelven in dezer voegen: „ Alhoewel de handel (zegt hij) op verre na „ dien trap van welvaart niet bereikte, tot welken on„ ze vaders denzelven hebben zien verheffen, door de „ onvermoeide vlijt van den Staatsdienaar van een „ onzer grootſte Koningen, moet men zich echter „ niet verbeelden, dat dezelve toen volſtrekt ver„ waarloosd wierd door een werk- en arbeidzaam „ volk. *Wij hadden in Frankrijk verſcheiden ma„ nufactuuren, in der daad wel ruuw en plomp*, doch „ welke echter goed genoeg voor ons zouden zijn „ geweest, indien de pracht den buitenlandſchen „ werken den voorrang niet hadde gegeeven. *Men „ bereidde lakenen in verſcheiden ſteden, als Parijs, „ Rouaan, Amiens, Doornik, Reims, Carcaſſone, „ Marvejolis, St. Omer, Dourlens, Chalons, The„ rouanne, Beauvais, Louviers*, enz. Men wist, „ wel is waar, de wol niet zoo goed te bereiden „ als in Vlaanderen. Brusſel bezorgde de fijne la„ kenen voor de klederen der groote Heeren en „ rijke lieden. Eveneens was het omtrent met al„ le onze andere manufactuuren gelegen. De ſchoon„ ſte zijden ſtoffen kwamen ons uit Italië, alhoe„ wel reeds over langen tijd de italiaanſche koop„ lieden zijdewormen, in onze zuidelijke landſchap„ pen, hadden gebragt.

„ Sedert langen tijd waren in onze groote ſte„ den *de koop- en ambachtslieden in gilden gebragt, „ van elkanderen onderſcheiden door voorrechten, ge„ bruiken en keuren, welke hun eigen waren.* Het „ groot-

(*a*) Velly *Hiſt. de France* Tom. V. p. 300.

„ grootſte gedeelte dezer inrichtingen heeft St. Lo-
„ dewijk ingevoerd; doch deze had niets gedaan dan
„ hunne gewoonten, *welke van een veel vroegeren*
„ *oorſprong waren*, te bekrachtigen. De zonderling-
„ heid van ſommigen dezer gewoonte draagt blijken
„ van haare oudheid. Men vindt, bij voorbeeld,
„ in de wetten van *het Laken-bereiders Gild te Pa-*
„ *rijs*, dat 'er, op de openbaare maaltijden van dit
„ Gild, eene ſchotel voor den Koning geſchikt
„ was. *Item moet de Koning, onze Heer, zijn geheele*
„ *gerecht hebben.* Deze voetſtappen der oude een-
„ voudigheid zouden ſchijnen aan te duiden, dat
„ onze Koningen eertijds het niet beneden hunne
„ waardigheid rekenden, zig op deze ſoorten van
„ vergaderingen te laten vinden.

„ De *koop- en handwerkslieden maakten in de*
„ *ſteden het aanzienelijkſte gedeelte des volks uit*, den
„ adel, het grootſte deel des jaars op hunne huizen
„ doorbrengende, wanneer dezelve niet in het ge-
„ volg vanhet Hof of in de legers gebruikt werd.
„ *De algemeene genootſchappen van handel, in onder-*
„ *ſcheiden verdeelingen verdeeld*, naar de onderſchei-
„ den beroepen, welken zij oefenden, *waren ook*
„ *van tijd tot tijd aangegroeid door de voorrechten,*
„ *welken zij hadden verkregen.*

„ Het alleroudſte van alle de koopmans-ge-
„ nootſchappen des Koningrijks is, zonder tegen-
„ ſpraak, dat der Kooplieden van Parijs. Om
„ den oorſprong van het Stads-collegie in onze da-
„ gen, onder den naam van het Stadhuis bekend,
„ te ontdekken, *moet men tot veele eeuwen voor den*
„ *aanvang van ons Rijk opklimmen.* 'Er zijn bijna
„ achttien honderd jaaren verloopen, *ſedert dat 'er,*
„ *onder de regeering van Tiberius, eene maatſchappij*
„ *was van kooplieden te water*, genaamd *Nautae Pa-*
„ *riſiaci.* Deze maatſchappij mag nu en dan wel

„ eens

„ eens, door de veranderingen in de regeering voor-
„ gevallen, opgeſchort zijn, *doch deze kortſtondige*
„ *opſchortingen hebben niet belet, dat dezelve tot op*
„ *dezen dag in wezen gebleeven is.* Onder de regee-
„ ring van Lodewijk den VII. verkreegen de Bur-
„ gers van Parijs, op de Seine handelende, van den
„ Koning de bekrachtiging der voorrechten, welken
„ zij onder deszelfs voorzaaten hadden genooten. Zij
„ hadden toen van de Nonnen van Haute-Bruyere
„ een erf buiten de ſtad bekomen, met voorneê-
„ men om 'er eene haven, tot gemak huns handels,
„ op te bouwen.

„ Deze gemeenſchap van kooplieden werd *Hanſe*
„ genaamd van een oud Celtisch woord, het welk
„ maatſchappij of genootſchap betekend: zij had
„ het uitſluitend voorrecht van allen handel te wa-
„ ter. De vreemde kooplieden, welke koopman-
„ ſchappen voor hunne eigen rekening wilden aan-
„ brengen, waren gehouden zich in dezelve te laa-
„ ten aanneemen, en in maatſchappij te treeden
„ met een Hanſe-Koopman van Parijs, welke hen,
„ zoo lang tot hunne waaren verkocht waren, ver-
„ zelde. De Koningen ſchonken der maatſchappije
„ *der kooplieden te water* de helft der boeten en
„ verbeurdverklaaringen: zij gaven hun nog ver-
„ ſcheiden andere rechten, als van het heffen van
„ eenige ligte belastingen op onderſcheiden gilden,
„ *de magt om hunne ſchuldenaaren te bezetten.* Deze
„ voorrechten maakten den naijver der meeste bur-
„ gers gaande, welke zich beijverden, om 'er in aan-
„ genomen te worden.

„ De *kooplieden te water* hadden, tot het beſtier
„ der gemeene zaaken hunner maatſchappije, eenen
„ Prevoost gekooren, welke, met bijſtand der min-
„ dere bedienden, *Schepenen* genaamd, een bijzon-
„ der rechtsgebied over hen oefenden. Aan deze

„ inſtelling kan men den oorſprong van het beſtier
„ en opzigt, hetwelk de Prevoost der kooplieden
„ en Schepenen over de rivier hebben, toeſchrij-
„ ven. De voordeelen, welken de kooplieden uit
„ zoodaanig eene vereeniging trokken, moesten al-
„ le gilden van koopſieden nooden om 'er zich
„ in te doen aanneemen, zoodaanig, dat alle de in-
„ woonders van Parijs, burgers, kooplieden, en
„ handwerkslieden eene onmiddelijke betrekking
„ tot deze algemeene maatſchappij hadden. Het
„ rechtsgebied van den Prevoost der kooplieden en
„ Schepenen ſtrekte zich hier door bijna over de
„ gantſche ſtad uit. De noodzaakelijkheid, waar
„ in de regeering zich bevondt, om verſcheiden
„ ſchattingen op die van Parijs te leggen, deed
„ het gezag van het ſtads-collegie nog meer toe-
„ neemen. De Koningen gaven hun de kennis-
„ neeming over de geſchillen tusſchen de gaarders
„ dezer ſchattingen en de inwoonders. De heffing
„ van het hoofdgeld geſchiedt heden ten dage nog
„ door den Prevoost der kooplieden en Schepenen.
„ Zij werden bij de vergaderingen der wethouder-
„ ſchap geroepen, en bij de verkiezingen der Ge-
„ zwoorenen. Men heeft onder de voorgaande
„ regeering gezien, hoe groot het gezag der ſtede-
„ lijke overheden ware, uit het misbruik, welk
„ Marcel en de Schepenen van hun vermogen op
„ het volk maakten.

„ De zaaken, den koophandel betreffende, wer-
„ den in het gemeen behandeld. *De kooplieden be-*
„ *gaven zich om hunne vergaderingen te houden, naar*
„ *eene plaats, van ouds* DE SPREEKPLAATS DER
„ BURGEREN *genaamd.* Deze vergaderingen werden,
„ onder den eerſten ſtam, gehouden op de plaats,
„ waar tegenwoordig het klooſter der Jacobijnen,
„ in de ſtraat *St. Jaques*, is. Dit gedeelte der ſtad,

„ on-

„ onder de laatſte afkomelingen van Karel den
„ Grooten, door de ſtrooperijen der Noormannen
„ verwoest zijnde, werd de ſpreekplaats der bur-
„ geren verplaatst in een huis bij het groote Chate-
„ let, waar men voortging bij een te komen, tot
„ aan de laatſte jaaren der regeering van Koning
„ Jan. Geduurende de gevangenis van dezen Vorst,
„ bekwamen Marcel en de Schepenen een huis op
„ de plaats de Greve in eigendom, genaamd *het*
„ *huis met de pilaaren*: dit gebouw had oudtijds
„ den Dauphijnen van Vienne toebehoord. De
„ koopprijs 'er van was twee duizend, vier honderd
„ goudguldens. Het erf van dit huis beſloeg een
„ gedeelte des gronds, waarop het Stadhuis is ge-
„ bouwd. Het oude gebouw werd afgebroken,
„ onder François den I, die de grondſlagen leide
„ van het nieuwe gebouw, zoo als men het heden
„ ziet, onder de regeering van Hendrik den IV.
„ voltooid.

„ DE Koning moedigde allerlei ſoorten van
„ koop- en handwerkslieden aan, door het vernieu-
„ wen en vermeerderen hunner voorrechten. *Niet*
„ *te vrede met den binnenlandſchen handel voor te*
„ *ſtaan, lokte hij de buitenlanders aan. De Caſti-*
„ *liaanen, de Portugeezen, en vooral de Italiaanen,*
„ *welke toen den uitgeſtrekſten zeehandel dreeven, wer-*
„ *den door de tol- en andere vrijheden, welken men hun*
„ *toeſtond, genoodigd om onze havenen te bezoeken (a)*".

Zoo het geen wij hier uit VELLIJ en VILLARET aangehaald hebben, zoo het geen wij te vooren wegens den koophandel van Gallië, en inzonderheid van de Amorici gezegd hebben (*b*), geen ſpreekende blijken,

(*a*) *Hiſtoire de France* T. X. p. 100. & ſuiv. Men kan hier op nog nazien T. XII. p. 319. T. XIII. p. 446. T. XV. p. 477. *Memoires des Noailles* T. I. p. 23. & 25.

(*b*) D. I. bl. 150. en volg.

ken zijn, dat 'er in Frankrijk en de aangrenzende gewesten koophandel en vaart zijn gedreeven, in tijden, dat die bij ons maar zeer gering waren, dan weet ik niet, wat bewijzen men in zulk eene zaak zoude kunnen eischen. Laaten wij eens zien, of de andere volken van Europa in dit geval zijn geweest. De voortreffelijke Historieschrijver ROBERTSON spreekt van den staat des handels in Europa en den opgang, dien dezelve 'er in heeft gemaakt, op de volgende wijze.

„ KORTEN tyd, na het eindigen van dien Heiligen oorlog, werd het Kompas uitgevonden, „ waar door de Scheepvaart, die nu meer zekerheid kreeg, en te gelyk stoutmoediger werd, de „ gemeenschap tusschen verafgelegene volken gemaklyk maakte, en, om zoo te spreken, hen „ nader tot malkanderen bragt.

„ GEDURENDE het zelfde tydbestek, rigtten „ de Italiaansche Staten eenen geregelden handel „ op met de Oost, in de Egyptische Zee havens, „ van waar zy alle de ryke voortbrengsels van de „ Indiën trokken. Zij begonnen in hunne eigene „ landen allerlei soort van handwerken te onderne„ men, welke zy aanmoedigden, en kragtdadig „ ondersteunden. Zy vonden nieuwe konsten uit, „ en bragten uit het Oosten verscheide voortbreng„ sels der Natuur, welke, schoon in een warmer „ luchtstreek geteelt, echter in Europa overgeplant „ werden, en nog heden een uitgestrekten en „ voordeeligen tak van den koophandel uitmaken. „ Alle deze koopwaren, 't zy uit Asiel medegebragt, of voortbrengsels van eigen vernuft, ver„ kogten zy met grooten winst aan andere volke„ ren van Europa, die smaak voor weelde en pracht „ begonnen te krygen, welke aan hunne Voorou„ deren onbekent waren, of van dezelven verácht „ werden.

„ IN

„ In de twaalfde en dertiende Eeuw, was de „ Koophandel van Europa, byna geheel, in de „ handen der Italianen, die, in dien tyd, bekend „ ſtonden onder den naam van Lombarden. Maat„ ſchappyen of Genoodſchappen van Lombardſe „ Kooplieden vestigden zich in alle Koningkry„ ken. Zy werden onder de onmiddelyke beſcher„ ming genomen van de verſchillende Staten. Zy „ genoten uitgeſtrekte voorrechten en vrydom„ men, en de oude Barbaarſche Wetten omtrent „ vreemdelingen werden jegens hen niet in acht „ genomen. Zij waren de Lastvoerders, de Hand„ werkers en de Bankiers van gansch Europa.

„ Terwyl de Italianen, in 't Zuiden van Euro„ pa, den handel met zoo veel noestheid en voor„ ſpoed aankwaekten, werd dezelfde geest van ny„ verheid in 't Noorden opgewekt, omtrent het „ midden van de dertiende Eeuw. De Landen, om „ de Baltiſche-Zee gelegen, waren in dien tyd be„ woont van woeste volkeren, die door hunne „ rooveryen deze zee zeer onveilig maakten. Dit „ noodzaakte de Steden van Hamburg en Lubec, „ kort na dat zy met deze volken eenigen handel „ hadden begonnen te dryven, een verbond van „ onderlinge verdediging aantegaan. Uit dat ver„ bond ſproten zoo veele voordeelen, dat ook an„ dere Steden zich bevlytigden om in hetzelve te „ treden, en in weinig tyd namen 'er wel tagtig „ van de aanzienlykſte, welke in de uitgeſtrekte „ Landſchappen, tusſchen het uiterſte van de Bal„ tiſche zee en de Stad Keulen aan den Rhyn ge„ legen waren, deel in, waar door dit bondge„ noodſchap in 't vervolg zoo gedugt werd, dat „ de grootſte Monarchen deszelfs vrindſchap zog„ ten, en deszelfs vyandſchap vreesden.

„ De leden van dit vermogend Bondgenood„ ſchap,

„ ſchap maakten het eerſte Systematiſche ont-
„ werp van Koophandel; dat in de middel eeuw
„ bekend was, en beſtuurden het volgens gemee-
„ ne wetten, in hunne algemeene vergaderingen
„ gemaakt. Zy voorzagen het overige van Euro-
„ pa met allerlei Scheepsvoorraad, en kozen tot
„ Stapel plaatſen verſcheide Steden uit, daar Brug-
„ ge in Vlaanderen de voornaamſte van was, al-
„ waar hun handel zeer geregeld, em met veel
„ naaukeurigheid gedreven werd. Derwaards brag-
„ ten de Lombarden de koopwaren van Indië, en
„ de voortbrengſels van Italie, welke zy verruil-
„ den tegen de groover, doch niet min nuttige
„ koopmanſchappen van 't Noorden. De Kooplie-
„ den der Hanzee-ſteden zeilden vervolgens met
„ de ladingen, welke zy van de Lombarden had-
„ den overgenomen, naar de havens der Baltiſche
„ zee, of vervoerden dezelve langs de groote ri-
„ vieren in het harte van Duitschland.

„ De geregelde gemeenſchap, welke tusſchen
„ t Noorden en 't Zuiden van Europa plaats had,
„ leerde elk wederzyds zyne behoeftens kennen;
„ het ongemeene vertier dat 'er in allerlei zoort
„ van koopgoederen was, wekte den naa-yver der
„ Nederlanderen op; zy lagen zich met meer ny-
„ verheid toe, om de twee groote handwerkſels
„ van Wolle en Linnen, waar voor hun Land,
„ reeds ten-tyde van Karel den Grooten,
„ beroemd was, uittebreiden, en tot meerder vol-
„ maaktheid te brengen. Brugge, nu het midden-
„ punt geworden, daar de Lombarden uit Italiën,
„ en de Kooplieden uit de Hanzee-Steden elkande-
„ ren ontmoetten, dreven 'er de Vlamingen, met
„ beiden, handel; waar van de uitgebreidheid en
„ 't voordeel, zulk eene algemeene hebbelykheid
„ van nyverheid aan dat volk gaf, dat Vlaanderen

„ en

„ en de omleggende Landſchappen, langen tyd, de
„ rykſte, de bevolkſte, en de best bebouwdſte
„ landen van Europa waren.

„ EDUARD DE III., Koning van Engeland,
„ werd door den bloeijenden ſtaat dezer Provin-
„ tien getroffen, waar van hy gemaklyk den
„ bronader ondekte. Hy poogde terſtond den
„ geest van nyverheid in zijne onderdanen opte-
„ wekken, die, als nog geen acht gevende op de
„ voordeelige ligging van hun land, en onkundig
„ van den bron, waar uit ten eenigen tyde de ryk-
„ dom in hun eiland moest voortvloeijen, geheel
„ en al den koophandel verwaarloosden, zonder
„ zelfs het nabootſen dier handwerken te beproe-
„ ven, tot welke zy de oorſpronglyke ſtoffen aan
„ den vreemdeling leverden. Hy troonde eenige
„ vlaamſche werklieden naar zyne Staaten over,
„ om zich aldaar te vestigen; hij maakte verſchei-
„ de goede wetten ter aanmoediging en richting
„ van den koophandel; hij rigtte de manufacturen
„ in Engeland op, en was de eerſte, die het werk-
„ zaam vernuft zyns volks deed vallen op die
„ Konſten, door welke Engeland tot den hoog-
„ ſten rang onder de handeldryvende natien geſte-
„ gen is."

„ DEZE vorderingen des koophandels en we-
„ derzydſche gemeenſchap van verſchillende vol-
„ keren mogen gering voorkomen, in vergely-
„ king van den grooten en vluggen voortgang,
„ welke dezelve zedert twee eeuwen gemaakt heeft,
„ ze waren echter ongemeen, indien men naaukeu-
„ rig acht geeft op den ſtaat van Europa voor de
„ twaalfde Eeuw, en konden niet misſen groote
„ uitwerkingen te doen. De Koophandel is ge-
„ ſchikt om de vooroordeelen weg te nemen, wel-
„ ke de natien van elkanderen verwyderd en tegen

„ el-

„ elkanderen verbitterd houden; dezelve verzacht
„ en beſchaaft de zeden der menſchen, vereenigt
„ hen door een der ſterkſte banden van mensch-
„ lykheid, die, naamlyk, van hunne onderlinge
„ behoeftens te vervullen, en neigt hen tot den
„ vrede, met in elken ſtaat een orde van Burgers
„ te vormen, die een perzoonlyk belang hebben
„ om de algemeene rust te onderhouden. Zoo
„ haast de geest des koophandels toeneemt, en
„ iets in eenige maatſchappy vermag, ziet men
„ het Staatsbeſtuur en de verbinnenisſen, oorlogen
„ en onderhandelingen van den Staat, eene gansch
„ andere gedaante aannemen. Hier van vinden wy
„ byzondere bewyzen in de Geſchiedenis der Ita-
„ liaanſche Staten, in die van het bondgenoot-
„ ſchap der Hanzee-Steden, en in die van de
„ Steden der Nederlanden van dien tyd. Naar
„ mate de koophandel by de verſchillende volken
„ van Europa doordrong, zag men hen vervol-
„ gens hunne aandagt wenden naar die voor-
„ werpen, welke alle beſchaafde Natien bezig
„ houden, en door welken zy onderſcheiden wor-
„ den (*a*)".

Die zelfde Schrijver, van Spanje ſpreekende, leert ons: „ Dat het getal der Steden in Spanje in 't begin
„ der vyftiende eeuw zeer groot was, en dezelve
„ (vervolgt hij) waren in evenredigheid ſterker be-
„ volkt, dan eenige andere Steden van Europa, die
„ van Italie en de Nederlanden uitgezondert. De
„ Moren hadden 'er gedurende hun bewind handwer-
„ ken opgericht. De Christenen, die zich met
„ dat volk mengden, leerden deszelfs konsten en
„ bleven ze oeffenen. De handel van verſcheidene
„ Spaan-

(*a*) Robertson Hiſt. van Karel den V. D. I. bladz. 130. en volg.

„ Spaanſche Steden ſchynt, toen reeds, zeer groot
„ geweest te zyn; en de handeldryvende geest
„ bleef 'er de volkrykheid behouden, gelyk het be-
„ zef van gevaar hen eerst ingeboezemt had 'er zich
„ te vereenigen (*a*)".

„ MEN heeft verſcheide klare bewyzen, (zegt
„ dezelfde Schrijver (*b*),) van den luister, ryk-
„ dom en magt der Spaanſche ſteden. In eene be-
„ ſchryving van Barcelona door HIERONYMUS
„ PAULUS, in 't jaar 1491, in 't licht gegeven,
„ vergelykt hy de groote dier ſtad by die van Na-
„ pels, en de fraaiheid en netheid harer gebouwen,
„ de verſcheidenheid harer handwerken en de uit-
„ gebreidheid van haren koophandel by die van Flo-
„ rence. HIERON. PAULUS, *ap. Stottun. ſcript.*
„ *Hiſp.* II. *p.* 844. MARINÆUS beſchryft To-
„ ledo als eene groote en volkryke ſtad. Een groot
„ getal harer inwoneren waren lieden van aanzien
„ en van hoogen rang. Zy dreef een grooten han-
„ del, lag zich byzonderlyk toe op de handwerken
„ van zyde en wolle ſtoffen, en het getal harer
„ ingezetenen, aan deze twee takken des koop-
„ handels te werk geſtelt, beliep ten naastenby op
„ tien duizend. MARIN. *Ubi ſupra*, *p.* 308. Ik
„ ken geen ſtad, zegt die Schryver, welke in net-
„ heid en rykdom by Valladolid haald. *Ibid. p.* 312.
„ Uit de volgende omſtandigheden kan men hare
„ volkrykheid opmaken. Hare burgers namen, in
„ 1516, de wapens op om zich te ſtellen tegen de
„ geſmeedde ontwerpen van den Kardinaal de XIME-
„ NES, en zy telden zoo in de ſtad als in derzel-
„ ver grondgebied dertig duizend ſtrijdbare man-
„ nen. SANDOV. *Vida del Emper.* CARL. V.

tom.

(*a*) Ib bladz. 244 en 245.
(*b*) Ib. D. II. bladz. 243. 244. en 245.

„ *tom.* I. *p.* 18. De handwerken, in de Spaanſche
„ ſteden gevestigt, dienden niet alleen voor het
„ binnelands vertier, hare gemaakte ſtoffen wer-
„ den ook buiten 't land gezonden, en deze han-
„ del was voor de ingezetenen een voorname bron
„ van Rykdom. De zeewetten van Barcelona zyn
„ de grondſlag geweest van het handel recht in
„ later tyden, gelyk de *Leges Rhodiæ* het by de
„ oude waren. Alle de handeldryvende Staaten van
„ Italie omhelsden die wetten en hun handel
„ werd naar dezelven geregeld. SANDI, *Storia Civile*
„ *Veneziana*, *vol.* 2. *p.* 865. Uit verſcheide bevel-
„ ſchriften van de Koningen van Frankryk blykt,
„ dat de kooplieden van Aragon en Castilie op den-
„ zelfden voet ontfangen en dezelfde voorrechten
„ vergunt werden als die van Italie. *Ordonnances*
„ *des Rois*, *&c. Tom.* II. *p.* 135. 111. 166. 504.
„ 635. Steden in zulk eenen bloeijenden ſtaat wer-
„ den wel haast een achtbaar gedeelte der Maat-
„ ſchappye en verkregen zeer veel deel in de wetge-
„ vende magt. De overheid of regering van Bar-
„ celona ſtond naar de hoogſte eer, welke onder-
„ danen in Spanje konnen verlangen, die naam-
„ lyk, van zich in de tegenwoordigheid van hun-
„ nen Koning te dekken, en als Grooten van 't
„ Ryk gehandelt te worden. *Origin. de la digni-*
„ *dad de Grande de Castilla*, *por Dom* ALLONSO
„ CARILLO, *Madr.* 1657. *p.* 18."

OP eene andere plaats tekent de Heer ROBERTSON aan, dat Valladolid eene der aanzienelijkſte ſteden van Spanje, en de voornaamſte ſtapel-plaats der manufactuuren van Segovië, als mede van verſcheiden andere ſteden was. Doch, alhoewel de Italiaanen in zekere opzigten de overige volken van Europa in den koophandel mogen hebben overtroffen, gaat echter de Heer ROBERTSON wat te verre, wanneer

neer hij verzekert, dat, geduurende de twaalfde en dertiende eeuw, de koophandel van Europa bijna geheel en al in handen der Italiaanen is geweest. De Germaanen, de Gaulers, de volken in 't algemeen, langs de Noordzee woonende, zijn (gelijk wij te vooren aangetekend hebben (*a*)), altijd voor handeldrijvende volken bekend, en, zoo wegens hunne kunde in de ſcheepvaart, als wegens hunne zeemagt, beroemd geweest. Nu is het niet wel te begrijpen, hoe 'er eene zeemagt kan weezen, zonder eenen meer of min grooten koophandel. De zee-ſtrooperijen der Deenen of Noormannen vooronderſtellen een volk, bekwaam om ſchepen uit te rusten; en die uitrustingen vooronderſtellen wederom eenen koophandel. Hoe zoude, bij voorbeeld, Godefried, Koning van Deenemarken, die in de geſchiedboeken, als een magtig Vorst ter zee en te land bekend ſtaat, in 't jaar 808. eenen krijgstocht tegen de Friezen hebben kunnen onderneemen, en daar toe meer dan twee honderd ſchepen gebruiken, indien de Deenen zich van te vooren niet op den koophandel en zeevaart hadden toegelegd? Hij verdelgde, op zijnen hertocht, eene deenſche koopſtad *Rerik* genaamd, en aan den oever der zee gelegen: hij voerde de kooplieden uit dezelve met zich (*b*). Gevolgelijk moet die ſtad, ten aanzien van den koophandel en naar den toeſtand dier tijden, vrij aanzienlijk zijn geweest. Wanneer men leest, dat eene vloot van Noormannen in het Canaal komt, kunnen wij ons dan wel weerhouden van ons te verbeelden, dat het volk koophandel moet drijven? *In Alamaniae partibus variae habitant gentium nationes, quae valde forent utiles & neceſſariae ad muniendum negotium* na-

(*a*) Zie D. I. bl. 148. en volg. (*b*) *Vad. Hiſt.* D II. bl 36.

maritimae de Egypto & ſpecialiter Tremartii, qui habitant in extremis partibus maritimae Archiepiſcopi Bremenſis: nec non & Friſones, qui deorſum habitant, a Wasfallae provincia prope mare, ac etiam gentes de provincia Dulandae ac Sylandae, qui morantur deorſum verſus mare de Comitatu Gelrae atque Cleyae . . . . . Et ſi aliquae gentes debent ſimul benefacere, debent Alamanni cum Venetis, cum multi eorum Venetiis converſentur, & in armatis Venetorum ſumantur & bene ſe habeant, multique Venetiis cum uxoribus & filiis commorentur (*a*).

De Hiſtorieſchrijver Wagenaar, die deze plaats aanhaalt, merkt teffens aan, bij gelegenheid dat hij van eenen hongersnood, waar mede Holland, in den jaare 1315, bezogt werd, gewag maakt, dat de noordſche volken graanen in Holland met hunne ſchepen, op de markten van Dordrecht en verſcheiden andere plaatſen bragten, en dat zij daar koopmanſchappen opleiden, om 'er ladingen voor hunne ſchepen uit te maaken. Wij hebben ons te vooren breeder uit gelaaten over den koophandel hier te lande uit de Ooſtzee gedreeven (*b*); en men heeft 'er uit kunnen zien, dat, in dien tijd, de koophandel en ſcheepvaart der noordſche volken en Oosterlingen den onzen verre te boven gingen (*c*). Zij voorzagen ons van hout, ijzer en andere waaren; in het bijzonder van hamburger bier, het welk de Hollanders naar Vlaanderen en Braband verzonden. Zij bragten hun vee op onze markten (*d*).

Daar en boven zijn de ſteden van het Noorden, naderhand mede onder den naam van *Hanzé-Steden* bekend, en van welken de Heer Robertson

(*a*) *Vad Hiſt.* D. III. bladz. 251.
(*b*) Ibid. D. I bladz. 165. en volg.
(*c*) Ibid. D. III. bladz. 201. (*d*) Ibid D. I. bladz. 205.

son ſpreekt, wegens haaren handel beroemd geweest, lang voor de twaalfde eeuw; en hoewel men den oorſprong van het verbond, het welk den naam van *Hanſe* gekreegen heeft, niet vroeger dan het jaar 1241. plaatst, is 'er echter geen twijfel aan, of Lubek, Hamburg en andere ſteden van het Noorden zijn al vrij vroeger handeldrijvende ſteden geweest. Indien die ſteden toen ſlechts in haare opkomst waren geweest, zouden de Hollanders en de Zeeuwen, in 't jaar 1434, geene vloot hebben behoeven uit te rusten, om den handel van eene enkele dezer verbonden ſteden te ſtooren, en, in 't jaar 1437, eene nieuwe vloot, om hunnen koophandel tegen de onderneemingen der Hanzé-ſteden te beſchermen. Deze aanzienelijke uitrustingen toonen, dat die geene, tegen welken zij geſchiedden, eene magt, geducht genoeg, om 'er zulk eene te moeten gebruiken, bezaten.

In de *Remonſtrantien*, welke de Staaten van Holland, in den jaare 1545, aan Karel den V. deeden, van welken wij meer dan eens gewag gemaakt, en die wij onder de Bijlaagen van ons I. Deel geplaatst hebben (*a*), ſpreeken zij van den koophandel, welken de Hollanders in *Spanje*, *Portugal*, *Duitschland*, *Schotland*, en bijzonderlijk in *Deenemarken*, in de landen van het *Noorden* en in *Noorwegen* drijven, uit welke oorden zij gewoon waren veele waaren en koopmanſchappen, vooral veel tarw en andere graanen te ontvangen. Toont dit alles niet, dat 'er bij de noordſche volken bebouwde landen waren, ſchuuren en pakhuizen, waarin zij de waaren, welken zij zelven niet gebruikten, opleiden, om de buitenlanders daar mede te kunnen gerijven? Die zelfde *Remonſtrantien* ſpreeken van verbonden, door de Graaven van Holland met Ko-

(*a*) Zie D. I. Bijlaage A.

Koningen van *Deenemarken*, *Noorwegen*, *Zweeden*, de Vorſten van *Sleeswijk*, *Holſtein*, met de *Wendſche* en *Hanzé* en andere nooruſche ſteden geſloten. De Staaten van Holland vertoonen 'er nog, dat, uit krachte dezer verbonden, de kooplieden dezer onderſcheiden volken *ten allen tijde met allerlei ſoorten van waaren Holland* VRIJELIJK BEZOGTEN. Zij herinneren Karel den V. dat deze verbonden door de voorzaaten van Karel den V. geſlooten waren, het welk doet zien, dat 'er in het Noorden van Europa handeldrijvende ſtaaten en ſteden zijn geweest, zeer lang voor de regeering van dezen Vorst. De Staaten vertoonen ook nog, dat de kooplieden de havens van *Hamburg* en *Embden*, om dat dezelve zeer goed zijn, bezoeken; dat de vreemde Vorſten, en met naame de Koningen van Engeland en Portugal den noordſchen kooplieden meer vrijheden dan aan hunne eigen onderdaanen toeſtonden. Zij ſpreeken 'er van de ſteden Dantzig, Embden, Bremen, als ſterk koophandel drijvende, en waar de Spanjaarden, Siciliaanen, Italiaanen, Portugeezen en andere volken, kwamen handelen. De krakeelen, welken de onze met de Hanzé-ſteden hebben gehad, de bijſtand, welken zij van tijd tot tijd den noordſchen Mogendheden hebben toegebragt, en waarvan wij te vooren hebben geſproken (*a*), getuigen ook nog, dat de noordſche volken of Oosterlingen zich, veel vroeger dan de twaalfde eeuw, op den handel hebben toegelegd. Zelfs beroept men zich nog heden ten dage, in de hollandſche rechtbanken, op de Wisbuyſche Zeeregten; zijnde *Wisbuy* eene ſtad van Zweeden, hoofdſtad van het eiland Gothland, eertijds zeer rijk en aanzienelijk, doch tegenwoordig bijna gantsch vervallen;

(*a*) Zie D. I. bladz. 115. en volg.

len: men wil, dat daar de zeekaarten het eerſt zijn uitgevonden.

Zoo het ons dan voorkomt, ſchijnt de Heer Robertson, in 't geen hij van den koophandel der Italiaanen zegt, minder acht geſlagen te hebben op den algemeenen loop van den koophandel, dan op zekere takken van denzelven, in dewelken de Italiaanen de andere volken van Europa, eenen tijd lang, overtroffen hebben. Althans het tafereel, het geen hij van de vordering des koophandels in Europa maakt, ſchijnt wat onnaauwkeurig, en niet wel te vlijen met het geen wij uit de Hiſtorien voorgedraagen hebben (*a*).

De Heer Velly tekent aan (*b*), dat men, reeds ten tijde van Conſtantijn den Grooten in verſcheiden ſteden van Gallië, wapenhuizen had aangelegd, waarin men de noodige wapenen voor het krijgsvolk ſmeedde; dat men 'er van allerlei ſoort te Straatsburg maakte; dat Maçon de pijlen en ſchichten bezorgde; Rheims de zwaarden; Autun de harnasſchen, Amiens, Trier en Soisſons de ſchilden, de blijden en de paardentuigen voor de ruiters. In het jaar 810. deed Karel de Groote (gelijk te vooren is aangetekend (*c*)) een groot getal ſchepen te Gent bouwen; het welk vooronderſtelt, dat 'er niet alleen een groot getal ambachtslieden, tot dien arbeid bekwaam, in die ſtad was, maar dat 'er ook magazijnen waren, genoeg voorzien, om de bouwſtoffen, tot die uitrusting noodig, te verſchaffen, en volk, bekwaam, om met vaartuigen en kielen om te gaan. Wanneer in het jaar 1302. de Koningin van Frankrijk Filips den IV. haaren Gemaal, op doszelfs reis naar Vlaanderen, ver-

(*a*) Zie ons I. D. en de Bijlaagen van hetzelve.
(*b*) *Hiſt. de France Diſcours preliin.* p. 21.
(*c*) Zie D. I. bladz. 96.

verzelde, ſtond zij, te Brugge komende, verbaasd over de pracht der vrouwen. „ Ik meende, zeide „ zij, hier alleen als Koningin te verſchijnen, maar „ ik heb meer dan zes honderd vrouwen gevonden, „ die mij deze waardigheid, door de kostbaarheid „ van haare kleedij en opſchik zouden kunnen be„ twisten (*a*)". Vlaanderen, zegt VILLARET (*b*), ſpreekende van den ſtaat van Vlaanderen in de veertiende eeuw, „ was het eenigſte land in Eu„ ropa, waar men die kostelijke tapijten maakte, „ welke men eerst in de laatst voorleeden eeuw „ tot volmaaktheid heeft gebragt: de ſchoonſte la„ kenen kwamen uit de fabrieken van Gent en „ Brugge. Zij hadden tot deze fabrieken engel„ ſche wollen noodig, dit maakte de onderlinge „ goede verſtandhouding tusſchen deze twee vol„ ken noodzaakelijk: deze nuttige handwerken, „ welke de overige takken van handel ten gevolge „ medevoerden, bragten den overvloed in de Neder„ landen, terwijl deze zelfde bronnen van welvaart „ werden verwaarloosd in Frankrijk, waar men zich „ ſlechts bezig hield met de doolende ridderſchap, „ beuzelachtige tijdverdrijven, of kinderachtige en „ belagchelijke geſchillen. Indien men de voorrech„ ten en vrijdommen der voornaamſte ſteden van „ Vlaanderen onderzoekt, bevindt men, dat alle de „ deelen derzelven hunnen handel betreffen: in de„ zelven beſpeurt men eene oplettenheid op de ge„ ringſte omſtandigheden der onderſcheiden kon„ ſten en ambachten, welken die arbeidzaame volken „ oefenden. In de handvesten en voorrechten aan „ onze ſteden gegeeven, verwaardigt men zich „ bijna niet zich met die onderwerpen op te hou„ den,

(*a*) *Hiſt. de France*, T. VII. p. 270.
(*b*) Ibid. T. VIII. pag. 352.

„ den, en de ruime en onbepaalde wijze, waarop „ men zich uitdrukt, geeft te kennen van hoe ge„ ring een gewicht men dezelven acht".

In het jaar 1396. zond de Koning van Frankrijk aan den turkſchen Keizer Bajazet een behangſel van tapijt te Atrecht gemaakt, verbeeldende de geſchiedenis van Alexander, en verſcheiden ſtukken lijnwaat te Reims geweeven (a).

Wij behoeven, zoo wij vertrouwen, den Leezeren niet te vertoonen, dat alle die plaatſen, welke, zoo door manufacturen als door koophandel en ſcheepvaart zijn beroemd geweest, niet eensklaps tot dien ſtaat, waarin men dezelven, in de veertiende eeuw, heeft gezien, zijn geklommen. Zij moeten, even als alle andere ſteden, allengskens opgekomen zijn en zich trapsgewijs verheeven hebben. Hier uit kan men dan opmaaken, dat die plaatſen, al voor de twaalfde en dertiende eeuwen, zich op den koophandel, de ſcheepvaart en handwerken toegelegd, en daar in meer of min vorderingen gemaakt moeten hebben; en inzonderheid, dat de bewoonders en ingezetenen dier landen en plaatſen, in welken men meent, dat de koophandel eerst bij de hand is gevat, na dat wij de opletſenheid der ingezetenen omtrent dit onderwerp hebben gaande gemaakt, in 't geheel niet traag zijn geweest, om 'er zich op toe te leggen, en dat men eerder zoude kunnen zeggen, dat zij aan ons, en niet wij aan hun, den weg geweezen hebben.

De Engelſchen misſchien hebben het langst getoefd, om 'er werk van te maaken. Echter zien we uit de geſchiedenisſen, dat 'er, ten tijde van Julius Caeſar, reeds van Gallië op Engeland, en van daar we-

(a) *Hiſtoire de France*, Tom. XII. p. 2[illegible].

wederom op Gallië koophandel gedreeven werd (*a*); wij vinden 'er, dat, zoo dra de bewooners van Groot-Brittannië verlichte Hoofden aan het hoofd hunner regeering hebben gehad, de konsten en koophandel aanſtonds hunne oplettenheid en vlijt tot zich hebben getrokken (*b*). In de plaats (welke wij hier boven (bl. 16) hebben bijgebragt) vindt men, dat, ten tijde van Karel den Grooten, een geregelde koophandel tusſchen Frankrijk en Engeland in ſtand was, en uit die, welke wij bl. 18. hebben aangehaald, blijkt, dat Engeland Frankrijk verzorgde van koorn, ijzer, tin, lood, huiden en jagthonden, zoo dat de Engelſchen koophandel moeten hebben gedreeven: en indien men in aanmerking neemt, dat de Romeinen het koorn, hetwelk zij voor de legers, die zij tegen de Chamaaven en Friezen gebruikten, noodig hadden, uit Engeland deeden komen (*c*), is het niet zeer geloovelijk, dat de landbouw en koophandel 'er geheel en al verwaarloosd zouden geweest zijn; en dat de Engelſchen eerst onder Eduard den III. (zoo als het de Heer ROBERTSON voordraagt) zich op dezelven zouden hebben begonnen toe te leggen. WAGENAAR, ſpreekende van de verſchillen, in het jaar 1275, tusſchen de Engelſchen en Hollanders ontſtaan, tekent aan, dat 'er geduurende *verſcheiden eeuwen* een koophandel tusſchen deze twee volken gedreeven werd; dat de Hollanders niet ſlechts wollen, maar ook metaalen uit Engeland trokken: dat Florens de V. Graaf van Holland 'er ongemunt zilver van daan deed komen, om 'er geld van te ſlaan (*d*).

DE

(*a*) CAESAR *Comment.* L. III. de B. G. §. 8. & ſeqq.
(*b*) Zie D. I. bladz 91. en volg. 178 en volg.
(*c*) *Excerpt. de Legat. ex Eunapii Hiſt.* p. 11. *Ed. Venet.* 1729.
(*d*) *Vad. Hiſt.* III. D. bladz. 21.

De Abt Millot, die voortreffelijke Hiſtorie-Schrijver, wiens hiſtoriſche werken men altijd met een nieuw vermaak leest, ſpreekende van de ſchikkingen, welken Alfred tot welzijn van Engeland maakte, voegt 'er bij: „ Maar van alle inrichtingen was die der zeemagt de allernuttigſte. De Engelſchen (zegt hij) hadden geheel „ en al verwaarloosd eene bron hun zoo gelegen, „ wegens hunne ligging, en van zoo veel belang, uit hoofde van de voordeelen, die zij „ 'er uit konden trekken. Dusdaanig is de verblindheid der volken; 'er zijn groote behoeften, 'er zijn zelf groote mannen noodig, om „ hen te brengen tot die dingen, van welken hunne welvaart moet afhangen. Honderd en dertig „ ſchepen, op de kusten verdeeld, dekten hen tegen „ die kleine vlooten van zeeroovers, welken men „ te vooren, zonder eenigen wederſtand, zag aanlanden. Alfred oefende zijn volk in de ſcheepvaart, en deed vreemde matroozen overkomen, „ welker hulp toen noodzaakelijk was. Zoude men „ hebben kunnen gelooven (voegt 'er de Heer „ Millot bij) dat deze kunst, den Engelſchen „ bijna onbekend, t'eenigen dage de grondſlag „ hunner magt zoude worden (a)?"

Hume, ſpreekende van Alfred, zegt: „ Deze Vorst „ verzuimde insgelijks niet de handwerken, welke bemerkelijker, indien zelf niet naauwer, aan „ de belangen der ſamenleeving verknocht zijn, „ aan te moedigen. Hij lokte van alle kanten de „ naarſtigſte en ſchranderſte vreemdelingen tot „ zich, om zijne landſchappen, door de ſtroperijen der Deenen verwoeſt, wederom te bevolken.

(a) Millot *Elemens de l'Hiſt. d'Anglet.* T. I. p. 38, *Ed. de Leyde.*

„ ken. *Alle ſoorten van manufacturen voerde hij* „ *in en begunſtigde dezelven, en alwie eenige ſchran-* „ *dere kunst uitvond of tot volmaaktheid bragt,* „ *bleef, onder zijne regeering, niet onbeloond.* De „ arbeidzaamſte zijner onderdaanen ſpoorde hij „ aan, om zich op de ſcheepvaart toe te leggen, „ *met inzigt om den koophandel in verafgelegen lan-* „ *den uit te breiden*, en om rijkdommen te verkrij- „ gen, door hunne landsgenooten tot nijverheid op „ te wekken. Hij ſchikte het zevende gedeelte „ zijner inkomſten tot het onderhoud van een ge- „ tal arbeidslieden, welken hij beſtendiglijk ge- „ bruikte tot het herbouwen van zijne verwoeſte „ ſteden, ſloten, paleizen en de klooſters. *De mid-* „ *delandſche zee en de Indiën verſchaften hem zelf* „ *de kostbaare koopmanſchappen, zoo wel als de ge-* „ *makken des leevens* (*a*)."

De zelfde Schrijver verhaalt, dat Athelſtan, een der bekwaamſte en leevendigſte Vorsten van zijnen tijd, eene aanmerkelijke wet om den koophandel aan te moedigen maakte: dezelve bepaalde, dat ieder koopman, welke, op deszelfs kosten, twee verre zeetochten zoude hebben gedaan, tot den rang der *Thenes* bevorderd, dat is, veradeld zoude worden (*b*). Athelſtan regeerde in de tiende eeuw. De Koning Edgard, die in het jaar 955. regeerde, onderhield geoefend krijgsvolk. Hij bouwde en onderhield eene magtige vloot, en om de matroozen te kunnen oefenen, en geduuriglijk zijnen vijanden eene ontzachgelijke zeemagt te vertoonen, hield hij altijd drie ſmaldeelen op de kusten, en beval denzelven van tijd tot tijd zijne Staaten rond te

(*a*) *Hiſtoire de la Maiſon de Plentagenet.* T. I. p. 198. in 12mo.

(*b*) Hume Ibid. pag. 216.

te vaaren (*a*). Uit de Charter van Koning Jan, den 15. Junij in 't jaar 1215, gegeeven, blijkt, dat 'er in dien tijd vreemde kooplieden in Engeland kwamen handelen, en dat engelſche kooplieden in vreemde landen gingen handelen. „ *Omnes Mercatores niſi publice prohibiti fuerint, habeant ſalvum & ſecurum exire de Anglia & venire in Angliam & morari; & ire tam per terram quam per aquam ad emendum vel vendendum ſine omnibus toltis malis per antiquas & rectas conſuetudines, praeterquam in tempore Warrae, & ſi ſint de terra contra nos Werrina: & ſi tales inveniantur in terra noſtra in principio Warrae, attachientur ſine damno corporum vel rerum; donec ſciatur a nobis vel capitali juſtitiario noſtro quomodo mercatores terrae noſtrae tractentur in terra contra nos Werrina; & ſi noſtri ſalvi ſint ibi, alii ſalvi ſint in terra noſtra (b)*".

Wij hebben te vooren opgemerkt (*c*), dat, omtrent het jaar 1018, de ingezetenen van Tiel, eene ſtad aan de Waal gelegen, tegenwoordig van weinig aanzien, klagten bij den Keizer inbragten tegen Diederik den III, Graaf van Holland, om dat hij rechten hief op de koopmanſchappen, welke voor bij de ſtad Dordrecht, door den Graaf weinig tijds te vooren gebouwd, gevoerd werden: teffens vertoonende, dat, indien men hen niet van die bezwaarende rechten onthief, zij niet *langer naar Engeland zouden kunnen vaaren*, om 'er te handelen, en dat de *Engelſchen van hunne zijde niet meer in hunne gewesten zouden komen handelen* (*d*).

Eduard de I. leide den ſtapel der wollen te Dord-

(*a*) Hume Ibid. bl. 238.
(*b*) *Corps Diplom.* T. I. pag. 155. col 1.
(*c*) D. I. bladz. 179. (*d*) *Vaderl. Hiſt.* D. II. bl. 141.

Dordrecht, en vergunde, bij open brieven, gedagte kend in November 1295, den Hollanderen en Zeeuwen de vrije visscherij op de kusten van Yarmouth. In den jaare 1380 sloot Willem, Hertog van Gelderland, een verbond met Richard den II. Koning van Engeland, bij het welk die Koning den Gelderschen de vrijheid des koophandels, geduurende het leeven van dien Hertog, toestond. In den aanvang der vijftiende eeuw, slooten de Engelschen met de Friezen een verbond, om een einde te maaken van de rooverijen, welken deze tegen hunne schepen pleegden. De verbonden, welken de Engelschen met de Graaven van Holland in de jaaren 1467, 1478, 1487, 1496, 1506. slooten, en bij welken zij dikwijls eene tolvrijheid bedongen, kunnen ook tot een bewijs strekken, dat zij op de voordeelen des koophandels acht sloegen.

HUME, spreekende van eene wet, in den aanvang der regeering van Hendrik den VIII. gemaakt, merkt aan, dat in die wet eene opmerkelijke plaats voorkomt, waar uit men zoude kunnen denken, dat Engeland zeer vervallen was van den bloei, waar in het eertijds was geweest.

„ MEN had (zegt deze Schrijver) onder de re-
„ geering van Karel den II. bevolen, dat geen wet-
„ houder der steden of burgten, die uit hoofde van
„ zijne bediening verpligt was zittingen te hou-
„ den, wijnen, graanen of eetwaaren, 't zij in het
„ groot 't zij in het klein, geduurende den gantschen
„ tijd zijns wethouderschaps, zoude mogen ver-
„ koopen. Deze wet (voegt 'er de Heer HUME bij)
„ scheen zeer verstandig, om de overtreedingen,
„ ten aanzien van den prijs, het gewicht, en de
„ maat der waaren, welken zij, die gesteld waren
„ om deze zaaken te regelen, konden begaan, voor
„ te komen: echter werd zij, onder de regeering

van

„ van Hendrik den VIII., herroepen: de reden,
„ welke men 'er van gaf, was, dat *ſedert den tijd,*
„ *waar in deze ordonnantie was gemaakt, het grootſte*
„ *gedeelte der burgerſchappen, der burgten, of ſte-*
„ *den in het Koningrijk van Engeland ingelijfd, in*
„ *verval gekomen zijnde, niet meer bewoond wierden*
„ *door handelaars in 't groot, en zoo welgeſtelde lie-*
„ *den als ten tijde, wanneer men deze vaſtſtelling*
„ *gemaakt had: maar dat, in den tegenwoordigen*
„ *tijd, de bewooners van die zelfde ſteden of burg-*
„ *ten gemeenlijk alle Bakkers, Herbergiers, Viſch-*
„ *koopers of andere lieden, die leevensmiddelen verkoch-*
„ *ten en verſchaften, waren, en dat 'er bijna niemand*
„ *meer overig bleef, om de plaats van wethouder te*
„ *bekleeden.* De menſchen (vervolgt de Heer HUME)
„ zijn altijd zoo ſterk geneegen, om den voorlee-
„ den tijd boven den tegenwoordigen te ſchatten,
„ dat men misſchien ligtvaardiglijk zoude te werk
„ gaan, indien men geloof aan deze redeneering
„ van het Parlement ſloeg, zonder bewijzen te
„ hebben, die dezelven bekrachtigen (*a*)."

DE aanmerking, waar mede de Heer HUME deze hiſtoriſche gebeurtenis verhaalt, ſchijnt ons toe meer naar een kwinkſlag dan naar eene oordeelkundige aanmerking te zweemen. Men zou 'er allenthalve tegen in kunnen brengen, dat, indien acten of wetten van dien aart geen bewijs verſchaffen, om hiſtoriſche waarheden te bewijzen; het vrij moeielijk zoude vallen om 'er in 't geheel te vinden. Zoude het wel pas hebben, indien men iemand, die zeide, dat Brugge, Gent en andere ſteden van Vlaanderen zeer vervallen zijn van 't geene zij voor vier eeuwen waren, wilde te gemoet voe-

(*a*) HUME *Hiſt. de la Maiſon de Tudor.* Tom. III. p. 104. in 12mo.

voeren, *dat de menſchen altijd zoo geneigd zijn, om den voorleeden tijd boven den tegenwoordigen te ſtellen*, en om die reden twijfelen aan de waarheid eener zaak, in eene openbaare Acte van eene vergadering des volks aangehaald? Met meer recht zoude men mogen gelooven, dat men van de poogingen en onderneemingen, welken de volken hebben gedaan, om den landbouw, de ſcheepvaart en den koophandel te doen bloeien, en van den bloeienden ſtaat der plaatſen, in welken men zich op dezelven heeft toegelegd, onkundig is, om dat de Hiſtorieſchrijvers zich enkel en alleen hebben bezig gehouden met het verhaal der krijgsverrichtingen, der bloedbaden, der verwoestingen, kort om der oorlogen, welken de Vorſten elkanderen hebben aangedaan, zoo om weezenlijke als gewaande rechten te verdedigen; zonder eenig het minſte gewag te maaken van den vreedzaamen en ſtillen loop van 's menſchen vernuft, en den goeden uitſlag, die 'er het gevolg van is geweest. Gewis, men behoort geen blind geloof te ſlaan aan 't geen veeltijds in de wetten opgegeeven en geſteld word; maar ook behoort men het niet, zonder reden, te verwerpen. Die in de Hiſtorien, op eenen vasten voet, naar waarheid zoekt, zal om die te vinden, alles gadeſlaan, ſamenvoegen, overweegen, en niet ligtvaardiglijk noch het een aanneemen, noch het ander verwerpen.

De klagten, door de Engelſchen, in den jaare 1558, over de groote menigte lakenen, welke de maatſchappij der Hanzé-ſteden, *Stilyard* genoemd, uit Engeland uitvoerde, gedaan, bewijzen genoeg, dat, indien dezelve niet de eerſten zijn geweest, die lakenen bereid hebben, zij echter niet gewacht hebben tot op onze dagen, om zich op die

die fabriek toe te leggen. Zoo de duitſche maatſchappij, in den jaare 1558, vier en veertig duizend ſtukken laken uitvoerde, indien vervolgens verſcheiden ſteden van Duitschland en der Vereenigde Nederlanden poogingen hebben gedaan, om den ſtapel der engelſche lakenen te bekomen; moeten de Engelſchen volſtrektelijk, ten aanzien dezer fabriek, den voorrang hebben weeten te bekomen op de volken, welke reeds voor hen in 't bezit derzelve waren geweest. Wanneer men de Hiſtorien van Engeland leest, zal men 'er in vinden, het geen men in alle de Hiſtorien kan opmerken, de vaart en koophandel bloeien of verdorren, naar maate dat zij door toezigt begunstigd, of met achteloosheid verſmaad zijn geworden. Onder de regeering van Koninginne Elizabeth, zijn de ſcheepvaart, koophandel en manufactuuren der Engelſchen ſterk aangewaſſen. Men wil, dat, in den jaare 1562, de koophandel van Engeland op de Nederlanden, ten aanzien der lakenen, meer dan vijf millioenen bedroeg: ook werd onder de regeering dezer Vorſtin het verbond van den jaare 1496. met Holland vernieuwd.

Zie daar, Leezer, zoo ik meen, een aantal van overtuigende en onwederſpreekelijke bewijzen, dat men zich merklijk vergist, als men waant, dat onze nabuuren, dat de andere volken van Europa van geen koophandel en ſcheepvaart geweeten, althans die niet bevlijtigd hebben, voor en al eer dat wij 'er groot en rijk door zijn geworden: het begrip, het welk men deswege gehad heeft, is eene loutere misvatting en eene dwaaling, welke der moeite waardig was, dat wij 'er ons bij ophielden. Wil men nog iet ter overtuiginge hebben? Men leeze wie de eerſte tochten, ter ontdekkinge van de Oost- en de West-Indiën, hebben onder-

no-

nomen, en bij welke volken de toerustingen daar toe zijn aangelegd; en men vraage dan, of men niet merkelijk het ſpoor bijſter is, wanneer men zich verbeeldt, dat de andere volken zich alleen op het voorbeeld der Hollanderen op den koophandel hebben toegelegd; dat dit te weeg heeft gebragt, dat de onzen in hunnen handel tegenſtreevers en mededingers hebben gekreegen, en dat men hier aan, ten meesten deele, het verval onzes handels moet toeſchrijven? Moet men het aan het tegenſtreeven der vreemde volken in 't ſtuk des koophandels toeſchrijven, *dat Vlaanderen en de omliggende landen, het rijkſte, het volkrijkſte, het best bebouwde land van Europa niet meer zijn?* Heeft dit *Brugge*, *Gent*, *Antwerpen* en honderd andere ſteden doen daalen? Het is zeker, dat Amſterdam eene der voornaamſte koopſteden der wereld is; het is zeker, dat deze ſtad ſlechts omtrent zes eeuwen oud is, terwijl 'er ſteden in Holland zijn, die 'er geweest zijn voor de regeering der Graaven. Een oud Schrijver, op 't einde der zestiende eeuw geſtorven, van Amſterdam ſpreekende, zegt: *Amſterdamum, urbs recens anno ſalutis humanae milleſimo ducenteſimo aut circiter primum exorta.* Een ander Schrijver, die in de vijftiende eeuw heeft geleefd, noemt Amſterdam *oppidum Amſtelredamenſe — ortu noviſſimum* (*a*). De Engelſchen, Franſchen, Spanjaarden, de Portugeezen, kortom alle de volken van Europa, dreeven dan handel, voor dat de eerſte grondſlagen van Amſterdam werden gelegd. Deze ſtad heeft bij gevolg niet alleen alle deze vreemde volken, maar ook de andere ſteden van Holland, Gelderland en andere plaatſen, die reeds grooten handel dreeven, tot medeſtreevers moeten heb-

(*a*) WAGENAAR *Beſchrijving van Amſterdam.*

hebben, en dezelven overtreffen. Waarom is deze ſtad welvaarend geworden, terwijl, in den zelfden tijd, zoo veele andere zijn vervallen? Indien eene ſtad, welke tegenwoordig den grootſten handel van alle de hollandſche ſteden drijft, zich heeft kunnen verheffen en een zoo uitgebreiden handel verkrijgen, niettegenſtaande zij zoo magtige mededingſters hadt, zoo aan de buitenlandſche als aan de hollandſche ſteden zelven, heeft men dan geen ongelijk, wanneer men heden ten dage 't verval des koophandels toeſchrijft aan de poogingen dier volken, welke, zoo men voorgeeft, zich te vooren 'er niet op hebben toegelegd? Het eenigſte voordeel, het welk de onzen op de vreemde volken ſchijnen te hebben gehad, is hunne beſtendige geneigtheid tot den koophandel, en hunne onvermoeide vlijt, om dien zij dreeven ſtaande te houden en te doen aanwaſſen (*a*). Die onvermoeide vlijt heeft hen de medeſtreeving der uitheemſche volken, en in 't bijzonder die der noordſche Hanzé-ſteden, doen te boven komen; en op deze laatſten hebben de onzen, eerst na hunne overwinningen in Indië, de overhand beginnen te krijgen. De poogingen der vreemde volken hebben dan, zoo men wil, in deze loopende eeuw medegewerkt tot het doen afneemen van onzen handel en vaart, om dat, als 'er geen mededingers zijn, men geen gevaar loopt van uit een bezit te worden geſtoo-

(*a*) De Heer Cras, Hoogleeraar in de Rechtsgeleerdheid, te Amſterdam, heeft eene redevoering gedaan over *het voorzigtig Staats-Beleid in 't bevorderen des Koophandels*; waar in hij verſcheiden middelen, die gediend hebben, om Amſterdams koophandel te doen bloeien, opgeeft. Deze redevoering, welke verdient geleezen te worden, is in 't Nederduitsch vertaald, onder den Titel van *'t Voorzigtig Beleid der Staatsbeſtierderen in 't bevorderen van den koophandel.*

ſtooten; maar ook in geen anderen zin: want indien 'er, buiten dat, geene andere krachtdaadiger oorzaaken dat verval hadden te wege gebragt, zoude deze medeſtrijd, op zich zelve, den onzen hunnen koophandel en vaart, in deze laatſte tijden, niet meer hebben doen verliezen, dan zij hen, in vroeger tijden belet heeft dien ſtaande te houden en te doen aanwasſen.

In dien zin moet men ook neemen het geen in de Verhandeling, gevoegd bij de Propoſitie van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. gl. ged. gezegd word, ter plaatſe, daar van de toevallige en van buitengekomen oorzaaken, welke onze vaart en koophandel hebben doen afneemen, gehandeld word; met deeze woorden (*a*):

„ Toevallige en van buiten gekoome oor-
„ ſaaken van de voorige bloei van onſen Koophan-
„ del, moet men met een ſeer ſenſible aandoening
„ erkennen, dat van tyd tot tyd ſeer notable na-
„ deelige veranderingen en revolutien zyn voorge-
„ vallen; dat de vervolging van die tyden in de
„ vreemde Landen, de negligentie en de onagtſaam-
„ heid, ja de veragtelyke denkbeelden dewelke
„ men aldaar toen voor den Koophandel en den
„ Handelaar had, van tyd tot tyd niet alleen afge-
„ noomen en gecorrigeert, maar de politique van
„ de Republicq in de bevordering van den Koop-
„ handel geadopteert, en geworden is de reegel
„ waar na ſig alle vreemde Vorſten en Magten heb-
„ ben beginnen te rigten om den Koophandel in
„ haare Ryken te veſtigen en te doen bloeien, de
„ Manufactuuren aan te queeken, en haar Onder-
„ daanen te animeeren om ſig op de Viſſcheryen
„ toe

(*a*) Propoſitie van Z. D. H. Willem den IV. glor. ged. bladz. 16. in 4to.

„ toe te leggen, alle het welke op den bloei van
„ onſe Koophandel, Traficq en Handteeringen
„ heeft moeten influeeren". En voorts nog (*b*):
„ In vroeger tyden was het de Republicq al-
„ leen, die men in Europa als Commercieerende
„ kon aanmerken, en de vreemde contenteerden
„ ſig met de laſten aldaar te betaalen, ſoo wel op
„ de Waaren, dewelke ſy daar aanbragten, als op
„ die geene, die ſy daar quaamen inhandelen, ſon-
„ der te onderſoeken, of men deſelve niet kon ont-
„ gaan en menageeren, door de Goederen direct
„ van de plaatſen der ſelver Product te gaan haa-
„ len, en andere weederom ter plaatſe van der ſel-
„ ver vertier te brengen: men betaalde den Ne-
„ derlander ſijn Laſten met genoegen, ſonder ver-
„ der onderſoek.
„ Maar ſeedert de voorleeden eeuw, is het
„ ſyſthema van de Commercie in gantsch Europa
„ verandert: de vreemde Natien, ſiende de ver-
„ baaſende uitwerking van onſen Handel, en tot wat
„ hoogte de Republicq door deſelve alleen geklom-
„ men was, hebben ſig meede op de Commercie
„ gaan toeleggen, en om onſe meergenoemde
„ Laſten te ontgaan, heeft men ſijne overvloedige
„ Producten gaan transporteeren voorby ons Land
„ ter plaatſe van desſelfs meeſte conſumptie, en
„ daar teegen weederom uit de eerſte ſource gaan
„ inhandelen het geene men manqueerde."

Voor zoo verre dan als de vreemde Mogendheden zich toegelegd hebben, om de vaart en koophandel hunner Staaten in die takken te bevoordeelen, welke of geheel of meestendeels in onze handen waren, heeft de *concurrentie*, daar uit geſproten, ons zekerlijk daarin gehinderd, en vermindering

(*b*) Ib. bladz. 27. en 28.

ring doen lijden: maar zoude die concurrentie zulk een gevolg wel gehad hebben, indien wij in ſtaat waren gebleeven dezelve te overwinnen, gelijk wij die in voorige tijden overwonnen hebben? Dit is het, waar het eigenlijk op aankomt.

Ik meen hier mede genoeg gezegd te hebben, ter wegneeminge van het algemeen vooroordeel, dat het verval van onze vaart en koophandel veroorzaakt is door het deel, het welk vreemde volken getracht hebben daar in te krijgen. Ik heb te meerder noodig geacht, om mij over dit vooroordeel zoo breed uit te laaten, vermits het in deze zaak even zoo gelegen is, als met een zieken. Zoo lang als men met een vooroordeel over de oorzaak van eene kwaal behebd is, en die aan eene verkeerde oorzaak toeſchrijft, ſtelt men de anderen ter zijde, en men werkt verkeerd. Dus gaat het ook in den Burgerſtaat: zoo lang als men deszelfs verval toeſchrijft aan oorzaaken, welke 'er de eigenlijke oorzaaken niet van zijn, ziet men de rechte over 't hoofd; en de weezenlijke hulpmiddelen blijven achter. Op dezelfde wijze is het met het verval van onzen koophandel en zeevaart gelegen. Zoo lang als men zich verbeeldt, dat wij hetzelve meest al te wijten hebben daar aan, dat de vreemde volken zich te vooren op geen koophandel en ſcheepvaart toegelegt hebben, en nu al, zoo lang zal men de andere en weezenlijke oorzaaken ongemerkt voorbijgaan, en de eigenlijke hulpmiddelen ongebruikt laaten. 'Er is een ander vooroordeel, daar ik met een woord van ſpreeken moet.

Van de Pracht.

Men ſchrijft het verval van den koophandel ook toe aan de pracht. De pracht en weelde kunnen op zich zelve den handel van een volk niet doen

doen afneemen. Zij ſtrekken eerder onophoudelijk om dien te doen aanwasſen, nademaal zij de behoeften des leevens vermeerderen. Wanneer de pracht en weelde een koopman te gronde doen gaan, komt een ander in deszelfs plaats. Het is voor den Staat onverſchillig, of Pieter dan of Jan den handel drijft. Indien men de voornaame Comptoiren te Amſterdam opnam, zoude men 'er ſlechts zeer weinigen vinden, welker voorouders, ten tijde van de oprichting onzes Vrijen Staats, kooplieden zijn geweest. De oude huizen zijn niet meer in naam; die geenen, welke 'er tegenwoordig den grootſten handel drijven, zijn nieuwe Comptoiren, welke, of in de plaats der ouden zijn opgevolgd, of zich, ſedert korten tijd, daar hebben nedergezet. Dus gaat de koophandel geduuriglijk van het eene huis tot het andere over; om dat dezelve zich natuurlijk tot den vlijtigſten en zuinigſten van hun, die 'er zich op toeleggen, wendt. Het verval van vaart en koophandel zoude dan in zoo verre aan de pracht en weelde kunnen toegeſchreeven worden, als dezelve ſtrekken om de kooplieden een prachtiger leeven te doen leiden dan hunne winsten en de gevaaren van verlies het kunnen draagen, en waar door menig Comptoir te gronde gaat: doch wie ziet niet, dat deze oorzaak ſlechts werkt op den koophandel van de kooplieden in 't bijzonder, welke zich door pracht en weelde verloopen, geenzins van den algemeenen koophandel? Want zoo lang als de pracht en weelde de vermogens van hen, welke zich daar aan overgeeft, niet te boven gaan, zal 'er zijn bedrijf in zaaken van koophandel niet door lijden. Het is geheel wat anders de pracht en weelde zedelijk te beſchouwen, dan die met betrekking tot den koophandel te overweegen. Ook zijn de twee

woorden *Pracht* en *Weelde* van eene vrij onzekere betekenis. Alle pracht en weelde zijn niet van denzelfden aart. Daar zijn 'er die zelfs, in de plaats van *zedelijk kwaad te zijn*, *zedelijk goed* zijn: het komt'er alleen op aan, waar in men die doe beſtaan, en wat de vermogens en de bijzondere ſtaat der burgeren toelaaten. Men ſchrijve het verval van onzen koophandel dan niet toe, noch aan den naijver der vreemden, noch aan onze pracht en weelde. Men dringe tot den eerſten oorſprong der kwaale; en men vreeze niet van dien op te ſpooren, offchoon dezelve ons tot eenige onaangenaame ontdekkingen mogt brengen. Eene goede huishoudſter ſchroomt niet ontwaar te worden, dat zij zich nog aan een ſcherper toezigt, dan zij gewoon was te gebruiken, moet gewennen en binden.

De lotgevallen onzer nederlandſche vrije gewesten toonen ons, dat, naar maate dat de koophandel en handwerken 'er vorderingen maakten, de Vorſten meerder onderſtand van hunne landzaaten afeischten. Zie daar de oorſprong en eerſte oorzaak van 't verval van onze vaart en koophandel. De Wethouders, om aan dien onderſtand te voldoen, vonden zich genoodzaakt, om belastingen op de eetwaaren te leggen, en elke ſtad deed ten dien opzigte het geen haar gevoeglijkst ſcheen. Hier uit zijn de accijnſen en belastingen, den ſteden toebehoorende, geſprooten, welke langzaamerhand de neeringen en handteeringen hebben beginnen te drukken; en ongevoelig doen vervallen, gelijk eene kwaal, door welke een ligchaam, zonder eenige merkelijke aandoening, word aangetast, geduurig voortkruipt, de deelen van 't ligchaam hoe langer hoe meer aanſteekt, en dus het ligchaam zelf ten val brengt. In ſommige ſteden *verpachtte* men deze belastingen, en in eenige andere deed men dezelven, door gaarders,

ders, daar toe aangeſteld, *inzamelen*. Dit onderwerp verdient naauwkeurig gade geſlagen te worden.

Van de Belastingen.

UIT het geen wij te vooren hebben aangemerkt, heeft men kunnen zien, hoe weinig de landzaaten oudstijds bezwaard waren met lasten, en vooral ten aanzien van den koophandel, ſcheepvaart, en leevensmiddelen: de tollen waren genoegzaam de eenigſte hinderpaalen, welken zij daar in ontmoetten, en van dezelven werden zij, van tijd tot tijd, ontſlagen. Het zoude ons te verre heen brengen, indien wij alles opzettelijk wilden nagaan, wat 'er van de vroegſte tijden af, tot op den tijd van den laatſten Graaf, door de landzaaten is opgebragt. Ook zal het tot het beſtek van dit Werk genoeg zijn, dat ik mij aan eene algemeene beſchouwing binde, en mijnen Leezeren, welke 'er iet naaders van wenſchen te weeten, overlaate om 'er bij andere Schrijvers meerder onderrichting van te zoeken.

TEN tijde der graaflijke regeeringe, waren de Heeren der Heerlijkheden, gelijk het alle de Vaſallen waren, verplicht, om zelve met hunne leenmannen den Graave te dienen, en zijnen ſtaat te helpen beſchermen. Van dien perſoneelen dienst werden de ingezetenen der ſteden of gedeeltelijk of geheel ontſlagen: „ Zy moesten (zegt WAGENAAR) daarenboven driejaarige of jaarlyk„ ſche *Bottingen* of *Beden* betaalen, en by byzon„ dere gelegenheeden, by voorbeeld, als de Graaf „ ten Keizerlyken Hove verſchynen moest, als „ zyn Broeder of Zoon Ridder werdt, en als hy „ zelfs, of zyn Broeder of Zuster, Zoon of Doch„ ter in de echt trad, moestenze ook zekere „ ſchatting opbrengen. Ook deedt de Graaf, by

„ 't ontſtaan van eenen oorlog, of uit vreeze hier
„ voor, buitengewoone Beden aan den Lande (*a*)".
Deze beden of ſchattingen, welke in haaren oorſprong, voor een gedeelte, veel overeenkomst hebben met het geen men tegenwoordig nog in Frankrijk *vrijwillige giften* (*dons gratuits*) noemt, en die in de oostenrijkſche erflanden, zoo wel als in Frankrijk, in gebruik zijn, zijn 't eigenlijk, welke aanleiding hebben gegeeven tot de lasten, door welken de vaart en koophandel, en de fabrieken vooral, het meeste gedrukt worden. Wanneer de Graaven eene zekere ſomme geëischt, en de ſteden op dezelve zoo veel afgedongen hadden, als zij konden, en wanneer het beloop der penningen, die den Graave verſtrekt zouden worden, bepaald was, werden de ſteden, volgens haaren tegenwoordigen ſtaat, geſchat. Elk van haar was meester, om tot het opbrengen van haar aandeel de middelen te verkiezen, welke haar het minst drukkende toeſcheenen. Hier uit volgde, dat de ſteden meer of min opbragten, naar dat zij meer of min welvaarende bevonden werden, en dat de ingezetenen der ſteden, welke minst bloeiden, naar evenredigheid, minder opbragten; zoo dat de landzaaten de lasten droegen naar gelange, niet alleen van hunne daadelijke bezittingen en vermogens, maar ook, naar maate dat zij gelegenheid hadden om van hunne vermogens gebruik te maaken, en daar door in welvaart toe te neemen, of dat hun die gelegenheid ontbrak, en zij daar door in verval raakten (*b*).

Bij het oprichten van den Vrijen Staat is men van

(*a*) Wagenaar *Vad. Hiſt.* D. III. bl. 183. en 184. Zie nog D. III. bl. 474. 480. D. IV. bl. 24-30. 87. 101. 390. 391 472. D. V. bl. 10. 41. 372. 373. en 405.
(*b*) Ibid. op de aangehaalde plaatſen.

van dien regel, zoo 't ſchijnt, eenigzins afgeweeken, en, bij vervolg van tijd, ſchijnt men dezelve geheel uit het oog verlooren, en eenen anderen aangenomen te hebben, welke, zoo 't ons voorkomt, alle de binnenſteden haaren bloei allengskens heeft ontnomen, en die haar door den tijd volſtrekt te gronde moet doen gaan. De belastingen, ten behoeve van de Graaflijkheid, of van het gewest, *provinciaale* genaamd, worden, ſedert dat gemelde tijdperk over het gantſche land op gelijken voet geheven; en die gelijkheid veroorzaakt eene ongelijkheid, welke de ſteden, die min voordeelig dan de anderen zijn gelegen, ten verderve leidt, gelijk men 't in een werk, eenigen tijd geleeden in 't licht gegeeven, heeft aangemerkt (*a*).

Overal, welke geſchiedenisſen men ook leeze, vindt men belastingen op den koophandel, daar koophandel gedreeven word; maar, 't geen het meeste te bejammeren en te beklaagen ſtaat, is, dat overal, waar de koophandel opneemt en aangroeit, de belastingen op denzelven geduurig vermeerderd en verhoogd worden; en op dezelve wijze gaat het met de fabrieken en manufactuuren: even als of derzelver voorſpoed een al te zwaare last ware, welke onophoudelijk, door eene vermindering van voordeel, verligt moest worden; of dat de voorſpoed des koophandels en der fabrieken een euvel ware, wiens loop bij den duur, door den band van ſchattingen, tegen gegaan moest worden.

Nog zijn 't de belastingen op zich zelven alleen niet, welke den koophandel en de handwerken drukken; men moet 'er bij tellen de misſlagen en gebreken in derzelver heffing: voeg bij die twee kwaa-

(*a*) *Les Interets des Nations developés relativement au Commerce.*

kwaalen de opkomst en het toeneemen van het gebruik van het crediet, van het geld opneemen, anders gezegd *Negotiatien*, en gij zult de eigenlijke plaagen onder het oog hebben, welke tegenwoordig de voornaamſte en uitgeſtrekſte Staaten van Europa kwellen en afmatten: plaagen die, onder anderen, bij ons de eerſte en voornaamſte oorzaaken van het verval van onzen koophandel, ſcheepvaart en fabrieken zijn, en die onze gewesten zoodaanig verteeren, dat zij gevaar loopen van tot eenen laageren ſtaat te vallen, dan dezelve, ten tijde hunner bijzondere Landsheeren, zijn geweest.

De Staaten van Holland verkreegen, in den jaare 1523, van Karel den V. de vrijheid om eene ſomme gelds op te neemen, waar van de renten 5000. guldens jaarlijks zouden bedraagen. De verderfelijke gewoonte van den Staat met ſchulden te belasten ſchijnt toen bereids in gebruik, en zelfs misbruikt geweest te zijn. Het verbod, door Karel den V, weinig tijds na dat hij Graaf geworden was, gedaan, en waar bij den ſteden en dorpen verbooden werd accijnſen in te voeren, en losrenten te verkoopen, zonder deszelfs verlof, doet het natuurlijk denken. Het verbod was heilzaam; had de Vorst zelf maar de ſteden en dorpen niet in de noodzaakelijkheid gebragt, om accijnſen in te voeren, ten einde aan zijne beden te kunnen voldoen. Daartoe moest geld gezogt en opgenomen worden; en om de renten te betaalen, moesten 'er accijnſen of andere lasten ingevoerd worden.

Uit de vertoogen, door twintig hollandſche ſteden, in den jaare 1531, den Keizer gedaan, kan men zien, dat de belastingen in zijn tijd reeds grootelijks waren toegenomen. Zij zeggen daar in, dat zij, om de beden, welken zij den Graaven moes-

moesten opbrengen, te vinden, waren genoodzaakt geweest, accijnsen of belastingen te leggen op de wijnen, bieren, graanen, turf en andere waaren.

Bij gelegenheid van den oorlog, dien François de I. tegen den Keizer, in den jaare 1541, ondernam, eischte de Landvoogdes van de Staaten der Nederlanden, 1. den honderdsten penning der goederen, welke werden uitgevoerd; 2. den tienden penning van de inkomsten der onroerende goederen, renten, bosschen, rivieren, enz. 3. den tienden penning van de inkomsten of jaarlijksche winst der kooplieden. Daar werden sterke vertoogen tegen deze bede gedaan, en uit dezelven ziet men hoe schadelijk en drukkende de belastingen, welke in die bede voorgesteld werden, voor de vaart en koophandel waren: ook werden zij afgeschaft. Doch het aanhoudend afvorderen van onderstand, en de noodzaakelijkheid om daar aan te voldoen, bragten niet te min te wege, dat, hoe zeer zekere middelen van belasting afgekeurd werden, echter de belastingen hoe langer hoe meerder vermenigvuldigd werden. In den jaare 1543, werd 'er beslooten, om nieuwe belastingen op den wijn, het bier, de lakenen, de zijde stoffen, fluweelen, het rundvee en andere goederen te leggen. Verscheiden Edellieden en eenige steden kantten 'er zich wel tegen, doch daar moest geld weezen; en om geld te krijgen waren 'er, gelijk het TACITUS mede bij ondervinding geleerd had, belastingen noodig. Bij alle gelegenheid, dat 'er geld moest opgebragt worden, werden de lasten verhoogd of vermeerderd.

HET uitrusten eener vloot van twintig schepen, welke men oordeelde noodig te hebben, om de zeerooverijen der Schotten te beteugelen, gaf, ee-

eenigen tijd daar na wederom aanleiding, om eene nieuwe belasting in te voeren, naamelijk van vijf ſtuivers op ieder aam rhijnſchen wijn, en iets minder op de andere wijnen; franſchen alleen uitgezonderd.

Om van de grootheid dezer belastingen, gelijk mede van het beloop der opgenomen gelden, te kunnen oordeelen, moet men acht ſlaan op de waarde van het gemunte geld in die tijden. Uit de aantekeningen, te vinden in de *Recherches du Commerce*, ziet men, dat het dag-loon van een Metſelaars Knecht, in den jaare 1488, geweest is 4 ſtuiv. en in den jaare 1775. 21 ſtuiv. zomer-loon, en 18 ſtuiv. winter-loon; en dat, in het jaar 1488, vier ſtuivers even zoo veel *Estelins* bedroegen, doch dat, in het jaar 1775, 21 ſtuivers 6½ *Estelins* waard waren. Volgens den Schrijver van dit Werk, het welk met zeer veel nazoek en naauwkeurigheid geſchreeven is, ſtond de waarde van het geld, ſedert de XVe. Eeuw tot den jaare 1777 als 1. tot 4. en de prijs der rogge als 1. tot 12, zoo dat, volgens die evenredigheid, een arbeidsman met 16 ſtuiv. nog maar een derde aan rogge zoude kunnen krijgen van 't geen hij, voor drie eeuwen, voor 4 ſtuiv. konde koopen.

Nog zijn het de belastingen niet alleen, welke op zich zelven den koophandel en fabrieken drukken: daar komt nog (gelijk wij 't zoo even aanmerkten) bij de wijze, om die uit den boezem van het volk te doen overgaan tot de ſchatkist van den Vorst of van het land; en die wijze is veeltijds drukkender dan de belasting, op zich zelve genomen. Het is niet te gelooven, hoe veel 'er van het geen op een volk geheeven word, aan de maat en ſtrijkſtok, gelijk men zegt, blijft kleeven en hangen, en hoe weinig 'er van te recht komt. Ook zien wij uit de Hiſtorien, dat de belastingen

op

op zich zelven niet zoo zeer, dan wel de aart derzelven, en de wijze van heffen het ongenoegen van 't volk heeft verwekt, en die opſchuddingen en beroerten veroorzaakt, van welken de hiſtorien maar al te veel gewaagen.

OUDSTIJDS werden bij ons de belastingen op verſchillende wijzen, weinig kostbaar, geheeven; doch door den tijd werden die ook met het vermeerderen der belastingen, bezwaarender. WAGENAAR, die ons eene korte ſchets derzelven, in zijne *Vaderlandſche Hiſtorie* heeft gegeeven, ſpreekt 'er aldus van, ter gelegenheid van eenige nieuwgevorderde beden, in den jaare 1555.

„ DOCH de Edelen en Steden (zegt hij) (a) „ hadden ſedert eenigen tyd, in overleg genomen, „ om 's Lands Imposten, op eenen anderen en een„ paarigen voet, de doen heffen. Tot hier toe, „ waren, in de Steden, Inzamelaars van 's Lands „ Imposten aangeſteld geweest, die dit jaar, re„ kening deeden voor Gedeputeerden der Staaten, „ welker byeenkomſten de eerſte aanleiding ſchy„ nen gegeeven te hebben tot de Inſtelling van een „ Kollegie der Gecommitteerde Raaden, welk, in „ laater tyd, het bewind over 's Lands Imposten „ gehad heeft. De meeste ſteden hadden maar „ éénen; doch ſommigen verſcheiden' Inzamelaars, „ waaruit eenige ongeregeltheeden reezen. Men „ had, by 't doen hunner rekening, bevonden, „ dat de Impost op de Wynen en Bieren, in 't voor„ leeden jaar, op verre na, nog geene twintig „ duizend Ponden van veertig Grooten had opge„ bragt; 't welk den Edelen en eenigen Steden „ veel te weinig ſcheen. Zy oordeelden, derhal„ ven, dat 'er meer van 's Lands Imposten komen „ zou

(a) *Vad. Hiſt.* D. V. bladz. 419. en volg.

„ zou, wanneer dezelven niet, tot groote kosten
„ van 't Land, ingezameld, maar gelyk, in ſom-
„ mige ſteden, al voor veele jaaren, ten opzigte
„ der Excynſen, te geſchieden plagt, in 't open-
„ baar, verpagt werden. De Edelen in 't byzon-
„ der hadden, in de jongſte bede, niet willen
„ bewilligen, dan onder uitdrukkelyk beding, dat
„ de Impost, in alle de ſteden, jaarlyks, zou moeten
„ worden verpagt. Haarlem, Delft, Leyden en Gou-
„ da ſtemden terſtond, met de Edelen. Doch Dort-
„ recht en Amſterdam maakten, in 't eerst, eenige
„ zwaarigheid. De Inzameling der Imposten geſchied-
„ de, in deeze ſteden, door Leden van de Vroedſchap,
„ die, veel ligt, hun belang zo wel niet, by de ver-
„ pagting, meenden te zullen vinden. Evenwel, ga-
„ ven die twee ſteden voor, dat zy by de inzameling
„ blyven wilden, om dat 'er meer van kwam, dan zy
„ van de verpagting konden verwagten. Doch zy
„ lieten zig, eerlang, overſtemmen. Men ontwierp,
„ vervolgens, eene Ordonnantie op de verpagting,
„ en een berichtſchrift voor de Kommisſariſen uit
„ de Edelen en Steden, die dezelve doen zouden.
„ — De Wethouders der Steden, daar de verpag-
„ ting geſchiedde, waren, by het doen derzelve, ook
„ tegenwoordig. Men maakte 'er, kort na Paa-
„ ſchen des volgenden jaars, eenen aanvang mede.
„ En men bevondt, dat 'er, in 't eerſte jaar, verre
„ over de *veertig duizend ponden*, dat is, meer dan
„ tweemaal zoo veel, van 's Lands Impost kwam,
„ bij wege van verpagting, als te vooren, bij
„ wege van inzameling. — Van deezen tijd af,
„ is het verpagten van 's Lands gemeene middelen
„ in geduurig gebruik gebleeven, tot dat, in den
„ jaare zeventien honderd agt en veertig, niet
„ lang voor het uitgeeven deezer Hiſtorie, alle
„ Pagterijen, op eens, zijn afgeſchaft geworden."

Wij

Wij behoeven hier niet te zeggen, dat de imposten en accijnſen thans niet meer bij *verpachting* maar bij *collecte* worden geheven; dat de *pachten*, op de Propoſitie van Z. D. H. Willem den IV. glór. ged. na eene ſterke tegenkanting, vooral van wegen de ſtad Amſterdam, welke te vooren zich tegen het verpachten verzet had, zijn afgeſchaft; en dat 'er thans vrij meer van 't geen de ingezetenen opbrengen in 's lands ſchatkist overkomt dan te vooren, niet tegenſtaande de dagelijks gepleegde fraudes, en offchoon de belastingen eerder verminderd dan vermeerderd zijn. Dezelfde Hiſtorieſchrijver geeft ons eene lijst op van het beloop der eerſte verpachtinge van den impost in de voornaamſte ſteden, waar uit (zegt hij) (*a*) men derzelver „ grootheid en vermogen, ten dien tyde, eenig„ zins afneemen kan." Om dezelfde reden zullen wij die hier onder plaatſen (*b*), en daar bij opmerken, dat men, uit het beloop van den impost, als gaande ten dien einde over middelen van conſumtie, eerder de volkrijkheid dan de vermogens eener plaatſe kan afneemen; vermits dezelve niet zoo zeer afhangen van de gegoedheid als wel van de menigte der ingezetenen: een arm man eet en drinkt zoo wel als een rijke, en als de belastingen op

(*a*) *Vad. Hiſt.* D. V. bladz. 422.

(*b*) *Lijst van het gene de Steden bij de eerſte verpachting opbragten.*

	Ponden.		Ponden.
Dordrecht.	4005	Alkmaar.	1372
Haarlem.	2400	Hoorn.	950
Delft.	5440	Enkhuizen.	1100
Leyden.	4300	Edam.	670
Amſterdam.	8940	Monnikendam.	490
Gouda.	2120	Medenblik.	270
Rotterdam.	2200	Woerden.	429
Gorcum.	1300	Naarden.	395
Schiedam.	575	Weesp.	158
's Hage.	3700	Muiden.	145
		In 't geheel	41339 Guld.

op de noodzaaklijkſte eetwaaren vallen, betaalt 'er de gemeene even zoo veel aan als de rijke.

WAGENAAR geeft ons ook eenen ſtaat van 's lands achterweezen, welke wij ook hier onder zullen plaatſen (*a*).

DE

(*a*) *Vad. Hiſt.* D. V. bladz. 421. en volg.

's Vorsten inkomsten uit de Nederlanden beliepen in 't jaar 1551.	327960	: 17	: 0
De Renten, door vermindering van inkomſten, door vervreeminding van veele domeinen en andere lasten, van 't jaar 1551. tot het jaar 1556. merkelijk toegenomen zynde, beliepen nu	346818	: 5	: 5
Zoo dat 'er te kort kwam	18857	: 15	: 5
De Hofhouding, Wedden en Jaargelden der Amptenaaren, bedroegen jaarlyks	241574	: 19	: 0
Aan de bezetting in de Grensſteden, waren voor zes jaaren aan levensmiddelen toegelegd	25000	: 0	: 0
De Penningen, by 's Keizers tyd opgenomen, beliepen	4230304	: 0	: 0
Die ten tyde des Konings	140000	: 0	: 0

Andere Schulden.

Aan de Stenden des Keizerryks	17465	: 0	: 0
Aan die van Antwerpen.	15000	: 0	: 0
Agterſtallen wegens Aluin der nieuwe Vestingwerken.	36431	: 12	: 0
Aan Geſchut en Krygsbehoeftens.	30000	: 0	: 0
Aan Mondbehoeftens.	238000	: 10	: 0
Aan geleende Penningen in 't jaar 1557.	600000	: 0	: 0
Aan Bootsvolk, welk den Keizer had overgevoerd.	42000	: 0	: 0
Agterſtallen aan de Vlies-Ridders, Raaden en andere Amptenaaren.	129040	: 0	: 0
Aan het Krygsvolk, ten tyde des Keizers afgedankt.	607311	: 1	: 2
Aan 't Krygsvolk ten zelfden tyde in dienst gehouden.	329360	: 11	: 2
Aan Krygsvolk, by 's Konings tyd afgedankt.	132515	: 14	: 0

De ſtaat der ſchulden bedroeg, volgens die berekening, in den jaare 1557, 7,160,821. guldens. Wagenaar merkt er bij aan, dat uit dezen ſtaat bleek, dat de renten der opgenomen gelden, tegen acht ten honderd gerekend, jaarlijks omtrent, 400,000. guldens bedroegen; dat het land daar en boven meer dan twee millioenen ſchuldig was, en dat de andere jaarlasten, behalven de interesten, de inkomsten omtrent drie tonnen ſchats te boven gingen. Wat 'er van deze opgaave en berekening ook moge zijn, dit is ten minſte zeker, dat 's lands ſchulden van tijd tot tijd gereezen, en de belastingen, om derzelver interesten en nieuwe beden te voldoen, merkelijk vermeerderd en verhoogd waren.

De wapenen tegen Spanje opgevat zijnde, om het willekeurig vermenigvuldigen van ſchattingen, geloofsdwang, en 't vernietigen der verkreegen voorrechten en vrijdommen tegen te gaan, werden 'er middelen vereiſcht, om geweld met geweld te keeren. Prins Willem de I. had 'er zijne ſchatten toe beſteed, en ter beſcherming der ingezetenen tegen de ſpaanſche tirannij, zijn goed verpand en zich in ſchulden geſtoken. 's Lands Vaderen en de ingezetenen getroostten zich het draagen van meerder lasten, in 't vooruitzigt van een meerder genot hunner natuurlijke, godsdienstelijke en burgerlijke rechten: en ieder jaar, dat de oorlog duurde, baarde nieuwe nooddruft, en dus ook vermeerdering en verhooging van belastingen. Men zal 'er eenig begrip van kunnen maaken uit de volgende ſchets.

In het jaar 1583 was de belasting op den rhijnſchen of ſpaanſchen wijn reeds geklommen tot op 22. guldens 't Aam voor het land, en 8 guldens voor de ſteden. In het jaar 1607 werd die geſteld

op 48 guld. voor 't land, en 16 guld. voor de ſteden. Een ſtuk franſche wijn betaalde, in het jaar 1583, 18 guld. voor 't land en 6 guld. voor de ſteden; in het jaar 1607 werd zulks op 41. guld. voor 't land, en 9 guldens voor de ſteden gebragt. Het oxhoofd betaalde, in het jaar 1583, 13 guldens voor het land, en 4 guldens voor de ſteden; in het jaar 1607, 32 guldens voor het land, en 8 guldens voor de ſteden. Men dient hier aan te merken, dat men, geduurende de regeering der Graaven, bijna geene laſten of rechten voor het land hief, en dat de ſteden het alleen deeden, om aan de beden, welke, zij den Graaven toeſtonden, te voldoen, en om de ſtedelijke koſten te kunnen goed maaken, waar toe den wethouderen het heffen van eenige belasting of het opneemen van eenig geld door de Graaven werd toegeſtaan; doch, bij vervolg van tijd, en bereids voor den opſtand tegen Spanje, ſchijnt men daar van afgeweeken te zijn, en voor 's lands ſchulden gemeene provinciaale laſten en rechten over het gantſche land ingevoerd te hebben, die geduurig zijn vermenigvuldigd en vermeerderd.

De azijn betaalde, in het jaar 1605, 2 guld. 8 ſt. van 't Aam aan 't land; in het jaar 1623 was deze impost 4 guld. 16 ſtuiv. In het jaar 1583, betaalden de bieren eene belasting, op den volgenden voet geregeld: Een vat van 20 ſtuiv. betaalde 4 ſtuiv. Een vat van 30 ſtuiv. betaalde 10 ſtuiv. Een vat van 2 guld. betaalde 16 ſtuiv. de zwaarder bieren betaalden 42 ſtuiv. In het jaar 1624. werd deze impost gebragt tot 6, 16, 25 en 68 ſtuiv.; en, in het jaar 1633, is dezelve gebragt tot 11, 22, 30 en 48 ſtuiv. zonder den accijns der ſteden te rekenen, welke de helft mogt beloopen van het geen het land trok.

In het jaar 1583, was de belasting op de tarw 6 gul-

6 guldens van het last; in het jaar 1605 werd dezelve geſteld op 32 guld. 8 ſtuiv. in het jaar 1625 op 40 guld. 10 ſtuiv. in het jaar 1627, op 47 guld 14 ſtuiv. en in het jaar 1636, op 63 guld. Die van de tarw met rogge vermengd, gemeenlijk *Masteluin* genaamd, was, in het jaar 1583, niet hooger dan 4 gulden. Men ſtelde dezelve in 't vervolg met die op de tarw gelijk.

De impost op de rogge was, in het jaar 1583, 3 guldens; in het jaar 1605, 16 guld. 4 ſtuiv.; in het jaar 1625, 20 guld. 15 ſtuiv.; in het jaar 1627, 15 guld. 18 ſtuiv.; in het jaar 1636, 33 guld. 16 ſtuiv. De Gerst betaalde, in het jaar 1583, 2 guld., en werd vervolgens, in die zelfde jaaren, op 10 guld. 10 ſtuiv., 13 guld. 10 ſtuiv., 15 guld. 18 ſtuiv., 21 guld. 4 ſtuiv. gebragt.

De Ordonnantie van den jaare 1583 ſpreekt niet van de boekweit: doch men vindt dezelve in die van het jaar 1605 belast met 6 guldens. Deze belasting werd naderhand in de hier boven aangeweezen jaaren op 7 guld. 10 ſtuiv., 8 guld., 16 guld. 10 ſtuiv. gebragt. Men verminderde dezelve naderhand eerst op 11 guld. 15 ſtuiv. in de jaaren 1636, en 1642 op 9 guld. 16 ſtuivers.

In het jaar 1583 werd de belasting op de zeep, welke ter ſleet verkocht werd, geſteld op 6 ſtuiv. van de ton, 240 pond weegende, te betaalen bij den zeepzieder, en 2 guld. bij den eerſten kooper te betaalen: de zes ſtuivers werden, in het jaar 1607, verdubbeld. Men verhoogde de belasting van 2 guldens, van tijd tot tijd; dezelve werd, in het jaar 1605, geſteld op 3 guld. 4 ſtuiv.; in het jaar 1623, op 6 guld. 8 ſtuiv.

De impost op het zout, ter ſleet verkocht wordende, was, in het jaar 1583, 4 guld. van de 100 tonnen, welke men gemeenlijk *honderd* noemt.

Deze belasting werd vervolgens op 4 guld 10 ſtuiv. gebragt; in het jaar 1625, werd dezelve op 6 guld. 15 ſtuiv. bepaald. Eene andere impost van ieder huisgezin geheven wordende, welke men in de Ordonnantie van den jaare 1583 niet vindt, was eerst niet hooger dan 4 guld. 10 ſtuiv. Bij de Ordonnantie van den jaare 1625 werd dezelve op 6 guld. 15 ſtuiv. bepaald, voor een huisgezin van acht perſoonen, en op 3 guld. 7 ſtuiv. voor een kleiner huishouden; eene verhooging, welke vervolgens door de belastingen meer en meer over alles, wat 'er toe konde gebragt worden, uitgeſtrekt werd tot zoodaanige lieden, welke uit hoofde hunner kostwinning genoodzaakt zijn zout te gebruiken, als de boeren, die zuivel maaken. In het jaar 1651, werd 'er een recht van veertien guldens ten honderd gelegd op het gerafineerde zout, en negen guldens op het klein zout, zoo op het zout binnen 's lands gerafineerd, als het geen van buiten werd ingevoerd.

In het jaar 1583, was de impost op het rundvee de twintigſte penning van den koopprijs, zoo dikwijls als hetzelve verkocht werd: deze belasting werd, in het jaar 1605, tot den zevenden penning verhoogd, en bepaald tot het ſlachtvee, en alleenlijk betaald moetende worden bij de ſlachting. De belasting op de paarden bleef, eenigen tijd, op den twintigſten penning, maar men veranderde dezelve naderhand. In het jaar 1583. vond men eene belasting op het hoornvee, van vier ſtuivers en een half, ter maand, van ieder beest, drie jaaren en daar boven oud; en van twee ſtuivers, vier penningen van ieder beest dat jonger was; men vindt deze belasting vervolgens verminderd op drie ſtuivers voor ieder beest van drie jaaren en daar boven, en voor die van minderen ouderdom op anderhalve ſtuiver:

ver: in het jaar 1625. werd deze belasting tot het dubbeld gebragt, dat is, tot zes en drie ſtuivers.

De bezaaide landen waren, in het jaar 1583, reeds belast met vier en eene halve ſtuiver, de honderd en vijftig roeden 's maands. Deze belasting werd voor eenigen tijd afgeſchaft, en vervolgens, in het jaar 1627, weder ingevoerd.

In het jaar 1598, werd de veertigſte penning van de verkooping van alle onroerende goederen ingevoerd; in het jaar 1602, werd dit recht op den dertigſten penning gebragt; in het jaar 1617 ſtrekte men hetzelve tot de erfpachten, en tot den tienden uit; in het jaar 1655, werd dit recht tot den twintigſten penning verhoogd. Dit recht werd ook gelegd op de erfenisſen, die iemand van zijdelingſche bloedverwanten opkomen, welk recht die zelfde Ordonnantien van het jaar 1598 tot 1655 van den veertigſten op den twintigſten penning hebben gebragt.

De belasting op de ronde maat was, in het jaar 1600, 15 ſtuiv. van een last tarw; 10 ſtuiv. van rogge, gerst en andere waaren; van de mout 7 ſtuiv. 6 penningen; van erwten 15 ſtuiv.; van boonen 10 ſtuiv.; van allerlei zaaden, 23 ſtuiv. In het jaar 1625, werd deze belasting gebragt op 22 ſtuiv. 6 penningen, 15 ſtuiv., 11 ſtuiv. 3 penningen, 22 ſtuiv. 6 penningen, 15 ſtuiv., 36 ſtuivers, enz.

In het jaar 1605, werden de boomvruchten onder eene belasting van den achtſten penning van den koop of de waarde gebragt: in 't zelfde jaar leide men 1. Een recht op de kaarſen van drie vierde ſtuiver op het pond, hetwelk in het jaar 1626 met een vierde ſtuiver werd verhoogd. 2. Den achtſten penning op het brandhout; 3. Een recht op de turf van 7 penningen op de ton, 't welk in het jaar 1623 op 12, en in het jaar 1627 op

24. penningen werd gebragt; 4. Een recht op de koolen van 4 guld. 10 ſtuiv. op de maat, gemeenlijk *honderd* genoemd, hetwelk in het jaar 1622, op 8 guld., in het jaar 1623, op 9 guld. werd geſteld; 5. Den achttienden penning op de gouden lakenen, te rekenen van den koopprijs, 't welk in het jaar 1621 op den twaalfden penning werd gebragt.

Het recht op de waag vindt men in de jaaren 1607. 1621. 1624. en 1678. geregeld, zoo als men 't uit de Lijst, of Tafel, onder de Bijlaagen geplaatst zien kan (*a*).

De ſuiker werd, in 1659, weder op vijf ſtuivers gebragt en de ſiroopen op vier ſtuivers de honderd pond geſteld. Men maakte, in 't jaar 1679, een onderſcheid in de heffing van het waaggeld tusſchen de verſcheiden ſoorten van asſche, of pot- en weedasch. Op de huiden, werd eene belasting van twee ſtuivers op de drooge, en van 3 ſtuivers op de natte huiden, van de honderd pond gerekend, gelegd; voorts ook de razijnen en vijgen. In 't jaar 1716 op de thee, moetende dezelve 16 ſtuiv. van de 100 pond betaalen; de koffi moest 12 ſtuiv. en de cacao 6 ſt. van de 100 pond betaalen. Allerlei ſoorten van veeren, zoo bedde- als andere veeren, werden mede aan het recht van de waag onderworpen, en wel van 6 ſtuiv. de 100 pond. Ook werden de grove waren, als ſteenen, lood, kalk, enz. onder belasting gebragt. Alle deze belastingen zijn nog van tijd tot tijd verhoogd.

In 't jaar 1621, leide men eene belasting op de olijf- olie en traan van 8 guldens op de ton. Het volgende jaar, werd 'er eene op den zouten visch en ha-

(*a*) Zie Bijlaage B.

haring gelegd, van één gulden op de ton. In het zelfde jaar, begon men den 40ſten penning te heffen op het verkoopen der ſchepen en derzelver wand, zoo dikwijls als dezelven verkocht werden.

In 't jaar 1623, ſtelde men een inkomend recht op den tabak van 6 ſtuivers op het pond: hetzelve werd, in 't jaar 1624, tot 3 ſtuivers verminderd. In 't jaar 1644, vorderde men acht penningen van 't pond tabak van de carabiſche eilanden, eene ſtuiver van 't pond virginiſchen tabak; 2 ſtuivers van 't pond braziliaanſchen, van den tabak uit de Caraques 3 ſtuivers, op het pond: dit inkomend recht werd, van tijd tot tijd, verhoogd of gemaatigd, naar de hoedaanigheid en ſoorten.

In 't jaar 1624, werd het gezegeld papier ingevoerd. De eerſte Ordonnantie ſtelt op de requesten een zegel van 2 ſtuivers; zoo als ook voor huurcedullen, contracten, certificatien en diergelijke acten. De vonnisſen en decreeten van rechters, de tranſporten, ceſſien en andere acten van dien aart moesten worden geſchreeven op een zegel van 4 ſtuivers, indien dezelven de ſomme van 600 guldens niet overtroffen; van 6 ſtuivers, indien zij de ſomme van 1200 guldens niet te boven gingen; en van 8 ſtuivers, indien dezelve grooter ſomme behelsden. De huwelijkſche voorwaarden, de uiterſte willen, de paspoorten, op een zeegel van 8 ſtuivers. De privilegien, octrooien, de brieven van gratie, pardon, commisſien, brieven van *ſureté de corps*, op een zegel van 8 ſtuivers. Dit is de korte inhoud van de eerſte Ordonnantie; maar wel dra ſtrekte men dit recht zeer verre uit. Men bragt'er, in 't jaar 1638, de obligatien onder, moetende, die 600 guldens en daar beneden beliepen, op een zegel van 4, en die boven die ſom gingen, op een zegel van 8 ſtuivers worden geſchreeven.

ven. De conſultatien en advizen moest men ſchrijven op een zegel van 4 ſtuivers. Alle koopcontracten, transporten, polusſen van asſurantie, en eene groote menigte andere acten, gaven geen recht, en hadden geene kracht van verbintenis, indien dezelve niet waren geſchreeven op een zegel van 4 ſtuivers. Men ſtelde in 't vervolg de huurcedullen op een zegel van 8 ſtuivers, indien de huur honderd guldens, en daar boven, bedroeg.

In den jaare 1636 werd 'er een recht op het houden van dienstboden, van eene gulden op ieder derzelven, gelegd.

Op dien voet ſtonden de belastingen ten naasten bij, welke de oorlog tegen Spanje of op nieuw deed invoeren, of, van tijd tot tijd, verhoogen, behalven de licent-convooij-last- en veilgelden, tolrechten, en verſcheiden andere, welken wij niet zullen optellen, om dat het ons oogmerk niet is, eene naauwkeurige lijst van alle de belastingen, welke onzen koophandel drukken, te maaken; maar eeniglijk te doen zien, hoe de lasten in Holland, van tijd tot tijd, zijn toegenomen, en welke gevolgen zulks voor onzen koophandel en ſcheepvaart moet gehad hebben.

Daar de Vaderlandſche Geſchiedenisſen ons den ſteeds toeneemenden aanwas, vermeerdering en verhooging van lasten, zoo duidelijk aantoonen, ſtaat nu te onderzoeken, of dezelven waarlijk zoo ſchadelijk en verderflijk zijn voor de vaart, koophandel, neeringen, handteeringen en fabrieken, als men voorgeeft. Een onderzoek, het welk mij noodeloos zoude ſchijnen, indien ik niet te meermaalen luiden van kennis, oordeel en verſtand, ontmoet had, die 'er luchtig over heen praatten, en 'er niet alleen aan twijfelden, maar zich verbeeldden, dat de klagten der koopluiden desaan-

gaan-

gaande zeer ongegrond waren; en dat die alleen voortkwamen uit winzucht, vermits de lasten enkelijk op de winst der kooplieden en fabriekeurs vielen, en die winst wat beſnoeiden, zich verzekerd houdende, dat, als de kooplieden en fabriekeurs zich met wat minder winst en voordeel wilden vergenoegen, de koophandel, de vaart en de fabrieken wel ſtaande zouden blijven; verders nog in het vast begrip zijnde, dat het verval der fabrieken, neeringen en handteeringen, vaart en koophandel, aan de rijzende pracht en weelde, en niet aan de verhooging of vermeerdering van lasten, is toe te ſchrijven; daar bij nog vast ſtellende, dat, de koopluiden zich aan de pracht overgeevende, en als Vorsten willende leeven, daarom de middelen van hun beſtaan, daar toe niet toereikende, in verval raaken, geenzins om dat zij te zwaar belast zijn. Zulke redeneeringen heb ik meer dan eens hooren maaken; en nademaal dezelve, en andere van dien aart, niet zelden bij de Vorsten en Overheden aangedrongen worden, en ingang vinden; en nadien de vertoogen der kooplieden daarom niet zelden in den wind geſlagen worden, zal het noodig zijn, dat wij 'er ons wat breeder over uitlaaten, en dat wij de ſchadelijkheid en verderfelijkheid der belastingen, met betrekking tot de middelen van 't beſtaan der menſchen, ten klaarſte aantoonen. Ten einde mijne gedachten en de klagten der koopluiden minder verdacht mogen voorkomen, en over de zaak zelve minder twijfel over te laaten, zullen wij ons ſlechts bedienen van het geen wij 'er bij deftige, doorzichtige en kundige Schrijvers over aangemerkt vinden; en welke van zoodaanig gezag zyn als wij meenen, dat onze Leezers niet zullen wraaken.

MEN weet dat de Kancelier BACO de VERU-

LAMIO, een der ſchranderſte vernuften, der uitmuntendſte Geleerden, en teffens een der grootſte Staatkundigen van zijnen tijd is geweest. Zie hier, hoe hij zich uitdrukt ter plaatſe, daar hij over het oppergebied handelt (*a*). *Quod ad Mercatores; ſunt illi inſtar Venae Portae: Qui niſi floruerint, poteſt quidem Regnum aliquod artus habere robuſtos, ſed venas vacuas, & habitum corporis macrum. Vectigalia & portoria immodica raro Regis reditus adaugent. Etenim quod in partibus lucretur, in ſumma deperdit, commercii quanto deminuto.* TACITUS, een Schrijver, welke geen minder gezag heeft, ſpreekt genoegzaam op denzelfden toon: *Non in occulto eſt*, (zegt hij) *multos Principes acerbe per civitates conquirendis pecuniis plus invidiae quam virium domui ſuae addidiſſe* (*b*). SYMMACHUS, een man van uitmuntende verdiensten, die gebloeid heeft ten tijde van THEODOSIUS, VALENTINIANUS en ARCADIUS, vertoont, in een zijner brieven, aan den Keizer Valentiniaan geſchreeven, hoe nadeelig het zoude zijn zekere maatſchappijen van kooplieden met de belasting te bezwaaren, welke men haar wilde opleggen: onder anderen zeggende: *quod ſi adjiciantur inſolita, forſitan conſueta ceſſabunt* (*c*). Zoodaanig eene uitwerking van overmaatige belastingen heeft de Heer MOREAU op 't oog, wanneer hij, ſpreekende van het recht der Overheden, om belastingen te leggen op de onderdaanen of ingezetenen van een land, zich aldus uitdrukt (*d*). „ Doch hoe volſtrekter deze magt „ zy

(*a*) *De Imperio*, pag. 95.
(*b*) TACITUS *Lib.* III. *Hiſt.*
(*c*) SYMMACHI Epiſt. Lib. X. Epiſt. 27.
(*d*) *Pligten der Overheden*, bladz. 174. Een werk dubbeld waardig om geleezen, herleezen en overdagt te worden.

„ zy, hoe noodzakelyker het is, dat zy wel ge-
„ regeld worde; derzelver gebruik is noodzake-
„ lyk, maar haar misbruik is verſchrikkelyk. Het
„ regt, om 't genot der bezittingen te vermin-
„ deren, komt vry na aan de gevaarlyke magt
„ om de eigendommen nutteloos te maaken; en
„ het kan gebeuren, dat ſchattingen, zonder eenige
„ maat gevorderd, de oorzaak, die dezelve wettigt,
„ doen ophouden; want de Regeering heeft niets
„ meer te beſchermen, wanneer alles den Burger
„ ontnomen is". Met welke woorden de Schrij-
ver aan den Koning voorhoudt, dat hij ſchattin-
gen kan heffen, om de onderdaanen in 't bezit
en in 't genot van 't geen hun eigen is, te be-
houden; maar dat die oorzaak verdwijnt, zoo
ras als de ſchattingen zoo hoog loopen, dat de
ingezetenen, het geen hun eigen is, verliezen,
alzoo 'er dan niets meer te behouden overblijft.
Wanneer de ſchattingen of belastingen derhalven
zoo hoog loopen, dat de neeringen en handteerin-
gen niet meer ſtaande kunnen blijven, dan vervalt
het recht, om die te heffen, alzoo de oorzaak of het
voorwerp, waar uit dit recht ontſtaat, niet meer
daar is. TACITUS ſchijnt dit ook te kennen te
geeven, wanneer hij zegt: *Hi fructus, quibus
Respublica ſuſtinetur, qui ſi diminuantur diſſolutionem
imperii docemus* (*a*).

MOREAU voorts van het heffen van belastingen
en de rechtmaatige verdeeling derzelven, mitsga-
ders over de onrechtvaardigheid, welke door eene
ongelijke verdeeling ligt begaan word, ſpreeken-
de, zegt: „ de belasting is onrechtvaardig, wan-
„ neer zy, ſchoon al niet willekeurig zynde, alleen-
„ lyk burgers van eene zekere orde drukt, die
„ reeds

(*a*) *Annal* XIII.

» reeds hun aandeel in andere onderſtandgelden
» betalen; en de onregtvaardigheid is nog groo-
» ter, wanneer de orde, welke men te zwaar ge-
» drukt heeft, die is, wier arbeid den Staat zyne
» wezenlyke rykdommen verſchaft". — De be-
» lasting is eindelyk onregtvaardig, wanneer zy,
» terwyl men de betaling afvordert, het middel
» om die te kunnen doen, noodwendiglyk weg-
» neemt; en dit gebeurt altyd, wanneer zy den
» laatſten ſlag geeft aan den koophandel van een
» land, het welk geen ander middel van beſtaan
» heeft dan den koophandel. Het kan dan niet
» anders zyn of de invordering moet iets on-
» menschlyks in zich hebben; en dewyl de behoef-
» ten van den Staat niet gedogen, dat dezelve iets
» verlieze, zoo valt de last genoegzaam altyd op
» eene orde van burgeren, die haar aandeel reeds
» heeft opgebragt (*a*)".

De Schrijver van het boek, dat voor meer dan eene eeuw in 't licht is gebragt, onder den titel van *Aanwyſing der heilſame politike Gronden en Maximen van de Republike van Holland en West-Vriesland*, beweert, *dat men de Viſſers, Handelers in handwerken, de Negotianten, ende de Reeders in ſcheepen ofte op vragt aanleggers*, in die qualiteit, *gansch niet bekoorde te beſwaaren, met haar onder eenig pretext ietwes aan het gemeene Land te doen betaalen* (*b*). Hoe vreemd en ongerijmd deze ſtelling ook zij, en hoe weinig de redenen van den Schrijver dezelve billijken, echter, voor zoo verre die ſtrekken, om het nadeel en de verderflijkheid der onmaatige belastingen aan te toonen, kan menze aannemen. De fabel, die hij ons opgeeft, is op dit ſtuk niet

(*a*) *Pligten der Overheden*, bladz. 207. en volg.
(*b*) p. 77.

niet ongeestig uitgevonden. Zie hier, hoe hij die verhaalt. „ Immers hebben de *Ouden* deese *dwaase* „ *menschen* vergeleeken by *muisen* die van de *vrug-* „ *ten* eens boomgaars moetende leeven, bevonden „ dat de *wortelen* ook smaakelik ende voedsaam „ waaren, sulks sy die bestonden te eeten, waar „ door de *boomen*, die by gebrek van genougsame „ wortelen haar gewoonelik voedsel misten, min „ vrugten droegen: en de *wijsten* seiden waar het „ van daan quam, maar wierden niet geloofd van „ de *dwaaser* en *gulsiger*, die in het omgraaven en- „ de vreeten der wortelen volhardeden. Ende als „ in den volgenden jaare booven deese onvrugt- „ baarheid, door storm en vorst veele van hunne „ wortelen beroofde, ende dien volgende quaalik- „ gewortelde boomen om verre geworpen ofte uit „ gevroosen wierden, soo waarschowden de *wijse* „ *muisen* weederom haare *dwaase broederen:* die „ antwoordeden, dat niet het omwroeten, en wor- „ tel-eeten maar de felle storm, en winter, daar „ van oorsaak was: sulks sy voort gingen met „ wroeten ende de wortelen te verslinden, tot dat „ de boomen ende vrugten soo seer waaren ver- „ minderd, dat beide *wijse* ende *dwaase muisen* „ van honger moesten sterven, ofte eene beetere „ wooninge soeken.

„ Daar en booven leeren ons de oude *Historien*, „ dat *Antigonus*, Konink van *Macedonien*, onver- „ standig geld-gierig zijnde, niet te vreeden was, „ met de gesontheid sijner Onderdaanen, ende de „ profijten die hy ende sy genooten uit de impos- „ ten op de *consumtie* der Vreemdelingen die sijne „ *mineraale waateren* quaamen te drinken; sulks hy „ de *fonteine* selfs beswaarde, met een *impost* te „ stellen op iedere mate waaters. Het welk Gode „ ende den natuure soo onaangenaam was, dat de

„ *fon-*

„ *fonteine* verdroogde, ſulks hy daar na de *geſont-*
„ *heid* ſijner Onderdaanen, de *impoſten* op de con-
„ ſumtien, alsmede deeſe *ſuper-impoſt* moetende
„ miſſen, van ſijne eigene Onderdanen, ende na-
„ buurige Vreemdelingen, vervloekt ende beſpot
„ wierd (*a*)".

DE menigvuldige Requesten en Memorien, zoo aan de Edele Groot Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, als aan Hunne Hoog Mogendheden, de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van tijd tot tijd, ingeleverd, zouden wij mede tot bewijs kunnen aanvoeren, indien zij niet bloot ſtonden, om als getuigen in hun eigen zaak gewraakt te worden. Ik zal 'er uit een groot aantal maar een onder de Bijlaagen achter dit deel plaatſen, om dat dezelve nog al uitvoerig beredeneerd is (*b*).

INZONDERHEID kan ik mij nog beroepen op een gezag, dat alle overigen te boven gaat: naamlijk het gevoelen van hun Ed. Groot Mogendheden, de Staaten van Holland en Westfriesland, en van Hunne Hoog Mogendheden, de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, het welk zoo eenvoudig en krachtig is uitgedrukt in de ſtukken, welken wij onder de Bijlaagen van onze eerſte en tweede Deelen hebben bijgebragt (*c*). Alleenlijk zal ik 'er nog bij voegen, het geen men leest in de *Verhandeling*, welke de *Propoſitie van Z. D. Hoog-*
heid

(*a*) Bladz. 79. De Heer Griffier VAN DEN HEUVEL, en de Heer ZILLISSEN, ſtellen de verhooging van lasten mede onder de oorzaaken van het verval onzer neeringen en handteeringen. Zie de *Verhandelingen, uitgegeeven door de Hollandſche Maatſchappije*, D. XVI. bladz. 30. 444.

(*b*) D. II. bladz. 161. Bijlaage A. D. I.

(*c*) D. I. Bijlaagen A. R. S. D. II. bladz. 162. Bijlaagen K. en volg.

heid Prins Willem den IV. glor. ged. verzeld heeft, met deze woorden: „ en met regt mag men zeg„ gen, dat het alleen aan deeſe lasten te attribuee„ ren is, dat de Commercie van deeſe Landen gedi„ verteerd, en by onſe nabuuren is overgebragt": eene waarheid, op welke die geenen, welke over het onderwerp, het welk wij hier verhandelen, geſchreeven hebben, niet genoeg, zoo 't mij voorkomt, zijn ſtaande gebleeven (*a*), en die wij nu nader zullen betoogen.

Met een enkel voorbeeld, kan men die waarheid allerbevattelijkst maaken. Stel twee Schrijnwerkers van gelijke vermogens, ijver, kunde, werkzaamheid en bekwaamheid. Laat den een voor ieder kabinet, het welk hij verkoopt, moeten opbrengen 8 gulden, en ſtel dat hij daar nog bij winne 2 guld. hij zal met het verkoopen van duizend kabinetten, 2000 guldens winnen, en daar van kunnen leeven: en teffens 8000 guldens opbrengen: zoo lang als de ander even zoo veel moet opbrengen, ſtaan zij gelijk: maar ſtel verder, dat het opbrengen tot 9 guldens rijze, en dat hij van 1000 guldens leeven kan, dan kan hij nog zijn handwerk aanhouden: zoo lang naamlijk als de ander zijne winst van 2 guldens niet vermindert; maar, wanneer de andere, in de plaats van 2 guldens te willen winnen, zich

(*a*) De Heer van Heukelom, Laken-Fabrikeur te *Leyden*, die, in zijn overheerlijk en bekroond *Antwoord op de Vraag, voorgeſteld door het Provinciaal Utrechts Genootſchap van Kunſten en Weetenſchappen*, het nadeel, het welk de hooge arbeidsloonen aan de Fabrieken hebben toegebragt, zoo klaar en blijkbaar heeft voorgeſteld en beweezen, ſchijnt zijne overweegingen op de voornaamſte oorzaak der verhoogde arbeidsloonen, naamlijk, de belastingen, niet te hebben willen uitbreiden: mogelijk heeft hij verkoozen, om 'er zich niet over uit te laaten.

zich vergenoegen wil met eene gulden winst; dan is het blijkbaar, dat die geen, welke 9 guldens moet opbrengen, de kabinetten niet kunnende verkoopen zonder winst, zijn handwerk niet zal kunnen aanhouden, en wel enkelijk om de verhooging van eene gulden op het geen hij opbrengen moet; en dus zal die geen, welke in de plaats van 9000 guldens, welke hij meende jaarlijks uit den arbeid van den Schrijnwerker te trekken, zelfs missen de 8000 guldens: want men kan niet ſtellen, dat de koopers, alles buiten dat gelijk ſtaande, niet verkiezen zullen bij die geen te gaan, bij wien zij 't goedkoopſte gerijft worden.

Ik heb mij bepaald tot een ſtuk ſchrijnwerk, om het voorbeeld eenvoudiger te maaken: maar men brenge het over tot alles wat de ſchrijnwerker maakt, en men vooronderſtelle, dat hij, uit hoofde, zoo van hooge arbeidsloonen, als van andere belastingen, al het geen wat hij maakt, tot den prijs niet kan geeven, als het andere doen, zonder verlies van de winst, die hem noodig is om te leeven, dan is, zoo wij meenen, allerzigtbaarst, dat hij zijn beſtaan niet kan aanhouden.

Twee zaaken verdienen hier opgemerkt te worden: 1. Dat eene kleine verhooging van lasten een fabrikeur buiten ſtaat kan ſtellen, om zijne fabriek aan te houden. 2. Dat de fabrikeurs en de kooplieden (want het geen wij hier zeggen omtrent de kooplieden heeft even eens plaats omtrent de fabrikeurs) rijk worden, niet om dat zij *duur*, maar om dat zij *veel* verkoopen; en derhalven moet de ſtaatkunde, wel verre van uit den rijkdom der kooplieden aanleiding te neemen, om derzelver winsten te beſnoeien, veel eer trachten om dien te vermeerderen; en hun *veel* te doen winnen. Wij leeven zekerlijk in geen land, daarwe voor willekeurige be-

belastingen te vreezen hebben, om aan de schraapzucht van eenen dwingeland te voldoen: de noodzaakelijkheid is, hier te lande, alleen de beweegende oorzaak, welke bij ons de Vaderen des Vaderlands tot het heffen van lasten dwingt: dan, uit welke oorzaak de opstapeling van lasten ook geboren moge zijn, het zij uit eene dringende en dwingende noodzaakelijkheid, om al wat dierbaar is te behouden, het zij uit eene eigendunkelijke grilligheid van eenen Vorst, de uitwerksels zullen altijd dezelfde zijn; en 't zijn die uitwerksels alleen, welke het onderwerp onzer beschouwinge uitmaaken, en tot welken wij nu overstappen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed der Belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken, Visscherijen, en alle Neeringen en Handteeringen.

Zoo dra men overtuigd is, dat de belastingen, op het geen het voedsel van den gemeenen man uitmaakt, het bestaan voor de werk- en ambachtslieden in duurte doen toeneemen, en dat daar uit noodzaakelijk moet volgen, dat een arbeidsman dagelijks meer moet verdienen, dan anderszins; dan zal men ook overtuigd moeten zijn, dat zoodaanige belastingen de dagloonen moeten doen verhoogen, en dat het nadeel, hetwelk uit die verhooging geboren word, als een gevolg van de belastingen zelven aangezien moet worden.

Het eerste nadeel, 't welk uit de duurte der leevensmiddelen voortvloeit, is een verloop van werk- en ambachtsvolk. Die, in een land, bij brood en boter nog een stuk kaas kan genieten, zal zich niet begeeven op eene plaats, daar hij zich met brood en boter te vrede moet houden: hij zal die eerder verlaaten, en zich begeeven daar hij de spijs, naar maate van het loon, beter koop vindt. De Voorzienigheid heeft ons in het gebruik der aardappelen, sedert ruim eene halve eeuw, een aangenaam en onkostbaar voedsel doen vinden. Men ziet het op alle tafels: maar het nut, het welk 'er het bestaan van den gemeenen man uit haalt, komt hier wel het meeste in aanmerking, offschoon hetzelve zijn invloed uitstrekt over het algemeen bestaan van alle Inwoonders, en dus mede van de Fabriekanten, Manufacturiers en Trafikanten zelven, welke

ke, in hunne huishouding een minder kostbaar voedsel kunnende gebruiken, ook daar door geholpen worden in 't geen tot hun leevens onderhoud benoodigd is. Ik geloof niet, dat een Fabrikeur, of iemand, wie hij zij, welke deel heeft aan een Fabriek, of op eene andere wijze de nooddruft van den arbeidsman, voornaamlijk in onze binnen-steden, heeft gade geslagen, de verligting, welke de gemeene man uit het gebruik der aardappelen trekt, ontkennen, en te gelijk niet volmondig toestemmen zal, dat het 'er, hier te lande, deerlijk met de smalle gemeente zoude uitgezien hebben, was haar dit voedsel niet te stade gekomen (*a*).

Ik heb wel eens bedenkingen hooren maaken, over het nadeel, het welk het gebruik der aardappelen aan de voornaamste bron van 's Lands inkomsten toebrengt, alzoo het middel van 't gemaal, het merkelijkste gedeelte daar van uitmaakt, en dat het eeten van aardappelen het vertier van brood sterk vermindert. Ik wil het niet tegenspreeken; maar het staat bij mij altijd vast, dat die bron van 's Lands Finantien bij den duur nog meerder zoude lijden, indien men dit nadeel wilde tegen gaan, en zulks om de redenen, welke ik bladz. 73. en volg. heb bijgebragt. Die bron zelve zoude, door verloop van neering en handteering en verdere ontvolking, geheel kunnen uitdroogen; vermits zij tot geen milde opgaave gebragt kan worden, dan door het vermeerderen van volk, dat wederom enkelijk door het *goed koop* leeven kan verkreegen worden. Om deze reden hoop ik, dat dit zoo heilzaam en dienstig, ja zelfs zoo noodig voedsel voor den gemeenen man

(*a*) Men zie hier over de Verhandelingen, uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappij. D. XVI. bladz. 47. en volg. 64. en volg.

man, nimmer met eenige meerdere belasting bezwaard zal worden.

HET verloop van bekwaam werkvolk is dan een der nadeelen, welke uit den invloed der belastingen voortvloeien, waaromtrent nog aan te merken ſtaat, dat ouders hunne kinderen niet dan in den grootſten nood aan eenen arbeid of aan een ambacht zetten, daar, gelijk men zegt, geen droog brood aan te verdienen is; dat de kleine gemeente ſchroomt voor het aangaan van huwelijken; dat hier door de ontucht bevorderd word; waar uit wederom voortvloeit gebrek aan gevoegelijke kweekelingen, uit welken met 'er tijd bekwaame werklieden moeten opwasſen; en dus eindelijk een gebrek aan bekwaame handen, om behoorlijk aan den arbeid te voldoen, terwijl de ijver en lust verdwijnen, en de ſmalle gemeente tot een ſoort van onverſchilligheid, traagheid en luiheid vervalt: van welke kwaal, zoo die eens wortel geſchooten heeft, zij naauwlijks te geneezen is: eene waarheid, welke men op ſommige plaatſen dagelijks onder het oog heeft. De werkeloosheid ondertuſſchen baart armoede, en vermeerdert het bezwaaren der armkasſen, welke met behoeftigen worden overlaaden, terwijl de inkomſten van liefde-gaaven verminderen; zoo dat het land, in plaats van door de menigte van volk rijk te worden, in tegendeel zelfs hoe langer hoe meerder behoeftig word.

OM werkvolk te behouden en het nadeel, hetwelk wij daar aangeweezen hebben, tegen te gaan: en voor te komen, is 'er geen andere weg, dan de dagloonen te verhoogen; dit heeft men dan ook gedaan, maar het natuurlijk gevolg daar van is geweest, dat men ook den prijs van het gefabriceerde heeft moeten verhoogen; en daar uit is wederom gevolgd, dat andere volken onze mededingers hebben kunnen wor-

worden, tegen ons aan 't werk zijn geraakt, en ons eindelijk in dit ſtrijdperk zoodaanig hebben overtroffen, dat het vertier van alle onze manufactuuren zich tegenwoordig meest bepaalt tot het geen binnen 's lands gefleeten word, en tot eenige weinige verzendingen naar buiten.

De verhoogde prijzen onzer manufactuuren, een noodzaakelijk gevolg zijnde van de verhoogde arbeidsloonen, welke wederom voortſpruiten uit de duurte der leevensmiddelen, voortgebragt door de vermeerdering of verhooging van lasten, de verhoogde prijzen, zeg ik, hebben dus de vreemden, en in 't bijzonder Aken en Verviers (*a*) in ſtaat geſteld, om, met gelijke qualiteit, de lakenen beter koop te kunnen maaken en leveren dan wij, en ons van de leverantien dier goederen te ontzetten; daar in het jaar 1614, zelfs die van Aken zich hier te lande kwamen nederzetten om de laken-fabriek te oefenen (*b*). Dus is de fabriek van greinen, welke wij van de vreemden, en in 't bijzonder van die van Brusſel, tot ons hadden getrokken, gelijk men, onder anderen, afneemen kan uit de benaaming van *Brusſelſche Camelotten*, welke aan zekere greinen, te Leyden gefabriceerd wordende, als nog gegeeven word, wederom van ons tot de vreemden overgegaan. Wie toch zal mij betwisten, dat het beterkoop fabriceeren, met gelijke qualiteit, de reden is, waarom wij de fabrieken van de vreemden tot ons hebben kunnen trekken, en dat dezelve naderhand wederom door de vreemden van ons heb-

(*a*) Eenige jaaren geleeden te *Bremen* zijnde, heeft de Heer Gildemeester, voornaam Koopman in die ſtad, mij verhaald, dat hij te vooren niet dan Hollandſche lakenen verkocht had, daar hij op den tijd, dat ik 'er was, geen andere dan van Aken en Verviers fleet.

(*b*) Zie D. I. bladz. 351.

hebben kunnen afgetrokken worden. Dezelfde oorzaaken brengen beſtendig dezelfde uitwerkſels voort (*a*).

De duurte der arbeidsloonen moest derhalven ook dezelfde uitwerking doen op alle andere fabrieken en trafieken, en dezelven doen afneemen en verminderen: en moet men zich dan verwonderen, datwe overal de fabrieken en trafieken te niet zien loopen? bij voorbeeld, den *Scheepsbouw*, *de Lijnbaanen*, de *Lint-Fabrieken*, de *Fabrieken van zyden ſtoffen*, het *Aardenwerk*, inzonderheid het *Delfsch Porcelein*, het welk door Engelsch, Rouaansch en andere vreemde aardewerken vervangen word; de *Hoedemaakerijen*, *Papiermaakerijen*, welke wij, nu ruim eene eeuw geleeden, merkelijk tot afbreuk van die der Franſchen vermeerderd hadden, Spanje, Portugal, Engeland en andere vreemde landen, inzonderheid mede de Ooſtenrijkſche Nederlanden, van papier voorziende, en welke naderhand door den beter koop der Franſche papieren, die in ons land geſleeten worden, aan 't vallen geraakt, naauwlijks beſtaan kunnen, offchoon de papieren, vooral de drukpapieren, ſedert eenige jaaren, omtrent twintig ten honderd in prijs zijn opgeſlagen; al het welk aanleiding heeft gegeeven, dat 'er in de Oostenrijkſche Nederlanden zoo wel papier-molens opgericht, en de uitvoer der lompen verboden zijn, als *Zuiker-Rafinaderijen*, *Bierbrouwerijen*, alle ſoorten van *Ver-*

we-

(*a*) *Gera*, een klein aangenaam en zeer wel gelegen ſteedjen in Saxe, heeft zijn voorſpoed te danken aan den *goedkoop* der leevensmiddelen. Het beſtaat uit aanzienlijke Fabrikanten en arbeidsvolk. De Heer SCHMIDEL, wien ik, bij deze gelegenheid, nog mijnen dank betuig voor de beleefdheden, van hem aldaar genooten, ſleet een hoope greinen, op de Leipziger Miſſen, zond 'er naar Italië, enz. De laage arbeidsloonen overwoogen de meerdere kosten van verzending.

werijen (a); *Boekdrukkerijen*, *Plaatdrukkerijen*, *Olieſlagerijen*, *Houtzaagerijen*, *Katoen-drukkerijen*; welke drie laatſte neeringen men in de Ooſtenrijkſche Nederlanden, al mede tot merkelijke afbreuk van de onzen, heeft begonnen aan te leggen, en honderd andere fabrieken en trafieken meer, te veel om hier op tellen.

Nog zijn 't de Fabrieken en Trafieken niet alleen, welke door de duurte der dag- of arbeidsloonen geweldig lijden: die kwaal ſtrekt zich uit over den gantſchen koophandel. Tot het drijven van denzelven word veel arbeids vereiſcht; zoo met losſen, laaden; de waaren in pakhuizen op te ſlaan, aan- en van de waag te brengen, en wat dies meerder is. Hoe hooger de kosten daar op loopen, hoe meer de koopwaaren daar door bezwaard worden; alzoo die ongelden bij de waarde van 't goed moeten gevoegd worden, en dezelven in prijs doen ſtijgen; het welk voor handelplaatſen, daar de kracht van den koophandel in het ſtapelen, en in het maaken van eene algemeene markt beſtaat, oneindig veel nadeel toebrengt: de vreemden daar door aangezet wordende, om zulke plaatſen te ontwijken en andere te verkiezen, daar zij die meerdere kosten vermijden kunnen.

Dezelfde duurte heeft in 't bijzonder haaren invloed op de Viſcherijen; vermits, behalven het voedſel der viſcheren zelven, alles wat 'er toe gebruikt word, zoo tot den aanbouw der ſchepen, als tot alle behoeften van gereedſchappen, tonnen, netten, en wat dies meerder vereiſcht word; gelijk mede de arbeidsloonen na de vangst, om den viſch te bereiden en bekwaam tot den verkoop te maaken, in prijs zijn opgeſlagen; het welk dan ook de

(a) Zie D. II. bladz. 324. en volg.

de vreemden, welke de visscherijen konden oefenen, in staat gesteld heeft, om 'er ons niet alleen in tegen te gaan, maar de vlag boven ons te voeren.

En hoe zijn, sedert veele jaaren herwaarts, en hoe worden de visscherijen bij ons nog staande gehouden? Op eene wijze, welke mogelijk door geen volk kan nagevolgd worden, doch die derzelver verval niet altoos kan verhoeden. Het is bekend, dat die geenen, welken deel neemen in die visscherijen, op dezelven doorgaande geen winst doen, dan voor zoo veel zij mede-leveranciers tot de uitrusting zijn; en dat zij hunne winst niet hebben uit het voordeel van de vangst, maar uit de winst van het geen zij geleverd hebben; zoo dat, wanneer de visscherijen zelfs met verlies gedreeven worden, deze reeders, niet tegenstaande dat verlies, nog bij die rederij kunnen winnen, indien het verlies bij 't visschen de winst op de leverantien niet overtreft. Doch hier uit volgt ook, dat die geenen, welke tot de visscherijen geen leverantien kunnen doen, 'er ook geen deel aan neemen, en liever hun geld aan vreemden opschieten; waar door deze tak van algemeene neering, in dewelke wij de Hamburgers, de Franschen, en Engelschen tot mededingers gekreegen hebben, noodwendig verflaauwen, en langzaamerhand geheel te niet loopen moet. Men acht, dat de Franschen met een weinig oplettenheids ons de haringvangst ligt zoude kunnen ontneemen; en dat het den Noord-Amerikaanen niet veel moeite zoude kosten, om ons van de walvisch- en kabeljaauw-vangst te ontzetten. Zeker is het, dat, wanneer deze visscherijen zoodaanige mededingers zullen vinden, dat de reeders niet in staat zullen zijn, om het tegen dezelve, zonder waarschijnlijk verlies, uit te houden, zij 'er van zullen moeten afzien, of zich bepaalen tot de visscherij, welke en-

enkelijk zal ſtrekken tot het binnenlandsch verties van visch; en daar mede zal dan de eerſte grond van onzen rijkdom, naamelijk de visſcherij, geheel en al weggezonken zijn.

MEN rekent, dat de vaart en koophandel op de oost-zee en naar het Noorden meer dan de helft is verminderd. Dezelfde oorzaak, welke op de manufactuuren en de visſcherijen, en in 't algemeen op den koophandel werkte, moest dezen tak van onze vaart en koophandel al mede geweldig drukken, dewijl zij aan de Oosterlingen en Hanzé-ſteden het voordeel geeft van beter koop te kunnen uitrusten, en dien handel te voeren dan wij; want de Rusſen, die van Deenemarken, van Lubek, van Hamburg, van Altena, en anderen, zouden het tegen ons waarſchijnlijk niet kunnen uithouden, en onze havens niet voorbij vaaren, indien dezelve tegen even zulke zwaare dag- of arbeidsloonen te worſtelen hadden. Het verminderen van dezen tweeden oorſprongelijken tak van onze vaart en koophandel, wier waardij zoo ernſtig aan Keizer Karel den V. door de Staaten van Holland is vertoond geworden, heeft de vermindering van de vaart en koophandel op het Zuiden van Europa, de middelandſche zee, en andere gewesten na zich geſleept; en dus kan men zeggen, dat de volken van het Noorden en het Zuiden van Europa zich wederom in bezit hebben geſteld van eene vaart en koophandel, welken wij tot ons hadden weeten te trekken. Het is te vreezen, dat dezelfde oorzaak, welke dien eerſten tak van koophandel, en als men 't zeggen kan, den ſtam van alle de takken van onzen algemeenen koophandel en vaart, bereids zoo ondergraaven heeft, eindelijk eens onze geheele vaart en koophandel zal doen verdorren; en dat wij volkomen tot dien

ſtaat zullen geraaken, welke door de Staaten van Holland zoo eenvoudig beſchreeven word, en dienen kan tot een afbeeldſel van den toeſtand, in welken onze hedendaagſche vaart en koophandel zich bevinden. Spreekende van de Tractaaten, door de Graaven aangegaan met Deenemarken, Noorwegen, Zweeden, Sleeswijk, Holſtein, de Wendſche, en andere Hanzé- en Oosterſche ſteden, zegt de Keizer, dat de Staaten hem hadden vertoond, dat deszelfs voorzaaten meer *geneycht hadden geweest* tot het aangaan dier *Tractaeten*, „overmits dat meeſt alle goeden en Coopmanſchappen van buyten gebrocht worden binnen den ſelven lande van Hollant, ende dat oick die gaten, als 't Smaersdiep ende 't Vlie, weſende den mont van de Zee, den Coopluyden, comende met hueren goede van Oiſten, willende in den lande van Hollant arrmeren, zeer periculoos waren van ſtroomen, ongerieffelick van winden ende van ondiepten, als liggende achtien mylen van Amſtelredam, weſende oick op ſommige plaetſen boven anderhalf vaeme nyet diepe, ſoe dat die ſcepen in ende vuytvarende vuyt Hollant ten minſten twee reyſen geligt moeſten werden van den vrachten, tot grooten ſwaren oncoſten ende Laſten van den Coopman, ende tot groot tytverlies; ende dat in Hollant gheen ſcepen en mochten arrmeren ſonder piloten, die deſelve ſcepen inbringen, dien den Coopman altemet moeſte betalen vier, vyff en ſomtyts 10 off 12 ponden grooten Vlaems, nae datter wint off weder is, ende moeſten oick geven van den ſcepen, comende van Ooſten, geladen zynde, om eensdeels van den laedinge, overmits 't ondiep, te lichten, van elcken laſt 8 oft 9 ſt:, ende in tyde van windt en weder oft ysganck, 24 oft 25 ſt: van elcken laſte, behalven noch alle andere oncoſten, als van thonneghelt

„ ende

„ ende diergelycke, zomen metter waerheyt bevin-
„ den zoude: ende daeromme ſoe waſt van noode
„ zuetelick de zaeck te beleyden, ende zunderlinge,
„ om den vremden Coopman aen te halen, ten eyn-
„ de dat hy gheen occaſie hebben en zoude, andere
„ havenen ende plaetſen te zoucken ende kieſen,
„ verlatende Hollant; want de Coopluyden frequen-
„ teeren de havene van Hamburch, Breemen, Em-
„ den, Engelant, &c. alſoe daer diepe ſchoone Ha-
„ venen zyn, nyet en dragen zulcke laſten; en
„ daeromme, een vremde Coopman, profyterende
„ alleen de ſelve oncoſten, zoude genouch winnen,
„ ende mitsdien zyn Coopmanſchap tot veel minde-
„ ren pryſe mogen vercoopen, dan die goeden,
„ comende binnen Hollant, vercocht zouden mo-
„ gen worden: waeren oick, overmits de voirſz.
„ vryheden, tractaeten ende augmentatie van den
„ negociatien, die ſcepen ongelyck meerder in ge-
„ talle in Hollant gecomen, dan die in eenige ande-
„ re landen oft provinchien geweeſt hadden, daer
„ doer oick wy voor Theunis, Argille en elders ge-
„ dient zouden geweeſt hebben, en noch dagelycx
„ gedient zouden mogen worden daer 't noot ware;
„ van gelycken waren deur de ſelve vryheden en-
„ de tractaten, die ſteden ende dorpen van Hol-
„ lant, zekere jaren herwerts, gepopuleert ende
„ zeer vermeerdert geworden in volck, zoe wel in
„ Waterlant als elders, daermen zich metter neerin-
„ ge van drapperie behelpende was. Maer alſoe wy
„ in den jare viertich laeſtleden nyet te vollen ende
„ zekerlick, als te vermoeden was, geadverteert
„ zynde van den natuere van den lande van Hol-
„ lant, ende oick van den voirſz. previlegien van
„ den Coeninck van Caſtillien, onſen Heer Vader,
„ hooger memorien, ende onſer eyger confirmatie,
„ Hoogelycken by Eede geſtercct, tractaten metten

Ryc-

„ Rycken, Furſtendom ende Steden voirſz. ge-
„ maect, ende indifferentelyck geordonneert had-
„ den, dat men van alle Coeren, dat buyten onſen
„ landen ende provinchien gevoert zoude worden
„ in vremde Landen, gehouden zoude zyn Congie
„ ghelt oft gelycke ongelt te betalen, ende dat
„ men de ſelve ordinantie poogde ter executie te
„ leggen, ſoe hadden diverſche Princhen ende
„ Landsheeren, hebbende propicer havene dan die
„ van Hollant, den vremden Coopluyden, die al-
„ leen *met vrydom getrocken worden, ende ter con-*
„ *trarien met bezwareniſſe verſaeght;* veele ſchoo-
„ ne vrydommen gepreſenteert, ten eynde zy luy-
„ den hueren Coopmanſcapen binnen hueren ſteden
„ ende havenen zouden bringen, ende onder anderen
„ gepreſenteert vrydom, om huer lieden goeden
„ ende Coopmanſcapen vry in den ſelven landen te
„ mogen brengen, ende weder in andere landen
„ vercocht ende gevoert te mogen werden, ſtel-
„ lende dezelve Princhen alleen impoſten op *huer*
„ *binnen gewaſſen goeden*, ende dit al behalven
„ anderen vrydom, ende merckelick van den
„ Coenink van Engelant ende Portegael, die den
„ Ooſterſche Coopluyden preſenterende ende ge-
„ vende waren, meer dan huerlieden ſelvs onder-
„ zaten, als vryheyt van thollen, huyshuyere,
„ zolderhuyere ende dergelycke, ſoe dat men door
„ deſen huydensdaechs bemercken ende ſien moch-
„ te, dat in eenige vremde plaetſen ongelyck
„ veel meer Ooſterſche ſcepen arriveerden, dan
„ hier voirtyts plach te doen; doer 't welcke die
„ ſcepen van Hollant nyet alleen en begonſten te
„ verminderen ende vergaen, maar worden oick in
„ vremde landen groot getal van ſcepen alle jare
„ getemmert, daar deur die Sciptymmerluyden ver-
„ trocken in grooten getalle vuyt onſen lande van

„ Hol-

„ Hollant tot Eemdem, Breemen, Hamborch, in
„ Ingelant ende elders, zulcx oick veel ſcippers,
„ bootsgeſellen ende diergelycke doende waren,
„ ende deur deſelve vryheden worden oick huyden
„ 's daechs die Oſterſche waren in Engelant, Eem-
„ den, enz. beter coop, ende tot beteren pryſe
„ gegeven ende vercocht, dan in onzen voirz.
„ lande van Hollant; ende opſtellende meerder on-
„ gelt, zoude 't zelve onſe lant merckelick meer
„ moeten declineeren, ſoe die waren in Hollant
„ nyet gezocht en zouden worden; *want daer ghen*
„ *aftreck en es, daer en compt nyet toe*; ende
„ boven dit inconvenient, ſoe copen die Ooſter-
„ ſche Coopluyden, comende in Engelant, we-
„ der Ingelſche Lakenen, Wolle, Tin, Loot en
„ ander goet, daar veyl zynde; van gelycken, den
„ Oiſterlinck, zeylende met zyn Coren in Spangnien
„ oft Portugal, brengt wederomme Wynen, Olie,
„ Zout, Specerien ende andere Coopmanſcappen,
„ de welke d'Ooſterlingen vuyt deſe landen plagen
„ te halen, oft men plach die Oiſtwaerts te bringen
„ by onſen onderſaten (*a*)".

INDIEN de Staaten van ons gewest zich in onze dagen aan eenen Graaf moesten vervoegen, om de oorzaaken van 't verval van onze vaart en koophandel, en derzelver tegenwoordigen toeſtand af te ſchilderen, zouden hun Ed. Groot Mogendheden 'er wel een andere penceel toe kunnen gebruiken?

WAARSCHIJNLIJK zouden de Engelſchen zoo ſterk boven ons in den koophandel op Rusland niet geſlaagd zijn, indien wij den handel even goed koop konden drijven als die Natie. Want wij zijn niet minder dan de Engelſchen in ſtaat, om op zes maan-

(*a*) Zie D. II. bladz. 282. en volg. D. I. Bijlaage A, bladz. 7-10.

maanden, een jaar, achttien maanden, ja zelfs twee jaaren te verkoopen; en daar en tegen voor gereed geld te koopen. Het is bekend, dat wij zelfs geld voor uit betaalen op landvruchten, die nog te velde of op den grond ſtaan, en geld aan vreemde fabriekeurs voor uit ſchieten. De onzen zouden in Rusland kunnen doen het geen zij in andere vreemde landen doen; maar de goed koop der engelſche fabrieken, die zich ook nog door haare deugd aanprijzen, geeft den Engelſchen in den handel op Rusland zulk een voordeel boven ons, dat wij 'er niet bij kunnen komen, en verre moeten achter liggen. Ook geeft die goedkoop der engelſche handwerken in 't algemeen hun zulk een voordeel boven ons, dat wij daar aan grootendeels de afbreuk, die zij ons in de vaart en koophandel doen, moeten toeſchrijven. Ondertusſchen neemen de fabrieken, de koophandel en ſcheepvaart zodaanig toe in Rusland, dat de Engelſchen het groot voordeel, het welk zij 'er genieten, niet altijd zullen kunnen behouden; en met de minſte overweeging zal men kunnen overtuigd raaken, dat 'er in den koophandel van 't Noorden eene wisſeling zal voorvallen, welke vast ten voordeele van den geenen, die de *goedkoop* aan zijne zijde zal hebben, zal uitloopen.

Ik heb zo even aangemerkt, dat het verval van onze vaart en koophandel in het Noorden van Europa, die, welken wij drijven in het Zuiden, moet doen vervallen. Om 'er volkomen van overtuigd te zijn, behoeft men ſlechts acht te ſlaan op den aart van den handel van *oeconomie*. Bij zodaanig eene overweeging zal men bevinden, dat in het verval van den koophandel op de oost-zee en noordſche Staaten eene onfeilbaare en noodzaakelijke oorzaak van het afneemen van onzen handel op de Nederlanden, Frankrijk, Spanje, Portugal en Italië gele-

gelegen is. Het is bekend, dat de handel van *oeconomie*, welke door eene stad of volk gedreeven word, van denzelfden aart is, als die van een koopman, welke van den een koopt om aan den ander wederom te verkoopen, of, om de woorden onzer voorouderen te gebruiken (*a*), *die voeren, halen ende brengen, omme ende wederomme.* Een volk, het welk geen eigen vruchten heeft, gelijk wij, en zulken handel slechts tusschen twee of drie natien dreef, zoude een zeer bekrompen en zeer armmoedigen koophandel drijven, dewijl de wederzijdsche koopwaaren van weinig natien niet in staat zouden zijn, om aan hunne onderlinge behoeften te voldoen. De voorwerpen van koophandel, welke zij zouden aan de hand bieden, zouden niet toereikende zijn, om een volk, wiens rijkdom uit een handel van *oeconomie* tusschen dezelve zouden moeten voortwellen, uit de gedaane winsten van het noodige te kunnen voorzien, een bestaan te geeven, of zoodaanig eene winst toe te voegen, waar uit het zijne nooddruft zoude kunnen vinden. Zal derhalven onze koophandel, bijna geheel en al in eenen handel van *oeconomie* bestaande, iets beduiden, dan moet dezelve, om vruchtbaar te zijn, geheel Europa bevatten: dat is te zeggen, dat dezelve de koopmanschappen van het Noorden van Europa naar het Zuiden, en die van het Zuiden naar het Noorden moet *voeren, halen, brengen, omme ende wederomme*, ten einde wij met de noordsche waaren in het Zuiden, en met de waaren van het Zuiden in het Noorden kunnen handelen. Men hebbe hier alleen te letten, dat de handel, van welken wij spreeken, door ruiling geschiedt. De landvruchten en koopwaaren van het Zuiden verschillen van die van het Noorden: het Noorden heeft

(*a*) D. I. Bijlaage A. bladz. 6.

heeft dezelven noodig, en het Zuiden heeft van zijnen kant die van het Noorden van doen. Deze twee gedeelten van Europa ruilen geduurigh̃lijk hunne wederzijdſche koopgoederen tegen elkanderen: en het grootſte gedeelte van onzen koophandel heeft altijd beſtaan in het beſtier dezer ruilingen.

Om dit voordeel te genieten, moeten de onzen die wederzijdſche koopwaaren in handen weeten te krijgen, het zij door koop; het zij bij *commisſie*. Indien een derde in het Noorden komt, en de noordſche en oosterſche waaren daar koopt, zo hebben de onzen niets, het welk zij tegen de waaren van het Zuiden ter ruilinge kunnen aanbieden: hetzelfde heeft ook plaats, wanneer het Noorden deszelfs waaren regelrecht naar het Zuiden voert, en aldaar verkoopt: de onzen kunnen in dat geval den handel van 't Zuiden niet langer drijven, vermits deszelfs grondſlag in andere handen valt. Dus ſleept het afneemen of verval des noordſchen en oosterſchen koophandels, omtrent in dezelfde evenredigheid, het afneemen of verval van den handel op het Zuiden noodzaakelijk na zich. Even zoo veele laadingen als 'er in het Noorden aangelegd en met vreemde ſchepen naar het Zuiden gezonden worden, en welken wij daar door miſſen, even zo veele laadingen van koopwaaren van het Zuiden worden 'er regelrecht uit het Zuiden naar 't Noorden gezonden, door welken onze handel in het Zuiden noodzaakelijk in gelijke evenredigheid moet verminderen. Dus is het afneemen van den koophandel op 't Noorden noodzaakelijk de oorzaak van eene evenredige vermindering in den koophandel op het Zuiden van Europa, en *vice verſa*.

Men onderſtelle eens, dat de wederzijdſche waaren, zoo uit het Noorden als uit het Zuiden, bij ons gekocht en verkocht worden, 't zij dat zij bij

ons

ons in *commissie* of op *spéculatié* ontbooden zijn; hoe men 't met het drijven van den koophandel ook begrijpe; vast zal het verval van de vaart en koophandel op het Noorden altijd dezelfde uitwerkſelen hebben. Men zal altijd in die, welke op het Zuiden gedreeven word eene vermindering, evenreedig aan die, welke op het Noorden geſchiedt, ondervinden; en dus ook omgekeerd.

Het verval van de vaart en koophandel op het Noorden brengt ons nog een ander nadeel toe, het welk men dan eerst recht zal bemerken, wanneer 'er geen hulpmiddel meer voor te vinden zal zijn. Deze tak van koophandel eens zo verre verloopen zijnde, dat dezelve ons niet meer tot grondſlag van oneindige andere takken zal verſtrekken, zullen wij echter des niet te min genoodzaakt wezen, ons in het Noorden te moeten voorzien van eene groote menigte waaren, welken wij tot ons eigen gebruik niet kunnen ontbeeren. Wij zullen als dan aan het Noorden een ſlot van rekening moeten betaalen; hetwelk door niets zal kunnen vergoed worden. Wij hebben bijna altijd aan het Noorden een aanzienelijk ſlot betaald; doch zulks geſchiedde met ons daar en tegen een grooter ſlot van rekening uit het Zuiden te bezorgen, en de winſt, welke wij door het *voeren*, *halen*, *brengen*, *omme ende wederomme* genooten, ſtelde ons in ſtaat, om ons van het noodige te voorzien. Wij betaalden met het geen wij wonnen. Het verlies van dit voordeel moet noodwendig onzen geheelen koophandel te niet doen loopen, en den Vereenigden Staat zijn aanzien, rijkdom en vermoogen ontneemen.

Wanneer de belastingen, welke de duurte der leevensmiddelen veroorzaaken, zulk eene verſchrikkelijke uitwerking op alle neeringen en han-

teeringen doen, is het ligt te begrijpen, dat eene vermeerdering en verhooging van rechten op de vaart en koophandel voor dezelven niet minder ſchadelijk zijn: als daar zijn de *convooien* en *licenten*, de *laſt*- en *veilgelden*. Wij zouden bij het geen 'er de Staaten, ten tijde van Karel den V, over gezegd hebben, en het geen 'er in de meergemelde Verhandeling, gevoegd bij de *Propoſitie* van Z. D. H. Willem den IV. glor. ged. van geleezen word, niets te voegen hebben, was het niet dat de voorbeelden dikwijls meerder treffen dan de bloote beſpiegelingen; waarom wij niet ondienstig achten in eenige bijzonderheden te treeden, welke ten duidelijkſte doen zien, hoe uit het heffen van de rechten op onze vaart en koophandel juist dat geene is veroorzaakt, het geen SYMMACHUS aan den Roomſchen Keizer ſchrijft, dat te Rome zoude gebeuren, ten aanzien van een koophandel, welke men voorneemens was te bezwaaren; naamelijk, dat de koophandel zoude vervallen en de ſchatkist des Keizers, in de plaats van meer te krijgen, zelfs de gewoone inkomſten uit dien koophandel verliezen.

WIJ hebben te vooren doen opmerken, hoe en tot wat einde bij ons de Admiraliteiten zijn opgericht. De noodzaakelijkheid om der ſpaanſche Monarchië, in dien tijd de vermogendſte van Europa, het hoofd te bieden, vereischte eene groote zeemagt; en naar maate de koophandel en de vaart zich uitſtrekten, werd 'er grooter magt en dus ook meerder kosten vereischt: het was natuurlijk en billijk dat deze kosten gevonden werden op de voorwerpen, welke deze magt vereischten, en 'er het genot van hadden; en derhalven dat 'er middelen gebruikt werden, om uit de ſcheepvaart en koophandel te krijgen dat geene, het welke derzelver

ver beſcherming vorderde. De rechten, die door de Admiraliteiten geheven worden, zijn mitsdien, in hunnen oorſprong, even zoo billijk en natuurlijk als alle de andere lasten, welke tot het behoud en onderhoud van 't Vaderland opgebragt worden. Het komt hier enkelijk aan op eene al te groote verhooging en vermeerdering, welke de voorwerpen, die men behouden en beſchermen wil, in de plaats van te behouden, en te beſchermen, te gronde doen gaan.

GEDUURENDE den oorlog tegen Spanje, werden de kosten der Admiraliteiten ten grooten deele gevonden uit de prijzen, welken men op den vijand maakte, gelijk blijkt uit de Inſtructie op de Admiraliteit, van den 13. Augustus 1597. Men hief daarenboven inkomende en uitgaande rechten (*a*). Dezelven waren reeds in weezen voor de oprichting van den Vrijen Staat. In het jaar 1580, werd 'er eene Ordonnantie op gemaakt te Antwerpen, alwaar de Algemeene Staaten waren vergaderd, op gezag des Prinſen van Oranje, en in naam van den Hertog van Oostenrijk. Bij de Inſtructie, welke wij zoo even hebben aangehaald, was het den Admiraliteits Collegien geoorloofd *ten hoogſte* eene ſomme van twaalf duizend guldens op te neemen, voor vier of zes maanden. Maar de nood deed wel dra beſpeuren, dat het veel ligter valt zich een oogmerk voor te ſtellen, ontwerpen te ſmeeden, en ſchikkingen op 't papier te maaken, dan 'er zich aan te houden. Om in de behoeften der Admiraliteits Collegien te voorzien, vond men zich wel haast genoodzaakt de rechten en lasten te verhoogen.

IN

(*a*) Zie Art. XXVII. van de *Inſtructie*, in het *Recueil van de Zeezaaken* D. I. bl. 12.

In het jaar 1623, werd 'er een regt van 16 ſtuivers van het last op ieder ſchip op Frankrijk, Spanje, Portugal, de middelandſche zee en de Levant handelende, gelegd (*a*); en in 't jaar 1645, een recht op de koopmanſchappen en ſchepen tot den noordſchen handel beſtemd. Het eerſte werd genaamd *Lastgeld*, waarſchijnelijk om dat het geregeld werd naar de lasten, welken een ſchip voerde. Het andere werd *Veilgeld* geheeten (*b*), denkelijk om dat het beſtemd was om den handel te *beveiligen*. Deeze lasten hebben den handel noodzaakelyk hoe langer hoe meer moeten bezwaaren, naar maate dat de Admiraliteits Collegien zich in de noodzaakelijkheid hebben bevonden van dezelven te verhoogen, zoo om daar uit de onkosten, welken het uitrusten en bemannen der vlooten vorderden, goed te maaken, als om de interesten van de opgenomen kapitaalen, die zeer aanmerkelijk zijn, te vinden.

„ Men heeft reeds aangemerkt (zegt de jongst overleeden Heer Stadhouder in de bovenaangehaalde Verhandeling) „ en aan het hoofd van alle oorſaaken „ geſtelt, die tot nadeel en verſperring van den „ Koophandel gecoöpereert hebben, de ſwaare „ drukkende lasten, die onder verſcheide benaamingen op de Negotie leggen, als de Convoyen „ en Licenten, de verhoogde Last- en Veilgelden, het Premieregt, Waaggeld &c. en met „ regt mag men ſeggen, *dat het alleen aan deeſe „ lasten te attribueeren is, dat de Commercie van „ deeſe Landen gediverteert en by onſe Nabuuren is „ overgebrogt.*"

Men kan ligt begrijpen, dat de Oosterlingen en de andere handeldrijvende volken uit het Noorden, wel-

(*a*) Gr. Placaat's. I. D. Col. 914.
(*b*) Ibid. Col. 2557.

welke hunne goederen en landvruchten herwaarts plagten te brengen, en zich voor lang op den handel van *oeconomie* toegelegd hebben, zeer wel hebben ingezien en begreepen, dat wij, door hun de koopwaaren af te koopen, en naar het Zuiden over te voeren, tusſchen hen of die geenen, van wien de waaren uit de eerſte hand moeſten worden gekocht, en die, aan welken dezelven 't laatst moesten worden verkocht, ſlechts een derden perſoon uitmaaken, dien zij niet alleen konden ontbeeren, maar die hun in hunnen koophandel ſterk in den weg liep, en hun dien of gedeeltlijk of geheel onttrekken, aan zich haalen, en zelfs, door den tijd, hun den prijs hunner waaren ſtellen zoude. Deze ſteden hadden reeds, ſedert langen tijd, rechtſtreeks op de havens van Europa, waar de noordſche waaren getrokken worden, gevaaren, en van daar die, welke in het Noorden getrokken worden, weder te rug gevoerd (*a*). Van oude tijden waren zij in 't bezit van die vaart en koophandel. Onze poogingen om 'er deel aan te krijgen, moesten gevolgelijk hunne jaloezij gaande maaken, en aanleiding tot vijandelijkheden tusſchen hen en ons geeven, gelijk ook geſchied is. Wij hebben 'er te vooren iets van aangetekend (*b*), en zullen nu ſlechts aanmerken, dat wij eerst tegen die ſteden kampten, doch eindelijk, en wel meest in den ſpaanſchen oorlog, haar genoegzaam geheel en al uit de vaart en koophandel gezet hebbende, zij, op haare beurt, in deze laatſte tijden, ons dezelve afhandig gemaakt hebben, door dezelfde oorzaaken, welke onze poogingen begunstigd en ons in

(*a*) Zie D. I. bl. 208. 212. 348.
(*b*) Zie D. I. op de hier boven aangehaalde plaatſen.

in ſtaat geſteld hadden, om 'er haar uit te weeren.

ONZE vaart en koophandel beſtaat eigenlijk, gelijk wij te meermaalen aangetekend hebben, *in het voeren*; *halen en brengen*, *omme ende wederomme* uit de havens van het Noorden naar het Zuiden, en van het Zuiden naar het Noorden, allerlei ſoort van koopmanſchappen, na alvoorens een ſtapel van dezelven bij ons gemaakt te hebben. Wij maakten tot dat einde bij ons een ſtapel van deze wederzijdſche waaren, en voegden daar bij alle andere ſoorten van koopmanſchappen, welken wij van onze nabuuren konden krijgen; en op die wijze maakten wij bij ons de algemeene markt van Europa, waar uit wij de laadingen voor het Noorden en het Zuiden aanleiden, en onze nabuuren ook voorzagen van 't geen bij hen getrokken was. Op die wijze kwamen alle de koopgoederen van Europa op onze zolders, en werden 'er wederom van afgezonden. Deze algemeene markt eens bij ons gevestigd zijnde, werden wij ongevoeliglijk de bezitters van alle de koopmanſchappen van het grootſte gedeelte van Europa, alzoo dezelven aan ons verkocht en van ons gekocht moesten worden. Dit moest de Ooſterlingen, de Hanzé-Steden en anderen, welke met ons op hetzelfde doelwit ſtaroogen, geweldig in den krop ſteeken; weshalven niemand zich verwonderen kan, dat zij het voordeel, het welk onze hooge lasten hun van zelve gaven, gebruikt hebben, om ons te ontzetten van 't geen, waar van wij hen te vooren ontzet hebben.

DOCH het is niet enkelijk in het Noorden, dat wij den ſchadelijken invloed der belastingen gewaar worden; dezelven doet zich overal beſpeuren. Hier bij komt nog, dat 'er bij iedere Natie verſchillende bijzondere oorzaaken gevonden wor-

worden, welke de hoofdoorzaak nog te meer in ons nadeel doen werken. Men heeft het, ſedert weinig tijds, in de Oostenrijkſche Nederlanden zoo verre weeten te brengen, dat men de ſpaanſche wollen, noodig tot de manufactuuren van die Gewesten, van Limburg, Luik en Aken, welke in grooten getale in een zeer bloeienden ſtaat zijn, naar Oostende heeft weeten te trekken. Wij waren, ſedert langen tijd, in bezit van dezen handel. Dezelve kan te Oostende zoodaanig worden aangemoedigd, dat wij genoodzaakt zullen zijn, ons zelven aldaar van wolle voor onze leidſche en utrechtſche fabrieken te komen voorzien. Wij ſtaan ook op het punt, om onzen handel in hout, gelijk ook dien in koolzaad, en de olie, die uit hetzelve geſlagen word, in die zelfde gewesten te verliezen, door het oprichten van zaag- en oliemolens. Wij hebben 'er te vooren iet van gezegd (*a*).

Tot nu toe hebbenwe op de ſpaanſche wollen ſlechts het voordeel van den ſtapel, en op het hout, het zaagloon verlooren; doch Oostende kan ligt eene regelrechte vaart op de plaatſen, daar het hout wast en de wollen worden voortgebragt, krijgen, en hier door een grooter krak aan onzen koophandel toebrengen. Wij winnen tegenwoordig nog de vracht der ſpaanſche wollen, welken de kooplieden van Oostende uit Spanje met hollandſche ſchepen doen komen, en zij trekken het hout, voor hunne zaagmolens, uit Holland. Deze eerſte ſtappen moeten ons voor een verderen voortgang doen vreezen, en bekommerd maaken, dat de Oostenrijkſche Nederlanden, met 'er tijd, zullen ophouden zich bij ons te komen voorzien van oost- en west-indiſche waaren, oliën, franſche, ſpaanſche

(*a*) Zie bladz. 87.

ſche en portugeeſche vruchten en wijnen, en levantſche waaren. Onze tegenwoordige oorlog met de Engelſchen baant 'er hun den weg toe.

FRANKRIJK ſchijnt tot nog toe zich weinig toegelegd te hebben, om zijnen koophandel onmiddelijker te maaken, en, naar den uiterlijken ſchijn, zouden de onzen niets voor dezen tak, welke de rijkſte van onzen handel op het Zuiden van Europa is geweest, te vreezen hebben. Het is niet waarſchijnelijk, dat de Franſchen wel zullen ſlaagen, indien zij onderneemen hunne waaren onmiddelijk naar andere volken in Europa te vervoeren, en van daar weder die, welken zij noodig hebben tot hun gebruik, voor hunne manufactuuren, of voor hunnen afrikaanſchen en amerikaanſchen handel te rug te voeren. Frankrijk ſchijnt zich te vergenoegen, van in zijne havens een zoo groot getal van ſchepen uit het Noorden, als mogelijk is, te lokken, en de ſcheepvaart der Hanzé-Steden bij zich uit te breiden, en dus eene mededinging in te voeren, welke gevoed en ſtaande gehouden word door de voordeelen, welken 'er de wederzijdſche, zoo franſche, als noordſche en oosterſche kooplieden bij vinden.

WAT nadeel onze koophandel door deze rechtſtreekſche vaart uit de Oost-zee en het Noorden op Frankrijk kan lijden, zal men uit dit volgende kunnen opmaaken. Men rekent, dat de vaart van Frankrijk op deszelfs amerikaanſche Volkplantingen, tot nu toe, het eene jaar door het andere geſlaagen, 600 ſchepen aan den gang gehouden heeft. Het is waar, dat men ſlechts kleine ſchepen tot die vaart gebruikt; men ziet 'er weinigen, die grooter dan van 200. of 250. ton zijn, indien men de ſlaavenſchepen uitzondert. De waaren, welken ieder dier ſchepen weder aanbrengt, zijn, door elkander gerekend, ten minſte honderd duizend Livres waardig, dat is te ſamen

men 60. millioenen. Laat men deze zeer middelmaatige begrooting van amerikaansch geld eens tot fransch geld brengen; zoo zullen deze waaren, in de havens van Frankrijk aangebragt, ten minſte 40. millioenen fransch geld, prijs courant van Europa, bedraagen, waar van Frankrijk niet het vierde gedeelte gebruikt. De onzen zijn in 't bezit geweest van die waaren uit dat Rijk te haalen en naar elders te brengen. Doch de Hanzé-Steden ſteeken ons in dien handel naar de kroon; en men kan ligt uit de bovengemelde rekening oordeelen, voor hoe veele millioenen de Hanzé-Steden onzen koophandel in Frankrijk daar door doen afneemen. Deze rechtſtreekſche vaart der Hanzé-Steden, vooral van de ſtad Hamburg, tegenwoordig de magtigſte in den koophandel, de rijkſte van 't Noorden, en, in veele opzigten, de mededingſter van Amſterdam, moet ons doen vreezen, dat we ook het leveren van hout aan Frankrijk, en het voordeel, 't welk wij tot heden toe hebben genooten, van hetzelve te voorzien van de bouwſtoffen, welke deszelfs zeemagt vereischt, zullen verliezen.

Gaat men van Frankrijk over naar Spanje, zoo zal men bevinden, dat ook aldaar, uit die zelfde oorzaaken, onze noordſche mededingers ſterk zijn toegenomen; en men zal zien dat de last, welken de kooplieden van Cadix en Sevilië eertijds aan de hollandſche kooplieden plagten te geven om ſtoffen, lijnwaaten, papier en veele andere zaaken voor de ladingen der vlooten, der gallioenen, en registerſchepen, naar de West-Indiën gezonden wordende, te leveren, nu in Engeland, en voornaamelijk in Frankrijk en te Hamburg gegeeven wordt. Het is natuurlijk, dat deze regelrechte vaart der noordſche ſteden aan Holland den invoer van bouwſtoffen in Spanje moet doen verliezen. Het

voorrecht, hetwelk de Engelſchen hebben bekomen, om in de baai van Campeche, naar hun welgevallen, hout te gaan kappen en te laaden, heeft den handel van Spanje zelf op de West-Indien in verval gebragt. Bij dit verval heeft gantſch Europa belang, dewijl gantsch Europa rechtsſtreeks deel neemt in den west-indiſchen handel over Cadix. De ſluikhandel, welken de Engelſchen uit de Eilanden Jamaïca en Providence op de ſpaanſche Volkplantingen drijven, heeft dien handel voor de andere Natiën ſterk verminderd, daar dezelve voor de Engelſchen, zo zij ſchrijven, de rijkſte tak huns koophandels is geworden. Het is niet te denken, dat men een zoo oud en wel ſtaande gehouden voorrecht, het welk de Engelſchen hebben weeten te bekomen, eens zal zien vernietigd; het is integendeel te vreezen, dat zij hetzelve nog veel verder zullen uitſtrekken.

De onzen hadden, ſedert het verdrag van vrede, in 't jaar 1661. tuſſchen den Vrijen Staat en Portugal geſlooten, meer deel in den handel op Portugal gekreegen, en deze handel was zeer voordeelig. De Engelſchen maakten zich van denzelven meester door het verdrag van 't jaar 1703., zoo hoog geſchat in Engeland. Bij hetzelve verkreegen de Engelſchen vrijdom van tol- en van andere rechten voor hunne manufactuuren. Door dit verdrag het uitſluitend voorrecht hebbende bekomen, om Portugal en Brazilië van wollen ſtoffen te voorzien, werden zij wel dra meester van al den handel op Portugal, zoodaanig dat zij jaarlijks, tot ſlot van hunne balans, eene ſomme van omtrent 1500 duizend ponden Sterlings uit Portugal trokken. Zij hebben dit voordeel lang genooten; en 't is ligt te begrijpen, dat onze algemeene koophandel, bij dit voorrecht der Engelſchen in Portugal, eene gevoelige breuk kreeg.

De

De koophandel op de middelandſche zee lijdt minder door de vaart der noordſche en oosterſche ſteden. Wij hebben ſlechts de kooplieden van Provence, en ſedert weinig tijds, de Deenen daar in tot mededingers; doch dit is reeds meer dan genoeg, om voor verloop van dit gedeelte onzer vaart en koophandel te vreezen. De Franſchen zijn de voornaamſte, welke in de Levant hunnen koophandel krachtiglijk doen toeneemen; en zij zijn 'er in ſtaat toe door den goedkoopen prijs hunner ſtoffen, en door het voordeel, hetwelk zij hebben van 'er de ſuiker, de indigo, de martiniekſche koffi uit de eerſte hand in te voeren. Het toeneemen van den handel der Franſchen moet noodzaakelijk den onzen doen afneemen. De Deenen, welken wij ſedert weinig tijds in dien handel tot mededingers gekreegen hebben, moeten 'er den onzen veel nadeels in toebrengen, vooral ten aanzien van den invoer der noordſche waaren, omtrent welken de Deenen het voordeel hebben van 'er dezelven uit de eerſte hand in te voeren, en bij gevolg beterkoop dan wij.

Onze koophandel op Engeland heeft langen tijd twee bovenal dierbaare voorwerpen gehad, den invoer van graanen en uitvoer van wollen. Wij bragten 'er ook alle vreemde koopmanſchappen, welken Engeland noodig had. De Engelſchen, hunne manufactuuren ſterk hebbende doen toeneemen, begunſtigden die nog door het verbod van den uitvoer hunner wollen. Dezelven dus niet anders dan door middel van den ſluikhandel kunnende verkrijgen, moesten wij noodzaakelijk dit gedeelte des koophandels verliezen, om dat zij ons door dat middel te duur kwamen te ſtaan. De Acte van Scheepvaart van den jaare 1651, volgens welke geen vreemd ſchip andere waaren, dan die van zijn ei-

eigen land, in Engeland mag inbrengen, heeft onze vaart en koophandel op Engeland nog meer doen afneemen: wel is waar, dat die Acte in verſcheiden opzigten voor ons is verzacht geworden, nademaal de Engelſchen ons toelaaten verſcheiden waaren uit Oost-Indië en Duitschland als eigen landvruchten in te voeren, maar echter heeft die Acte ons ontzet van het grootſte gedeelte onzer vaart op dat Rijk.

Dus zijn de al te zwaare lasten, welken men zoo op alle zaaken tot 's menſchen beſtaan noodig, als op de ſcheepvaart heeft gelegd, de eerſte en voornaamſte oorzaak van het verval onzes koophandels. De rechten op de leevensmiddelen hebben de dagloonen doen rijzen, het welk, den prijs van al wat 'er gewerkt werd duurder maakende, al den handel, welke uit de arbeidzaamheid des volks voortſproot, te niet heeft doen gaan, en den ſcheepsbouw en gevolgelijk ook de ſcheepvaart kostbaarder gemaakt. Dit heeft den kooplieden der ſteden van het Noorden, en vooral dien van Hamburg aanleiding gegeeven, om den vreemden kooplieden dezelfde voordeelen, ten aanzien van het crédiet, welken zij in Holland vinden, te geeven: hun ontbreekt maar, dat zij zoo niet voorzien zijn van allerlei ſoorten van koopwaaren: doch zij kunnen 'er toe komen en doen 'er moeite toe.

In het onderzoek der oorzaaken van het afneemen van onze ſcheepvaart en koophandel, hebben wij tot nog toe het oog ſlechts gehouden op de poogingen der handeldrijvende volken in 't algemeen, en van ieder dier volken in 't bijzonder, zoo in den handel van Europa, als in dien van de overige drie deelen der wereld; en wij hebben doen zien, hoe de belastingen eigenaartig ſtrekken om deze bronnen van algemeene welvaart van de eene natie tot

de

de andere, en van de eene plaats tot eene andere over te brengen. Het werkzaam vernuft des koopmans word 'er zelfs (wie zoude het gelooven) door aangezet, om zijn Vaderland te doen verliezen, het geen hij hetzelve anders zoude doen winnen. De kooplieden beſchouwen den koophandel niet, als of hij ten nutte van hun land moest ſtrekken. Heeft men 'er ſomwijl een gevonden, die zich in eenige onderneemingen uit liefde voor het Vaderland begaf, hij mag onder de witte raaven geteld worden. In den gewoonen loop zoekt de koopman alleen winst, en daarop regelt hij zijne verkoopen, inkoopen en onderneemingen. Dit belang is juist, wat den koophandel al deszelfs werkzaamheid geeft. Dit belang verpligt den koopman om in den grond kennis te neemen van de bron van alle koopmanſchappen, en van de voordeeligſte wijze, om dezelven uit de eerſte hand tot de laatſte te doen overgaan. Hij berekent de kosten van overvoering, van den ſtapel en van de arbeidsloonen en rechten; hij zoekt middelen, om kosten te vermijden, en zich het voordeel te bezorgen van uit de eerſte hand te koopen, en aan de laatſte te verkoopen. Alle de kooplieden van Europa drijven denzelfden handel als wij: zij koopen ſlechts om weder te verkoopen; het getal is 'er merkelijk van toegenomen bij verſcheiden volken van Europa, daar de ſtaat van koopman eertijds dat aanzien niet had, als dezelve thans heeft. Doch hier door is wederom veroorzaakt, dat de kooplieden geduurig in hun eigen land mededingers hebben, tegen wien zij kampen moeten, het welk de voordeelen van den koophandel verminderen moet, nademaal ieder op 't zeerst zich toelegt om *goed koop* te weezen: en dit wet bij den duur hunne ſcherpzinnigheid. Daar uit is gantsch natuurlijk ontſtaan, dat de buiten

tenlandſche kooplieden op nieuw begonnen hebben, om zich van de koopwaaren, ter plaatſe daar dezelve voortgebragt worden, te voorzien, in ſtede van die in Holland te laaten koopen, en hunne koopmanſchappen te zenden naar de plaatſen, daar dezelve moeten worden geſleeten, of naar de ſtapelplaatſen, die 'er dichtst bij liggen, in ſtede van dezelven naar Holland te zenden. Dus hebben de oosterſche kooplieden, in plaatſe van in Holland last te geeven, om amerikaanſche, franſche of ſpaanſche waaren in te koopen, denzelven aan kooplieden in de franſche of ſpaanſche havens gegeeven; en hebben hun de waaren van hun land, die in die havens getrokken waren, om te verkoopen, toegezonden. Van den anderen kant hebben de franſche en ſpaanſche kooplieden mede een voordeel gevonden om rechtsſtreeks met de oosterſche kooplieden te handelen. Alle de kooplieden van alle andere handelplaatſen hebben begonnen eenen diergelijken rechtsſtreekſchen onderlingen handel op te richten en te onderhouden; en, indien deze wijze van handel drijven, die natuurlijk is, en zekerlijk deszelfs voordeelen heeft, algemeen word, zal de ſtapel van Holland 'er onbedenkelijk veel bij verliezen. Dit gebruik is reeds ſterk toegenomen. Men kan zulks afneemen uit het groot getal vreemde ſchepen, welke de Hollanders tot mededingers vinden in het grootſte gedeelte der havens van Europa, en uit het op vracht vaaren, 't welk de Friezen doen, die de koopmanſchappen van 't eene volk naar het andere overvoeren, en veele reizen doen, eer zij weder in hun Vaderland te rug keeren.

Men vindt in de meermaals vermelde Verhandeling, gevoegd bij de *Propoſitie* van den laatst overleeden Heere Erfſtadhouder, een nog doorſlaander blijk

blijk van de vorderingen, welken dit beleid in den koophandel, zoo nadeelig voor Holland, heeft gemaakt. „ By het laatſte Regiſter (leest men daar) „ van den uitvoer van Suiker, Koffy en Indigo „ van Bourdeaux, van den 1 Juny 1750 tot ultimo Mey 1751, en uit de comparatie van die „ ſelve Waaren van Nantes na Amſterdam, Rotterdam en na Hamburg, ſedert 1. October „ 1750 tot 1 Auguſtus 1751 blykt het, dat „ van deeſe Waaren maar een vierde na deeſe Landen en drie vierde na Hamburg geſcheept is, een „ partage die kort te vooren regt contrarie was". Nog word 'er opgemerkt, dat de noordſche waaren naar Frankrijk, Spanje en Portugal worden gevoerd, zonder, gelijk voorheen, over Holland derwaards te gaan. Men kan ook verzekerd zijn, dat deze wijze van den handel tuſſchen het Noorden en het Zuiden te drijven, geduurende achttien jaaren, grootelijks is toegenomen. Het belang en de kundigheid der buitenlandſche kooplieden doen hier ons beleid te kort ſchieten, om dat de hooge belastingen hetzelve nutteloos maaken.

Dezе oorzaaken doen de *Negotie in Commisſie* te gronde gaan, en de wyze waarop eenige kooplieden dezen handel drijven, heeft misſchien mede iets toegebragt, om de *commisſien* der buitenlandſche kooplieden af te keeren, en om bij gevolg den ſtapel te verarmen. Want, indien men bij de natuurlijke en billijke kosten van de commisſie, de inkomende en uitgaande rechten en het waaggeld voegt; indien men de lastgeevers ten volle laat betaalen rechten, van welken de Commisſionaris ſlegts een gering gedeelte heeft betaald; indien de buitenlander bij 't inzien der rekening van verkoop of inkoop, den een of anderen trek van ontrouwigheid

heeft

heeft beſpeurd; 'er zijn ſlechts weinige gevallen van dien aart noodig, om bij de buitenlanders nadeelige indrukſels te maaken, en ons den koophandel te doen verliezen.

MEN heeft kunnen opmerken, dat, wanneer onze koophandel in deszelfs opkomst was, de eene vordering de andere voortbragt: een aangewonnen tak van koophandel diende, om andere takken aan te winnen; en 'er voordeel uit te trekken. Tegenwoordig, nu de koophandel aan 't afneemen is, brengt de eene oorzaak van verval eene andere en ſomtijds verſcheiden voort. Den handel afgenomen zijnde, de menigte der koopmanſchappen kracht-tig op de markt zijnde verminderd, het getal der kooplieden altijd bijna hetzelfde blijvende, en de meesten zich op den handel van *commisſie* toeleggende, is de koophandel in 't algemeen niet toereikende, om hun allen bezigheid te verſchaffen. Men kan hen vergelijken bij een groot getal uitgehongerde gasten, die zich bevinden aan eene ſchraale tafel, of waaraan men ſlecht opdischt. Hier uit ontſtaan de onbetaamelijke aanzoekingen, de kuiperijen om commisſien te bekomen, en dikwijls de onvoorzigtigheid om den buitenlanders aan te bieden van de commisſie voor minder prijs, of voor niet waar te nemen; en men let niet, dat dusdaanige aanbiedingen hun dieze doen te ſchande ſtrekken, en een onbedenkelijk nadeel aan dat beroep doen, daar de handel in *commisſie* even zoo min getrouwelijk om niet kan worden waargenomen, als andere zaaken.

HET is bekend, dat de hollandſche kooplieden een magtig groot crediet aan Europa verleenen, en dat hetzelve over alle plaatſen gaande hun eene proviſie van een half ten honderd geeft. Om het gewicht van dit gedeelte des koophandels te begrij-

pen

pen, moet men acht geeven dat de overvloed van gereed geld en van de koopmanſchappen, die in den koophandel van Europa zijn, niet in 't oneindige loopt, maar tot eene zekere hoeveelheid bepaald is. Men rekent, dat het gereed geld, het welk in den koophandel omgaat, niet verder kan ſtrekken dan tot betaaling van het vierde gedeelte der koopmanſchappen, die 'er in den handel voor handen zijn; dit nu is de reden, waarom 'er zulk eene magtige ſomme gelds in wisſelbrieven omloopt, wier waarde beſtaat in die der koopmanſchappen, welker plaats zij vervullen. Door middel van dit papieren-geld zijn 'er in den handel van Europa even zoo veele tekenen van waardije, als 'er waardijen in de wandeling zijn. Ook is 't met behulp van dit papieren-geld, dat de waare tekenen der waardijen, dat is het goud en zilver, niet beſtendig van de eene hand in de andere behoeven over te gaan, en dat de betaalingen voor 't grootſte en 't meeste gedeelte zonder dat geſchieden kan; daar dit papieren-geld aldus de plaats van 't weezenlijk geld, het welk in den koophandel is, vervult.

Men kan het beloop van 't papieren-geld, hetwelk in den handel van Europa is voortgebragt, op verſcheiden duizende millioenen begrooten. Een merkelijk gedeelte van deze verbaazende ſomme is men aan onze kooplieden verſchuldigd: echter loopt 'er weinig papieren-geld voor hunne eigen rekening, en bij gevolg valt de *proviſie* van een half ten honderd niet ten hunnen laste. Om zich een denkbeeld te vormen van het voordeel, 't welk dit papieren geld aan onzen handel geeft, moet men nog opmerken, dat 't zelve, over 't geheel, en 't eene door 't andere genomen, alle twee maanden vernieuwd word, zoo dat, indien onze kooplieden voor twee millioenen, het geheele jaar door, voor re-

kening der buitenlanderen trekken of accepteeren, hunne proviſie van een half ten honderd, op 't einde des jaars, zes millioenen beloopt; en dit is nog maar eene maatige begrooting, in vooronderſtelling, dat hun handel in een bloeienden ſtaat is. Op dien voet trekt onze koophandel een voordeel van zes millioenen uit den algemeenen handel van Europa.

De overvloed van geld, het welk een groote koophandel bij ons heeft doen bijeen vloeien, is de eenige oorzaak niet, welke ons dit voordeel toebrengt; de groote voorraad der magazijnen en het geduurig verkoopen en inkoopen der koopmanſchappen, welke 'er voor rekening der buitenlandſche kooplieden geſchieden, doen 'er ook veel toe; zoo dat men noodzaakelijk dezen tak van koophandel vermindert, als men den in- en uitvoer minder doet worden: want dit moet noodzaakelijk de menigvuldigheid der verkoopen en inkoopen, en gevolgelijk de gelegenheden om te trekken, en te accepteeren voorrekening der buitenlandſche kooplieden, en ons dus het voordeel van hun een crediet met een half ten honderd proviſie te geeven, doen verminderen. Deze oorzaak van verval doet ook den handel van commisſie afneemen, om dat die tak geringer word, naar maate van het afneemen van den in- en uitvoer, het gebruik van crediet te geeven met eene proviſie van een half ten honderd, ſlechts als een gevolg van den koophandel in commisſie moetende beſchouwd worden, offchoon men 'er thans, tot merkelijk nadeel van onzen algemeenen koophandel, veel verder mede gaat.

Uit de vermindering van dit gedeelte van 't geen in den koophandel omgaat ſpruit wederom eene groote vermindering in de *diſcompte*. Offchoon die

die zoo gewichtig niet is, is zij echter van belang. Men weet, dat 'er in Holland veele kooplieden zijn, wier handel voornaamelijk beſtaat in het discompteeren van wisſelbrieven, welken men dieswegen *Diſcompteurs* noemt. Het diſcompteeren brengt aan den koophandel een groot gemak en vaardigheid toe, om dat een koopman of fabrikeur terſtond wederom geld in handen krijgt om te gebruiken; dan dit is evenwel het voornaamſte niet, dat wij hier aangemerkt willen hebben. Het voordeel, welk dit gebruik den Staat toebrengt, verdient meerder opletttenheid: dit voordeel beſtaat daar in, dat het renten aan kapitaalen doet winnen, welke anders renteloos zouden blijven: indien men nu in aanmerking neemt, dat de wisſelbrieven, die in Holland loopen en 'er gediſcompteerd worden, voor het grootſte gedeelte voor rekening der buitenlanderen loopen, zal men bevinden, dat het de buitenlanders zijn, welke die renten betaalen, en dat dit al wederom eene ſchatting is, welke onze koophandel van dien der andere volken trekt.

De Aſſurantien maaken ook een tak van den algemeenen koophandel uit: dezelve geeft nog eene rijker inkomst voor den Staat, dan het voordeel, hetwelk het gebruik van crediet geeven door de proviſie verſchaft. Deze tak volgt ook de vermindering, welke de uit- en invoer ondergaat.

Men moet echter ten aanzien van het magtig crediet, hetwelk de onzen aan Europa geeven, en 't welk ons het groot voordeel heeft toegebragt, waar van wij zoo even hebben geſproken, aanmerken, dat hetzelve door het misbruik, hetwelk 'er is ingevoerd, eene zeer verderfelijke oorzaak voor onzen handel is geworden. Wij zijn van eigenlijke kooplieden, commiſſionariſen; en van commiſſionariſen, betaalsmannen der buitenlanderen geworden. Om een be-

ſtaan te hebben, of het geen wij hadden in ſtaat te houden, hebben wij het crediet, hetwelk wij geeven, zoo verre uitgeſtrekt, dat wij ons bloot geſteld hebben aan verliezen, die grooter waren, dan ons vermogen konde en moest toelaaten. Aan dit misbruik van het geeven van crediet, moet men, naar het oordeel van kundige kooplieden, de groote bankbreuken toeſchrijven, die, ſedert weinige jaaren, in Holland zijn voorgevallen, en die het vertrouwen, hetwelk het algemeen in de vastigheid en zekerheid der zwaare Comptoiren in Holland gehad heeft, doende verminderen, wederom een zeer groot nadeel aan den algemeenen handel hebben toegebragt.

Men heeft uit het verſlag, het welk wij van de veroveringen, door ons in Indië gemaakt, en van de bezittingen, die wij daar hebben verkreegen, gedaan hebben, kunnen zien, hoe krachtig die veroveringen en bezittingen hebben medegewerkt, om den algemeenen handel, welken wij voor dat tijdperk dreeven, te doen toeneemen en uitbreiden (*a*). Men heeft met verwondering moeten opmerken, dat bijzondere lieden met een kapitaal, 't welk nog geen zeven millioenen kon haalen, middel gevonden hebben een van de magtigſte rijken der wereld te ſtichten; dat zij dit gedaan hebben in een tijd, waar in zij de ſpaanſche heerſchappij te beſtrijden hadden; dat zij genoodzaakt waren onbedenkelijk groote uitgaaven te doen, om de kosten hunner krijgstoerustingen goed te maaken; en dat zij, in weerwil dezer kosten, zich nog in ſtaat bevonden, een oneindig getal ſterkten, magazijnen en openbaare gebouwen aan te leggen, en jaarlijks aan de houders der actien eene uitdeeling te doen, welke men, in

(*a*) Zie D. I. bladz. 231.-303.

in de drie en veertig eerſte jaaren, op 22 ten honderd, het eene jaar door het andere gerekend, begroot. Men ſtaat verbaasd op het zien der ſnelle vorderingen, die wij in den loop dier tochten en krijgsverrichtingen maakten; en tot welk een verheven trap wij onze ſcheepvaart en handel wisten op te voeren: maar moet men zich niet even zeer verbaazen over het ſchielijk verval dier Maatſchappije, welke tegenwoordig naar haaren ondergang ſchijnt te hellen. Wij hebben gezien, dat de jaarlijkſche uitkeeringen allengskens, ſedert het jaar 1649, zijn afgenomen, en dat in de jaaren 1771, 1772, 1773. en 1774. de uitdeelingen ſlegts 12½ ten honderd zijn geweest. Wij behoeven al het geen wat 'er van den tegenwoordigen ſtaat dier Maatſchappije gezegd word (a) niet te gelooven, om overtuigd te zijn, dat zij ter naauwer nood het hoofd boven houdt. Men hoeft alleenlijk het oog te ſlaan op haare houding, terwijl ik dit, in Mei 1782, ſchrijf.

Wat mogen de oorzaaken geweest zijn, die haar hebben in ſtaat geſteld zoo groote uitdeelingen te doen in den tijd, in welken zij genoodzaakt was haare bezittingen, haaren handel en ſcheepvaart gewapender hand te verdedigen en te beſchermen, en wat is de reden; dat zij in den tijd, in welken zij het genot van een vreedzaamen handel, en ſlegts de maatige kosten tot een eenvoudig onderhoud noodig, heeft te draagen gehad, dezelfde uitdeelingen niet heeft kunnen doen? Deze zullen we nader onderzoeken, wanneer wij het verval dier Maatſchappije bijzonderlijk onder het oog zullen neemen. Zoo het aan de eene zijde waar is, dat de vaart

(a) Zie de *Staatkundige en Wijsgeerige Geſchiedenis van de Bezittingen en den Koophandel der Europeaanen in de Oude Indien.*

vaart en koophandel op Oost-Indië onzen algemeenen koophandel ſterk vermeerderd, onnoemelijke ſchatten in het Vaderland gebragt, en ons, voornaamlijk door de ſpecerijen, koopwaaren bezorgd hebben, welken wij, als eigen landvruchten, ter markt kunnen brengen; is het, aan eenen anderen kant, niet minder ontegenzeggelijk, dat die vaart en koophandel veel tot het verval van verſcheiden onzer fabrieken en trafieken hebben toegebragt. Zoo dra de Indiſche Fabrieken en Manufactuuren in Europa werden ingevoerd, moesten zij noodzakelijk mededingers der Europiſche worden. De dagloonen in Aſia laager zijnde dan in Europa, moeſten de Indiſche Manufactuuren de overhand op de Europiſche hebben, en daar door die doen afneemen. Nu konden de Europiſche Manufactuuren geen nadeel bij deze mededinging lijden, zonder dat de onze 'er ook gevoel van hadden.

De Schrijver van *Les Interets des Nations, developés relativement au Commerce*, een werk dat boven veele anderen het leezen wel waardig is, merkt aan (*a*), dat Europa uit de ontdekking der Portugeezen het voordeel heeft gewonnen van de Koffi, de Thee, de Specerijen, de Drogerijen, de Salpeter, het Katoen, de ruuwe Zijde, de Caures, en andere waaren, beter koop over den Oceaan te bekomen, dan te vooren over de middelandſche zee, maar dat het dus niet gelegen is met de Oost-Indiſche Manufactuuren. „ Het is zeker (zegt die Schrijver, en met reden) „ dat de vaart naar Indië „ over de Kaap de Goede Hoop dezelven in groo„ ter overvloed en in al te groote menigte in Eu„ ropa heeft ingevoerd; en men kan niet ontvein„ zen, dat die handel dit werelddeel op tweeder„ lei

(*a*) Tom. I. p. 345. in 4to.

„ lei wijze verarmd, met deszelfs geld en werk
„ teffens te verminderen. De vermindering van
„ geld (voegt hij 'er bij) verdient misschien voor
„ 't algemeen welzijn weinig opmerking: doch het
„ is anders met het werk gelegen: het is zeker,
„ dat de Indiſche Manufactuuren een onbedenkelijk
„ groot nadeel aan de Europiſche toebrengen: en
„ echter, 't geen eene zeer zonderlinge tegenſtrij-
„ digheid in de menſchelijke zaaken is, zijn het de
„ Europiſche volken, die de rijkſte en uitgeſtrektſte
„ manufactuuren hebben, en aan welken bij gevolg
„ de Indiſche het grootſte nadeel toebrengen, die
„ dezelven het allermeest invoeren. *Men mag*
„ *misschien gedeeltelijk aan dien handel toeſchrijven*
„ *den bijna zekeren val der Hollandſche manufactuu-*
„ *ren*, het nabij zijnde verderf der Engelſchen, en
„ het al te zigtbaare verval der Franſchen."

In 't bijzonder kan men aanmerken, dat het Indisch Porcelein veel heeft toegebragt, om de Hollandſche Plateelbakkerijen te doen vervallen; dat het gebruik van Koffi en Thee aan Holland meer dan drie vierde gedeelten der bierbrouwerijen, die 'er opgericht waren, en die 'er oudijds een groot voorwerp van vertier en handel uitmaakten, heeft doen verliezen (*a*). De gewoonte van Koffi en Thee te drinken, welke zoo gemeen is geworden, dat zelfs de behoeftigſte lieden 'er aan gewend zijn, heeft deeze aanzienlijke trafiek genoegzaam geheel en al te niet doen loopen.

De algemeene oorzaaken van verval brengen dan wederom andere bijzondere voort; even als men, in het verval van den handel in 't algemeen, de oorzaak van het verval van verſcheiden bijzondere neeringen en handteeringen vind; bij voorbeeld

(*a*) Zie D. I. bl. 227.

beeld die, welke tot de ſcheepvaart, en het bewerken der koopmanſchappen in den ſtapel behooren; de pakhuishuuren en makelaardijloonen, welke uit het verblijf en het verkoopen en koopen der waaren, op de markt geſchiedende, voortſpruiten. Deze huuren en loonen neemen toe- en af naar evenredigheid der veele of weinige waaren, welke in- en uitgevoerd worden, even als de handwerken, welke tot de ſcheepvaart, het laaden en losſen der ſchepen, en het bewerken der koopmanſchappen in den ſtapel behooren.

LIEDEN, welke in den handel zijn ervaaren, en deszelfs loop en tegenwoordigen ſtaat in Europa gade geſlagen hebben, hebben opgemerkt, dat de voordeelen, welken de koophandel in het algemeen geeft, het zij aan de handeldrijvende volken, als een winst voor het gantſche land, het zij aan de kooplieden in 't bijzonder, niet meer te vergelijken zijn bij die geenen, welken dezelve eertijds, zelfs nog in den aanvang dezer eeuw, gaf. Door de menigte van kooplieden, wier getal in Europa onbedenkelijk is toegenomen, en die elkander in den weg zijn, komen die voordeelen bijna uit op de dagloonen, welken het bewerken der waaren vordert, op de pakhuishuuren, ſcheep- of wagenvrachten, makelaardijloonen, commisſiegeld, tol- inkomende- en uitgaande rechten, en eindelijk op het voordeel, het welk uit den omloop der tekenen van waardij voortſpruit. Deze groote menigte van kooplieden heeft het koopen op *ſpeculatie*, welk eeniglijk beſtaat in het koopen op een vooruitzigt, dat de prijs der waaren zal rijzen, moeielijker gemaakt. De gelegenheden om met diergelijk een vooruitzigt te koopen zijn zeldzaamer geworden, dewijl de menigte der kooplieden, die alle iets te koop aanbieden, de waaren, op alle markten van Europa, altijd bijna even hoog houdt,

houdt. Hier uit kan men begrijpen, hoe bezwaarlijk het den onzen valle, om altijd bij ons een overvloedigen en wel voorzienen ſtapel van alle de waaren der vier werelddeelen, tuſſchen de eerſte en tweede hand, met voordeel te onderhouden, wanneer de belastingen op de ſcheepvaart en op de handwerken, en wanneer de inkomende en uitgaande rechten de wezenlijke waarde der koopmanſchappen verhoogen met eene nieuwe waarde van 5, 8. of 10. ten honderd daar en boven, welke haar het doortrekken of verblijf in den ſtapel toebrengt.

Deze oorzaaken van verval zijn alleen in ſtaat, om onzen koophandel tot die takken alleen, welke denzelven eigen zijn, en het niet mogelijk is, aan denzelve te ontneemen, te bepaalen. Wij moeten zoo lang naamlijk, als wij onze oost- en west-indiſche bezittingen behouden, den oost-indiſchen, amerikaanſchen en levantſchen handel, en onze visſcherijen behouden. Wij kunnen onze vaart op den Rhijn en de Maas niet wel verliezen, om dat de gelegenheid onzes lands den uitſluitenden handel op dezelven verſchaft, noch ook den graanhandel, ten aanzien van welken die zelfde gelegenheid ons een voordeel verſchaft, het welk gemakkelijk kan worden behouden. Maar indien alle de andere takken van onzen handel te gronde gaan, is het onmogelijk, dat 'er deze niet grootelijks door verzwakt zullen worden; en de oorzaaken van verval, eens in weezen zijnde, houden niet op toe te neemen. Het zijn kwaalen, die in 't begin weinig of geen gevoel verwekken, zachtkens voortkruipen en ongeneeslijk worden. Men kan den koophandel beſchouwen als eene rivier, die zich een nieuw bed maakt. Haare eerſte afwijkingen zijn bijna niet bemerkelijk; doch als zij eens een nieuw bed heeft gemaakt, is het zeer moeielijk haar op haaren ouden loop te bren-

gen. Dus is het met onze vaart en koophandel; met onze manufactuuren, fabrieken en trafieken gelegen. Maar het euvel daar wij van ſpreeken brengt nog anderen voort. Hoe meer de laſten in een land vermenigvuldigd worden, hoe meer, ik zal niet zeggen de ingezetenen, maar de ſcheepvaart en koophandel, bloot geſteld worden aan oneindige moeielijkheden en knevelaarijen, welke den koopman ſomwijlen nog meer bezwaaren dan de lasten zelve.

INDIEN de rechten en lasten, door de Admiraliteits Collegien geheven wordende, om de kosten der uitrustingen goed te maaken, den handel zoo bezwaaren, men kan ook zeggen, dat de beletſelen, welken de heffing dezer rechten en lasten in de verrichtingen des handels voortbrengt, even als die der belastingen, 'er geen minder nadeel aan toe brengen. Men moet in den koophandel geweest zijn, om zich een denkbeeld te kunnen vormen van alle de hinderpaalen, welken het heen en weder gaan, en alle de voorzorgen, welken men moet neemen, om te bewijzen, dat men niet ſluikt, na zich ſleepen. Zij, die aan het hoofd der Regeering zijn, ſlaan in 't gemeen weinig acht op alle de vertoogen, die de kooplieden omtrent dit ſtuk doen. Het ſchijnt, dat men in het algemeen geneigd is, om die vertoogen voor uitvluchten op te neemen. Nochtans zullen zij, die een weinig kennis hebben van de verrichtingen des handels, en de oneindig verſchillende gelegenheden, waar in een koopman zich bevindt, toeſtaan, dat de voorzorgen, ingevoerd, om de ſluikerijen te beletten, dikwijls den handel meer drukken dan de belasting zelve. Wij zullen 'er hier een voorbeeld van bijbrengen. De Wethouderſchap van Amſterdam heeft in de waag arbeiders geſteld, wier pligt is de koopmanſchappen, die

ge-

gewogen moeten worden, op de schaal te leggen. Wat ook het oogmerk dezer instelling geweest mag zijn, het strekt natuurlijk, om het rechte gewicht der koopmanschap, zoo voor den verkooper als kooper, te bewijzen. Deze arbeiders staan onder eede, en de kooplieden zijn gehouden om zich van hun te bedienen, om hunne waaren der waag *onderhevig* te vervoeren: dit woord *onderhevig* geeft den waagdraageren gelegenheid, om te beweeren, dat alle koopmanschappen te Amsterdam, die in geval van verkoop ter waag moeten worden gebragt, niet mogen geroerd, of uit het eene pakhuis naar het andere worden overgebragt, dan door hen. Hier is het de belasting niet die den handel kwelt, maar de ongerijmde noodzaakelijkheid van te moeten lijden, dat de koopmanschappen worden behandeld, verwerkt en verplaatst door lieden, welke zulks niet gewoon zijn; de verpligting van in de pakhuizen vreemde lieden toe te laaten, welke de verschillende wijzen van iets te bereiden, of te behandelen, of iets te mengen kunnen afzien, enz. Daarenboven moet men nog aan die lieden een hooger loon dan aan andere daglooners betaalen, en dikwijls wachten tot dat zij tijd hebben om te komen, terwijl de tijdsomstandigheden geen uitstel toelaaten. Gewoonelijk koopt men deze geringe kwellingen, door jaarlijks iets te betaalen, af. Doch bewijst de noodzaakelijkheid, om zich dus vrij te koopen, niet het kwaad, het welk men moest voorkomen? Ik behoef niemand, die eenige kundigheid van het bedrijf des koophandels heeft, de hindernissen, ongemakken en nadeelen, welken de koophandel en vaart daar door lijden, te ontvouwen, en zulken, die van dat bedrijf geen kennis hebben, zullen 'er, hoe ik die mogte beschrijven, geen denkbeeld van kunnen maaken. De ondervinding alleen

kan

kan het geeven; doch ik moet die geenen, welke aan die gevolgen, welken ik hier voordraag, twijfelen, en zich zouden kunnen inbeelden, dat ik de kwaal, van welke ik hier ſpreek, te hoog opgeef, of te zwaar weeg, ſlechts verzoeken, dat zij den tegenwoordigen ſtaat van onze vaart en koophandel, en te gelijk ook de magteloosheid, in welke wij ons met betrekking tot de beſcherming van die bronnen onzer welvaart bevinden, eens met aandacht gade ſlaan; daar bij nog met oplettendheid leezen, het geen in de Verhandeling, gevoegd bij de meergemelde *Propoſitie* van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. glor. ged. gevonden word; en hunne overweegingen op alle de omſtandigheden van ons land laaten gaan, om zich te overtuigen, dat ik niets voorgedraagen heb, dan 't geen natuurlijk en noodwendig uit den aart der zaake moet volgen, en waar van bereids de blijken zich zoo duidelijk overal in ons land doen zien. Wij hebben het verval van onze vaart en koophandel tot dus verre in 't algemeen onder het oog gehad, laatenwe die nu eens in eene meerdere bijzonderheid beſchouwen.

Behalven dat de duurte der leevensmiddelen de arbeidsloonen doet klimmen, en daar door ſchade toebrengt aan de manufactuuren, frabrieken, trafieken, vaart en koophandel, breidt zij haaren ſchadelijken invloed ook uit op den koopman en op den fabrikant zelven. Het is den mensch eigen, voornaamlijk zulk eenen, die van zijnen arbeid en werkzaamheid moet leeven, van zijne verblijfplaats te verkiezen, daar hij met minder vermogens hetzelfde, of met gelijke vermogens, een aangenaamer leeven kan genieten. Een fabrikeur, een trafikant, een koopman kan niet leven als een ſpinder, weever, ſleeper of kruier. De menſchelijke ſamenlee-

leeving is van dien aart, en dusdaanig door de Voorzienigheid tot aanweezen gebragt, dat 'er eene geſchakelde orde plaats moet hebben van verſchillende ſtaaten. Wanneer nu de leevensmiddelen zoodaanig in duurte toeneemen, dat een fabrikeur tot een gevoeglijk beſtaan tweemaal meer benoodigd heeft, om te leeven, dan hij uit zijn beroep kan trekken, dan moet hij 'er van afzien, en naar een goed heenkomen zoeken. Zie daar de reden, waarom de trafieken en fabrieken in ons land zoo ſterk verminderd zijn. Men zet boven dien de kinderen aan geen fabriek, trafiek of koophandel, daar zij, tot ſtaat gekomen zijnde, geen gevoeglijk beſtaan aan hebben kunnen: dus raakt met den tijd de kunst, met die geenen, die dezelve oefenden, geheel weg. Voeg 'er bij, dat als 'er nog in het beroep van fabrikeur, en trafikant een gevoeglijk beſtaan, voor een eenloopend gezel te vinden is, zulken, die 'er toe opgeleid worden, het aangaan van een huwelijk moeten ontwijken, even en nog meer dan wij ten aanzien der ambachtslieden hebben aangemerkt; en de nadeelige gevolgen, die daar uit voortvloeien, behoef ik niet verder te betoogen.

Ik moet met meer ernst ſpreeken van eene andere kwaal, welke uit de al te zwaare lasten voortvloeit; en den geheelen koophandel in alle zijne takken, wat zeg ik, de geheele natie, ten aanzien van het zedelijke, bederft: ik meen het ontwijken der betaalinge van de lasten. Wanneer de lasten zoo ſterk verhoogd en vermeerderd worden, dat zij de paalen, welken de natuur haar ſchijnt voor te ſchrijven, te buiten gaan; dan hebben zij dit gevolg, dat zij het volk aanzetten, ja zelfs noodzaaken, (men ziet 'er in alle landen blijken van) om ongeoorloofde wegen te zoeken en te gebruiken,

ten

ten einde zich in het beroep of de kostwinning, waar in men is opgetrokken, ſtaande te houden, en 'er zijn beſtaan in te vinden; de eerlijke en deugdzaame begrippen en gevoelens verbasteren; en zoo dra men eens in zekere gelegenheden van zich heeft verkreegen ſlinkſche wegen in te ſlaan, en de goede trouw uit het oog begint te verliezen, geraakt men wel dra in verzoeking, om zich door dezelve begrippen en gevoelens zijn gantſche leeven door te laaten beſtieren. Zoo lang de belastingen en lasten maatig zijn, zullen weinig lieden zich laaten verleiden door het lokaas van een gering voordeel, het welk de ſluikerij geeven kan. In 't algemeen zal een voordeel van gering belang nooit de menſchen in verzoeking brengen, om zich voor aanhaalingen of onaangenaame vervolgingen bloot te ſtellen, vooral in een land, daar 't volk gewoon is ter goeder trouw te werk te gaan. Maar als het voordeel, 't welk men, met de lasten en belastingen te verkorten, doen kan, van belang word; en wanneer men zich verkeerdelijk begint te verbeelden, dat men niet gehouden is, ten dien aanzien, zich aan de bevelen der Overheid te onderwerpen, zoo brengt het zelfs lieden in verzoeking welke anderszins van eene erkende trouw zijn. De kooplieden maaken zich daarenboven diets, dat 'er in alles maat moet worden gehouden: dat het den Overheden, zedelijker wijs geſproken, niet vrij ſtaat, de regten en belastingen naar haar welgevallen zoo hoog te brengen, dat 'er het recht, hetwelk ieder mensch heeft, om van zijn arbeid te beſtaan, door verkort word. Zij oordeelen deswegen, dat men de middelen van hun beſtaan niet wettiglijk kan belasten, zoodaanig, dat zij in de onmogelijkheid worden gebragt, om daarin hun beſtaan te vinden; of hetzelve anders te vinden,

dan

dan door te worstelen tegen hen, die om rijk te worden, geene zwaarigheid maaken verkeerde kunstgreepen te gebruiken. Zij begrijpen, dat de Overheid het recht niet heeft, om hen tot zulk een uiterſte te brengen, of ten minſte, dat zij het recht hebben van 'er zich aan te onttrekken, zoo dikwijls als zij daar toe gelegenheid vinden. De vraag is hier niet, of de koopman wel of kwaalijk redeneert. Vruchteloos zoude men hem de zedeleer op dit ſtuk preeken: hij maakt gebruik van zijn zedelijk gevoel, zoo hoog bij eenige hedendaagſche Wijsgeeren geroemd, als een zeer veilig leidsman, om ons onze pligten aan te wijzen: hij beroept zich op de ſtem der natuur, die men niet kan uitdooven, de noodzaakelijkheid om van zijne nijverheid te leeven. Daar van daan komt het, dat in alle landen, waar de belastingen te hoog zijn geſteegen, iemand, die ſluikt en daar van overtuigd is geworden, niets van het aanzien en de achting, welke hij geniet, verliest: de ſluikerijen worden beſchouwd als daaden, die zedelijk onverſchillig zijn, en welke alleen ſtrafbaar zijn, om dat de burgerlijke wet dezelve ſtrafbaar maakt. Zie daar, waarom kooplieden geene de minſte zwaarigheid maaken, te bekennen, dat zij de betaaling der rechten zoeken te ontgaan, zich getroostende de boete te betaalen, indien zij op de daad worden betrapt.

Zoo dra een koopman volgens zijne grondbeginſelen bevonden heeft, dat hij wettiglijk dus mag redeneeren, en zich in een geduurigen oorlog met het land moet rekenen te zijn, dat hij uitwegen mag zoeken om 's lands ſchatkist te verſteeken van het geen hij daar moest inbrengen, mag men vast ſtellen, dat hij geene zwaarigheid zal maaken, om insgelijks zijn correspondent te belas-

ten

ten met rechten, welken hij niet heeft voldaan, en kosten, welken hij niet heeft gemaakt. Hij oordeelt, dat, als hij 't gevaar der boete heeft geloopen, het voordeel derzelve hem toekomt. Ieder, die dus redeneert, neemt eene gewoonte aan, die hem van de oprechtheid en naauwgezette vroomheid doet afwijken. De noodzaakelijkheid om te moeten leeven dwingt mij 'er toe, zegt de koopman: dit zij zoo. Maar deze noodzaakelijkheid gewent U ongevoeliglijk om ſlinkſche wegen in te ſlaan, en wel dra kent gij geene andere. Kwaade gewoontens bederven door langduurigheid van tijd de beste gemoederen, en wanneer de jeugd, in den handel opgetrokken wordende, ſlechte daaden ziet bedrijven, zonder dat iemand dezelven berispt, moet men zich dan verwonderen, dat dezelve zich gewent, omze voor geoorlooſd te houden, en 'er in 't vervolg gebruik van te maaken? Daar uit ontſtaat wederom een ander ſchadelijk gevolg.

De Franſchen trachten zoo veele ſchepen als eenigzins mogelijk is uit het Noorden en de Oostzee in hunne havenen te trekken, en de vaart der Hanzé-ſteden bij hen uit te breiden: de wederzijdſche, zoo franſche als noordſche kooplieden, vinden daarbij hun voordeel. Dit wederzijdsch voordeel, hetwelk onzen koophandel groot nadeel toebrengt, ſpruit gedeeltelijk voort uit onze al te zwaare inkomende en uitgaande rechten, en uit de zwaare onkosten, waarmede eenige onzer Commisſionariſſen maar al te dikwijls hunne rekeningen van inkoop en verkoop bezwaaren. De achting, in welke onze koophandel in 't algemeen bij de vreemden ſtond, en het vertrouwen, het welk zij in het ligchaam onzer kooplieden ſtelden, hebben 'er eene breuk door gekreegen; waar uit veroorzaakt is, dat, ſedert langen tijd, veele koopmanſchappen, die

die uit de franſche volkplantingen komen, naar de Hanzé-Steden worden gezonden, vooral naar Hamburg, om 'er in commisſie te worden verkocht. Dit is een nieuwe weg, dien deze tak van Frankrijks koophandel, welken wij langen tijd alleen hebben bezeten, heeft genomen; behalven nog dat de eene tak van koophandel den anderen medeſleept, dewijl het gantsch natuurlijk is, dat de ſchepen met eene laading uit het Noorden in Frankrijk komende, weder laadingen van franſche waaren inneemen.

GEBREK van oprechtheid en goede trouw, de gewoonte van voor geoorloofd te houden, 't geen zulks niet is, en van zich van ſlinkſche middelen te bedienen, en het gevaar van zich in kostbaare en verdrietelijke rechtsgedingen te zien ingewikkeld, brengen nog een ander kwaad voort. Zij, die naauwer gezet zijn omtrent het ſtuk der belastingen en lasten, die meenen, dat men den Keizer moet geeven, het geen des Keizers is, en die hun gemoed zouden bezwaard vinden met den geringſten penning aan 's lands ſchatkist te onttrekken, zien zich door de onmaatelijke verhooging der belastingen genoodzaakt hun beroep en hunne kostwinning te laaten vaaren; om dat het hun onmogelijk is te kunnen markten tegen hen, die geen zwaarigheid maaken 's lands rechten te verkorten. Dus worden zulken uit den koophandel gedreeven, welke men zorgen moest, dat 'er in bleeven; en op 't laatst raakt de algemeene koophandel in handen van lieden, op wier goede trouw en eerlijkheid weinig ſtaat is te maaken.

HIER bij komt nog verder, dat gemoedelijke ouders beginnen te vreezen hunne kinderen in een beroep op te voeden, waarin men geen beſtaan kan vinden, dan met het geweeten te ver-

dooven; waarin men alle dagen gevaar loopt van met den Fiſcaal of Hoofdofficier in moeite te geraaken; van zijnen goeden naam te verliezen bij hen, wier achting men hoog ſchat; een beroep eindelijk, hetwelk zoo hem, die 't oefent, als zijn maagſchap, een zeer ongerust leeven doet leiden: indien men menſchen vindt, die zich uit nood aan zoodaanig een beroep toewijden, de welgeſtelde en naauwgezette lieden zullen zich wel wachten van 't zelve aan te vangen; en nochtans zijn het de welgeſtelde en rijke lieden, welken de handel vereischt om in ſtand te blijven.

MEN zal het mogelijk vreemd of ongepast vinden, dat ik, handelende over den *ſchadelijken invloed der belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken*, daar bij gewag heb gemaakt van verſcheiden andere oorzaaken hunnes vervals: doch, wanneer men deezen met wat oplettenheid zal inzien, en in overweeging neemen, dan zal men bevinden, dat dezelven alle gevolgen zijn van de onmogelijkheid om door de vaart, koophandel, manufactuuren en fabrieken een beſtaan te hebben, zonder die middelen te gebruiken, welke op den duur die bronnen van 's lands welvaart nog meer doen opdroogen.

BEHALVEN al het geen wij bijgebragt hebben om den ſchadelijken invloed der belastingen tastbaar te maaken, zullenwe hier nog eenen brief van den Hiſtorie-Schrijver WAGENAAR, om dat die 'er een zeer merkwaardig voorbeeld van geeft, invoegen. Dezelve luid aldus (*a*):

„ 'T LYDT geen tegenſpraak, dat een onbe-
„ paald Porto Franco van alle Waaren de Scheep-
„ vaart en Koophandel zou doen herleeven en
„ bloeijen.

(*a*) *Brieven van en aan* JAN WAGENAAR, bl. 83-86.

„ bloeijen. Maar om dat de toeſtand van 's Lands
„ finantien, en de groote moeijelykheid om den
„ Staat, op eene andere wyze, van de noodige
„ inkomſten te voorzien, zulks, misſchien, niet
„ zouden konnen gedoogen, zou 't aparent ver-
„ geeffche moeite gedaan zyn, hier op te willen
„ aandringen. Men moet ook toeſtaan, dat een
„ onbepaald Porto Franco zeer ruineus zyn zou
„ voor veele Fabriquen; waarom zyne Hoogheid,
„ hoogl. mem., in de bekende Propoſ. van 27.
„ Aug. 1751., ook verklaard heeft, dat zyn oog-
„ merk was *de Commercie te favoriſeeren, zo veel*
„ *zulks behoudens het behoorlyk opzigt op den welſtand*
„ *der inlandſche fabriquen en manufacturen geſchie-*
„ *den kon.* Op deezen grondſlag bouwende, moet
„ men, agt ik, erkennen, dat zulke Koopwaa-
„ ren, welker in- en uitvoer de fabriquen bevoor-
„ deelt, of ten minſten niet benadeelt, vooral,
„ behoeven te jouiſeeren van een abſolut Porto
„ Franco, of van de conſiderabelſte vermindering
„ van regten, die de Hooge Overheid zal gelieven
„ te vergunnen. En onder deeze Waaren, is ge-
„ wisſelyk te tellen het Hout, dat tot Scheeps- of
„ Huistimmering, of tot Kuipery gebruikt wordt;
„ mids men 'er alleenlyk van uitzondere gezaagd
„ Hout van alle ſoorten (behalve deelen, balken
„ en riemen) en zulke Duigen, die tot Vaatwerk
„ geprepareerd zyn: want de vrye invoer van zulk
„ Hout, als, hier te Lande, gewoonlyk gezaagd
„ wordt, zou onze Houtzaagmolens, en de vrye
„ invoer van geprepareerde Duigen ons Kuipers
„ Handwerk grootelyks benadeelen. Maar 't vry
„ invoeren van alle ander Hout, ſtrekt tot faveur
„ van veele handwerken en fabriquen. 't Vry uit-
„ voeren zelfs van 't Hout in 't gemeen benadeelt
„ de fabriquen niet, ja 't bevoordeeltze veeleer: 't

„ welk ik nu alleen van het Kuipers Hout en de
„ ruwe Duigen toonen zal, om niet te lang te zyn.
„ Voor 't jaar 1725, was hier conſiderable
„ verzending van Kuipers Hout, en vooral van
„ Duigen, naar Vrankryk, Spanje, Portugal, de
„ Spaanſche en Portugeeſche Eilanden en andere
„ Gewesten, die nu zo goed als weg is. De ver-
„ hooging van de regten op 't in- en uitvoeren
„ der Duigen is hier van eene voornaeme oorzaak.
„ En wat is 't gevolg geweest? Conſiderabele ver-
„ mindering in den aanvoer van Duigen; groot
„ nadeel voor de Admiraliteit; voor de Koopluí-
„ den in deeze Kraam; voor Arbeiders, Schuite-
„ voerders en zeer veele geringe luiden, die aan
„ deeze volumineuſe negotie hun brood winnen.
„ De buitenlanders haalen nu de Duigen, daar ze
„ vallen, of daar men 'er markt van houdt, gelyk
„ te Hamburg, te Dantzig, te Stettyn en elders;
„ 't welk de pryzen hoog opjaagt. Te vooren,
„ plagt hier de algemeene markt te zyn, en de
„ Hollandſche Koopluiden konden de markt van
„ inkoop zetten. Nu moetenze vreemden volgen,
„ en hooge pryzen beſteeden; waaromze weinig
„ durven inbrengen. Hier uit is ontſtaan, dat
„ onze Kuipery, ſedert 1727, 20, 30, ja 40 per
„ Cent meer voor 't Hout betaald heeft, 't welk
„ zeer nadeelig geweest is voor de Kuipers niet
„ alleen; maar voor allen, die Vaatwerk gebrui-
„ ken. Stel deeze Koopmanſchap eens vry, op
„ 't in- en uitvoeren, en men zal, met reden,
„ mogen hoopen, dat de verzending herleeven zal:
„ de aanvoer zal vermeerderen; onze Koopluiden
„ zullen de markt van inkoop buiten 's lands, be-
„ ter dan nu, konnen zetten; de pryzen zullen
„ daalen; onze Kuipery zal floreeren, en 't Vaat-
„ werk zal goedkooper worden, 't welk voor

„ Brou-

„ Brouwers, Wynkoopers, Azynmaakers, Zeep-
„ zieders, Reeders tot de Haring- en Walvisch-
„ vangst, Landluiden, die boter maaken, en
„ vooral ook voor de Oostindiſche Compagnie,
„ die veel Vaatwerk gebruikt, zeer voordeelig zal
„ zyn. Wat dunkt Uwe WelEd. behoort zulk een
„ Artikel niet van een Porto Franco te gaudeeren,
„ daar Negotie en Fabriquen beide door bevoor-
„ deeld worden, daar geen handwerk by lydt,
„ noch geen het minſte product van ons Land?
„ want boomen, bekwaam tot Kuipers Hout, val-
„ len hier te Lande niet. 't Product van de Hoe-
„ pen wint 'er zelfs by. Zo 't Vaatwerk goedkoop
„ is, zal 't meer gebruikt worden. En veel Vaat-
„ werk; veel Hoepen."

Ik heb, van de belastingen ſpreekende, mij genoegzaam bepaald bij die, welken de duurte der arbeidsloonen voortbrengen, en die, welke onmiddelijk op de vaart en koophandel invloed hebben; echter moet men niet onopgemerkt laaten, dat 'er veele anderen zijn, die, ſchoon niet middelijk, echter onmiddelijk de vaart, koophandel, fabrieken en trafieken bezwaaren: bij voorbeeld, de belasting van den veertigſten penning op het verkoopen van trafieken en ſchepen, en andere rechten, welke op den verkoop der goederen, bij publieke veilinge verkocht wordende, geheven worden, doen den koophandel zeer veel nadeels. Zoude men wel denken, dat de amſterdamſche boekverkoopers de verkoopingen, onder boekverkoopers, buiten Amſterdam, zelfs te Alphen, of in den Haag aanleggen, enkelijk om de kosten van den Vendumeester te vermijden? Wanneer dit geſchiedt door kooplieden, die op de plaats zelven woonen, hoe zullen de vreemden dan zulk eene plaats niet moeten ſchuuwen, daar zelfs het recht op de verkoopinge zoo drukkende is?

TIENDE HOOFDSTUK.

Van den Invloed van 's Lands Staatsgeſteltenis op de Vaart, Koophandel, Manufactuuren, Trafieken en verdere Neeringen en Hanteeringen.

Ik heb mij, in de voorige deelen van dit werk, langer bij het geen de ſtaatsgeſteltenis van ons Vaderland betreft opgehouden, dan het vermoedelijk aan veelen noodig of gepast zal zijn voorgekomen; en mij dunkt, dat ik 'er meer dan een hoor zeggen, *Wat doet dat tot de Negotie?* Die 'er zoo over oordeelen ſchijnen niet nauwkeurig genoeg te letten op het algemeen verband van eenen Burgerſtaat. Het eerſte, wat 'er tot den gelukſtaat van een land vereischt word, is een goed landsbeſtier: neem dat weg, het zij dat de regeering *een-* of *veelhoofdig* zij; of die in eene volksregering beſtaa; dan is 'er geen welvaart, en vooral geen vaart, geen koophandel, geen manufactuuren, geen trafieken, geen rijkdom onder de ingezetenen te hoopen, of te verwachten. Men heeft uit het geen ik van 't verval des koophandels in andere landen, daar die gebloeid heeft, aangetekend heb, kunnen zien, hoe het 'er mede gegaan is. Laatenwe nu eens het oog naar ons Vaderland wenden.

Alle middelen van beſtaan zijn in ons land opgekomen, aangewasſen, en tot een hoogen top gereezen, niet onder eene volksregeering, niet onder eene veelhoofdige regeering, maar onder eene regeering, welke onder het gezag van een Hoofd ſtond, hoe groot of klein men dit gezag ook begrijpen moge; en dus is het bij ons gebleeven, tot kort na het ſluiten van den munſterſchen vrede, wanneer ſommigen, die zich verbeeldden de bevoegdheid daar

daar toe te hebben, het gezag en den invloed van een Hoofd uit 's lands ſtaatsgeſteltenis geweerd hebben. Het is hier de plaats niet om te onderzoeken, welke redenen de ſtadhouderlijke waardigheid hebben doen vernietigen; om over de beste regeringsvorm te twisten; en de voor- en nadeelen van die der ſtadhouderlijke, uit te pluizen. Wy hebben 'er met opzet te vooren (*a*) onze gedachten van gezegd, om dat wij noodig oordeelden onzen Leezeren een recht denkbeeld van den aart onzer Regeeringe en Burgerlijke Vrijheid te geeven, op dat men 'er uit zoude konnen zien, wat invloed dezelven op alle zaaken van koophandel hebben. Men zal mogelijk, niet zonder verwondering, ontwaar worden, dat onze ſcheepvaart en koophandel merkelijk veel geleeden hebben door het gemis van een Eminent Hoofd, zonder 't welk de gewesten niet wel als een ligchaam van Staat kunnen blijven beſtaan.

Om zich hier van te overtuigen, moet men zich onzen Staat voorſtellen, zoo als die bij den munsterſchen vrede was, in dien hoogen trap van magt opgeklommen, dat dezelve noodzaakelijk den naijver der overige Mogendheden van Europa moest verwekken, en hen doen vreezen, dat den ingezetenen van dezen nieuwen Vrijen Staat eens de lust mogt bekruipen, om, ten minſte voor een gedeelte, de oude Romeinen na te volgen. De Mogendheden van Europa hadden niets meer dan deze jaloezij noodig, om onzen Staat iets kwaads toe te wenſchen, en om de gelegenheid van denzelven den een of anderen ſlag toe te brengen waar te neemen. Om dezelfde reden moest ons Gemeenebest, zoo een hoogen trap van magt en roem bereikt hebben, niets zoo zeer ter hierte gaan als zich in die geluk-

(*a*) D. III. bladz. 220. en volg.

lukkige geſteltenis, waar in hetzelve zich had weeten te ſtellen, te handhaaven, en zorgvuldiglijk te vermijden al 't geene, wat deszelfs invloed en aanzien in de algemeene zaaken van Europa, aan de eene zijde, en de voordeelen, welken hetzelve door deszelfs overwinningen en de uitgeſtrektheid van deszelfs handel had verkreegen, aan den anderen kant, konde benadeelen. De naijver der Mogendheden van Europa, het misnoegen van het Hof van Vrankrijk, het welk men door den munsterſchen vrede van zich vervreemd had, de oude twisten met Engeland, door een man als Cromwel beſtierd, de geſchillen met het Hof van Portugal, het welk op de gelegenheid loerde, om de bezittingen den Portugeezen ontweldigd te heroveren, de bijzondere geſchillen, welken de Staat met verſcheidene Vorsten van Duitschland had (*a*), waren dus zeer dringende redenen, om alle binnenlandſche twisten zorgvuldiglijk te vermijden, en om den ſtelregel van ſtaatkunde *ſi vis pacem, para bellum*, niet te verwaarloozen. Zij werden echter niet krachtig genoeg bevonden bij die geenen, welke na den dood van Willem den II. zich van 't ſtaatsbewind geheel meester wisten te maaken, en wier *wijsheid* hedendaagsch nog aanprijzers vindt. Deze begreepen, dat zij aan zulk eene ſtaatkunde niet gebonden waren, en eenen weg geheel daar van afwijkende konden inſlaan.

Terstond na het ſluiten van den voornoemden vrede werd de land- en zeemagt van den Staat verminderd. De geſchillen, welke over dit ſtuk tusſchen Willem den II. en de ſtad Amſterdam ontſtonden, en de gevolgen, welken dezelven hadden, zijn zoo bekend, dat wij dezelven hier met ſtilzwijgen kun-

(*a*) *Lettres de* d'Estrades Tom. III. p. 391.

kunnen voorbijgaan. Wij hebben 'er te vooren (*a*) zoo veel van gezegd, als wij geoordeeld hebben, dat ons werk vereischte. Alleenlijk zullenwe aanmerken, dat alle deze oneenigheden noodwendig aan de vreemde Mogendheden voet moesten geeven, om zich verzekerd te houden, dat, gelijk de Vrije Staat door eendragt in ſtaat was geſteld geworden om zijne vermogens met zoo veel vrucht te doen werken, dus ook de tweeſpalt aan alle die vermogens hunne kracht en werking zoude doen verliezen. Het Hof van Frankrijk vooral, het welk altijd zoo bekommerd was geweest, dat de Vereenigde Staat zich eindelijk door de binnenlandſche onlusten genoodzaakt zoude zien, om tot een nadeelig vergelijk met Spanje over te gaan, moest 'er geen andere gedachten van hebben, en gevolglijk konden de Vereenigde Gewesten bij dat Hof dat aanzien niet behouden, hetwelk zij te vooren aldaar gehad hadden. Ook gevoelden wij 'er de uitwerkſels van kort na dat de vrede van Munster geſlooten was. Het Hof van Frankrijk begreep, dat, daar onze vermogens meestal voortvloeiden uit onze ſcheepvaart, koophandel en manufactuuren, 'er geene voorwerpen waren, welke aan herzelve eene betere gelegenheid dan deze verſchaften, om ons deszelfs misnoegen te doen ondervinden. Bij eene declaratie van den 24. October 1648. werd de invoer van alle zijden en wollen hollandſche manufactuuren in Frankrijk verbooden; welk verbod ſtreed met de verbonden, die 'er tusſchen den Staat en Frankrijk plaats hadden. Het bleef 'er niet bij, onze vaart op de middelandſche zee werd door franſche zeeroovers zoo ellendig gekweld, dat de Admiraliteit het verlies

(*a*) D. III. bladz. 181. en volg. en bl. 274.

lies bij den koophandel, in den loop van negen jaaren, geleeden, begrootte op *vijf- en zeventig maal honderd duizend guldens*, en dat de Staat, na herhaalde vruchtelooze vertoogen aan 't Hof van Frankrijk, eindelijk het beſluit nam om den koophandel en vaart krachtdaadiger beſcherming te geeven (*a*).

CROMWEL, aan eenen anderen kant, ziende, hoe men 's lands magt verminderd had, en hoe de gewesten door tweeſpalt buiten het noodig verband, om hunne vermogens zoo als te vooren te kunnen oefenen, gebragt waren, werd natuurlijk hier door opgewakkerd om zich van de gelegenheid, om de engelſche ſcheepvaart boven de onzen op te beuren, te bevoordeelen. Het gelukte hem niet alleen; maar wij verlooren in onze ſcheepvaart en koophandel door den oorlog, dien wij tegen den overweldiger der britſche regeering moesten voeren, meer dan ons het onderhoud van 't krijgsvolk, 't welk men goedgevonden had af te danken, geduurende eene gantſche eeuw, zoude gekost hebben. Men ſchreeuwt hedendaagsch zoo ſterk tegen de overmagt en dwingelandij der Engelſchen, maar mogen wij hier niet wel vraagen, of het verminderen van 's lands krijgsmagt, de geſchillen daar over gevoerd, de bitterheid tegen het ſtadhouderlijk gezag, het wegneemen van dit heilmiddel voor den Staat, en de tweedragt daar uit geboren, geen oorzaak zijn geweest, dat Frankrijk, wiens vriendſchap wij, door het ſluiten en bekrachtigen van den munſterſchen vrede, hadden verlooren, en het welk ons door zijn Gezant had laaten verklaaren, dat het ons dien ſtap betaald zoude zetten, ons zeer weinig begon te

(*a*) Zie hier van de bewijzen. bij WICQUEFORT. *Tom.* I. *pag.* 313. 879. *& ſuiv.* R. VRYAARTS *Brieven* VI. ſtuk.

te tellen; en dat Cromwel op zijne eisſchen heeft durven blijven ſtaan, eenen oorlog tegen ons onderneemen, en zich in ſtaat bevonden heeft, ons de wet voor te ſchrijven? Laat het ons geoorloofd zijn verder te vraagen, of wij, om dien oorlog te voeren, de belastingen, welke den handel en manufactuuren reeds drukten, niet hebben moeten vermeerderen en verhoogen? en of wij niet eindelijk genoodzaakt zijn geworden, om de hand te leenen tot het ſluiten van den allernadeeligſten en allerſchandelijkſten vrede, dien de Staat ooit heeft geſlooten? Moest men, om dezen oorlog, welke nog geen twee volle jaaren geduurd had, die een groot gedeelte van onzen koophandel had te gronde doen gaan, en den Staat onnoemelijke ſchatten gekost had, te doen eindigen, niet al aan Cromwel toegeeven, wat deze overweldiger voor den oorlog had geeischt, zonder iet van zijne zijde te bekomen?

Maar behalven deze wond, die de vrede met Cromwel aan onze ſcheepvaart en koophandel toebragt, had dezelve nog eene andere voor het Gemeenebest niet min verderfelijke uitwerking. De Staat had zig, door deszelfs ſtandvastig beleid, overal aanzien verworven: dat aanzien had ons een grooten invloed aan de buitenlandſche Hoven doen verkrijgen. Men bevlijtigde zich om ſtrijd, ons tot vrienden en bondgenooten te hebben. Alles keerde om, toenwe ten aanzien van Cromwel onze zwakheid hadden laaten blijken. De groote gedachte, welke men tot dien tijd toe van de regeering van het Gemeenebest had gehad, vervloog. Men hoorde Maarten Harpertz. Tromp, den eerſten Zeeman van Europa, bij de Staaten klaagen, dat de vlooten, welken men hem gaf, om de Engelſchen te beſtrijden, noch groot genoeg noch ſterk genoeg be-

bemand, noch genoegzaam van krijgsbehoeften waren voozien (*a*): de hollandſche zeemagt ſcheen niet meer dezelfde: zij verloor dien gelukkigen indruk, welken zij op het gemoed der vreemde volken had gehad. Men zag die ontzaggelijke zeemagt voor die der Engelſchen wijken, en van toen af ſcheenen de Hollanders, eertijds zoo ſtandvastig, voor eenen overweldiger bukkende, van hem de wet, die hij hun voorſchreef, ontvangende, den vreemden volken niet langer die zelfde Hollanders te zijn, die eertijds een bezem aan hunne masten hadden gebonden, ten teken dat zij de zee hadden ſchoon gevaagd (*b*); die de magt van Spanje getrotſeert, en door hunne dapperheid en ſtandvastigheid zich tot den rang der eerste Mogendheden van Europa verheven hadden.

Men zoude nog kunnen vraagen, of onze ſcheepvaart en koophandel niet minder voor deze droevige rampen zouden hebben bloot geſtaan, indien onze Staat, geduurende den oorlog met Cromwel, Karel den II. onderſteund, en gearbeid had, om dezen Vorst op den troon van Engeland te herſtellen? Men zoude ten minste de partij der koningsgezinden daardoor hebben aangezet, om eene verandering in de regeering te bewerken; men zoude den overweldiger weerwerk verſchaft, en de handen, aan eenen anderen kant, vol gegeeven hebben, ten minste gedweeër en rekkelijker gemaakt, en ons, naar alle waarſchijnelijkheid, beter voorwaarden bezorgd hebben. De Wit, die zekerlijk ſchrander genoeg was, om de inzigten van vreemde Mogendheden meer of min te doorgronden, en de gevolgen, welken zijne maatregelen konden hebben, te voor-

(*a*) Brieven van d'Estrades. Aitzma. Vryaarts *Brieven.*
(*b*) Zie hier boven I. D. bladz. 115.

voorzien, konde ligt opmaaken, dat 'er voor den Staat niets krachtiger konde in 't werk geſteld worden, dan zich van eene *diverſie* tegen Cromwel te bevoordeelen; doch de vrees van Karel den II. op den troon van Engeland te zien, en daar door het huis van Oranje gelegenheid te geeven om in het ſtadhouderſchap herſteld te worden, ſchijnt hem zelfs bekommerd gemaakt te hebben, dat de wapenen van den Staat tegen Cromwel voorſpoedig mogten zijn; en daarom bewoogen, om den overweldiger aan de hand te komen, liever dan gevaar te loopen van zijn eigen aanzien en gezag te verliezen. Is het te begrijpen, dat de Wit, die in den oorlog tegen Karel den II. zoo vlijtig, zoo arbeidzaam, zoo ſtandvastig, zoo onwrikbaar is geweest, die in denzelven zoo veel beleid heeft laaten blijken, en die, met een woord, in denzelven deed zien, dat hij de talenten van een bekwaam, verſtandig, dapper en vooruitziend man teffens bezat, zich ten aanzien van Cromwel, zoo kleinmoedig en lafhartig hebbe gedraagen, of men moet onderſtellen, dat hij eenige bijzondere beweegredenen hebbe gehad, die hem hebben wederhouden om de zaak zijns vaderlands met die toegenegenheid en onvermoeiden ijver, welken hij in 't vervolg deed blijken, voor te ſtaan? Wat hier ook van zijn moge, de onzen hebben zich nooit herſteld van den ſlag, dien de oorlog en de vrede met Cromwel onzen handel en ſcheepvaart hebben toegebragt, en men kan derhalven met waarheid zeggen, dat het afwijken van de maatregelen en ſtaatsgronden, welke de Prinſen van Oranje beſtendig aangeprees zen hadden, den eerſten ſchok aan het gebouw van onze vaart, koophandel en manufactuuren heeft toegebragt; en den Engelſchen de eerſte aanleiding gegeeven, om zich zoo verre boven ons te ver-

verheffen, dat zij, terwijl ik dit ſchrijve, met drie magtige Mogendheden in oorlog zijnde, zich nog in ſtaat bevinden, om ons in onze havens opgeſlooten te houden. Zie daar dan ook de eerſte oorzaak van al die overmagt der Engelſchen, en van al het kwaad, dat zij ons in de vaart en koophandel doen; en zie daar dan ook de ſchadelijke invloed van 't gemis des ſtadhouderlijken gezags op de zaaken van vaart, koophandel, manufactuuren en verdere neeringen en hanteeringen.

Al verder: de onzen waren niet zoo dra van den oorlog met Engeland ontſlagen, of zij zagen zich ingewikkeld in de geſchillen tuſſchen Zweeden en Deenemarken, en van den anderen kant hadden zij zelve geſchillen met den Koning van Portugal. De tweedragt deed echter meer kwaads dan deze nieuwe ongelegenheid. Die bij den noordſchen handel belang hadden wilden, dat men Deenemarken tegen Zweeden ondersteunde: anderen, bij den indiſchen handel belang hebbende, drongen aan, dat men de magt van den Staat tegen Portugal gebruikte. Men ondersteunde den Koning van Deenemarken, en herſtelde de zaaken van dien Vorst, maar men verloor Brazil voor altoos. Het beſtand met Portugal geſlooten werd al te kwaalijk onderhouden, om niet te voorzien, dat de Portugeezen de eerſte bekwaame gelegenheid zouden waarneemen, om ons Brazil weder te ontweldigen. Men verzuimde echter 't zelve in behoorlijken ſtaat van tegenweer te ſtellen. Graaf Maurits van Nasſau, die naar dat gedeelte van Amerika gezonden was, en 'er verſcheiden rijke plaatſen en bezittingen had veroverd, hield te vergeefs om verſterking aan: hij kwam misnoegd van daar te rug. Na zijn vertrek vervielen 'er de zaaken hoe langs hoe meer; zoo dat de Portugeezen

zen geene de minſte moeite hadden, om ons, bij eenen eerſten optocht, uit alle de bezittingen, die wij in Brazil hadden, te verdrijven (*a*). Dus verlooren wij, in 't jaar 1654, Brazilië, een verlies (zegt de Historie-Schrijver WAGENAAR) welk men in 't algemeen toeſchreef aan gebrek van mond- en krijgsbehoeften, waarin de opgekomen geſchillen met Engeland de Staaten belet hadden, naar behooren, te voorzien. Het geen WAGENAAR zegt is buiten twijfel; het was natuurlijk dat de Staaten, genoodzaakt wordende hunne krachten tegen Cromwel te gebruiken, niet wel zoo krachtdaadig konden zorgen voor de beſcherming van andere gedeelten van het Vaderland, even zeer aan hunne beſcherming aanbevolen: maar het is niet minder buiten twijfel, dat een verſchil van belangen en geduurige twisten, zoo over de beſluiten, welken men diende te neemen, als over de middelen hoe dezelven uit te voeren, niet minder toebragten tot het verwaarloozen van de behoudenis van dit aanzienelijk gedeelte der veroveringen, welken wij, geduurende den oorlog tegen Spanje, gemaakt hadden. Waar uit de ſchadelijke invloed van 't gemis des ſtadhouderlijken gezags op zaaken van vaart en koophandel, met al wat 'er aan vast is, wederom te zien is.

DIT was het nog niet al. De vrede met Cromwel geſlooten verbitterde niet alleen Karel den II. tegen ons, maar vermeerderde ook hier te lande het gemor onder het gemeen, deed de tweedragt tuſſchen de gewesten en leden van ſtaat toeneemen, en gaf wederom misnoegen aan 't franſche hof. Lodewijk de XIV. nam het kwaalijk, dat die vrede geſlooten was, zonder dat hij in denzelven, als voornaame belanghebbende, begreepen was geworden. Het

(*a*) Zie D. I. bl. 337. en volg.

Het franſche Hof begreep nog reden van klaagen te hebben, dat wij, zoo het meende, of voorgaf, ſlechts met hetzelve in onderhandeling waren getreeden, om den Protector Cromwel argwaan te geeven, en daardoor rekkelijker te maaken; dit vervreemde het franſche Hof van ons nog al meer. Daar werd in Frankrijk een recht van vijftig ſtuivers de ton op alle vreemde ſchepen, die in dat Rijk kwamen handelen, gelegd; hetwelk men hield in navolging van de engelſche acte van ſcheepvaart te geſchieden. Onze vaart op Frankrijk ging die van alle andere volken te boven, en werd 'er dus het meeste door gedrukt. Lodewijk de XIV liet het 'er niet bij, maar bezwaarde onze vaart en koophandel hoe langer hoe meer.

De oorlog tuſſchen Frankrijk en Spanje, en die, welke naderhand tuſſchen Engeland en Spanje ontſtond, bragten aan dezelven ook groot nadeel toe. Wij bleeven ten doel aan onophoudelijke zeeroverijen zoo van de Franſchen als van de Engelſchen. Men klaagde over deze verongelijkingen te Londen en te Parijs; doch ons Gemeenebest bevond zig in geen toeſtand, om deszelfs vertoogen kracht bij te zetten. Het getal der ſchepen welken de Franſchen, tot in het jaar 1657, geduurende den oorlog tuſſchen Frankrijk en Spanje op ons genomen hadden, werd op drie honderd begroot. Eindelijk deze kwellingen moede, werden 'er bij ons beſluiten genomen, welke eenigen indruk op 't franſche Hof ſcheenen te maaken, maar evenwel onzen vaart en koophandel in en op Frankrijk op geen beter voet bragten. Men vleide ons met de hoop, van de verſchillen door een verdrag te zullen uit den weg ruimen; doch het verdrag bleef achter, en 't was ſlechts na dat een gemeen belang ons en de Franſchen nader bij een had gebragt, dat Frankrijk van gedachte werd

om

om met den Staat in onderhandeling te kunnen treeden.

De ſtaatswisſeling, die, na den dood van Cromwel, Karel den II. op den engelſchen troon herſtelde, noopte deezen Staat, of die geenen die het roer in handen hadden, naar eene verbindtenis met Frankrijk om te zien. Dit gaf aanleiding tot het verweerend verbond, het welk wij, in den jaare 1662, met Lodewijk den XIV. ſlooten: Frankrijk had Duinkerken van de Engelſchen gekocht; en, hoe zeer veele onzer Staats-lieden vooruit zagen, dat dit bezit in de handen der Franſchen ten eenigen tijde onze manufactuuren en koophandel geweldig zoude konnen benadeelen, gelijk te zien is uit de brieven door d'Estrades aan den Koning zijnen meester geſchreeven, en in welken hij de redenen, van welken hij zich bediende om onze luiden gerust te ſtellen, opgeeft (*a*); wij konden nochtans het verbond met Frankrijk niet bekrachtigd krijgen, zonder dat bezit aan die kroon te guarandeeren: wij konden zelfs het vatgeld niet afgeſchaft krijgen: alleenlijk werd ons eenige verligting daar omtrent vergund; dit was 't al. Zoo laag ſtonden wij bij 't Hof van Frankrijk, en zoo verzekerd was het van ons onvermogen, en van de begeerte der geenen, die toen den klem der regeeringe bij ons in handen hadden, om zich tegen Karel den II. te ſterken, dat hetzelve ons deed buigen naar zijnen wil.

De Engelſchen, ligt bevroedende dat het verbond met Frankrijk hoofdzaakelijk was aangegaan, om zich wegens de oogmerken, die Engeland mogt hebben, gerust te ſtellen, en Frankrijk tegen de in-

(*a*) *Brieven van d'Eſtrades*, II. D. bladz. 51. en volg.

zigten van Spanje te ondersteunen, moesten 'er noodwendig misnoegd over zijn: in 't bijzonder moest het Karel den II. in den krop steeken. De onzen zogten dat ongenoegen wel te verzachten door het aangaan van het verbond, het welk zij, in het zelfde jaar 1662, met Engeland slooten, en waarbij zij den Engelschen het Eiland Pouleron afstonden; een nieuw verlies voor den koophandel: maar, 't zij onze staatslieden met ernst zich verbeeld hebben den Koning van Engeland daar door te winnen, 't zij dat zij zich slechts uiterlijk gehouden hebben, als of zij in die verbeelding waren, dit is allenthalve zeker, dat het verbond naauwlijks geslooten was, of de Engelschen pleegden vijandelijkheden, onder het gewoone voorgeeven, dat zij zulks, om schaade te verhaalen, deeden. Het oorlogsvuur werd wel dra tusschen ons en Engeland ontstoken; en in dezen oorlog toonde de Wit, dat hij een groot man was.

Alle de Brieven van d'Estrades zijn vol van bewijzen van de geduurige oneenigheden en tweedragt, welke 'er in den Staat, onder het bestier van de Wit, heerschten. De Vice-Admiraal Tromp, na den ongelukkigen zeeslag tegen de Engelschen, in de maand junij 1665. in Texel te rug gekomen, klaagde, dat 'er van de Kapiteins, die in dienst gesteld waren, maar twaalf hunnen plicht betracht hadden (*a*). Sommige Zee-kapiteins verklaarden opentlijk, dat zij niet meer in zee zouden steeken, indien men de Prinse-vlag niet liet waaien (*b*). De verdeeldheden gingen zoo verre, dat de Gewesten op 't punt stonden, om de Unie te breeken

(*a*) *Brieven van d'Estrades*, III. D. bl. 238.
(*b*) *Ibid.* bladz. 257.

ken (*a*), en dat 'er geduuriglijk beroerten onder het volk, het welk riep, dat men voor den Prins van Oranje, maar niet voor verraaders moest werven, ontſtonden.

DEZE ongelukkige verdeeldheden bragten natuurlijker wijze een ander kwaad voort. De Staaten konden het noch over de landmagt, noch over de Bevelhebbers, die het bevel over het krijgsvolk moesten voeren, eens worden. Alles was in den ſlechtſten ſtaat, leger, bezettingen, magazijnen en fortificatien. Vreezende voor een Legerhoofd, gingen zij zoo verre van zelve de krijgstochten te beſtieren, en wij behoeven niet te zeggen, wat 'er de gevolgen van moesten zijn.

DE verbitterdheid op Engeland bragt te wege, dat men het engelsch en ſchotsch krijgsvolk afdankte, en de vrees, dat Frankrijk te veel invloed op het krijgsvolk van den Staat zoude hebben, maakte, dat men de franſche regimenten, zoo veel men konde, verminderde, en de bedieningen, die in de franſche regimenten open vielen, aan Nederlanders gaf (*b*). Ook ſchreef d'Eſtrades aan den Koning, zijnen meester, dat de Vrije Staat met zijn geheel leger van nieuw aangeworven volk het veld tegen 6000 man infanterie, en 2000 man kavallerie van 's Konings troepen niet zoude kunnen houden. D'Eſtrades ſchreef dit in 't jaar 1665, dus ſlechts zeventien jaaren na dat de Munſterſche vrede was geſlooten, daar tot dien tijd toe onze Staat den roem gehad had van het beste krijgsvolk van Europa te hebben. Het geen d'Eſtrades op deze plaats aanmerkt werd in 't vervolg bewaarheid, wanneer de Staat door den Biſſchop

(*a*) *Brieven van d'Eſtrades*, III. D. bl. 252. en volg.
(*b*) *Ibid.* bladz. 85.

ſchop van Munster werd aangetast. Ook vond deze Bisſchop, die, voor den munsterſchen vrede, zich niet tegen het Gemeenebest zoude hebben durven roeren, geen 't minſte werk, om met een legertjen van tien duizend man ons uit het veld te ſlaan, ſteden in te neemen, en diep in ons land te dringen. Had Frankrijk ons in dien tijd niet eenige hulp gegeeven, zouden die zelfde Nederlanders, die met zoo veel ſtandvastigheid en roem hunne zaak tegen de ontzaggelijkſte Mogendheid van Europa hadden verdedigd, gevaar hebben geloopen van door een der kleinſte Vorſten van Duitschland te worden overheerd; waaromtrent wij, in het voorbijgaan, kunnen aanmerken, dat, zoo de Bisſchop van Munster het niet verder tegen onzen Staat bragt dan hij gedaan heeft, en den Staat niet geheel overmeesterde, zulks aan de onkunde zijner Legerhoofden geweeten moet worden.

Uit al het geen wij aangehaald hebben, kan men afneemen, hoe oneindig veel moeite en arbeid de Wit onophoudelijk heeft moeten aanwenden, om niet te bezwijken onder den last van een diergelijk beſtier, wat hulpmiddelen hij in zijn vernuft heeft moeten vinden, zoo om alle de tegenkantingen, die hij ontmoette, tegen te gaan, als om de zwaarigheden en hinderpaalen, welke zich, om zoo te ſpreeken, van ſtap tot ſtap opdeeden, te boven te komen; en men zal 'er te gelijk uit kunnen afneemen, welke gevolgen het gemis van een Eminent Hoofd voor de Republiek gehad heeft.

Dit gemis, en het opzet om den Staat zonder behoorlijke landmagt te laaten, hadden tot gevolg, dat (gelijk wij zoo even aanmerkten) een Bisſchop van Munster zich in ſtaat bevond,

om

om 't magtigſte Gemeenebest, het welk 'er na dat van Rome geweest is, aan te tasten, deszelfs gewesten te plunderen, en een gedeelte van 't zelve buiten ſtaat te ſtellen, om iets tot de kosten des oorlogs tegen de Engelſchen te kunnen opbrengen. Holland bleef 'er bijna geheel en al mede belast. Die geenen, welke Prins Willem den II. zoo ſterk over het aanhouden van een grooter landmagt gedwarsboomd hadden, ondervonden de gevolgen van hunnen voorgewenden plicht, om ſpaarzaamheid te betrachten; daar de veroveringen van den Biſchop van Munster ons meerder ſchade toebragten, dan het onderhouden van eene bekwaame landmagt ons, jaaren achtereen, te ſtaan zoude hebben gekomen.

ONGELUKKIG viel de grootſte last van die oorlogen op den handel. De ſtrooperijen, welken 't munsterſche krijgsvolk aangericht had, de uitgeplunderde gewesten buiten ſtaat hebbende geſteld, om hun aandeel in de oorlogs-kosten op te brengen; en Holland zich alleen daar mede belaaden vindende, viel deze last op onzen koophandel en ſcheepvaart; zoo dat de gevolgen van onze verzwakte en verwaarloosde landmagt, aan welke men zich gemeenlijk verbeeldt, dat de vaart en koophandel niets gelegen ligt, op die twee bronnen van 's lands welvaaren t' huis kwamen, en aan dezelven de gevoeligſte neepen toebragten. Want Holland konden last niet draagen zonder de belastingen te verhoogen en nieuwe in te voeren; en die belastingen ondermijnden hoe langer hoe meer alle onze middelen van beſtaan.

INDIEN het waar is, zoo als eenige Schrijvers aantekenen, dat de oorlog tegen Cromwel meer kostte dan die, welken men tegen Spanje had gevoerd, en tachtig jaaren had ge-

duurd (*a*), hoe duur moet dan het Gemeenebest de ſchade hebben komen te ſtaan, welke hetzelve leed, door het verlies van Brazil en Nieuw Nederland, het neemen van eene menigte ſchepen, het vernielen van een groot getal anderen, het verbranden van honderd en vijftig koopvaardij-ſchepen; op de rede van 't Vlie, in 't jaar 1666, in braud geſtoken, en welk verlies men op twaalf millioenen heeft begroot, buiten het verlies van verſcheiden oorlogſchepen, die in onderſcheiden zeeſlagen in den grond geboord of meer of min beſchadigd werden? En wat heeft de koophandel hier door niet moeten lijden, dewijl al deze ſchade, 't zij onmiddelijk, 't zij middelijk, op den koophandel viel, als de eenige bron zijnde, die iets konde opleveren, om den nood van den Staat te hulp te komen.

Nog berustte het daar niet bij. Onze bondgenooten en goede vrienden, de eenigſte onder de Mogendheden, van wien wij iets te wachten hadden, de Franſchen naamlijk, zogten of wisten ons te beduiden, dat wij aan Deenemarken 1500,000 guldens zouden kwijt ſchelden; dat wij Zweeden genoegen zouden geeven; dat wij buiten Nieuw-Nederland, het welk Amſterdam van de West-Indiſche Compagnie gekocht had voor 700,000 guldens, daar die ſtad twee millioenen onkosten aan beſteed had; en jaarlijks zestig duizend guldens vrij geld van trok, aan de Engelſchen zouden afſtaan (*b*); desgelijks ook het Fort St. Andries en 't Eiland Bonavista, op de rivier Gambi, daar de onzen een grooten handel op dreeven en veel gouds van daan trokken (*c*): het is der moeite waardig te zien

(*a*) Wagenaar *Vad. Hiſt.* D. XII. bladz. 243.
(*b*) d'Estrades *Brieven.*
(*c*) Ib. D. III. p. 424.

zien, hoe de franſche Gezant zich bij de Witt gedroeg, om den ſtaatsman over te haalen tot het bewilligen in den afſtand, dien hij meende dat men den Engelſchen moest doen: men zal met reden twijfelen of onze bondgenooten, de Franſchen, niet vrij ſterker het belang der Engelſchen dan van de onzen ter harte namen (*a*). Om kort te gaan, wij maakten den vrede met Engeland, na dat wij zulk eenen verderflijken oorlog voor onze vaart en koophandel gevoerd hadden, met verlies van bezittingen, waar door onze ſcheepvaart en koophandel nog verdere verliezen ondergingen.

De inval, welken Lodewijk de XIV. in het jaar 1672, deed, en de verovering van drie Gewesten door dien Vorst binnen drie maanden volvoerd, bragten onze vaart en koophandel nog dieper wonden toe. De Vereenigde Staat, door Frankrijk en Engeland teffens aangegreepen, ten tweedemaale aan zijne eigen krachten overgelaaten, werd wel dra tot het uiterſte gebragt. Men weet, dat Amſterdam door de Franſchen zoude veroverd zijn geweest, indien 't den Prins van Condé maar in de gedachten gekomen ware, dat hij 'er zich gemakkelijk meester van konde maaken. Men hield den Vrijen Staat voor verlooren, en dezelve was het onvermijdelijk geweest, indien men den raad van de Witt opgevolgd, en de onderhandelingen met Frankrijk en Engeland aangehouden had, welke op niet minder ſtonden uit te loopen, dan aan Frankrijk een groot gedeelte van de Repu-

(*a*) Zie d'Estrades *Brieven* D. V. bladz. 103. en volgg. p. 91. & 92. — 't Aitzma, Reinier Vryaarts *openhartige Brieven*, Ve. en volgende ſtukken, in welken al het geen hier vertoond word, uitvoeriger is verhandeld, en met echte ſtukken bevestigd.

publiek af te ſtaan. Het heeft den Hemel behaagt daar in te voorzien door het beſluit, het welk de Staaten van Holland, op den 3. Julij 1672, namen, om Prins Willem den III. tot Stadhouder te maaken; en het welk aanleiding gaf, dat de onderhandelingen met Frankrijk afgebroken, hulp bij de nabuurige Mogendheden gezogt en gekreegen, voorts met Engeland een afzonderlijke vrede gemaakt werd, waar na de zaaken eenen keer namen, en Frankrijk zich eene prooi zag ontglippen, op welke dat Rijk lang het oog gehad had, en welke het meende bereids in zijne magt te hebben (*a*). Aanmerkelijk is het ſchrijven van de Staaten van Holland, bij de Reſolutie op den 2. Februarij 1674. door hoogst dezelven genomen, om het ſtadhouderſchap op de nakomelingſchap van hooggemelden Prinſe erfelijk en ſucceſſief te maaken, en dat hier gevoeglijk geplaatst kan worden, ten einde men oordeele, hoe 's Lands Hooge Magten over het beſtaan van onze Republiek met of zonder Stadhouder gedagt hebben. Hunne Ed. Groot Mogendheden zeggen:

„ Dat haar Ed. Groot Mog. aandagtelyk hebbende geconſidereert den ſtaat en de conſtitutie „ van de Regeringe dezer Landen, zoo als die in „ voorleden tyden door Gods zegen onder de Doorluchtige Heeren Princen van Oranje was geweeſt, „ en particulierlyk 't gunt ſedert drie of vierentwintig jaren herwaarts daar in gepaſſeert was en „ ondervonden hadden, dat dezen Staat t'ſedert „ het droevig en ongelukkig jaar van 1650. met „ zeer vele calamiteiten, zoo van buiten, als van „ binnen geworſtelt hadde; dat voor zoo veel de „ zaaken van buiten aanging, men by haar nooit zon-

(*a*) Wagenaar *Vad. Hiſt.* XIV. D.

„ zonder Oorlog of vreeze van Oorlog was geweeſt:
„ Dat in den jare 1653. tuſſchen het Koningryk
„ van Engeland en dezen Staat een zeer zwaren
„ Oorlog was ontſtaen, die de fondamenten van
„ de Regeringe dezer Landen dapper hebben ge-
„ ſchud: dat men naauwelyks adem in dien Oor-
„ log geſchept hebbende, den Staat wederom in
„ den jare 1656. met de Kroon van Portugaal,
„ en naderhand in de jaren 1658. en 1659. ge-
„ noegſaam in een openbaren oorlog gevallen was,
„ ter zaake van den oorlog in het Noorden: dat
„ daar op wederom in den jare 1664. een nieu-
„ we oorlog tuſſchen den Koning van Groot-
„ Brittanjen en deze Landen was gerezen, en ge-
„ noegſaam maar even naar het eindigen van dien
„ oorlog, wederom was opgekomen de jegen-
„ woordige droevige en luctueuze oorlog, en
„ dat tuſſchen den tyd van die voorſz. oorlogen
„ deze Staat nog hadde moeten lyden en ſuppor-
„ teren zeer vele wederwaardigheden van zooda-
„ nige Nabuuren, van dewelke dezelve voor de-
„ zen zeer was ontzien geweeſt; dat voor zoo
„ veel belangt de zaaken van binnen de Republyk
„ met innerlyke diſſentien en onecnigheden zeer
„ was gequelt geweeſt; dat van den jare 1650. af,
„ tot den jare 1660. toe, zeer veel Leden t'eene-
„ maal hadden afgezien van den jegenwoordigen
„ Heere Prince van Oranje, eenig naargelaten
„ Mansoir van dat Doorlugtige Huis, en dat eeni-
„ ge andere Leden met grooten yver hadden ge-
„ ſuſtineert, dat men de hand van Zyn Hoogheid
„ niet behoorde af te trekken: Dat de Koning
„ van Groot-Brittanjen in den jare 1660. door
„ het Parlement aldaar, tot het zelve Koningryk
„ genoodigt, en zyne reize derwaarts door deze
„ Landen voortgezet hebbende, den Staat, zoo

» aan zyne Majeſteit, als aan de Vrouwen Prin-
» ceſſen Royale en Douariere van Oranje hadde
» betuigt zorge te zullen dragen voor de Intreſten
» en Educatie van hooggemelde zyne Hoogheid,
» deſelve ook genoegſaam deſignerende tot de dig-
» niteiten, by deſſelfs Doorlugtige Voorouderen
» hier te Lande bekleed; dan dat men naar het
» overlyden van hoogſtgedagte Princeſſe Royal,
» daarin wederom was verflauwt, en die zaake van
» de hand geweſen hadde; dat men naderhand de
» voorſchreve Educatie wederom op zig hadde ge-
» nomen, en eindelyk *in het laatſte van den jare*
» 1671. *en in het begin van den jare* 1672. met den
» anderen gevallen was in zeer groote differenten,
» over het eligeeren van meer hoogſtgemelte Zyne
» Hoogheid tot Kapitein Generaal over de Militie
» dezer Landen: dat de droevige experiëntie had
» geleert, dat de voorſz. innerlyke diſſentien oor-
» zaak en aanleidinge aan de Vyanden van den
» Staat hadden gegeven, om denzelven t'elkens van
» nieuws te inſulteren, wetende dat die denzelven
» onbequaam maakten, om met een gewenſte Een-
» dragt by de Voorouderen tot een fondament van
» deze Republyk geleit, en van Godt Almagtig
» zoo genadelyk gezegent, haer defenſie en be-
» ſcherminge te betragten, en dat de differenten,
» die omtrent het eligeren en verkiezen van een
» Chef over de Militie deſer Landen, telkens ont-
» ſtonden, en *de diffidentie, die men daar in van den*
» *andren hadde, retardeerden en wederhielden de deli-*
» *beratien en reſolutien, die noodwendig genomen moe-*
» *ſten worden, om het uitheemſch geweld af te keeren,*
» en met diſpuiten onnuttelyk deden verloopen
» den tyd, die boven al in agtinge te nemen was;
» dat die zelve diſcrepantien oorzaak waren ge-
» weeſt, dat men in het laatſte van den voorſz.

» Jare

„ jare 1671. zoo wanneer de Koning van Vrankryk
„ genoegſaam openbaar betuigde, dat hy deze Lan-
„ den met den oorlog aangrypen wilde, maanden
„ hadde *geconſumeert en doorgebracht met deliberatien*
„ *over de Electie van een Kapitein Generaal*, en den
„ Perſoon van Zyne Hoogheid, die men hadde
„ behooren te beſteden tot het aannemen van
„ Krygsvolk, en het byeen verzamelen van de
„ middelen tot defenſie van den Lande gerequi-
„ reert, en *dat daar door toegekomen was, dat zoo*
„ *wanneer de Koning van Vrankryk in den voorſz.*
„ *jare 1672. den Staat met de Wapenen aantaſte,*
„ *deſelve in het uitterſte gevaar en periculi van haren*
„ *totalen ondergang en ruïne gekomen was*: Dat de
„ hooggemelde Heeren Staten van Holland en Weſt-
„ Vriesland daar op eenpariglyk hadden gemeint,
„ dat niets beter of heilzamer te denken of te hoo-
„ pen was, dan dat aan d'eene zyde het gunt oc-
„ caſie tot de voorſz. diſcrepantien gegeven had-
„ de, t'eenemaal in de grond weggenomen en ge-
„ ämoveert mogte werden, op dat men daar door
„ niet wederom mogte vervallen in zoo zwaare on-
„ gelegentheden, aan de andere zyde erkent mog-
„ ten worden de groote dienſten, die het Door-
„ lugtig Huis van Oranje, tot erectie en conſer-
„ vatie van den Staat hadde gedaan; En hebben
„ vervolgens haar Ed. Groot Mog. eendragtelyk
„ gedefereert aan meerhooggemelde Zyn Hoogheid
„ en zyne wettelyke Mannelyke Deſcendenten het
„ Stadhouder- Kapitein- en Admiraalſchap-Gene-
„ raal, enz."

Het geen de Heeren Staaten van Holland, bij die Reſolutie verklaaren, vindt men op nieuw be-vestigd bij Hunne Ed. Groot Mog. Reſolutie van den 16. November 1747. in dewelke gezegd word:

„ De Heeren van de Ridderſchap en Edelen, mits-

„ ga-

„ gaders de Gedeputeerden van de reſpective Steden, „ *uit naemen van wegen Burgemeeſteren en Vroedſchap-* „ *pen van dezelve Steden*, verklaaren EENDRAG- „ TELIJK; dat dezelve, in ernſtige overweeging „ genomen hebbende, de *conſtitutie en ſtaat van* „ *de Regeeringe* deezer Landen, begreepen hebben, „ dat de *ondervinding* VAN VROEGER *en* LAETER „ *tijden klaerlijk heeft* DOEN ZIEN, dat de Re- „ publicq *onmogelijk* kan BESTAEN en behouden „ blijven, zonder te weezen voorzien van een „ eminent hoofd; zodanig dat dezelve, daer van „ ontbloot geweest zijnde, tot op den oever van „ haeren totaelen ondergang meer als eens gebragt „ is geweest, waer uit dezelve door *geene andere* „ middelen heeft KUNNEN worden gered, als „ door de verkiezing van een Stadhouder, Capi- „ tein en Admirael Generael.

„ DAT onder die *gelukkige* Regeeringsform de „ Republicq *van haere primitive opregting af aen*, „ zodanig in magt en welvaert is toegenomen, dat „ dezelve door haere Nabuuren aangezocht en ont- „ zaglijk is geworden, en *zulks onder het loffelijk* „ *beleid en beſtuur van* de Heeren Princen uit den „ Huize van Oranje en Nasſau, aan welkers af- „ ſtammeling nu wederom *uit dezelve conſideratie* „ het Stadhouder-Capitein- en Admiraelſchap Ge- „ nerael zijnde opgedraegen, *de goede uitwerkſelen* „ *daer van zich reeds oogenſchijnlijk* openbaerden. „ Dat ALLE *goede, ieverige en wel geintentionneer-* „ *de Regenten*, en generaelijk ALLE *Ingezetenen* „ van den Staet niet als met ſchrik konden geden- „ ken en overweegen de *perplexiteit*, waerin de „ Republicq, bij manquement van zoodanig een „ eminent hoofd, zoude komen te vervallen, enz".

ALS men zulke verklaaringen van 's lands Staaten leest, wat moet men dan denken van zul-

zulken der ingezetenen, die zich beijveren om die regeeringsvorm haatlijk af te ſchilderen? Ik weet wel, dat men zeggen zal, dat in den jaare 1672, en in den jaare 1747, de wederinvoering van het ſtadhouderſchap door een oploop van 't volk is te wege gebragt, en dat de verklaaringen der Staaten door die geenen zijn opgegeeven, welke de zijde van den Prinſe hielden; hoogstdeszelfs gunst zogten; en daarom belang hadden om den Stadhouder door vleitaal te winnen; want dit voorgeeven is de algemeene oplosſing, waarmede men alles, wat over de nuttigheid en noodzaaklijkheid der ſtadhouderlijke regeering gezegd word, meent te kunnen afkaatſen. Maar hoe men daar omtrent zich afpijnige, men zal het geen wat gebeurd is niet wegneemen, of uit de geſchiedenisſen kunnen rukken. Men zal uit den loop van 's lands lotgevallen niet kunnen wegneemen, dat de Vrije Staat groot, magtig, en rijk is geworden, onder het beleid van de ſtadhouderlijke regeering; men zal 'er niet uit kunnen uitwisſchen, dat dezelve tweemaal tot op den oever van zijn ondergang is gebragt, toen dezelve zonder Stadhouder was, en tweemaal door de herſtelling van een Stadhouder is gered geworden. Het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat onze vaart en koophandel de diepſte neepen hebben gekreegen, en het meest verloopen zijn, toen 'er geen Stadhouder was: het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat de oorlogen met Cromwel en Karel den II. ons duur te ſtaan zijn gekomen, ons verſcheiden bezittingen gekost, en ons genoodzaakt hebben, om door nieuwe lasten de vaart, koophandel, manufactuuren en fabrieken te bezwaaren: het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat de invaſie van Lodewijk den XIV. en de oorlog daarop met dien Vorst, den Ko-

Koning van Engeland, den Bisschop van Munster en den Keurvorst van Keulen, ontstaan, den Staat wederom genoodzaakt heeft die bronnen van ons bestaan met lasten te bezwaaren, en dezelven daar door haaren milden vloed te doen verliezen; dat dit alles waarschijnlijk zoude voorgekomen zijn, indien 'er een Stadhouder aan 't hoofd van de Republiek was geweest, wiens aanmaaningen tot het staan blijven van 't geen de zekerheid der Republiek vereischt, niet waren in den wind geslagen; en dien volgende, dat het gemis van een Eminent Hoofd aan deezen Staat voor eene der voornaamste medeoorzaaken van het verval van onze vaart, en koophandel, zoo niet onmiddelijk, ten minste middelijk gehouden moet worden; om nu hier niet wederom te herhaalen het geen wij te vooren over den gunstigen invloed van 't stadhouderlijk gezag op zaaken van scheepvaart, koophandel, en allerhande soort van neeringen en hanteeringen aangetekend hebben; en waar uit ligt is te begrijpen, dat, dit gezag ontbreekende, noodzaaklijk ook die invloed verlooren word, en mitsdien teffens alle de gelukkige gevolgen, welke 'er natuurlijk uit voortspruiten (*a*).

Het ligt nog in versche geheugenis, hoe de Heer Hertog van Brunswijk, Veldmaarschalk van deezen Staat, zich gekweeten heeft in het doen uitvoeren der krijgsverrichtingen, geschikt om de Colonie de Berbice te redden uit den opstand der slaaven, die aan 't muiten geslagen waren, welken, geen weerstand vindende, allerlei soorten van geweld en wreedheid gepleegd hadden, en zich geheel en al meester dier Volkplantinge gemaakt zou-

(*a*) Zie D. III. blz. 150. en volgg.

zouden hebben, gelijk door de Portugeezen met Brazil is geſchied, zoo de woeste hoop zich ſlechts een denkbeeld eener geordende burgerlijke Maatſchappije had kunnen maaken. De Staats-registers draagen getuigenis van de zorg, welke de Heer Hertog van Brunswijk, als voogd over den tegenwoordigen Prins Erfſtadhouder, heeft aangewend zoo tot de behoudenis dier Volkplantinge, als om diergelijke rampen, voor te komen, en om dezelve voor 't vervolg in veiligheid te ſtellen. (*a*) Hoe de heilzaame zorgen en voorſlagen van den Heer Hertog van Brunswijk gade zijn geſlagen, kan men beſpeuren aan het geen wij te vooren gezegd hebben, (*b*) aan den ſtaat in welken de Colonie was, toen de Gouverneur Koppiers dezelve aan de Engelſchen heeft overgegeeven, en aan den arbeid welken de Franſchen tegenwoordig doen, om de Colonie in ſtaat van tegenweer te ſtellen.

(*a*) Zie REINIER VRIJAARTS *Brieven*, I. ſtuk bladz. 172. en volgg. alwaar de Staats-Reſolutien wegens die zaak aangehaald worden.

(*b*) Zie D. II. blz. 237. en volgg.

ELFDE HOOFDSTUK.

Schadelijke invloed van het gebrek van Verbintenissen met Vreemde Mogenheden, en van een genoegzaame Krijgsmagt op de Vaart en Koophandel dezer Landen.

Wij hebben bladzijde 339 en volgende van het III. Deel. dezes werks aangemerkt, hoe noodig het is, dat een land, het welk van zich zelf weinig of niet oplevert, wat vreemden kunnen behoeven, de vriendschap van andere volken geniete, ten einde van dezelven het noodige, het nuttige, en het aangenaame te kunnen erlangen; en te gelijk daar bij getoond, hoe, van den beginne van den opstand tegen Spanje, de Vereenigde Staat zich toegelegd heeft om met vreemde Mogendheden verbonden aan te gaan; dat 's lands Staaten ook (zie bladz. 347.) aan de Oost- en Westindische Maatschappijen de vrijheid hebben gegeeven, om verbonden en overeenkomsten met opzigt tot haare bijzondere belangen te maaken. Wij hebben daar bij doen zien, hoe de verbonden met de indiaansche Vorsten onze vaart en koophandel in die verafgelegen gewesten bevorderd hebben: wij hebben getoond, dat niet alleen onder de onafhangelijke regeering der Graaven, maar lang te vooren, de Vorsten der landstreeken, welke thans ons Gemeenebest uitmaaken, verbonden met vreemde Mogendheden ter beveiliging en bevordering van vaart en koophandel aangegaan hebben; en dat zelfs bijzondere steden,

ſteden, volgens de gronden van regeering van dien tijd, dit gedaan hebben. (*a*).

Ten aanzien van die verbonden, ſtaat te letten, dat wij gelegenheid kreegen, om die te maaken, uit hoofde van den bijſtand, welken wij den vreemden Mogendheden toebragten, wanneer zij in nood waren: dit was ook het eenigſte voordeel het welk zij van ons konden genieten: dus leezen we, bij voorbeeld, in den Gunſt-brief van Albrecht, Koning van Zweeden, van den jaare 1361. „ *den* „ *Schepenen, raadtmannen, borgheren, ende de gant-* „ *ſche gemeente in deſer nabeſchreeven ſtede, als van* „ *Amſtelredamme, Enkhuiſen, ende Wieringhen, en-* „ *de alle haare hulperen, die hen in deſen kryg be-* „ *hulpſaam zyn geweest,*" enz. in den Gunſt-brief van Christiern, Koning van Deenemarken van den jaare 1531. „ *dat wy, uit beſondere gunſt ende ge-* „ *nade, willighe diensten, die onſe geliefde, de Bur-* „ *gemeeſteren ende Raaden der Stad Amſtelredamme,* „ *ende andere Inwoonders 's Lands van Hollandt,* „ *ons tot deſe tydt toe, in de uitreedinghe van de* „ *ſchepen, hare behoeften, en andere ſaecken, om-* „ *me ons weder te helpen in onſe Rycken ende Lan-* „ *den gedaen, ende beweeſen hebben, ende hier na* „ *noch trouwelyck doen ende bewyſen mogen.*

VOORTS moet men acht geeven, dat de magt der Graaven, vooral toen dezelve tot een zekeren top was gereezen, merkelijk ſtrekte om ons bij de vreemde Mogendheden gunſten, ter bevordering van vaart en koophandel, te doen erlangen; daar zij *diverſche tractaten ende receſſen maeckten met-ten Rycken van Denemarken, Norwegen, Sweden, den Furſtendommen van Sleeswyck, Holſten, Wen-ſchen,*

(*a*) Zie D. I. bladz. 54. en volgg. Bijlaagen van dat Deel A. C. 1.-9.

ſchen, ende andere Handtſche ende Oiſterſche Steden ſlooten, (*a*) waar bij nog aan te merken ſtaat, dat wij de vriendſchap door hulp, en de hulp welke wij erlangden, door onderſtandgelden moesten koopen. Alleenlijk zijn wij in den ſpaanſchen oorlog door Engeland en Frankrijk met volk en geld onderſteund, en daar door in ſtaat geſteld, om den Vrijen Staat tot het hoogſte aanzien te verheffen.

Doch, na het ſluiten van den munsterſchen vrede, zagen wij ons beroofd van onze twee voornaame Bondgenooten; en daar men zich altijd in een gereeden ſtaat had gehouden, om anderen hulp te kunnen toebrengen, en tegen de magtigſte Monarchie met zoo veel roems geoorloogd had, is 'er ongelukkig een ſtaatsbeleid opgekomen, het welk de noodzaaklijkheid van het aanhouden eener toereikende krijgsmagt, en van verbondſchappen met vreemde Mogendheden te onderhouden uit het oog verloor of minder doorzag. Dus werden wij door Cromwel aangerand in een tijd, dat wij geen verbintenisſen, ten minste geene verbintenisſen ter onzer beſcherminge, hadden; en dat wij ook van eene genoegzaame magt ontbloot waren, om dien overweldiger met kans van voordeel te beſtrijden. Op dezelfde wijs hebbenwe ons aangevallen gezien in de oorlogen tegen den Bisſchop van Munſter, Karel den II. en Lodewijk den XIV. Naderhand zijn wij verbonden geweest met Engeland, en het Huis van Oostenrijk, en eenige duitſche en noordſche Vorsten.

„ Het is een ſtokregel (dus ſprak de Vrouwe Gouvernante hooglof. mem. nevens den Raad van Staate in den jaare 1756) „ van de Voorouders

„ ge-

(*a*) Zie D. I. blz 181. en volgg. Bijlaage van dat Deel A. bladz. 7.

„ geweest, dat de Republiek niet beſtaan noch „ zich maintineeren kan zonder Alliantien, zon„ der Militie, en zonder Vloot. . . . . verders aanmerkende „ dat de Republiek haar aanzien en „ influentie buiten 's Lands verliest, wanneer zy „ zich te ſterk ontwapent; een ſtuk, dat meer ge„ meenſchap heeft met de bewaaring van haare „ rust en welvaart, als misſchien gedagt werd, „ doch het welke de ondervinding van vroegere „ en laatere tyden heeft bewaarheid. Men rapel„ leere zich (om niet hooger op te klimmen) de „ casſatien, die na de Utrechtſche vrede *tegen het* „ *advis van de Generaals, en tegen de repreſentatien* „ *van den Raad van Staate*, zijn gedaan. Het is te „ meermaalen geremarqueerd, dat het fameus oc„ trooy, het welke de Keizer in den jaare 1722. „ tot oprichtinge van de Oost-Indiſche Compag„ nie heeft verleend, en welkers buiten effect ſtel„ ling gecompenſeerd heeft moeten worden met een „ guarantie der pragmatieque ſanctie, waarſchyn„ lyk zoude zyn agter gebleeven, indien de Repu„ bliek zich in een aanzienlyker postuur gehouden „ had. En waarom zoude men hier niet byvoe„ gen de apparentie die 'er is, dat de laatſte „ onderhandelingen over de executie van het „ Tractaat van Barriere een beter ſucces zouden „ hebben gehad, zoo de Republiek ſterker gewa„ pend had kunnen blijven na de Akenſche vre„ de, enz. (*a*)." Zoude men 'er niet kunnen bijvoegen de apparentie, dat de Keizer ons niet zoude gevergd hebben, om onze krijgsmagt uit de Barrierre te laaten trekken, indien onze Republiek zich in een beter postuur bevonden had? Dit is allent-

(*a*) Zie de Petitie van Oorlog voor den jaare 1757. te vinden in REINIER VRYAARTS Brieven II. ſtuk bladz. 62.

'enthalve zeker, dat, indien wij in beter postuur waren geweest, indien het ſtaatsbeleid, het welk meent in tijd van vrede geen krijgsmagt, te water of te lande, te moeten onderhouden, en de middelen, tot zekerheid van den Staat vereiſcht, te kunnen verwaarloozen, niet had boven gedreeven, onze vaart, koophandel, en buitenlandſche bezittingen die ſchokken niet zouden hebben ondergaan, welke zij thans moeten lijden; daar wij door de Engelſchen zijn aangevallen op een tijd datwe geheel weerloos, en buiten genoegzaame verbintenisſen zijn geweest; en dus geheel buiten ſtaat om onze vaart en koophandel te beſchermen; het welk voor dezen nimmer ten aanzien onzer gewesten is gezien: dus niemand zal kunnen ontkennen, dat het gebrek van verbintenisſen met vreemde Mogendheden en van een genoegzaame krijgsmagt voor de vaart en koophandel dezer landen ten uiterſte nadeelig is.

WANNEER men van onze verbonden en verbintenisſen met vreemde Mogendheden ſpreekt, zijn 'er veele, die beweeren, dat wij 'er geen moeſten maaken, en die ſtaatkunde ſchijnt al veel ingang te vinden. Men berekent wat die verbintenisſen en verbonden ons al gekost hebben; maar ſtelt men 'er de voordeelen, welken men genooten heeft, wel tegen over? Het is, onzes bedunkens, niet wel doorgedacht, als men zich verbeeldt, dat vreemde volken ons in 't ſtuk van koophandel zullen bevoordeelen, zonder dat wij eenige verbintenis met hen aangaan, uit dewelke hun hoop gegeeven word van in tijd van nood hulp te erlangen; en 't ſchijnt mij niet minder gebreklijk overdacht, als men zich voorſtelt, dat men goede verbintenisſen met Mogendheden zal kunnen maaken, terwijl men zich buiten ſtaat ſtelt, en buiten ſtaat houdt, om zich zelven te kunnen beſchermen. Welke

toch

toch onder de Mogendheden zal haar vertrouwen ſtellen op een volk, dat voor zich zelf niet ſchijnt te waaken. Als men in aanmerking neemt, dat wij onze vaart en koophandel bij de vreemde Mogendheden niet kunnen bevorderen zonder verbintenisſen; dat wij op geen verbintenisſen met haar kunnen hoopen, zonder dat zij bijſtand en hulp van ons te verwachten hebben; en dat 'er geen grond tot dit laatſte is, zoo wij niet bij aanhoudendheid met eene bekwaame krijgsmagt voorzien zijn, zal men, zoo wij meenen, volkomen overtuigd zijn, dat het belang van onze vaart en koophandel, en dus mede van onze manufactuuren en fabrieken, het beſtendig aanhouden van eene bekwaame krijgsmagt, zoo te water als te lande, vereiſcht; en dat zoo wel om beſtand te zijn tegen eerſte aanvallen, als om het noodig aanzien en den noodigen invloed in vreemde Hoven te behouden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Verval onzer Oost- en West-Indiſche Bezittingen op de algemeene Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Traſieken dezer Landen.

Wij hebben in het Eerſte Deel dezes Werks (bladzijde 235. en volgende) en in het Tweede Deel (bladzijde 84. en volgende) den aanleg, opkomst, bloei en luiſter, mitsgaders het verval der Oost- en West-Indiſche Bezittingen, aangeweezen: men heeft 'er uit kunnen zien, gelijk mede uit het geen wij in het Derde Deel (bladzijde 347. en volgg.) aangetekend hebben, welke oorzaaken ons in die onderneemingen, onder Gods zegen, zoo gelukkig hebben doen ſlaagen. Niemand ontkent, dat onze Oost- en West-Indiſche Maatſchappijen, zoo wel als onze andere vreemde Bezittingen, deerlijk zijn vervallen. Om 'er van overtuigd te zijn behoeven wij de beſchrijving, welke 'er de Abt RAYNAL van maakt, in zijne *Wijsgeerige en Staatkundige Geſchiedenis van de Bezittingen en den Koophandel der Europeaanen in de beide Indien* (D. I. blz. 299. en volg.) noch te leezen noch in alles te gelooven: de ſtukken wijzen het uit. Ter naſpooringe van de oorzaaken van dit verval zoude men misſchien niet anders behoeven te doen dan het bewind van alle die zaaken, zoo als hetzelve thans plaats heeft, te vergelijken met het bewind van die zelfde zaaken ten tijde, dat zij aangevangen zijn, en gebloeid hebben. Deze vergelijking alleen zoude ons mogelijk voldoen kunnen.

MEN zoude gevoeglijk kunnen vraagen, waar

bij

bij komt het, dat onze Oost-Indiſche Maatſchappij, wier eerſte Kapitaal zoo gering is geweest, in vergelijking van de bezittingen, welken zij naderhand onder haar gezag en in haare magt gekreegen heeft, zoo hoog heeft kunnen ſtijgen, en zulke goede uitdeelingen doen, terwijl zij met zwaare kosten van eenen aanhoudenden oorlog, en van eene noodige krijgsmagt, zoo te lande als te water, tot beſcherming van haare bezittingen, vaart en koophandel belast was? en naderhand, in een ſtil genot van alle haar voordeelen geraakt zijnde, buiten ſtaat is geraakt de noodige voorzieninge te doen ter beſcherminge en zekerheid van haare bezittingen, vaart en koophandel, toevlucht heeft moeten neemen tot het invoeren en verhoogen van lasten, en tot geldleeningen, met een woord tot die middelen, welken uit hunnen aart tot haaren geheelen ondergang ſtrekken moeten?

Daar laatende het geen 'er de Abt Raynal van aantoekent, in zijn aangehaald werk I. D. II. B. bladz. 281. daar veel waar met onwaar vermengd is, zullenwe daar omtrent ſlechts aanmerken, dat zoo 'er misbruiken zijn, en 'er wanorde heerscht in de beheering en 't beſtier onzer Oost-Indiſche Maatſchappije, men zich daar óver niet behoeft te verwonderen. Waar is een bewind dat 'er vrij van is? Dat de zaaken der Maatſchappije niet meer worden behandeld met die vaardigheid, dien ijver, die trouw en oprechtheid als in 't begin van haaren aanleg; dit heeft wederom niets, waar over men zich moet verwonderen: het zoude veel meer te verwonderen zijn, dat het bewind, of de beſtiering altijd op denzelfden voet was gebleeven. Het is den menſchen eigen, achteloos te worden, als het gevaar voorbij is en het onweder ophoudt. De nood maakt hen vlijtig, waakzaam en ſpaarzaam; en ge-

rustheid en overvloed maaken hen zorgeloos, traag en onverschillig. Echter is onze Oost-Indische Maatschappij van alle Maatschappijen, die voor den koophandel op Indië zijn opgericht, het beste nog in stand gebleeven, in weerwil van de gebreken, welken men gemeend heeft in haar bewind en bestier te ontdekken; in weerwil aller misslagen, welken de Schrijver, dien wij zoo even aanhaalden, haar verwijt; en in weerwil van alle weezenlijke misbruiken, die in haar bestier mogen zijn ingeslopen. Want hoewel het waar is, het geen de Schrijver van *le Commerce de Hollande* aanmerkt, dat een bewind in verscheiden Kamers verdeeld, kosten veroorzaakt, welke gespaard konden worden, en de gelijkvormigheid of eenpaarigheid, welke in de werkingen en verrichtingen vereischt worden, dikwijls wegneemt; hoe zeer het ook waar is, dat de Maatschappij met eenige hervormingen veele kosten konde uithaalen; en offchoon men al mede geenzins kan loochenen, dat, hoe eenvoudiger de verrichtingen zijn, hoe gemakkelijker zij uit te voeren zijn, en daar door ook min kostbaar worden; moet men echter ook niet ontveinzen, dat de belangen van een zoo groot ligchaam in handen van een klein getal lieden te stellen, insgelijks aan zwaarigheden onderhevig is, Indien men in aanmerking neemt, dat de Maatschappij is opgericht en opgekomen onder eene zoo samengestelde beheering, gelijk zij tot nu toe geweest is, zal men niet ligt kunnen gelooven, dat de omslag van haar bewind voor eene oorzaak, welke uit zich zelve strekt om haar te verzwakken, gehouden moet worden. Stond het aan ons te oordeelen, welke oorzaaken het meest tot derzelver verval toebrengen, wij zouden meenen, dat wij dezelven zouden moeten zoeken in eene soort van onverschilligheid omtrent de bekwaamheden en vermo-

mogens der geenen, die men in dienst der Maatschappije neemt. Want de goede of kwaade uitslag haarer zaaken hangt, gelijk die van meest alle anderen, van de werkzaamheid, het verstand en de bekwaamheden van hun, aan wie men dezelven toevertrouwt, af. Men stelle aan het hoofd van een goed leger een Opperhoofd, onbekwaam om hetzelve te gebieden, het zal door eene hand vol wel bestierd volk worden geslagen. Men zette een man zonder kennis en zonder werkzaamheid in 't bewind van een koopmans Comptoir, men zal hetzelve terstond zien vervallen en op het einde banquerout speelen. De lotgevallen der wereld zijn vol voorbeelden, die de waarheid van 't geen wij hier aanmerken, bevestigen. De koophandel levert 'er ontallijk veele anderen van op: zelfs de historie der Maatschappije, van welke wij spreken, zoude meer dan een voorbeeld van mislukte zaaken, of zeer merkelijke verliezen, geleeden enkel en alleen door de achteloosheid, onvoorzigtigheid of onbekwaamheid van hun, die 'er het bewind over hadden, kunnen verschaffen.

KINDEREN, geboren en opgevoed in een rijk en welvaarend huis, in het welk zij lieden zien, die zich met een zekeren arbeid bezig houden; die hooren spreeken van aanmerkelijke winsten, die men doet; van rijkdommen, die men verzamelt; van goederen, die daar door hun zullen aankomen; en die voor het overige verwaarloozen kennis te neemen, zoo van de zaaken zelven, als van den arbeid, welken zij vereischen, en van welken de goede uitslag afhangt, gewennen zich zoodanig aan den loop, dien zij dezelve dagelijks zien houden, dat zij op 't laatst al den omslag van 't comptoir of van de fabriek aanzien, gelijk zij een konst- of werktuig beschouwen, 't welk men slechts heeft op te

winden, om de vruchten, welken men het ziet geeven, voort te brengen; en het komt nooit in hunne gedagtên op, dat de goede of kwaade loop van dit werktuig eeniglijk afhangt van de kundigheid, het beleid en de vlijt van hun, die geſteld zijn om hetzelve in beweeging te brengen. De Vorſten zijn bijna allen in 't zelfde geval, om dat zij niet wel onderricht zijn, en niet wel onderricht kunnen zijn van de verrichtingen, die 'er vereischt worden om hunne zaaken wel te beſtieren. Moet men na dit alles zich verwonderen, dat men (buiten de gevallen van eene dringende noodzaakelijkheid) zoo weinig acht op de verdienſten en talenten ziet geeven? Indien het waar is, zoo als men voorgeeft, dat het tegenwoordig zeer zeldzaam is, dat men lieden van verdienſten en bekwaamheid in dienst der Maatſchappije ziet treeden; indien het meest al lieden zijn, die haar eigen zaaken kwaalijk hebben waargenomen, jonge losbollen, die men naar Indië zendt, om 'er zich van te ontdoen; indien men in Indië zelve niet genoeg acht ſlaat op de verdienſten en talenten, en dat de voordeelige bedieningen gegeeven worden aan lieden, die met de laatſte ſchepen in Indië zijn aangekomen, en welke geen anderen titel om 'er naar te ſtaan hebben, dan dat *men van de familie is*, en eenen brief van aanbeveeling hebbe; terwijl anderen, die het grootſte gedeelte huns leevens in dienst der Maatſchappije hebben doorgebragt, in mindere bedieningen kwijnen, en boven dien met hardigheid en verachting behandeld worden, hoe kunnen dan de zaaken der Maatſchappije wel gaan? Indien het geen men der Oost-Indiſche Maatſchappij ten dien aanzien nageeft, gegrond is, zoo heeft men niets meer noodig om de oorzaaken van haar verval, die haar onvermijdelijk in den grond zullen helpen, aan te wijzen.

zen. Hoe kan men zich verbeelden, dat braave, oprechte lieden, en die verdienſten bezitten, hun Vaderland, vrienden en maagen zullen verlaaten, zich zullen bloot ſtellen aan eene hachelijke reize, en in eenen afgelegen oord der aarde zullen gaan leeven, daar zij gevaar loopen, om niet alleenlijk de vermaakelijkheden, maar zelfs de noodzaakelijkheden des leevens te misſen, zoo zij ten minſte zich niet kunnen vleien van zich voor hunnen arbeid en moeite te zien beloonen met eenige aangenaamheden, en met eenen ſtaat, die met het geloopen gevaar, betoonde wakkerheid en ijver, als mede met den beſteeden arbeid wat evenredigheid hebbe. Men zoude kwaalijk doen, dat men die lieden, die in Indië hun geluk hebben gemaakt, hunne rijkdommen, die zij 'er verkreegen hebben, misgunde. Indien het billijk is, dat hij, die het outer bedient, van het outer leeve, het is niet minder billijk, dat zij, die in voordeelige posten worden gebruikt, hun deel van het voordeel genieten, naar maate van het deel, 't welk zij aan den arbeid, aan de gevaaren en den goeden uitſlag hebben gehad. Wanneer men den matroozen de hoop op een klein geluk beneemt, berooft men zich dan niet van goed bootsvolk? Wanneer zij, die aan het hoofd der zaaken zijn, alles naar zich trekken, en niets overig laaten voor die geenen, die in hunnen dienst zijn, of die voor hen arbeiden, hoe kunnen dezelven dan zich vleien, van met ijver, aankleeving en trouw te worden gediend?

Onze voortreffelijke Hugo de Groot zegt, „ om de jonge luiden en anderen te williger te maa„ ken tot de zeevaart, is van alle oude tyden in „ deeze landen, allen luiden, zich in zeedienst be„ geevende, toegelaaten zekere kleine koopman„ ſchap met hun eigen geld te mogen koopen, en

„ zon-

„ zonder vracht te geeven, met het ſchip over te
„ brengen: welke kleine koopmanſchap *voeringe*
„ word genoemd. Dan alzoo de ſcheepsgezellen de
„ voeringe grooter en grooter maakten tot ſchade
„ van de koopluiden, zoo is bij de Staaten der
„ Vereenigde Nederlanden daarop eene maate ge-
„ ſteld." (*a*) Buiten de aanmoediging, die men daar door gaf, zoo wekte men naijver in het volk, men wette de nijverheid, men ſcherpte het vernuft, en men gaf den zeelieden gelegenheid om kundigheid van handel te krijgen, en daar door in hoogere bedieningen van meer nut en dienst te konnen zijn. De Oost-Indiſche Maatſchappij kan redenen gehad hebben om van dezen ouden regel af te wijken: men beſchuldigt haar echter, dat zij, ten dezen aanzien, met al te veel ſtrengheid te werk gaat omtrent de matroozen, en die geenen, die in haaren dienst laage ampten bekleeden. Men beneemt eenen matroos het genoegen van een zijden neusdoek aan zijne vrijſter, of een ſtukje chits voor zijn grootjen of moeder te kunnen medebrengen, daar zulke kleinigheden uit Indië aangebragt, bij de kleine gemeente meer indruk maaken dan tien maal de waarde van dezelven; en meer toebrengen om het volk tot den dienst van de Maatſchappije op te wakkeren dan alle aanrìtsgelden. Wanneer men genoodzaakt is omtrent het gedrag der Grooten de oogen te luiken, wat vrucht kan men dan uit het allernaauwkeurigst en ſcherpst opzigt over het gedrag der kleinen hoopen? Daarenboven is 'er niets nadeeliger voor een genootſchap, welks beſtaan afhangelijk is van de kundigheid en arbeidzaamheid van hun, die 'er in gebruikt worden, dan aan den eenen kant bekwaame

(*a*) *Inleiding tot de Holl. Rechtsgeleerdheid* B. III. D. 20. §. 25.

me lieden af te ſchrikken van 'er zich in te begeeven; en aan de andere zijde aanleiding te geeven, dat die geenen, welken men gebruikt, de belooning van hunnen dienst *achterom* zoeken; dat is ſlinkſche wegen gebruiken om hun fortuin te maaken.

De Oost-Indiſche Maatſchappij ſchijnt echter beter gediend te zijn van zeelieden, dan van anderen, welken zij tot haar bedrijf gebruikt; en de Schrijver der Wijsgeerige en Staatkundige Geſchiedenis is het ſpoor bijſter, als hij haar berispt, dat zij in haaren dienst geene andere *Bevelhebbers* gebruikt, *dan zulken, die allen zelve eerst Matroozen of Zwabbers zijn geweest. Zij zijn* (zegt hij I. D. II. B. bl. 300.) *Lootzen en bevaaren zeelieden, doch zij hebben geen het geringſte denkbeeld van den ſcheepswapenhandel.* Die Schrijver had zich behooren te herinneren, dat de grootſte Admiraalen van het Gemeenebest lieden zijn geweest van eene geringe afkomst, die door hun vernuft, hunne bekwaamheden en hunne dapperheid zich tot den post, dien zij bekleed, en die zij eer hebben aangedaan, hadden verheven, *dat zij allen eerst matroozen of zwabbers zijn geweest.* De Schrijver had uit den loop der geſchiedenisſen van de Maatſchappij kunnen leeren, dat zij haare opkomst en grootheid aan zulke luiden verſchuldigd is, die van geringe tot hooge bedieningen zijn opgeklommen; en hij had ook uit de beſchouwing der menſchelijke natuur konnen leeren, dat het vernuft, de bekwaamheid en vermogens niet enkelijk het erfdeel der zoogenaamde Grooten maaken; en dat die mogelijk ruim zoo veel gevonden worden bij menſchen van laagere als van hoogere geboorte. Het komt 'er maar op aan hoe zij opgeleid en groot gebragt worden; en zulken, welke van de geringſte bedieningen af beginnen, zijn doorgaande, en alles buiten

dat

dat gelijk ſtaande, de bekwaamſte voor hooger bedieningen. De verbeelding, dat lieden van geringe geboorte geene edele ziel en bekwaamheid tot groote zaaken kunnen hebben, is eene louter vooroordeel. De trapsgewijze bevordering, zoo als die in den krijgsdienst in acht genomen word, en welke de Maatſchappij, bij haare oprichting, tot eenen regel ſchijnt te hebben aangenomen, is haar ten hoogſte voordeelig geweest en kan 't nog heden zijn. Nooit zijn de lieden beter in ſtaat de hooge posten waar te neemen, dan wanneer zij eerst de laage ampten hebben bediend. Deze ſchikking waarvan de Maatſchappij nooit behoorde afgegaan te zijn, van welke zij niet geheel is afgeweeken, van welke zij niet moest dulden, dat de Raad van Batavia afweek, en van welke zij zelve niet moest afwijken met onbekwaame lieden, die niets tot hun voordeel dan eene *recommandatie* kunnen bijbrengen, af te zenden, is misſchien tegenwoordig het eenigſte voorrecht, het welk haaren val vertraagt: door een gevolg van dezen regel zijn de Gouverneur Generaal, de Directeur Generaal, en zij, die den grooten Raad van Batavia uitmaaken, bedreeven lieden, ten minſten voor 't geen de zaaken des koophandels betreft. De trapswijze bevordering, die den mindere bedienden doet hoopen om tot de hoogere trappen te komen, verwekt daar en boven onder dezen eenen heilzaamen naijver, waarvan men de vruchten niet hoog genoeg kan ſchatten.

Even zoo als men gewoon is het verval van onze algemeene ſcheepvaart en koophandel aan den werkzaamen naijver of mededinging der vreemde volken te wijten, ſchrijft men ook den vervallen ſtaat van onze Oost-Indiſche Maatſchappij aan dezelve oorzaak toe, naamlijk aan de mededinging der Oost-Indiſche Maatſchappijen, die van

tijd

tijd tot tijd in Europa zijn opgericht: doch men kan omtrent deze mededinging dezelfde aanmerking maaken, welke wij hier vooren hebben voorgedraagen omtrent die, welke wij nopens alle andere takken van handel hebben moeten te boven komen. (*a*) Zoo lange wij den handel met minder lasten, of met gelijke lasten dan andere volken zullen drijven, zullen wij hen allen in de mededinging den loef afſteeken: wij zullen hen zelfs noodzaaken om van onderneemingen af te zien, waaruit zij niet dan verlies zullen trekken.

MEN geeft voor, dat de koophandel der Oost-Indiſche Maatſchappije in het westelijke gedeelte van Indië geheel en al vervallen is; dat zij den naam ſlechts heeft van 'er handel te drijven, terwijl 'er inderdaad anderen in bezit van zijn; dat, uitgezonderd haare ſpeceryen en het japansch koper in ſtaaven, al het geene zij van die kust brengt in geene vergelijking komt met den voordeeligen handel, dien 'er de Engelſchen en Franſchen drijven; dat 'er tegen een ſchip, het welk van haar op de Ganges komt, ten minſte vijf van die andere volken komen; dat de Stad Suratte, zoo vermaard wegens derzelver handel, meer millioenen van hun ontfangt dan honderd duizenden van ons: dat *Moca*, *Jeda*, *Basſora*, *Perſië*, en de gantſche kust tusſchen de Perſiſche Golf en de Rivier Indus, verbaasd moeten ſtaan over de ontzachgelijke menigte van waaren, die 'er deze twee natien alle jaaren komen verhandelen, terwijl men 'er ſlechts een enkel ſchip onzer hollandſche Maatſchappije, welks laading naauwelijks 100000 guldens beloopt, ziet verſchijnen. Wat is de oorzaak van dit verval? Zal men zeggen, dat de mededinging der Engelſchen

(*a*) Zie hier vooren bl. 49. en volg.

ſchen en Franſchen zulks te weeg brengt? Wij zullen wederom vraagen, waar het van daan komt, dat deze twee volken zoo groot eene overwicht op de Hollanders, hunne mededingers, hebben bekomen? Indien men antwoordt, dat de Maatſchappij niet beſtand is tegen eene mededinging van een handel, die door bijzondere lieden word gedreeven; zullen wij nogmaals vraagen waarom? En eindelijk zal men, met vraagen en antwoorden, zoo verre komen, dat men zal zien, dat dit nadeel voortſpruit uit dezelfde oorzaaken, die in allerlei handel dezelfde uitwerking zouden doen; naamlijk uit gebrek van kundigheid, werkzaamheid, ſpaarzaamheid, of uit eenig ander gebrek in 't beſtier der zaaken.

Voor 't overige wordt het nadeel, het welk de mededinging der Europiſche Maatſchappijen onzen handel toebrengt, indien men dien, waarvan wij zoo even ſpraken, uitzondert, van weinig belang gerekend: deze mededinging heeft geen nadeel kunnen toebrengen aan de rijkſte takken van den handel der Maatſchappije, en van welken zij alleen in bezit is; als daar zijn de ſpecerijhandel, de handel op Japan, de handel in peper, voor het grootſte gedeelte; en die op alle eilanden, waar zij ſteden en ſterkten heeft. Misſchien heeft de Maatſchappij gemeend, dat zij zich aan zekere takken van handel min moest laaten gelegen liggen, of dezelven geheel laten vaaren, om zich tot anderen, die haar voordeeliger ſcheenen, te bepaalen; want daar uit, dat de Maatſchappij geen grooten handel drijft op de plaatſen, daar de Engelſchen en Franſchen zeer voordeelig handelen, volgt niet, dat zij tegen wil en dank deze gedeelten van den algemeenen handel verliest. Men moet ten dien aanzien aanmerken, dat, om te oordeelen over het meer of

min

min voordeel, 't welk de Maatſchappij zoude doen, met zich in die onderſcheiden takken van handel te handhaaven, of over het meer of min nadeel, dat zij komt te lijden door dezelven te laaten ver vallen, men volkomenlijk kennis zoude moeten hebben van haaren ſtaat in de onderſcheiden betrekkingen, welken zij heeft of hebben kan: het is eene beſpotlijke verwaandheid over een onderwerp te oordeelen, het welk men niet in ſtaat is te onderzoeken, veel min grondig te kennen.

MEN moet ten aanzien van de waaren, die uit Indië in Europa worden gebragt, de oorzaak van het verval der hollandſche Oost-Indiſche Maatſchappije al mede niet zoeken in den werkzaamen naijver der Engelſchen. Deze mededinging heeft geenen invloed op de kruidnagelen, de muscaat-noot en het kaneel. Hebben aan de eene zijde de engelſche, franſche, zweedſche en deenſche Maatſchappijen eenen grooten overvloed van andere oost-indiſche waaren op de markten van Europa gebragt, aan den anderen kant hebben die waaren, en voor al de lijnwaaten en allerlei ſoorten van zijden- en katoenen ſtoffen, de koffi en thee, welken de voornaamſte koopwaaren uitmaaken, die door alle die Maatſchappijen in 't gemeen uit Indië worden aangebragt, een veel grooter aftrek gekreegen; zoo dat daar door alle die waaren altijd bijna op denzelfden prijs zijn gebleeven. Dan, hoe het met de uitwerkſels dezer mededinging ook moge zijn, men moet nochtans altijd tot dezelfde grondbeginſelen te rug komen. In alle mededinging, van wat natuur dezelve ook weezen moge, zal de naerſtigſte, alles buiten dat gelijk ſtaande, de overhand doen winnen.

Als men in den handel voordeelen, of eene overmagt, die men eerst heeft bezeten, verliest, is het vrij zeker, dat 'er misbruiken en gebreken in 't beſtier moeten weezen, die 'er oorzaak van zijn. Veele en zeer groote worden 'er der hollandſche Oostindiſche Maatſchappije te laste gelegt. Daar zijn 'er die voor haar verderfelijk kunnen zijn, indien menze onder een zeker oogpunt beſchouwt, doch ſlechts van belang voor den Staat zijn, voor zoo veel zij ſtrekken om de menigte van waaren, welken de ſchepen der Maatſchappije jaarlijks uit Indië moeten aanbrengen, te verminderen. Want ten aanzien der rijkdommen, die de handel den houderen der actien, en hun die tot de beheering der Maatſchappije gebruikt worden, toevoegt, ſchijnt het bijna onverſchillig voor het welvaaren van den Staat, door welk canaal deszelfs algemeene rijkdom aanwast; of zulks geſchiedt door uitdeelingen, die aan de houders der actien worden gedaan, of door de voordeelen, die de bedienden trekken. Genoeg ſchijnt het te weezen, dat die rijkdommen tot ons aanvloeien. Doch, indien de menigte van waaren, welken de ſchepen jaarlijks uit Indië moeten aanbrengen, vermindert; indien daar door minder goederen op de openbaare verkoopingen worden geveild, dan is het zeker, dat het voordeel, het welk de Staat uit den indiſchen handel trekt, afneemt, alzoo het voordeel van den Staat eigenlijk daar in gelegen is, dat de waaren in den ſchoot van het Gemeenebest de voorwerpen van koophandel, en dus de middelen van beſtaan voor het gemeen, vermenigvuldigen. Niet te min is het ook zeker, dat het den Staat niet om 't even kan zijn, hoe de rijkdommen in zijnen ſchoot worden aangebragt, in wier handen die zijn, en welk gebruik 'er van gemaakt

maakt word; om dat dit wederom invloed heeft op de algemeene middelen van beſtaan der ingezetenen; en dat de Staat het meeste belang heeft in het geen het volk aan arbeid helpt. Zoo dat alle misbruiken, abuizen en gebreken, welken tot verval der Maatſchappije ſtrekken, noodzaaklijk ook aan den Staat nadeel toebrengen.

De indiſche handel binnen Indië moet geheelijk voor de Maatſchappij worden gedreeven: die handel beſtaat in het aanleggen der laadingen van haare ſchepen, welke naar Europa zijn beſtemd: die laadingen geeven eene onbedenkelijke winst. Deze winst is de grondſlag van 't groot voordeel, dat op den handel, dien eene europiſche Maatſchappij op Indië kan drijven, zit. Dus kan men ligt begrijpen, dat, indien de bedienden een gedeelte van dit voordeel naar zich haalen, door ſluikerijen of andere ſlinkſche wegen, de laadingen der ſchepen daar door geweldig moeten lijden. Het zal 'er nog erger bij ſtaan, indien het waar is, dat de Opperhoofden der onderſcheiden Comptoiren even zoo onbekwaam en onkundig als ontrouw zijn; indien het waar is, dat de posten, die de meeſte trouw vereiſchen, van welken de voor- of tegenſpoed des koophandels het meeſte afhangt, bij voorkeuze werden gegeeven aan zulken, die niets dan eene bloote aanprijzing van dezen of geenen Magnaat in zijn voordeel heeft, terwijl ervaaren en bekwaame lieden, die dienſten aan de Maatſchappij hebben beweezen, voorbij gegaan worden: welke gebreken of misbruiken noodwendig ten gevolge moeten hebben, dat 'er onbehoorlijke wegen worden ingeſlagen, die op eene heimelijke rooverij uitloopen, de menigte der aangevoerde indiſche waaren doen afneemen, en een groot nadeel zoo aan de Maatſchappij als aan onzen vaderlandſchen koophandel toebrengen, daar dezelve

zijnen ſtapel verminderen. Om 't nadeel, het welk de koophandel daar door lijdt, te beſeffen, heeft men ſlechts in aanmerking te neemen, dat het gedeelte der koopgoederen, het welk dus door ſlinkſchſe wegen achterom naar vreemden overgaat, hier over gebragt wordende, mede zoude ſtrekken tot vermeerdering van het beſtaan der arbeidslieden hier te lande, van de pakhuishuuren, de maakelaardijloonen, 't commisſiegeld, waagrecht, uitgaande rechten, vrachtloonen, premien van Aſſurantie, en wat al meer aan den koophandel kleeft. Dit is 't, het welk den Staat, in het beſtier der Oost-Indiſche Maatſchappije, weezenlijk ter harte moet gaan.

Het zelfde verwijt, het welk men aan den Vereenigden Staat doet van geen genoegzaame krijgsmagt op de been te houden, en zich al te weinig over de middelen, welken haare zekerheid en veiligheid vereisſchen, te bekommeren, kan men ook aan de Oost-Indiſche Maatſchappije doen. Men behoeft ſlechts de geſchillen, in Indië tusſchen de Engelſchen en ons, gedurende den voorigen oorlog tusſchen Engeland en Frankrijk, en vooral wanneer Lord Clive in Bengalen oorloogde, in overweeging te neemen, en men zal verbaasd ſtaan over het verval van den voorheen luiſterrijken ſtaat, in welken wij ons bij 't ſluiten van den munſterſchen vrede vonden, en welke aan onze Oost-Indiſche Maatſchappij het vermogen gaf, den Algemeenen Staaten in den jaare 1664. aan te bieden, om zich met den oorlog, welke het Gemeenebest tegen de Engelſchen voerde, te belasten: want in 't weezenlijke kwam de aanbieding, welke de Maatſchappij deed, om ten haaren kosten alle de verlooren bezittingen te herneemen, en de gantſche Kust van Guinea onder haare gehoorzaamheid te brengen, daarop uit. De onzen hebben in deze laat-

laatſte tijden op dien toon niet geſproken. De Maatſchappij heeft aan de Algemeene Staaten geklaagd over de geweldenaarijen, welken zij van de Engelſchen, die zich de heerſchappij der zee in Indië aanmaatigden, had uit te ſtaan; en, onder anderen, dat een enkel engelsch ſchip, na op Batavia alle ſoorten van voorraad, krijgsbehoeften en ververſchingen te hebben ontvangen, vaartuigen der Maatſchappije, zelf in 't gezicht van Batavia, had aangetast, voorwendende, dat zij de vlag voor de Engelſchen als Heeren of Opperheeren van alle de zeeën der wereld, moesten ſtrijken. Men geeft voor, dat Lord Clive den Opperbevelhebber Mosſel gedreigd zoude hebben, dat hij hem met eenige oorlogſchepen een bezoek te Batavia zoude komen geeven, indien hij 't geen hij hem afvergde weigerde. Wie zal niet gereedelijk erkennen, dat, indien de Maatſchappij, bij tijds, voor haare krijgsmagt in Indië, en bijzonderlijk in Bengalen, of in de bezittingen, welken zij in Indostan heeft, gezorgd had, de Engelſchen het nooit zoo hoog zouden hebben durven neemen, noch den onzen, 't zij in 't geheel, 't zij ten deele den handel in ſalpeter en in oost-indiſche lijnwaaten afhandig maaken. De Maatſchappij heeft zich beter op Ceilon ſtaande gehouden; om dat zij daar ſlechts Indiaanen heeft te beſtrijden gehad: indien de inboorlingen des lands, door de eene of andere Mogendheid van Europa waren onderſteund geworden, zouden de onzen onvermijdelijk hunnen kaneelhandel hebben verlooren. Gebrek aan tijdige voorzorg voor eene behoorlijke krijgsmagt heeft ons, in Indië even als in ons eigen Vaderland, zwaare verliezen doen ondergaan; waar van de blijken, terwijl ik dit, in Julij 1782, ſchrijf, ons op nieuw uit Indië worden overgebragt;

daar wij, die te vooren de gantſche zeemagt der Europeaanen in die werelddeelen overtroffen, nu onze beſcherming en behoud in de franſche zeemagt moeten zoeken. Wat wisſeling van zaaken!

ENGELAND, het welk, ſedert de regeering van Koningin Elizabeth, zich ſterk op de ſcheepvaart en koophandel heeft toegelegd, is daar door meer dan eenige andere natie ons in den weg gekomen, niet zoo zeer ten aanzien van onzen koophandel in Europa, dan door deszelfs onderneemingen in de drie andere deelen der wereld, en wel in Indië, en op de kust van Afrika. Want, hoe zeer de arbeidsloonen in Groot-Britanje naar evenredigheid niet zoo hoog zijn dan bij ons, zoo hebben nochtans de zwaare belastingen 'er dezelfde uitwerkſels als bij ons gehad; zoo dat wij, den levantſchen en rusſiſchen koophandel uitgezonderd, deszelfs poogingen in Europa minder te vreezen hebben, dan in de drie overige werelddeelen, alwaar het meerder vermogen van deszelfs zeemagt onze vaart en koophandel geweldig kan doen afneemen, zoo als wij het, ten aanzien van het rijk van den Grooten Mogol, zoo even aangemerkt hebben.

ELK een weet, dat de koophandel van Engeland in Oost-Indië, ſedert weinige jaaren, grootelijks is toegenomen. Men kan het uit de ſomme van vier maal honderd duizend ponden ſterlings, die de Oost-Indiſche Maatſchappij jaarlijks ten behoeve van het Rijk opbragt, en uit de voorwaarden op welken haare octrooijen zijn vernieuwd, opmaaken. Nimmer heeft de hollandſche Oost-Indiſche Maatſchappij met eene diergelijke ſomme den ſchatkist van den ſtaat geſtijfd. Zonder te onderzoeken, of zij het heeft kunnen doen, en of men liefst het gewin aan de particulieren heeft willen

len laaten, dan 'er de ſchatkist van den Staat wat meerder mede verrijken, zeker is het, dat tegenwoordig de O. I. Compagnie, wel verre van den Staat eenigen onderſtand te kunnen geeven, zelfs onderſtand van den Staat moet verzoeken, en buiten ſtaat is zich zelve te redden. (*a*) Het is ligt te begrijpen, dat deze aanwas van den koophandel en magt der Engelſchen, in welk gedeelte van Indië het ook zijn moge, zelfs onderſteld zijnde, dat dezelve aan de vrijheid onzer Comptoiren in 't minst geen nadeel hebbe toegebragt, noodzaakelijk onzen handel in Indië en in Europa moet verminderen. De Engelſchen hebben hunne inkoopen in Indië niet op zoo eene verbaazende wijze kunnen vermeerderen, zonder dat 'er de prijzen der koopmanſchappen door zijn gereezen, en zonder dat haar overvloed in Europa dien aldaar heeft doen daalen. Dit is een natuurlijk gevolg, 't welk in alle takken van handel, hoedaanig die ook zijn, door de mededinging te weeg gebragt word.

MEN moet bij de ſchadelijke gevolgen dezer mededinging nog voegen, dat dezelve niet toegenomen is dan met te gelijk ons in de vrijheid van koophandel in Indië te belemmeren. Behalven het nadeel, 't welk een oorlog, door Europeaanen tegen Indiaanen gevoerd, den handel der onzijdige Europeaanen in 't algemeen toebrengt, door den hinder en de belemmering, welken daar door aan het werk, den arbeid, en akkerbouw der Indiaanen worden toegebragt, heeft het geen de Comptoiren onzer Maatſchappije hebben ondergaan, geduurende den oorlog, die de Engelſchen in Bengalen hebben gevoerd, hunnen handel eene gevoelige neep gegeeven. Zij hebben de gelegenheid waargenomen

(*a*) REINIER VRYAARTS *Brieven*. V. ſtuk, bladz. 168.

men om in het Rijk van den Grooten Mogol te doen, het geen wij gezien hebben, dat de onzen te vooren in Indië gedaan hebben; naamelijk verbonden aan te gaan en gunstbrieven te verwerven, waar door wij van den koophandel en vaart in dat rijk, zoo niet geheel, ten minſten grootendeels ontzet zijn geworden.

Doch al het nadeel, het welk ons de Engelſchen in Oost-Indië toebrengen, en ons waarſchijnlijk niet zouden doen of gedaan hebben, indien wij waakzaamer geweest waren, is niet te vergelijken bij het nadeel, het welk de O. I. Compagnie uit haar eigen boezem word toegebragt. Niemand begeeft zich in dienst van de O. I. Compagnie, of doet het om fortuin te maaken: dat hij 'er dat in vinde is redelijk: maar lieden zonder eer, deugd, of bekwaamheid, in dienst van de Compagnie te neemen, ten einde hun gelegenheid te geeven, ſchielijk met ſchatten te rug te keeren; dit is, gelijk wij 't bereids aangemerkt hebben, de eerſte bron, de hoofdbron van 't verval en 't verderf van de O. I. Compagnie, gelijk het de eerſte oorzaak is van den ondergang aller Staaten. Men voege daar bij het invoeren en verhoogen van lasten, de wijze, op welke men tot bedieningen komt, en 'er zich in gedraagt om fortuin te maaken, en wie zal het dan vreemd vinden, dat de Compagnie te gronde gaat? Zoo lang als die geenen, die aan 't hoog bewind zijn, hunne plaats zullen beſchouwen als eene gelegenheid om deze en geenen aan ſchatten of aan voordeelige ampten te helpen; zoo lang als de Maatſchappij niet zal aangezien noch behandeld worden, gelijk bij haare inſtelling, als een ligchaam geſchikt, om de algemeene vaart, koophandel en verdere vaderlandſche neeringen en hanteeringen te vermeerderen en

te

te bevorderen; maar als een ligchaam, dat alleen geſchikt is om ſommigen een veilig heenkomen, anderen een middel om ſchielijk rijk te worden, te bezorgen, zoo lang zal de Maatſchappij naar haar verderf ſnellen; (*a*) om dat het afwijken van de gronden en middelen, op welken zij aangelegd en gevestigd is, noodzaaklijk haaren val na zich moet ſleepen. „ Vorst (heeft men een gevangen aan eenen Koning der Bulgaaren, welke hem naar de reden van 't verval zijn's Lands, vroeg, hooren antwoorden.) „ de oorzaaken onzer „ onheilen zijn dezelfde, welke altijd de bloeiend„ ſte ſtaaten ten ondergang zullen brengen: zij zijn „ deze: zulke die zich op de kuiperijen en laste„ringen het best verſtonden hebben aan de wijste „ en bekwaamſte den voet geligt: de vierſchaaren „ zijn bezoedeld geworden door onrecht en omkoo„ping. De wijn en gastereeringen hebben het lig„chaam en den geest van kracht beroofd. Het „ recht, de ampten, de waardigheden, de gunst, „ alles is te koop geſteld. Wij zelve hebben ons „ te koop geſteld; wij zijn laag van prijs gewor„den; en wij waren al verdelgd, voor dat wij 't „ door onze vijanden zijn geworden (*b*)."

Wij hebben (in ons Eerſte Deel, bladz. 316. en

(*a*) Wij laaten aan het onderzoek van anderen over, of *het redenkundig Bericht wegens de waare oorzaak van 't bederf, mitsgaders de middelen van redres der Nederlandſche Oost-Indiſche Compagnie, door den Indiſchen Patriot*, bezijden de waarheid gaat, en wat men van deszelfs inhoud te gelooven hebbe: ik zal den prijs ook niet ſtellen op het boekjen, betijteld *Nederlands India, in haaren tegenwoordigen toeſtand beſchouwd.* Het geen men dagelijks hoort, ziet, onder het oog heeft, en in handen krijgt, draagt blijken genoeg van de hoofdkwaalen, aan welken de Maatſchappij krank ligt.

(*b*) Le Beau, *Hiſt. du Bas Empire*, Tom. XIV. bladz. 231.

en volgg. en in ons Tweede Deel, bladz. 51. 56. en 129. en volgg.) de oprichting, voorſpoed en verval der W. I. Maatſchappije voorgedraagen. Wanneer wij 'er de oorzaaken van nagaan, zullen we bevinden, dat dezelve meest al uitkomen op die, welken wij ten aanzien van andere takken van koophandel aangetekend hebben. Men zal bevinden, dat het gebrek van behoorlijke toezigt, en het verzuim van in onze bezittingen eene bekwaame krijgsmagt te onderhouden, de hoofd- en aanleidende oorzaak is geweest van alle de verliezen, welken de W. I. Maatſchappij geleeden heeft, en mitsdien van den zwakken ſtaat, waar in zij eindelijk vervallen is, (*a*) daar zij (zoo 't ons voorkomt) thans meerder ſtrekt tot bezwaar van onze vaart en koophandel, dan tot ſteun van dezelven. Want indien het waar is, dat de West-Indiſche Compagnie haar beſtaan meest trekt uit de recognitie-gelden, dan is het zeker, dat zij die trekt uit een bezwaar, het welk den koophandel en vaart drukt, alzo de vaart en koophandel niets daar tegen genieten; en dus die gelden zeer onnut uitgegeeven worden. Het zoude zekerlijk wat anders zijn, indien de W. I. Maatſchappij deze recognitie-gelden trok, en daar tegen eene toereikende beſcherming aan dien tak van vaart en handel verleende: maar dus ſchijnt het 'er niet mede gelegen te zijn: althans wij zien niet, dat de W. I. Compagnie eenige zeemagt houdt op de ſtroomen, waar door de vaart en koophandel op de West, en op de kusten van Afrika meer of min beveiligd zouden kunnen worden. En dit gebrek heeft al mede veel toegebragt, om de Engelſchen, welken ten aanzien van 't onderhouden eener beſten-

(*a*) Zie D. II. bladz. 134. en volgg. AITZEMA, *zaaken van Staat.*

ſtendige krijgsmagt zorgvuldiger zijn geweest, in ſtaat te ſtellen van ons in die oorden zoo veel afbreuk te doen.

Het is waar, hunne mededinging in den handel op de kust van Afrika levert zulke gewichtige onderwerpen niet op als die op Oost-Indië; dezelve ſtrekt echter tot verzwakking van een tak, waarvan voornaamelijk afhangt de bloei der amerikaanſche Volkplantingen, en bijgevolg die van onze vaart en handel op West-Indië, een handel, die onze zorg en oplettendheid mogelijk veel meer dan de Oost-Indiſche Maatſchappij verdient. De Engelſchen overtreffen alle andere volken op de kust van Afrika; en dewijl 'er geen is, 't welk beter gebruik weet te maken van deszelfs overmagt om den handel in 't algemeen tot zich te trekken, zoo moet men niet twijfelen, of het zal hier ook zich van dezelven weeten te bevoordeelen, en aan andere natien door deszelfs ſcheepsmagt het landen zelfs op plaatzen, daar de handel nog vrij is, beletten. De Engelſchen hebben nog, 't is waar, niets ondernomen op onze comptoiren en ſterkten, maar zij hebben 'er reeds den koophandel van weeten af te trekken. Hunne onderneeming te Anamabon op de Goudkust, eene der plaatzen daar de handel vrij is, en die men voor zeer gewichtig houdt, toont genoeg aan, wat men van hunne ijverzucht te wagten hebbe. Geen volk had eene ſterkte of comptoir op die kust. De Engelſchen hebben den handel daar voordeelig gevonden, en zich dien alleen willen toeëigenen. Zij hielden 'er eerst twee oorlogſchepen, als uitleggers, om de vaartuigen van andere volken te beletten aldaar handel te drijven: zij hebben 'er eindelijk eene ſterkte gebouwd. Naar maate dat het bebouwen der onbebouwde landen in Zuid-Amerika, bij hen ondernomen, wel

op-

opneemt en hun den ſlaafhandel noodzaakelijker en gewichtiger zal maaken, zullen zij hun best doen om denzelven en hun gebied over de gantſche kust verder uit te breiden, en andere volken daar van te weeren.

Wij ondervinden in Amerika, en zelfs in onze Colonien, de verderfelijke uitwerkſels van de mededinging der Engelſchen, door den ſluikhandel, dien zij drijven. Zij voorzien dezelven dikwijls van meel, boter en gezouten vleesch. Wanneer ons beſtier op zodaanig een voet ſtaat, dat wij zulke inbreuken niet kunnen beletten, wat kunnen wij dan van onze vaart en koophandel verwachten? want het aanvoeren van leevensmiddelen en andere waaren door de Engelſchen geeft hun gelegenheid om *producten in retour* te neemen, en wat moeten daar de gevolgen van zijn? Wie ziet niet, dat daar door eene wijde deur open gezet word tot eene menigte ſlinkſche wegen, ten nadeele van het land, en van alle die geenen welken belang hebben, dat de *producten* nergens anders komen dan hier te lande, volgens het geen de Hooge Overheid daaromtrent bepaald en bevolen heeft.

De bloei der engelſche Volkplantingen in Zuid-Amerika is een ander voorwerp, welke onze beſchouwing wel waardig is: ten aanzien van den ſluikhandel op de ſpaanſche Volkplantingen zoude het belang van onzen koophandel vorderen, dat deze tak voor ieder even na ware. De waaren, welke de Engelſchen uit Amerika in Europa overbrengen, moeten daar door toeneemen; en vermits deze waaren alleen in Europa geſleeten worden, zullen dezelve de waarde of prijs van die, welken de Franſchen van daar aanvoeren, en waarvan Holland voor een groot gedeelte de ſtapelplaats is, doen afneemen. Onze koophan-

handel heeft uit de franſche west-indiſche bezittingen voordeelen getrokken, doch die van Engeland ſtrekken tot ons nadeel. Iedere natie, die zelve haaren handel in 't geheel drijft, benadeelt middelijk of onmiddelijk den onzen. Dit nu doen de Engelſchen; zij zijn 'er beſtendig op uit, om geen derden in hunne vaart, koophandel, en manufactuuren te behoeven, en alles zelve met hun volk en hunne ſchepen te volvoeren: en tot dus verre is deze iever prijswaardig, hoe zeer andere natien, en wij inzonderheid, daar door van voordeelen verſtoken worden. Maar wij hebben altijd nog te vreezen, dat zij misbruik zullen maaken van de meerdere magt welke zij ter zee hebben, om hunnen handel uit te breiden, en dit maakt hunne mededinging gevaarlijk.

Het nadeel, welk onze Manufactuuren, Fabrieken en Trafieken, door het invoeren der oost-indiſche koopmanſchappen kwamen te lijden, heeft wel eens in overweeging doen neemen, of de O. I. Compagnie ons geen meer na- dan voordeel toebragt, en of het niet raadzaamer zoude zijn den invoer van ſommigen derzelven te verbieden dan toe te laaten: onder anderen, heeft men het verval der brouwerijen, die van zoo veel aanzien en gewicht zijn geweest, met droevige oogen aangezien. Dan, hoe zeer het te wenſchen ware, dat ons dit nadeel niet was toegebragt, kan men zich ligt overtuigen, dat hetzelve in allen gevalle onvermijdelijk was. Indien onze Maatſchappij dezen handel niet gedreeven had, zouden de franſche, engelſche en deenſche Maatſchappijen Holland voorzien hebben van die zelfde waaren en koopmanſchappen, welker invoer men aan de onzen zoude hebben belet: indien wij de damasten, de chitſen en andere indiſche manufactuuren, niet rechtsſtreeks

ſtreeks uit Indië hadden aangevoerd, zouden zij dezelven van de andere Europiſche volken, die 'er in bezit van waren, hebben gekocht, gelijk zij eertijds de oost-indiſche waaren te Lisbon gingen koopen.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Verval onzer Colonien op de algemeene Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken dezer Landen.

Wij hebben in ons II. Deel (bladz. 157–228.) verſlag gedaan van het opkomen, bloeien en vervallen der Colonie *Suriname*. Men zal 'er ligt uit beſpeurd hebben, dat gebrek aan een goed bewind de hoofdoorzaak is, welke die Colonie in dien deerlijken ſtaat heeft gebragt, in welken dezelve zich bevindt; en dat dit gebrek voortſpruit uit het ſtellen van een bewind van dien aart in handen van zulken, welke, zoo uit hoofde van hunne opvoeding, als van de zaaken, tot welken zij opgeleid worden, geen de minſte bekwaamheid hebben om een zodaanig bewind te voeren, die zelfs, door de zaaken, tot dewelken zij geſchikt zijn, de kundigheden, welken zij hebben, en het beroep, waar toe zij zich hebben begeeven, zoodaanige begrippen en vooroordeelen opvatten, welke volſtrekt met het welweezen van eene Colonie niet kunnen beſtaan.

Het beſtier der Colonien bevat in zich het voeren eener opperheerſchappij. Die 'er mede bekleed is moet gevolglijk de *Kunst der Regeeringe* wel verſtaan; en te grondiger daar in bedreeven zijn, ver-

vermits de Colonien niet onmiddelijk onder het oppergezag, maar verafgelegen zijnde, onder een onderhoorig gezag, op 't welk niet bij aanhoudendheid een waakend oog gehouden kan worden, ſtaan. De Regerings-kunde is een der moeielijkſte, zoo niet de moeielijkſte van alle weetenſchappen: die 'er aan twijfelen, leezen het geen 'er verſtandige Schrijvers van gezegd hebben.

Zie hier hoe LE MOYNE zich uitlaat over de noodzaaklijkheid eener *Regeeringskunde* (*a*).

„ INDIEN het noodig is, dat men in het regeeren eene zekere geregelde wijze volge, ten einde „ daarin wel te ſlaagen, zoo moet 'er noodzaakelijk „ eene regeerings-kunde zijn. De grootſte werking of bedrijf, welke 'er in de wereld geſchiedt, „ en welke van 't allergrootſte aanbelang voor de „ menſchelijke ſamenleeving is, gedoogt niet, „ dat het met haast, zonder overleg en als bij geval geſchiede. Het zoude zeer vreemd zijn, dat „ 'er kunst noodig ware, om een uurwerk te regelen, en dat men 'er geen zoude behoeven om een „ Staat te beheeren, even als of de deelen van een „ Staat juister uit zich zelven draaiden, en zich „ beter ſchikten dan de deelen van een uurwerk. „ Het zoude vreemd zijn, dat 'er kunst vereischt „ wierd om te ſpeelen, en dat 'er geen noodig „ zoude zijn om te regeeren; even als of 'er meer „ behendigheid noodig ware, om een raket, dan „ om een ſcepter te behandelen; even als of de „ kaarten of de ſtukken van het ſchaakſpel meer „ beleid en wijsheid vereischten dan de landen en „ volken. Waar toe zouden dan zoo veele Meesters, zoo veele Hoogleeraars in de Staatkunde, „ Leerlingen en Opvolgers van Plato en Ariſtote-

„ les

(*a*) *Art de Regner, Diſcours Prelim.* Art. 1, p. 5-7.

„ les gearbeid hebben? Wat zouden zoo veele
„ Boekdeelen, vol van Stelregels, Korte Spreuken
„ en van Staats-Geheimen bedieden? Waar toe
„ zouden zoo veele doorzigtige Spreuken, zoo
„ veele Staatsregels, uit Titus Livius en Tacitus
„ gehaald, ſtrekken?

„ ZIEN wij niet voorts, dat de werkingen,
„ welke de Natuur niet heeft geregeld, welke niet
„ altijd dezelfde zijn, en niet door dezelfde linien
„ tot het zelfde einde loopen, de beſtiering van
„ eenige kunst, welke haar binnen het perk houdt,
„ door welk haare loop haar word voorgeſchreven;
„ die haar aan den gang helpt, en haar weder op
„ den rechten weg brengt, als zij daar van afdwaa-
„ len, noodig hebben? Indien de wijze van ſpree-
„ ken en het redekavelen in alle menſchen dezelf-
„ de waren, zoude de Spraak-Rederijk- en Rede-
„ neerkunst ons niet behoeven te leeren, naauw-
„ keuriglijk te ſpreeken en in eene goede form
„ te redekavelen. Indien de pen, indien het pen-
„ ſeel natuurlijker wijze volmaakt liepen, en in-
„ dien men de hand maar op het papier of op
„ het doek behoefde te zetten, om als Homerus te
„ dichten, of als Apollos te ſchilderen; zoude men
„ zonder kunst Dichter, en zonder kunst ook Schil-
„ der kunnen zijn: en zoo de krijgsverrichtingen,
„ even als de natuurlijke, hunnen behoorlijken
„ gang hielden, en aan geene form bepaald waren;
„ zoude men ook zonder kunst Veldheer of Leger-
„ hoofd kunnen weezen. Eveneens is het met de
„ bezigheden der Opperheerſchappije en alle op-
„ pergebied gelegen. Zij zouden de kunst konnen
„ ontbeeren, indien, dezelve bepaald en gelijkvor-
„ mig zijnde, en altijd op hetzelfde einde, langs
„ een en denzelfden afhellenden weg uitloopende,
„ alle Overheden natuurlijker wijze door dezen weg
„ ge-

„ getrokken, aan eene en dezelfde regeeringswij-
„ ze gebonden waren."

„ Doch wie weet niet, dat de Overheden niet
„ min verſchillen door hunne verſcheidene wijzen
„ van regeeren, dan door de verſcheidenheid hun-
„ ner leverijen? en dat het blaauw of zwart van
„ hunne blazoenen, de onnozele of verſchrikkelij-
„ ke figuuren hunner wapenen, hen niet meer on-
„ derſcheiden, dan de openhartigheid of bedekt-
„ heid hunner gemoederen, dan de zachtheid of
„ trotsheid hunner natuurlijke inborst? Zoude men
„ niet zeggen, dat de eenen hunne lelien en hunne
„ kruisſen in 't gemoed hebben? dat anderen 'er
„ hunne arenden en leeuwen, en wederom anderen
„ hunne luipaarden en adders hebben?

„ Wat een onderſcheid tusſchen David en Ma-
„ nasſe onder de Hebreen, tusſchen Augustus en
„ Tiberius onder de Romeinen, tusſchen Juliaan
„ en Theodoſius onder de Grieken, en tusſchen
„ Karel den Eenvoudigen en Karel den Wijzen
„ onder de onzen? De regeeringswijzen zijn dan
„ zoo verſchillende als de gemoederen, de geaart-
„ heden, en de zeden der geenen, die regeeren:
„ hier van daan komt het, dat, gelijker wijs 'er
„ goede en kwaade ſtierlieden zijn, 'er ook
„ goede en kwaade Vorsten gevonden worden;
„ en derhalven is het noodig, dat 'er eene regeer-
„ kunde zij, welke voor de Overheden dat gee-
„ ne is, hetwelk de ſtiermanskunst voor den ſtier-
„ man is, welke hem een zoo lomp en zoo groot
„ gevaarte als een Burgerſtaat is, leert beſtieren;
„ welke hem de zeeën en winden leert kennen;
„ welke hem verwittigt van de banken en klippen,
„ die zich op den weg bevinden, en door haare
„ regelen en behendigheid hem nevens zijnen last
„ eindelijk binnen de haven brengt."

Ongelukkig is het ten aanzien van deze kunst gelegen als met veele anderen, die niet onder de zintuigen vallen, maar van 't verſtand afhangen. De onkundigſte meenen 'er het bedreevenſte in te zijn: ten minſte elk meent tot de regeering bekwaam te zijn, offchoon hij nimmer gedagt heeft om 'er iet van te leeren; en 't geen nog verder gaat, het ſchijnt algemeen aangenomen, dat 'er ieder bekwaam toe is. Men mag dit voor de reden neemen, waarom men niet zelden het beſtier van onze buitenlandſche bezittingen ziet drijven op dezen of geenen Boekhouder, even als de zaaken van een koopmans comptoir; en als of 'er tot het bewind van eene Colonie niet meer of geene andere kundigheden vereiſcht wierden, dan die, welke tot zekere zaaken van koophandel noodig zijn. Want, laat een Koopman of een Boekhouder zoo kundig in zijne zaaken weezen, als men wil, hij heeft altijd een bijzonder voorwerp, zijne kundigheid loopt niet over alles; en hij heeft zich ook niet toegelegd en gewend, om zijne beſchouwing over het algemeen, en over alles bij elkander genomen, te laaten gaan. Daar van daan komen die misgreepen, die verkeerde ſtappen, welke wij in 't beſtier van Suriname opgemerkt hebben: daar van daan het gebrek van goede policie en goede juſtitie, van behoorlijke toezigt en beſcherming; daar van daan het gebrek van voorzorg, omtrent de ſlaaven en de wijze van dezelve te behandelen; daar van daan die zorgeloosheid omtrent de middelen van zekerheid en verweering in geval van aanſtoot; daar van daan dat beſpotlijk en onvoorzigtig gedrag met de weggeloopen ſlaaven gehouden, en de niet min beſpotlijke tochten tegen dezelven ondernomen, van dewelken wij te vooren het verhaal gedaan hebben.

ben (*a*). Kortom, daar van daan het gebrek van alles wat vereischt wordt om eene Colonie in een behoorlijken toeſtand te onderhouden. Het gedrag omtrent de weggeloopen ſlaaven heeft in alle opzigten vrij veel overeenkomst met de maatregelen, welken de Engelſchen namen tegen de geduurige invallen der Deenen. Dus is het met den loop der ondermaanſche dingen gelegen: gelijke oorzaaken brengen gelijke uitwerkſels voort. Met eenige weinige verandering zijn 't altijd dezelfde tooneelen.

ZIE hier, hoe HUME (*b*) ons deze invallen en de gevolgen, welken zij hadden, afbeeldt.

„ DE Deenen dan, zegt hij, alvoorens met „ openbaar geweld te durven onderſtaan Engeland „ te vermeesteren, deeden 'er eerst eene kleine „ ſtrooperij, om te beproeven, hoe zij ontvangen „ zouden worden. Zij landden met zeven ſchepen „ nabij Southampton, verwoestten het gewest en „ keerden ongemoeid met buit overlaaden te rug. „ Zes jaaren laater deeden zij eene diergelijke on„ derneeming in 't Westen, met gelijken uitſlag. „ Wanneer zij de zaaken in eene geſteldheid, zoo „ verſchillende van 't geen zij zich verbeeld had„ den, zagen, moedigden zij hunne landgenooten „ aan, om aanzienelijker magt bij een te brengen, „ en vleiden zich grooter voordeelen te zullen be„ haalen. Zij landden in 't land van Eſſex, onder „ 't bevel van twee Chiefſtainen, en te Maldon „ Brithmot, Hertog van dat Gewest, en welke 't „ gewaagd had, om hen met eene kleine hoop volks „ aan te tasten, verſlagen en gedood hebbende, „ verwoestten zij alle de nabuurige landſtreeken. „ Ethelred, aan wien de Hiſtorieſchrijvers den „ bij-

(*a*) Zie D. II. bladz. 170. en volg.
(*b*) *Hiſtoire de la Maiſon de Plantagenet.* T. I. pag. 263.

„ bijnaam van *vadſig* geeven, in plaatſe van zijne „ onderdaanen aan te zetten tot het manmoe„ diglijk verdedigen van hunne eer en hunne goe„ deren, liet zich door de lafhartige raadgeevingen „ van Siricius, Aartsbisſchop van Canterbury, on„ derſteund door 't grootſte gedeelte van een ont„ aarden Adel, overhaalen; *hij* KOCHT *het vertrek* „ *der vijanden*", (even zoo deeden ook de Surinaamers) „ en voor eene ſom van tien duizend ponden „ verwierf hij, dat zij 't ryk zouden ruimen. *Dit* „ *ſchandelijk hulpmiddel had de gevolgen, welken 'er* „ *noodwendig uit moesten voortſpruiten.* De Deenen „ verſcheenen 't volgende jaar weder op de hoogte „ der ooſtelijke kusten, in hoope van een volk on„ der te brengen, 't welk zich langer niet *dan met geld* „ *verdedigde*, (een middel om den vijand aan te lok„ ken) in plaats van zijne toevlucht tot de wapenen te „ neemen ('t rechte middel omze kwijt te worden".)

VERVOLGENS geſproken hebbende van een vergelijk, 't welk tuſſchen de Engelſchen en Deenen werd geſloten, beeldt hij ons de gevolgen dezer invallen weder dus af (*a*). „ Dit verdrag bracht „ ſlechts eene korte tuſſchenpoozing van elenden te „ wege. De Deenſche Zeeroovers verſcheenen wel „ dra weder op de Savern. Na 't Prinsdom van Walles, „ het land van Cornualles, en dat van Devon te heb„ ben verwoest, wendden zij 't naar de zuidelijke kus„ ten, kwamen in de Jamar, en leiden de laatſte hand „ aan de verwoesting dier ſtreeken. Zij keerden „ vervolgens te rug in 't Canaal van Briſtol, en, „ door Avan het land indringende, ſtrekten zij zich „ uit over de omliggende landſtreeken, welke zij „ te vuur en te zwaard verwoestten, tot in Dor„ ſetshire. Zij veranderden het tooneel des oor„ logs

(*a*) *Hiſtoire de la Maiſon de Plantagenet.* T. I. p. 271.

„ logs, en na 't eiland Wigth afgeloopen te hebben, „ kwamen zij op den Theems, op de Medway, en „ belegerden Rochester, alwaar zij de volkeren „ van Kent in een geregelden veldslag verslogen. „ Na deze overwinning werd het geheele gewest „ uitgemoord, afgebrand, afgestroopt, en tot een „ tooneel van moord en ijselijkheid gemaakt. Zoo „ veele rampen deeden de Engelschen het besluit „ neemen, om zich eindelijk op de gemeene be„ scherming zoo ter zee als te land toe te leggen: „ doch de zwakheid des Konings, de verdeeldheid „ der Grooten, de ontrouw van sommigen, de laf„ hartigheid van anderen, gebrek van eendragt on„ der hen allen, maakte hunne verrichtingen vruch„ teloos. Hunne vlooten en hunne legers kwamen „ of te laat den vijand te gemoet, of werden met „ schande te rug gedreeven, en het bieden van „ tegenstand hielp hen even zoo min als hunne be„ toonde toegeevendheid. Onbekwaam geworden „ tot voorzigtigheid en eendragt in den Raad, tot „ moed en beleid in den oorlog, namen de Engel„ schen op nieuw hunne toevlucht tot het *schandelij„ ke middel, welks ongenoegzaamheid zij reeds had„ den ondervonden.* Zij booden den Deenen aan, om „ den vrede te koopen, (op dien trant is men te Suriname ook te werk gegaan.) De Deenen, „ door de kleinmoedigheid der Engelschen stout „ geworden, leiden hun geduuriglijk harder voor„ waarden op," (op dezelfde wijze is het met de Negers in Suriname ook geschied) „ en brachten „ toen hunne eischen tot de somme van vierentwin„ tig duizend ponden, welke de *Engelschen lafhar„ tig en onvoorzigtig genoeg waren om hun te betaa„ len.* Het vertrek der Deenen verschafte hun „ rust; tot welker genot zij zich begaven, even als „ of dezelve onveranderlijk had moeten duuren, en

„ zonder eenige voorzorg te neemen, zonder eeni-
„ ge toebereidſelen te maaken, ten einde in ſtaat
„ te zijn om bij den eerſten inval, welke men we-
„ derom bij hen zou kunnen doen, mannmoediger
„ wederſtand te bieden".

In tegendeel, eenigen tijd daar na, bij een nieuwe overrompeling, werd hetzelfde gevaarlijk middel nog eens in het werk geſteld. „ Men riep, zegt Hume (*a*) (ſpreekende van de raadplegingen, welke werden gehouden om een einde van deze ellenden te maaken) „ algemeene raadsvergaderingen bij een,
„ maar men kwam tot geen beſluit; of zoo 'er een ge-
„ nomen werd, werd hetzelve niet ten uitvoer ge-
„ bracht. Het eenige middel, omtrent welks tewerk-
„ ſtelling de Engelſchen zich eensgezind bevonden,
„ was de *zoo onvoorzigtige als ſchandelijke toevlucht,*
„ *om nogmaals den vrede te koopen, met den Deenen de*
„ *ſomme van* 48,000 *ponden te geeven.* Dit ſchan-
„ delijk verdrag, voegt hij 'er bij, bezorgde den
„ Engelſchen niet eens den tijd om adem te ſchep-
„ pen, welken zij 'er van verwacht hadden. De
„ Deenen, hunne verbintenisſen ſlecht nakomende,
„ gingen in hunne vijandelijkheden voort: zij
„ ſchreeven eene nieuwe brandſchatting van 8000
„ ponden over het Graafſchap Kent uit, ver-
„ moordden den Aardsbisſchop van Canterbury,
„ welke geweigerd had deze afperſing goed te keu-
„ ren, en lieten den engelſchen adel geen andere
„ partij over, dan die, van zich aan den deenſchen
„ Vorst te onderwerpen, hem eed van getrouw-
„ heid te doen, en hem gijzelaars tot waarborgen
„ van hun toekomend gedrag te geeven".

Hoewel wij deze ſtukken der Geſchiedenis van Engeland bijbrengen, zijn wij echter zeer verre van

(*a*) *Hiſtoire de la Maiſon de Plantagenet.* T. I. p. 291.

van daar door te willen te kennen geeven, dat men de Planters van Suriname t'eenigen dage genoodzaakt zal zien, het Opperhoofd der indiaanſche Negers voor hunnen Vorst te erkennen, en hem eed van getrouwheid te doen; maar zonder de beſcheidenheid, welke men misſchien van ons verwacht, te kwetſen, mogen wij, uit eene innerlijke zucht voor 't welweezen van ons Vaderland, alle die geenen, welke bij ons in bewind ſtaan, en inzonderheid de Bewindhebbers van onze Volkplantingen wel verzoeken, dat zij een oogenblik ſtil blijven ſtaan bij het geen wij uit de Hiſtorie van Engeland hebben aangevoerd, en 't zelve vergelijken met het gedrag, welk men in Suriname heeft gehouden: zij zullen 'er door kunnen oordeelen, of men ongelijk hebbe van hen van onvoorzigtigheid te beſchuldigen, wanneer zij zich verbeelden, dat zij zich van de Negers door andere middelen, dan die door Z. D. H. den Heere Erfſtadhouder zijn voorgeſlagen, kunnen ontſlaan: en of zij ooit zich kunnen vleien hunne Volkplantingen te doen bloeien, of in hunnen bloei te behoumen, indien zij, die 'er deel in zouden kunnen needen, geene ſchikkingen zien, die in ſtaat zijn, om hen gerust te ſtellen zoo aangaande hun leeven als goederen. Zoude men de Bewindhebbers, zonder hun gemoed te na te komen, niet mogen vraagen; of zij zich kunnen vleien, dat kooplieden, of rijke menſchen hunne goederen zullen waagen op plaatſen, die bloot ſtaan, om eene prooi van den eerſten vrijbuiter, die zoude willen onderneemen dezelven te veroveren, te worden; of het ſlachtoffer eens opſtands, welke men niet zoude kunnen wederſtaan? 'Er is geen bekender en teffens waarachtiger regel dan die, welke leert, dat, indien men een oogmerk wil bereiken, men de middelen, die in ſtaat

zijn om hetzelve te bereiken, moet gebruiken. *Qui finem vult, vult media.* Het ſchijnt dan, dat men of van de Volkplantingen afzien moete, of de middelen, welke men ter haarer behoudenis noodig heeft, in 't werk ſtellen. Zich te verbeelden, dat men die bij den duur kan behouden zonder krijgsmagt, dat is even zoo veel als of men zich verbeeldde, dat de aarde vruchten zoude geeven zonder die te bouwen. Brazil, Nieuw-Nederland en andere bezittingen, verlooren door gebrek van krijgskundig toezigt, kunnen boven dat tot voorbeelden dienen.

Het belang, het welk wij vermeenen, dat de Staat bij het behoud en de bevordering der Volkplantingen heeft, noopt ons om hier wat ruimer over den toeſtand en geſteldheid van Suriname te ſpreeken. Wanneer wij die oplettend gade ſlaan, en vergelijken met die der Franſchen en Engelſchen, dan zoude men zich verwonderen moeten, dat wij 'er geen ſneller en grooter vorderingen in gemaakt hebben. Want tot welk aanzien dezelve gereezen, en van wat gewicht voor den Staat dezelve ook mogt geworden zijn, men had het met dezelven veel verder kunnen brengen. Dit kan niet te veel overwoogen worden, nademaal in den tegenwoordigen ſtaat van den koophandel in Europa die tak voor ons alle anderen evenaart, zoo niet zelfs overtreft; ja de rijkſte van alle kan worden. Hij is des te gewichtiger, vermits hij aan de eene zijde onzen handel en ſcheepvaart doet toeneemen, zonder eenige andere takken onzes handels, noch zelfs onze manufactuuren, aan welken hij in tegendeel een nieuw leeven zoude kunnen geeven, te benadeelen, en aan de andere zijde merkelijk zoude kunnen ſtrekken, om onze manufactuuren, fabrieken en trafieken optebeuren, indien men zich vleien kon-

de

de, dat de Colonien de beſcherming en aanmoediging, welken zij noodig hebben, om opgebeurd en ſtaande gehouden te worden, zouden erlangen; en indien men dezelve niet reeds met een gantſchen ondergang bedreigd zag, zoo door de weinige zorg, welke voor haaren krijgsſtaat word gedraagen, waar van wij te vooren (a) hebben geſproken, als door het gebrek van een behoorlijk beſtier.

Om zich een recht denkbeeld van den hagchelijken ſtaat, waar in onze Volkplantingen zich bevinden, en welke onvermijdelijk van een gantſchen ondergang moeten worden gevolgd, indien men 'er geen hulpmiddel aan toebrengt, te maken, moet men zich herinneren, hoe zij aangelegd en wat haare beginſels geweest zijn. De Hollanders, natuurlijker wijze meer geneigd tot handel en ſcheepvaart, dan tot den landbouw, zagen in 't eerst in hunne veroveringen, en bezittingen in Amerika niet anders, dan nieuwe wegen en middelen om hunne ſcheepvaart en hunnen koophandel te vermeerderen: indien zij om de aarde dachten, was het ſlechts voor zoo verre zij zig vleiden, 'er eenige goud- of zilvermijnen in te zullen vinden. Niet dat eenige bijzondere lieden in Holland wel dra de groote voordeelen zagen, welken men uit het bebouwen der landen in Amerika konde trekken, en dat de voorſpoed, welken 'er andere volken door genooten, hen niet tot diergelijke ondernemingen uitlokte, maar door het uitſluitend voorrecht, welk de westindiſche Maatſchappij ten aanzien van den handel en vaart op Amerika bezat, wederhouden, konden zij 'er geen deel in neemen, dan met hunne rijkdommen te beſteeden in het bebouwen van landen, door buitenlandſche volken in Amerika on-

(a) D. II. bladz. 210. en volg.

ondernomen. Men wil, dat de franſche Volkplantingen hunnen eerſten voorſpoed en den bloeienden ſtaat, waar toe zij gekomen zijn, verſchuldigd zijn aan de geldleeningen, welken onze kooplieden haar hebben gedaan; want, offchoon de Franſchen de laatſte zijn geweest, die zich op dit voorwerp hebben toegelegd, zijn zij 'er echter beter dan eenig ander volk in geſlaagd. Moogelijk heeft de goede uitſlag hunner onderneemingen eindelijk onze Westindiſche Maatſchappij de oogen omtrent haar waar belang geopend. Deze Maatſchappij, zoo zeer van haare eerſte grootheid vervallen, en 'er niets meer dan eene ſchaduwe van behouden hebbende, zag eindelijk, dat alle haare bezittingen in Amerika, en haar uitſluitende handel zelve haar tot eenen last zouden worden, zoo zij niet voor een groot gedeelte afzag van de uitſluitende voorrechten, die zij bezat. Zij zag, dat haar voorrecht, in zekere opzigten, meer tot haar verderf dan tot haar welzijn ſtrekte.

Het geen bij anderen gedaan wierdt, heeft vermoedelijk haaren ijver eindelijk gewekt, en haar doen beſluiten om dezelve wegen in te ſlaan en te beproeven. Om aan dit doelwit en aan de nieuwe uitzichten welke zij maakte te voldoen, werd zij te rade, om, in het jaar 1682, Suriname te koopen onder de bepaalingen bij 't Octrooi, van 't welk wij te vooren (*a*) de inleiding opgegeeven hebben, vermeld. Men ziet 'er de beweegredenen van dezen aankoop, het oogmerk, welk men 'er zig bij voorſtelde; en de middelen, door welken men heeft gemeend het zelve te zullen kunnen bereiken. Dit Octrooi was niet zoo dra be-

(*a*) D. II. bl. 171.

bekend, of het wekte de oplettendheid onzer kooplieden, die daar en boven door de winſten, welken de Engelſchen uit hunne zuiker-plantaadjen trokken, aangemoedigd werden.

Wij kunnen hier niet onopgemerkt voorbijgaan, dat, indien de onzen de onnoemelijke ſchatten, welken zij geduurende den oorlog tegen Spanje hebben verzameld, niet hadden bezeten; of wel indien hun handel en hunne manufactuuren zoodaanig gebloeid hadden, dat zij 'er al hunne kapitaalen in hadden kunnen gebruiken, zij naar alle waarſchijnelijkheid weinig of geen trek zouden hebben gehad, om in Suriname plantaadjen aan te leggen. De overvloed van geld, de noodzaakelijkheid van hetzelve uit te zetten, het verloopen van takken van koophandel, die hen te vooren met voordeel hadden bezig gehouden, het verval der manufactuuren, waren even zoo veele beweegredenen, die den onzen gretiglijk de gelegenheid deeden waarnemen, welke deze nieuwe bron van bezigheden hun aanbood. De franſche vluchtelingen, die toen bij aanhoudendheid hun Vaderland verlieten, moesten hun ook noodzaakelijk het middel om zulks met voordeel te doen, gemakkelijk maaken: want onbebouwde landerijen in Amerika te gaan bebouwen, had niets in zich, waarop onze welgeſtelde lieden konden verlekkerd worden: de vreemdelingen waren daar tegen blijde, dat zij gelegenheid vonden, om zich ergens neder te zetten; en hun lag 'er weinig aan gelegen, waar. Men moet mede nog aanmerken, dat deze nieuwe onderneemingen zeer aanzienlijke kapitaalen vorderden, om 'er alle de kosten van goed te maken, zoo tot het koopen van ſlaaven als tot het bouwen van huizen, en lootſen; en dat men teffens onderneemers moest vinden, die rijk genoeg waren, om die kosten te doen, de vruchten dezer eer-

eerſte uitſchotten, ten minſte voor eenige jaaren, te miſſen; en daar en boven nog jaarlijks deze eerſte uitſchotten te vermeerderen tot onderhoud der ſlaaven en andere ongelden, die de landbouw vorderde: aan de andere zijde, werden tot deze onderneemingen handen vereischt, dat is te zeggen, menſchen, die, bij gebrek van bezigheid en beſtand, genegen waren naar Amerika te gaan. Die menſchen (gelijk wij zoo even hebben gezegd) werden in Holland gevonden onder de vluchtelingen, die herwaards uit Frankrijk waren gekomen, en nog dagelijks kwamen vluchten, bij welken zich in 't vervolg nog andere vreemdelingen voegden, die dus in Hollands rijkdom de middelen vonden om aan een beſtand te geraaken, aanzienlijke middelen te bekomen, en aan het Gemeenebest een nieuwen tak van koophandel en ſcheepvaart te verſchaffen, dien men, weinig tijds geleeden, hooger dan de voordeelen, welken de Oostindiſche Maatſchappij 't Gemeenebest aanbrengt, geſchat heeft. Doch het is verre van daar, dat deze Volkplanting lang het heuglijk vooruitzigt heeft vertoond, hetwelke zij ſcheen te zullen bereiken.

Wij hebben hier voren verſlag gedaan van den hagchelijken toeſtand, waarin zij zich bevindt, door de geduurige invallen, verwoestingen, en kwellingen, waaraan zij van wegens de weggeloopen en bruine Negers is blootgeſteld. Wij zouden 'er kunnen bijvoegen de gebreken in 't burgerlijk beſtier, de ſtaaltjens van willekeurig gezag, het gebrek eener regelmaatige rechtſpleeging, en meer andere misbruiken, waar over de Planters meer dan eens hebben geklaagd. Wij ſtappen die over, en zullen ons bij eene aanmerking bepaalen, welke wij vermeenen niet onaangeroerd te mogen laaten. Hunne Hoog Mogendheden verklaaren bij het

Octrooi,

Octrooi, dat hoogst dezelven de articulen van hetzelve gunnen, conſenteeren, en accordeeren, als *een Octrooi ofte Privilegie* gegeeven ten *voordeele en tot gerustheid*, (let wel) van *alle die geene* DEWELKE ZICH OP DE VOORSCHREVE COLONIE AL BEREIDS TER NEDER HEBBEN GESTELD, OF NOG SULLEN KOMEN TE BEGEEVEN, *zonder dat daar van ooit, zelfs bij* DE MAGTEN VAN DEEZE LANDEN, *ten nadeele* VAN DE OPGESETENEN *aldaar zal mogen werden gerecedeerd*: wordende in het IV. art. van 't zelve octrooi vastgeſteld, „ dat de eerste tien jaaren verloopen zynde, „ de gemelde Compagnie niet en zal vermogen „ OOIT OF OOIT eenige laſten of impoſitien „ op te ſtellen, ofte te heffen, buiten die ge„ ne, dewelke in dit Articul ſpecifiquelyk ſtaan „ ter nedergeſteld, ten ware *uit nood ende te ge„ lijkelyk* MET VRY EN LIBER CONSENT *van „ den Gouverneur en den Polityken Raed aldaer.*" Zekerlijk moesten zulke inzigten en verzekeringen, vooral wanneer men daar bij gade ſloeg hoe 'er, bij de Inleiding van 't Octrooi, van het beſtaan en welweezen der Colonien gedagt was, eene algemeene graagte en lust wekken; en veele lieden aanzetten om 'er op deeze of geene wijze in te deelen: maar aan een anderen kant, wat uitwerking heeft het afwijken en niet nakomen van 't geen het Octrooi verzekerde moeten hebben? Mogelijk is 'er nooit eene Mogendheid geweest, op welke de onderzaaten, en vooral de vreemden meer vertrouwen geſteld hebben dan op onzen Staat. Hoe is het 'er nu mede gelegen? Ieder heeft een ſchrik voor de Colonien; men blijft 'er uit nood in, zoo wel als in de zaaken die 'er betrekking toe hebben. Het is genoeg, dat men zegge, dat een Comptoir op de

de West handelt, om hetzelve buiten crediet te zetten. Het vertrouwen doet alles onderneemen, het mistrouwen alles verlaaten. Mogten zulken onzer Landgenooten, welke deel aan 't hoog gezag hebben, van die waarheid overtuigd worden en 'er zich naar oefenen!

De eerſte aanleg der plantaadjen in Suriname geſchiedde op onderſcheiden wijzen, hoewel altijd met onderſtand en onder beſtier van den eener of anderen koopman. Eenigen gingen naar Suriname, om 'er zelven op hunne kosten en voor hunne rekening plantaadjen aan te leggen; anderen ſchooten 'er eeniglijk geld toe, het zij voor 't geheel of voor een gedeelte, bedingende behoorlijke renten van de geſchooten penningen, en de *correspondentie* der Planteren. Men begrijpt ligtelijk, dat deze verbintenisſen op verſcheiden wijzen konden worden ingericht en zeer veſchillend zijn. De eerſte poogingen en de voorſpoed, dien 'er deze nieuwe bewooners der nieuwe wereld hadden, gingen alle verwachting te boven. Wel dra zag men hen in Europa wederkeeren, en daar met een buitengewoonen rijkdom praalen: en dewijl de zintuigen altijd het meest getroffen worden door de ſchoonſte zijde der voorwerpen, die zich met luister vertoonen, zoo werden de onzen door deze nieuwe bron van rijkdom ligt getroffen en verlekkerd op een middel van ſchatten te vergaderen, 't welk tot dien tijd toe hun onbekend was geweest, en welk niet nalaten kon hen aan te prikkelen.

De opgang van Suriname, de fortuin, welke 'er veele vreemdelingen maakten, en de hoop van 'er eene volkomen burgerlijke vrijheid te genieten, moesten ook nog andere vreemdelingen uitlokken, om 'er naar toe te gaan. Daar kwamen Duitſchers, Zwitzers en andere vreemdelingen zich om

ſtrijd

ſtrijd aanbieden, om in de nieuwe Volkplanting te worden gebruikt, en vonden ligtelijk gehoor. Het ging 'er mede als met alle nieuwigheden. Door den ſtroom weg gevoerd, werd de voorzigtigheid niet altijd even zeer op 't oog gehouden. De kooplieden zagen alleen op de voordeelen der *commisſie* of *correspondentie*: de Planter op het middel om ſnellijk tot geluk te geraaken, of ten minſte tot een beſtaan te komen: op dien voet werden wederzijds de voordeelen, die zij uit deze verbintenisſen zouden kunnen trekken, zonder veel acht te ſlaan op de gevaaren, waar aan zij zich bloot ſtelden, berekend. Die geenen der Planteren, die zoo gelukkig waren geweest van 'er rijk te worden, verlieten, zoo ſpoedig zij konden, Suriname, het beſtier hunner Plantaadjen aan bewindslieden, gemagtigden, of beſtierders overlaatende. Wel dra bevonden zich de grootſte eigenaars van Surinaamſche vaste goederen met 'er woon in Europa: de plantaadjen werden aangemerkt als opgegaarde ſchatten, daar men in het toekomende ſlechts de vruchten van te trekken had. Bij 't overlijden van die eigenaars, kwamen hunne plantaadjen met hunne overige goederen aan hunne kinderen of andere erfgenaamen, en altijd aan lieden, die, weinig kennis hebbende van den aart van diergelijke zaaken, nog minder in ſtaat waren om 'er de hand aan te houden. Genoodzaakt zijnde, om, voor zoo veel de correspondentie aanging, op een koopman te berusten, en, voor zoo veel het beſtier, ter plaatſe daar de goederen gelegen waren, belangde, op die geenen te betrouwen, die 'er bewindslieden of beſtierders van waren, moesten zij onvermijdelijk onkundig zijn van den ſtaat hunner bezittingen. Zoo lange de jaarlijkſche balancen wel uitkwamen, en zij bij den duur eene goede inkomst

ge

genooten, die altijd aanzienlijk genoeg was, om dat men dezelve zonder moeite en arbeid verkreeg, ging het wel: en men bleef zonder kommer en zorg. Uit een tegenwoordig genot van het toekomende oordeelende, kwam het niet eens bij hen op, dat de omſtandigheden zouden kunnen veranderen, dat de plantaadjen aan rampen onderhevig waren, dat zij in ſlechten ſtaat zouden kunnen geraaken. Nog minder nam men in aanmerking, dat de plantaadjen op die wijze niet waren aangelegd, en dat zij door afweezige en onbedreeven eigenaars niet in ſtaat waren gebragt, om zoo groote inkomſten te geeven. Men bedagt niet, dat zij tot dien bloeienden ſtaat niet dan met grooten en aanhoudenden arbeid, vlijt, en wakkerheid waren gekomen. Men dagt al mede niet om 't gevaar, welk 'er in ſtak, om de zorg en 't beſtier van eene zaak van die natuur in de handen van vreemdelingen en huurlingen, die dikwijls noch bekwaamheid, noch yver, noch hartelijkheid voor de zaak hadden, te laaten. De groote middelen welke men te Suriname verkreegen had, en die 'er nog bij aanhouding verkregen werden, maakten een te diepen indruk, dan dat men zich de moeite zoude hebben gegeeven, om op de zwaarigheden, die deze zaaken kwaalijk zouden kunnen doen afloopen, te denken. Men geloofde ter goeder trouw, dat allerlei ſoort van lieden even zeer in ſtaat was, om de zaaken eener plantaadje wel te beſtieren, even gelijk men gelooft, dat allerlei ſoort van lieden tot de regering van landen en ſteden bekwaam is. Men maakte geen onderſcheid meer in de keuze van hun, die men derwaards zond. Suriname werd even als Oost-Indië eene wijkplaats voor lieden van ſlecht gedrag, voor zulken, die in Holland hunne eigen zaaken kwaalijk hadden aangeleid, of die men nergens toe wist te gebruiken.

Daar

Daar uit ontſtonden ſlechte behandelingen van ſlaaven, muiterijen, gebrek van een goed burgerlijk beſtier, eindelijk duizend rampen, die den eigenaars eindelijk de oogen deeden openen. Toen meer getroffen door de ſchraale inkomst hunner plantaadjen, dan door de oorzaaken, waar aan men dezelve moest toeſchrijven, begonden zij een weerzin te krijgen voor bezittingen, welke hun niet langer toeſcheenen zoo zeker en vast te zijn. De onzen leerden toen door ondervinding eene waarheid, op welke zij eerder bedacht moesten zijn geweest, en nimmer die uit hunne gedachten hebben laaten gaan. Immers konde het hun niet onbewust zijn, dat de beste bezittingen, op welke vaste grondſlagen dezelven ook mogen gebouwd weezen, voor de eigenaars onnut, ja zelfs ſchadelijk worden, zoo dra zij zelven die niet kunnen beſtieren, of 'er ten minſte het oog over houden. Moesten zij niet weeten en overdenken, dat het zeldzaam is bewindslieden te vinden, die ijverig en getrouw genoeg zijn, om daar in niet dan het belang huns meeſters te zoeken, en nog zeldzaamer, diergelijke bewindslieden, die teffens de vereischte bekwaamheden hebben, te vinden onder vreemdelingen, wegens welker opvoeding, geaartheid en zeden men onkundig is; en dat die veel minder gevonden worden onder zulken, welke, in de plaats van blijken van bekwaamheid en eerlijkheid gegeeven te hebben, alleen door hun ſlecht, zorgeloos, of wispeltuurig gedrag bekend waren, en 'er werden gezonden, om dat men geen anderen weg zag omze aan brood te helpen?

Alle de nadeelen hier uit voortwellende werden niet bemerkt, dan naar maate men 'er de uitwerkſels van zag; en ook nog maar alleen van hun, die 'er door moesten lijden. De kooplieden en anderen, welke plantaadjen in eigendom bezaten, zochten zich

van dezelven te ontdoen. Maar waar vond men koopers? dezelfde redenen en oorzaaken, die de eenen deeden neigen omze kwijt te raaken, moesten de anderen affchrikken, omze te koopen. Evenwel, dewijl aan de eene zijde deze redenen niet zoo zeer de Planters, welke in de Volkplanting gezeten zijn, raakten; en, aan eenen anderen kant de verbijstering, veroorzaakt door de schatten, die sommigen daar verkreegen hadden, altijd op de algemeene winzucht der Natie bleef werken; dewijl boven dien alle menschen niet volgens dezelfde grondbeginselen en inzigten hunne gedachten leiden, en te werk gaan; en, vermits men zich altijd verzekerd hield, dat de plantaadjen, wel bebouwd en wel bestierd wordende, noodzaakelijk genoegzaame vruchten moesten voortbrengen, zoo om de interesten van het kapitaal, tot dezelven besteed, te betaalen, als om den Planteren een eerlijk bestaan te verschaffen, vonden de eigenaars nog ligter gelegenheid om zich van hunne plantaadjen te ontdoen, dan zij 't hadden kunnen verwachten.

Nooit schieten de onzen in vernuft te kort als het op zaaken aankomt, welke den handel betreffen. Men kreeg in den zin, zich van de plantaadjen te ontdoen met die aan behoeftigen of min vermoogende Planters te verkoopen, onder voorwaarde van betaaling op tijd, in paaijen, en onder verband van 't verkochte tot zekerheid van de schuld. Ras kwamen 'er koopers; en men vond ook zonder moeite kooplieden, die, om 't voordeel der correspondentie, de betaaling der interesten, en het aflossen der kapitaalen op zich namen, in de verwachting, dat die uit de vruchten of *producten* der plantaadjen, zouden kunnen geschieden, gelijk het ook veeltijds zoo uitgevallen is. Dit maakte, dat men koopers vond; en dit middel, van zich aan de eene

zijde

zijde van eene plantaadje te ontdoen en 'er aan den anderen kant eene te kunnen magtig worden, maakte wederom opgang. De plaantaadjen, die in verval waren geraakt, begonden, bij het veranderen van eigenaars en beſtierders, weder te bloeien. Men had zorg gedraagen van naar den perſoon, aan wien men verkocht, te verneemen, en men meende, dat deze voorzorg genoeg was. De kooplieden, welke de zaaken der Planteren hier te lande in handen hadden, maakten geen zwaarigheid om in verſchot te zijn, en hunne verſchotten te vermeerderen, voor welken zij een interest tegen een half ten honderd 's maands rekenden. De Planters bedienden zich van de gunſtige gedachten, die men van hunne zaaken had, om meerder uitgebreidheid aan hunne bezittingen te geeven, en maakten geen zwaarigheid groote ſommen op te neemen. Van wederzijde vond men 'er zijne rekening bij; de Planter met meerder te kunnen doen zonder veel meer omſlag; en zijn Correspondent met een diergelijk voordeel, alzo de correspondentie vóór groote plantaadjen weinig meer tijds en moeite, dan voor eene kleine, kosten, en de proviſien merkelijk ſcheelen: de plantaadjen groeiden van tijd tot tijd ſpoedig aan, en maakten van Suriname eene der rijkſte ſpringaders van onzen handel. Planters, die geen andere goederen hadden, dan hunne nijverheid en werkzaamheid, kwamen door dit middel aan zeer aanzienelijke rijkdommen.

Het is met den aart der menſchen zoo geſteld, dat zij nooit maat kunnen houden, vooral wanneer zij door buitengewoonen voorſpoed, en wel inzonderheid door het uitzigt van groote winst, worden aangeſpoord. Kooplieden, die hunne zaaken hadden ingericht naar een ontwerp van koophandel met de Planters, en die 'er jaarlijks eene

aanzienelijke winst van trokken, lieten zich ongevoeliglijk inwikkelen in verbintenisſen, die hunne vermogens te boven gingen. Zij zagen zich daar door genoodzaakt zelve geld op te neemen. Zij vonden dit ligtelijk, met de verbandbrieven, die zij in handen hadden, en waarbij de plantaadjen, waarop zij geld geſchoten hadden, aan hun verbonden waren, te pand te geeven. Zoo lang als de waaren, welken de Planters uit Suriname overzonden, toereikende waren, om de interesten te betaalen, of dat de kooplieden bij gebrek van waaren, die interesten uit hunne eigen beurs betaalden, bleeven deze geldopneemingen ſtand houden: maar, nadien deze handel gegrond was op eene gewisſe overzending van waaren, genoeg toereikende, om de interesten der opgenomen gelden te voldoen, zoo moest 'er natuurlijker wijze uit voortſpruiten, dat de kooplieden, welke die penningen hadden opgenomen, zich buiten ſtaat moesten bevinden, om hunne ſchulden te betaalen, zoo draa de waaren, die de Planters overzonden, niet zoo veel konden opleveren als, er tot die betaalingen noodig was. Dit geval, op 't welk men niet gedagt, of het welk men zich voorgeſteld had nimmer te zullen gebeuren, om dat de neiging tot winst ons dikwijls de kans van verlies over het hoofd doet zien, of ons te ligt doet vertrouwen, dat 'er wel het een of 't ander middel te vinden zal zijn, als het wat tegen loopt, kwam eindelijk op, en deed deze ſoort van geldopneemingen haar crediet verliezen. Gegoede lieden ſlooten hunne beurzen; de algemeene geneigtheid om op plantaadjen geld te ſchieten verſlapte, en eene menigte Planters raakten buiten onderſtand, en dus buiten vermogen om hun eigendom te behouden. Dit bragt eene geheele verwarring in de ſurinaamſche zaaken.

ONS

ONS hollandſch vernuft, vruchtbaar in alles wat ſcheepvaart en koophandel betreft, en nimmer uitputtelijk, wanneer het op diergelijke zaaken aankomt, deed een ander middel uitvinden, om den handel op Suriname weder in *crediet* te brengen. Men lag zich toe om geld voor de Planters op te neemen bij wijze van algemeene geldopneemingen, waarin ieder kon deel nemen. De penningen werden geſchooten, op recepisſen of obligatien aan een Koopman als *Directeur* van die *Negotiatie*, bijna op dezelfde wijze en op denzelfden voet, als men geld opneemt voor Vorsten en Gemeenſchappen. Die koopman als bewindsman, moest de producten der plantaadjen, welken de Planters zich verbonden hem toe te zenden, ontvangen, en in hunne noodwendigheden voorzien. De Planters verbonden zich met verbandbrieven te verlijden, ten behoeven der houders der obligatien, die aan den bewindsman werden ter hand geſteld. Om meer crediet aan deze geldopneemingen bij te zetten, ſtelde men twee of drie aanzienelijke lieden tot Gemagtigden of *Commisſarisſen* aan, die inzonderheid voor en ten behoeve der geldſchieteren het oog over de zaaken hebben, en voor derzelver belangen zorgen zouden. De bewindsman was daarenboven verplicht jaarlijks den gemagtigden rekenſchap van zijn bewind en den ſtaat der geldopneeming te doen.

MEN kan niet ontkennen, dat het ontwerp, om op deze wijze het algemeen in het bedrijf der Volkplantingen belang te doen neemen, aan gegoede lieden een middel te verſchaffen om hun geld uit te zetten, en den Planteren eene gelegenheid om aan penningen te komen, zeer goed ware; ook nam dit op. De obligatien ten laste der Planteren van Suriname kreegen cours, als andere *publique effecten*: zij vermeerderden de menigte van voorwerpen van

den koophandel. Men wil dat de penningen, welken op deze wijze aan de Volkplanting Suriname zijn opgeſchooten, ſeſtig millioenen hebben beloopen; en dat die, welke aan andere Volkplantingen zijn verſtrekt, veertig millioenen bedraagen; dus door die geldleeningen honderd millioenen in de *circulatie* van den koophandel gebragt zouden zijn. Het is niet te gelooven, welk een toeloop deze negotiatien gehad hebben; doch deze zelfde groote toeloop is oorzaak geweest, dat 'er misbruik van gemaakt is. Daar word gezegd, dat ſommige eigenaars van plantaadjen middel vonden, om dezelven verre boven haare weezentlijke waarde te doen ſchatten; en, met behulp van deze valſche ſchattingen, meer geld op te neemen, dan het hun geoorloofd was, alzo de opgeſchooten kapitaalen het vijfachtſte deel dier waarde niet mogten te boven gaan. Men ſtelde niet alleen de landerijen, de boomen, de gebouwen op een al te hoogen prijs; maar men deed ook op de lijst of inventaris van een plantaadje ſtellen de ſlaaven, welken de Planters elkander onderling leenden tegen den tijd, dat de inventaris ſtond gemaakt te worden, om de inventarisſen, waarop de ſchatting der plantaadjen moest geſchieden, te vergrooten. De *producten* der plantaadjen, welken alle aan den bewindsman moesten worden gezonden, werden door ſlinkſche middelen naar elders vervoerd: men bediende zich van engelſche vaartuigen, die te Suriname komen, om 'er een goed gedeelte van te verkoopen. Aan de andere zijde deed de toeloop, dien deze geldopneemingen hadden, dezelven te zeer vermenigvuldigen: en het groot getal deed natuurlijker wijze de bron, die dezelve moest opleveren, opdroogen.

De kooplieden, dieze ondernamen, 'er zich mede belastende zonder volkomen zeker te zijn van de be-

benoodigde penningen te zullen vinden, zagen zich genoodzaakt dezelve op te ſchieten, en kapitaalen op te neemen, om zich daar toe in ſtaat te ſtellen. Zoo lang de plantaadjen vruchten genoeg opleverden om de interesten te betaalen, of wel, zoo lang de bewindslieden in ſtaat bleeven, om daar aan te voldoen, behielden die geldopneemingen haar crediet, en men had ten haaren opzigte geene de minſte bekommering. De *effecten* of *obligatien* van verſcheiden dezer geldopneeningen zijn dikwijls hooger dan het kapitaal verkocht. Dus vergaapt de menſch zich aan den bedriegelijkſten uiterlijken ſchijn. De geldſchieters, en de houders der obligatien maakten ſtaat op de betaaling der interesten met zulk een vast vertrouwen, dat men 'er zich met reden over zoude mogen verwonderen, indien men niet wist, hoe ligt een menſch zich zelven kan bedriegen. De houders der obligatien telden op de inkomſten, en regelden 'er hunne teering meer of min na, daar zij nochtans ligtelijk hadden kunnen opmerken, dat de Planters niet beveiligd waren voor onvoorziene rampen en toevallen; dat de gewaſſen ſomtijds ſlecht uitvallen, of ook wel niets opleveren kunnen; dat de plantaadjen meer of min bloot ſtaan voor onvoorziene toevallen, als, bij voorbeeld, voor ſtrooperijen der ſlaaven, aardbeevingen, aanvallen des vijands; eindelijk voor duizend onheilen, die men niet kan voorzien, veel min voorkomen; dat daarenboven de prijzen der waaren kunnen daalen; en zelfs zoo laag vallen, dat zij de kosten der bebouwing niet eens kunnen goedmaaken.

WAT ook de oorzaaken geweest mogen zijn, welke gemaakt hebben, dat kooplieden, die met het een of het ander beſtier belast waren, de produkten, welke 'er vereischt werden, om de vervallen in-

teresten te betaalen, niet hebben bekomen, zeker is het, dat veelen zich buiten ſtaat hebben bevonden, daar aan te voldoen. Het crediet van de Negotiatie in ſtaat willende houden, om de correspondentie en daar door hun beſtaan niet te verliezen, hebben zij hunne toevlucht tot het opneemen van geld genomen, en zich in ſchulden geſtoken. Zij meenden in de noodzaakelijkheid van de betaaling der interesten, 't zij in 't geheel, 't zij ten deele, op te moeten ſchorten, eene ſchande te zien, die hun tegen de borst ſtond.

Anderen bevonden zich in nog grooter beſlommering: alle de obligatien, welke het beloop der ſomme, die zij moesten opneemen, uitmaakten, niet hebbende kunnen plaatſen, en zich daarmede overlaaden vindende, hadden zelve geld opgenomen en deze papieren daarvoor verpand. Vervolgens, vreezende, dat, indien zij de interesten niet betaalden, de waarde dezer papieren zoude verminderen, en men hun derhalven de opgenomen penningen zoude opzeggen, bleeven zij de interesten betaalen, tot dat zij eindelijk, zulks niet langer kunnende goedmaaken, genoodzaakt werden 'er geheel en al mede op te houden en eene bankbreuk te maaken. Men herinnere zich hier het geene wij te vooren van den handel in publique effecten hebben gezegd, en men zal zich een denkbeeld kunnen vormen van den val der handeldrijvende huizen, die zich buiten ſtaat hebben gebragt van ſtaande te kunnen blijven.

Het verſlag, 't welk wij hebben gedaan wegens den oorſprong, den opgang en tegenwoordigen toeſtand onzer bezittingen in Suriname en de grondſlagen, waarop de handel, dien wij daar drijven, ſteunt, kan men insgelijks toepaſſen zoo op de overige Volkplantingen van het Gemeenebest; als

op

op die der vreemde volken, bij welken wij belang hebben, en van welken wij voor zeer aanzienelijke ſommen ſchuldeiſchers zijn. Buiten de gevaaren van een ſlechten oogst en andere toevallen, waarvan wij hier boven hebben geſprooken, en die iemand natuurlijk tot de overweeging moeten brengen, dat de Planters aan de geldſchieters geen vast inkomen konden verzekeren, is 'er nog eene andere oorzaak, die de Planters buiten ſtaat kan ſtellen, om 'er aan te voldoen, naamelijk de mededinging der vreemde Volkplantingen. De landerijen in onze Colonien worden beteeld met koffi, zuiker, katoen en cacao; dit zijn de voornaamſte voorwerpen van handel, die 'er de landerijen opleveren: diezelfde vruchten nu worden insgelijks in de franſche en engelſche Volkplantingen geteeld: derhalven is het blijkbaar, dat de prijs dezer waaren moet rijzen en daalen, naar evenredigheid des overvloeds, in welken dezelven ter markt worden gebragt; en dat 'er de prijs zoo laag van kan looper, dat de Planter, indien hij genoodzaakt is zich 'er van te ontdoen, en het oogenblik eener rijzing niet kan afwachten, zoo veel 'er niet van zal maaken, dat hij de kosten, tot het teelen derzelven uitgeſchooten, kan goedmaaken.

Zij, die de beste kennis hebben van diergelijke bezittingen, berekenen, dat, het zesde jaar na de eerſte bebouwing, de uitgeſchooten kosten voor een koffi-plantaadje, van vijftig ſlaaven, vijf en vijftig duizend en tweehonderd guldens hollandsch beloopen: zij rekenen, dat eene plantaadje als dan, tien jaaren, het eene jaar door het andere gerekend, op zijn hoogst veertig duizend ponden koffi kan opleveren. In de ſtukken van wegens eenige Kooplieden en Planters, belang bij de Colonie de Berbice hebben-

de (*a*) den Staaten Generaal overgeleverd, bepaalen die kooplieden den prijs, tot welken de koffi, uit de hollandſche Volkplantingen komende, toen werd verkocht, op 25 of 30 Guldens de honderd pond, het geen voor de zes-en-dertig duizend ponden tegen 27½ guldens, 9900 guldens uitmaakt. De onkosten der verzending, tot in de pakhuizen te Amſterdam, worden begroot op 3220 guldens, zoodaanig dat de zes-en-dertig duzend ponden 6680 guldens zullen beloopen, waarvan men moet aftrekken de kosten, tot het teelen uitgeſchooten, het onderhoud der ſlaaven, het aankoopen van nieuwe ſlaaven, in plaats der afgeſtorvenen, welke uitſchotten men op 4868 guldens begroot. Dus een koffi-plantaadje, door vijftig ſlaaven bebouwd wordende, waartoe men een kapitaal van vijf-en-vijftig duizend twee honderd guldens noodig heeft, jaarlijks niet meer dan 1812 guldens aan inkomſten zal geeven, den prijs tegen 27 gulden 10 ſtuivers de honderd ponden gerekend; het welk ſlechts eene inkomst van 3½ ten honderd is. Daaruit ziet men, dat het geheel en al onmogelijk is den geldſchieteren een interest van vijf of zes ten honderd van de gelden den Planteren opgeſchooten toe te zeggen, gelijk de verbandbrieven in 't algemeen behelzen. Daar en boven heeft men nog in de begrooting, die wij hebben opgegeeven, uitgelaaten, de rechten, de belastingen, en lasten, die de Planters in de Volkplantingen moeten betaalen, en welken men, ten minſte, op 400 guldens kan begrooten; zoo dat de Planters ſlechts eene ſomme van 1400 guldens zullen overhouden, om de interesten van de opgenomen ſommen tot een kapitaal van

55,200

(*a*) Memorie van PIETER PAMA *cum ſuis*, voor JEAN JOLY *cum ſuis &c.*

55,200 guldens te betaalen, en 'er zelve een beſtaan in te vinden.

INDIEN men onze Volkplantingen met dat oog beſchouwt, als wij het zo even gedaan hebben, zoude men bijna in de verbeelding vallen, dat het dwaasheid zoude zijn 'er deel in te neemen: het is ten minste zeker, dat men 'er tegenwoordig dezelfde voordeelen niet van kan verwachten, welken men 'er te vooren van konde trekken. De vreemde Volkplantingen van tijd tot tijd aangroeiende, en daar door de hoeveelheid der zelfde waaren vermenigvuldigd wordende, moet de prijs derzelven op de markten daalen, en daar door het voordeel, op welke de teelt derzelven eertijds konde doen hoopen, afneemen. Echter kan de hoop op winst derzelven ondersteunen. Wij hebben zoo even gezien, dat de prijs der koffi van 25 tot 30 guldens de honderd pond zijnde, de teelt dezer waare verlies doet lijden in plaats van winst te geeven. Laaten wij vooronderſtellen, dat de koffi rijst tot 40 guldeu de honderd pond, zoo zal eene koffi-plantaadje, zoo als wij hier boven hebben beſchreeven, ten derde meer opbrengen, en zal bij gevolg, in plaats van 9900 guldens 13200 guldens geeven, en derhalven zal zulks, na aftrek der onkosten, eene inkomſte van 5212 guldens, in plaatſe van 1819 guldens zijn. Dus zal het kapitaal van 55,200 guldens, welk 'er aan beſteed is, omtrent negen en een half ten honderd, in plaats van drie en een half ten honderd, geeven: zoo dat de Planters, na betaaling der interesten van het kapitaal, meer of min vier ten honderd 'er van zullen trekken, 't welk zekerlijk geen groote inkomst is, als men de gevaaren en rampen, waaraan de plantaadjen zijn blootgeſteld, in aanmerking neemt, en welken men gemeenelijk ſchat op 1½ ten honderd, om dat menze

niet

niet beter koop door goede verzekeraars kan laaten verzekeren. 'Er blijft dan, volgens deze berekening, ſlechts 2½ voor de Planters over; en dit voordeel zal zekerlijk niemand aanlokken, vooral, indien hij in aanmerking neemt, dat 'er meer waarſchijnelijkheid is, dat de koffi beneden de acht ſtuivers het pond blijven zal, dan dat dezelve zal rijzen. Geene anderen derhalven dan lieden, die rijk genoeg zijn om deze bezittingen uit hunne eigen middelen, en zonder geld op te neemen, te kunnen onderhouden, en die geen beter middel kunnen vinden, om hun geld te beſteeden, kunnen 'er hunne rekening bij vinden; maar dewijl de Volkplantingen geen aangenaam verblijf verſchaffen om 'er welgeſtelde lieden naar toe te lokken, is 'er ook niet veel waarſchijnelijkheid, dat rijke lieden 'er zich metter woon heenen zullen begeeven. Het zijn (zoo als wij reeds gemeld hebben) franſche vluchtelingen en andere vreemdelingen, die zich naar Suriname hebben begeven om het land te bebouwen, en 'er een beſtaan te zoeken: zij zijn 't geweest, die door hunnen arbeid, hunne werkzaamheid en nijverheid de Volkplanting hebben doen bloeijen; maar, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, de rijke eigenaars zijn ſchielijk in Europa te rug gekeerd, om daar hun leeven te ſlijten, en tegenwoordig ſteeken de planters dieper in ſchuld dan hunne plantaadjen waardig zijn.

Tot hier toe hebben wij niet geſproken van het nadeel, het welk de belastingen en verdere rechten, welke op de Planters geheeven worden aan de Colonien van 'den Staat toebrengen. Is het wel noodig, dat wij hier in 't bijzonder doen opmerken, dat naar maate deze rechten, deze belastingen, en deze lasten zwaar, en de leevensmiddelen in eene Volkplanting duur zijn, het voordeel, 't welk

men

men zich vleien kan uit deze ſoort van bezittingen te trekken moet verminderen, en daar door de neiging, welke men mogt hebben, om te beproeven, of men zijn geluk in de Volkplantingen kan maaken, doen verkoelen: de inleiding, die Hunne Hoogmogendheden voor het Octroi van Suriname, aan de westindiſche Maatſchappij hebben verleend (*a*), en van welke wij (bladz.) gewag gemaakt hebben, doet alles af. In het algemeen kan men op de amerikaanſche Volkplantingen toepaſſen alle de aanmerkingen, welken men omtrent den handel van *oeconomie* maakt. Welke natie zich ook op het bebouwen der landen mooge toeleggen, zij, die met de meeste zuinigheid te werk gaat, die het minst bezwaard is met kosten en belastingen, zal de overhand op alle anderen behouden.

De Heer *William Burck* doet een engelſch Planter op dit ſtuk op deze wijze ſpreeken (*b*).

„ Men zoude meenen, dat, daar wij zoo verre
„ uit het oog van het oppergezag gezeten zijn,
„ wij buiten ſtaat zijn om deszelfs beſcherming te
„ genieten, maar niet om deszelfs overlast te ge-
„ voelen. Ik zoude nooit gedaan hebben, indien
„ ik de rampen, welke ons van onze kindsheid af
„ overſtelpen, en die onzen leevensdraad verkorten,
„ wilde optellen. De rampen, welken wij in onze
„ Volkplantingen ondergaan, brengen niets toe tot
„ het onderhouden van een koſtbaar burgerlijk be-
„ ſtier, beter geſchikt voor een bevestigd en onaf-
„ hangelijk land, welks rijkdommen en magt het
„ hoogſte toppunt hebben bereikt, dan voor nieuw-
„ aangelegde Volkplantingen, tot welken niemand
„ meent te behooren, gelijk als hij tot zijn vader-
„ land

(*a*) Zie II. D. bl. 161.
(*b*) *Hiſtoire des Colonies Europeennes* Tom. II. p. 122.

„ land behoort, en die gebrek hebben aan de on-
„ ontbeerlijkſte leevensmiddelen. Het bouwen en
„ onderhouden van openbaare gebouwen en ſterk-
„ ten is een laſt, welke onze krachten te boven
„ gaat, en ons dien op te leggen is eene handel-
„ wijze, die ſtrijdt met de inzigten, waarmede
„ gij de Volkplantingen aanlegt; want, hoewel gij
„ derzelver voortbrengſels ſlechts houdt voor din-
„ gen, die alleenlijk dienen om de weelde te voe-
„ den, zoo trekt gij 'er des niet te min zeer groot
„ voordeel uit; dewijl gij genoodzaakt zoudt zijn
„ dezelven buiten 's lands te gaan haalen, indien wij
„ 'er U niet van voorzagen. Al was 'er nu niets
„ dan dit eenige, zoo zouden uwe Volkplantingen
„ echter U zeer voordeelig zijn. Maar daar is nog
„ een ander licht, waarin gij dezelven moet be-
„ ſchouwen. Zij verſchaffen U ook waaren, die gij
„ naar andere landen voert, en die dienen om de
„ balans des koophandels naar uwe zijde te doen
„ overſlaan.

„ Al het geheim, om de waaren van een land
„ ſpoediglijk buiten 's lands te vertieren, beſtaat
„ kortelijk hier in, dat men goede waaren hebbe, en
„ dezelven goedkoop overdoe, en de ſtaatkundige
„ huishouding des koophandels beſtaat in het gebrui-
„ ken der middelen, om zulks in des zelfs meeste uit-
„ geſtrektheid, en vooral het laatſte, te bewerken.
„ Hoe kunnen wij nu onze waaren tot denzelfden
„ prijs als de Franſchen geeven, als de eigenaars on-
„ zer plantaadjen vier en een half ten honderd betaa-
„ len van alle de zuikeren, die zij buiten Amerika zen-
„ den, boven den taux op de negers, die dezelven
„ bereiden, en andere belastingen, welke de Regee-
„ ring in dringende nooden invoert, als de Fran-
„ ſchen ten hoogſte niet meer dan een ten honderd
„ van alle zuikeren, die zij vervoeren, betaalen, als

„ zij

„ zij hunne negers voor een laager prijs dan wij
„ koopen, als men hun bij alle gelegenheden begun-
„ ſtigt, en als zij daar en boven arbeidzaamer en
„ zuiniger dan wij zijn? Daar bij, zoo 'er iets on-
„ voorziens voorvalt, zijn wij genoodzaakt ons in
„ ſchulden te ſteeken. Het eiland Barbados beſteed-
„ de eens op een maal dertig duizend ponden ſter-
„ ling aan het bouwen van ſterkten: om niet te
„ zeggen wat kosten dit en de andere eilanden in
„ diergelijke gelegenheden hebben gemaakt. Wij
„ zijn in der daad niets anders dan uwe bewindslie-
„ den, maar gij Engelſchen, die de kooplieden zijt,
„ behoordet alle de kosten te draagen, en de
„ ſchade, die 'er valt, te lyden, dewijl gij alleen
„ al het voordeel trekt, en dat, bij ſlot van reke-
„ ning, de ſchade toch op U komt, welke maatre-
„ gelen gij ook moogt neemen om dezelven te ont-
„ gaan en U zelven te verbergen. Met recht ſtelt
„ gij eene belasting, naar uw welgevallen, op het
„ geen bij U wordt geſleeten, dewijl gij de markt
„ naar uw goedvinden regelt, maar de tauxen, wel-
„ ken gij legt, of gedoogt dat men legt op de ei-
„ landen, komen op U, en uwe koopmanſchap-
„ pen: deze worden hier door des te duurder en gij
„ lijdt 'er door. Indien de rechten, welken gij in
„ Engeland op de producten onzer eilanden legt;
„ ja, indien ſlechts de helft dezer rechten, gelijk
„ betaamelijk is, wierden beſteedt tot onderhoud
„ der Volkplantingen, zouden wij van den last,
„ die ons drukt, ontſlagen zijn, en wij zouden ee-
„ nigzins met onze nabuuren gelijk ſtaan. In den
„ ſtaat, waarin wij tegenwoordig zijn, betaalen
„ wij niet alleen zwaare wedden aan onze Bevel-
„ hebbers, maar men laat ook toe, dat zij zoo veel
„ voordeel, als zij 't doen kunnen, uit onze zwak-
„ heid trekken, door het vorderen van vrijwillige-

„ gif-

„ giften, welken wij hun hebben toegeſtaan, zon-
„ der met onze beurs te raadpleegen. Deze gewoon-
„ te veroorzaakt, dat onze Bevelhebbers duizender-
„ lei middelen in 't werk ſtellen, even zoo weinig
„ hun karakter betaamende, als ſchadelijk voor de
„ Volkplantingen, die zij beſtieren. Dit heeft
„ hen aangezet, om die verdeeldheden die ons ver-
„ ſlinden, en beletten voor de belangen onzer Volk-
„ plantingen te waaken, aan te ſtooken. "

De onze kunnen zekerlijk in alle opzigten die zelfde klagten niet doen, welken de Heer Burck den Planteren in den mond legt. De Algemeene Staaten hebben de Planters op allerlei wijzen begunſtigd en doen zulks nog. De Staaten van Holland begunſtigen de vaart en koophandel op veelerlei wijzen, maar gaan zij, die in Holland het beſtier over de Volkplantingen hebben, wel op dien voet te werk? Boogen zij niet veel eer op een bijzonder dan op een gemeen belang? Beſchouwen zij de Planters niet veel eer als werktuigen, bekwaam om den eigenaaren der Volkplanting eene inkomſte te verſchaffen, dan als bewindslieden, wier arbeid den algemeenen handel van het Gemeenebest kan vermeerderen? Eindelijk, neemen zij wel die wijze grondregelen in acht, welken het Gemeenebest, en Holland in 't bijzonder, beſtendiglijk hebben in acht genomen, om de andere volken in de loop des koophandels te overtreffen, en waar van onze Hooge Magten nooit zijn afgeweeken, dan wanneer een uiterſte nood haar niet toeliet dezelven te volgen? Die geenen, welke kennis van 't beſtier onzer Colonien hebben, kunnen deze vraagen beantwoorden; maar wij kunnen van deze aanmerkingen niet afſtappen, zonder 'er nog eene bij te voegen over de buitenſpoorige kosten, waarop de verkoop en overdragt der plantaadjen komen te loopen, wanneer zij van den eenen

eige-

eigenaar tot den anderen overgaan, en over de wanorde, die in het ter uitvoer leggen van vonnissen of gewijsden plaats heeft. Laaten wij eens vooronderſtellen, dat een Planter eene plantaadje heeft, die honderd en zestig duizend guldens waardig is; dat hij honderd duizend guldens aan opgeſchooten penningen ſchuldig is, waar van jaarlijks zes ten honderd voor intereſt moet worden betaald; dat hij door verlies van ſlaaven, door ſlechte oogſten, of door den laagen prijs der waaren, buiten ſtaat geraake, geduurende het loopende jaar, zoo veel te verſchaffen, dat de vervallen interesten kunnen worden voldaan; een geval, 't welk den nijverſten en braafſten Planter kan overkomen; zoo is hij, hoewel hij zestig duizend guldens aan goederen heeft, in een ſtaat van dood arm te kunnen weezen. Zoo draa een Planter in gebreke blijft de interesten der opgeſchooten penningen op den vervaldag te voldoen, is men (zoo men zegt) volgens den verbandbrief gerechtigd den Planter uit te winnen. Hij, die hem de penningen heeft opgeſchooten, of wel de Directeur der negotiatie, van wien hij dezelven heeft opgenomen, zendt aan zijne *Agendarisſen* bevel om den Planter in rechten te vervolgen, die het vonnis ten zijnen nadeele niet kan ontgaan. Men verkoopt deszelfs plantaadje bij uitwinning: en hoe hoog loopen dan de kosten? Men wil, dat de kosten der verkooping in zoodaanig een geval 25 ten honderd komen te bedraagen, en dat de Agendarisſen daar van tien ten honderd voor hun aandeel trekken. Deze gedwongen verkoopingen brengen nooit de waarde der verkochte goederen op. Een plantaadje, welke weezenlijk honderd zestig duizend gulden waardig is, zal voor honderd twintig, honderd tien, honderd duizend guldens en zelfs voor minder verkocht worden: men heeft 'er

voor minder dan de helft der weezenlijke waarde zien verkoopen, en lieden, alleen door zulke koopen, zien rijk worden, terwijl 'er anderen door aan den bedelzak raakten. Op dien voet zal een Planter, welke eene plantaadje van honderd zestig duizend guldens heeft, en honderd duizend guldens daar op ſchuldig is, bloot ſtaan, om in den grond geholpen te worden, om dat de Voorzienigheid hem geen gewoonen oogst heeft verleend.

Boven dien worden 'er (zoo gezegd word) dikwijls in deze gevallen ſlinkſche middelen in 't werk geſteld, om voor te komen dat 'er zich veele koopers opdoen, en dus te beletten dat de plantaadje voor een behoorlijken prijs verkocht worde, ten einde 'er de koop van te verzekeren aan iemand, dien men 'er mede wil begunſtigen; ongehoorde handelwijzen, die bijna ongelooflijk voorkomen! Hoe zoude men kunnen gelooven, dat onze zeden dermaate zijn verbaſterd, dat men zoodaanige onbetaamelijkheden voor geoorloofd houdt, en dat zij, die het bewind der Volkplantingen in handen hebben, daar niet in voorzien? Wat hier ook van zijn moge, de kosten, die men maaken moet, om de plantaadjen van den eenen eigenaar op den anderen te doen overgaan, zijn (zegt men) in onze Volkplantingen zoo buitenſpoorig hoog, dat dit alleen dikwijls iemand af kan ſchrikken om dezelve te koopen. Want laaten wij eens vooronderſtellen, dat men eene plantaadje heeft gekocht en in eenen bloeienden ſtaat gebragt, wat zal dezelve, na het overlijden des eigenaars, waardig zijn, indien men in dit geval genoodzaakt is dezelve te verkoopen, 't zij om den boedel onder de erfgenaamen te verdeelen, 't zij om andere redenen, zoo de kosten der verkooping en van de overdragt het vierde deel der waarde verſlinden, en indien men gevaar moet loopen van

geen

geen genoegzaam getal gegadingdens tot den koop te vinden? Men is natuurlijker wijze niet zeer geneigd tot het koopen van zaaken, waarvan men zich, als men wil, niet dan met moeite kan ontdoen: vooral neemt men in zaaken van handel in aanmerking het gemak en de moeielijkheid, welken men kan hebben, om zich van eene bezitting te ontdoen; hier op maakt men zijne rekening: nu is het zeker, dat tegenwoordig veele lieden hunne plantaadjen in onze Volkplantingen behouden, niet om het voordeel, hetwelk zij, indien zij dezelven behouden, 'er van trekken, maar om dat zij dezelven meer dan eens geveild hebbende, 'er zich niet van hebben kunnen ontdoen. Is 'er iets meer noodig om allen, die genegenheid mogten hebben, om zich aan dien tak van neering of beſtaan over te geeven, of daar aan eenig geld te beſteeden, den lust te beneemen? Is 'er iets meer noodig, om het verval onzer Volkplantingen vooruit te zien? en heeft men ongelijk, wanneer men onder het getal der oorzaaken, die onzen koophandel doen afneemen, den wankelen ſtaat ſtelt, waarin deszelfs Volkplantingen zich tegenwoordig bevinden? en dat men dien wankelen ſtaat aan gebrek van een behoorlijk beſtier toeſchrijve?

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Crediet-geeven op onze Vaart en Koophandel.

In het voorgaande Hoofddeel hebbenwe gezien noe het geeven van een al te groot crediet medegewerkt heeft tot het verval, waarin onze Volkplantingen zich bevinden. Daar is een ander ſoort van *crediet-geeving*, welke nog ſchadelijker en nog verderflijker is voor onze algemeene vaart en koophandel; ja, verderflijker dan alle de poogingen, welken de Duitſchers, Franſchen, Oosterlingen, de noordſche en andere volken, en inzonderheid de Engelſchen doen, om onze vaart en koophandel aan zich te trekken. Die geldleening beſtaat hier in, dat Comptoiren hier te lande crediet geeven, dat is, betaalingen voor vreemden vooraf op zich neemen, door het accepteeren van wisſelbrieven, of daadlijk dezelven doen, zonder eenige zekerheid in handen te hebben. Een koopman te Rouaan, bij voorbeeld, verzoekt een Comptoir te Amſterdam, om ten zijnen behoeve wisſels te accepteeren en gevolgelijk op den vervaltijd te betaalen, welke door een koopman te Stokholm op hem getrokken zullen worden, en wederom, op den vervaltijd, op hem zelven of op een Comptoir, 't welk hij hem op eene zekere plaats aanwijst, voor 't beloop dier wisſels, wisſelbrieven op twee of drie maanden te trekken. Door dit bedrijf geeft het Comptoir, het welk de acceptatie aanneemt, aan den koopman, welke hem zulks verzoekt, een crediet, van zo veele maanden en dagen, als 'er verloopen tuſſchen den tijd

dat

dat hij de wisſels op hem getrokken accepteert, en den tijd, op welken hij zijn rembours krijgt: en dit crediet geeven word bepaald tot eene zekere ſomme of geſchiedt zonder voorafbepaaling. Tot loon van deze crediet-geeving geniet de koopman, die hetzelve geeft, eene zekere *proviſie*, welke op een derden ten honderd begroot word. Zoo dat een koopman, welke crediet geeft voor honderd duizend guldens, eene winst doet van drie honderd drie- en- dertig guldens zeventien ſtuivers. Die winst doet hij, zonder eenig geld van zijn eigen te gebruiken, vermits hij de betaalingen van de wisſelbrieven, welke op hem getrokken worden, doet met de penningen, welken hij zich bezorgt uit de wisſelbrieven, die hij op zijne beurt trekt, of die hem tot rembourſement gezonden worden, en die hij verhandelt tegen den tijd der betaalinge van de wisſels, welke op hem getrokken zijn.

De hachelijkheid van zodaanig eene negotie is ligt te beſeffen. Zoo ras als de wisſelbrieven, welken de koopman, die crediet geeft, tot zijn rembours trekt of ontvangt, wanbetaaling ontmoeten, verliest hij het beloop van de wisſelbrieven door hem geaccepteerd; en gaat dat beloop boven zijne vermogens, dan moet hij ſpringen. Men lette nu, dat een Credietgeever een derde ten honderd voor proviſie genietende, drie honderd maal crediet moet geeven, eer hij iet gewonnen hebbe: want zoo op de drie honderdſte reize wanbetaaling op het rembours valt, word de geheele winst der voorige reizen weg genomen. Welk menſch is 'er, welk dat gade ſlaat, die gevaar zal willen loopen, om, bij voorbeeld, dertig jaaren te negotieeren in de onzekerheid van alle oogenblikken bankbreukig te worden, en op 't einde der dertig jaaren al de gedaane winst met eenen ſlag te verliezen? Of de luſt tot het drijven van zulk eene negotie wel in ge-

zonde harsſenen kan vallen, kan men met reden in twijfel trekken: echter is dezelve bij ons in zwang: en alleen bij ons, die in den koophandel voor de voorzigtigſte en ſnedigſte te boek willen ſtaan. Veele zwaare Comptoiren hebben 'er de gevolgen van ondervonden: men hoort 'er de naaweenen dagelijks van te Amſterdam; en die geenen, welke het vallen van zekere zwaare Comptoiren, die in vol crediet ſtonden, meer toeſchrijven aan den crediet-handel dan aan andere rampen van koophandel, ſchijnen 'er het beste van onderricht te weezen, en over te oordeelen.

Wij vooronderſtelden hier boven, dat de wisſelbrieven, welke in dien handel gebruikt worden, vernegotieerd worden: en dat dient ook te zijn, zal de Credietgeever geen eigen gelden daar in gebruiken. Maar dat vernegotieeren ontmoet veeltijds al mede zwarigheid: waar door men zich als dan genoodzaakt vind naar hulpmiddelen uit te zien, welke het gevaar vergrooten. (*a*)

Strekt die crediet-handel ten bederve van die geenen, welke 'er zich in begeeven, dezelve doet nog meer ſchade aan den algemeenen koophandel en ſcheepvaart. Dezelve ſtelt de vreemden in ſtaat om eenen rechtſtreekſchen handel te drijven, daar zij, bij mangel van penningen, geen vermoogens toe zouden hebben. De buitenlanders krijgen daar door verſcheiden voordeelen boven ons. 1. Zij krijgen genot van penningen tot minder interest, dan zij in hun land zouden moeten betaalen. 2. Zij worden in ſtaat geſteld, om zonder gereed geld handel te drijven. 3. Het gevaar van de negotie valt op die gee-

(*a*) Zie hier over een klein, doch keurig boekjen, onder den titel van *Aanmerkingen over den toeſtand der koophandels, bijzonderlijk dien van Amſterdam*, gedrukt in 8vo.

geenen, welke hun crediet geeven, en niet op hen zelven. 4. Door het een en ander worden zij in ſtaat geſteld, om duurder in te koopen en tot laager prijzen te verkoopen. 5. Zij raaken 'er door in ſtaat, om 'tgeen zij noodig hebben zelve met hunne ſchepen ter plaatsſe te haalen, daar het valt of gewonnen word.

De Schrijver van de *Aanmerkingen over den toeſtand des koophandels*, welke niet minder vroomheid, dan kunde in zaaken van koophandel toont te bezitten, laat 'er zich dus over uit:

„ De buitenlandſche Fabrieken worden voor een „ groot deel door Hollandſche Credieten gemaintineerd; voor de Suiker, die voor de Berlynſche, „ Stettynſche, Petersburger en andere Rafinaderyen noodig zyn, worden de penningen over hier „ getrokken: gaan die Fabrieken te rug en moeten „ zy ophouden, zo als de ondervinding van ſommigen leert, dan komt het nadeel voor den Hollandſchen Credietgeever, en zo hy de ſchade niet „ kan ſouteneeren, dan lyden zyn Medelandgenoo„ ten. De benoodigde Zyde word in Italiën en „ elders voor de Franſche Fabriek gekocht, en „ voor een groot deel op Credieten alhier geſteld. „ Voor goederen, die uit Vrankryk direct te Land, „ of met ſchepen, naar de Ooſtzee of elders wor„ den gezonden, word op hier getrokken; het zy „ voor den Inkooper, of, zo de Fabrikeur een Com„ ptoir aldaar heeft, voor den Fabrikeur, om dat „ het hem niet convenieert de verkoop, en de daar „ door inkomende penningen af te wachten. De „ Banquier hier accepteert daar voor, om tegen „ een Intreſt van drie per honderd remiſes daar te„ gen te wachten, of zelven benoodigd zynde op „ Parys te trekken, alwaar de Banquier ſomtyds „ wel guarandeert voor den Fabrikeur te Lions, maar

„ 't hem niet convenieert om de reëele verſchotten
„ te doen.

„ Sommige Zwitſers en Duitſchers reizen Zwit-
„ ſerland en Duitſchland af, om Commisſien van
„ Lywaaten enz. by de Compagnies Verkooping
„ voor hun proviſie op te koopen; addresſeeren
„ zich by de Banquiers alhier, die hen tot dat ein-
„ de Credieten in Engeland ſtellen, of by onze Oos-
„ tind. Comp. hun naamen leenen, om die goede-
„ ren te ontfangen en te betaalen, tegen een per
„ honderd proviſie; zenden die vervolgens weg, of
„ leverenze hier aan een ander uit, en verwachten
„ van den Reiziger geduldig remiſes, tegen drie
„ ten honderd in 't jaar, daar voorheen die gee-
„ nen, welken de goederen benoodigd waren, by
„ onze Lywatiers en anderen kwamen koopen, en
„ gefideerd wierden, naar maate men by onder-
„ vinding wiſt, dat dezelven goed waren.

„ Dit alles hebben wy te danken aan de faciele
„ Credietgeevingen en Acceptatien. Is het te ver-
„ wonderen dat ons Land ten gronde gaat? en is
„ hetzelve op die manier groot geworden? Heeft
„ men ooit zo veel vreemde ſchepen gezien, daar
„ de onze van dag tot dag afneemen? Was het niet
„ dat onze Coloniën, ſedert eenige jaaren in ſcheep-
„ vaart waren toegenomen, men zoude het nog
„ klaarder ontdekken. Onze Aſſuradeurs zyn om-
„ trent de vermeerdering der vreemde ſchepen zo
„ veel te ſterker overtuigd, die, terwyl de faillis-
„ menten, die de Credietgeevingen iets ſchynen
„ te verminderen, het een na het ander, hoog ge-
„ noeg verzekerd zynde, komen te blyven; zwaa-
„ re Avary Groſſe maken, en voor rekening van
„ onze Aſſuradeurs verbeterd worden.

„ Het verminderen der Scheepvaart doet dui-
„ zenden, zo Arbeidslieden als Winkeliers, zuch-
„ ten;

„ ten; vermindert onze Zeelieden, en door de
„ verminderende Negotie, gaat Fabrikeur, Win-
„ kelier, en alles ten gronde, het Land mist
„ zyn inkomsten, en doet de belastinge niet ver-
„ minderen, waar door het onmogelyker word de
„ Fabrieken en Trafieken te ontlasten van sommi-
„ ge Impositien, daar andere soortgelyke, in an-
„ dere Landen geen lasten hebben, en merkelyk
„ mindere Arbeidsloonen. De Rentenier is niet in
„ staat zyn geld te emploijeeren, om dat de Ne-
„ gotie dat niet noodig heeft: de Banquier alleen
„ kan hem daar van ontlasten, met Wisselbrieven
„ te verdiscompteeren, en voor zyn rekening en
„ risico Credieten in blanco, aan Buitenlanders te
„ geeven, of om het te emploijeeren voor buiten-
„ landsche Negotiatien, die nu geprefereert wor-
„ den, om dat 'er meerder mede te verdienen is
„ dan een derde per honderd, en ook minder ge-
„ vaar in gelegen is voor de Banquiers, of die de
„ Commisien van die Negotiatiën hebben, waar
„ van men hedendaags nog de bewyzen ziet, ter-
„ wyl men niet considereert dat wy aan anderen, ja
„ laat ik zeggen, aan onze Vyanden in de Com-
„ mercie en Koophandel, een mes in de handen
„ geeven, om ons zelven de keel afteſnyden, met
„ vooreerst die penningen te emploijeeren tot ver-
„ betering van hun Commercie of Navigatie, of
„ om hun Ingezetenen te ontlasten van meerdere
„ Contributiën, en hun dus in staat te stellen om
„ hun Handel meerder te kunnen uitbreiden, zo
„ als Engeland, 't Keizerryk, Vrankryk, Dene-
„ marken, Zweden, de Eilanden, en andere Ry-
„ ken, ons doen ondervinden: behalven nog het
„ gevaar daar wy in zyn, om by de minste veran-
„ dering van zaaken, beroofd te worden van Ca-
„ pitaal en Intresten, zo als Silesien, Vrankryk

„ en anderen Geldleeners reeds proeven gegeeven
„ hebben. Het is ook remarquabel, dat by pre-
„ ſentatie van afloſſing van vreemde Negotiatien,
„ ja zelfs by 't reduceeren der Intreſſen, die Effec-
„ ten boven 't Capitaal in de Pryscouranten geno-
„ teerd worden, en mogelyk ook zodanig zyn.
„ Denkelyk zal dit ook wel de voornaamſte reden
„ wezen waarom de Eigenaars de prolongatie der
„ gereduceerde Obligatien prefereeren, boven de
„ afloſſing.

„ Meer en meer word men overtuigd, dat de
„ Koophandel en Scheepvaart de Zuilen van een
„ Staat zyn, en nog meer in Landen, die in zich
„ zelve geen producten hebben; maar moeſten de
„ Landen, die hier negotieeren, of by wien het
„ Hollandſch Geld belegd word, hunne ſchulden
„ betaalen, en het onderhoud en de koſten door
„ hunne Ingezetenen gefourneerd worden, daar zou
„ niet veel overblyven tot verbetering des Koo-
„ handels, en nog minder om ons te ruïneeren.

„ De ſlagen, die 'er vallen by faillisſementen,
„ komen die niet op de beſte en gegoedſte Ingeze-
„ tenen, door de reukelooze engagementen van
„ ſommigen? want aan hun is het, daar 't Papier
„ aan moet geſleeten, of Penningen van moeten
„ genegotieerd worden.

„ Is het te verwonderen, dat braave, deugdzaa-
„ me en gereputeerde Kooplieden, die tot eer van
„ onze Beurs ſtrekten, den Koophandel quiteeren,
„ of dat men de voornaamſte Huizen uit onkunde
„ met hunne Familien geruïneerd ziet worden?
„ Het is byna onmogelyk om een Banquier, zo
„ lang hy in Crediet is, te taxeeren; want zo
„ lang zulks duurt, zet hy Millioenen om, 't welk
„ op 't laaſt zo wel kan weezen om hem te ſauvee-
„ ren, als dat het voor rekening van anderen is.

„ De

„ De dagelykſche droevige ondervinding bewyst
„ het aangehaalde, en het is te vreezen, dat, zo
„ eenige, die hunne particuliere belangen, wel-
„ ken zy met 'er daad toonen boven dat van 't al-
„ gemeen te ſtellen, niet door de waakzaamheid
„ en magt dier geenen, welken het algemeene wel-
„ zyn der Stad hebben op zich genomen, en is toe-
„ vertrouwd, daar in verhinderd worden, eindelyk
„ de totaale ondergang van deeze Republiek te wach-
„ ten is".

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Nadeelen door Vreemde Mogendheden aan onze algemeene Vaart en Koophandel toegebragt.

Hoe zeer de mededinging der Vreemden in het ſtuk van Vaart en Koophandel niet eigenlijk te houden is voor eene der meestwerkende oorzaaken van 't verval onzer Zeevaart en Koophandels, zo is het echter niet te min waar, dat het vermoogen en het aanzien, waar toe de Vereenigde Staat door die twee bronnen van welvaart gereezen is, de vreemde Vorsten de oogen over de vruchten, welken 'er uit getrokken kunnen worden, geopend heeft. Wangunst over onze groote magt gekreegen hebbende, leiden zij zich toe niet ſlechts om deel aan die bronnen te krijgen, maar om die van ons af te leiden en minder vruchtbaar voor ons te maaken. De Engelſchen, die al in zeer vroege tijden het nut der Zeevaart en des Koophandels hadden ingezien (*a*), doch vooral geduurende de regeering van Koninginne Eli-

(*a*) D. I. bladz. 191. en volg. blz. D. III. blz. 349.

Elizabeth dezelven ter harte namen, en nevens ons, gelijk wij te vooren aangemerkt hebben (*a*), dezelven wijd en zijd poogden uit te breiden, bleeven bij deze poogingen niet, maar 't zij uit een opgevat ongenoegen, 't zij om, door 't verminderen onzer zeevaart en onzes koophandels, de hunnen te doen toeneemen, en zich daadelijk tot de heerſchappij over de zee te verheffen, werd 'er bij hen de beruchte Acte van Navigatie gemaakt, welke, volgens het ſchrijven van WAGENAAR, gelegenheid tot onzen eerſten oorlog met de Engelſchen heeft gegeeven, die wederom de eerſte wond aan onze ſcheepsmagt en ſcheepvaart heeft toegebragt, niet zoo zeer uit hoofde van de groote ſchaden, welken wij door dien oorlog leeden, als wel door den ſchandelijken en nadeeligen vrede, welken wij met Cromwel ſlooten, en die onzen roem en ons aanzien in de vier wereld-deelen, daar de ſtaaten-vlag zich zoo geducht had gemaakt, geweldig deed daalen, en aan de Engelſchen dien invloed deed erlangen, welken wij ons in den ſpaanſchen oorlog hadden weeten te bezorgen.

WIJ hebben hier boven (bladz. 182. en volgg.) de vorderingen der Engelſchen in de ſcheepvaart en koophandel ten nadeele der onzen, zoo veel het dit werk vereiſcht, aangeweezen; en 't zal onnoodig zijn, dat wij 'er ons breeder over uit laaten. Daar zijn zo veele boeken in ons land uitgekomen, die den nieuwsgirigen Leezer deswege voldoen kunnen. Alleenlijk moet ik hier nog bijvoegen, dat ik den oorlog tegen Cromwel den eerſten oorlog tegen de Engelſchen noem, niet zoo zeer met betrekking tot den krijg, welken wij naderhand tegen die Natie, onder de regeering van Karel den II voerden, als wel, om dat, offchoon wij in de Hiſtorien wel gewag van

(*a*) Zie hier vooren. blz. 26. en volgg. 39. en volgg.

van eenige vijandelijkheden tusſchen ons en de Engelſchen vinden gemaakt, echter in dezelven geen melding van eenen eigenlijk gezegden krijg aantreffen.

TERWIJL onze ſcheepvaart en koophandel van de zijde der Engelſchen aanſtoot leeden, werden dezelven niet minder door de Franſchen belemmerd en geſchokt. Bereids voor het ſluiten van den munſterſchen vrede kreeg de Vereenigde Staat reden om over de behandelingen der Franſchen te klaagen. „ Noch ontfangen een Misſive van 't Collegie ter „ Admiraliteit tot Amſterdam (leezenwe in de „ Reſolutie van HH. HH. MM. van den 15 Feb. „ 1651) van deſelve geſchreeven ter plaetſe ende „ in dato als voren, verſoekende, omme de rede„ nen daer inne verhaeld, dat haere Hoog Mog. „ ordre gelieven te ſtellen jegens de groote ende „ onlydelyke exceſſen, die de Françoiſen in de „ Middelandſche Zee pleegen, tot laſte van de „ ſchepen ende goederen van de Ingeſetenen dezer „ Landen, ende tot totale ruine van de Commer„ cie, ende trafyck".

DE brief, van welken hier geſprooken word, was van den 14 Feb. deszelfden jaars, en behelsde, onder anderen, „ Doch ſijn op huyden in on„ ſe Vergaderinge verſcheenen de Directeuren „ over den Levantſchen handel, ſoo voor haer „ ſelven, als een groot aental andere Koopluyden, „ geſamentlijck by den voorſz. handel geintereſ„ ſeert weſende, ons vertoonende de groote ſchade „ die deſelve wederomme hebben geleden, door „ eenige ſchepen van oorloge by particuliere Fran„ çoiſen uytgeruſt, ende tot Toulon havenende, „ dewelke genomen hebben drie ſeer rijcke ge„ ladene ſchepen inde maent van September laetſt„ leden, nevens 's Lands oorlogh ſchepen uitge-

„ vae-

„ vaeren, gedeſtineert naer Venetien; doch om-
„ trent Corſica, om haere reyſe te korten, deſelve
„ onvoorſichtelijck verlaten hebbende: ende daer
„ en boven noch drie andere, in de Middellandt-
„ ſche Zee voorſz. over ende weder varende, ge-
„ laden met granen ende ſout, misgaders noch een
„ vierde *daer van den Schipper doodt gebleven, ende*
„ *een gedeelte van 't volck levendigh in Zee geworpen*
„ *is*; verſoeckende dat wy, kenniſſe hebbende van
„ haere onlijdelijcke ſchade, die ſy eenigen tijdt
„ herwaerts hebben moeten uytſtaen, *in den tijdt*
„ *van omtrent negen Jaeren*, volgens de lijſte daer
„ van aen ons geexhibeert (die wy gelooven door
„ haer oock aen U Ho: Mo: gepreſenteert ſal
„ worden) het laetſte gemelde Schip daer by ge-
„ reeckent, *wel vijf-en-ſeventigh mael hondert duy-*
„ *ſent gulden bedraegende*, voor haer by U Ho: Mo:
„ wilden intercederen, op dat haere langhdurige
„ klachten eenmael met ernſt ende commiſeratie in-
„ geſien weſende, eyndelijck tot behoudt van haer,
„ ende oock den welſtant van deſen Staet, door be-
„ houdt van de negocie, ten beſten mogen werden
„ aengenomen ende geholpen. Het welcke by ons
„ ter herten genomen zijnde, ende daer nevens
„ conſidererende, dat, de ſaecken ſoo voortgaen-
„ de, deſen Staet door die van Vranckrijck
„ langhſamelijck, *by indirecte middelen*, ſal worden
„ geënerveert ende krachteloos gemaeckt; dewijle
„ nootſaeckelijck daer op ſal moeten volgen het
„ ceſſeren van de negocie ter Zee, op alle Steden
„ en plaetſen aen de Middellandtſche Zee gelegen,
„ de timmeringe en equipage van Capitale ſchepen
„ daer toe van nooden zijnde, d'aenhoudt van
„ varent volck, om deſelve te voeren, de ongele-
„ gentheyt om ter noodt Capitale ſchepen hier
„ te Lande te vinden, om boven 's Lands oorlogh-
„ ſche-

„ ſchepen, eenige extraordinaris macht in Zee te
„ brengen, verloop van gemeene middelen, door
„ 't ceſſeren en affnijden van de conſumptien, ende
„ kleynachtinge van deſen Staet by alle om ende
„ nae gelegene volckeren, die ontwijffelijck ſpecu-
„ latie hebben om d'uytkomſte van onſe groote lijt-
„ ſaemheyt over ſulcke ondragelijcke exceſſen, ſoo
„ veel verſchillende met den ouden en gewoone-
„ lijcken yver ende animoſiteyt, die wy altoos in
„ diergelijcke occaſie hebben getoont: hebben wy
„ niet konnen laten de voorſz. ſaecke Uwe Ho:
„ Mo: ganſch dienſtelijck ende ſerieuſelijck te
„ recommanderen, met ernſtigh verſoeck, dat Uwe
„ Ho: Mo: deſelve, naer haere importantie ende
„ gevolgh overwegende (terwijle door Godes ge-
„ nade noch middel ende vermogen byderhandt is)
„ daerinne met den aldereerſten ende vigoureuſelijck
„ believen te diſponeren; op dat de couragie ende
„ middelen der Koopluyden, ende vervolgens de
„ negocie, eene vande voornaemſte zenuwen van
„ deſen Staet, onder *geinventeerde pretexten*, ge-
„ conſumeert weſende, niet te gelijck en komen
„ te vervallen".

Waar bij men voegen kan het geen gezegd word in de Reſolutie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, van den 25 Maart 1651. met deze woorden. „ Zijn geleeſen twee brieven van den Heer Ambaſſadeur Boreel, beyden gedateerd den 18 dezer Maant, houdende onder andere, dat boven alle voorgaende equipagie de Hertog de Vendosme, Groot Admirael van Vranckrijk, een nieuwe armature ter zee is beſig uit te brengen. Dat die van Genua geen Nederlandtſche ſchepen goet vinden te gebruiken, maar boven haer ordinaſs getal veel galeyen in zee zijn brengende, tot

„ transport van haere koſtelijcke waeren. Waer op „ zijnde gedelibereerd, en uit het gunt voorsz. „ is, en voorige advertentie bij de Leden zijnde „ afgenomen, *dat men a deſſein is om de Navigatie „ en Commercie van deſen Staet te ruineren*: Is goet- „ gevonden, enz. "

GELIJK het op de ruine van onze ſcheepvaart en koophandel werd aangelegd, zoo zogt men ook in Frankrijk onze Manufactuuren en Fabrieken te doen vallen. „ Eindelijk (leest men in een Reſolutie van Holland van den 19 Nov. 1648) „ Is mede gele- „ zen het Edict ofte Placaet van den Koning: in „ 't 12 artykel van 't welke werd verboden het in- „ brengen in Vranckrijck van alle laeckenen, van „ wolle ende zyde gemaeckt, ſoo in Engeland als in „ Holland, verbiedende mede aen de onderdaenen „ van Vranckrijk die te koopen ofte te draegen, ofte „ zich daer van te dienen", enz. . . . . en vinden wij, in het advies van de Heeren *Commiſſariſen, gedeputeerd tot het examineeren* dezer zaaken „ dat „ het voorſz. verbod, ſoo wanneer het zelve zoude „ werden geexecuteerd, voor deeſen Staet, ende „ Ingeſetenen van dien, zoude zijn van zeer ſcha- „ delijcke gevolge; gemerkt de principaelſte manu- „ factuuren, die hier te Lande vallen, ende waer „ aen duiſenden van menſchen haer broot gewin- „ nen, worden gemaeckt van wolle ofte zyde, ofte „ ook van beiden onder den anderen gemengd, „ waer van een groot gedeelte in Vranckrijck, als „ weſende ſeer volckrijck, vertierd word: het welk, „ als 't ophouden zoude, nootſaeklijck daar uit zou- „ de moeten volgen, niet alleenlijck dat de handel „ in de wolle mede zal komen te vervallen, als de- „ welke gemeenlijck de manufactuuren volgt; maer „ dat ook veel duiſenden handwerkluiden van hier „ uit het Landt zouden moeten vertrekken, om

„ el-

„ elders haer kost te ſoeken; zulks dat het gemee-
„ ne Landt zoude komen te miſſen de conſumptie
„ van zoo veele menſchen, en daer en boven de
„ geregtigheid, die op het uitgaen ende inkomen
„ van de goederen geheeven word. enz." (*a*).

WEINIG tijd daar na „ begost men in Vranck-
„ ryk te ſpreeken van een last of vatgeld, alzoo
„ namentlyk, dat van alle vreemde ſchepen, voe-
„ rende koopmanſchappen van de eene franſe ha-
„ ven na de ander, van yder ton telkens zoude
„ moeten betaelen aen den Koning een franſche
„ kroon, dat is twee kroonen van een last, het
„ welk een groot afbreuk en ſchade zoude zijn voor
„ de hollandſche ſchepen, die deſen tijde (gedu-
„ rende de engelſche repreſalien) ſeer veel vrach-
„ ten en vaerten deden van de eene franſche haven
„ naer de ander" (*b*). Hoe ſchadelyk deze belas-
ting voor onze ſcheepvaart moet geweest zijn en
nog zijn, kan men opmerken uit de middelen, wel-
ken de Vereenigde Staat, doch met geen gewenſch-
te vrucht, in 't werk heeft geſteld, om 'er van
ontheven te zijn (*c*). Sterk zijn daar toe de poogin-
gen geweest in de onderhandelingen tot den vrede
van Nieuwmegen; doch het heeft 'er niet ver-
der kunnen gebragt worden, dan tot de verlig-
ting, welke aan de zijde van Frankrijk bereids in
den jaare 1661 aan ons was toegeſtaan (*d*). Bij den
Rijswijkſchen vrede werden de Ingezetenen der Ver-
eenigde Gewesten ontheven van de betaaling der
vijftig ſtuivers van 't vat, die in Frankrijk van
vreem-

(*a*) Men kan hier over inzien WICQUEFORT, *Hiſt. des Prov-unies.*

(*b*) AITZEMA *Saken van Staat* D. III. blz. 1291.

(*c*) AITZEMA l. c. D. IV blz. 483. & 690. 1096. WAGENAAR *Vad. Hiſt.* XIII. D blz. 18 en volg.

(*d*) AITZEMA l. c. D. IV. blz. 871.

vreemde ſchepen gevorderd word (*a*), en insgelijks bij den vrede van Utrecht (*b*), waar na het zelve voordeel, bij verdrag van den jaare 1739, op nieuw bevestigd werd. Doch dit verdrag, 't welk voor vijf-en-twintig jaaren gemaakt was, in den jaare 1746 door het franſche hof ingetrokken zijnde, zijn de onzen bij nader verdrag daar niet wederom in herſteld.

De oneenigheden en geſchillen, welken de Vereenigde Staat nu en dan met de kroonen van Zweeden en Deenemarken, als mede met andere Mogendheden, zoo over het heffen van tollen als andere bezwaarende lasten op de ſcheepvaart en koophandel gehad hebben, doen ons insgelijks zien, hoe 'er van alle kanten geijverd is, om dezelven bij ons te doen afneemen. Ons beſtek niet toelaatende om 'er alle de bijzonderheden van aan te tekenen, moeten wij aan onze Leezeren, die begeerig zouden zijn om 'er iets meerder van te weeten, overlaaten, om zich daar omtrent te voldoen bij de Schrijvers, welke 'er breedvoeriger over handelen (*c*).

(*a*) *Vad. Hiſt.* D. XVI. blz. 410.
(*b*) Ib. D. XVII. blz. 513.
(*c*) Wagenaar, van Metteren, Bor, Aitzema, en anderen.

ZES-

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Verſchillende byzondere Oorzaaken, welke medegewerkt hebben om onzen Koophandel en Scheepvaart te doen vallen.

WIJ hebben bereids (bladz. 54.) onze gedachten in 't algemeen gezegd over de pracht, als oorzaak van 't verval onzes koophandels beſchouwd. Wij dienen 'er iet meerder van te boeken, zoo om alle misvatting voor te komen, als om dat de gevoelens daar over zeer verſchillen.

MEN vindt bij de Hollanders (zegt men) die eenvoudigheid niet meer, die de vreemdelingen eertijds verbaasd deed ſtaan. De huizen en 't huisraad van bijzondere lieden gaan zelfs die van groote Heeren in andere landen, in pracht, te boven. Hunne verteeringen wijken niet voor die van een Vorst, en hunne praal komt 'er zeer na bij. Laaten wij eens zien, in hoe verre dit zeggen van gewicht is.

WANNEER men van de pracht ſpreekt als oorzaak van het verval des koophandels, moet men dezelven tweeledig beſchouwen. Eerſtelijk als eene verſpilling tot zaaken, die tot ons genoegen, gemak en tot de aangenaamheden onzes leevens, konnen dienen, en die, zoo men wil, ſlechts tot eene loutere praal ſtrekken: als daar zijn, bij voorbeeld, de tooiſels der vrouwen, de rijke leverijen der dienstboden, de ſieraaden van rijtuigen, en wat dies meerder is. In de tweede plaats, als uitmaakende een gedeelte van de beuzelachtigheden des leevens, die ſtrekken om de zeden te bederven en den geest van alle nutte bezigheid af te trekken. Zoo lang men de pracht ſlechts onder het eerſte oog-

punt beſchouwt, kan zij nooit oorzaak van het verval des koophandels zijn. Braamkamp, bij voorbeeld, is van een gemeen man een zeer aanzienlijk koopman geworden, en heeft eene groot fortuin gemaakt en groote ſchatten door den handel vergaderd, hoewel hij, bij zijn overlijden, een paleis bewoonde, en een kabinet van ſchilderijen bezat, hetwelk hem het bezoek van de aanzienlijkſte vreemdelingen deed genieten. Men zoude duizend anderen kunnen noemen. Het zelfde kan men van de tooiſels der vrouwen zeggen, en van alle verteeringen, die alleen tot praal dienen. Alle kunſten zouden kwijnen, en een groot gedeelte des koophandels te niet raaken, indien men het zoo verre bragt, dat men den menſchen dit gedeelte hunner verſpillinge onttrok. De menſchelijke nijverheid zoude gebrek aan voedſel hebben: de kunſtenaars en handwerkslieden zouden minder te doen hebben en zelfs van geen nut meer zijn. Waar zou de kleine gemeente door aan den kost komen? Om de fabrieken en manufactuuren gaande te houden, moet men hoop hebben, zoo niet verzekerd zijn van de waaren aan den man te kunnen helpen; en hoe zoude men 'er bij ſtaan, indien ieder zich met het noodige vergenoegde? Wat vrucht zoude de Staat 'er uit trekken, indien de zuinigheid zoo verre uitgeſtrekt wierd, dat ieder zich vergenoegde in eene groote eenvoudigheid te leeven, en dat zij, die hunne middelen door den handel vermeerderden, 'er geen ander gebruik van maakten dan ſchatten op ſchatten te ſtapelen? Wanneer men tegen de pracht en overdaad uitvaart, ſchijnt men alleen getroffen door het ſchadelijke, dat 'er veeltijds mede verzeld gaat, en niet genoeg te bedenken; dat de behoeften des leevens, 't zij weezenlijke, 't zij gewaande, 't zij dezelve

uit

uit eigenzinnigheid of inbeelding voortkomen, de grondſlag des koophandels en van alle arbeidzaamheid is. Neem de overtollige behoeften weg; en gij zult teffens het voorwerp dezer arbeidzaamheid, het vernuft opwakkert en gaande maakt, die en in de wereld dien algemeenen naijver ontvonkt, door welken men aangezet word, om elkanderen te overtreffen, zoo in nieuwe uitvindingen, als in de verſchillende wijzen van koopwaaren voort te brengen, wegneemen. Men kan het geheel ligchaam der kooplieden vergelijken bij een gezelſchap van ſpeelers, in 't welk ieder op verſchillende wijze zoekt het geld uit de beurs van die met hem ſpeelen in de zijne te doen overgaan. Dus worſtelen de volken tegen elkanderen, om elkander, in de verſchillende takken des koophandels en der kunſten, de loef af te ſteeken; en dus trachten de bijzondere lieden in ieder land hen, die van hetzelfde beroep zijn, te boven te gaan. De pracht ſtrekt dan, onder dit oogpunt beſchouwd, wel verre van den handel van een volk nadeelig te zijn, tot noodig voedſel van denzelven; zij geeft gelegenheid tot verſcheiden ſoorten van bezigheden, die eene menigte van handwerkslieden en kunstenaars doen beſtaan; en die met het geld in de handeling te doen omloopen, in de plaats van dat in kisten te laaten blijven, de behoeften van den Staat te hulp komen.

Sommigen, welke deze nuttige gevolgen van de pracht beaamen, maaken evenwel daar omtrent eene uitzondering, met betrekking tot ons land, om dat de uitgaaven, die de pracht te wege brengt, zeer groote ſommen buiten 's lands doen gaan; en dat de Staat alle deze ſchatten in 't algemeen verliest. De Heer van den Heuvel beklaagt zich, in zijne keurige Verhandeling, met reden over de toe-

neemende pracht, en het is ook niet zonder grond dat hij zegt, „ Waar zal het heen, indien eene „ overtollige pracht en wellustige leevenswijs de „ behoeften (te weeten welke wij uit de handen „ der vreemden moeten hebben) verdubbelt (*a*)? „ wat handel in vreemde waaren, hoe uitgebreid „ men denzelven zich ook verbeelde, zal in ſtaat „ zijn deeze Balans goed te maaken?" Echter kan men daar omtrent aanmerken, dat het nadeel, het welk de pracht, uit zoodaanig eene oorzaak, als de Heer VAN DEN HEUVEL beſchrijft, veroorzaakt, als dan niet voortvloeit uit de pracht zelve, maar uit een toevallig gevolg van dezelve; naamelijk het onvermogen, om die door winsten goed te maaken: want het gaan van veel geld naar buiten bewijst alleenlijk, dat wij in dat gedeelte der induſtrie, het welk de pracht en weelde ten voorwerp heeft, dat is, de dingen die tot 's menſchen leeven minst noodzaakelijk zijn, voor de buitenlanders moeten wijken: zoo lange nu als wij de vreemden in de overige gedeelten der induſtrie zullen overtreffen, zal het voordeel altijd aan onze zijde blijven; en 't verlies, 't welk wij zullen lijden door het geld, het welk buiten 's lands gaat, rijkelijk vergoed worden, door 't geen van eene andere zijde te rug zal komen. Het zoude zekerlijk een voordeel zijn, indien wij in ons eigen land, in onze fabrieken, en in onze manufactuuren, alle de voorwerpen der pracht en overdaad konden vinden, en dat wij door meerder vernuft en bekwaamheden den ſmaak onzer Natie zoodaanig konden treffen, dat men aan de buitenlanders nooit den voorrang gaf; doch het gemis van dit voordeel zal nooit kunnen worden beſchouwd als

(*a*) Verhandelingen uitgegeeven door de Hollandſche Maatſchappij D. XVI. blz. 35.

als eene voldoende beweegreden, om de pracht te verbannen. Indien de aanmerkelijke geldſommen, die naar buiten 's lands gaan, en de ſchatten van den Staat verminderen, tot eene voldoende reden konden ſtrekken om de pracht en weelde te verbieden, zoo zoude men, om die zelfde reden, moeten afſchaffen het gebruik der franſche wijnen en vruchten, gelijk mede dat der indiſche waaren en manufactuuren; kortelijk van duizenderlei zaaken, die tot gemak, tot vermaak, tot beuzelingen, omze eens zoo te noemen, dienen, en welken men gemakkelijk zoude kunnen ontbeeren, indien de pracht en weelde dezelve niet noodzaakelijk hadden gemaakt.

De liefde voor het vaderland is eene voortreffelijke zaak; maar hoe zal men de pracht en weelde beteugelen, of zelfs maar in naauwer paalen beperken, in een land, waarin de koophandel de bron van 't beſtaan der ingezetenen is, zoo wel als van de pracht (a)? waarin de verteeringen vrij moeten zijn, om het geld des te beter te doen omloopen? De mode in alle gewerkte koopgoederen, daar de ſmaak een voornaam deel van maakt, heeft, om zoo te ſpreeken, alle Natien aan de Franſchen cijnsbaar gemaakt. Men zoude den geest, het vernuft en den ſmaak der Franſchen, die in hunnen arbeid eene onnavolgelijke fraaiheid en welvoegelijkheid weeten te brengen, die de kunst bezitten, om alles, wat uit hunne handen komt, te verfraaien, wier mooie beuzelingen zoo veel vermaaks geeven; men zoude, zeg ik, dien geest, dat vernuft, en dien ſmaak aan de onzen moeten kunnen bijzetten, om van de ſlaaver-

(a) Het beste middel om dezelve tegen te gaan is een goed voorbeeld der Grooten. MILLOT *Mem. de Noailles* Tom. III. p. 340.

ſlaavernij hunner modens verlost te worden: men zoude 's menſchen geaartheid moeten veranderen, hem van deszelfs zintuigen berooven; maaken, dat een fraai tafereel het gezigt geene aangenaame aandoening deed genieten, en dat eene aangenaame en kunstige muzijk haaren natuurlijken invloed op ons gehoor verloor, om van 't vernuft, de kunst, en de geestigheid onzer medemenſchen niet afhangelijk te zijn. Zoo lange de menſchen zintuigen en ſmaak zullen bezitten, en zij niet, gelijk de wilden, bijna tot den ſtaat van redelooze dieren vervallen zullen weezen, zullen zij tot pracht en overdaad geneigd zijn; en, zoo lange de koophandel beſtaan zal in de kunst, om de behoeften des leevens te vervullen, en den menſchen voorwerpen aan te bieden, welken hunne begeerten kunnen voldoen, zal de pracht, wel verre van den koophandel nadeel toe te brengen, denzelven integendeel zeer voordeelig maaken, daar het aan eenen anderen kant evenwel te gelijk, met betrekking tot onzen Staat, waar blijft, en zeer wel door den Heer VAN DEN HEUVEL is aangemerkt, dat, bij aldien de pracht bij ons zoodaanig toeneemt, dat het geld, hetwelk naar buiten gaat, door geen winsten van buiten opgewoogen word, ons land noodwendig tot armoede moet vervallen.

ALLES wel overwoogen zijnde, komt het mij voor, dat het kwaad eigenlijk ligt in het misbruik, hetwelk men van de pracht en overdaad kan maaken; dat is te zeggen, in verkwistingen, welke de vermoogens te boven gaan, en welke ſtrekken, om de zeden te bederven, en den geest van alle ernstige en nuttige bezigheid af te trekken; en dit zijnde, dan zijn het ook de pracht en overdaad niet, die nadeel toebrengen aan den koophandel; maar dan zal het de onbezonnen drift tot eene ſchadelijke ver-

verkwisting, in de plaats van eene onſchuldige verſpilling van penningen, zijn; het zal een verderflijke neiging tot eene ſchadelijke praal en prachtig leeven zijn, terwijl men zaaken van gewicht te verrichten heeft; het zal de gewoonte zijn van den tijd met prachtige maaltijden, daar de gezondheid zoo van ziel en ligchaam nog meer dan de beurs bij lijdt, door te brengen; of eene malle zucht om anderen voor 't uiterlijke in aanzien te willen evenaaren of te overtreffen; het zullen de ondeugden zijn, welken de pracht doorgaande verzellen, welke de kwaalen voortbrengen, die aan de pracht toegeſchreeven worden. Het koopen van een ſtuk ſchilderij, noch het bouwen van een prachtig huis, noch de pronkſieraaden, welke het zelve tot een paleis zullen maaken, zullen den boedel van een gegoed koopman niet tot inſolventie brengen, noch hem zijnen koophandel doen verliezen; maar de aanhoudende kostbaare maaltijden, waarop men elkanderen vergast; de pretpartijtjes, welken men elkanderen geeft; het houden van harddraavers, vaartuigen, buitenplaatſen, door welken men den tijd, dien men aan den arbeid moest beſteeden, verkwist; het optooien van hair, en de opſchik van 't hoofd door Paruikmaakers, daar een oneindige tijd door verlooren gaat, welke door mans aan hunne zaaken, door vrouwen aan haare huishouding beſteed konde worden; alle die dingen zijn 't, die medewerken, om ons den koophandel en ſcheepvaart te doen verliezen, vermits zij ons den tijd tot dezelven noodig, de vermogens en bekwaamheid tot dezelven vereischt, en de aannoudende oplettenheid, zonder welken zij niet gedreeven kunnen worden, beneemen.

VERRE van ons, dat wij den lof van de pracht

zouden willen maaken. Wij zoeken alleen juiste denkbeelden over de ſchadelijkheid, tot welke zij aanleiding geeft, te verwekken: wij beſchouwen de pracht hier niet anders, dan voor zoo verre zij met den handel verknocht is: toetst men haar aan de zedeleer, dan doet zij zich geheel anders op: dan heeft men reden, dan is het niet alleen nuttig, maar zelfs noodzaakelijk, dat men haar doorſtrijke, al zoude het alleen geſchieden, om de verderflijke neiging van zijns gelijken te willen overtreffen, en zich in aanzien te brengen, niet door weezenlijke verdiensten, door bekwaamheid, door zielshoedanigheden, maar door aangenomen uiterlijkheden, die de dwaazen verblinden, en welken de verſtandige veracht, zoo veel mogelijk te beteugelen.

Het is voor het overige zeer natuurlijk, dat men tegen de pracht uitvaare. Het gemeen vergaapt zich aan den uiterlijken ſchijn. Men ziet dat rijke kooplieden, die in verval raaken, prachtig geleefd hebben: daar uit beſluit men, dat de val aan de pracht te wijten is. Dan, hoe zeer het waar zij, dat de pracht de verteeringen vermeerdert, en daardoor medewerken kan, om een koopman bankbreukig te maaken, zoo is de pracht evenwel de waare oorzaak van zijne ongelegenheid niet; was dat zoo, dan zou men geen een koopman, die prachtig leeft, moeten zien ſtaan blijven, om dat eene oorzaak noodwendig haar uitwerkſel doet: en men ziet er menigen, die prachtig leeven en niet vallen. De pracht zal een koopman niet dan toevallig doen zinken: naamelijk als zijne verteering boven zijne vermoogens gaat (*a*). Het verloopen van neering, door ge-

(*a*) Zie hier de fraaie Verhandeling van den Heer Roosa in het XVI. Deel der aangehaalde Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappij bladz. 218.

gebrek aan toezicht, aan werkzaamheid, aan ijver, door onbekwaamheid, achteloosheid, ijdele tijdververkwistingen, en verzuimenis van zaaken, te wege gebragt, is bijna altijd de waare oorzaak, die eenen koopman tot eene bankbreuk brengt (*a*). Een koopman zij maatig, leide een zuinig leeven, hij zij zelfs een vijand van alle pracht en weelde, en een voorbeeld van eenvoudige leevenswijze, indien hij de kennis en kundigheden, tot het wel beſtieren van een comptoir noodig, niet heeft, indien het hem aan ijver, werkzaamheid of oplettenheid hapert, zijne zaaken zullen verloopen, en hij niet kunnen ſtaan blijven.

Men ſchrijve dan de menigte bankbreuken, welke ſedert veele jaaren onzen koophandel hebben gekweld, en die, om deze reden, voor eene der oorzaaken van deszelfs verval mogen worden aangezien, niet toe aan de pracht, welke bij ons, 't is waar, maar al te veel is toegenomen; maar men zoeke de bron dier kwaale in eene veel verder afgelegen oorzaak, die misſchien wel minder bemerkelijk is, om dat men zich gemeenelijk door de eerſte indrukzelen laat inneemen, doch echter de waare en weezenlijkſte oorzaak is. Men zoeke die in het gebrek eener goede opvoeding, in de verkeerde denkbeelden, welken men der jeugd inboezemt omtrent alles, wat betrekkelijk is op haaren ſtaat en omſtandigheden. Indien de jonge lieden, welken men tot den koophandel ſchikt, meer of min met middelen zijn gezegend, of tot het een of ander rijk huis behooren, zoo worden zij niet meer, gelijk voorheen, tot den arbeid opgevoed. Men ziet hen als groote Heeren uitgedost

(*a*) Men leeze hier de aangehaalde Verhandeling van den Heer Rogge, bladz. 221. en volg.

gedost langs de ſtraat wandelen, 's morgens in de koffihuizen en daar op 't billiard hun tijd verſpillen, 's namiddags uitrijden of wandelen gaan, en 's avonds den ſchouwburg bezoeken, of met kolf- en kaartſpel den tijd ſlijten. Wat behoeft hij te arbeiden, zegt men, van een jongeling, die geld heeft? hij zal genoeg hebben om van te leeven? Vast niet: om dat men hem aan de luiheid en ledigheid gewent, en hem geen lust tot den arbeid doet krijgen. Van zijne jeugd af aan, aan ververkwisting en verſpilling gewoon, zal hij arm worden, zoo hij 'er tijd toe heeft. Indien hij met de middelen, die hij heeft, eenigen koophandel begint, of indien hij iemand in den een of anderen handel opvolgt, zal hij het op een Boekhouder laaten aankomen: hij zal zich naauwelijks verwaardigen in zijn comptoir te komen: nu en dan zal men hem iets van zijne zaaken zeggen. Dezelve zullen goed gaan, zoo lang zij worden beſtierd door een man, die deugdzaam, kundig en arbeidſaam genoeg is, om dezelven met oplettenheid te beſtieren, en met zijn loon te vrede zal zijn: maar ontbreekt de bekwaamheid of trouw aan dien man, is alles verlooren. Vroeg of laat zal men hem, die genoeg had om van te leeven, eens komen aankondigen, dat hij genoodzaakt is op te houden met betaalen (*a*). Zie daar het geval van veele kooplieden, die tot bankbreuk zijn vervallen, en die 'er toe gekomen zijn, zonder trouweloosſlijk te handelen.

Nog blijft het niet bij eene laffe opvoeding: daar komt meer bij; men is zoo dwaas, of, laat ik liever zeggen, dol, om de jeugd grootsheid in te

(*a*) Zie de Verhandeling van den Heer Rogge, bl. 217, 223. 237. 240.

te ſcherpen, en boven den ſtaat van hun beroep in de wereld te brengen: men bedenkt niet, dat men haar, op zoodanig eene wijze, eene ſoort van verachting voor het beroep, het welk men hen moest leeren allerhoogst te ſchatten, inboezemt. Voor welk beroep toch zal men der jeugd eene zucht inprenten, zoo 't niet is voor dat, het welk haar een goed beſtaan moet verſchaffen? En hoe kan men zich vleien, dat een jongeling 'er zich ooit met ijver en zucht op zal toeleggen, indien men hem vooraf in de gedachten brengt, dat het beroep, waartoe men hem ſchikt, beneden zijne geboorte of ſtaat is? Is 'er aan de andere zijde voor den mensch wel een nuttiger gevoelen, met betrekking tot het ſamenleeven, vooral in een Gemeenebest, dan het beſef, het welk ons doet begrijpen, dat een eerlijk man te zijn genoeg is, om geacht en geëerd te worden; en dat deze hoedaanigheid boven alle eertitelen, waarnaar een Koopman kan haaken, te ſtellen is. Ongelukkiglijk ſchijnen deze begrippen, eertijds bij ons algemeen aangenomen, geheel en al verlooren te zijn. Is het niet belagchelijk, dat een koopman, wanneer hij maar eenigzins met middelen gezegend is, niet vergenoegd is of hij moet tot den trap van Doctor in de rechten bevorderd zijn, en met den titel van *Heer en Meester* kunnen praalen, alhoewel hij dikwijls naauwelijks een enkel woord Latijn verſtaat?

De ongerijmde inſchikkelijkheid, die men gebruikt, om iemand tot den trap van Leeraar in de rechten te bevorderen, eene inſchikkelijkheid, die, het zij waar uit zij haaren oorſprong neeme, zekerlijk moet ſtrekken, om die waardigheid in kleinachting te brengen, ſchijnt van weinig belang, en daarom geduld. Maar bedriegt men zich niet? Laaten wij, wien het welzijn des Vaderlands ter harte gaat,

gaat, een oogenblik acht ſlaan op de gevolgen, welke 'er onvermijdelijk uit moeten voortſpruiten. Men weet, dat de jonge lieden, bij gebrek van aanmoediging, zich ligtelijk aan de verkwisting overgeeven: dat zij onverſchillig worden ten aanzien van een arbeid, dien zij meenen te kunnen ontwijken; en dat zij 'er zelfs eenen afkeer voor krijgen, wanneer zij zien, dat zij door denzelven geen voorrang krijgen boven anderen, die niets gedaan hebben. Afkeer voor den arbeid doet ſmaak in eene ongebonden leevenswijze krijgen. Waarop toch loopen drie of vier jaaren, welken men de jonge lieden, die men tot regeeringsampten of tot de rechtsoefening ſchikt, aan de Akademie laat doorbrengen, uit? „ Niemand (zegt de Heer SCHORER, Preſident van den Raad van Staats-Vlaanderen, in een klein werkjen, het welk hij over de gebreken der rechtsoefening in Holland heeft uitgegeeven) „ kan bij ons een ambagt „ bij de hand neemen: geen friſeur, kok, confi„ turier of paſtijbakker, ja zelfs geen ſchoenmaa„ ker of ſchoenlapper, werd geadmitteerd, ten zij „ hij alvorens eene volledige Preuve van zijn capa„ citeit heeft gegeeven: en wij zijn gerust ons „ goed, eer, en bloed, en dat laatſte zonder ap„ pel, enz. mijn pen weigert verder te gaan, „ derhalven zal 'er van afſcheiden (*a*)".

DE Schrijver der *Wijsgeerige en Staatkundige Geſchiedenis* maalt ons van de zeden der Hollanderen een tafereel, het welk wij hier plaats geeven, niet om dat wij 'er de trekken van houden voor echt, maar om dat het kan ſtrekken om ons te doen zien, op

(*a*) *Vertoog over de Ongerijmdheid van het ſaamenſtel onzer hedendaagſche Rechtsgeleerdheid*, enz. bladz. 91. en 92.

op welken voet wij heden ten dage buiten 's lands aangezien worden.

NA een woord te hebben gezegd tot roem van onze inzigten, ſtaatkunde en beſtier, ſpreekt hij van ons op dezen toon (*a*):

„ MAAR hoe zeer zijn deeze zeden reeds ontaart
„ en verbasterd! De byzondere belangen, die door
„ hunne vereeniging gelouterd worden, ſtaan ge-
„ heel op zich zelve, en het zedenbederf is alge-
„ meen geworden! Geen Vaderland is 'er meer in
„ het gewest, 't welk, onder alle landen van 't
„ Heeläl, zynen inwooneren de ſterkſte verknogt-
„ heid aan het zelve behoorde in te boezemen.
„ Welke gevoelens van Vaderlandsgezindheid zou
„ men met regt mogen verwagten van een Volk,
„ 't welk tot zich zelf kan zeggen: den grond,
„ dien ik bewoon, heb ik zelve vrugtbaar ge-
„ maakt; ik ben het, die hem verſierd, ik ben
„ het, die hem geſchapen heb. Deze gedugte
„ Zee, welke onze velden bedekte, breekt tegen
„ de Dyken, met welke ik haar woede heb te keer
„ gegaan. Ik heb deeze lucht gezuiverd, welke
„ ſtilſtaande waters met doodlyke dampen vervul-
„ den. Door my rusten pragtige Steden op den
„ ſlyk en modder, welke de Oceaan aanſpoelde.
„ De Havens, welke ik aangelegd, de Kanaalen,
„ welke ik gegraaven heb, ontvangen alle de voort-
„ brengzels van 't Heeläl, over welke ik naar wel-
„ gevallen beſchik. Het erfdeel van andere volken
„ beſtaat alleen in de bezittingen, welke de eene
„ mensch den anderen betwist; het erfdeel, welk
„ ik mynen kinderen zal nalaaten, heb ik den Ele-
„ menten ontroofd, die eene zamenzweering ge-
„ maakt hadden tegen mijne woonſtede, en ik ben
„ mees-

(*a*) D. I. bladz. 314. en volg.

„ meester gebleeven. Hier heb ik eene nieuwe „ Natuurlyke, eene nieuwe Zedelyke orde inge„ voerd. Ik heb alles gemaakt daar niets was. De „ Lucht, de Grond, de Regeeringsvorm, de Vry„ heid, alles is myn werk. Ik geniet roem van „ het voorleedene, en wanneer ik myne oogen tot „ het toekoomende uitſtrekke, zie ik met genoe„ gen, dat myne beenderen veilig zullen rusten ter „ zelfder plaatze, daar myn Voorouders Onweeren „ zagen ontſtaan. Welke beweegredenen om zyn „ Vaderland te aanbidden! Nogthans is 'er geene „ zucht tot het algemeene welzyn in Holland: „ het is een geheel, wiens deelen geene andere be„ trekking tot elkander hebben, dan de plaats, „ welke zy beſlaan. Laagheid, Ontaarting en „ kwaade trouwe, zyn heden ten dage het deel „ der overwinnaaren van PHILIPPUS. Zy dry„ ven handel met hunnen Eed, even als met een „ Koopmanſchap, en zy zullen het uitſchot van 't „ Heelal worden, 't welk zy over hunne Wer„ ken en Deugden hadden doen verbaasd ſtaan.

„ MENSCHEN, der Regeeringe, onder welke „ gy leeft, onwaardig, beeft ten minſten voor de „ gevaaren, welke u omringen. Met de ziel van „ een Slaaf is men niet verre van Slaaverny. Het „ heilig vuur der Vryheid kan alleen door zuivere „ handen onderhouden worden. Gy leeft niet in „ die tyden van Regeeringloosheid, toen de „ Vorſten van Europa, allen even zeer weder„ ſtreefd wordende door de Grooten van hun ge„ bied, hunne verrigtinge noch met geheimhouding, „ noch met eensgezindheid, noch met ſpoed kon„ den volvoeren; toen het evenwigt der kragten „ alleen het uitwerkzel zyn konde van hunne we„ derzydſche zwakheid. Het gezag, in onze da„ gen onafhanklyker geworden, ſtelt de Monarchen

„ in

„ in het bezit van voordeelen, welke een vrye Staat
„ nimmer zal genieten. Waar mede kunnen de be-
„ wooners van een Gemeenebest deze gedugte
„ meerderheid te keer gaan? Met Deugden, maar
„ gy hebt ze niet meer! Het bederf uwer Zeden,
„ en uwer Overheden, maakt overal de lasteraars
„ der vryheid ſtoutmoedig; en uw heilloos voor-
„ beeld doet misſchien de ketens van andere Natien
„ nog vaster ſluiten. Wat wilt gy dat men de
„ zulken zal antwoorden, die, uit kwaade trouwe,
„ of uit gewoonte, ons dagelyks te gemoete voe-
„ ren: zie den Regeeringsvorm, welken gy zo
„ hoog verheft in uwe ſchriften; zie daar de gelük-
„ kige gevolgen van het Stelzel van Vryheid,
„ welk u zo dierbaar is. By de gebreken, welke
„ gy der Overheerſchinge verwyt, hebben zy een
„ gebrek gevoegd, welk ze allen overtreft; de on-
„ magt om het kwaad te beteugelen. Wat zal men
„ hier op antwoorden? Het geen wy alreede ge-
„ zegd hebben. Dat het bederf der Gemeenebes-
„ ten een heilloos uiteinde heeft, den overgang
„ namelyk van Ongebondenheid tot Slaaverny, en
„ dat zy ten laatſte voor altoos vervallen in den
„ rang dier te onder gebragte Volken, wier bederf
„ geen eindpaal meer heeft. In het volgende Boek
„ zullen wy zien, hoe verre Engeland van dusda-
„ nig een gevaar verwyderd zy".

ZONDER ons op te houden bij het geene 'er in deze redevoering waar zoude mogen zijn, noch bij alle de verwijten, die men ons doet, zoo ten aanzien van het bederf onzer zeden, als ten aanzien van de trouwelooſheden in zaaken van koophandel (*a*), verwijten, welken men misſchien even zeer

(*a*) Zie ROGGE in de bovengem. Verhand. bladz. 214 en 215 242.

zeer aan alle Europiſche volken zoude mogen doen, zal het genoeg zijn aan te merken, dat 'er van alle de oorzaaken, die tot verval des koophandels ſtrekken, 'er geen eene is, die denzelven meer nadeel toebrengt, dan de wijze, waar op men onze jeugd opvoedt. Het is niet mogelijk dat de koophandel bloeie in een land, waar in de jonge lieden dartelijk worden opgevoed; waar men hen van kindsbeen af alleen het geld leert achten en de talenten en perſoonlijke verdienſten verachten: waar men hun luſt tot vermaak inboezemt, in plaats van hen aan een geduurigen arbeid te gewennen; en waar men van ſluikerijen, door welken men 's lands inkomſten verkort, niet anders hoort ſpreeken dan of het treken van een ſchrander vernuft waren (*a*).

Wij zullen hier niet blijven ſtaan op de gevolgen, welke noodzaakelijk moeten ontſtaan uit een gedrag, 't welk zoo weinig met de naauwgezette oprechtheid overeenkomt; wij hebben dezelven hier boven aangeweezen: maar waar aan zullen wij dien veronteerenden handel toeſchrijven, welke, ſedert eenige jaaren, zoo ſterk bij ons in zwang geraakt is; waar aan zoo veele lieden hebben deel ge-

(*a*) In 't Advies der Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit in Zeeland, op de Propoſitie van den jongſt overleeden Heer Erfſtadhouder, vindt men, dat de loopjens om de inkomende en uitgaande rechten te ſluiken, voor iets van weinig aanbelang worden gehouden. „ Immers (leest men in dat Advies bladz. 20.) „ dat is alhoos aangemerkt als een zaak van „ weinige importantie, en veel eer als een aardige trek, dien „ men den Bedienden van de Licenten geſpeeld heeft, 't welk „ tot zoo een uiterſte gekomen is, dat ſommigen onder die „ Negotianten zich niet ontzien van te durven zeggen, genoegſaam ten aanhoore der Commiſen: *Ik hebbe daar zoo „ even de Commiſen weder opgeligt*, en men zoude veel werk „ hebben, om die ingewortelde denkbeelden te doen veranderen".

genomen, zonder dat zij het minſte begrip van handel hadden, en die zeer veele huisgezinnen in verdriet en tot armoede heeft gebragt; dan aan de verachtelijke en laage begeerte, om zonder moeite en arbeid rijk te worden; of de middelen, waarmede men reeds gezegend was, en waarmede een eerlijk hart zich zoude vergenoegd hebben, ſchielijk te vermeerderen? Bij het geen wij 'er bereids van hebben gezegd, zullen wij alleenlijk nog aanmerken, dat men niet zoo algemeenlijk in verzoeking zoude geraaken; om zijne fortuin te bejaagen op wegen, die een eerlijk man zoo weinig betaamen, indien men zorg droeg, der jeugd, bij haare opvoeding, betere gevoelens in te prenten.

Hier bij komt dan nog het gevaar, aan welk de jonge luiden bloot geſteld zijn, voor en al eer zij geleerd hebben, om onder de menſchen te verkeeren; en waar door zij niet zelden tot een losbandig en verderflijk leven worden overgehaald. Men ſlaa maar eens het oog op die *Fufidiusſen*, van welken Horatius ſpreekt, en van welken ons land overſtroomd word. Ziet men niet dagelijks jonge lieden verleid, om geld te leenen en zich voor meerderjaarig uit te geeven? Men neemt alle mogelijke voorzorgen, ten einde zij, meerderjaarig geworden zijnde, zich op hunne minderjaarigheid niet kunnen beroepen; men geeft hun zoo weinig voor de ſomme, die zij bekennen te hebben ontvangen, en ſchuldig te zijn, of men ſtelt de waaren, welken men hun verkoopt, op zoo hoog eenen prijs, dat de winst, die men 'er vast en zeker op moet hebben, het verlies, welk men gevaar loopt te zullen lijden, verre overtreft. Lieden, die amptshalve tegen zoodaanige onbetaamelijkheden behoorden te waaken, ſchaamen zich niet, om 'er hunnen dienst

toe te leenen en de ſchuldbrieven zodaanig te bekleeden, dat 'er in de rechtbanken geen verzet op vallen kan. Dus worden de jonge lieden bedorven en in den grond geholpen, eer zij zich nog eens recht hebben ter nedergezet, of liever eer zij zich zelven hebben leeren polſen. Dit alles word door de vingeren gezien onder voorgeeven, dat de koophandel vrij moet zijn. Ja zekerlijk moet dezelve vrij zijn, maar niet om' ſchelmen en guiten, die de jeugd verleiden en verkloeken, en die een handel drijven, dien men ſedert eenige jaaren *Zwindelhandel* noemt, rijk te maaken. De *handel moet vrij zijn*, maar niet om een huisgezin, welks hoofd ongelukkiglijk een verkwister en een doorbrenger is, in ellende te ſtorten.

De Romeinen hebben, om de zwakheid der vrouwen, die ligter door het tegenwoordige dan door het toekomende aangedaan worden, te gemoet te komen, gemeend, dat zij tegen het nadeel, het welk zij zich zelven, vooral door al te groote genegenheid, aankleeving, en toegeevenheid voor haare mans, konden toebrengen, door wetten moesten waaken. Van daar die wetten, welke in het Roomſche Recht bekend zijn onder de benaaming van *Senatusconſultum Vellejanum*; de *Authent. ſi qua mulier*, waar bij gezorgd is, dat de verplichtingen der vrouwen uit hoofde van borgtocht en geldleeningen geen kracht erlangen: alhoewel nu het Roomſche Recht bij ons is aangenomen en 'er kracht van wet heeft, om dat het wijsheids vol is, gelijk de onſterffelijke De Groot zich uitdrukt, (wiens gezag wel kan opweegen tegen het oordeel van den Heer Schorer, die het *Corpus Juris Romanum* een *corpus ineptiarum* noemt, en dat, om het in het voorbijgaan te zeggen, om dat men deszelfs gebruik een weinig uitſtrekt buiten de paalen, welken de wijs-

heid,

heid, die het zelve heeft doen aanneemen, daar aan voorſchrijft) heeft men echter middel gevonden om aan dit gedeelte van 't roomſche recht zijne kracht te ontneemen: eene getrouwde vrouw, die, volgens de wet, zich niet voor haaren man mag verbinden, noch deszelfs borg zijn, word overreed om van deze wijze voorzorg afſtand te doen. Men laat haar dezen afſtand doen in eenen ſchuld- of verband-brief voor Notaris en getuigen verleeden (*a*), en deze Notaris verklaart ſtoutelijk, dat zij zulks doet, na dat zij genoegzaam onderricht is geweest van de wetten ten haaren voordeele gemaakt: men laat de man en vrouw beide nog afſtand doen van 't verzet van onaangetelden gelde (*non numeratae pecuniae*) terwijl men niet onkundig is, dat zij niet meer dan een derde deel of ten hoogſte de helft van de ſomme, die zij bekennen ontvangen te hebben, in handen hebben gekreegen; of men geeft hun ook wel in plaats van geld koopmanſchappen, en men rekent hun dezelven tot zoo hoog een prijs aan,

(*a*) *Quid* (Zegt de vermaarde rechtsgeleerde NOODT) „ *ſi mulier renunciet beneficio Senatusconſulti Vellejani? jam* „ *valere renunciationem plerique omnes cenſent: modo mulier* „ *ante ſit de privilegio ſuo admonita: movetque Viros Doctos;* „ *quod hoc Senatusconſultum eſt factum in favorem mulierum* „ *& unicuique licet favori ſuo renunciare. Sed noli accedere illi* „ *ſententiae, quamvis ſeculi moribus receptae. eam refutavit D.* „ *Vinnius Lib. 4 ſelect. Quaeſt. c. 48. non ineleganter: verum* „ *unus omnium pulcherrime vir doctrina & judicio eximius Joſe-* „ PHUS AVERANIUS, *Anteceſſor Piſinus. Interpr. Jur. Lib.* „ *2. C. 5. pag. 384. & ſeqq. nec habeo quod addam veriſſimae* „ *quaeſtionis interpretationi*". Het gevoelen van AVERANIUS, NOODT en VINNIUS zal gevolgd worden, wanneer de onderviinding 'er de volſtrekte noodzaakelijkheid van zal hebben doen zien. Men kan hier over leezen de Diſſertatie van den Heer JAN PORTAL AMALRY *de renunciatione Senatusconſulti Vellejani & Authenticae:* en STEPHANUS LUZAC *Spec. Acad. exhibens obſervat. nonnullas ad L. Jul. de fundo dotali.*

aan, dat zij ten hoogſte het vierde deel der waarde komen te ontvangen. Ja! wat meer is, ten einde deze ſchuldbrieven zoo ſterk als eenigzins mogelijk is te maaken, word de veertigſte penning van de gantſche ſom, die 'er in vermeld ſtaat, betaald, het welk de houders recht van *praeferentie* voor andere ſchuldeiſchers geeft: en op dat 'er aan de vrouw, tot nadenken gekomen en berouw hebbende over eene daad, door dwang of overreeding, van haar afgeperst, geen middel overblijve om van dezelve te rug te komen, laat men in den ſchuldbrief eene overgifte invloeien, waar bij zij bewilligt en overgeeft, om zich vrijwilliglijk in den inhoude van die ſchuldbrieven te laaten verwijzen (*comdemneeren*). Om verders de ſchandelijkheid en ondeugendheid, zoo wel als de ongerijmdheid en tegenſtrijdigheid dier handelingen ten hoogſten top te voeren, zoo magtigt de man, dien de wet in 't bijzonder buiten ſtaat heeft willen ſtellen, om zijne vrouw te benadeelen, hier zijne vrouw, om deze ſoort van daaden te pleegen, en zich dusdaanig de handen te binden. Wie zoude immer hebben kunnen gelooven, dat zulke dingen in ons land gezien en door het recht geduld zouden worden? Waar is ons oude hollandſche deugd, onze oude hollandſche goede trouw, onze tederheid voor vrouw en kinderen, onze liefde voor het Vaderland, onze eere, onze Godsdienst?

Buiten het zedelijk kwaad; het welk in deze ſchelmerijen ſteekt, en het mistrouwen, welk zij in den koophandel moeten voortbrengen, hoe moeten 'er de begrippen der jeugd over de eer en oprechtheid niet door bezwalkt en verbasterd worden, en wat moet de koophandel niet lijden door het algemeen verval van het crediet, het welk 'er een onafſcheidbaar gevolg van is? Een koopman

(of

(of liever een ſchelm, want het is evenveel welk een naam men zoo eenen geeft) zal, vooronderſtel eens, voor twee honderd duizend guldens aan goederen hebben gekocht, of wel, zijne boeken zullen aanwijzen, dat hij in zijnen koophandel zoo veel te goed heeft en ook zoo veel ſchuldig is; hij neeme in ſchijn geld op; geeve ſchuldbrieven, waarvan de veertigſte penning betaald wordt, hij maake vervolgens een bankroet; daar mede is hij een rijk man, en zijne ſchuldeiſchers zijn, voor het geen zij hem hebben gecrediteerd, opgeligt.

De Huwlijkſche Voorwaarden verſchaffen al mede een huismiddeltjen om diergelijke boevenſtukken te pleegen; te veel zelfs om 'er ons over in te laaten.

Dagelijks hooren wij bij ons van bankbreuken ſpreeken. De Heer Rogge ſchrijft dezelven met reden aan drie oorzaaken toe, 1. aan *eene te verre gaande en ver boven vermogen onderneem- en waagzucht;* 2. aan de *onkunde van den loop der affairen;* 3. aan de *te groote verteeringen.* Men zoude 'er kunnen bijvoegen de weinige zwaarigheid, die men maakt, om een ander mans goed te waagen en te verliezen: de ſtraffeloosheid wegens het pleegen van kwaade trouw, op het welk, onder voorwendſel van koophandel, geen onderzoek word gedaan.

Geloöft men het geen 'er van de bankbreuken gezegd word, dan worden de meeste met voorbedachten raad gepleegd, om fortuin te maaken: en om 'er des te beter in te ſlaagen, en die, welke aangeſteld zijn, om de zaaken van een bandbreukigen te onderzoeken, ſpoorbijster te maaken, houdt men op boek te houden: alles is duister, en verward. Van die verwarring maakt de bankbreeker gebruik: hij

voegt 'er valſche ſchulden bij, onder anderen, van dien aart als wij zoo even beſchreeven hebben; de ſchuldeiſchers onzeker, hoe het met den boedel zit, en vreezende, dat, indien zij geen genoegen neemen met het accoord, het welk aangebooden word, zij 'er in het vervolg nog minder van zullen trekken, zien zich eeniger maate daar door gedwongen het accoord aan te neemen. De Bankroetier word herſteld, verſchijnt op nieuw in de ſamenleeving, even als de allereerlijkſte koopman, of gaat van 't geen hij zich door zijn bankroet heeft weeten te bezorgen, ſtilletjes in de eene of andere plaats zijn leeven doorbrengen. De Heer VAN DEN HEUVEL merkt aan, dat de bankbreuken tegenwoordig zoo gemeen zijn in Holland, dat de eerſte Comptoiren zich dezelven niet meer tot ſchande rekenen. De misbruiken hier omtrent moeten zekerlijk de maat zeer verre overſteegen zijn, dewijl de Wethouderſchap van Amſterdam geoordeeld heeft eene nieuwe ordonnantie voor de kamer van deſolaate boedels te moeten maaken.

BEHALVEN dat door deze menigvuldige bankbreuken ons crediet buiten 's lands onvermijdelijk geheel en al moet vervallen, zoo vloeien 'er nog andere gevolgen uit voort, welke men niet onaangemerkt moet voorbij gaan. Welgeſtelde lieden (wij hebben 'er te voren al iets van aangevoerd bladz. 129.) die hunnen goeden naam eenigzins lief hebben, moeten natuurlijker wijze eenen afkeer opvatten voor een beroep, het welk zij alle dagen zien onteeren. Welke bekwaamheden en wat zucht iemand ook anderzins voor den koophandel hebbe, hij moet 'er van worden afgeſchrikt, uit vreeze van door den eenen of anderen ramp in zwaare ongelegenheid te komen. De zelfde vrees moet ieder een beſchroomd maaken, om 'er een zoon of onmondigen, zijner

voog-

voogdije toebetrouwd, in op te trekken: elk een moet vreezen zijne dochter aan een koopman uit te huwelijken. In 't algemeen zal men liever verkiezen van de eene of andere kleine bediening als minder gevaarlijk, of ook wel, indien men gegoed genoeg is, van de middelen, die men bezit, te leeven. Dus vermindert het geld, het welk in den koophandel plagt gebruikt te worden; en dit is mede de reden, waarom 'er bij ons zo veele lieden, en meer dan in eenig ander land, zijn, die van hunne inkomſten, zonder iets het minſte bij de hand te hebben, leeven.

Wij hebben bij eene andere gelegenheid aangemerkt, dat de koophandel onvermijdelijk moet vervallen, zoo dra zij, die zonder denzelven te drijven eerlijk kunnen beſtaan, dien vaarwel zeggen, aangezien het alleen gegoede menſchen zijn, die aan den koophandel die werkzaamheid en kracht kunnen bijzetten, welke dezelve noodig heeft, om ſtaande te blijven. Wij hebben ook aangemerkt, dat de weinige gelegenheden, die de onzen eertijds hadden om hunne rijkdommen anders dan in den handel te beſteeden, veel hebben toegebragt om den koophandel bij ons te doen aangroeien en toeneemen: tegenwoordig verſlinden de geldopneemingen der buitenlandſche Mogendheden, en zelfs de Volkplantingen der buitenlandſche volken, het grootſte gedeelte dezer rijkdommen. Wat zal 'er eindelijk worden van het kapitaal, waarmede onze koophandel moet worden gedreeven, indien rijke en welgeſtelde lieden hoe langer hoe meer worden afgeſchrikt, om hun geld in den koophandel te waagen. Dit is echter al mede een gevolg, het welk uit de bankbreuken noodzaaklijk voortvloeit. Eertijds kon een jong koopman geld *a depoſito* vinden; men maakte geene de minſte zwaarigheid, om hem pen-

hingen te verſtrekken op interest, zonder andere zekerheid dan 't vertrouwen, 't welk men in zijne eerlijkheid ſtelde. Dit moedigde de jonge lieden, die minder middelen dan kunde en bekwaamheid hadden, aan, om zich in den koophandel te begeeven, daar men tegenwoordig obligatien ten laste van den Staat, welken men boven het kapitaal inkoopt, en waar van men niet meer dan twee en een half ten honderd trekt, verkiest. Wat moet 'er in zoodanig een toeſtand van den koophandel worden? Indien men al het geen wat wij van de oorzaaken des vervals van onzen koophandel hebben gezegd, in ernst overweegt, zal men zich dan wel kunnen verwonderen, dat men thans bij ons in 't algemeen meer weerzin tegen, dan trek voor den koophandel en ſcheepvaart beſpeurt; en dat de handel *in commisſie* nu genoegzaam de eenigſte is, op welken de onzen zich toeleggen (*a*)?

DEZE verandering in de neiging onzer Natie word door den Heer ROGGE, onder de voornaamſte oorzaaken, die onzen koophandel doen vervallen, en niet zonder reden, geſteld; maar men moet echter daar bij de oorzaak, welke deze verandering te wege brengt, niet over het hoofd zien. Zoude deze niet in eene vermindering der kapitaalen, welken de onzen zelven in den koophandel beſteeden, gelegen zijn? en haalt deze oorzaak niet wederom haare oorzaak uit andere gebreken, van welken wij te vooren geſprooken hebben? De Heer ROGGE merkt hier omtrent nog aan, dat de onzen tegenwoordig, „ liever Commisſionarisſen dan „ kooplieden willen zijn; biedende ten dien einde, „ bij alle voorkomende gelegendheeden, den Buſten-

(*a*) Men zie hier over, onder anderen, de aangehaalde *Aanmerkingen over den tegenwoordigen toeſtand des Koophandels.*

„ tenlanderen hunnen dienst en onderſtand aan.
„ Hier door (zegt de Heer ROGGE) is veroor-
„ zaakt, dat een groot gedeelte der goederen,
„ die onze ſchepen laaden, voor buitenlandſche
„ rekening zijn, en 'er veelen, den meesten tijd,
„ het land her- en derwaarts voorbij vaaren; waar
„ door den lande groote ſchade, zoo door 't ge-
„ mis der inkomende en uitgaande rechten, en van
„ ſchepen en van goederen, als door het niet ver-
„ tieren van het noodige, voor het ſchip en de
„ *equipagie*, 't geen dan in andere landen door-
„ gaans moet worden ingekoft, is toegebragt (*a*)".
Hij ſchijnt het handelen *in commisſie aan de luiheid of gemakkelijkheid* toe te ſchrijven. Het komt mij echter voor, dat die tak van koophandel, welke men *Negotie in Commisſie* noemt, even zoo veel werkzaamheid, kundigheid en oplettenheid als alle andere vereischt: de onzen houden dezen handel ſtaande door de verſchotten, welken zij doen: zij kunnen die niet doen zonder te waagen: hunne verſchotten gaan dikwijls zelfs te verre: het voordeel, het welk zij jaarlijks van een buitenlander trekken, doet hen ſomtijds meer waagen dan hunne vermoogens toelaaten. Wij hebben het te voren aangetekend. Het is ook niet uit traagheid, uit vrees van te waagen, of eenige diergelijke beweegreden, dat onze kooplieden de koopmanſchappen uit het eene land naar het andere vervoeren. De reden word 'er van gevonden in de Sententie van Karel den V. en in de Propoſitie van den jongst overleeden Heere Erfſtadhouder, en wij hebben dezelve reeds op meer dan eene plaats aangeweezen (*b*).

MEN klaagt gemeenlijk over den trek, welken de onzen hebben tot de vreemde manufactuuren; de-

(*a*) l. c. bladz. 226. en 227.
(*b*) D. I. Bijlaage A.

deze trek, zegt men, bederft 's lands manufactuuren en brengt daar door den handel een groot nadeel toe. De winkeliers hebben tegenwoordig hunne winkels opgepropt met vreemde ſtoffen. Al 't geen men draagt, al het geen tot gebruik en gemak des leevens dient, komt van buiten 's lands (*a*). Het is met reden, dat 'er over deze verbasteringen van onze zeden geklaagd word: evenwel moet men daaromtrent acht ſlaan, dat de aart van onzen koophandel medebrengt, dat men geen onderſcheid kan maaken tusſchen de plaatſen, waar men zich van waaren of manufactuuren kan voorzien. De gantſche wereld is eene marktplaats voor onze kooplieden. Hun omtrent dit ſtuk paalen te ſtellen en te willen, dat zij zich tot de vaderlandſche manufactuuren of waaren bepaalen, is iets dat rechtsſtreeks aanloopt tegen de algemeene grondbeginſelen, waarnaar onze koophandel zich moet richten. De handel van *oeconomie* laat niet toe, dat men den eenen boven den anderen begunſtige. Een bijzonder mensch kan zich, voor zijn eigen behoef, tot de fabrieken van 't land bepaalen, om dat hij meester is te draagen wat hij wil: een koopman moet zich ſchikken naar de verkiezing zijner kooperen, naar den trek welke 'er in de waaren is, en naar de commisſien, welken hij krijgt, of denkt te zullen krijgen. Zoude men willen, dat een amſterdamsch koopman de noordſche of aſiatiſche volken dwong, waaren, die in Holland gemaakt zijn, te neemen, wanneer dezelve van italiaanſche, franſche en engelſche waaren voorzien willen zijn? Al het geen men hier omtrent kan verlangen, is, dat de onzen wederom den

(*a*) Zie de Verhandelingen der Heeren VAN DEN HEUVEL en ROGGE; en ook nog de fraaie Verhandeling van den Heer van HEUKELOM.

den voorrang op de buitenlanders verkrijgen, dien zij eertijds hebben gehad. De vreemde fabrieken, dikwijls voor hollandſche rekening gaande, kunnen daar voor ook gehouden worden: de onzen ſchieten aan de vreemde fabrikeurs geld, en ſtellen die in ſtaat om hunne commisſien uit te voeren. Door dit middel bekomen de Hollanders, hoewel zij buiten 's lands laaten werken, een voordeel in den koophandel op de buitenlanders zelven, van wier arbeid en koopgoederen zij zich meester maaken door voorkoopen en vooruitbetaalingen; een voordeel, het welk onze koophandel zoude verliezen, en den buitenlandſchen volken in handen vallen, indien onze kooplieden uit een verkeerden ijver en liefde tot het vaderland de grondbeginſelen van den algemeenen koophandel uit het oog verlooren. Wel is waar, dat onze fabrieken daar door nog meer te gronde gaan: maar nimmer moet een verlies, het welk wij aan eenen kant lijden, tot reden ſtrekken, om ons een tweede verlies toe te brengen, in de plaats van de middelen te gebruiken, om een voordeel te bejaagen.

Ofschoon 'er geen land is, in het welk men beter zorgt voor de behoeftigen, dan ons Vaderland, ziet men 'er evenwel eene menigte van armen, welke, tot een groot bezwaar van de armkas ſtrekkende, daar door voor den koophandel zelven een laſt worden: gelijk dit door den Heer van den Heuvel zeer wel aangemerkt is (*a*). Het gebrek van werk heeft nog een ander niet minder nadeelig gevolg voor den handel. De arbeidslieden, die zonder werk zijn, en geen lui leeven willen leiden, (en dit zijn zekerlijk de beſten) gaan elders werk zoeken: zij, die blijven, krijgen luſt in de

(*a*) Ter aangehaalde plaatſe, bladz. 39.

de lui- en ledigheid; en ongevoeliglijk krijgt men gebrek aan handwerkslieden, of men heeft 'er ſlechts de minſte ſoort.

De Heer Rogge (a) meent, dat de gewoonte van buitenlanders in de ſcheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken te gebruiken, insgelijks een oorzaak van derzelver verval is: doch als men in aanmerking neemt, dat ons land het tiende deel der manſchap, welke tot onze ſcheepvaart vereischt word, niet kan verſchaffen; dat men de brouwerijen, de branderijen, de zuikerrafinaderijen en veele andere fabrieken, als de linnenbleekerijen en anderen, niet zoude kunnen gaande houden, zoo men 'er geene buitenlanders in gebruikte; zal men reden hebben om te twijfelen, of wij 't wel, zonder het gebrek over 't welk de Heer Rogge klaagt, zouden kunnen ſtellen. Zonder de osnabrugſche en münsterſche boeren, die jaarlijks in Holland komen baggeren en maaien, zoude men niet in ſtaat zijn, om turf te maaken, hooi te winnen, of koorn in te zamelen. De vrees, dat de vreemdelingen, op de hollandſche Comptoiren gebruikt wordende, de kundigheden, die zij hebben verkreegen, elders zullen gaan brengen, en daardoor Hollands handel nadeel toebrengen, ſchijnt eerder onder de verkeerde begrippen, die bij het volk ligt vat krijgen, dan onder de weezenlijke kwaalen, geſteld te moeten worden. Het zelfde kan men zeggen van de gewaande onvoorzigtigheid om werken over den koophandel in 't licht te brengen, als mede van het zenden van werktuigen tot de fabrieken noodig naar vreemde landen. De geheimen des koophandels, zoo wel als die welken tot

(a) Ter aangehaalde plaatſe, bladz. 208. en volg. en 225. en volg.

tot de kunsten en handwerken behooren, zijn in gantsch Europa genoeg bekend, dan dat men behoeve te vreezen, dat zij door de vreemdelingen, welken men 'er in gebruikt, bekend zullen worden. 'Er is geen milder volk in het bekendmaaken van nieuwe uitvindingen, van allerlei ſoort van geheimen, van alle middelen, zoo om den handel te bevorderen, als om de kunsten, de handwerken, en ſcheepvaart tot volmaaktheid te brengen, dan de Engelſchen: wat hebben echter de Engelſchen, niet tegenſtaande dat, eene overmagt in de ſcheepvaart en in den koophandel bekomen op ons, die, geduurende meer dan vijftig jaaren, niets leezens waardig over den koophandel hebben in 't licht gegeeven? Nog zoude men omtrent de gewoonte van vreemdelingen op de comptoiren, in de fabrieken en in den zeedienst te gebruiken, kunnen vraagen, of Holland volkrijk genoeg is om onzen koophandel van volk te voorzien? Deszelfs verval is zoo groot, dat 'er over 't geheel bijna geen beſtaan in te vinden is (*a*). Dit, wij hebben het reeds aangemerkt, doet meenig een opzien tegen het aangaan van een huwelijk; en buiten het huwelijk zoeken het geen door het huwelijk gezocht moest worden. Men treft dit gebrek, 't is waar, allerminst aan, op die plaatſen, waar de oude hollandſche zeden het minst verbasterd zijn, maar is het niet genoeg, dat men het in eene Stad, als Amſterdam is, bemerkt, om zich te onthouden van klachten over de bezigheid, die men 'er den vreemdelingen verſchaft, en zonder welken de bevolking in Holland gewisſelijk zoude afneemen? Het grootſte gedeelte der vreemdelingen, die bij ons overkomen, om iets te leeren, beſtaat uit Duit-

a) Zie de Verhandeling van den Heer VAN HEUKELOM.

Duitschers: deze keeren zelden of nooit weder naar hun vaderland. Wat zouden zij verrichten op plaatsen, daar hunne kundigheden van geen het minste nut zouden zijn? Zij blijven in Holland, zetten zich daar neder, en dienen om de ledige plaats te vervullen van anderen, die den koophandel verlaaten. Indien men de lijst der kooplieden, die tegenwoordig op de amsterdamsche beurs verschijnen, eens opnam, men zoude 'er mogelijk zeer weinigen aantreffen, die oorsprongelijk Hollanders zijn. Rotterdam heeft minder vreemdelingen getrokken; echter is hun getal aanzienelijk genoeg, om ons te overtuigen, dat de vreemdelingen meer geneigd zijn om in Holland te blijven, na dat zij 'er den handel hebben geleerd, dan dezelven elders te gaan drijven. Het is boven dien buiten twijfel, dat de toevloed der vreemdelingen, en vooral der vlaamsche en fransche vluchtelingen, veel heeft toegebragt, om onze fabrieken, manufactuuren en handel te doen toeneemen: men zoude misschien met meerder grond kunnen vraagen, of de verandering, die deze vreemdelingen in onze zeden hebben te weeg gebragt, het Gemeenebest niet meer benadeeld heeft, dan hetzelve voordeel uit hunne nijverheid, schranderheid en arbeid heeft getrokken? en of heden ten dage, nu deze verandering van dag tot dag zigtbaarder word, de handel 'er niet meer bij verliest, dan 'er dezelve eertijds bij heeft gewonnen? Want offschoon het waar is, dat alle de vreemdelingen niet over eenen kam geschooren kunnen worden, is het, over 't geheel genomen, onwederspreekelijk, dat de fransche zeden veel toegebragt hebben, om de onzen te bederven. Zij stellen eene laagheid in 't geen onze Landaart voor eene deugd plagt te houden: hunne verkeerde begrippen over het geen zij *honneur*

(e...)

(eer) noemen, hebben bij ons maar al te veel velds gewonnen. Waar is de franschman, die, ik zal niet zeggen, *zeer*, maar *eenigzins*, gegoed zijnde, zich niet schaamen zal en het tot schande rekenen, eenen reiszak met geld te draagen, en daar mede naar huis te gaan. *C'eſt faire le metier de Crocheteur*, zal hij zeggen. Dus spraken onze voorouders niet: dus dagt de Ruiter niet, toen hij, daags na een gevecht met de Engelschen, zijne kamer veegde, en de hoenders van voedsel bezorgde. Verkeerde begrippen doen verkeerde stappen begaan. Zij hebben zich minder in de kleine steden, dan in de grooten verspreid; en nog minder ten platten lande. Het is niet te Hellevoetsluis of Vlaardingen, of in eenige noordhollandsche steden, dat de bankbreuken van dag tot dag toeneemen, maar voornaamlijk te Amsterdam, in eene stad, waar men, om meer dan eene reden, 'er het minst van moest hooren spreeken.

VERDER dient nog onder de oorzaaken van 't verval onzes koophandels gesteld te worden, het omloopen en ronddraagen van allerlei koopmanschappen in kleine marschen of kraamtjes. Alhoewel al die reizende of omwandelende kooplieden, bekend onder de naamen van *Pakkedraagers*, *Omloopers*, *Marsdraagers* of *Ruilebuiters*, den buitenlandschen koophandel niet benadeelen, brengen zij echter niet alleen den winkelieren en uitslijteren nadeel toe, maar vooral doen zij den binnenlandschen handel en in 't bijzonder den manufactuuren, en den kooplieden, die magazijnen aanleggen van waaren en koopmanschappen, 't zij om den overvloed te onderhouden, 't zij om 't overtollige buiten 's lands te zenden, afbreuk (*a*). Meer dan eens zijn

(*a*) Zie *les Interets des Nations développés relativement au Commerce T.* II. *p.* 82. *in* 4*to.*

zijn 'er Plakaaten tegen dat ſoort van ventjaagen met koopmanſchappen uitgekomen. Verſcheiden ſtedelijke keuren zijn 'er gemaakt, met oogmerk om de fabrieken, de manufactuuren, en alle ſoorten van ambachten en gildens daar tegen te handhaaven. Maar 't zij dat deze wetten niet genoeg onderhouden worden, 't zij dat 'er andere beletſels zijn, men klaagt, dat ons land overſtroomd word van marskraamers en ventjaagers, welke op de buitenplaatſen en op de dorpen onnoemelijk veele buitenlandſche koopmanſchappen verkoopen. Men verdraagt deze ſoort van uitventers, die kleine pakhuizen met zich voeren, en die van dorp tot dorp hunne waaren, welke dikwijls al vrij kostelijk zijn, gaan uitventen, misſchien om dat men het nadeel, 't welk zij den koophandel en manufactuuren toebrengen, niet genoeg overweegt; of niet bemerkt, hoe ſchadelijk zij voor de manufactuuren zijn; moogelijk luikt men 'er de oogen op, om dat het gemak, van dagelijks eene gantſche kraam aan zijn huis en deur te krijgen, zeer aangenaam valt, of dat men denkt, dat het algemeen belang bij deze onregelmaatigheid in den koophandel niet lijdt, en dat het zelfs gevoegelijk is, dat dit gemak niet word tegen gegaan. Deze redenen, die van gewicht zouden kunnen zijn in een land, daar of geen of ſlechts weinige en geringe manufactuuren zijn, en waar men derhalven wel zoude doen, van het koopen van benoodigdheden of gerijflijkheden voor het gemeen gemakkelijk te maaken, kunnen niet gelden in een land, daar men overal van oogenblik tot oogenblik alles vindt, wat men wenſchen kan, zoo tot 's leevens onderhoud, als tot pracht en weelde. Een volk, welks behoudenis en welvaart volſtrektelijk afhangen van den koophandel, en in 't bijzonder van

den bloeienden ſtaat van deszelfs manufactuuren, moet door die omzwervende winkels geweldig lijden: buiten dat benadeelen zij de winkels van de ſteden en dorpen zoo ſterk, dat deze hier door het middel van beſtaan verliezen. Voeg hier bij, dat deze omzwervers, die meestal vreemdelingen zijn, de voordeelen, welken zij uit dezen handel trekken; buiten 's lands voeren. Dikwijls ſtrekken zij ook nog tot diensten, die veel ſchadelijker zijn voor de ſamenleeving, en in het bijzonder voor de jeugd, dan het ſlijten van ſlecht goed, en het nadeel, het welk zij daar door toebrengen aan de vaderlandſche fabrieken en manufactuuren.

Behalven verſcheiden andere oorzaaken van het verval onzer ſcheepvaart en onzes koophandels; welken wij nog bij die geenen, die door ons dangeweezen zijn, zouden kunnen aantekenen, en van dewelken wij niet ſpreeken, deels om dat zij ons toeſchijnen van minder gewicht te weezen, deels om dat menze in verſcheiden ſchriften vermeld vindt, is 'er eene, die wij meenen niet ſtilzwijgende te kunnen voorbijgaan.

Die geenen, die onze vaderlandſche geſchiedenisſen met oplettenheid gade geſlagen hebben, zullen niet onopgemerkt hebben gelaaten, dat in vroegere tijden, en voor dat de zeven Vereenigde Gewesten zich voor eenen Vrijen Staat opgeworpen hadden, de koophandel en ſcheepvaart niet huisvestten in twee of drie ſteden, of plaatſen; maar het geheele land door (*a*). Tegenwoordig is in de Provintie van Holland de koophandel zoo wel als de ſcheepvaart, bijna geheel en al in drie, vier, of vijf plaatſen gebragt: de anderen zijn 'er genoegſaam uitgeſlooten, en kwijnen aan neeringloosheid. Sommigen verheelderen

(*a*) Zie het I. D. bladz. 195. en volg. 207. en volg.

den zich, dat de Provincie 'er niet door verlooren heeft, om dat het evenveel is of de koophandel door 't geheele land verſpreid, dan op eene enkele plaats gevestigd is. Oppervlakkig ſchijnt het zoo, maar als men 'er naauwkeurig op let, dan zal men bevinden, dat de plaatſen, welke thans in 't bezit des koophandels en der ſcheepvaart zijn, niets gewonnen, maar eerder verlooren hebben bij 't verval van de ſcheepvaart en koophandel in de andere ſteden en plaatſen. Zij misſen die ſteunſels, welke zij, als groote raderen, van de minderen niet kunnen ontbeeren, om hunne kracht te oeffenen. Zoude men wel kunnen bewijzen, dat Amſterdam tegenvoordig, nu het in 't bezit van 't grootſte deel des koophandels en ſcheepvaart der Republiek is, in zoo verre dat Zeeland zelve 'er weinig van over behouden heeft, grootere ſcheepvaart en koophandel drijft, dan ten tijde van Karel den V., zoo men 'er van afneemt de vaart en handel op Oost- en Westindië, op de Kusten van Afrika, op onze Colonien, en die deelen van onze algemeene vaart en koophandel, welke ons ſedert den opſtand tegen Spanje zijn aangekomen? En, zoo Amſterdam in de andere takken van koophandel en vaart niet is toegenomen, wat voordeel heeft het dan uit het verval der neeringen in andere plaatſen getrokken?

De ſteden zijn al in vroeger tijden ijverig geweest, om aan het platte land het doen van zekere neeringen, het maaken van manufactuuren, en het oefenen van trafieken te onttrekken. Hebben zij 'er bij gewonnen? Neen: zij hebben 'er bij verlooren. De manufactuuren, de trafieken, en alle ſoort van neeringen zijn 'er niet minder om vervallen binnen haare muuren; daar, mogelijk, indien men aan het aanleggen van manufactuuren en trafieken ten platten lande vrijheid gelaaten, en

en dezelven begunstigd had, de ſteden uit het platte land veel voordeels zouden genooten hebben door de gelegenheid, welke de ſtedelingen zouden gehad hebben om 'er veele goederen te ſlijten, en 'er zelven te laaten arbeiden, gelijk in Engeland geſchiedt. Uit het platte land zijn de ſteden geboren; het verval van 't platte land en van de binnen-ſteden zal de buiten-ſteden langzaamer hand haar voedſel doen verliezen; en haar verval, ſchoon laater, en minder bemerkelijk, na zich ſleepen. Het inkrimpen van den koophandel en ſcheepvaart binnen weinige plaatſen van onze Provincie ſchijnt mij derhalven onder de oorzaaken huns vervals geſteld te moeten worden.

De liefhebbers der latijnſche en griekſche taalkunde, oudheeden, hiſtorien, en die, verlokt door de lekkernij, welke zij bij de oude Schrijvers aantreffen, zich, met ter zijde ſtelling van andere Weetenſchappen, geheel aan dien tak der letteroefeningen overgeeven, en geene geleerdheid of kunde achten of erkennen, dan die uit de bron, daar zij uit ſcheppen, gehaald worden, belgen zich niet, dat ik deeze voorkeur of verkiezing mede aanzie voor eene oorzaak van 't verval onzes Vaderlands, en inzonderheid van dat der ſcheepvaart en des koophandels. Immers, is het niet uit de kennis van 't geen 'er bij de oude volken is gebeurd, dat wij leeren kunnen, wat bij ons tot ons welzijn behoort gedaan te worden; noch minder zal men dit haalen uit de kennis van hunne dichtoefeningen, ſchouwburgen en kleedij. Men kan al vrij ver in die geleerdheid gevorderd, en een uitmuntende maaker van latijnſche of griekſche vaerſen zijn, zonder eenige bekwaamheid gekreegen te hebben tot het geen wat ons Vaderland van nut of dienſt kan weezen; offchoon het waar is, dat de algemeene

kundigheeden, welken men van de Ouden ontleenen kan, merklijk kan dienen om het verſtand te beſchaaven, den geest te ſcherpen, en eene meerdere vatbaarheid voor andere weetenſchappen te geeven. Zelfs kunnen die kundigheeden in haare toepaſſing zeer ſchadelijk zijn, wanneer men zich verbeeld, dat men 'er door in ſtaat geſteld is, om zaaken te beheeren en te behandelen, die geheel andere kundigheden en oefeningen vereiſchen. De verkeerde toepaſſing doet dan meer kwaads dan de onkunde zoude doen. De al te hooge waarde, welke men aan eenige kundigheden heeft gegeeven, en het minder achten van zulken, die tot de kennis van 't geen ons Vaderland betreft, behooren, zijn dan mede onder de oorzaaken van 't verval onzer ſcheepvaart en onzes koophandels te ſtellen.

WANNEER wij nu dezelven bij elkanderen neemen, zullenze voornaamlijk op deze navolgenden uitloopen.

1. DE aanhoudende vermeerdering van laſten, en daar uit voortſpruitende duurte der middelen van beſtaan, der arbeidsloonen, en de vermeerdering van ongelden in het drijven van de ſcheepvaart en koophandel, zoo binnen onze gewesten als in onze buitenlandſche bezittingen. (bladz. 55—81. bladz. 82—134. bladz. 204. en volg. bladz. 220. en volg.)
2. Het vermeerderen van kooplieden in verſchillende Staaten, daar het beroep van handel te drijven eertijds dat aanzien niet had, het welk het nu heeft; en derzelver poogingen om rechtsſtreeks te vaaren en te handelen. (bladz. 110. en 111.)
3. Het verband, het welk 'er is tuſſchen de verſchillende takken van koophandel, en door welken het verlies van eenen tak altoos dat van een ander na zich ſleept. (bl. 113—118. 122.)

4. Het

4. Het invoeren van oost-indiſche waaren en manufactuuren, 't welk het gebruik van Europeïſchen heeft doen afneemen. (bladz. 118. en 119. bladz. 189. en volg.)
5. De hindernisſen, welken het heffen der lasten aan den koophandel toebrengt. (bladz. 122.).
6. De weerzin, welken braave en gegoede ingezetenen voor het beroep van Manufacturier, Fabrikeur en Koopman krijgen. (bladz. 124. bladz. 265. en volg.)
7. De neiging of noodzaaklijkheid om ſlinkſche wegen te zoeken, ten einde het betaalen der lasten te ontduiken, de oneerlijke begrippen, welke daar mede verzeld gaan, en het gebrek van oprechtheid en goede trouw, tot welke dezelve in het drijven van den koophandel aanleiding geeven, welke die geenen die naauwer van gemoed zijn, den koophandel doen verlaaten. (bl. 125. en volg. 179. en volg.)
8. De verandering in de *Conſtitutie* van onze Regeringsvorm gebragt door het vernietigen van het Stadhouderſchap. (bladz. 134. en volg.)
9. Het niet onderhouden van eene noodzaakelijke Land- en Zeemagt. (bladz. 134. en volg. bl. 162. en volg. bl. 180. en volg. 186. en volg.)
10. De kwellingen, welken onze ſcheepvaart en koophandel geduurig hebben geleeden, en de nadeelen, welken door vreemde Mogendheden aan onze algemeene vaart, koophandel en manufactuuren zijn toegebragt. (bl. 137. en volg. bladz. 235. en volg.)
11. Het verminderen van ons aanzien bij de vreemde Mogendheden, en 't verliezen der voordeelen van koophandel daar door veroorzaakt. (bladz. 139. en volg.)
12. De verſchillende belangen en inzigten der

leden van den Staat, en het gebrek van eendragt daar uit ſpruitende. (bl. 148. en volg.)

13. Onze oorlogen met Engeland, Frankrijk, den Biſchop van Munster, en dien van Keulen. (bladz. 138. en volg.)

14. Gebrek aan verbintenisſen met vreemde Mogendheden. (bladz. 160.)

15. Het verval van onze Oost-indiſche Compagnie. (bladz. 166. en volg.)

16. De weinige oplettenheid op lieden van bekwaamheid, en van verdiensten; de weinige aanmoediging, welke aan dezelven gegeeven word; en de wijze, op welke men tot bedieningen komt. (bl. 169. en volg. 184. en volg. 208. en volg.)

17. De vorderingen, welken de vreemde volken en inzonderheid de Engelſchen in de vaart en koophandel gemaakt hebben. (bladz. 182.)

18. Het verval van onze Colonien. (bladz. 190. en volg.)

19. De onkunde en onbedreevenheid der geenen, die 't bewind over onze Colonien hebben, en 't bejaagen van bijzonder eigen belang, in plaats van 't algemeen belang op 't oog te houden. (bladz. 190. en volg. 204. en volg.)

20. Zwakheid in het gebruiken van middelen om de kwaade practijken, ſlinkſche handelingen, en looze bedriegerijen uit den koophandel te weeren. (bl. 214. en volg. 241. en volg.)

21. De neiging tot al te groote onderneemingen, en het niet genoeg letten op alle de omſtandigheden. (bladz. 207. en volg.)

22. Het bevorderen van de vaart en koophandel der vreemden door de groote *Credieten*, welken ſommigen onzer kooplieden hun geeven. (bladz. 122. en volg. 128. en volg.)

23. Het verval der godvrucht en goede zeden on-

onder de ingezetenen. (bladz. 243. en volg. 251. en volg.)
24. De overmaatige kosten, welken de *Commissionairs* hunnen lastgeevers in rekening brengen. (bladz. 127. en volgg.)
25. De meenigte van Bankbreuken. (bladz. 263.)
26. Het verloopen van bekwaam arbeids volk. (bladz. 270.)
27. Het ventjaagen met koopgoederen. (bladz. 273.)
28. Het overgaan van de geheele ſcheepvaart en koophandel tot eenige weinige plaatſen. (bladz. 275.)
29. Het weinig belang, in kundigheden, tot het vaderlandsch welweezen betreklijk, geſteld. (bladz. 277.)

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Middelen, door welken de Koophandel en Scheepvaart dezer landen weder kunnen opgebeurd worden, en den voorrang op alle handeldrijvende Volken bekomen.

Om de middelen aan te wijzen, welke zoo niet tot herſtel, ten minſte tot verbetering en wederopbeuring zoo van de vaart en koophandel, als van de manufactuuren en fabrieken zouden kunnen dienen, ſchijnt 'er niets anders te behoeven, dan deze weinige woorden: *neem de oorzaaken van derzelver verval of vermindering weg*: want het is bekend, dat gelijk de oorzaaken noodwendig hunne uitwerkſels voortbrengen, dus ook de uitwerkſels weggenomen worden door het wegneemen der oorzaaken, en derhalven zoude het bijna onnut ſchijnen in een onderzoek te treeden van de middelen, welke onze neeringen en handteeringen kunnen opbeuren, na dat wij de oorzaaken huns vervals hebben doen zien. Die den oorſprong eener kwaale aanwijst, ſchijnt te gelijk het genees-middel aan de hand te geeven. In de ſtaatkunde zoo wel als in de zedekunde is het *meestentijds* genoeg, dat men het kwaad vermijde, om tot het goede te geraaken: maar het is 'er niet *altijd* noch in allen gevallen zoo mede gelegen. Daar zijn 'er, daar men door het wegneemen van eene oorzaak wel haar uitwerkſel wegneemt, maar evenwel niet de mogelijkheid noch de waarſchijnlijkheid van eene gelijke uitwerking door eene andere oorzaak voortgebragt te zien: verſchillende oorzaaken kunnen dikwerf tot hetzelfde einde ſtrekken, gelijk verſcheiden wegen op de-

dezelfde plaats kunnen uitloopen: men kan zich arm maaken door verkwisting, terwijl men vlijtig en arbeidzaam is: men kan zich ook, zonder een kwistpenning te zijn, arm maaken door luiheid en achteloosheid. Dewijl het dan niet doorgaat, dat het wegneemen der oorzaaken altijd de uitwerkingen, door haar voortgebragt, wegneemt; of liever, dewijl het niet zeker is, dat 'er door het wegneemen eener oorzaake geen andere zullen overblijven of opkomen, welke, zoo niet dezelfde, ten minſte evengelijke uitwerkingen zullen voortbrengen; zoo is het ook aan een anderen kant niet altijd waar, dat zekere uitwerkingen niet anders dan door het wegneemen haarer oorzaaken te verhelpen zouden zijn; en dat de onmogelijkheid van het te kunnen doen, niet door iets anders van gelijke kracht en vrucht vergoed zoude kunnen worden.

Het is zoo, indien het mogelijk ware, om alle de oorzaaken van de vermindering of 't verval der zeevaart en des koophandels weg te neemen, zoude men zekerlijk, tot hunne opbeuringe, eenen grooten ſtap doen, of om beter te zeggen, hen ten hoogſten top opvoeren kunnen; maar dit niet, 't zij geheellijk 't zij gedeeltelijk, kunnende geſchieden, dan is de vraag, of, bij gebrek daar van, geen andere hulpmiddelen bij de hand genomen kunnen worden, welke meer of min zouden kunnen ſtrekken, om het heilzaam oogmerk, aan welk ons zoo veel gelegen is, te bereiken. Dit alleen wettigt het onderzoek, in 't welk wij ſtaan te treeden, en waarin wij deels het oog zullen ſlaan op de oorzaaken van verval, welke verbetering onderhevig zijn of niet; deels op de andere hulpmiddelen, welken men bij der hand zoude kunnen neemen, om aan de ſcheepvaart, koophandel, manufactuuren en fabrieken hulp toe te brengen, en daar door de bronnen van 's lands wel-

welweezen en magt op nieuw milder en vloeibaarer te maaken.

Ik weet wel, dat 'er zijn, welke zich verbeelden, dat het met onze ſcheepvaart, met onzen koophandel, inzonderheid met onze fabrieken en trafieken zoo ſlecht geſchapen ſtaat en te veel verloopen is, om daar in eenig *redres* te kunnen hoopen en te verwachten; dat het noodeloos tijd en moeite te verſpillen is van 'er aan te denken, en 'er zijne hersſenen mede te breeken: ik heb meer dan eens deze en diergelijke redeneeringen gehoord van luiden, welke ik gaarne anders zoude hebben hooren ſpreeken: dan moet dit zeggen niet meer aangezien worden voor eene uitvlucht, welke uit gebrek van ijver, en van lust tot arbeid, en voor een voorwendſel om het weinig belang, het welk men 'er in nam, te blanketten, dan voor eene reden, welke uit overtuiging voortgebragt werd? en, zoo ik het eens bij deze gelegenheid mag zeggen, indien men zoo veel ijvers getoond had en toonde, om voor de neeringen en handteeringen der ingezetenen te waaken, als men getoond heeft, om de vaart met zwaar hout naar Frankrijk ſtaande te houden, en het ſluiten van een Tractaat met de Amerikaanen te ontwerpen en door te dringen, twijfel ik niet, of onze Republiek zoude haare vaart en koophandel niet zoo laag hebben zien vallen, en dezelve, zoo niet geheel, ten minſte voor een gedeelte, wederom hebben kunnen herſtellen. Wij twijfelen zelfs niet, of men zal dit gelukkig einde kunnen bereiken, als men, wel verre van zich te verzekeren, of te gelooven of te vertrouwen, dat 'er niets meer aan te doen is, of van zulk eene reden tot verſchooning van ijver- en werkeloosheid voor te wenden, zich de moeite wilde getroosten, om 'er tijd, vlijt, ijver, en arbeid toe te beſteeden. Wie zoude voor dui-

duizend jaaren gezegd hebben, dat deeze Gewesten ooit in ſtaat geraaken zouden, om zulk eene verbaazende vaart te onderhouden en eenen koophandel te drijven, als wij voor anderhalve eeuw gedaan hebben? Is dit echter, hoe onwaarſchijnlijk het was, gebeurd, waarom zoude het onmogelijk zijn, onze vervallen middelen van beſtaan en rijkdom weder op te beuren, wanneer men het recht meende, en middelen daar toe wilde aanwenden? indien men, met een woord, den ijver en welmeenenheid van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. gl. ged. tot een voorbeeld wilde neemen?

VEELE boeken en een aantal van geſchriften, welke, ſedert eenige jaaren, in ons land zijn uitgekomen; en 't geen ſterker ſpreekt, menigvuldige onderneemingen van onze kooplieden, zoo in onze Colonien als elders gedaan; het oprichten van een genootſchap ter opbeuringe en bevorderinge onzer kwijnende fabrieken, bekend onder den naam van *Oeconomiſchen Tak*; de *Maatſchappij van Rederij en Koophandel*, door den Heer *Cornelis Ris* ontworpen; de verſchillende reſolutien der Hooge Staatsvergaderingen, draagen die allen geen blijken, dat de zucht en ijver voor het herſtel van 's lands neeringen en handteeringen niet zijn uitgebluscht, en dat 'er bij de inwoonderen dezer gewesten nog die zelfde geest van werkzaamheid en nijverheid in weezen is, welke in vroeger dagen zoo veele heilzaame vruchten heeft voortgebragt? Maar, (het zij mij vergund om op een ſtuk van zoo veel gewicht uit open borst te ſpreeken) wat kan dit alles baaten, als de tusſchenkomende vermogens daar omtrent ſlaauwmoedig zijn? als dezelfde ijver niet gevonden word bij die geenen, aan welken het beleid en bewind der burgerlijke zaaken zijn toevertrouwd? wanneer die geenen,

wel-

welke het bewind van zaaken, betrekkelijk tot onze buitenlandſche bezittingen, en ſtedelijke inſtellingen, in handen hebben, 't zij uit gebrek aan genoegzaame kennis, lust of oplettenheid, 't zij uit eenige bijzondere inzigten, daar toe niet mede werken, en de poogingen der welmeenende ingezetenen niet ondersteunen? wanneer die te werk gaan, zoo als wij, bij voorbeeld, ten aanzien van de Colonie Suriname aangetekend hebben (*a*); en wanneer deze of geene tak van vaart en koophandel, en nog wel zulken, die eerder tot afbreuk dan tot bevordering van 's lands vaart en koophandel ſtrekken, tot bederf van andere takken te zeer begunſtigd worden; en aan de vaart en koophandel zoodaanige voorkeur boven de manufactuuren en trafieken word gegeeven, dat deze noodzaakelijk te gronde moeten gaan; en de binnen-ſteden door den tijd ten eenenmaale ontvolkt, of ſlechts door tweederlei ſoort van menſchen, renteniers en behoeftigen, bewoond worden.

DAN hoe het daar mede ook geſteld moge zijn, het zal altijd een voorwerp van genoegen weezen de middelen te beſchouwen, welke ons uit eenen zieken tot eenen gezonden ſtaat kunnen brengen: dit ten minſte baart eene hoop, dat 'er te eenigen tijd gebruik van gemaakt zal worden, en die hoop is op zich zelve genoeg, om in zoodaanige beſchouwing eenig vermaak te vinden. Wij vleien ons dan, dat onze overwegingen over de *middelen, door welken de koophandel en ſcheepvaart weder kunnen worden opgebeurd, en den voorrang op alle handeldrijvende volken bekomen*, onzen landsgenooten niet onaangenaam zullen vallen: zij worden hun voorgeſteld

(*a*) Zie D. II. bl. 170. en volgg. en hier vooren in dit Deel bladz. 190 en volg.

ſteld niet als voorſchriften of leſſen, welken men hun als beter en dieper denkende, met meerder vermogens van geest begaafd, met meerder kundigheid voorzien, of met meerder ijver voor 's lands welzijn bezield, dan anderen, voorſchrijft; maar enkelijk als bedenkingen, welke ter hunne overweeginge, en verder nazoek worden overgelaaten, met verzoek, dat zij de abuiſen en misſlagen, welke in het behandelen van zulk een uitgeſtrekt onderwerp onvermijdelijk zijn, gelieven te verbeteren.

Staats-Beſchouwing der Vereenigde Gewesten, met betrekking tot derzelver vaart en koophandel.

Het is met de ſtaatsligchaamen even als met de menſchelijke gelegen. De gebreken komen 'er allengskens en onbemerkelijk in op, breiden zich uit, neemen toe, brengen kwaalen voort, welken dikwijls ongeneeſelijk zijn, om dat men haar geene geneesmiddelen kan toebrengen zonder het gantſche ligchaam aan te tasten. Echter heeft in deze gelijkenis het ſtaatsligchaam een voordeel boven het menſchelijke ligchaam: men kan den oorſprong en oorzaaken der ziekten, die de menſchen kwellen, zeer zeldzaam recht ontdekken. De Geneesmeesters gaan hier gewoonlijk ſlechts bij den tast te werk: niet kunnende zien in 't ligchaam des zieken, zijn zij genoodzaakt hunne giſſingen te regelen op tekenen, en deze tekenen zijn dikwijls niet zeer gewis. Anders is het met het ſtaatsligchaam gelegen. Men kan de oorzaaken, den oorſprong en het toeneemen der ſtaatsziekten ontdekken en kennen: men kan dezelven aanwijzen, en, indien menze niet in den grond kan geneezen, kan men haar ten minſte hulpmiddelen toebrengen, die de kwaal tegenhouden of verminderen.

Wij hebben zoo even aangemerkt, dat, de oorzaak

zaak van eene kwaal weggenomen zijnde, daar door de kwaal zelve doorgaande weggenomen word. Dit is gemeenlijk zoo, maar niet altijd: daar bij moet nog komen de geneezing der gevolgen, welken de kwaal gehad heeft: die moeten ook weggeruimd worden. Hebtge vergif ingenomen, of het koud vuur ergens gekreegen, zoo is het niet genoeg, datge de oorzaak der kwaale mijdt; gij moet de gevolgen, welke 'er uit ontstaan zijn, trachten te verhelpen, indienge tot uwe voorige gezondheid herstelt wilt weezen. Het vermeerderen en verhoogen van de belastingen, inkomende en uitgaande rechten, en van andere lasten, tot welken de Staat door nood is gebragt geworden, eene der voornaamste oorzaaken zijnde, welke ons onze vaart, handel, en manufacturen hebben doen verliezen, zoude het niet genoeg zijn, dat men dezelven niet meer vermeerderde; men moetze nog verminderen. Z. D. H. Prins Willem de IV. gl. ged. dringt in hoogstdeszelfs Propositie sterk op dit hulpmiddel aan. Was de stadhouderlijke regeering niet reeds hersteld, men zoude met die herstelling moeten beginnen. Wat is 'er tog natuurlijker dan dat men zich tot eene leevenswijze, waarbij men zich wel heeft bevonden, wederom begeeve en die, welke der gezondheid nadeel toebrengt, laate vaaren. Daar wij nu in onze voorige beschouwing over onze staatsgesteltenis niet enkelijk het nut maar ook de noodzaakelijkheid der stadhouderlijke regeering, en derzelver heilzaamen invloed op zaaken van vaart en koophandel, aangetoond hebben, is het zoo wel ter wederopbeuringe van dezelven, als met opzigt op het algemeen welvaaren van de Republiek, te wenschen, dat 'er nooit aan dezelve eenige breuk zal worden toegebragt, en dat het stadhouderlijk gezag, wel verre van hindernissen, in deszelfs werkingen ten nutte

van

van den lande, te ontmoeten, integendeel alle ondersteuning en hulp zal ondervinden; en dat men daar door in zaaken van vaart en koophandel, gelijk als in andere zaaken, welke het algemeen welzijn betreffen, de heilzaame vruchten van 's lands spreuk, *Eendragt maakt magt*, zal mogen plukken, als de eerste grond, op welken onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken wederom kunnen worden opgebeurd.

Het is zeker, dat het verval der scheepvaart en des koophandels de inkomsten, die uit de inkomende en uitgaande rechten voortwelden, verminderd en de Republiek daar door een merkelijk gedeelte van haare inkomsten verlooren heeft. Want zoo lang als de vreemdeling bij ons zijne nooddruft zoekt, betaalt hij alle de lasten, die 'er op staan; maar zijn die zoo hoog, dat hij zich naar elders begeeft, dan kunnen die belastingen enkelijk op de ingezetenen zelven vallen.

Het is insgelijks zeker, dat het verval der scheepvaart en des koophandels, en voor al dat van de manufactuuren en trafieken 's lands inkomsten hebben moeten verminderen aan andere kanten; bij voorbeeld, in de middelen van consumptie (*a*); en het is niet minder waar, dat de negotiatien, door den Staat niet alleen, maar door de steden, maatschappijen, en andere genootschappen gedaan, een bezwaar maaken voor den Lande, het welk allerdrukkendst is, om dat het den weg schijnt te sluiten voor de allereerste en noodwendigste middelen, welke in 't werk zouden dienen gesteld te worden, om de scheepvaart, koophandel, en trafieken weder op te beuren; en evenwel is het zeker, dat, wanneer men naar iets staat, de noodige middelen om 'er toe te geraaken in 't werk gesteld moeten worden.

Wij

(*a*) Zie D. III.

Wij hebben te vooren aangetekend en doen zien, dat het verval van onze krijgsmagt, en inzonderheid van onze landmagt, de eerſte aanleidende oorzaak is geweest van de nadeelen, welken wij in onze vaart en koophandel hebben geleeden, en als nog de oorzaak is van de ſchaden en 't verval, daar zij aan bloot geſteld ſtaan. Wil men derhalven ter opbeuringe van die welbronnen van ons beſtaan arbeiden, dan moet men ook zorgen, dat de Republiek, zoo te laude als ter zee, in een bekwaamen ſtaat van tegenweer geſteld zij. Ik weet zeer wel, wat men daar tegen oppert en geopperd heeft; ik weet zeer wel, dat het onvermogen der Gewesten en der ingezetenen, en de poinctlen *van menage* voorgeworpen worden, als redenen, welke de Republiek buiten ſtaat zouden ſtellen, om eene genoegzaame magt te onderhouden: ik laat die allen daar. Men kanze elders op eene ſchaal gelegd en gewoogen vinden. Ik zal 'er niets anders op aanmerken, dan dat ik het voorwenden van te weinig vermogen zeer kwaalijk geplaatst vind, wanneer het op iets noodzaaklijks aankomt. Wanneer een geneesheer aan iemand, die vergif in 't lijf had, een braakmiddel voorſchreef, en deze hem zeide geen braakmiddel te kunnen gebruiken, zoude de Arts zekerlijk 'er niet anders op kunnen antwoorden, dan alleen, *ik kan U dan niet helpen.* Wat zoude men van een kranken zeggen, welke uit hoofde van duurte een zeker voedſel of hulpmiddel, volſtrekt noodig om herſteld te worden, zoude weigeren te gebruiken, terwijl men zijne kamer en huis met kostelijk huisraad vervuld zoude zien. Het is niet genoeg, dat 'er in een uurwerk of ander werktuig dit of dat gedeelte verholpen worde, zij moeten allen in goeden ſtaat zijn. Gevolgelijk moet 'er ook gezorgd worden, dat de Staat met eene bekwaame land- en

zee-

zeemagt voorzien zij, om de ſcheepvaart en koophandel, benevens de manufactuuren en trafieken weder op te beuren. Wil men geen ſchade lijden, men dient zich voor ſchade te behoeden: de hemel bewaare ons voor de aanvallen van een volk, 't welk ons zoude kunnen leeren, dat eene natie, welke overal kapitaalen op interest heeft uitſtaan, en zoo in hun huis, huisraad, als leevenswijze alle blijken van overvloed vertoont, en echter uit hoofde van ſpaarzaamheid geen zorg draagt voor haare veiligheid, wel verdient voor zijne magt te buigen, onder een vreemd juk te vervallen, en van haaren rijkdom beroofd te worden. Voor 't overige zal het hier niet onpas komen, datwe kortlijk het vermogen van onze Republiek met betrekking tot dat der andere Mogendheden eens onder het oog neemen.

GEENE Mogendheid is 'er, zoo wij meenen, die ten aanzien der geldmiddelen het in *crediet* haalen kan bij den Vereenigden Staat. Welke ſchatten hebben de onzen niet bij de vreemden uitſtaan, zonder aan de vreemden wederom voor opgenomen penningen iets verſchuldigd te zijn? Waar heeft men afloſſingen zien doen, gelijk bij ons geſchied is? Het is waar, dat de geldleeningen door den Staat gedaan den grond gelegd hebben tot eene verzwakking, die deszelfs natuurlijke vermogen zeer vermindert, door het verlies, het welk dezelve door de gevolgen van die geldleeningen in zijne inkomſten geleeden heeft. Daar uit is ontſtaan, dat eene belasting, welke eertijds alleen op den buitenlander kwam, naderhand de ingezetenen zelven heeft gedrukt, en voor den koophandel verderfelijk is geworden. Maar, gelijk de magt eener Mogendheid groot of klein moet geacht worden, naar maate dat men dezelve met eene grooter of kleinder magt vergelijkt, zoo is 't hier ook met het onvermogen gelegen.

Inderdaad, indien men de andere volken beſchouwt, zal men bevinden, dat het onvermogen, waarin dezelve zich al mede door geldleeningen hebben gebragt, nog veel grooter is, zoo om dat zy in het geld opneemen hunne natuurlijke krachten veel verder hebben overſchreeden, als om dat zij tegenwoordig zulke weezenlijke, ſpoedige en gemakkelijke hulpmiddelen niet hebben als wij. Heeft de Staat in den oorlog van 't jaar 1741 den roem niet opgehouden, dien dezelve in alle de voorige oorlogen had behaald, en in den laatsten oorlog minder magt en krachten getoond dan in de voorigen, daar uit volgt niet, dat de Staat minder vermogende is, dan dezelve te vooren is geweest. De redenen van eene mindere uitoefening van magt ſchijnen elders gezogt te moeten worden, even zoo wel als die, welke het aanhouden van eene behoorlijke krijgsmagt verhinderen, dewijl men uit den ſtaat van deszelfs geldmiddelen, uit zijn crediet, uit de menigte van de kapitaalen, die afgelost zijn, en uit de magtige groote ſommen, welken de vreemden opgenomen, en bij ons gevonden hebben, ziet, dat de magt van den Staat eene behoorlijke evenredigheid tot die van andere Mogendheden heeft, zoo zij dezelve niet overtreft. Want daar de magt van eene Mogendheid tegenwoordig meer berekend word naar zijne geldmiddelen, dan naar anderen, moet 'er natuurlijk uit volgen, dat de rijkste de magtigste is, alles buiten dat gelijk geſteld zijnde. Alleenlijk moet men hier in overweeging neemen, dat de Staat buiten vermogen kan zijn, offchoon dezelve krachten genoeg in zijnen boezem heeft; naamelijk, wanneer 'er geen evenredigheid plaats heeft tuſſchen den rijkdom der particulieren en dien van den Staat; en dat de particulieren rijk zijn, doch de Staat

arm:

arm: het welk ons geval ſchijnt te zijn (*a*).

Wij zijn met de Engelſchen in oorlog geraakt; en onze zeemagt ſtond ſchier gelijk aan o. Is 'er eene Mogendheid, welke in zulk een korten tijd, als wij gedaan hebben, ſchepen herbouwd of op nieuw getimmerd heeft? Het heeft ons meer aan volk gehaperd, dan aan wat anders: en dit kan tot een bewijs en tot eene les dienen, dat het geld alleen niet genoeg is, offchoon 'er zonder geld niets gedaan kan worden; en dat men volk op de been moet houden, het geld gebruiken, wanneer het tijd is en niet te laat, om zijne krachten te kunnen oefenen: dat 'er tijd noodig is, om nieuw krijgsvolk te werven, hetzelve in den wapenhandel te oefenen en aan de krijgstucht te gewennen, en 't zelve bekwaam tot den dienst te maaken. Wie is 'er, die niet weet, dat men de zaaken niet op 't uiterſte moet laaten aankomen, en dat een hoop pas geworven land- en zeevolk even zoo onnuttig of ſchadelijk tot krijgstochten is, als Bevelhebbers, die nimmer den krijgsdienst geoefend of bijgewoond hebben. Doch het verwaarloozen van tijdige voorzorg bewijst geen gebrek aan innerlijk vermogen. Wij zijn als nog buiten ſtaat om krachten te oefenen; niet uit hoofde van eene innerlijke zwakheid: Burgemeesters van Amſterdam hebben Z. D. H. voorgehouden, dat 'er nog magts genoeg bij den Staat is: maar uit hoofde van eene tegenwoordige ongereedheid, om krachten te oefenen, welk onvermogen ſlechts door den tijd verholpen kan worden (*b*). Wij hebben door den ſlag van den Doggersbank gezien, dat de Natie in heldhaftigheid niet

(*a*) Zie REINIER VRYAARTS *Brieven.*
(*b*) Ibid.

niet ontaard is; maar die geenen, welke 'er uit beſlooten hebben, dat wij de Engelſchen in magt evenaaren, hebben niet overwoogen, dat het ons niet zoo zeer aan moedig volk, als aan geoefend volk ontbreekt; dat de moed zonder oefening ijdel is; en dat het niet genoeg is, dat 'er eenig bedreeven zeevolk en bekwaame Officieren in dienst van den Staat zijn; het getal moet evenredig zijn aan de oogmerken, welken men zoekt te bereiken, en de onderneemingen, welken men gaarne zoude willen in 't werk ſtellen. De aart en natuur van den koophandel, hoe die ook gedreeven worde, eischt veiligheid en zekerheid: want zoo lang als een koopman begrijpt, dat zijn handel aanſtoot zal lijden, zal hij of geen of minder zaaken doen; en hoe geruster hij meenen zal in zijn bedrijf te kunnen voortgaan, hoe meer hij zaaken zal durven onderneemen. Zelden gebeurt het, dat een koopman in zijn overleg acht geeft of behoorlijk acht geeft op eene vredebreuk: in den oorlog tegen Spanje rees onze krijgsmagt zoo hoog, dat de koopman zich zoo zeker rekende, als of hij in vrede was: op deeze gerustheid ſteunen alle zijne onderneemingen, van wat natuur zij zijn mogen, even gelijk hij zich vertrouwt op betaalingen voor geleverde goederen, of geaccepteerde wisſels. Rijst bij hem daar omtrent eenig mistrouwen, hij ſtapt 'er van af, en ziet naar wat anders om. Zouden de kooplieden, bij voorbeeld, ooit in hunne gedachten genomen hebben, om landen in de West te laaten bebouwen, en zouden zoo veele ingezetenen daar in belang genomen hebben, indien zij zich hadden voorgeſteld, dat de Colonien, uit hoofde van gebrek aan eene toereikende krijgsmagt van den Staat, bij het uitbersten van eenen oorlog, bloot zouden ſtaan om voor den eerſten aanval te moe-

moeten bukken, en datwe onze toevlucht tot eene vreemde Mogendheid zouden moeten neemen, om 'er beſcherming aan te bezorgen; en dus ons onder de plak van een vreemden Monarch begeeven? De welvaart van den koophandel eischt derhalven eene aanhoudende krijgsmagt zoo te water als te lande; en het beſtendig aanhouden van dezelve moet overzulks onder de middelen, welke denzelven wederom kunnen opbeuren, geteld worden.

WIL men voor 't overige de vermogens van een volk met eenige naauwkeurigheid leeren kennen, dan behoort men niet ſlechts zijne regeeringsvorm, zijne geaartheid, zijne middelen, waar uit zijne kracht voortvloeit, en het beloop van zijne zigtbaare en bekende krachten gade te ſlaan, maar men dient daar ook de hulpmiddelen bij te voegen, welke hetzelve of uit zijn eigen boezem haalt, of van elders ontleent, en vooral die hulpmiddelen, welken het gemakkelijk kan doen werken. De vermogens van ieder volk hebben altijd eene zekere evenredigheid tot die der Mogendheden, die 't zelve omringen, of tot welken het eenige betrekking kan hebben. Derhalven moet men, om te kunnen oordeelen over de plaats, welke de Vereenigde Staat tegenwoordig onder de Magten van Europa moet bekleeden, in overweeging neemen, of die iets van deszelfs voorig gewicht heeft verlooren? zoo ja, hoeveel dezelve heeft verlooren? op welken tijd? en of men reden heeft om te gelooven, dat de vreemde Mogendheden tegenwoordig minder belang, om naar deszelfs bondgenootſchap te ſtaan, hebben, dan eertijds? Het welk vereischt, dat men een aandachtig oog laate gaan over den tegenwoordigen toeſtand der volken, welke denzelven omringen, zonder voor het tegenwoordige de verbonden in aanmerking te neemen.

FRANKRIJK word gehouden magtiger te zijn, dan het bij het ſluiten van den utrechtſchen vrede was; maar hoewel dat Rijk na dat tijdſtip de grenzen van deszelfs gebied in Europa en in de drie andere werelddeelen heeft uitgebreid, mag men echter met reden twijfelen, of het, met betrekking tot de magt der andere Mogendheden, tegenwoordig wel vermogender is, dan het bij het ſluiten van den rijswijkſchen vrede, en zelfs voor het begin des oorlogs over de opvolging tot den ſpaanſchen troon, was. Zijne volkrijkheid, en de rijkdommen, welken het uit deszelfs land trekt, zijn bijna dezelfden: heeft het zijnen zeehandel grootelijks doen aanwaſſen, met het aanleggen van volkplantingen, dit voordeel word misſchien opgewoogen door het nadeel, het welk de vruchten van haare induſtrie, die tot andere volken is overgegaan, geleeden hebben. Voorheen werden 'er meer franſche manufactuuren in Europa geſleeten: dit gemis word vergoed door het vertier, het welk dat Rijk 'er van heeft in zijne Colonien. Na 't uiterlijk aanzien, zoude men moeten zeggen, dat het minder volkrijk is, dewijl het vast gaat, dat Frankrijk in voorige tijden graanen aan de buitenlanders verkocht, daar het in deze eeuw van tijd tot tijd voor zeer groote ſommen aan graanen heeft gekocht. Dit is zeker, dat Frankrijk meer dan te vooren beladen is met ſchulden en belastingen: en, dewijl de magt van een Land nu meestendeels afhangt, niet van het ijzer en ſtaal, dat 'er in gevonden word, maar van 't geld, zoo is het zeker, dat Frankrijk voor minder magtig is te houden dan het voor dezen is geweest. In den tijd van Henrik den IV gaf die Vorst ons een jaarlijkſchen onderſtand *aan geld*; en nu negotieert Frankrijk in ons Land onder guarantie van den Staat. Hoe zijn de tijden veranderd!

EVEN

EVEN zoo is het gelegen met Engeland of Groot-Brittanje. Dit Rijk heeft ſedert de Regeering van Eliſabeth, en vooral ſedert de komst van Willem den III tot den troon, niet opgehouden zijnen landbouw te verbeteren, zijne manufactuuren en ſcheepvaart te doen aangroeien, en zijne zeemagt te verheffen. Maar het ſchijnt tegenwoordig, dat de wijde uitgeſtrektheid van deszelfs gebied in de drie overige werelddeelen dat rijk verzwakt: die zwakheid ſchijnt zich in tijd van vrede meest te openbaaren. Beſchouwt men de uitgeſtrektheid van deszelfs grond en deszelfs bevolking, dan ſchijnt het of 'er geene evenredigheid is tuſſchen de natuurlijke vermogens van dat rijk, en de magt, welke het uiterlijk vertoont, en daarom ſlechts eene ſchijnbaare magt is. De al te groote zeemagt en de al te groote menigte van bezittingen, zoo oude als nieuwe, in de drie overige deelen der wereld, verſlinden eene menigte van menſchen, welke een land, dat, zoo als Engeland, maatiglijk bevolkt is, niet op kan leveren zonder minder volkrijk te worden. Dit (zegt men) ondervindt Engeland ook, daar deszelfs landbouw en handwerken bij den duur afneemen, het welk een onbetwistbaar blijk uitlevert, dat 'er minder volk moet zijn. Daar bij komt, dat het aan de engelſche regeering bezwaarlijker valt, den loop van dit verval te ſtuiten, dewijl dit rijk niet door middelen uit zijn eigen boezem gehaald, tot zoo groot een vermogen is gekomen, maar voor een groot gedeelte door het geld van buitenlanders, wier ſchuldenaars zij daar door geworden zijn. Hunne geldleeningen hebben hen, zoo men voorgeeft, in ſtaat geſteld, om die uiterlijke magt, welke zij overal doen zien, te vertoonen: doch die magt (voegt men 'er bij) is ſlechts ſchijn-

baar. Zij ſtrekt om Groot-Brittanje hoe langer hoe meerder te verzwakken; en zoo eenmaal een der pilaaren, door welken hetzelve ſtaande gehouden word, komt te breeken, zal dat gantsch gevaarte van uiterlijk vermogen inſtorten. Ik behoef den Leezeren niet te zeggen, op wat wijze men in deze dagen de innerlijke onmagt van Groot-Brittanje heeft uitgemeeten (*a*). Mijne kunde is te gering, om over een onderwerp te oordeelen, het welk niet minder vereischt dan eene volledige kennis van den inwendigen ſtaat van Groot-Brittanje en van alle zijne betrekkingen. Alleenlijk zal ik op de voorgeſtelde redeneering aanmerken: 1. dat de grootte van eenen ſchuld nimmer een bewijs van armoede uitlevert: zij doet het alleen, wanneer de ſchuld het innerlijk vermogen van den ſchuldenaar overtreft: wanneer de ſchuld hem in ſtaat ſtelt om jaarlijks, door 't gebruik van den ſchuld, meerder te winnen dan hij aan interesten betaalt, dan bewijst de ſchuld geen onvermogen, maar meerder vermogen en gelegenheid om 'er gebruik van te maaken. Of dit het geval der Engelſchen zij, laat ik anderen beſliſſen. 2. Dat zekerlijk Groot-Brittanje zwakker is geworden door het maaken van ſchuld, met betrekking tot den Staat; doch dat daar uit niet volgt, dat het ligchaam der inwoonderen, allen bij malkanderen genomen, niet meer vermogende zoude zijn. Hunne meerdere ſcheepvaart, koophandel en manufactuuren hebben de inwoonders van Groot-Brittanje veel rijker kunnen en moeten maaken, dan zij te vooren waren; en het is alleen aan 't verval van onze ſcheepvaart en koophandel te wijten, dat wij buiten 's lands kapitaalen hebben ſtaan, welke anders in zaaken van koophan-

(*a*) Zie de Schotſchriften daar over in 't licht gekomen.

handel zouden kunnen gebruikt worden, daar de Engelſchen zich in een anderen, en gevolgelijk in een gelukkiger toeſtand, bevinden. 3. Dat als men de oorlogen nagaat, welken Engeland in vroeger tijden gevoerd heeft tegen Frankrijk, hetwelk de Schotten doorgaande op zijne zijde had, het vrij twijfelachtig zal voorkomen of Groot-Britanje niet wel, in tijd van nood, uit zijn boezem krachten zoude kunnen winnen, daar men onkundig van is.

'ER zijn, zegt de Heer MONTESQUIEU, zekere paalen, welken de natuur aan de Burgermaatſchappijen heeft voorgeſchreeven, om de heerschzucht der menſchen te vernederen. Wanneer de Romeinen dezelven overſchreedden, deeden de Parthen hun dit bezuuren: wanneer de Parthen zich over de grenzen begaven, werden zij op hunne beurt te rug gedreeven: in onze dagen zijn de Turken, die de paalen hunner heerſchappije te buiten zijn gegaan, genoodzaakt geworden binnen dezelven weder te keeren. De oorlog, welken Engeland genoodzaakt is geworden tegen deszelfs Volkplantingen in Noord-Amerika te voeren, kan tot een bewijs van de nutheid dier aanmerkingen ſtrekken: welke partij ook boven drijve, Engeland zal 'er altijd bij verliezen.

MEN kan den oorlog der Engelſchen met de Noord-Amerikaanen vergelijken bij een proces tusſchen man en vrouw, die in gemeenſchap van goederen getrouwd zijn, en van' t welk de huwelijksſcheiding het voorwerp is. Daar zit bij zulk een proces niets op dan verlies voor beide de partijen. Veele Schrijvers hebben de Engelſchen van dwaasheid over het voeren van dien oorlog beſchuldigd. Die Schrijvers zouden mogelijk op hunne beurt niet van vermetelheid vrij te ſpreeken zijn. De Engelſchen hebben het nadeel van dien oorlog zekerlijk

zoo wel als die Schrijvers gemerkt en overwoogen, maar zij zijn beter dan die Schrijvers in ſtaat geweest, om de gevolgen te overwegen, welken de toegeevenheid en inwilliging na zich zouden kunnen ſleepen. Het is mij altijd onzeker voorgekomen, of de Franſchen en de Engelſchen zich niet meer verzwakten dan verſterkten door buitenlandſche bezittingen: en of zij, met zoo veel moeite en arbeid ver van huis te verſpillen, dat geene niet verwaarloosden, hetwelk zij t'huis konden vinden. Dit is ten minste zeker, dat verafgelegen bezittingen en eene al te groote uitgeſtrektheid van heerſchappij den grond eener Monarchije eerder zal verzwakken dan verſterken; en niet zelden zal dat geene, het welk men meende ons de grootſte magt te zullen geeven, juist het tegendeel bewerken. Het geval der Engelſchen met de Noord-Amerikaanen levert 'er een voorbeeld van. Dus is het met het menſchelijke vooruitzigt gelegen. Die de Historien leest, zal 'er verſcheiden voorbeelden van kunnen vinden. Had Spanje geen oost- en westindiſche bezittingen gehad, wij zouden in onzen opſtand mogelijk zoo gelukkig niet geſlaagd zijn, en 't huis van Oostenrijk had zulk eene diepe neep niet gekreegen.

ZEDERT de komst van den tegenwoordigen Koning van Spanje tot den troon, ſchijnt die Mogendheid zich ſterk toegelegd te hebben, om zich in Europa, zoo wel als in Indië, ſterk te maaken. Zij bezit van alle de Mogendheden van Europa de grootste natuurlijke rijkdommen: haar vermogen ſchijnt grooter dan het zich in langen tijd vertoond heeft; doch of de onkosten, welken zij verſpilt in het voeren van dezen tegenwoordigen oorlog, niet even zoo zeer tot haare verzwakking zullen ſtrekken, als 'er andere Mogendheden door verzwakt worden,

den, zal zij waarſchijnlijk door den tijd beter ondervinden, dan wij het vooruit zouden kunnen gisſen.

Het Huis van Ooſtenrijk heeft door het verlies van Sileſië van zijn vermogen verlooren, en men gelooft niet, dat dit verlies door de aanwinningen, welken dat huis gedaan heeft, vergoed is geworden: doch dat huis heeft zich wel het meest verzwakt door de geldleeningen, welken hetzelve heeft moeten doen, om ſtaande te blijven; en de aanwas van het vermogen van 't Huis van Brandenburg heeft dat van 't Huis van Oostenrijk mede, in een betrekkelijken zin geſproken, doen afneemen.

Het rijzend vermogen van Pruiſen heeft in onze tijden den ſtaat der Mogendheden tot elkanderen geweldig veranderd; terwijl 'er bij de andere Staaten van Duitschland weinig of geen veranderingen zijn voorgevallen, die op den betrekkelijken ſtaat der europeïſche Mogendheden veel invloed hebben, offchoon het waar is, dat de meesten zich al mede door het opneemen van geld verzwakt hebben. De tijd zal ons moeten leeren, of de verdeeling van het grootste gedeelte van Poolen geen ſchadelijken invloed zal krijgen op den graanhandel, van welken wij zoo langen tijd meester zijn geweest; zeker is het ten minste, dat 'er gewerkt zal worden om dien van ons af te trekken, en tot andere plaatſen over te brengen. De ſtad Embden, thans in het bezit van den Koning van Pruiſen, en de maatregelen, welken 't Huis van Oostenrijk al ſedert eenigen tijd genomen heeft en nog verder neemt, zoo om den koophandel in zijne Staaten op nieuw op te wakkeren, als, door een goed beſtier omtrent de geldmiddelen, zich magtiger te maaken, voorſpellen ons een aanwas van vermogen, welk onze magt met betrekking tot onze nabuuren moet ver-

min-

minderen, indien de bronnen van ons vermogen bij aanhoudendheid afneemen.

Het Rijk van Deenemarken heeft ſedert veele jaaren herwaarts de handwerken, de vaart en den koophandel aangemoedigd en uitgebreid, en daar door zijn vermogen merkelijk doen aangroeien. Dit heeft hetzelve in ſtaat geſteld om ook zijne zeemagt op eenen geduchten voet te brengen en te houden: en zoo dit rijk zich bij den duur toelegt op het ſtil en vreedzaam bevorderen van de middelen, welke meer dan de wapenen de landen in vermogen doen toeneemen, zoude hetzelve wel de andere noordſche Mogendheden in de ſcheepvaart en koophandel kunnen overtreffen. De ſchulden, met welken dat Rijk belast is, moeten echter ook aan eene andere zijde in de ſchaal van deszelfs vermogen gelegd worden, als men zoude willen nagaan, wat men van dat Rijk te vreezen of te hoopen zoude hebben, en in welke betrekking deszelfs magt ſtaat in vergelijking met die van andere Mogendheden.

Men rekent, dat Karel de XII Koning van Zweeden, dit Rijk heeft uitgeput door de oorlogen welke hij gevoerd heeft, en de bank zoude, zoo ſommigen meenen, hetzelve verder uitgeput hebben. Wat 'er van zij, dit is ten minſte zeker, dat de Zweeden bij ondervinding geleerd hebben, dat het tegenwoordig niet genoeg is een vrij volk te zijn, dappere krijgslieden te hebben, en ijzer te bezitten, om een magtig volk in Europa te kunnen heeten: zij hebben ondervonden, dat men ook nog de vermogens moet hebben, welken uit een bloeienden landbouw, eene werkzaame induſtrie en een grooten koophandel voortvloeien: ook ſchijnt men zich in Zweeden meer dan ooit op die bronnen van vermogen toe te leggen. Dat rijk nochtans is gelijk andere Staaten in ſchulden gedompeld; en die

last

last moet hetzelve, even zoo wel als andere volken, tot een hinderpaal in zijne poogingen ſtrekken.

RUSLAND, in onze dagen tot eene grooter magt gereezen, dan men 't zich voor eenige jaaren zoude hebben kunnen verbeelden, heeft, niet minder dan Pruiſen, eene groote verandering in de betrekkelijke magt der Mogendheden, onder elkanderen, gebragt. Die verandering zal nog grooter worden, wanneer 'er de ſcheepvaart, koophandel en manufactuuren bij aanhoudendheid aangewakkerd worden, en op dien voet toeneemen, als wij die hebben zien opkomen en aanwaſſen. Evenwel ſchijnt Rusland bereids zich te veel met ſchulden overlaaden te hebben; en deszelfs magt rust mogelijk op een vertrouwen, het welk men op deszelfs ſchijnbaare vermogens meer dan op deszelfs daadelijke vermogens geſteld heeft. Zeker is het allenthalve, dat de ſchulden van dat Rijk deszelfs vermogen, even als die van andere Staaten het hunne, moeten verzwakken, en daar door met betrekking tot andere Mogendheden, van minder belang en invloed maaken.

HET verdrag, tuſſchen de Huizen van Oostenrijk en Bourbon gemaakt, en 't welk bekend is onder de benaaming van *Pacte de famille*, ſchijnt een einde gemaakt te hebben aan de oorlogen, die Italië lange jaaren beroerd hebben gehad, en hunnen oorſprong uit eenen naijver van die twee huizen jegens elkanderen namen. De magt des Konings van Pruiſen, ten kosten van het huis van Oostenrijk vergroot, ſchijnt tuſſchen die twee Mogendheden een grond van onmin gelegd te hebben, welke het Huis van Oostenrijk noodwendig eene beduchtheid moet overlaaten van in het Huis van Brandenburg eerder een vijand dan een vriend te vinden. Dit ſchijnt het Huis van Oostenrijk te moeten overhaa-

haalen, om met Frankrijk in eene goede verſtandhouding te blijven: waar door de betrekkelijke magt van dit laatſte Rijk niet weinig geſterkt is. Het ſchijnt dat onze Staat uit dien hoofde minder bloot geſteld is, om door Frankrijk aangevallen te worden; en om dezelfde reden zoude ons aan de barriereſteden minder dan voorheen gelegen zijn, indien de menſchelijke zaaken niet aan geduurige wisſelingen en wederwisſelingen onderhevig waren: zoo dat 'er niets dan 't onzekere zeker is. Want, gelijk 'er nu aan dien kant minder waarſchijnelijkheid is om in vredebreuk met Frankrijk te komen, zoo is 'er aan de andere zijde meerder reden, om voor geſchil met Oostenrijk te vreezen, en minder hoop, om door Frankrijk tegen Oostenrijk of door Oostenrijk tegen Frankrijk geholpen te worden. Frankrijk, Oostenrijk en Pruisſen, maaken een drietal van Mogendheden, welke zulk eene zonderlinge betrekking tot elkanderen hebben, dat, al konde men op de maatregelen van een ſtaatsbewind vast gaan, niemand vooraf zoude kunnen gisſen, waar toe eene derzelven in een opkomend geval zoude kunnen beſluiten.

MEN heeft gezegd, en bij herhaaling gezegd, dat onze Staat deszelfs meeste veiligheid moest ſtellen in de jaloezij zijner nabuuren, die niet gedoogen zouden, dat ooit de een of de ander van hun zich van den Vereenigden Staat meester maakte. Deze reden, van welke men de ongegrondheid in den jaare 1672 is gewaar geworden, is (zoo 't mij voorkomt) alleenlijk opgeworpen, om de ligtgeloovigen te blinddoeken, en om het onderhouden van eene landmagt als noodeloos te doen voorkomen. Men doet zeer wel, dat men van de jaloezij zijner nabuuren gebruik maake, om zich daar door te ſterken: maar daarop zijn vertrouwen te ſtellen, en

'er

'er zijne veiligheid op te laaten berusten, is, indien ik het anders wel inzie, eene groote onvoorzigtigheid, en eene volſlagen dwaasheid.

Men telt te veel op het belang, hetwelk men vooronderſtelt, dat de Mogendheden van Europa in ons behoud hebben, wanneer men zich verbeeldt, dat geene derzelven ooit zoude willen of durven onderneemen om den Vrijen Staat, of eenigen van deszelfs Gewesten, of eenigen van deszelfs bezittingen in Indië te overmeeſteren. Men mag, om dit gevoelen te ſtaaven, voorwenden, dat wij thans de tijden van eenen Alexander of van 't Roomſche volk niet beleeven: dat de Vorſten thans uit andere oogen zien: dat het met onze wereld niet gelegen is als in oude dagen: dat, als 'er een heerschzuchtig Vorst zich roert, ſtraks alle andere zich in beweeging brengen. Deze redenen ſchijnen mij van allen klem ontbloot. Men herinnere zich eens onze vaderlandſche lotgevallen. Wat onderſcheid was 'er niet tusſchen Koningin Elizabeth en haaren Opvolger Jakobus den I.? Men redeneert op het geen men oordeelt, dat de Mogendheden *behoorden* te doen, en men beſluit 'er uit, dat zij het *zullen* doen. Dit is de ſtaatkunde van Schrijvers en Praaters, welke zich ophouden met de ſtaatszaaken in een Koffihuis te regelen. Men overweegt niet, dat het zeer zeldzaam gebeurt, dat de mensch zich door zijn waar belang laat beſtieren: dat de hartstochten in de raadkamers der Vorſten heerſchen, en dat zij daar, even gelijk op alle andere plaatſen, invloed op de raapleegingen hebben. Heeft Lodewijk de XIV. om het belang van Frankrijk onzen Staat aangetast, of geſchiedde zulks uit wraakzucht? Heeft Karel de II. zijn belang of dat van zijne Rijken in overweeging genomen, wanneer hij zich met Frankrijk verbond, om onze Repu-

blick te verdelgen? Heeft de Raadpenſionaris *De Witt*, in zijn bewind meer naar het belang van den Staat dan naar zijne wraak tegen het Huis van Oranje geluiſterd? Onze hedendaagſche wereld is zekerlijk gantsch anders geſteld, dan zij ten tijde der Alexanders en der Romeinen was; maar ten tijde der Alexanders en der Romeinen lieten zich de menſchen door hunne hartstochten beſtieren; en werden zelden door hunne waare belangen, en nog minder door die hunner Staaten of Onderdaanen gedreeven. Verſchilt de hedendaagſche wereld hierin van die dier tijden?

Wanneer men de begrippen, die men zich van de belangen der volken vormt, tot een grondſlag van de redeneeringen en 't oordeel, welken men maakt, legt, en vooronderſtelt, dat zij altijd even zeer geneigd en bereid zullen zijn, om die te volgen, dan mag men zekerlijk wel vermoeden, dat, indien een heerschzuchtig volk tegenwoordig ondernam om den Vereenigden Staat of eenig gedeelte van deszelfs bezittingen in de drie andere deelen der wereld te veroveren, hetzelve onvermijdelijk zich de gezamentlijke magt der magtigſte Mogendheden van Europa op den hals zoude haalen. Men zoude ook nog (altijd op dezelfde grondbeginſelen, dat is, op vooronderſtellingen, die zelden, bij den uitſlag, waar bevonden worden) de vermogens van den Staat berekenende, bij deszelfs natuurlijke vermogens, het belang, 't welk de andere volken bij deszelfs behoudenis ſtellen, kunnen voegen; maar zoude de Republiek niet onvoorzigtig te werk gaan, indien zij daarop vertrouwde? Het belang, hetwelk de Mogendheden in haar behoudenis kunnen ſtellen, ſtaat in evenredigheid met het belang, 't welk de Republiek in haar behoud en in haare vermogens kan hebben. Het belang, 't welk de grond-

ſlag

ſlag van haare verbintenisſen is, ſtaat op geene vaste ſchroeven, dan voor zoo veel dat belang aan beide kanten gelijk ſtaat, en ſtrekken kan om haare bondgenooten te ſterken. Deze onderlinge belangen zijn het, die de veiligheid van den Vereenigden Staat moeten maaken; en, om de groote Mogendheden belang te doen vinden in deszelfs behoudenis, moet de Republiek zich in ſtaat houden, van zich zelve te kunnen helpen. Vergeefsch zal men verwachten, dat anderen deel in ons behoud zullen neemen, wanneer wij zelven 'er ons niet over ſchijnen te bekommeren: *Alle Burgerſtaaten, welke, in een blijkbaar gevaar, naar eene onzekere hulp moeten omzien, zijn weezenlijk gebrekkelijk.* Deze aanmerking van den Heer MOREAU (*a*) is in vroegere en in laatere tijden overvloedig bewaarheid geworden. Waartoe zijn de Polakken niet gebragt, in weerwil van het belang, 't welk groote Mogendheden hadden, dat deze Staat niet verdeeld werd, gelijk geſchied is?

HET gaat dan niet vast, dat een heerſchzuchtig volk, hetwelk tegenwoordig zou onderneemen om den Staat of deszelfs bezittingen in de drie overige deelen der wereld te veroveren, onvermijdelijk de vereenigde krachten der grootſte Mogendheden van Europa op den hals zoude krijgen. Wij hebben, 't is waar, in den ſpaanſchen oorlog den bijſtand van Engeland en Frankrijk genooten, beide jaloers over 't vermogen van dat Huis; maar wat moeite heeft het Prins Willem den I. niet gekost, eer hij die twee Mogendheden daartoe heeft kunnen beweegen? buiten hem hadden wij noch Engeland noch Frankrijk tot onze hulp gekreegen. Hoe menigmaal zijn wij niet op 't uiterſte gebragt geweest, eer wij dien bijſtand er-

(*a*) *Plichten der Overheden.* Een der beste werken welken Vrankrijk heeft voortgebragt.

erlangden; en hoe dikwerf hebben wij geen reden gehad, om voor dien bijſtand beducht te zijn, en over denzelven te klaagen? Had Jakob de I. ten tijde van Elizabeth op den troon van Engeland gezeten, had een ander Vorst dan Henrik de IV. op dien zelfden tijd de ſcepter in Frankrijk gevoerd; en was 'er geen Prins Willem de I. aan 't hoofd der onderdrukte ingezetenen dezer Gewesten geweest, zoudenwe dien bijſtand wel genooten hebben? Een ſamenloop van omſtandigheden door de Voorzienigheid tot ons behoud, van eenwigheid af, beſchikt, heeft ons de hulp dier twee Mogendheden doen erlangen: en wie is 'er, die op eenigen grond vertrouwen kan, dat zoodaanig een ſamenloop van omſtandigheden wederom geboren zal worden? Wie is 'er, die ons verzekeren kan, dat de omſtandigheden niet eerder tot ons nadeel dan tot ons voordeel geſchikt zullen zijn? Hoe verre was Lodewijk de XIV. niet in onze Gewesten ingedrongen, voor dat andere Mogendheden zich roerden, om ons eenige hulp toe te brengen? en nog verworven wij die niet, dan door den invloed, welken Prins Willem de III. op de duitſche Hoven wist te krijgen.

MOGELIJK zal men 't belagchelijk vinden, als men hoort beweeren, dat de Vereenigde Staat zich behoorde te vertrouwen op zijne eigen krachten; en dat dezelve, in vergelijking van andere Mogendheden, wanneer dezelve zijne krachten zoude willen oefenen, zoo min vermogende niet zoude zijn als men zich verbeeldt. Wij zien, 't is waar, de Provincie van Zeeland magteloos: Friesland klaagt, dat het zijne quote niet kan fourneeren. In Holland betreurt men het aanhoudend verval van alle neeringen. De binnen-ſteden zijn met geen drooge oogen door te wandelen voor hem, die

die wat aandoenelijk is, en eenig hart voor zijn Vaderland heeft. De andere gewesten kunnen op geen voorſpoed roemen; zoo zij almede niet eerder over tegenſpoed te klaagen zouden hebben. Men beſluit 'er uit, dat de Vereenigde Staat thans veel minder vermogende is, dan in de voorgaande eeuw. De gevolgtrekking ſchijnt, oppervlakkig beſchouwd, redelijk natuurlijk door te gaan: echter dient men 'er op in aanmerking te neemen, dat het vermogen der Mogendheden niet alleen afgemeeten moet worden, uit het geen zij thans in ſtaat zijn te doen om krachten te winnen, of die te vermeerderen, maar te gelijk ook op de middelen, welken zij thans hebben, om kracht te oefenen. Als men nu overweegt, dat de eerſte bron van 't vermogen niet, gelijk in voorige tijden, enkelijk beſtaat in de volkrijkheid van een land, maar wel voornaamelijk in het bezit van de noodige penningen, om het volk te gebruiken; dat men zelfs het vermogen van oorlog te voeren berekent op het vermogen der Mogendheden ten aanzien van haare geldmiddelen, dan zal men mogelijk bevinden, dat de Vereenigde Staat, met betrekking tot de andere Mogendheden, zoo zwak niet is, als men zich verbeeldt. Immers heeft men bereids in het voeren van den oorlog tegen Spanje kunnen zien, dat gebrek aan geld, aan de zijde van het Huis van Oostenrijk, meer dan iet anders ons in ſtaat geſteld heeft, om het hoofd tegen hetzelve te kunnen bieden, daar wij, zoo door Engeland als Frankrijk, met geld ondersteund werden: en het is meer dan eens aangemerkt, dat de vreemde Mogendheden, Engeland en Frankrijk niet uitgeſlooten, zulke zwaare oorlogen niet zouden gevoerd hebben, indien dezelve bij ons geen middel gevonden hadden, om zich van penningen te voorzien.

Om van onze meer of mindere magt of onmagt met juistheid te kunnen oordeelen, zoude men dienen na te gaan: 1. of onze volkrijkheid grootelijks verminderd is; 2. of onze landbouw is afgenomen; 3. of 'er minder geld in 't land is dan te vooren; of de ingezetenen minder of meerder rijk zijn; 4. of het verval van onze ſcheepvaart en koophandel zoo groot is, dat ons daar door alle andere middelen van vermogen zijn ontvallen? Het word in 't algemeen buiten tegenſpraak geſteld, dat de zeven Gewesten, over 't geheel genomen, minder volkrijk zijn, dan in de voorige eeuw; maar teffens ſchijnt het ook vrij algemeen aangenomen, dat het verſchil zoo groot niet is, als het zoude moeten zijn, om 'er de onmagt van den Staat uit te kunnen afleiden. Onze landbouw is niet afgenomen, onze rijkdom is grootelijks vermeerderd in plaats van verminderd te zijn: en hoe zeer men niet ontkennen kan, dat onze koophandel en onze fabrieken voornamelijk ſterk vervallen zijn, en van dag tot dag meer en meer afneemen, zoo kan men echter niet zeggen, dat dit verval zoo groot is, dat ons daar door alle middelen, waar uit de magt van een Staat moet voortgebragt worden, zouden ontbreeken.

Niet tegenſtaande het verval van de ſcheepvaart, koophandel en fabrieken, heeft men bij ons het geld zoodaanig zien vermeerderen, dat wij in ſtaat zijn geweest om meer dan anderhalf duizend millioen (zoo als het bij ſommigen begroot word) aan andere volken op te ſchieten, terwijl 'er nog onnoemelijke kapitaalen bij ons ledig of bijna ledig liggen, die enkelijk wachten naar gelegendheid, om buiten of binnen 's lands gebruikt te worden: alle die overvloed van penningen is voorgeſprooten, 't zij uit de winſten in den koophandel gedaan, 't zij uit het ſpaarzaam leeven der ingezetenen,

en

en uit de nationaale neiging om geld op te leggen.

Het is waar, dat de klimmende ſcheepvaart en de aanwaſſende koophandel het vermogen van den Staat die kracht heeft bijgezet, van welke wij te vooren hebben geſproken (*a*). Het is teffens waar, dat de ſcheepvaart en koophandel, verminderd en tot die laagte vervallen zijnde, waarin wij dezelven hedendaagsch zien, tegenwoordig wel verre zijn van aan 't vermogen van den Staat eenige kracht toe te brengen, daar in tegendeel dezelven eerder het vermogen ſchijnen te verzwakken door den bijſtand, welken zij benoodigd hebben: doch het is aan een anderen kant even zeer waar, dat de rijkdom in den boezem van den Staat wederom zoodaanig is aangegroeid, dat, ingevalle men het gebruik, het welk 'er van gemaakt kan worden, gade ſlaat, men zeer verre zal zijn van onzen Staat aan te zien als magteloos, of zelfs minder magtig dan dezelve geweest is ten tijde van den munſterſchen vrede, en vooral in den tijd van den opſtand tegen Spanje. Alleenlijk zoude men kunnen zeggen, dat het wel waar is, dat de rijkdommen in den Staat zijn vermeerderd, en de ingezetenen rijker geworden, doch dat niet te min de Staat minder vermogende is, en zelfs magteloos, alzo de Staat zwaar belaaden is met ſchulden, van welken jaarlijks de interesten betaald moeten worden, dat 'er geen wegen zijn, om den Staat deelgenoot te maaken van den rijkdom des volks, en om uit de beurs van 't volk tot 's Lands kaſſe het noodige over te brengen, alzoo de belastingen reeds zoo menigvuldig en zoo hoog zijn, dat 'er geen mogelijkheid is, om die te vermeerderen. Dit is

(*a*) D. II. bladz. 1. en volgg.

is zeker een weezenlijke zwaarigheid: want als 'er geen middel is om den Staat deelgenoot van de gegoedheid der inwoondeeren te maaken, dan is het voor den Staat om 't even, of de inwoonders gegoed zijn of niet. Het zal 'er mede zijn als met iemand, die zijn huis vol goud, kleinoodien, en geld heeft, doch daar van niets beſteedt, om die belust zouden kunnen worden, om 'er zich wat van toe te eigenen, weerſtand te kunnen bieden: en dus ſchijnt het eigenlijk met den toeſtand van onzen Staat gelegen te zijn. Het ontbreekt ons Vaderland niet aan geld en middelen, niet te min is de Republiek ontbloot van eene genoegzaame magt, om, door een haarer nabuuren aangevallen zijnde, eenigen weerſtand te kunnen bieden. De oorlog, dien wij tegenwoordig tegen de Engelſchen voeren, is 'er ongelukkig een ſpreekend bewijs van. Men kan derhalven met waarheid zeggen, dat de Republiek te gelijk zeer magtig en zeer magteloos is, naar maate dat men den Staat, als een ligchaam beſchouwt, of wel deszelfs ingezetenen afzonderlijk genomen. Het verval van de ſcheepvaart, koophandel, en fabrieken heeft aan den Staat ten minſte zoo veel nadeels als aan de ingezetenen, op zich zelven genomen, toegebragt, vermits door dit verval de inkomſten van 't Land grootelijks verminderd zijn geworden, terwijl de ſluikerijen boven dien 's lands kas nog van een groot gedeelte haarer inkomſten verſteeken. Men zoude derhalven op dit punt kunnen zeggen, dat de Republiek enkelijk magteloos is, voor zoo veel zij gebrek heeft aan middelen, om van het geen in haaren boezem is gebruik te maaken; en daar word zekerlijk meer dan gemeene kunde en doorzigt vereischt, om dit gebrek te verhelpen, vooral in een Burgerſtaat als de onze is: waarom men mogelijk niet veel van den weg zou-

de

de afdwaalen, indien men uit dit alles beſloot, dat de magteloosheid van den Staat meer beſtaat in gebrek aan eendragt, dan in een gebrek van krachten.

Het geenwe omtrent de magtelooheid der Republiek aanmerken, moet men niet zoo verſtaan, als of wij meenden, dat onze magt niet lijdt, of door langduurigheid van tijd niet af zoude neemen, indien het vermogen van rijkdommen te verzamelen hoe langs hoe meer werkeloos kwame te worden. Wij hebben doen zien, dat het juist dit vermogen is, 't welk door zijne werkzaamheid aan den Staat die groote magt beſchikt heeft, door welke dezelve zich voor gantsch Europa ontzaggelijk heeft gemaakt, en mogelijk nog zoude kunnen maaken; ontneem hem dit vermogen, en gij zult hem van de ſpringader van deszelfs magt berooven: want naar maate, dat wij van onzen koophandel verliezen, zullen wij ons genoodzaakt vinden onze ſchatten in de *publique fondſen* uit te zetten, in plaats van ze in den koophandel aan te leggen: dus loopen ſcheepvaart en koophandel te niet, en mitsdien ook de magt, die 'er een gevolg van moet zijn.

In 't ſtuk van koophandel is 't eene waarheid, welke men niet kan in twijfel trekken; te weeten, dat het eene volk wint, het geen het andere verliest. Het ſchijnt, dat men hier uit zoude mogen beſluiten, dat het verval van onzen koophandel ons vermogen noodzaakelijk moet hebben verzwakt, alleen daarom, om dat het geen wij van onzen koophandel verlooren hebben, anderen volken te beurt is gevallen, en hun eene magt, die zij te vooren niet hadden, gegeeven heeft. Hier op zoude men kunnen aanmerken, dat het geen wij van onze ſcheepvaart en koophandel verlooren hebben, bij anderen zoo

verſpreid en zoodaanig onder verſcheiden volken van Europa verdeeld is, dat het geringe deel, het welk ieder derzelven 'er van tot zich getrokken heeft, niet aanmerkelijk genoeg is, om aan een derzelven eene vermeerdering van magt te bezorgen, welke in de beſchouwing van de vermogens der Mogendheden van Europa in aanmerking kan komen. Men zoude 'er nog bij kunnen voegen, dat zelfs die volken, die deze vermeerdering ten koste van ons genieten, aan den anderen kant wederom het verlies der interesten van de kapitaalen, bij ons opgenomen, lijden, en wij aan onze zijde dit voordeel genieten: en derhalven, dat het verlies aan de eene zijde door eene winst aan den anderen kant vergoed word. Doch hier omtrent ſtaat aan te merken, dat alle gelden, die buiten 's lands geplaatst worden, een dood ligchaam voor den Staat uitmaaken; vermits de Staat geen genot van de rijkdommen der ingezetenen heeft, dan voor zoo veel die onder den gemeenen man omloopen. Het is boven dien buiten tegenſpraak, dat 'er voor den gemeenen burger en arbeidsman meer gelegen is aan tien duizend gulden, welke in 't land beſteed worden, dan aan een millioen buiten 's lands uitgezet. Waar uit men verder kan opmaaken, dat het onderhouden van eene groote krijgsmagt juist zoo bezwaarende, noch zoo drukkende niet is voor den burger en den arbeidsman, als het aan ſommigen voorkomt, en ſomwijl word voorgegeeven: vermits de penningen, welke opgebragt worden tot onderhoud van krijgsvolk, door de handen van het krijgsvolk wederom aan den burger en arbeidsman komen, gelijk mede al het geen, wat tot krijgstuig en krijgsbehoeften beſteed word: dit alles gaat, door 't omloopen van 't geld, van den eenen zak in den anderen, en het arbeidsvolk krijgt daar door meer-

der

der gelegenheid om een ſtuk brood te verdienen; dat wederom niet geſchiedt zonder dat de Staat 'er zijne inkomsten door vermeerderd ziet.

HET is niet wel mogelijk, dat men geen misſtappen begâ, wanneer men, over de vermogens der hedendaagſche rijken en ſtaaten willende oordeelen, mitsgaders den tijd, dien zij zullen blijven ſtaan, als mede het oogenblik van hunnen val bepaalen, dit, bij vergelijking van dezelven met de oude rijken en Staaten, zal doen. De Preſident DE MONTESQUIEU kan tot een voorbeeld ſtrekken. Die ſchrandere Schrijver merkt omtrent den val van Karthago aan (*a*), dat het ſtichten van Alexandriä den handel van Karthago ſterk had doen afneemen. In de eerſte tijden (zegt hij) maakte het bijgeloof, dat alle vreemdelingen uit Egypten gebannen wierden, en, wanneer de Perſiaanen hetzelve vermeesterd hadden, waren die op niets anders bedacht, dan om hunne nieuwe onderdaanen te verzwakken; maar, onder de griekſche Koningen, dreef Egypte bijna al den koophandel der wereld, en die van Karthago begon te vervallen.

DE Mogendheden, welke door den koophandel groot geworden zijn, zegt nog DE MONTESQUIEU, kunnen lang in hunne middelmaatigheid blijven beſtaan: maar hunne grootheid is van korten duur. Zij komen allengskens op, en zonder dat het iemand merkt, want zij verrichten niets, dat bijzonderlijk de oplettenheid gaande, en haar magt berucht maakt; maar wanneer de zaak zoo verre gekomen is, dat men niet nalaaten kan, haare vermogens gewaar te worden, zoekt ieder een dat volk van een voordeel te berooven, 't geen hetzelve, om zoo te ſpreeken, meer bij verraſſing dan door eenig ander middel bekomen heeft.

IN-

(*a*) *Over de Grootheid der Romeinen en hunnen Ondergang.*

INDIEN men deze gedachten van MONTESQUIEU op onzen Staat, of zelfs op eenig ander volk, door den handel groot geworden, wilde toepaſſen, zoude men grovelijk dwaalen: zelfs kunnen zij niet wel op Karthago t' huis gebragt worden.

WIJ zien in de oude geſchiedenisſen ſlechts zeer weinige Mogendheden, welke door den koophandel magtig zijn geworden. De Phenicièrs en de Karthagers zijn de eenigen, welke deswege in aanmerking verdienen te komen. De Karthagers, om ons bij dezen te bepaalen, hebben in hunne oorlogen tegen de Romeinen wel doen zien, dat zij teffens tot den krijg en tot den koophandel bekwaam waren; indien dit volk een goed gebruik had weeten te maaken van alle de hulpmiddelen, welken de rijkdommen des koophandels opleveren, om den oorlog te voeren, zoo zoude Karthago misſchien altijd deszelfs overmagt op de Romeinen hebben behouden; en zijne rijkdommen zouden bij het Romeinſche volk geen ongelukkigen naijver, en die deszelfs eigen magt gekneusd heeft, hebben veroorzaakt. Ook is Karthago niet te gronde gegaan, om dat het eene Mogendheid was, wier grootheid op den koophandel gevestigd was; maar om dat deszelfs ſtaatsbeſtier gebrekkig, zwak en te veel verdeeld was, zoodaanig, dat, indien deze Mogendheid, even gelijk die der Romeinen, niet anders dan door veroveringen was opgekomen, dezelve evenwel van geen langer duur zoude zijn geweest. Zij zoude geen grooter krijgsoverſten, noch geoefender krijgslieden in haaren dienst gehad hebben; het gebrek van deszelfs ſtaatsbeſtier zoude haar eveneens voor de magt der Romeinen hebben doen bukken, en haare groote ſchatten, 't zij door veroveringen, 't zij door den koophandel verkreegen, zouden, gelijk als die van Tyrus, even

eens

eens de begeerlijkheid der Romeinen hebben gewekt, bij welken nooit eenig ander middel om zich te verrijken en magtig te maaken, bekend is geweest, dan veroveringen. Zoude men, indien Lodewijk de XIV. onzen Staat overheerd, en verdelgd had, gelijk de Romeinen Karthago verdelgd hebben, twee duizend jaaren, na dat die gebeurtenis voorgevallen zoude zijn, met waarheid hebben kunnen ſtaande houden, dat onze Republiek verdelgd was geworden, om dat de Mogendheden, door den handel groot geworden, niet lang kunnen ſtaan blijven? Onze Staat zoude te gronde zijn gegaan, door dezelfde oorzaaken, die den val van Karthago hebben te weeg gebragt, naamelijk veerdeeldheid, zwakheid, en gebrek aan een genoegzaam gezag om het beste te doen verkiezen en betrachten.

KARTHAGO zoude onder een beter ſtaatsbeſtuur het geweld der Romeinen gewis beter hebben wederſtaan, misſchien dat trotsch volk verwonnen hebben, daar Hannibal hetzelve zoo na aan deszelfs ondergang gebragt heeft. Karthago zoude onder een beter ſtaatsbewind deszelfs magt, ofſchoon door den handel verkreegen, langer, en misſchien langer dan Romen de zyne, offchoon opgekomen, en toegenomen door de wapenen en door veroveringen, behouden hebben. Zoo Karthago ſlechts beter gebruik van deszelfs rijkdommen had weeten te maaken, zoude het voor de Romeinen niet gebukt hebben. Maar aan hetzelve zoude gebeurd zijn, 't geen aan alle handeldrijvende volken moet gebeuren, wanneer de lasten bij hen zoodaanig rijzen, dat andere volken beter koop kunnen arbeiden, en vaaren. Het zoude de middelen om groote rijkdommen te verkrijgen hebben verlooren, alleen door het mededingen van andere volken, die zich van tijd tot tijd op den handel zouden hebben

ben toegelegd, en die denzelven met meerder zuinigheid, werkzaamheid en ſchranderheid zouden hebben gedreeven. Karthago zoude, even als alle andere handeldrijvende volken, dit noodlot hebben kunnen ondergaan, en echter geduurende verſcheiden eeuwen eene groote Mogendheid, door den handel opgekomen, hebben kunnen blijven. Evenwel is 'er iet dat het gevoelen van den geestigen MONTESQUIEU ſchijnt te begunſtigen: dit naamelijk, dat in de Staaten, welke door den invloed van den koophandel groot zijn geworden, de begrippen, welke aan het drijven van den koophandel eigen zijn, en die te veel aan een tegenwoordig voor- of nadeel blijven hangen, zonder om verdere gevolgen te denken, te ſterk werken, en boven anderen gevolgd worden; daar de kooplieden zich verbeelden, dat zij, mits geld hebbende, altijd de noodige middelen zullen kunnen bekomen, en, uit onkunde van andere zaaken, zich verbeelden, dat alles op den voet van een koopmans comptoir behandeld moet worden. Dit brengt in het beſtier van Burgerſtaaten, welke door de vaart en koophandel vermogende zijn geworden, een weezenlijk gebrek voort, dat dezelven, niettegenſtaande alle deszelfs rijkdommen, ligt in zoodaanige zwakheid kan houden, dat 'er niet veel benoodigd is, om die te doen vallen. Wij behoeven alleen het gebrek van tijdige voorzorg, en de ſpaarzaamheid omtrent de middelen tot zekerheid te noemen.

WANNEER men de volken beſchouwt met opzigt op den koophandel, moet men onderſcheid maaken tuſſchen het geen de Franſchen noemen *commerce actif* en *commerce paſſif*; en 't welk wij zullen verhaalen door *werkzaamen*, en *onwerkzaamen koophandel*. Een volk, 't welk alleen zich op den

den landbouw toelegt, of alleen van deszelfs handwerken leeft, of wel uit deze beiden deszelfs beſtaan haalt, en zich bepaalt tot het verkoopen van het overtollige zijner landvruchten en handwerken aan andere volken, van welken hetzelve wederom die dingen neemt, welken het noodig heeft, (want 'er is geen volk, 't welk niet van een ander wat benoodigd heeft, of gebruiken kan) dit volk is eigenlijk geſproken geen handeldrijvend volk: hetzelve bezit geene rijkdommen, dan die uit deszelfs eigen ſchoot voortſpruiten; doch welken door een goed ſtaatsbewind een volk magtig kunnen maaken. Om zulk een volk zijne magt te ontneemen, of die te verzwakken, moet men het in zijnen boezem aantasten, zijne landen verwoeſten en overweldigen.

GANTSCH anders is het gelegen met een volk, 't welk een werkzaamen handel drijft, hetwelk zijne landvruchten en handwerken zelve naar buiten voert, en deszelfs magazijnen vervult met die van het eene volk om dezelven aan een ander wederom met voordeel te verkoopen; het welk *omme ende wederomme haalt en brengt*, gelijk de Staaten van Holland zich ten tijde van Karel den V. met die overheerlijke eenvoudigheid, daar onze tegenwoordige opgeſmukte ſtijl geen hand water bij heeft, hebben uitgelaaten, waarin eigenlijk het drijven van koophandel gelegen is. Dit volk zal de magt, welke het door den handel heeft verkreegen, niet zien verdwijnen, indien het anders wel word beſtierd; maar het zal van deszelfs handel verliezen, naar maate het van de grondbeginſelen, en ſtelregelen, welken het groot gemaakt hebben, zal afwijken, en haar maate 'er andere handeldrijvende volken zullen opkomen, die deze grondbeginſels en ſtelregels zullen aanneems en volgen.

Dan

Dan zal het kampen van die mededingende volken aan deszelfs welvaart afbreuk doen en paalen ſtellen. Dan zal het de gelegenheid, om groote rijkdommen te verkrijgen, tot anderen zien overgaan en daar van verſteeken blijven, gelijk wij het met Hamburg en andere plaatſen gewaar worden. Doch, indien het anderszins wel beſtierd word, is 'er geen reden, waarom het de welvaart, die het heeft verkreegen, zoude verliezen, noch waarom *deszelfs magt, door den handel opgekomen, van korten duur zoude zijn.*

KARTHAGO had door 't ſtichten van Alexandria reeds veel van deszelfs koophandel verlooren, wanneer het door de Romeinen werd aangetast. Deszelfs koophandel zoude, in 't vervolg, buiten twijfel, door de werkzaame ijverzucht van andere handeldrijvende volken nog meer geleeden hebben, zonder dat Karthago, indien deszelfs regeeringsvorm ſlechts bekwaam ware geweest, om het ſtaande te houden, juist daar door zoude hebben opgehouden eene groote Mogendheid, door den handel opgekomen, te weezen.

DE Venetiaanen zijn 't onder de hedendaagſche volken alleen, welken men als een volk, door den handel tot een hoogen trap van magt opgeklommen, 't welk van deszelfs ouden luister verlooren heeft, kan aanmerken. Want eenige ſteden van Italië en de Hanzé-ſteden kunnen voor geen Burgerſtaaten of volken aangezien worden. Hunne ligging geeft hun gelegenheid, om door den koophandel rijkdommen te vergaderen, maar hunne ligging en regeeringsvorm laaten hun niet toe tot den rang van groote Mogendheden op te klimmen.

HET ontdekken van den weg naar Oost-Indien, over de Kaap de Goede Hoop, heeft aan Venetie het grootſte gedeelte van den koophandel, door welken

ken het deszelfs aanzienlijke magt had verkreegen, benomen. Dit heeft haar bijna geheel en al van den handel op Asië verstoken, en door het ongemeen en algemeen toeneemen van de nijverheid in stuk van koophandel heeft het een groot gedeelte van zijn overigen handel, en dus in Europa de middelen, om zijnen rijkdom te vermeerderen, verlooren. Maar het heeft de schatten, welken het verkreegen had, en welke de grondslag van zijne magt uitmaakten, behouden, en is daar door nog eene aanzienlijke Mogendheid gebleeven.

Men kan zeggen, dat de magt van Venetië met betrekking tot de overige volken, niet meer is het geen dezelve geweest is, nademaal alle de overige volken een grooten trap van overmagt hebben gekreegen, door zich op de handwerken en koophandel toe te leggen; maar in weerwil van 't verlies van een gedeelte dezer betrekkelijke magt en van de middelen, om zijne welvaart te vermeerderen, heeft Venetië de innerlijke waarde, welke het door den handel verkreegen had, behouden. Venetie is staande gebleeven: en zijne landzaaten genieten nog de vruchten van eenen voorigen voorspoed. Wie zal durven zeggen, dat deszelfs vermogen, offschoon door vaart en koophandel verkreegen, van korten duur zal zijn? Zijne Regeeringsvorm houdt het staande.

Onder alle, zoo oude als hedendaagsche volken, is 'er geen, 't welk zich in de vaart en koophandel met zoo veel aanzien en luister heeft vertoond, dan onze Vrije Staat. Om dien luister en dat aanzien te behouden moesten de gelegenheden dezelfde zijn gebleeven, en zulks was niet mogelijk. Onze hooge vlucht moest onvermijdelijk den naijver van andere volken gaande maaken, en deze naijver moest langzaamerhand eenige takken van onze

welvaart minder vruchtbaar maaken. Het was onmogelijk, dat wij beſtendig onze betrekkelijke plaats in den algemeenen loop van den koophandel behielden. De Vereenigde Staat kon geen oorlog voeren, zonder belastingen, en rechten te heffen: deze belastingen en rechten konden niet worden geheeven, zonder ons een groot gedeelte der voordeelen, welken de vaart en koophandel vereiſchen, om in dien voordeeligen ſtaat te blijven, te verliezen.

De andere volken hebben hunnen handel werkzaam willen maaken. Frankrijk en vooral Engeland hebben den hunnen in Afrika en in de beide Indiën op eene verbaazende wijze uitgebreid; de mededinging in de visſcherij en in den handel van *oeconomie* is magtig toegenomen. De andere volken hebben hun vernuft gedeeltelijk ten onzen koſten aan de vaart en koophandel gaan beſteeden: dus ſchijnt het, dat ieder een, gelijk de Heer de Montesquieu aanmerkt, zich toelegt om ons van onze voordeelen te berooven. Zeker genoeg is het, dat in 't algemeen de uitheemſchen zich meer dan voorheen op de fabrieken, ſcheepvaart en koophandel toeleggen, en dat hun voorſpoed de onzen afbreuk doet. Men zou kunnen zeggen, dat de magt, tot welke wij opgeklommen zijn, den naaijver en dus ook den vernuftigen vlijt algemeener heeft opgewakkerd. Maar men zoude zich merkelijk vergiſſen, indien men met den Heer de Montesquieu wilde ſtellen, dat de poogingen der vreemde volken in ſtaat zijn, onzen handel geheel en al in den grond te booren, en alle de bronnen onzer rijkdommen naar elders af te leiden of te doen uitdroogen.

Men heeft onze vaart, onzen koophandel, onze fabrieken zien afneemen, zonder dat eenig volk getoond heeft dit met opzet te willen uitwerken:

de

de middelen, welken Engeland en Frankrijk gebruikt hebben, en die naar maate dat men voor of tegen deze twee Natien gezind is, zoo breed uitgemeeten worden, als enkelijk en alleen uit nijdigheid en haat in 't werk geſteld, om onzen Staat te bederven, toonen over 't geheel, en eenige enkele gevallen uitgezonderd, niets anders dan dat zij onze ſpooren zijn ingeſlaagen: en dit was meer dan genoeg om ons afbreuk te doen. Wij kunnen 'er geen anderen tegen gebruiken dan werkzaamheid, nijverheid, vlijt, ſpaarzaamheid; met een woord, die middelen, door welken wij te vooren de andere volken in ſcheepvaart en koophandel hebben overtroffen; en door welken wij, zoo wel als de Engelſchen en Franſchen, het grootſte gedeelte van den handel en vaart van Venetië op de Levant, dewelke haar, na de ontdekking van de vaart naar Indië over de Kaap, was overgebleeven, aan ons getrokken hebben, zonder daar toe wapenen en geweld te gebruiken. De handel van *oeconomie*, de geldhandel, de commisſie-handel en het varen op vracht, welke 'er toevallige takken van zijn, zijn geene onderwerpen, van welken men zich gewapender hand kan meeſter maaken. Om onze ſcheepvaart en koophandel geheel en al in den grond te booren, zouden of alle volken, ieder in 't bijzonder, hunne havens voor ons moeten ſluiten; of 'er zoude een ander diergelijk volk als wij zijn moeten opſtaan, 't welk aan Europa dezelfde voordeelen, die onze koophandel aan hetzelve bezorgt, voor een beter prijs aanboodt. Wij hebben noch het een noch het ander te vreezen, alzo die beide gevallen voor onmogelijk te houden zijn. Maar wij kunnen vreezen, dat onze oost- en westindiſche bezittingen ons geheel of gedeeltelijk ontweldigd zullen worden, het welk zekerlijk zoo als het

nu met onze vaart en koophandel gelegen is, aan dezelven een allerzwaarſten ſlag zoude toebrengen, en daarom de uiterſte zorg waardig is.

Ons vermogen, offchoon uit den koophandel geborcn, is oneindiglijk min wankelbaar dan dat van Venetië was, om dat de aart onzes handels een vaster grondſlag heeft. Om de vermogens van onzen Staat tot zulke naauwe paalen te brengen, als het thans met die der Venetiaanen geſteld is, zoude men moeten vooronderſtellen, dat 'er in Europa bijna diergelijke omwentelingen zouden kunnen voorvallen, als ten aanzien van Venetië hebben plaats gehad. Geene wisſelingen of wentelingen in de algemeene vaart en koophandel kunnen ons onze bezittingen in Afrika en in de beide Indiën doen verliezen. Wij ſtaan zekerlijk in gevaar van nog meerder afbreuk in onze vaart, koophandel, fabrieken en visſcherijen te lijden door dezelfde oorzaaken, die 'er ons een gedeelte van hebben doen verliezen; maar alle middelen, om dit voor te komen, zijn ons nog niet ontvallen; en daar zijn 'er mogelijk meer dan men denkt, om die bronnen van welvaart, zoo niet geheel en al, ten minſte voor een groot gedeelte op den ouden voet te herſtellen. De ligging van ons land met betrekking tot de vreemde landen, deszelfs inwendige geſteldheid, kunnen door geen mededinging van andere volken vernietigd worden: de aart van onze natie, en de aart zelve van onzen koophandel ſchijnen voor 't behoud van onze neeringen en handteeringen te waaken. Om die te gronde te doen gaan, zoude onze Staat overheerd moeten worden, en de ingezetenen buiten ſtaat geſteld om hun kost te winnen; of liever de Zeven Gewesten zouden ontvolkt moeten worden, vermits dezelven, zonder visſcherij, vaart, koophandel en fabrieken, geen beſtaan geeven. Daar zou-

zoude een oorlogszuchtig Vorst, een Karel de Stoute, bij voorbeeld, moeten opkomen, die, meer belust om landen en ſteden te verwoesten, dan dezelven in volk en in rijkdom te doen toeneemen, den Vrijen Staat kwam overweldigen, en onder zijne heerſchappij bragt. Zoodaanig eene gebeurtenis zoude zekerlijk aan onze visſcherij, vaart, koophandel, en fabrieken den doodſteek geeven, en de Hemel bewaare ons en onze naakomelingen voor zulk een onheil! Vergeefsch ſtelt men dit geval onder de onmogelijkheden.

Volgens de Montesquieu heeft eene geduurige ondervinding in Europa getoond, dat een Vorst, welke een millioen onderdaanen heeft, zonder zich zelven in den grond te helpen, niet meer dan tien duizend man op de been kan houden: dus zouden alleen de volkrijkſte Staaten legers kunnen onderhouden. Dit gevoelen mag waar zijn, voor zoo verre men hetzelve bepaalt tot eenen Staat, die niet meer dan een millioen ingezetenen heeft, en aan wien het aan middelen ontbreekt, om het gering getal van ingezetenen op eene andere wijs goed te maaken. De magtige en ontzaggelijke vlooten, welken de Vereenigde Staat in deszelfs oorlogen onderhouden heeft, toonen ten overvloede, dat het onderhouden van eene krijgsmagt niet altijd afhangt van de volkrijkheid van een land. Handeldrijvende volken worden door de rijkdommen, die hun van elders aanvloeien, in ſtaat geſteld, om ook van elders het inwendig gebrek aan volk te vergoeden. De menigte van onderdaanen doet in onze tijden niets, indien 'er geen geld bij komt, om aan dezelven het noodige tot het voeren van oorlog bij te zetten. Indien onze Staat eens verbood, om tegenwoordig voor de vreemde Mogendheden geld op te neemen, zouden deze

wel in ſtaat zijn, om grooter magt uit te oefenen, dan wij? Immers word het tegenwoordig voor eene bekende waarheid aangenomen, dat de Mogendheid, wier ſchatkist het eerſte uitgeput is, ook het eerſte den vrede moet zoeken.

DE voornaamſte zwakheid der Republiek ligt mogelijk in haare regeeringsvorm. DE MONTESQUIEU heeft de gronden van zwakheid, aan welken een Gemeenebest onderhevig is, nagegaan. De dwingelandij van een Vorst, zegt hij, krenkt eenen Burgerſtaat niet meer dan de onverſchilligheid voor het algemeen welzijn het een Gemeenebest doet. Een Vrije Staat heeft het voordeel, dat 'er de inkomſten beter beſtierd worden. Maar wat, indien zij 'er ſlechter beſtierd worden? Een Vrije Staat heeft dit boven anderen vooruit, dat 'er geen gunſtelingen van eenen Vorst zijn; maar, indien men, in plaats der vrienden en bloedverwanten van den Vorst, de vrienden en bloedverwanten van allen, die deel aan de regeering hebben, moet bevorderen en groot maaken? dan is alles bedurven; de wetten worden 'er met meer gevaar krachteloos gemaakt, dan zij geſchonden worden door een Vorst, welke, altijd de grootſte ingezeten van den Staat zijnde, het meeſte belang in deszelfs behoudenis heeft.

GELUKKIG is het bij ons tegenwoordig zoo niet gelegen. Wel is waar, dat men overal op ampten en bedieningen ziet aazen; en dat 'er een algemeene naaijver heerscht, om 'er de beſchikking over te hebben: doch die begeerlijkheid word meer of min in toom gehouden, door de vermenging der driederlei ſoorten van regeeringsvorm, welke tegenwoordig bij ons gevestigd is. Het Eminent Hoofd heeft onmiddelijk belang om de abuiſen en misbruiken te weeren. Het is den Vorst om 't even, in wiens handen een Commies plaats of een

Fis-

Fiscaals ampt, of het bevel over eene vloot gefteld worde, mits dat die geen, aan wien het opgedraagen word, in ſtaat zij, om aan zijne bediening te voldoen. De Prins van Oranje is de gegoedſte ingezeten van den Staat, en als zoodaanig heeft hoogstdezelve, zonder Koning, zonder Oppervorst te zijn, het grootſte belang in deszelfs behoudenis. Zijne hooge waardigheden brengen 'er geen andere mede: uit hoofde van dezelven is hij de Vader des Volks en des Vaderlands, de geboren beſchermer van deszelfs vrijheid en rechten; hij kan in de ſtaatsvergaderingen en raadpleegingen der regeering geen ander belang dan dat van het volk brengen; het geſchreeuw van gevaar voor de vrijheid is een ijdele galm, daar de haaters en overtreeders van vrijheid zich van bedienen, om alleen te heerſchen. Al de roem en al de perſoonelijke welvaart van den Heere Stadhouder zijn gelegen in het heil des volks. Hij heeft geen ander belang en kan 'er geen ander hebben, om dat de grootheid van zijn huis op de grootheid van de Republiek rust, en dat die met dezelve ſtaan of vallen moet. Wie is 'er in de Republiek, van wien men hetzelfde kan zeggen? Zijn 't dezulken, die hun geld buiten 's lands uitzetten, en bij eenen ondergang van den Staat ligt naar een ander Land met vrouw en kinderen kunnen vertrekken, en nu ſlechts belang hebben, om hunne familien rijk te maaken? Meer dan eens heb ik hooren zeggen: Wat heeft men aan de regeering, als men zijne familie en goede vrinden geen dienst kan doen? Nimmer heb ik hooren zeggen: Wat heeft men aan de regeering, als men het Vaderland geen dienst kan doen?

Gelooft men de Montesquieu, dan moet een Vrije Staat niet waagen, om groot of klein te worden. Hij moet alleen trachten zijn

middelmaatig beſtaan te behouden. In 't algemeen kan dit zoo wel van Koningrijken als van vrije burgerſtaaten gezegd worden. Geene Mogendheid heeft ooit dezen Staatsregel beter gekend en gevolgd dan onze Republiek, dewijl zij nimmer gezocht heeft den Staat te vergrooten. Maar wat Mogendheid heeft het in haare keuze, niets te waagen, terwijl de heerschzucht de nabuurige volken beſtendig in beweeging houdt? Het ſtaat haar vrij, niets tot haare vergrooting te ondernemen en ſomtijds eenige geringe belangen aan haare veiligheid op te offeren; maar heeft zij keuze, om ſtil te zitten en niets te waagen, als het op eene noodzaakelijke en wettige beſcherming aankomt?

Alle Mogendheden, alle regeeringen moeten trachten haaren ſtaat ſtaande te houden: dit moet de beweegoorzaak en het doelwit van haar ſtaatsbeleid zijn: alle de bijzondere belangen komen op dat belang t'huis, als tot een middenpunt. Het voornaamſte voorwerp onzer belangen ligt in het geen betrekking heeft tot het *haalen en brengen omme en te wederomme*: in de handwerken, viſcherijen, vaart en koophandel. Die zijn 't, welke de zorg onzer Regeeringe moeten wekken. Het ſpreekt van zelfs, dat de oorlog ons niet dient, en dat wij ons zoo min mogelijk met de geſchillen der Vorſten moeten bemoeien; maar als men op dien grond beweert, dat wij alle verbintenisſen moeten vermijden, dan gaat men te ver. Daar is geene Mogendheid, welke buiten verbindtenisſen met andere kan blijven, dan die, welke uit en door zich zelve machtig genoeg is, om geen aanval te vreezen; en mogelijk is Frankrijk alleen in dat geval. Wij moeten koophandel drijven: om dien te kunnen voeren, moetenwe in de havens van de vreemde Mogendheden toegang hebben, en denzelven wederom tot de onzen aan haar verleenen.

nen. Hoe zal dit geſchieden zonder verbonden of verbintenisſen? Wij hebben te vooren doen zien, hoe de onzen door middel van verdragen hunne vaart en koophandel wijd en zijd uitgebreid en vermeerderd hebben. Men moet denzelfden weg blijven betreeden, wil men dezelfde vruchten plukken. Men moet de ſpooren onzer vooroudereu in dit opzigt even zoo min als in eenig ander verlaaten. Het minſte geſchil, dat 'er in Europa voorvalt, kan op onze vaart en koophandel invloed hebben, en ons dus meer of min, zoo niet onmiddelijk, echter middelijk, raaken, en ons noodzaaken, van deel aan den oorlog te neemen. Daar is zelfs geen Mogendheid, wie het minder in de keuze ſtaat om 'er uit te blijven, dan eene handeldrijvende. Wij ondervinden het door den tegenwoordigen oorlog. De oorlogende Mogendheden hebben het aan onze verkiezing niet gelaaten bij de onzijdigheid te blijven.

WEL is waar, dat 'er op de trouw der verbonden niet veel te tellen is. Zij worden met alle overleg op 't papier gebragt. De menigte der artikelen, waar uit dezelve gewoonelijk beſtaan, ſchijnen even zoo veele wetten te zijn, waaraan de Mogendheden zich ieder in 't bijzonder onderwerpen, om voor het toekomende hun onderling goed verſtand en vriendſchap te verzekeren: de volken, op welken de rampen des oorlogs zijn nedergekomen, gelooven in der daad, dat 'er wederzijds ter goeder trouwe alle noodige behoedmiddelen zijn gebruikt, om den vrede altijd te doen duuren: doch de hartstochten der menſchen laaten niet toe, dat de natuurlijke billijkheid altijd haare kracht oefene. Dikwijls worden de verbonden alleenlijk uit nood gemaakt; en een ingebeeld ſtaatsbelang doet dezelven bij de eerſte gelegenheid weder breeken. Met welke oplettenheid een verbond opgeſteld moge

zijn, doorgaande zijn 'er maar weinig artikelen, die geen vat tot geſchil geeven. Nieuwe gebeurtenisſen doen daarenboven het ſtaatsweezen van Europa van tijd tot tijd veranderen, en brengen nieuwe belangen voort, welke de oude doen verdwijnen, en alle de wetten, welken de volken zich zelven hadden opgelegd van haare kracht ontblooten. Daar komen tijden en omſtandigheden, welken de diepſte ſtaatkunde niet heeft kunnen voorzien, en die vooral eene handeldrijvende Mogendheid in eenen neteligen ſtaat kunnen brengen; waar van de opſtand der Amerikaanen een leevendig voorbeeld geeft. Niet te min eischt de ſtaatkunde, dat men, in weerwil van de onzekerheid der verdragen, 'er bij den duur zijn werk van maake, om dat het juist deze onzekerheid is, welke het vooruitzigt zoo noodzaakelijk en zoo moeielijk maakt, en daarom onophoudelijk een waakzaam oog vordert.

Willem de I., hoe doorzigtig die Vorst ook mooge weest zijn, heeft niet kunnen voorzien, dat Cromwel, na zijnen Koning van den troon afgebonsd en door de handen van een beul vermoord te hebben, Engeland willekeuriglijk, onder den naam van Beſchermer, beſtieren zoude; dat 'er een tijd in ons land zoude komen, waarin men al wat op zijne graftombe te leezen ſtaat, zoude vergeeten, en de ondankbaarheid zoo wel als de wraak zoo verre gevoerd zoude worden, van dien Koningsmoorder te beweegen, om zich op het fnuiken van onze zeemagt en ſcheepvaart toe te leggen, waarin het belang van 't Vaderland voor de wraakzucht tegen het Huis van Oranje zoude moeten wijken; waarin men tot den ſpoorloozen ſtap van een eeuwig *Edict* te maaken zoude komen; en den eerſten grond van de zekerheid en grootheid van dezen Staat doen zinken; dat 'er een tijd zoude komen, in welken

wij

wij beiden de Mogendheden, Engeland en Frankrijk, tot vijanden, en onzen ouden vijand alleen tot vriend zouden hebben; in welken een Koning van Frankrijk, aan het hoofd van een leger van meer dan honderd duizend man, ſpoediglijk verſcheiden onzer Gewesten zoude komen overmeeſteren, en den Vereenigden Staat op den oever van deszelfs ondergang brengen; dat 's Lands onheilen het Stadhouderſchap, ten behoeve van Willem den III. deszelfs achterkleinzoon, zouden doen herleeven; dat deze jonge Vorst de verlosſer van dien zelfden Staat, van welken hij de grondlegger is geweest, zoude zijn; en dat eindelijk deze zelfde Willem de III, door eene ſtille ſtaatsverandering, een ſoort van wonder in Engeland, den troon van Groot-Brittannië zoude beklimmen, en dat dus deze Vorst, die in zijne kindsheid zoo ſmaadelijk was behandeld, teffens Koning van Engeland en Stadhouder van de Republiek zoude zijn. Prins Willem de I, die den Staaten zoo ernſtig onder het oog gebragt heeft, dat gebrek aan eendragt hen ten bederve zoude leiden, en dat zij zonder een band, die hen aan elkanderen verknocht hield, niet beſtaan zouden kunnen, heeft niet vooruitgezien, dat men, na zulke rampen als de Republiek in minder dan vijf en twintig jaaren onderging, nog zoude hebben kunnen vallen of blijven in den waan, dat zij zonder een Eminent Hoofd koude beſtaan; en dat 'er wederom een hooge en dringende nood zoude moeten opkomen, om op nieuw toevlucht tot zijn huis te neemen: dit heeft zekerlijk Prins Willem de I. niet kunnen vooruitzien: maar vooral heeft hij niet kunnen vooruitzien, en zoude het kwaalijk hebben kunnen gelooven, dat de Republiek, ten derde maale door het gezag en den invloed van zijn Huis gered zijnde geworden, in onze tijden vervuld zoude worden

met

met logen en lastertaal, om Hem, zijn Huis en afkomelingen, en de beste der regeeringsvormen te bezwalken, en aan al het geen, wat zij ten beste van de Republiek gedaan hebben, met de zwarfte verwen af te maalen, en dat die geenen, welke..... maar ik houde op, mijne pen is niet geſchikt, om zulk een ſchandelijk wanbedrijf te boeken.

Het beſtaan van Lodewijk den XIV. die tot de onderneeming tegen ons Vaderland meer door grimmigheid, verbolgenheid, en hoogmoed dan door eenig ſtaatsbelang gedreeven werd, is voor Frankrijk even zoo ondienſtig, als voor den Vereenigden Staat ſchadelijk geweest. Het heeft in onze Natie de grondſlagen van dat mistrouwen, 't welk ſedert in de onderhandelingen met Frankrijk heeft plaats gehad, gelegd, en aan Frankrijk, in plaats van een natuurlijken en dikwijls noodzaakelijken bondgenoot, een gevaarlijken vijand verwekt. Van dien tijd af aan, heeft onze Natie Frankrijk niet anders aangezien dan als eene heerschzuchtige Mogendheid, die haare heerſchappij op alle wijze zocht te vergrooten, de grenzen van haar gebied ten kosten van haare nabuuren uit te breiden, en den meeſter over alle andere Mogendheden te ſpeelen. Hier bij kwam nog het geheugen, hoe weinig baate, of laat ik liever zeggen, hoe veel nadeels de Vrije Staat uit zijne laatſte verbintenisſen en 't vertrouwen op die kroon geſteld, genooten had. Als men de Brieven van d'Eſtrades leest, zal men bevinden, dat het Hof van Frankrijk zich van die verbintenisſen bediende alleen, om den Staat te beweegen tot het voldoen aan de eiſchen, welken de Boudgenooten van Frankrijk tot laste van het Gemeenebest inbragten. Heeft Frankrijk voorts zijn eigen belangen wel gevolgd, met de zijde van De Witt tegen het Huis van Oranje te verkiezen? Dat Rijk

kon

kon zekerlijk het ſluiten van den munſterſchen vrede den Stadhouder niet wijten. Men doorloope alle de gebeurtenisſen, voorgevallen ſedert de oprichting van de Republiek tot het tijdſtip, dat zij genoodzaakt werd haare toevlucht tot Willem den III. te neemen, en men zal niet bevinden, dat Frankrijk de minſte reden van misnoegen tegen het Huis van Oranje heeft kunnen opvatten. Wat mag deze Kroon dan bewoogen hebben, om dit Huis te verongelijken? en wat mag haar een ſtaatsbegrip hebben doen aanneemen, het welk den Vereenigden Staat van haar verwijderen en naauwer aan Engeland verbinden moest? Het hart der Natie blijft, niet tegenſtaande alle poogingen, welken gedaan worden, om hetzelve van 't Huis van Oranje te vervreemden, hetzelve aankleeven, en ziet die geenen, welke zich vijandig tegen dat Huis gedraagen, voor haare gevaarlijkſte vijanden aan. Indien Engeland zich van dezen toeſtand van den Vereenigden Staat heeft weeten te bevoordeelen, om zijnen koophandel uit te breiden, zijne magt te doen aanwasſen, en zich eindelijk van de heerſchappij der zee meeſter te maaken; indien de Vereenigde Staat, na den oorlog, die met het ſluiten van den rijswijkſchen vrede een einde nam, in den oorlog over den opvolging tot den ſpaanſchen troon, en in dien van 't jaar 1741. is ingewikkeld geworden; indien de kosten dezer oorlogen denzelven genoodzaakt hebben om geld op te neemen, en de ingezetenen nog meer met belastingen te overlaaden; kan men ontkennen, dat zulks al mede gevolgen zijn van het ſtaatsbegrip, in het welk het Hof van Frankrijk, ten tijde van De Witt, is gevallen? Indien Frankrijk minder gedraald hadt, om in onzen oorlog tegen Karel den II. zijne verbintenisſen na te komen; indien het minder ijver tegen het Huis van Oanje had-

hadt doen blijken; indien het ons de voordeelen van koophandel in Frankrijk hadt laaten behouden, de Vereenigde Staat zoude waarſchijnelijk niet in de noodzaakelijkheid zijn gebragt geweest, om verbintenisſen aan te gaan, welke denzelven in het vervolg verplicht hebben zijne Bondgenooten bij te ſtaan en deel te neemen in de oorlogen tegen Frankrijk, die al verder de lasten en ſchulden van den Staat hebben doen toeneemen. Immers was 'er nooit Mogendheid minder genegen, om in oorlog te treeden, dan onze Republiek.

Wij hebben doen zien, dat niets den koophandel en al wat 'er aan kleeft meer krenkt dan het vermeerderen der belastingen. Het verval van den koophandel moet derhalven grooter worden naar maate dat 'er geld opgenomen word; vermits 'er ten minſte inkomſten noodig zijn om de interesten te betaalen, en de ſchulden van den Staat niet vernietigd worden door den vrede. Alle de voordeelen van een gelukkigen oorlog vergoeden de nadeelen niet, welken 'er de Staat door lijdt. Het volk is verzwakt in zijne middelen van beſtaan, en de Staat in zijne vermogens. De geldleeningen hebben altijd dit gevolg, zij maaken eene der plaagen van de hedendaagſche oorlogen uit, en die te meer drukt, dewijl zij zich in het oneindige en over veele geſlachten uitſtrekt. (a) Nooit heeft de Staatkunde iet verderflijker voor het menſchelijk geſlacht uitgedacht, dan de kunst om met geleend geld oorlog te voeren. De zwakheid, welke noodzaakelijk uit de zwaare belastingen is ontſtaan, is minder bemerkelijk geweest, om dat de overige volken aan die zelfde kwaal ziek liggen. Maar het was al eens zoo, dat wij, uit hoofde van eene

(a) Zie hier over MORRAU *Plichten der Overheden.*

eene ſoortgelijke verzwakking bij de andere Mogendheden, denzelfde trap van vermogen, welken wij eertijds hadden, ten haaren aanzien, en met betrekking tot het haare, hadden behouden, het zoude niet te min zeer moeielijk ſchijnen te voorzien, wat gebruik 'er buiten 's lands best van gemaakt zoude worden, om de Republiek ſtaande te houden.

Men verhaalt, dat Pompejus aan een Koning der Parthen gezegd heeft, dat de rechtmaatigheid tot grenspaalen aan een Vrijen Staat verſtrekte. Dit zeggen zoude het kortbegrip van onze hedendaagſche ſtaatkunde kunnen uitmaaken, indien 'er alle volken zich naar regelden. Maar ongelukkiglijk voor de rust des menſchelijken geſlachts is het de punt van den degen, gelijk Ageſilaus zeide, welke de grenzen van een land bepaalt: en op die grenzen is het, dat de Vrije Staat bij den duur een waakend oog moet houden.

Onze Republiek heeft even als andere Staaten een landgrond, en vaste plaatſen tot deszelfs beſcherming. Maar de magt, welke haar grond oplevert, is zeer gering, en de grond zelf is van weinig belang, indien dezelve niet te gelijk aangemerkt word als de zetel eener andere heerſchappij, welke geen paalen kent, dan die haar door het natuurlijke recht worden voorgeſchreeven. Deze heerſchappij ligt in de vernuftige werkzaamheid van 't volk: zij is 't, die haare vruchten bij alle volken inzamelt, en die aan den Staat bezittingen en volkplantingen in Afrika en in beide Indiën heeft verſchaft. De vrijheid dezer vernuftige werkzaamheid is het voorwerp onzer verbintenisſen, en de maat van het belang, het welk de Vereenigde Staat in de beweegingen der overige volken van Europa moet neemen. Dit maakt zijn vermogen onzeker

om

om dat het hem afhangelijk van de ijverzucht, de ongerustheid, de heerschzucht der andere volken, en van de oorlogen zelven, die zij tegen elkander kunnen voeren, maakt.

De heerschzucht, welke het uitbreiden van den grond van den Staat niet tot doelwit heeft, die geen aanwas begeert dan die uit de vernuftige werkzaamheid voortvloeit, eene heerschzucht, die tegenwoordig vrij algemeen is, verſchaft der Staatkunde geen onderwerpen, dan die ſlechts oplettenheid vereiſchen, om behouden te blijven en rijker te worden. Eene doorzigtige regeering zal nimmer vreezen, langs dezen vreedzaamen weg iets van haar vermogen en welvaart te zullen verliezen. Geheel anders is het gelegen met een ſtaatsbeleid, het welk het vermogen van den Staat zoekt te bouwen op eene vergrooting of vermeerdering van land; of op een algemeene heerſchappij der zee. Beide die oogmerken ſtrijden met de gelijkheid, welke de wet der natuur onder de volken geſteld heeft, en aan dezelven heeft voorgeſchreeven, om dat zij niet bereikt kunnen worden, zonder geweld te gebruiken en de rechten van een ander te verkorten.

De Vereenigde Staat dient, om zijne vermogens en krachten te bewaaren, niet alleen in Europa zijne Walvischvangst, de Haringvisſcherij op de kusten van Groot-Britannië, de vrijheid van vaart op den Rhijn, de Wezer, de Elbe, en in alle zeeën van Europa te behouden; maar ook in 't genot van alle voorrechten en gunſten, welken dezelve van andere Mogendheden, zoo in het Noorden en in het Zuiden van Europa, als in andere Gewesten, bij verdragen heeft bekomen; de Veereenigde Staat dient vooral de vrijheid van zijnen koophandel op Afrika, zijne Amerikaanſche Volkplan-

tin-

tingen, met den uitſluitenden handel op dezelven, en alle deszelfs bezittingen in Oost-Indië, met de vaart en koophandel, welke 'er van afhangen, te behouden, en al dit behoud heeft meer betrekking tot de inzigten en beweegingen van andere volken, dan het aan veelen zoude mogen voorkomen. De Kaap, Ceilon, de Molukſche Eilanden, zijn landſtreeken, welke Frankrijk, zoo min als Engeland, zouden ongevallig zijn.

De Republiek heeft belang, dat geene europeiſche Mogendheid, 't zij in Europa, 't zij elders te magtig worde, om dat 'er haar aan gelegen ligt, dat niemand in ſtaat zij de anderen de wet te ſtellen, en de vrijheid van vaart en koophandel onder bedwang te leggen. Zij heeft belang, dat alle volken in Indië bij de vaart en handel, welken zij 'er hebben, en oefenen, blijven: doch men moet ook niet ongemerkt laaten, dat, even zoo wel als wij belang hebben, dat niemand zoo magtig worde van aan anderen de wet te kunnen ſtellen, dus ook de andere Mogendheden belang hebben, dat wij 'er niet toe in ſtaat geraaken.

Behalven dat een al te magtige Nabuur den Vereenigden Staat voor zijne veiligheid en zekerheid bekommerd moet maaken, zoo zoude eene Mogendheid, die ten aanzien van anderen te ſterk zoude zijn, hem zijne bezittingen in Oost- en West-Indië ligter kunnen doen verliezen, dan hij die veroverd heeft. Hij behoeft over de welvaart en voorſpoed der franſche en ſpaanſche Volkplantingen nog minder dan over die der Engelſche jaloers te zijn. De franſche verſchaffen hem een tak van vaart en koophandel, die onze algemeene vaart en koophandel vermeerdert, nadien het grootſte gedeelte haarer vruchten bij ons overkomt en verkocht wordt.

De vrijheid van vaart en koophandel kan in Europa niet beter ſtaande gehouden worden dan door een evenwicht van vermogens in de andere werelddeelen, en geen natie heeft daar meer belang bij dan wij; om dat wij geen vergrooting van koophandel door de wapenen zoeken. Maar wie kan verzekeren, dat dit evenwicht van vermogens in de drie werelddeelen in dien ſtaat, waarin het tegenwoordig is, of voor het ontſtaan van den tegenwoordigen oorlog was, bestendig zal blijven? Het middel om het niet te verliezen is vrede tusſchen de Mogendheden van Europa. Want hoe zeer de kortſtondige voordeelen, welken een oorlog tusſchen eenige vreemde volken aan den Vereenigden Staat verſchaft, niet te verſmaaden zijn, zij zijn niet beſtendig genoeg, en breiden zich niet algemeen genoeg uit, omze boven eene algemeene rust te ſchatten. De Republiek heeft derhalven voor haar eigen behoud belang, dat 'er geen oorlog in Europa rijze; en moet ſteeds zoeken om, voor zoo veel het van haar afhangt, den vrede te bewaaren.

Ontstaat 'er een oorlog, dan hebben meest alle Mogendheden, maar vooral onze Republiek, belang om onzijdig te blijven. Die geenen, welke aan 't roer van eenen Staat gezeten zijn, beſchouwen die onzijdigheid niet eeniglijk voor het tegenwoordig genot, maar teffens in alle de gevolgen, welken zij kan hebben, voor zoo verre het menſchelijk verſtand dezelven kan voorzien; daar de onzijdigheid in haare gevolgen ſomwijlen meer nadeels kan doen, dan 't genot der onzijdigheid voordeel toebracht.

Het heeft den Vereenigden Staat ſlechts eenmaal mogen gebeuren eene beſtendige onzijdigheid, geduurende een taamelijk langen oorlog te land

en

en ter zee te houden; dit is, geduurende den laatſten oorlog, geweest: de ſtaat van vrede, waarin dezelve zich, geduurende den oorlog van 't jaar 1733, bevonden heeft, kan hier in geen aanmerking komen. Die oorlog duurde niet lang, noch ontrustte zijne barrieres, noch de vrijheid der zee. Doch wanneer 'er een oorlog ontſtaat, gelijk de laatſte geweest is; wanneer het grondgebied van den Staat door legers van oorloogende volken omringd word; wanneer hunne vlooten malkanderen overal op zee aantasten, en ſlag leveren; wanneer die in Afrika, Amerika en in Oost-Indië, elkanders bezittingen overvallen, verwoesten, en veroveren, dan is 't noodig, dat men de voor en nadeelen der onzijdigheid wikke en weege.

ONZE Staat heeft bijna alleen, geduurende zes jaaren, die de voorige oorlog tusſchen Frankrijk en Engeland geduurd heeft, al den handel van Frankrijk, vooral dien op Afrika en Amerika, welke op zich zelven van zeer groot gewicht is, gedreeven, en zulks met eene vermeerdering van winst, die ſommigen op honderd, en ſomtijds meer dan twee honderd ten honderd, berekend hebben. Over het geheel genoomen, heeft 'er onze koophandel bij gewonnen, niet tegenſtaande het verlies van een groot getal ſchepen, door de Engelſchen op ons genomen, en 't welk men op meer dan op honderd millioenen begroot heeft. Maar de rijkdommen, uit dien winst voortgeſprooten, zijn ſlechts eenigen kooplieden te beurt gevallen, en hebben maar een geringen invloed op de welvaart van den Staat, in zijn geheel genomen, gehad. Gevolgelijk kunnen deze vruchten onzer onzijdigheid, geduurende dien tijd, juist niet aangezien worden, als den Staat veel nuts te hebben toegebragt. De voordeelen der onzijdigheid beſtaan veel meer in den onafgebro-

broken algemeenen loop des koophandels, in de vruchten van een ſpaarzaam overleg, in het vermeerderen van den algemeenen koophandel van den Staat, die zijne geldmiddelen ſtijft, en in 't behouden der vernuftige werkzaamheid en volkrijkheid, dan in eene kortſtondige meerdere winst, welke ſommige kooplieden uit een tak van koophandel en vaart, welke de natuurlijke vaart en koophandel der Republiek niet is, weeten te haalen.

Het ſtremmen van de algemeene vaart en koophandel is voor onzen Staat eene der grootſte plaagen des oorlogs, om dat, terwijl het ons aan de eene zijde door buitengewoone kosten verzwakt, het, aan den anderen kant, ons, door het ſtilſtaan van de bron, waaruit 's Lands inkomsten moeten geſchept worden, nog magteloozer maakt. De Republiek ſtaat in zoodaanig een geval gelijk aan een volk, 't welk van den landbouw moet beſtaan, en aan 't welk de te velde ſtaande graanen, met de mogelijkheid om zijne landen te beteelen, ontnomen zouden worden.

De voordeelen van onzijdig te blijven tusſchen oorloogende Mogendheden kunnen, zoo wel als alle andere, te breed uitgemeeten worden. Het is mogelijk nog niet uitgemaakt, dat de Vereenigde Staat meer gewonnen heeft bij 't onzijdig blijven, geduurende den voorigen oorlog tusſchen Engeland en Frankrijk, dan hij gedaan zoude hebben, als dezelve niet onzijdig was gebleeven. Dit is ten minſte zeker, dat, indien de Republiek zich bij tijds gewapend had, om haare onzijdigheid met eigen krachten te kunnen handhaaven, zij vermoedelijk in ſtaat zoude zijn geweest, om de verliezen, op de vaart en koophandel gevallen, voor te komen, de oorloogende Mogendheden ten haaren opzigte omzigtig gemaakt, en op dezelven zoo veel invloed gekreegen zoude hebben, dat haare tusſchenkomst

komst in het maaken van eenen vrede aangezocht zoude zijn geworden. Het algemeen gevoelen van haare zwakheid, het welk zij met ongewapend te blijven vermeerdert, is op zich zelve eene verzwakking, om dat hetzelve aanleiding geeft, dat de Staat minder geacht en ontzien word, en de Mogendheden minder genegen maakt, om met ons in verbond te ſtaan. De houding van Engeland en Frankrijk ten onzen opzigte, ſedert dat deze tegenwoordige oorlog tusſchen die Mogendheden ontſtaan is, levert 'er een blijkbaar bewijs van. Waren wij bij tijds gewapend geweest, hadden wij eene gewapende neutraliteit gehad, dat is te zeggen, hadden wij ons in ſtaat geſteld, om onze onzijdigheid gewapenderhand te kunnen doen ontzien, (want, zoo ik het wel hebbe, is dit eigenlijk de natuurlijke betekenis en zin van de woorden *gewapende neutraliteit*) noch de Engelſchen, noch de Franſchen zouden ons gedwongen hebben, om tot eene vredebreuk te komen: ten minſte wij zouden, daar toe gedwongen, niet bloot geſtaan hebben, om weerloos den eerſten en gevoeligſten ſlag van eenen vijand te moeten lijden. Men leeze hier over het het geen aan H H. H H. M M. door H. K. H. Mevrouw de Prinſesſe Gouvernante, nevens den Raad van Staate, in den jaare 1757, is voorgedraagen (*a*).

Het geen Voltaire en andere franſche Schrijvers op het deel, het welk wij in de oorlogen tusſchen Frankrijk en het Huis van Oostenrijk genomen hebben, en over onze verbintenisſen met Engeland aanmerken, daar zij de ſtappen van de Republiek als zoo veele misſlagen en dwaashe-

(*a*) Men vindt dit in Reinier Vrijaarts *Brieven* IIde ſtuk, bladz. 62. en volg.

heden te boek ſtellen, is weinig waardig, dat wij 'er ons bij ophouden. Alle de franſche Schrijvers, (ik zonder 'er geen een van allen, die ik geleezen heb, uit) zijn behebd met de verbeelding, dat zij beter dan andere over de belangens van onzen Staat, en de wegen, welke ter bevorderinge van dezelven geſchikt zijn, kunnen oordeelen; ofſchoon zij de lompſte en diepſte onkunde, zoo van onze Republiek, als van haare vermogens toonen; en het geringſte denkbeeld noch van onze regeeringsvorm, noch van ons ſtaatsweezen hebben. Op welk een opgeblaazen toon ſpreekt de Schrijver van *le Politique Hollandois* niet? Een man, die zich tot een Leermeeſter van onze Natie verheft, zich als zoodaanig een aankondigt, en in ieder blaadjen toont, dat hij de leerling van eene menigte middelmaatige burgers, die tot tijdverdrijf wat geleezen hebben, zoude kunnen zijn, indien de franſche hoogmoed hem toeliet les van een gemeen hollandsch burger te ontvangen. VOLTAIRE met alle die franſche Schrijvers daar laatende, zal ik enkelijk aanmerken, dat de Republiek nimmer in 't geval is geweest van tuſſchen twee goeden te kunnen kiezen, maar wel van tuſſchen twee kwaaden te moeten kiezen. Cromwel, en na hem Karel de II. en voorts Lodewijk de XIV. hebben den Vereenigden Staat in de noodzaakelijkheid gebragt om de wegen te verkiezen, welken dezelve ingeſlagen is: inzonderheid heeft Lodewijk de XIV. door zijn gedrag jegens de Republiek ons gedwongen, om ons naauw met het Huis van Ooſtenrijk, Groot Britannië, en eenige duitſche Vorſten te verbinden: wie 'er aan twijffelt leeze, onder anderen, de *Memoires* van *d'Avaux*. Dit heeft ons genoodzaakt, om naar middelen uit te zien, welken wij het geſchikſt voor onze zekerheid achteden, en daar

uit

uit zijn wederom alle die betrekkingen voortgeſprooten, welke ons in de onlusten en geſchillen van andere Mogendheden betrokken hebben. Van achteren, en zonder in ſtaat te zijn, om alle de omſtandigheden en beweegmiddelen, welke de Republiek in dien tijd hebben kunnen of moeten overhaalen tot deze of geene verkiezing, te weeten en in overweeging te kunnen neemen, daar over te willen oordeelen, en te beſlisſen, wat men gedaan of niet gedaan moest hebben, is, mijns bedunkens, een klaar merkteken van gebrek aan kunde en oordeel. Het eenigſte, dat men met zekerheid zoude kunnen berispen, is het begrip, dat onze Staat, zonder het aanhouden van eene bekwaame land- en zeemagt in tijd van vrede, beſtaan kan: vooreerst, om dat het eene algemeene waarheid met betrekking tot alle Burgerſtaaten, en vooral ten aanzien van zulken, die rijk zijn, is, dat zij, zonder eene aanzienlijke magt, welke in andere Mogendheden eenig ontzag kan baaren, altijd bloot ſtaan aan vijandlijkheden: ten tweede, om dat wij aan dat begrip alle de rampen, welken de Republiek geleeden heeft, menſchelijker wijze geſproken, te wijten hebben: ik laat nu daar de bijzondere oorzaaken, welke, uit het begrip van eene ſtaatsregeering zonder Stadhouder, daar bij in aanmerking zouden kunnen komen, en van welke oorzaaken te vooren geſproken is. (*a*) Want of de bijzondere Gewesten, of de Republiek, eenen Stadhouder hebben dan niet, dit blijft zeker, dat zij in vrede een behoorlijke land- en zeemagt dienen te onderhouden, indien zij de veiligheid en zekerheid van den Staat, zoo wel als het welvaaren der in-

(*a*) D. III. bladz. 130. en volg. 263. en volg. 325. en volg.

ingezetenen, niet geduurig in de waagſchaal willen houden.

Indien Frankrijk, ſedert den munſterſchen vrede, ons geen vijandig hart getoond had; indien Lodewijk de XIV. minder op het bezit der ooſtenrijkſche Nederlanden geſteld was geweest, en ons in den oorlog tegen Engeland wat beter de hand boven 't hoofd had gehouden; indien Frankrijk niet getoond had onze vaart en koophandel te willen verzwakken, en onze vermogens te verminderen; wij zouden mogelijk Frankrijk boven alle de Mogendheden tot onzen Bondgenoot verkoozen hebben; vermits de vriendſchap van Frankrijk voor het belang van de Republiek zeer nuttig en dienſtig is; en wij zouden tot die naauwe verbintenisſen niet gebragt zijn geweest, welke ons van Frankrijk verwijderd, en in veele gevallen tot eenen vijand van dat rijk gemaakt hebben. Men mag het zelfs aan het gedrag van Frankrijk wijten, dat Engeland deszelfs magt tot den hoogſten top gevoerd heeft, terwijl het zijne poogingen aanwendde, om ons te vernederen en klein te maaken; en de wijze op welk Frankrijk in 't vervolg met ons te werk zal gaan, zal ons moeten leeren of het nu ten onzen aanzien beter gezind is. Eenige hulp, ons toegebragt in een oorlog, in welken hetzelve ons heeft doen vallen, weegt bij mij zoo zwaar niet, dat ik 'er vast op zoude durven doorgaan; behalven dat een aanhoudende ijver, om 't gezag van den Heer Stadhouder in onze Republiek te verminderen. bij mij, eerder een klaar blijk zoude zijn, dat Frankrijk het kwaalijk, dan wel, met de Republiek meent.

Onze Republiek is de eerſte geweest, welke aan de europeiſche Mogendheden getoond heeft, tot welk een vermogen de vaart en koophandel een volk kunnen verheffen; en geen Mogendheid is 'er, die van

dit

dit middel van verheffing meer en beter gebruik heeft gemaakt dan Groot-Brittannië. Dit rijk heeft voorlang de kracht van dezen ſtel-regel geweeten: *Imperator maris, terræ dominus.* Het heeft een geheel ander ſpoor gevolgd dan wij: want in plaats van zijne krijgsmagt te laaten vervallen, zoo heeft het dezelve beſtendig vergroot; en is daar door tot dat toppunt van vermogen gekomen, dat het voor geheel Europa al te ontzaggelijk ſchijnt geworden te zijn. Alle de bezittingen der Europeaanen in Afrika, in Amerika en in Oost-Indië hangen af van eene zeemagt; die de magtigſte op zee is, is 'er meester van; om dat zij zonder vaart niet kunnen aangehouden worden, en deze vaart niet zonder zeemagt ſtaan kan blijven. De europeiſche Mogendheden hebben zich in de noodzaakelijkheid geſteld, om haare vermogens tot behoud en zekerheid van die verafgelegen gewesten te moeten beſteeden, en 'er meer kosten toe aan te wenden dan zij mogelijk waardig zijn. Doch wij, die geen eigen landvruchten hebben, die van elders de waaren om te koopmanſchappen moeten bekomen, zijn nog in eene grooter noodzaakelijkheid om voor 't behoud van onze oost- en westindiſche en andere bezittingen te waaken, en dus eene toereikende zeemagt tot dat einde te onderhouden. Colonien zonder zeemagt zijn middelen, om eenen vijand te verrijken. Dan, of het bezit der Colonien wel altijd een voordeel is, komt mij nog al twijfelachtig voor. Engeland heeft zijne magt in Oost-Indië zoo hoog gebragt, als die mogelijk te brengen is: maar wat moet dat Rijk niet doen, om 'er van in 't bezit te blijven? Wie heeft 'er tot nog toe de voor- en nadeelen van afgewoogen? De zeemagt van Engeland heeft dat rijk in ſtaat geſteld, om ook den koophandel van Jamaica en

het Eiland Providence op Nieuw-Spanje te doen aanwasſen; en die koophandel bederft van dag tot dag hoe langer hoe meer dien van Spanje, en dien, welken anderen over Cadix op West-Indië drijven: daar nu de eene tak van koophandel altijd een anderen naar zich ſleept, zoo geeft eene bezitting wederom aanleiding tot andere takken van vaart en koophandel. Het bebouwen van gronden door ſlaaven vereischt de vaart naar de kusten van Afrika: de Engelſchen zijn overzulks, uit hoofde van hunne bezittingen in Amerika, genoodzaakt om 'er nevens ons en andere volken, welke die vaart hadden, deel in te neemen: hier door is het voordeel, dat 'er anderen uit trokken, verminderd.

Zal Engeland de overgroote magt, welke het bekomen heeft, behouden, dan moet het, om teffens zijne volkrijkheid, landbouw en handwerken, welke door de al te zwaare belastingen geduurig gedrukt worden, te bewaaren, deszelfs zeemagt gebruiken, om nieuwe ſlijters voor zijne waaren te bekomen. Ook heeft Engeland, in het aanleggen zijner Volkplantingen, dit wel voornaamelijk op 't oog gehad: het ware te wenſchen, dat wij daarin de voetſtappen der Engelſchen gevolgd waren, en dus beter aan de heilzaame inzigten van Hunne Hoog Mogendheden, bij 't verleenen der Octrooien, zoo duidelijk aangeweezen, hadden voldaan. De magt van Groot-Brittannië, ontzaggelijk in Europa, zoude in Amerika, door de volkrijkheid zijner noordſche volkplantingen, vooral door die van Nieuw-Engeland, Nieuw-York en Penſilvania, nog ontzaggelijker geworden zijn, indien deze Volkplantingen niet tot een opſtand waren gekomen, en zich aan de engelſche heerſchappije onttrokken hadden. Boston, Nieuw-York en Philadelphia hadden, zelfs voor den opſtand, meer

ſche-

ſchepen in zee dan hun Moederland 'er in het begin der voorleeden eeuw had; en ſommige derzelven, welken manufactuuren hebben opgericht, dreeven reeds met de Volkplantingen van het Zuiden en met eenige der europeiſche volken eenen rechtſtreekſchen handel. Wanneer men gade ſlaat, dat Groot-Britannië zijne groote magt niet anders dan met behulp van geldleeningen verkreegen heeft, en, niet tegenſtaande den aanwas van deszelfs vaart, koophandel, en manufactuuren, dezelve niet anders dan door aanhoudende geldleeningen onderhouden kan, ſchijnt het onmogelijk te weezen, dat die magt bij den duur kan ſtaan blijven, nademaal het vinden van geld eens zal moeten ophouden. En wat dan?

GROOT-BRITTANNIE moet zich dan (voor zoo veel wij, die 'er alles niet van kunnen inzien, het oppervlakkig beſchouwen) in eenen neteligen toeſtand bevinden; want zoo de geldleeningen de volkrijkheid, den landbouw, en de handwerken, zonder ophouden doen afneemen; waar zal het dan eindelijk heen, daar de jaarlijkſche interesten blijven duuren, en een beſtendig bezwaar maaken voor de natie, het welk niet weggenomen kan worden, dan door 't afloſſen van kapitaalen: en hoe komt men aan dat afloſſen? Het Engelsch bewind heeft zich gevleid, dat de oost- en west-indiſche bezittingen, daar toe gelegenheid zouden verſchaffen: maar het heeft zich door de onzekerheid en wisſelvalligheid, aan welke alle menſchelijke uitzigten bloot ſtaan, bedroogen gevonden: het heeft zich in de noodzaakelijkheid bevonden, om, jaar op jaar, de ſchuld van 't Rijk te vermeerderen. Het eenigſte, dat men 'er op zeggen kan, is, dat Frankrijk en Spanje, en zelfs de Noord-Amerikaanen, zich op gelijke wijze verarmd hebben. Doch deze troost

zet

zet geen krachten bij: waren wij buiten het geſchil gebleeven, onze betrekkelijke magt, zoude, hoe magteloos wij anders ſchijnen te weezen, merkelijk tegen dat der oorloogende Moogendheden gereezen zijn. Daar zijn 'er, die gemeend hebben, dat de Vereenigde Staat deszelfs weezenlijk belang niet bevorderd heeft met in den voorgaanden oorlog onzijdig te blijven, en dat dezelve beter zoude gedaan hebben van 'er deel aan te neemen; om dat Engeland, (zoo zij zich laaten voorſtaan) als dan niet in ſtaat zoude zijn geweest, zijne magt zoo hoog te voeren; en daar door zijne vaart en koophandel, ten kosten van de onzen, zoo merkelijk uit te breiden. Het zijn (zegt men) de hollandſche kapitaalen, en de geduurige geldleeningen door Engeland, ter beurze van Amſterdam gedaan, die zijne magt zoo hoog hebben doen rijzen. Ontbrak aan Engeland dit hulpmiddel, deszelfs magt zoude zich moeten ſchikken in evenredigheid van zijne volkrijkrijkheid en inwendig vermogen. Ofſchoon die redeneering wel doet zien, dat het beter ware geweest, dat de Engelſchen bij ons geen geld vonden, om hunne magt zoo hoog te voeren, en het zekerlijk te wenſchen ware, datwe onze gelden bij ons konden beſteeden, in de plaats van 'er de vreemden mede in ſtaat te ſtellen, ons van onze winningen te berooven, ſchijnt het echter niet uitgemaakt te zijn, datwe beter zouden gedaan hebben deel in den oorlog te neemen, dan onzijdig te blijven. Het zoude vermoedelijk genoeg geweest zijn, datwe geld aan 't vermeerderen van eene land- en zeemagt beſteed hadden, om ons in een geduchten ſtaat te ſtellen, ſchaden en verliezen voor te komen, en uit de dwaasheid van die geenen, die op krijg belust zijn, voordeel te trekken.

HET

HET is wel waar, dat, wanneer twee magtige volken lang en hardnekkig tegen elkanderen oorloogen, het, volgens de aanmerking van den Heer DE MONTESQUIEU, niet altijd voorzigtig gedacht is, dat men het ſtilzittende kan aanzien, vermits de overwinnaar het 'er zeer zelden bij laat, en meestentijds zijne wapenen al verder en verder brengt, het welk voornaamelijk van een krijgzuchtig volk, en dat zijn roem in 't oorlogen ſtelt, te wachten is. De Romeinen hadden naauwelijks de Karthagers te ondergebragt, of zij keerden hunne wapenen tegen andere volken. (*a*)

DE oorlogen, welken maar al te dikwijls tuſſchen Frankrijk en Engeland hervat worden, ſleepen 'er gemeenelijk hunne bondgenooten mede in. Die twee Mogendheden kunnen zekerlijk aangemerkt worden, als *twee magtige volken, welken malkanderen een langduurigen en hardnekkigen oorlog aandoen*, want hunne vredes verdragen kunnen eerder voor verdragen van beſtand dan van vrede gehouden worden. Men zoude derhalven, volgens de grondregels van den Heer DE MONTESQUIEU, kunnen vraagen, of de Vereenigde Staat in die oorlogen een ſtille aanſchouwer moet blijven? Wij zouden meenen van ja, wanneer zulks ons volgens de Tractaaten vrij ſtond; en dat wij in dit ſtil aanzien zouden moeten blijven, tot wij uit de overmagt van het een of 't ander dier beide volken gevaar voor ons zouden zien oprijzen, om naderhand niet de prooi van den overwinnaar te worden.

MEN zal mij mogelijk beſchuldigen, dat ik onzen Staat in eene al hooge plaats onder de Mogendheden ſtelle, wanneer ik vermeen, dat dezelve, ingevalle onze land- en zeemagt in den laatſten voorgaan-

(*a*) *De la Grandeur des Romains & de leur decadence.*

gaanden en in dezen oorlog tusſchen Frankrijk en Engeland tijdig in een geduchten ſtaat waren gebragt geweest, gelijk het door H. K. Hoogheid, Mevrouwe de Prinſesſe Gouvernante, hoogl. mem., door den Raad van Staaten, en door den Heere Prinſe van Oranje, onzen tegenwoordigen Stadhouder is aangeraaden geworden (*a*), niet alleen onze vaart en koophandel buiten aanſtoot bewaard, zijne onzijdigheid gehandhaafd, maar teffens nog als ſcheidsman den vrede zoude hebben kunnen bewerken. Dan geſteld, dat 'er voor ons Gemeenebest niets anders overblijft dan deel aan den oorlog te neemen, wie zal vooraf kunnen bepaalen, wat zijde hetzelve zal moeten kiezen, daar de betrekkingen van godsdienst, het belang van de ſcheepvaart en koophandel, het welweezen der Manufactuuren en Fabrieken, de zekerheid van onze oost- en west-indiſche bezittingen, de neigingen der Vorſten, de geſteldheid der uitheemſche Hoven, de gelden welken de onzen overal uitſtaan hebben, en duizend omſtandigheden, welke in dezen of geenen tijd plaats kunnen hebben, als zoo veele verſchillende beweegoorzaaken zijn, welke, afzonderlijk werkende, ons tot tegenſtrijdige verkiezingen doen neigen, en welke toch allen tot een punt, tot eene werking moeten gebragt worden: waarom ik het in een particulier voor te vermetel houde van deswege iets vooraf te willen bepaalen. In een geſchil tusſchen Engeland en Frankrijk, zal deze of geene meerder tot het een of ander dier twee rijken overhellen, naar maate dat het een of 't ander begrip op hem werkt, of naar het belang, het welk hij in 't een of 't ander ſtelt; doch, daar het belang van eene handeldrij-

(*a*) REINIER VRIJAARTS *Brieven*.

drijvende Mogendheid voornaamelijk gelegen is in het onderhouden van vriendſchap met alle anderen, en het aan een particulier niet gegeeven is, om eene genoegzaame onderrichting en kennis van zaaken te hebben, vermeen ik, dat men niet alleen best doet, maar dat men zelfs verplicht is, om aan de Hooge Overheid te laaten oordeelen en beſluiten, wat voor de Republiek het raadzaamſte en het veiligſte is. Behalven de belangen van koophandel en ſcheepvaart, die ons moeten doen wenſchen, dat noch Engeland, noch Frankrijk te magtig, of te min magtig worden, zoo ſtrekken de kapitaalen, welken wij bij die volken uitſtaan hebben, nog tot eene reden, om niet te verlangen, dat eene dezer twee Mogendheden te magteloos worde. Wat hebben de ingezetenen niet bij hunne uitgezette penningen in Saxen, Sileſien, en elders verlooren, en wie verzekert hen, dat zij, wanneer andere Mogendheden door den nood geperst worden, buiten verlies zullen blijven?

Geen Mogendheid is 'er ooit geweest, ten minſte voor zoo veel ons bekend is, wier ſtaatsgeſteldheid op zulke gronden van billijkheid, rust en vrede gebouwd, en te gelijk minder geſchikt is om de andere Mogendheden ſtof tot argwaan en ongenoegen te geeven, dan de Vereenigde Staat. Onze Republiek aast op geene vermeerdering of vergrooting van landen; zij verlangt alleen om in 't bezit te blijven van 't geen zij heeft. Geene wiſſelingen van erffenisſen of opvolgingen, welke zoo menigmaal aanleiding tot oorlog onder de Vorſten geeven, kunnen bij haar opkomen. Dit is een voordeel, 't welk zij heeft boven alle Mogendheden; deze, niets van haar te vreezen hebbende, moeten daar door natuurlijk eerder genegen zijn tot haar behoud dan tot haaren ondergang; en daarom ook eer-

eerder genegen om met haar in eene goede verſtandhouding dan in onmin te weezen. Onze ſcheepvaart en koophandel zijn de eenigſte voorwerpen, welke bij haar naijver kunnen wekken; doch die naijver, hoe zeer die ons meer of min krenken kan, ſchijnt niet van dien aart te zijn, dat wij 'er het verval van onzen Staat uit te duchten zouden hebben, indien wij van onze zijde de oude gronden van onze welvaart en voorſpoed niet verlaaten, ik meen de vlijt, de werkzaamheid, de ſpaarzaamheid, de goede trouw, en alle die middelen, welken ik te vooren als oorzaaken van de opkomst, voortgang, en bloei van onze ſcheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, beſchreeven hebbe.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Beſchouwing van de inwendige geſteltenis van den Vereenigden Staat, met betrekking tot de Scheepvaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken.

WANNEER men let op den aart van onze vaart en koophandel, mitsgaders op de oorzaaken, welke tot hun verval of vermindering geſtrekt hebben, zoo zoude men zich eerder moeten verwonderen, dat 'er nog bij ons zoo veel van overgebleeven is, dan dat wij 'er zoo veel van verlooren hebben. De oorzaaken, welke onze vaart en koophandel nog voor verder verval behoed hebben, ſchijnen geſteld te moeten worden in de ligging van de Republiek, van (*a*) welken wij te voren geſproken hebben, in den werkzaamen ijver, welke, over

(*a*) D. III. bladz. 1. en volg.

't geheel genomen, nog ſtaande is gebleeven; in de neiging om door een gevoegelijk beſtaan niet alleen den kost te winnen, maar wat op te leggen en na te laaten; in het ſpaarzaam overleg in 't behandelen van zaaken, en vooral in 't onderhouden van 't geen men heeft; in onze regeeringsvorm, en de zachtheid der regeeringe omtrent de ingezetenen; in de Vrijheid van Godsdienst, en eene burgerlijke vrijheid, door welke ieder bij het zijne bewaard word, zonder vrees van door een eigendunkelijk gezag van zijn ſtaat, beroep, of goed ontzet, of in het beſchikken over zijne tijdelijke goederen gehinderd te worden. Wanneer ik ſpreek van *zuinigheid* en *ſpaarzaamheid*, bedoel ik geen afkeer voor een behoorlijk gebruik van 't geen men bezit, naar maate van de tijdelijke vermogens, met welken de Voorzienigheid den eenen mensch meêr den anderen minder gezegend heeft; ik verſtaa door die woorden het genoegen van 't geen men heeft lang te hebben, te gebruiken en te bewaaren; het tegengeſtelde van 't geen men *mode* noemt. Onze Voorouders plagten het zich tot eere te rekenen, en men vindt nog onder hun nageſlacht afkomelingen, die het zich tot eere rekenen van te kunnen zeggen, die kas, die kopjens en bakjens, dat tafelgoed, die ſtoelen zijn nog van mijn Groot-moeder: men ſchaamde zich niet, oud huisraad te hebben, maar men ſchaamde zich, alle dagen wat nieuws te moeten hebben, om dat het een blijk was, dat men de hand niet hield aan 't geen men had. De vreemden hebben meest allen het gebrek, dat zij hun goed in eens afdraagen, en weinig de hand houden aan 't geen zij hebben. Als men daaromtrent den hollandſchen aart wil zien, moet men op de dorpen gaan, en zich in dorp-ſchuiten bevinden. Daar zal men de overblijfzels van het geen ik door

zuinigheid en ſpaarzaam overleg in ſtuk zoo wel van vaart en koophandel als van andere neeringen en handteeringen beteken, vinden wij werken in 't algemeen met minder volk, wij laaten minder verlooren gaan, wij houden beter de hand aan 't geenwe gebruiken, wij werken langer op een dag, en meer dagen ter weeke, wij vergenoegen ons met minder winſten dan uitheemſche volken; dit alles geeft ons boven hen een merkelijk voordeel, en brengt veel toe, om onze middelen van beſtaan niet geheel en al te verliezen. Deze hollandſche geaartheid kan verſlappen en verdwijnen, maar niet ontnomen worden. Gelijk dezelve geſtrekt heeft tot den bloei, en voorts tot ſtandhouding van onze ſcheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, zoo kan dezelve ook, wanneer die niet verzwakt, maar verſterkt word, grootelijks tot derzelver wederopbeuring ſtrekken. Bij de oorzaaken, welke in vroeger tijden dezelven aangewakkerd en ſtaande gehouden hebben, zijn 'er nieuwe gekomen, die hunnen val vertraagd hebben, naamlijk het aanleggen der Colonien, van welken wij te vooren gewag gemaakt hebben, en onze oost- en west-indiſche bezittingen. (*a*) Deze nieuwe voorwerpen van vaart en koophandel hebben in deze eeuw gedeeltelijk de afbreuk, welke wij in andere takken van koophandel geleeden hebben, goed gemaakt.

Maar het geen wel het meeſte heeft toegebragt, om onzen koophandel in ſtand te houden, is, dat wij ons, zedert langen tijd, tot kasſiers van Europa gemaakt hebben. Het is niet te gelooven wat 'er uit het altijd gereed liggend geld of crediet voor alle kooplieden van Europa, zonder de Engelſchen zelven uit te zonderen, alle jaaren in onzen koop-

(*a*) D. II. bl. 156. en volg. ib. bl. 83. en volg. D. III. bl. 347. en volg.

koophandel omgaat: de laage interest van het geld, welke maakt, dat onze kooplieden winnen, wanneer de vreemden verliezen, doet 'er ook oneindig veel toe. Dit is wederom een voordeel, dat ons niet, dan door 't misbruik, van welk ik hier boven gesproken heb (*a*), ontnomen kan worden.

Wij hebben te vooren uitvoerig gesproken van den schadelijken invloed der belastingen op al het geen, wat tot den koophandel betrekking heeft: wij zullen 'er enkelijk bij voegen, dat de inkomende en uitgaande rechten, in den jaare 1686, in verpachting gegeeven zijnde, (*b*) het stipt heffen derzelven, daar door voortgebragt, den gantschen koophandel van ons land met een zwaaren slag gedreigd heeft; vermits de kooplieden verkoozen, om onder eene geleende vlag te vaaren, gelijk wij aangetekend vinden in de *Negotiatien* van d'Avaux. Dewijl het nu zeker is, dat de koophandel bij ons niet bestaan kan met de lasten die 'er op liggen, en dat men, om dien zoo veel mogelijk te behouden, oogluiking op het sluiken moet gebruiken, schijnt het raadzaamer de lasten te verminderen, en daar door de gelijkheid onder de kooplieden in dit opzigte te herstellen, dan een hulpmiddel te doen duuren, dat aan minder gemoedelijken boven naauwer gezetten een schadelijk voordeel geeft.

Z. D. H. Prins Willem de IV. glor. ged. heeft, alles overwoogen zijnde, het verminderen der belastingen als iet hoognoodigs aanbevolen, en daar zijn ook van tijd tot tijd door de Hooge Overheid verminderingen toegestaan. En, voor zoo verre de vraag zoude betreffen, wat best is: of de heffing der lasten in 't geheel te veranderen, en tot ver-

(*a*) Zie bladz. 112 en volg. 288 en volg. van dit Deel.
(*b*) Zie d'Avaux *Negotiations*. Tom. VI.

vermindering te brengen, of wel die vermindering van tijd tot tijd te doen, naar maate, dat de omſtandigheden het zullen vereiſchen? dit is iet dat ik niet op mij zal neemen te beantwoorden. Ik acht het gevoegelijker het voorſtel van den Doorluchtigen Vorst hier woordelijk te plaatſen; het zelve luidt aldus:

„ UIT het geene dus verre op het ſubject van „ onſe generale Commercie verhandelt is, ſoo ver„ trouwt men buiten eenige contradictie te moo„ gen ſtellen, dat de regten en lasten moeten ver„ mindert en verligt worden.

„ HIER uit koomen dan gevolglijk te proflueeren, de twee volgende vraagen.

1. „ OP welke Goederen deeſe vermindering en„ ontlasting voornamentlijk vallen moet, en„ welke reguls daar omtrent in agt genoomen„ behoorden te worden?
2. „ WAAR in deſelve moet beſtaan, of in wat„ proportie deſelve moet ingerigt worden?

„ ONTRENT de eerſte vraag, op welke Goederen „ de vermindering of ontlasting van 's Lands Reg„ ten voornaamentlijk behoorden te vallen, heeft „ men geremarqueert, dat daar van behoorde te „ jouiſeeren, voornaamentlijk alle vreemde Goe„ deren, dewelke niet alleen in ons Land maar ook „ bij Vreemden getrokken en geconſumeert wor„ den; want ſullen onſe Kooplieden in ſtaat ge„ ſtelt worden om neevens haare Nabuuren buiten „ 's Lands te konnen markten, ſoo moet het trans„ port en de verhandeling over, en in deeſe Lan„ den, ſoo faciel en onkostelijk, als eenigſints mo„ gelijk is, gemaakt worden.

„ ONDER deeſe Goederen behoorden de voorrang „ te hebben alle eerſte materien, dewelke tot onſe „ Fabricquen, Manufacturen, Handwerken, &c.

„ die-

„ dienen, als meede de ingredienten, dewelke tot
„ de gedagte Fabriquen, Manufacturen en Hand-
„ werken gerequireert worden.

„ By deese schikking werden de belangen van on-
„ se Fabriquen, Manufacturen en Handwerken op
„ een gelijke voet als de generaale Commercie bevor-
„ dert, en formeeren derhalven geen sujet van con-
„ testatie tusschen soogenaamde strydende belangen.

„ Men behoorde insgelijks van de gedagte ont-
„ lastingen te laaten jouisseeren alle vreemde Waa-
„ ren en Koopmanschappen, dewelke alhier bin-
„ nen koomende, geforteert, geschift, en daar na
„ weederom na buiten gesonden worden; deselve
„ geeven aanleiding om de industrie van den Han-
„ delaar te doen werken, en indien het gevoeg-
„ lijk was, om bij dit Articul te enumereeren de
„ voordeelen, dewelke door deese forteeringen
„ aan de Commercie worden toegebragt, selfs
„ onder de subsisteerende drukkende lasten, sou
„ men bevinden, dat het verloop van onse Com-
„ mercie nog eenigsints door deselve is gearresteert
„ geworden; maar wanneer men buiten 's Lands
„ daar meede op toelegt, soo als men reeds begint
„ te ondervinden, soo sal het te laat zyn, sulks
„ daar na te willen hinderen.

„ Men kan ook van deese faveuren niet exclu-
„ deeren, sonder præjuditie aan de generaale Com-
„ mercie te doen, soodaanige Goederen, dewelke
„ sonder hier verwerkt of geforteert te worden,
„ in natura weederom na buiten gaan, alsoo deese
„ Goederen aan den Koopman aanleiding geeven,
„ om daar van by overvloedige gewassen alhier
„ Magazynen op te regten.

„ De voordeelen hier uit spruitende, en dewel-
„ ke alleen relatie hebben tot den Koophandel,
„ zyn deese:

„ DAT wanneer in het vervolg eenige ſchaarsheid ontſtaat, den Vreemdeling deeſe Waaren by ons tot minder prys kan inkoopen, als ter Plaatſe van deſſelfs Product; ſonder te ſpreeken van veele andere voordeelen, dewelke daar uit voor deeſe Landen proflueeren; en geconſidereert de largeſe van Penningen, die hier meer als elders te vinden zyn, en de laage intereſen in comparatie van andere Landen tot deeſen Handel contribueeren, mag men ſig van de gedeſidereerde ontlastingen veel ſucces belooven.

„ MEN ſoude eindelijk moeten reflexie neemen op vreemde Goederen, dewelke wel niet nadeelig zyn aan onſe Fabriquen, en egter om dat deſelve principaal binnen 's Lands geconſumeert worden, wel by het inkoomen eenige Regten ſoude kunnen betaalen, om het gemis der Admiraliteiten ſoo klein als moogelijk te maaken.

„ TEN opſigte van de tweede vraag, hoe verre deſelve op deeſe Goederen gaan moet, kan men in weinig woorden elucideeren, met alleen daar ontrent te remarqueeren, dat hoe meer deſelve ontlast kunnen worden, hoe grooter het ſucces van de ontlasting zyn moet.

„ NA dus eenige principes geëtablisſeert te hebben, ontrent de Goederen dewelke van een Porto franco in- en uitgaande behoorden te jouïsſeeren, ſoo ſal men kunnen overgaan tot de ſoodanige, welkers invoer de belangen van onſe meergedagte Fabriquen, Manufactuuren, Handwerken, 's Lands Producten, Colonien en Viſcheryen benadeelen.

„ MEN beſluit ontrent alle deeſe laastgenoemde Goederen, dat deſelve by het inkoomen behoorden niet alleen belast te blyven, maar in ſoo verre als deſelve ſtrekken tot luxe, en dus

„ voer-

„ overtollig, als meede tot gebruik, en dus na-
„ deelig voor de boovengenoemde Fabricquen,
„ Manufacturen, &c. ſoo ſwaar behoorden belast
„ te werden als doenlijk is, daar entrent egter in
„ het oog houdende onſe Tractaaten, als meede
„ dat men door al te ſwaare belastingen te leg-
„ gen, niet vervalt in de difficulteiten, waar van
„ de Lyst van het jaar 1725 veele exempels uitlee-
„ leevert, dewelke dit effect geſorteert hebben,
„ dat men by de Collegien ter Admiraliteit meer-
„ der ſou geheft en ontfangen hebben als men min-
„ der gevraagt had, een omſtandigheid dewelke
„ ſelfs tot correctie van derſelver revenuen meede
„ behoorde in gedagten gehouden te worden."

De Schrijver van het franſche werk, het welk ik mij eerst voorgeſteld had ſlechts na te volgen, en 't welk ik in 't behandelen daar toe al te gebrekkig gevonden heb, meent, dat het geen in deze Verhandeling, gevoegd bij de *Propoſitie* van Z. D. Hoogheid gl. g., gezegd word ten aanzien van *ſorteeringen en magazijnen* meer toepaſselijk zoude zijn op den *ouden* dan op den *tegenwoordigen ſtaat* van onzen koophandel: hij merkt daar op aan (*a*), dat oudstijds onze kooplieden magazijnen aanleiden, en vervolgens hunne koopmanſchappen in ſoorten naar buiten 's lands voerden; en dat deze wijze van in Europa handel te drijven eertijds veel toegebragt heeft, om onzen handel te doen bloeien; dat 'er ſlechts weinige ſpooren van deze wijze van den handel te drijven bij ons, gelijk ook bij de uitheemſchen, overgebleeven zijn; dat, indien deze wijze van den handel te drijven op den ouden voet konde gebragt worden, zulks onzen handel in deszelfs ouden luiſter zoude herſtellen; maar dat, buiten den hinderpaal, die

(*a*) *Richeſſe de la Hollande.* Tom. II. p. 221.

die uit de al te zwaare belastingen ontstaat, dezelve onmogelijk word door de meerdere bedreevenheid der vreemden in zaaken van koophandel, en 't geen bij hen in gebruik is. Waarop hij in eene korte beschrijving treedt van 't geen de Franschen *Assortiment* noemen. Hij zoude waarschijnelijk zich de moeite niet gegeeven hebben van deze aanmerking te maaken, indien hij geweeten had, dat het woord *sorteeren* en *sorteering*, in de voorgemelde Verhandeling voorkomende, in een geheel anderen zin, dan het woord *Assortiment*, (voor het welke wij gemeenlijk zeggen *Assortimenten*,) betekend, daar gebruikt worden, gelijk het ieder een ligt kan zien.

TOT het geen daar van in de voorzeide Verhandeling gezegd word, doet het 'er niet toe, of 'er tegenwoordig geen andere kooplieden geassorteerde magazijnen onderhouden, dan die in drogerijen doen, en die uitsluiters zijn; of men eertijds het meeste deel der laadingen, welken men verzond, van verschillende goederen maakte, naar maate van de plaats, naar welke die geschikt waren; of wij toen alle verzendingen, en alle laadingen voor onze eigen rekening deeden; of wij 'er zelven eigenaars en verkoopers van waren, en daar uit oneindige voordeelen trokken; of de kooplieden hunne bespiegelingen over eene groote verscheidenheid van voorwerpen uitbreidden; of zij zich niet bloot stelden, om hunne koopmanschappen al te gemeen te maaken door een al te grooten overvloed ter plaatse van derzelver bestemming; of zij daardoor des te gemakkelijker en spoediger konden verkoopen; of zij hunne waaren, volgens hunnen laadbrief op monsters en, om zoo te spreeken, aan boord verkochten; of zij buiten 's lands comptoiren opgericht en magazijnen aangelegd hadden, zorg droegen dezelven wel te voor-

voorzien, en of de laadingen naar de berichten, welken deze Comptoiren gaven, bij ons aangelegd, en verzendingen gedaan, uitgeſteld of verhaast worden; of deze wijze van handel te drijven thans niet meer in gebruik is dan in den westindiſchen en levantſchen handel; of de reden daarvan is, om dat de europeiſche kooplieden geleerd hebben te hunnent magazijnen te houden van alle de waaren, die op die plaatſen noodig zijn; en of hunne mededinging ons het voordeel hunner geſorteerde laadingen heeft doen verliezen; of de buitenlandſche kooplieden last gegeeven hebben, om in Holland inkoopen te doen naar het geen op de plaatſen, waar zij woonden of in hunne magazijnen noodig was; of onze ſchepen niet meer zijn gelaaden geworden bij ſorteering voor rekening onzer kooplieden, maar bij bevrachting voor rekening der buitenlandſche kooplieden; en of op dusdaanig eene wijze een groot gedeelte van onzen koophandel in vrachthuur en in *commiſſie*-handel is veranderd; en of thans deze twee laatſte takken, op welkers behoud het tegenwoordig aankomt, veel minder weegen: dit alles, zeg ik, doet niets tot het geen in de gedachte Verhandeling ter aangetoogen plaatſe te leezen ſtaat; en in welken geſprooken word van zekere waaren van 's lands rechten te ontlasten, en onder dezelven geſteld worden zulken, die hier *geſorteerd*, dat is in *ſoorten* verdeeld worden, en zulken, die niet worden geſorteerd. Derhalven komt hier de aanmerking omtrent het maaken van *Aſſortimenten* tot verzending niet te pas.

Wij hebben aangemerkt, dat de kracht van onzen koophandel beſtaat in het haalen en brengen van koopmanſchappen van en tot anderen volken, *omme ende wederomme*. Weinig zal het tot dien koophandel doen, of de goederen uit vreemde lan-

den ontbooden worden, en dezelve wederom naar elders verzonden worden, door een en denzelfden man, dan of die geen, welke dezelven laat komen, wacht, datze hem, te Amſterdam, bij voorbeeld, door een Commisſionair afgekocht worden, of door iemand, die dezelven voor eigen rekening koopt en verzendt: de groote zaak is, dat 'er altijd goederen gereed voor handen liggen, om aan de vraag te voldoen, en, gelijk de kooplieden ſpreeken, geen *neen* of *niet* te verkoopen.

Het aanleggen van voorraad, en het opſlaan van goederen kan niet gelijkelijk omtrent alle koopmanſchappen plaats hebben. Hoe zal, bij voorbeeld, een hollandsch koopman in Frankrijk inkoopen doen, het zij van franſche, 't zij van west-indiſche waaren, om dezelven bij ons op te ſlaan en vervolgens naar Hamburg, Bremen enz. te ſlijten, terwijl hij weet, dat de hamburgſche en breemſche kooplieden diezelfde waaren ontbieden of kunnen ontbieden? Deze gaan te werk op eene plaatſelijke kennis van het geene het Noorden vertiert, en noodig heeft: zij krijgen die ſpoediger en gewisſer dan wij, en liggen daarom veel voor. Zij liggen nog voor, om dat zij in dien handel aan minder kosten onderworpen zijn. Wij liggen op gelijke wijze achter ten aanzien van de kooplieden van alle andere plaatſen. Ons blijft maar een middel over, om in hunne ſpeculatien deel te neemen: hetzelve beſtaat in het waarneemen van eene zeer laage markt, en in den tijd af te wachten, dat 'er rijzing komt. Dit vereischt veel oplettendheid en doorzigt. De moeielijkheid, om dien tijd te treffen, en de kosten, tot het opſlaan en bergen der goederen vereischt, zijn twee hinderpaalen, die de onzen beletten, om van ſommige waaren eenen genoegzaamen voorraad te houden. Dit ſchijnt ook

ook de reden te zijn, waarom 'er ſomwijl bij ons gebrek aan franſche en west-indiſche waaren is geweest, terwijl die in overvloed, en tot maatiger prijs, te Hamburg gevonden, en van daar ontbooden werden. Dit nadeel voor onzen koophandel is niet weg te neemen, dan door eene vermindering van de kosten op het opſlaan, bergen, en vervoeren, of door iet, waarin de koophandel op een andere wijze te gemoet gekomen word. Geſchiedde dit, of wierd de koophandel door eene andere wijze geſteld op een voet, dat wij met andere koopſteden omtrent de kosten gelijk zouden ſtaan, de onzen zouden zich waarſchijnlijk meer op ſpeculatien en eigen koophandel toeleggen, en voor een gedeelte de oude wijze van handel te drijven weder opvatten. Zij zouden magazijnen van waaren aanleggen, zoo om dezelven daar in gereedheid te hebben, als zij door buitenlanders gevraagd werden, als om dezelven naar buiten 's lands te verzenden; 't welk, gevoegd bij de toezendingen der buitenlanderen, den overvloed bij ons zoude doen heerſchen, en de markt van Holland wederom de markt van geheel Europa maaken, 't welk den eerſten ſtap tot het verleevendigen van onzen koophandel zoude kunnen maaken.

Om daar toe aanleiding te geeven, zijn 'er drie Plans in de meergedagte Verhandeling, gevoegd bij de *Propoſitie* van Z. D.H. Prins Willem de IV. gl. ged., voorgeſteld.

„ Het eerſte beſtaat in een vrije *Tranſit* voor „ alle Waaren en Koopmanſchappen, dienende tot „ de generaale Commercie, onder deeſe precautie, „ dat de Goederen, hier te Lande ingevoert wer„ dende, aanſtonds ſouden moeten geplombeert „ worden, en in deſelve Kisten, Pakken, Baalen „ geſlooten blyven, ten tyd toe die weederom buiten

„ ten de Republicq ſtonden verſonden te worden.

„ HET tweede Plan ſoude weeſen, *een conſidera-*
„ *bele verandering en vermindering in het Plaçaat en*
„ *Lyst van* 1725. Deeſe vermindering ſoude moe-
„ ten gaan over de meeſte Articulen, dog wel in-
„ ſonderheid op die Goederen, welke de meeſte
„ invloed hebben op de generaale Commercie en
„ Navigatie.

„ HET derde Plan ſoude zyn, *een generaal Porto*
„ *Franco*; in welk geval men egter ſoude goedvinden,
„ dat de Lastgelden ſoodanig ſouden moeten verhoogt
„ worden, dat daar door aan het gemis der Admi-
„ raliteits Collegien ſoude werden geſuppleert."

OMTRENT het eerſte Plan is 'er aangemerkt, dat, hoe zeer hetzelve weezenlijk het gereedſte middel zoude zijn, om den koophandel van 't geen denzelven het zwaarſte drukt, te ontlasten, de voorzorg nochtans, welke gebruikt zoude dienen te worden, om verzekerd te zijn van de betaaling der lasten op het geen in 't land zoude blijven, aan al te veele zwarigheden zoude bloot ſtaan. Men brengt daar toe bij, dat het zeer zeldzaam gebeurt, dat ingevoerde waaren buiten 's lands gaan in dezelfde kisten, baalen of vaten, en in denzelfden vorm, waarin men die heeft ontvangen. Bijna alle de koopmanſchappen moeten in beter ſtaat gebragt of in de magazijnen bewerkt worden; men moet de baalen en de vaten dikwijls openen, om 'er monſters uit te neemen; deze en diergelijke noodwendigheden ſchijnen niet te kunnen beſtaan met de voorzorg, welke tot een vrij *Tranſit* vereischt zoude worden.

OP het tweede Plan heeft men aangemerkt, dat in den toeſtand, waarin onze koophandel zich bevindt met betrekking tot dien van Europa, deze onbepaalde vermindering, ſlechts weinig of geen

nut

nut zoude doen; dat onze koophandel een gantſchen vrijdom, zoo bij den in- als uitvoer noodig heeft, vermits de ondervinding geleerd heeft, dat, hoe zeer de inkomende en uitgaande rechten nooit volgens de lijst betaald worden, en de opgaaf van de waarde der koopmanſchappen verre beneden de weezenlijke waarde der goederen geſchiedt, wij echter tegen de vreemden niet hebben kunnen markten.

Op het derde heeft men aangemerkt: 1. Dat men geen acht ſchijnt geſlagen te hebben, dat de nationaale industrie opwakkering vereischt, en dat om die reden de vreemde manufactuuren aan eenige belasting onderworpen moeten zijn: voorts dat het gemis der inkomſten van de Admiraliteiten bezwaarlijk door eenig ander middel goed gemaakt zoude kunnen worden.

Men vindt in de voorgemelde Verhandeling een vierde Plan, aldus voorgeſteld:

„ Het vierde middel, dat dan alhier gepropo-
„ neert word, als een Plan, bequaam om de Com-
„ mercie van de Republicq niet alleen te préſer-
„ veeren van een verder verloop, maar ſelfs om
„ deſelve wederom te doen herleeven en uitbrei-
„ den, is een *gelimiteert Porto Franco.*

„ Het ſelve beſtaat in een verdeeling van de
„ Waaren en Koopmanſchappen tot ſeekere Claſſen
„ of Lyſten, volgens welke ſommige Goederen van
„ een Porto franco ſouden jouïſſeeren; andere
„ Goederen, die daar van geëxcipeert worden,
„ ſouden bij den invoer ſeekere regten moeten be-
„ taalen, doch wanneer ſommige van deeſe laatſte
„ Goederen gedeſtineert zyn om weederom buiten
„ 's Lands vervoert te worden, ſouden deſelve óf
„ van een drawbak moeten gaudeeren, of anders
„ tranſito paſſeeren.

„ Als men dit Plan nader ſal overweegen, ſal
„ men

» men bevinden, dat het de meeſte overeenkomſt
» heeft met de tegenwoordige ſtaat van de Repu-
» blicq, en met de actueele conſtitutie van onſen
» Koophandel, met de natuur en eigenſchap van
» onſe Commercie, met de actueele ſituatie van
» den Koophandel van geheel Europa, en met die
» generaale gronden en principes, welke hier boo-
» ven zyn voorafgegaan; dat men nog booven dit
» alles, met relatie tot deeſe en geene particuliere
» Goederen, nog eenige byſondere conſideratien
» in agt genoomen heeft.

» VOLGENS dit Plan word dan geoordeeld in
» de eerſte plaats, dat alle die Goederen,
» welke gerapporteert zyn tot de Lyſt ge-
A. » quoteert met de Letter A. ſouden moeten
» jouïſſeeren van een generaal Porto franco;
» dat deſelve ſouden moeten bevryt zyn van
» alle inkoomende Regten, hoe genaamt, of
» hoe gering deſeve ſouden moogen zyn.

» MET deeſe reſtrictie egter, dat alle deeſe Goe-
» deren by het inkoomen de viſitatie van de Com-
» miſen, en andere daar toe gepreponeerde Per-
» ſoonen ſubject ſouden moeten weeſen, deſelve
» ſouden onderheevig moeten zyn, om aangehaald
» en geconfisqueert te worden, indien men onder
» het faveur van deeſe vrye Goederen, andere on-
» vrye ſoude tragten in te voeren, om daar door
» 's Lands geregtigheid te verkorten, welke fraude
» conſteerende, de vrye en onvrye Goederen con-
» fiscabel ſouden moeten zyn.

» ALS men deeſe eerſte Lyſt met attentie ſal
» gelieven te examineeren, ſal men bevinden, dat
» men in den opſtel van dien, in het generaal
» voor oogen heeft gehad die generaale gronden,
» welke hier booven zyn ter needergeſteld; ſulks
» in het detail te willen probeeren, en de applica-

» tie

„ tie van ieder Articul te willen aantoonen, tot
„ gemelde principes, met byvoeginge van alle de
„ reedenen voor en tegen, ſou aan dit werk een
„ verdrietige uitgebreidheid geeven, die men in
„ een propoſitie van deeſe natuur vermeent te moe-
„ ten eviteeren.

„ In de tweede plaats, worden onder een twee-
„ de Claſſe gebragt alle de andere Goederen,
B. „ geſpecificeert onder de Lyſt genoteert B.;
„ welke Goederen by den invoer in de Re-
„ publicq ſeekere Regten ſouden gehouden
„ weeſen te betaalen.

„ Insonderheid ſoude op deeſe tweede Lyſt
„ een breede commentarium kunnen gerequireert
„ worden, om daar in te detailleeren, om welke
„ reedenen en oorſaaken de differente Goederen, die
„ daar op vermeld ſtaan, niet hooger nog lager zyn
„ geſteld geworden; maar om dit werk niet te ſeer
„ te extendeeren, ſal men thans daar niet op bly-
„ ven ſtaan, maar in het generaal ſal men remar-
„ queeren, dat in den opſtel van deeſe Lyſt behal-
„ ven het intereſt van de Admiraliteiten, ſoo heeft
„ men in het oog gehouden, dat door den invoer
„ van ſommige Goederen geen nadeel ſoude wer-
„ den toegebragt aan onſe Manufacturen, Hand-
„ werken en Lands Producten, welkers intereſt
„ in deeſen in oppoſitie ſoude weeſen, met het
„ geen de generale Commercie komt te vereiſchen.

„ Men heeft dan gemeent, alle die Goederen
„ by den invoer in de Republicq in dier voegen te
„ moeten beſwaaren, dat deſelve geen nadeel kon-
„ den toebrengen aan het debiet van de onſe binnen
„ den omtrek van de Republicq.

„ Alle deeſe Regten ſouden moeten geheeven
„ worden op den ſelven voet en wyze, en door
„ deſelve Perſoonen, als die tot nu toe zyn ontfan-
„ gen

„ gen geworden, met dat onderſcheid alleen, dat
„ den ophef in het toekoomende op een eenpari-
„ gen voet moeſt geſchieden, en met de uiterſte
„ ſeveriteit geprocedeert teegen de Fraudateurs.

„ Maar hier doet ſig eene ſwaarigheid op, wel-
„ ke de uiterſte attentie meriteert en daarom op
„ de eene of andere wyze ſal moeten opgeheeven
„ worden.

„ Die Goederen, welke om voorgemelde re-
„ denen in de Republicq niet behoorden ingevoert
„ te kunnen worden, als onder betaaling van ſee-
„ kere Regten, ſullen gevolglijk in geen grooter
„ quantiteit ingebragt worden als gerequireert ſal
„ worden tot het gebruik en conſumptie van de
„ Inwoonders van de Republicq, en dienvolgende
„ ſal volgens deeſe propoſitie de generale Markt
„ en het Magazyn van die Goederen ſig in deeſe
„ Landen niet kunnen nederſetten, nog ook niet
„ over deeſe Landen geſonden worden, gelijk dit
„ egter ten hoogſten te deſidereeren ſoude zyn, en
„ ons groot oogmerk moet weeſen?

„ Om aan deeſe ſwaarigheid ſoo veel mogelijk te
„ gemoet te koomen, heeft men twee differente
„ middelen bedagt, die men ſoo kort mogelijk ſal
„ voordraagen.

„ Het eerſte middel ſou beſtaan in een *Draw-*
„ *back*, ten opſigte van ſommige van die Goede-
„ ren, die hier gebragt zyn op de Lyſt gemerkt B.
„ en welke occaſie geeven tot de ſoo ovengemelde
„ objectie.

„ Dit middel moet op de volgende wyze ver-
„ ſtaan worden:

„ Den Aangeever van die Goederen ſou tee-
„ gens de betaaling van de inkoomende Regten,
„ by het inkoomen uit Zee een Recepiſſe ontfan-
„ gen, op welke Recepiſſe aan den Houder reſti-

„ tu-

„ tutie van het voorſchreeve inkoomend Regt ſou
„ verleent worden, mits by Certificatie van de
„ Commiſen doende blyken, dat deſelve Goederen
„ of andere inlandſche van deſelve ſoort by wee-
„ gen van plaatsvulling na buiten waaren gevoert.

„ Het gevolg daar van ſoude zyn, dat aan de
„ eene kant den invoer van die vreemde Goederen
„ vry en onverhinderd ſoude moogen geſchieden,
„ dat den Koopman altoos Meeſter ſoude weeſen
„ van ſijne Waaren, de Kiſten, Pakken, Kaſten
„ ſoude moogen openbreeken, zyn induſtrie en
„ kundigheid ontrent de ſorteeringen kunnen oeffe-
„ nen, ſonder daar door aan het vertier van onſe
„ eigene Goederen binnen 's Lands te benaadeelen;
„ dat aan de andere kant onſe eige Goederen,
„ Koopmanſchappen en Manufacturen, wanneer
„ buiten de Republicq ſouden gevoerd worden,
„ het faveur en beneficie ſouden genieten van de
„ voorſchreeve Recepiſſen, en van de daar op be-
„ taalde Regten, en dat de vreemde Goederen al-
„ hier eenige tyd geleegen hebbende, door mid-
„ del van voorſchreeve Recepiſſen, wederom vry
„ en ſonder eenigſints belaſt te zyn ſouden moeten
„ werden uitgevoert, alſoo by weegen van Draw-
„ back volkoomen reſtitutie ſoude gedaan worden
„ van de betaalde Regten.

„ Deese propoſitie, hoe ingenieus en hoe plau-
„ ſibel deſelve mag voorkoomen, is aan verſcheide
„ ſwaarigheeden onderworpen, die men alhier niet
„ ſal ophaalen, maar die ſeer beſwaarlijk voor te
„ koomen ſouden zyn; en ſoude men moogelijk
„ daar door de deur openſetten aan een meenigte
„ fraudes, ten uiterſten verderflijk voor onſe
„ Manufacturen, Handwerken, Colonien, &c.
„ ten minſten is het ſeeker, dat niets bequaamer
„ is, om ſulks te doen vreeſen, dan wanneer men

„ agt geeft op de onnoemelijke koſten, die 'er in
„ Engeland gedaan worden om de fraudes te preve-
„ nieeren, ten opſigte van die Goederen, welke
„ van een Drawback jouiſſeeren, en welke nog
„ veel beſwaarlijker voor te koomen ſoude zyn in
„ een Land, geconſtitueert als het onſe.

„ DIT laat egter niet na, dat deſelve nader
„ meriteert overwoogen te worden.

„ DE tweede propoſitie is een *Tranſit* te accor-
„ deeren, ten opſigte van die Goederen, waar
„ van men het Tranſport over deeſe Landen moeſt
„ ſoeken te favoriſeeren, ſonder egter daar door
„ aan onſe eigene Manufacturen en Goederen te
„ prejudicieeren, welk Tranſit plaats ſoude moe-
„ ten hebben onder ſoodanige precautien als geſta-
„ tueert zyn by voorgaande Ordonnantien en Pla-
„ caaten, en ſoodanige ampliatien, als na vereiſch
„ van ſaaken noodig gevonden ſal werden, waar
„ omtrent men ſig refereert aan het Project, aan
„ het einde van deeſe verhandeling geannecteert.

„ MET deeſe precautien meent men, dat de frau-
„ des ſouden kunnen voorgekoomen werden, en dat
„ ſoodanige Goederen ſouden kunnen inkoomen ſon-
„ der ietwes behoeven te betaalen voor de inkoomen-
„ de Regten, en dat deſelve meede ſonder vreeſe
„ van fraude, door en over ons Land ſouden kun-
„ nen paſſeeren, ſonder het minſte nadeel voor on-
„ ſe Fabricquen, Handwerken, Colonien, Com-
„ pagnien, Viſſcheryen, &c.

„ HOE het daar meede geſteld mag zyn, het
„ waare ten hoogſte wenſchelyk, dat eene van de
„ twee voorgeſlaage propoſitien konde practicabel
„ gemaakt worden, om de paſſagie over deeſe Lan-
„ den te behouden van die Goederen, waar van
„ reeds in de Lyſt ſub *B.* geſprooken is.

„ MOET meede volgens dit Plan van redres vaſt-

„ ge-

„ geſteld worden, dat alle die Goederen welke by
„ voorgaande Ordonnantien en Placaaten, het zy
„ by het inkoomen het zy by het uitgaan, verboo-
„ den zyn geworden, dat die alsnog by continua-
„ tie op deſelve wyſe ſouden verbooden blyven.
„ De reedenen die bewoogen hebben om deeſe ver-
„ booden te doen emaneeren, alsnog ſubſiſteeren-
„ de, ſoo is 'er geen reeden waarom daar omtrent
„ eenige verandering ſoude gemaakt werden.

„ De Goederen die onder deeſe Claſſe behoo-
„ ren zyn vervat in de Lyſt gequoteert met de
„ Letter C. "

Alle, die aan 't roer van een Staat gezeten zijn geweest, hebben bij ondervinding geleerd, dat zwaare belastingen gelegenheid tot ſluikerijen geeven, en dat de voorzorgen, om dezelven te beletten, het verſtand der ſluikeren ſcherpen, en alle dagen nieuwe middelen van ſluiken doen uitvinden. Het eenigſte middel, het welk dan voor de ſtaatkunde, als een regel van ſtaat, ſchijnt over te blijven, is den koophandel zoo weinig te bezwaaren, dat het ſluiken zoo veel voordeels niet geeft, dat men door den lust bekroopen worde, om 'er de kans van te waagen. Daar zullen, 't is waar, altijd ſluikers zijn; 't zal niet gemakkelijk vallen den ſmaak van ſluiken te doen ophouden. Maar het zal voor eerst genoeg zijn, dat de winst van 't ſluiken aan de ſluikers zoo veel voordeels niet geeve van 'er door in 't bezit van den koophandel te geraaken en 'er anderen van te ontzetten; dat men geen belang meer hebbe, om den ophef der rechten in verſcheiden ſteden en gewesten, teffens op een ongelijken voet te doen, en om, ter begunſtiging van den koophandel of om dien tot zich te trekken, het ſluiken door de vingers te zien.

Het vrijſtellen van zekere koopmanſchappen

van alle lasten, en het maatigen derzelven op de koopmanſchappen, welke 'er aan onderhevig zouden blijven, zoude zekerlijk het ſluiken doen verminderen, want de ondervinding leert ook, dat, hoe maatiger de lasten zijn, hoe minder 'er geſlooken word.

De ſluikerijen kunnen niet geſchieden dan door omwegen, of door omkooping: wanneer de lasten niet drukkende genoeg zijn, om voordeel te geeven boven de kosten die men tot het omkoopen, of tot de omwegen, moet maaken, heeft men geen ſluikers te vreezen; en hoe gering ook de inkomende en uitgaande rechten zouden geſteld worden, 's lands inkomſten zouden 'er meerder van genieten dan nu: niet alleen, om dat de vermeerdering van het haalen en brengen omme en de wederomme de bron dier inkomſten zoude vermeerderen; maar om dat alle de penningen, welke thans aan het volk, 't welk tegen het ſluiken te pas komt, worden betaald, en met welken andere ſoorten van menſchen de hand gevuld word, in 's lands kasſe zouden komen, en de koophandel ontlast zoude worden van 't onderhouden van eene menigte van menſchen, die thans zoo wel een bezwaar voor den koophandel maaken, als de lasten zelven. De koophandel zoude dan aan 's lands ſchatkist met meerder gemak opbrengen, het geen nu met veel omſlags en moeite tot het ſluiken betaald word. Moet men lang in beraad ſtaan, om zich verzekerd te houden, dat het eerſte de voorkeur verdient? men zal 'er te minder over aarzelen, als men in aanmerking neemt, dat, niet tegenſtaande de ſluikerijen, en de oogluiking, welke in het heffen der lasten gebruikt is, en door welken de koophandel, zoo men algemeen gelooft, nog eenigermaate bij ons is ſtaande gebleeven, dezelve niet te min van tijd tot tijd is afgenomen, en gevolgelijk nog meerder zal moeten verminderen,

in-

indien men bij denzelfden voet, om dien ſtaande te houden, moet blijven. Een klaar bewijs, zoo 't ons toeſchijnt, dat het ſluiken, als een hulpmiddel voor 't beſtaan van den koophandel beſchouwd, niet krachtig genoeg is, om denzelven voor een volſlagen ondergang te behoeden.

Uit eene algemeene ontheffing of vermindering van lasten, zoo als die in de bovengemelde Verhandeling word voorgedraagen, zoude nog een ander voordeel voortvloeien, 't welk vergeefsch van het ſluiken, hoe verre dat gaan moge, te verwachten is; naamelijk dat de vreemdelingen, daar van onderricht zijnde, ook daar door aangemoedigd zouden worden, om bij ons hunne markt te maaken. De tegenwoordige lijst van inkomende en uitgaande rechten ſchrikt hen van onzen handel af: de nieuwe zouden hen tot denzelven aanlokken. De eerſte werkt niet anders ten hunnen aanzien uit, dan dat zij binnen 's lands gelegenheid tot eene heimelijke rooverij geeft, waarvan zij geen kennis hebben. De ſluikers hebben alleen het genot der ſluikerijen, vermits hun de rechten in rekening gebragt worden. Dit niet meer kunnende geſchieden, zouden zij natuurlijk aangemoedigd worden, om hunne correspondentie hier te vestigen, daar zij buiten dat zoo veele voordeelen vinden; en eene ruimer keuze zouden krijgen, om zich van deze of geene comptoiren te bedienen, nademaal daar door de ſchadelijke ongelijkheid tuſſchen kooplieden, die ruimer of naauwer van geweeten omtrent het ſluiken zijn, weggenomen zoude worden. Deze gevolgen zouden mij, onder anderen, het algemeen verligten van den koophandel doen verkiezen, boven de bijzondere gunſten, welken van tijd tot tijd aan den koophandel omtrent de belastingen worden toegeſtaan.

Het bedwingen en beteugelen van 't ſluiken zoude mitsdien daarom minder zwaarigheid ontmoeten dan in de voorgemelde Verhandeling ſchijnt geoordeeld te worden. Meer zwaarigheid ſchijnt 'er gelegen in het géen ten aanzien van den rechtsdwang aangemerkt word: want daar omtrent ſtaat men zoo ſtijf op zijn recht, dat deze zwaarigheid mogelijk wel alleen genoeg is, om alle plans ter weeringe van ſluikerijen aan eene zijde te ſtellen; en zonder dat evenwel moet men op geen *redres* denken.

Voor 't overige behoeft men onzen Landaart ſlechts in hunnen trek tot alles wat *Negotie* en *Navigatie* is, in hunne nijverheid en bekwaamheid, om die te oefenen, in hunne zuinigheid, en ſpaarzaam overleg, die zich over alles uitſtrekken, en in de gelegenheden om den overvloed van hun geld in omloop te brengen, niet te hinderen en te belemmeren; en men kan zich verzekerd houden, dat, indien wij in den handel en in de ſcheepvaart van Europa onze voorige voordeelen niet weder bekomen, wij 'er ten minſte een groot gedeelte van herwinnen zullen. Het eerſte en 't voornaamſte middel tot derzelver opbeuring is dan het wegneemen van 't geen dezelven hindert, en belemmert, volgens het geen door Z. D. H. Prins Willem den IV. is voorgedraagen. Uit de Reſolutie van hun Ed. groot Mog. van den 28 September 1753. (*a*) blijkt, dat de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland erkennen, dat de commercie vervallen is; en dat tot herſtelling derzelve geen andere hulpmiddelen kunnen worden beraamd, dan eene ontlasting of vermindering van die lasten; dat men, reeds in den jaare 1740. is bedagt ge-

(*a*) Bijlaage. C.

geweest om een *Porto Franco* op te richten; dat men niet te min altijd geoordeeld heeft, „ dat ook „ niet uit het oog moest worden verlooren, *hoe* „ *de Collegien ter Admiraliteit in ſtaat te houden*, en „ dat mede attentie behoorde te worden gemaakt „ om *de Fabrieken en Producten deezer Landen, ſoo* „ *omtrent de verſending, als voornaamlijk ten opzich-* „ *te van derſelver conſumptie binnen 's Lands, door* „ *de ontlasting of vermindering der Regten niet te* „ *benadeelen, maar om in tegendeel deſelve, zoo veel* „ *doenlijk, te beneficeeren.*"

UIT dezelve Reſolutie ziet men, „ dat hun Ed. „ Gr. Mogendheden de zwaarigheden, welke zich „ in het uitvoeren van het voorſchreeven Project „ zouden kunnen opdoen, niet buiten rijpe over- „ weeging hebben gelaaten, maar des niet te min „ begreepen hebben, dat voor den tijd van zeven „ jaaren zoude behooren te worden gearreſteerd „ het Concept-Placaat en Lijste op den ophef der „ middelen te water, mitsgaders de Ordonnantie „ op het Tranſitoir en Reglement op de meeting „ der ſchepen, aan het einde dier Reſolutie geïn- „ ſereerd ſub Num. 1. en te gelijk vast geſteld, „ dat met den aanvang van het zesde jaar zoude „ begonnen worden met te delibereeren over de „ continuatie of discontinuatie van dien".

DE redenen, welke verhinderd hebben, dat de proef van het voorſ. Project niet is genomen, zijn, voor zoo veel wij weeten, onbekend: mogelijk hebben hun Ed. Gr. Mogendheden bij Hoogstderzelver Bondgenooten geen genoegzaame gereedheid om 'er in te treeden gevonden. Daar zijn op hetzelve nog eenige bedenkingen gemaakt, welken wij kortelijk zullen aanvoeren.

HET doelwit van een gelimiteerd *Porto Franco*, zoude (zegt men) behelzen eene gehcele onthef-

fing van lasten nopens alle koopmanſchappen, welke ingevoerd worden, om wederom uitgevoerd te worden; maar zoude het wel dienſtig zijn om die juist in twee lijsten of clasſen te vervatten, „ volgens welken ſommige goederen van een Porto „ Franco zouden jouiſſeeren, andere goederen, die „ daar van geëxcipieerd worden, bij den invoer „ zekere regten zouden moeten betaalen, doch „ wanneer ſommige van deeze laatſte goederen ge„ destineerd zijn om wederom buiten 's lands ver„ voerd te worden, dezelve of van een *Drawbak* „ zouden moeten gaudeeren, of anders *tranſito* „ pasſeeren?"

Het middel van de Drawbak zoude daarin beſtaan, „ dat de aangeever van de goederen tegens „ de betaaling van de inkoomende regten, bij het „ inkoomen uit zee een Recepisſe ontfangen zoude, „ op welke Recepisſe aan den houder reſtitutie „ van het voorſ. inkomend regt zou verleend wor„ den, mits bij certificatie van de Commiſen doen„ de blijken, dat dezelve goederen of inlandſche „ van dezelve ſoort, bij wege van plaatsvulling, „ na buiten waren gevoerd;" doch dit ſchijnt, in de uitvoering of *praktijk* aan onoverkomelijke zwaarigheden onderworpen, om dat men te gelijk zorg moet draagen, dat 'er aan de rechten der Admiraliteiten niet te kort worde gedaan. Volgens de verdeeling van de voorgemelde Lijst zoude het gedeelte der koopmanſchappen, in de eerſte clasſe begreepen, 't welk niet weder uitgevoerd, maar in het land blijft, om binnen 's lands te worden verteerd, even zoo wel vrij zijn als 't geen wederom uitgevoerd word; en dit ſchijnt eene vermindering van inkomſten voor de Admiraliteiten te maaken, die aan 't oogmerk niet voldoet, om dat 'er geen meerder reden is, om dit gedeelte der koopmanſchap-

ſchappen, 't welk binnen 's lands geſleeten word, van de betaalde rechten te ontheffen, dan die, welke tot de tweede claſſe behooren, en welke aan geene rechten onderhevig zijn, dan alleenlijk voor dat gedeelte, het welk binnen 's lands geſleeten word, dewijl men de betaalde rechten, bij den uitvoer van het geene buiten 's lands verzonden word, te rug krijgt. Hier tegen ſtaat aan te merken, 1. dat de vrijdom der rechten op ſtoffen, die tot de fabrieken en manufactuuren dienen, wel eene vermindering van inkomſten voor de Admiraliteiten maaken, maar niet voor het land; aangezien het toeneemen der manufactuuren en fabrieken dit verlies van inkomſten moet vergoeden: 2. dat de andere goederen, welke in het land blijven, en gebruikt, verbezigd, of verteerd worden, aan andere belastingen kunnen worden onderworpen; 3. dat 'er geene ſchikking is uit te denken, tegen welke niet de een of andere onvolledigheid zal kunnen worden opgebragt.

De tweede claſſe van koopmanſchappen, voor welke men een *Drawbak* zoude ſtellen, zoude (zegt men) in de uitvoering aan zeer laſtige belemmeringen voor den handel onderhevig zijn. De magazijnen worden aangelegd of door buitenlandſche kooplieden, of door inlandſchen: in beide gevallen moeten onze kooplieden de inkomende rechten verſchieten, 't zij voor hunne eigen rekening, 't zij voor den *Committent*. Geſchiedt het voor hunne eigen rekening, zoo betaalen zij een kapitaal, van 't welk zij geen winst trekken tot dat diezelfde goederen worden uitgevoerd, het welk het goed duurder maakt, om dat de koopman het renteloos uitſchot van zijn geld, bij den koopprijs van 't goed moet ſtellen; waar bij nog komt de onzekerheid, wanneer hij gelegenheid zal krijgen, om het

kwijt te raaken. Indien de koopmanſchappen voor rekening van buitenlanders zijn opgeſlagen, dan vereischt de *Drawbak* kosten, welken hen van het herwaards zenden van goederen moeten afſchrikken. Hier bij komt nog eene andere zwaarigheid. Een koopman verkoopt meest bij partijen, en het gebeurt zelden, dat hij zijn magazijn in eens ledig maakt; en dezelfde goederen buiten 's lands zendt. Hij verkoopt door Maakelaars, bij meer of mindere gedeelten. Wat gebruik zal hij in die gevallen van zijne Recepisſe maaken? Hier tegen kan men voorhouden, dat, offchoon de *Drawbak* mogte onderhevig zijn aan die zwaarigheden, welke daar voorgeſteld worden, dezelve dan echter zich ſlechts bepaalen tot die gevallen, tot welken zij betrekkelijk gemaakt worden; en dat men dan nog in die gevallen van geen erger natuur zoude zijn. De redeneering waarmede men die zwaarigheden voordraagt, komt weezenlijk hier op neder: de Drawbak zoude haar vrucht niet hebben in zekere gevallen, daarom is dit middel niet aan te neemen. De zaaken blijvende op den voet, dat de inkomende rechten betaald worden, blijft dan de koopman niet in allen gevalle onderworpen aan de zwaarigheden, welke hier voorgedraagen zijn; en zal het derhalven niet al bereids een voordeel zijn, dat die zwaarigheden alleen plaats zullen hebben in ſommige gevallen, en dat dezelve ſlechts in die gevallen het genot van een *Drawbak* zouden verhinderen? De ondervinding zoude daar bij in 't vervolg iet aan de hand kunnen geeven, om alle die zwaarigheden of te verminderen, of uit den weg te ruimen.

Niemand zal in twijfel trekken, of een *Porto Franco*, geſchikt naar eene lijst van inkomende en uitgaande rechten, waarin de koopmanſchappen ver-

verdeeld worden in twee clasſen, ten aanzien der eerſte clasſe, een groot voordeel aan den koophandel zal toebrengen, vermits de waaren van deze clasſe geheel en al vrij zouden zijn. Men moet mede erkennen, dat 'er ook een voordeel voor die der tweede clasſe in ligt, dewijl de goederen, welke daarin zijn begreepen, eenen vrijdom van inkomende en uitgaande rechten door het invoeren van de *Drawbak* zouden genieten. De voordeelen, aan den koophandel in de eerſte clasſe vergund, ſchijnen, 't is waar, grooter te zijn, dan het belang des handels vordert, om dat een gedeelte der waaren, welken binnen 's lands worden geſleeten, daar door ook den vrijdom geniet, het welk ten aanzien van de goederen in de tweede clasſe vervat, ſchijnt te vervallen, om dat het den kooplieden dikwijls onmogelijk zoude zijn, om 'er het genot van te hebben. Alles zoude derhalven moeten nederkomen op het uitvinden van middelen, om den last, die in ſommige gevallen het genot van den *Drawbak* verzellen kan, geheel of gedeeltelijk te verhelpen; en daar toe word in overweeging gegeeven, of men, bij het aanneemen van het ontwerp van een *Porto Franco*, de koopmanſchappen niet in vier clasſen of lijsten zoude kunnen verdeelen, van welken de eerſte zoude behelzen de koopmanſchappen, welke niet zouden mogen ingevoerd worden.

De tweede zoodaanige goederen, welke ſlechts doortrekken zonder die bij naame te noemen, en welken vrij zouden zijn.

De derde alle ruuwe en ongewerkte ſtoffen, nuttig of noodig voor de manufactuuren, kunſten en handwerken, welke insgelijks geheel vrij zouden zijn.

De laatſte lijst zoude alle andere ſoorten van koopmanſchappen behelzen, die van alle inkomende en uit-

uitgaande rechten vrij zouden zijn, en van welken die uitgeſlooten zouden worden, welke geſchikt zouden zijn, om binnen 's lands teworden geſleeten, en welke goederen bij de nieuwe lijst, even als bij de oude, op een hooger of laager taux zouden kunnen worden geſteld, na dat zulks met het belang der inlandſche manufactuuren, kunſten en ambachten zoude mogen overeenkomen.

De eerſte lijst ſchijnt aan geene zwaarigheid onderhevig te kunnen zijn, alzoo dezelve maar weinige artikelen zoude bevatten, en 'er altijd middel zoude zijn, om het verbod te doen opheffen, indien men begreep, dat het een of ander daar van ontſlagen zoude dienen te worden. De lijst der verbooden waaren, onder de Letter C. bij de gedachte verhandeling voorkomende, bevat mede *alle geverfde manufactuuren, hoe genaamt, ten zy by Drawbak of Tranſit.* Men zoude zwaarigheid vinden, om 'er die onder te ſtellen, vermits men daar door den invoer van alle ſtoffen en zelf van geverwde lijnwaaten van buitenlandſche manufactuuren volſtrekt zoude verbieden. Want tegenwoordig, daar alle natien zich zoo wel op het verwen als op het manufactureeren toegelegd hebben, gebeurt het zelden, zoo het al eens gebeurt, dat zij haare ſtoffen of lijnwaaten naar Holland zenden om geverwd te worden. Dit verbod zoude nog boven dien aan de vreemde Mogendheden aanleiding kunnen geeven om repreſalien te gebruiken, en ons langs dien weg meer nadeel te doen dan wij door 't verbod voordeels genooten zouden hebben. Wij hebben te vooren gezien, welk eene twist 'er tusſchen ons en de Engelſchen over het handhaaven onzer verwerijen is gereezen (*a*). Al wat bij ons door dwang gezocht word

(*a*) I. D. bl. 357. en volg.

word, zal nimmer baaten. Wie eenigzins in den handel van Duitschland, Frankrijk en Engeland ervaaren is, weet, dat Italië en Duitschland, juweelen, ijzerwerk en andere fijne koopmanſchappen uit Frankrijk en Engeland trekken, en dat men Holland vermijdt, om de rechten, die op het vervoeren dezer koopmanſchappen loopen, ten aanzien van welken men den weg over Holland zoude verkiezen, als de ſpoedigſte en beste koop zijnde, indien 'er een vrije doortocht werd vergund. Offchoon deze waaren juist geen grooten tak onzes koophandels uitleveren, maaken zij 'er echter een gedeelte van dat niet te verachten is: men zou 'er ten minſte de kosten van doorvaart, vracht- en commisſie-loonen bij winnen.

De derde lijst zoude dienen, om de manufactuuren, trafieken, kunſten, en handwerken te gemoet te komen: men zoude echter begrijpen, dat de ruuwe ſuikeren en ruuwe tabak 'er niet op zouden dienen gebragt te worden.

De vierde lijst ſchijnt, op het eerſte aanzien, aan eene menigte zwaarigheden onderhevig te moeten zijn, om dat het altijd zwaar zal vallen de noodige inkomſten der Admiraliteiten, en het belang van den koophandel te gelijk te bevorderen. De groote zaak, daar 't hier op aan komt, beſtaat dan daarin, dat men den Admiraliteits Collegien de rechten op de goederen, welke binnen 's lands worden geſleeten, doe genieten, en de ſluikerijen voorkome, zonder den handel te veel te belemmeren.

De kooplieden zullen, zoo 't ons voorkomt, het voor geen last rekenen, naauwkeurige aangeeving van alle goederen, welke zoo voor hunne eigen rekening, als voor die van anderen, worden ingevoerd, te doen. Deze aangeevingen of

op-

opgaaven zijn in gebruik, en het zal hun niet onaangenaam vallen van ontſlaagen te zijn om bij die opgaave iets te betaalen. Na deze opgaaf zouden de kooplieden de vrijheid moeten hebben, om hunne koopmanſchappen in hunne pakhuizen te doen brengen, onder eenen inſlagbrief op borgtocht, of *acquit à caution*, zoo als de Franſchen het noemen, welke ter verzekering zoude ſtrekken, dat de rechten van al het geen daarna, door verkoop tot binnenlandsch vertier, daarvan zoude worden beſteed, betaald zouden worden.

DEZE koopmanſchappen dus onder een inſlagbrief, onder borgtocht, in het pakhuis opgeſlagen, buitens 's lands wordende verzonden, zoude dezelfde koopman daarvan opgaaf bij den uitvoer moeten doen, en vervolgens zijnen *acquit à caution* daar van ontlast krijgen.

ALLE die goederen of een gedeelte derzelven verkoopende, zoude hij ze niet moeten kunnen afleveren, dan op een *duplicaat* van een *acquit à caution*, inhoudende de verkochte hoeveelheid, het welk hem de kooper levert, of op een *duplicaat* van een quitantie van de betaalde rechten, welke hem door den kooper overgegeeven word, ten overſtaan van een Commies, welke die quitantie verſcheurt, ten einde dezelve niet andermaal zoude kunnen worden gebruikt, en wanneer hij de geheele partij, in zijn *acquit à caution* vervat, heeft verkocht, verantwoordt hij denzelven met het vertoonen der *duplicaaten* van *de acquits à caution* door de koopers overgenomen, en deze moeten denzelfden weg volgen, tot dat de goederen worden uitgevoerd; en de laatſte kooplieden, welke op het comptoir *acquits à caution* hebben genomen, zouden verantwoordelijk blijven voor de rechten, tot dat zij daarvan zouden worden ont-

ontlast, door het ontſlag, welk hun op hunne quitantien bij den uitvoer gegeeven zoude worden.

Wel is waar, dat deze omſlag, om zulke briefjens van *acquit à caution* te neemen, en wederom over te doen, met alles wat daar toe door den verkooper en kooper in acht genomen zoude dienen te worden, het werk op een Comptoir wat zoude vermeerderen; maar, behalven dat dit werk, wanneer men 'er eens aan gewend zoude zijn, minder moeite zoude geeven dan men zich wel zoude verbeelden, zoo ſchijnt hetzelve zoo ſterk opgewoogen te worden door het voordeel, het welk de koophandel, door den vrijdom, die 'er het gevolg van zoude zijn, 'er door zoude genieten, dat dit meerdere werk of die meerdere omſlag ligt te draagen zoude zijn. Het misbruik, 't welk met deze *acquits à caution* gemaakt zoude kunnen worden, zoude meer moeite kosten. Kooplieden, bij voorbeeld, die alleen waaren koopen voor een binnenlandsch vertier, of winkeliers, zouden ligtlijk, door het neemen van *acquits à caution*, daar zij nimmer ontſlag op zouden verlangen, het betaalen der rechten kunnen ontduiken; en, om hen hier toe te noodzaaken, of de rechten te doen betaalen, ofze te ſtraffen, zoude men zich in zeer langdraadige, zeer kostbaare, zeer moeielijke, en dikwijls zeer nuttelooze onderzoeken moeten inwikkelen. Misſchien heeft deze zwaarigheid, welke door verſchillende redenen, te vinden in onze ſtaatsgeſteltenis, niet weinig vermeerderd word, bij die geenen, welken over de verbetering van onzen koophandel gedagt en gearbeid hebben, zoo zwaar gewoogen, dat zij van 't middel zelf hebben afgezien. Mogelijk ook zoude het gebruik van de *acquits à caution* meer hinderniſs geeven dan de geen, welke op dit middel is gevallen, zich verbeeld heeft. Wat 'er van zij, wij vinden

ons

ons niet in ſtaat om het te beſlisſen, en laaten het aan kundiger over.

De ongerafineerde ſuikeren, bij voorbeeld, maaken een groot vertier binnen 's lands. Zij ſtrekken mede tot een voornaam voorwerp van in- en uitvoer. De koophandel vereischt, buiten tegenſpraak, dat deze waar vrij mag worden in- en uitgevoerd. Maar zoude het, om den handel met die vrijheid te begunſtigen, billijk zijn de Admiraliteiten te berooven van rechten, welke gaan over het vertier van eene waar, die binnen 's lands ſterk getrokken is? Het vertier van zuiker, zelfs ongerafineerde, is oneindig. Het zoude derhalven billijk zijn, dat de Admiraliteiten de rechten op de ſuiker, welke binnen 's lands word gefleeten, behielden, en men zoude daar toe eenige voorzieningen moeten doen. Maar zoude het volſlagen ongerijmd zijn, dat men, bij voorbeeld, op de binnenlandſche conſumtie van ſuiker binnen de Provincien eene belasting ten behoeve der Admiraliteiten leide? Is het juist noodzaakelijk, dat de inkomſten der Admiraliteiten bepaald worden op inkomende en uitgaande rechten. Wanneer de waaren, aan binnenlandſche conſumptie onderhevig, van in- en uitgaande rechten ontheven worden, kan men zich voorſtellen, dat menze in de huishouding beter koop zal kunnen verkrijgen, en derhalven kan het geen bezwaar zijn, dat men 'er iet jaarlijks voor opbrenge, gerekend in den omſlag van een huishouden. Mogelijk zoude daar door eene ligte belasting op de conſumptie meer opbrengen, dan men 'er door alle oplettenheid en waakzaamheid op het invorderen der rechten zoude afhaalen.

'Er is een tijd geweest, dat de Hollandſche ſuikerrafinaderijen gantſch Europa van gerafineerde ſuiker voorzagen. Allengskens zijn 'er in de

de meeſte landen en Staaten ſuiker-rafinaderijen opgericht, welke de onzen hebben doen vervallen; dewijl 'er echter nog in weezen zijn, en 'er veel gerafineerde ſuiker word ingevoerd, verdient deze fabriek inzonderheid begunſtigd te worden door eene ontheffing van lasten, die haar mogelijk den voorrang boven alle de uitheemſchen zoude kunnen geeven.

De tabak moet, voor zoo veel de verzendingen aangaat, vrij zijn, maar, als een voorwerp van binnenlandſchen handel beſchouwd, behoort die waar met een recht op de *conſumptie* te worden belast: de ruwe tabak daar tegen zoude kunnen worden aangezien op den voet van ruwe ſtoffen, even als die welke tot brouwerijen dienen, en de tabak van buitenlandſche fabriek zoude kunnen worden belast, gelijk de buitenlandſche bieren.

Indien een Porto Franco aan te veel zwaarigheid onderhevig zoude ſchijnen te weezen, en dat men 'er daarom van zoude willen afzien, zoude 'er mogelijk niets anders overblijven dan eene vermindering der rechten, tot een of een half ten honderd, zoo als dezelven te Bremen en te Hamburg zijn. Maar deze vermindering zoude aan den eenen kant den koophandel geen genoegzaamen ſteun verſchaffen, om het tegen de vreemden op te haalen, en nog minder, om de inlandſche nijverheid weder te doen herleeven; en aan de andere zijde zouden de Admiraliteiten daar door meerder dan door een *Porto Franco* misſen, zonder eenige vergoeding, daar nochtans de navale magt, zoo hoognoodig is, om de ſcheepvaart en koophandel ſtaande te houden.

Welke voordeelen een *Porto Franco* aan de ſcheepvaart en koophandel zoude toebrengen, dezelven zouden echter niet toereikende zijn, om hen we-

der op te beuren, indien de vaart en koophandel niet te gelijk ontlast wierden van andere bezwaarnisſen, die hen drukken, en van welken wij te vooren geſproken hebben. Het *Porto Franco* zoude hun misſchien geen grooter ontlasting toebrengen dan zij door 't ſluiken genieten, en op dien voet kan het invoeren van een *Porto Franco* eerder aangezien worden als een hulpmiddel tegen het ſluiken, dan als een middel om de ſcheepvaart en koophandel op te beuren; vermits het ſluiken *indirect* een *Porto Franco* invoert, of, anders gezegd, met hetzelve gelijk ſtaat. De Admiraliteiten zouden 'er mogelijk eerder bij winnen dan verliezen, vooral, indien het aanleiding gaf, dat het getal der bedienden verminderd konde worden. De vermindering van 's lands inkomſten, welke men zich voorſtelt dat uit het verminderen van zekere lasten noodwendig moet ontſtaan, ſchijnt natuurlijk niet te gedoogen, dat men 'er aan denke, om dat men die beſchouwt als een louter verlies, dat door niets vergoed word. Doch men zoude daar tegen dienen te ſtellen de vermeerdering van bedrijf in den koophandel en ſcheepvaart, welke daar door de vermindering van inkomſten, aan den eenen kant geleeden, merkelijk aan eene andere zijde zoude goed maaken en opweegen. Stel eens dat het recht van de waag wegens koffi opbrenge duizend guldens, en dat dit recht op de helft geſteld worde; dan zal 'er maar vijfhonderd guldens van komen, uit dezelfde quantiteit koffi, die de waag paſſeert; maar, zoo 'er viermaal zoo veel paſſeert, dan zal dit recht twee duizend guldens opbrengen, en 'er zal geen vermindering maar vermeerdering plaats hebben: dit laatſte kan men redelijker wijze verwachten uit hoofde van de voordeelen, welken wij nog in 't ſtuk van koophandel hebben overgehouden.

Men

Men moet 'er nog bij in acht neemen, dat de lasten, wier vermindering wij hier bedoelen, noodzaakelijk dagelijks moeten afneemen. Als men eindelijk het voortkruipend verval des koophandels, den kwijnenden ſtaat van alles wat tot manufactuuren en trafieken behoort, en de behoeftigheid des volks, ſedert langen tijd al te zigtbaar toeneemende in de ſteden, vooral in die, welke geen deel aan den zeehandel hebben, vergelijkt, met het geen wat men van eene aanmoediging, om deze bron van rijkdom en vermogen in ons land te doen herleeven, te wachten heeft, ſchijnt het, dat men niet moet aarzelen, om tot een ſtap over te gaan, welke zoo gevaarlijk ſchijnt; dat men zich ſlechts bezig moet houden met het overleggen van middelen, om dezelven in het werk te ſtellen, en het gemis der Inkomſten te zoeken op middelen, die minder op de vaart, koophandel, en vooral mede minder op de manufactuuren en fabrieken vallen. Daar is geen land, of het heeft middelen tot zijn beſtaan noodig. Die middelen moeten op het volk gevonden worden, ten minſten op den voet als het tegenwoordig met de Rijken en Staaten geſteld is. Die beveiligd en beſchermd wil zijn, moet tot het geen daar toe noodig is het zijne toebrengen. Dit geeft aan die geenen, welke aan 't roer van eenen Staat gezeten zijn, twee voorwerpen van bewind, die vrij moeielijk zijn.

1. De middelen, welke de voorkeur verdienen, om het volk te doen draagen, het geen het draagen moet, of anders gezegt opbrengen, het geen het opbrengen moet.

2. De wijzen om aan hetzelve dien last te doen draagen.

Wanneer wij den gemeenen loop van die geenen, aan welken het beſtier over dit gedeelte van 't

opperſte gezag word toevertrouwd gade ſlaat, bevindt men, dat zij enkelijk bedagt zijn op het geen het *meeste* zal opbrengen, op den tijd dat men 'er op denkt, zonder veel op de gevolgen te letten; en ten aanzien van de wijzen ſchijnt men op de zekerſte ſlechts acht te ſlaan, zonder de gevoegelijkheid veel in aanmerking te neemen. De uitheemſchen echter hebben over dit gebrek meer dan wij te klaagen: nochtans beweert men, dat ten tijde der Pachteren ſlechts een vierde van 't geen opgebragt werd in 's lands ſchatkist kwam, en dat 'er tegenwoordig, niet tegenſtaande de ſluikerijen, welke 'er gepleegd worden, tweemaal meer bij de collecte inkomt, dan onder de Pachters; het welk echter niet genoeg zoude zijn. Want, volgens die rekening, zoude 'er maar de helft van 't geen op 't volk geheven word in 's lands ſchatkist komen, en de wederhelft aan de onkosten van heffing gaan, dat mij te veel voorkomt, en, zoo ik vertrouw, niet naauwkeurig genoeg is nagegaan. Dat de collecte meerder dan de pachterijen opbrengt, is zeker: en het is ook zeker, dat 'er ſtaande de collecte verſcheiden verminderingen van impoſitien zijn toegeſtaan, als te zien is uit de volgende Lijst van afgeſchafte of *verminderde* Impoſitien, ſedert de afſchaffing der Pachten.

1749. 29 Julij. De Hollandſche Kaas, eens het recht van de waag betaald hebbende, vrij geſteld.

1750. 3 Febr. De 12 ſtuiv. wegens den impost op het Zout, van het buitenlandsch tonnenvleesch, afgeſchaft.

11 —— De Tappers impost op de wijnen afgeſchaft.

1750.

1750. 12 Maart. De uitſlijters van graanen, voor het geen zij beneden de Haagſche zak uitſlaan, van de ronde maat vrij geſteld.

7 —— De Taanders van 't vischwant op de lange turf vermindering gegeeven.

5 —— De wolle, eens betaald hebbende, van 't waagrecht vrij geſteld.

16 April. De Tappers impost op de bieren afgeſchaft.

6 Mei. De groote en ijslandſche visſcherij vrij geſteld.

26 Junij. De konst-azijnen van 4 gl. 16 ſtuiv. tot 3 gl. 12 ſtuiv. het aam verminderd.

5 Sept. De kaasboeren in het koehouders zout-geld verminderd.

4 —— De katoen-drukkers op de turf verminderd.

9 Octob. De Hoekerſchepen en razeilen vrij geſteld.

16 Dec. De linnenbleekers op de zeep geheel vrij geſteld.

De kleerbleekers op de zeep half vrij geſteld.

1751. 1 Febr. De Hoedemaakers impost op de turf verminderd.

18 —— Vier vat rabat op het honderd zouts verleend.

23 —— De mullen, in den impost op de waag, tot 2 ſtuiv. 4 penn. de 100 ℔ verminderd.

Het gemaakt ijzer vrij geſteld van den impost op de waag.

1751. 23 Febr. GEMAAKT krijt, ſlecht en bruin rood, en geel oker vrij geſteld.

FRANSCHE honig, bij ſmaltonnen en tierſes verwerkt wordende, vrij geſteld.

10 April. GRUTTERS, vleeshouwers, en bleekers in 't rijtuigen geld, voor hunne chaiſen, gebenificeerd tot *f* 5 : 10 : 0

14 April. DE groote ſchuiten van de zijkant, die ter haaring vaaren, vrij geſteld.

21 April. CHIRURGIJNS in 't Heeren geld verminderd tot 3 gl.

19 Mei. ONDERMEESTERS en Ondermeesteresſen in 't Heerengeld, op 3 gl. geſteld.

26 —— DE Honig in ſmaltonnen en tierſes (geen franſche zijnde, die geheel vrij is) in den impost op de waag verminderd

15 —— GROENLANDSCHE en Straatdaviſche Viſcherij, geheel vrij geſteld.

1752. 12 Jan. DE Rouſtookerij van den impost op de Rogge geheel vrij geſteld.

HET zegel tot het branders gemaat gemitigeerd.

26 Aug. DEN wolkammers impost op de zeep tot 7 gulden op de tonne verminderd.

7 Dec. DE ierſche boter een rabat van 20 per cent verleend.

14. Dec. DE Accorden van de waag ook tot kooplieden geëxtendeerd.

1753.

1753. 6 Julij. DE plateel- en tegelbakkers een vermindering van den impost op het brandhout verleend tot 11 ſtuiv. de vaam.

1754. 12 Febr. HET gerafineerde zout, dat uit de keten aan de buizen in tonnen geleverd word, van de ronde maat vrij geſteld.

1755. 5 April. DE Vingerhoedmaakers van den impost op de koolen geheel vrij geſteld.

1759. 26 Octob. DE buitenlandſche brandewijnen, die minder ſterk zijn, dan 2-3 voor koopmans goed gedeclareerd.

1761. 8 Dec. DE fijne Biſchuit van den verhoogden impost vrij geſteld.

1763. 8 Jan. DE impost van de 12 ſtuiv. op de tonne warme gezoden zeep veranderd in een belasting van 4 ſtuiv. op de tonne, en de commercie geheel vrij geſteld. 15 Sept. 1778. prolong.

1764. 11 Sept. DEN potten- en pijpenbakkers vermindering van den impost op het brandhout geaccordeerd, tot 11 ſtuiv. het vaam.

1765. 2 Jan. DEN Glasblaazers vermindering van den impost op de koolen geaccordeerd tot 20 ſtuiv. het hoed. Zie 20 Mei 1779.

1 Julij. DEN Gaarenbleekers vermindering van den impost op de turf geaccordeerd tot de helft.

19 Dec. HET ruwe ſmeer, dat de Kaarſemakers; de natte huiden, die de

looiers; en het oud lood, dat de loodgieters van het werk inſlaan, van den impost op de waag vrij geſteld.

1766. 10 Sept. AAN Caſas en Comp. een aanzienlijke vermindering van den impost op de inkomende Tabak verleend. Doch dit octrooi is met ultimo Dec. 1770. geëxpireerd.

1768. 4 Febr. DEN zuiker rafinadeurs een korting van 18 perc. in het middel van de waag verleend.

30 Sept. DE koornbrandewijnen, die niet ſterker zijn dan 8 - 9, voor koopmans goed gedeclareerd.

1769. 11 April. DEN Lijnwaat-bleekers vermindering van den impost op de turf tot de helft geaccordeerd.

29 Sept. DEN Olieſlagers een vermindering van den impost op de ronde maat van de olie-zaaden geaccordeert, tot 22½ ſtuiv. het last.

14 Dec. DEN Spinders van inlandſche tabak op 12½ gulden in de conſumptie tabak, in plaats van 25 gulden, geſteld.

1770. 5 Julij. DE Hollandſche Hennip in het middel van de waag bevoorrecht, zoo dat dezelve dit middel maar eenmaal onderhevig is.

1771. 16 April. DEN taux van de Koffijhuishouders voor een derde verminderd.

5 Sept. DE Keetmeesters vermindering van den impost op de turf verleend, en zij vrij geſteld van de ronde maat, en de zegels

tot

tot de zoutbrieven en certificaaten.

1772. 25 Jan. HET hard brood voor commercie naar Surinamen vrij geſteld.

1773. 10 Maart. DE impost op het rond en plat zaad, zoo wel voor kooplieden als olieſlaagers, verminderd.

19 —— DE Pottebakkers, in den impost op de turf verminderd.

13 Nov. DE impost op de turf en koolen tot de helft verminderd voor de Brouwers, voor den tijd van 3 jaaren, ingaande den 1 Jan. 1774. & 20 Nov. 1778. en 4 Sept. 1779.

1774. 20 Jan. DE canaſter tabak verminderd voor den tijd van 5 jaaren, 20 Nov. 1778.

22 —— DE impost op de turf voor de Wolle en Lakenverwers op de helft verminderd, voor 5 jaaren.

10 Maart. AAN de Glasblaazerij te Haarlem vermindering van den impost op de koolen geaccordeerd.

19 —— DE impost op de turf en koolen voor de Sterkwater-ſtookers en ſalpeter rafinadeurs verminderd.

19 April. DE Remiſſie aan die van Spijk gecontinueerd tot het einde van 1780.

15 —— CONTINUATIE van Remiſſie aan die van Asperen en Heukelum, except van de wijnen.

19 —— DE Hoedemaakers in den impost

op de turf en koolen tot de helft verminderd, 20 Nov. 1778.

1774. 26 Mei. AAN Huigelbosch *cum ſuis* vrijdom verleend van de groove waaren en brandſtoffen, voor zekere vuur-machine.

14 Julij. DIACONIEHUIS te Slooten vrij geſteld.

27 — DE laaken, wolle, grein, gaaren en ſaaiverwers vermindering nader gereguleerd.

1775. 15 Maart. DER Kerk te Werkendam van de groove waaren en ronde maat vrij geſteld.

6 April. DE Ingezetenen te Rietveld en andere Dorpen boven de rouwe Remisſie verleent van de beſchreeven middelen. En compoſitie over het gemaal.

6 April en 28 Sept. REMISSIE aan die van Vianen en aangeleegen landen voor twee jaaren van het hoornzout- en paarde-geld.

13 April. CONTINUATIE van den verminderden impost op de turf bij Reſ. 27 Junij 1765. aan de Gaarenbleekers verleend, voor den tijd van 10 jaaren.

15 Julij. AAN de Remonſtrantſche Kerk en Armen in den Haag vrijdom verleend van de turf.

6 Octob. AAN de blaauwe linnen- en katoenverwers, de verwers van wollegaaren, kouſen, gefabriceerde zijde en andere goe-

de-

deren vermindering van den impost op de turf en koolen verleend, tot de helft, voor den tijd van 5 jaaren; geprolongeerd 3 Maart 1775.

1775. 6 —— AAN de zijdeverwers te Amſterdam, Edam, en Monnikendam vermindering van den impost op de lange turf geaccordeerd tot de helft.

1776. 3 April. AAN de Zwarte-waalſche Gaffelſchepen vrijdom, bij reſtitutie, verleend, voor den tijd van 6 jaaren.

4 —— AAN de Pijpenmaakers vermindering van den impost op de koolen verleend tot de helft, voor den tijd van 6 jaaren.

15 Mei. HET waaggeld op de koffi, komende uit de Colonien, verminderd op 3 ſtuiv. vrij van de tiende verhooging.

18 —— AAN de molens te Hilgersberg vrijdom verleend voor de materiaalen.

23 Julij. AAN het Diaconie-huis te Loosduinen vrijdom verleend.

26 —— DE vermindering op de turf en koolen voor de brouwers nog 3 jaaren gecontinueert.

25 —— AAN de Suikerrafinadeurs, voor den tijd van twee jaaren, een premie geaccordeerd van vier guldens, voor ieder duizend pond inkomende ruuwe Suikeren onder precautien.

1776. 2 Octob. AAN de linnen en kleerbleekers, voor den tijd van 6 jaaren vermindering verleend van den impost op de lange turf, tot de helft.

3 —— DE ſlechte duitſche tabakken bij den invoer verminderd tot 25 ſtuivers het vat van 600 ℔, en de tiende verhooging.

27 Sept. AAN het Koningshofje te Leyden vrijdom verleend van de turf, het gemaal en de bieren.

6 Dec. PROLONGATIE van de vermindering op den Ukrainſche Tabak, voor 4 jaaren.

7 —— PROLONGATIE van den vrijdom op het gemaal voor Suriname, voor 4 jaaren.

1777. 10 Mei. DE Platteel en Tegelbakkers van de helft in 't brandhout verminderd, voor 6 jaaren.

10 —— AAN die van Asperen en Heukelum prolongatie van de remiſſie op de onbeſchreeven middelen voor 3 jaaren verleend.

10 —— AAN die van Vianen c. ſ. prolongatie voor 2 jaaren van de remiſſie op de bouwmiddelen.

10 —— DEZELFDE prolongatie aan die van Rietveld, en andere Landen boven de rouwe.

1 Aug. AAN de zoetwater-ſtookers vermindering van den impost op de turf en koolen verleend, zoo als aan de ſterkwater-ſtookers.

1777. 4 Octob. De ſlechte, Duitſche, en Ukrainſche Tabakken, te rekenen op 600 ℔ ieder vat, pak of ander fust.

1778. 17 Sept. De Lutherſche Diaconie te Weesp vrijdom van 't gemaal.

1779. 20 Aug. De lijwaatbleekers op de turf twee derden verminderd.

23 Dec. De Brazil Tabak tot 16 ſt. de 100 ℔ verminderd voor 4 jaaren.

23 —— De Hongaarſche en Levantſche Tabak verminderd tot 25 ſtuiv. de 600 ℔, voor 4 jaaren.

23 —— De Tabaksſteelen de helft verminderd, 2 jaaren.

1780 3 April. Prolongatie voor 4 jaar van de ſlechte duitſche tabak.

11 Mei. Prolongatie op de vermindering van de koffi, 3 jaar.

4 Nov. Aan de IJzergieterij van Hofman te Rotterdam, voor een tijd van 30 jaaren, de impost op de koolen verminderd.

Zoo dat men zeggen kan, dat het Land, ſedert dat de collecte is ingevoerd, aan den eenen kant meerder inkomen geniet, en dat 'er aan de andere zijde minder op de ingezetenen geheven word; het welk alleen aan de wijze van heffen, en het ſpaarzaam overleg daarin betracht, toegeſchreeven moet worden.

Ten aanzien der lasten (om wederom op onze beſpiegelingen te komen) ſchijnt men bepaaldlijk het oog te moeten houden op twee zaaken, welke als eerſte of hoofdgronden tot het heffen van lasten kunnen worden aangemerkt.

1. Dat zij niet moeten vallen op zaaken, door welken de bron, waar uit zij voortſpruiten, zoude opdroogen.

2. Dat

2. Dat zij op de minst kostbaarſte wijze gegeven worden.

Men behoeft daarin alleen te volgen het ſpaarzaam overleg, hetwelk iemand in zijne huishouding, of een koopman in zijn Comptoir, houdt. Al het geen wat klanten en correspondentie doet verliezen moet vermijd of afgeſchaft worden; en alle kosten die men ſpaaren kan, en de huishouding noodeloos bezwaaren, moeten insgelijks vermijd of afgeſchaft worden. Door het eerſte zal men klanten en correspondentie winnen, en daar door zijne inkomſten vermeerderen, die anders door verloop van neering zullen verminderen; door het tweede zal men in ſtaat blijven, om in het noodige te voorzien. Deze twee gronden van huishoudelijk beleid maaken desgelijks de twee hoofdgronden van 't ſtaatsbeſtier, met betrekking tot de geldmiddelen en inkomſten van eenen Staat, uit. Men ſtelle de inwoonders in ſtaat om tegen vreemden te kunnen markten, de neeringen zullen aanwasſen en bloeien; en de inkomſten van den Staat zullen grooter worden. Vergeefsch zal een koopman zeggen, ik heb tot mijn beſtaan zoo veel noodig, daarom kan ik die waaren niet beter koop geeven: vergeefsch zal ook iemand mij zeggen, de Staat heeft zoo veel noodig, daarom moeten 'er deze en geene lasten ingevoerd en verhoogd worden. Zoo ras als die lasten vallen op zaaken, die de neeringen moeten doen verloopen, en door een noodzakelijk gevolg, de inkomſten van den Staat berooven van de bronnen, waar uit dezelve moeten voortſpruiten, komt de reden, welke men voorgeeft, niet te pas, om dat dezelve ſtrijdt met het doelwit, waar toe zij gebezigd word. Naauwelijks is het te gelooven, welk een nadeel het heffen van den veertigſten penning, op ſchepen, en traſick-huizen, aan de ſcheepvaart,

de

de fabrieken en trafieken toebrengt. Men zal 'er zich eenig denkbeeld van kunnen maaken, wanneer men overweegt, welke kapitaalen 'er noodig zijn tot de brouwerijen, rafinaderijen, verwerijen, papier- olie- zaag- en koorenmolens, tichel- ſteen- en pannebakkerijen en een oneindig getal van andere gebouwen, nevens de noodwendigheden, die 'er toe vereischt worden. Wanneer de ſchepen of vaartuigen, tot de zeevaart gebruikt wordende, en de onroerende goederen tot fabrieken dienende, daar van ontlast wierden, zoude 's lands ſchatkist daardoor wel verliezen? en zoude het gemis, het welk dezelve daar door zoude lijden, niet worden vergoed door het toeneemen van die fabrieken en van den ſcheepsbouw, in Holland zoo zeer afgenomen? Men verarmt den koopman, fabrikeur, winkelier, en landbouwer niet door het geen men hem *doet betaalen*, maar door het geen men hem *belet te winnen*. Dit kan niet te veel overwoogen worden, en derhalven moet het ſtaatsbeſtier zich zorgvuldig wachten om iet te doen, wat belet tot winst kan veroorzaaken. Behalven de vermindering van inkomſten, welke 'er de Staat door lijdt, is 'er geen de minſte vermindering van neering, in welk een tak van koophandel het zijn moge, of daar ontſtaan armen uit voort, die een last voor den Staat en voor den rijkdom maaken. Derhalven hebben de rijken zelven belang dat de belastingen, welke die kwaal voortbrengen, vermijd worden, en dat dezelven op zaaken vallen, die tot pracht en meerder gemak of vermaak van 't leeven dienen.

Eenige amſterdamſche en rotterdamſche kooplieden hebben op het ontwerp van een *Porto Franco*, en de nieuwe lijst van inkomende en uitgaande rechten daar nevens gevoegd, eenige bedenkingen gemaakt, en ter tafel van Hunne Hoog

Mo-

Mogendheden gebragt, uit welken men zien kan, hoe moeielijk het der Regeeringe, in deze zoo wel als in andere zaaken, moet vallen, om het ieder van pas te maaken. Wij hebben die Bedenkingen of Conſideratien nevens eenige andere ſtukken tot dat einde onder de Bijlaagen geplaatst. (*a*)

De gronden, op welken men beweert, dat de goederen, van welken in de gemelde Conſideratien geſproken word, of vrij, of ſlechts met eene getinge belasting bezwaard, behoorden te zijn, komen eigenlijk uit op die, welken wij bereids onder 't oog hebben gehad; naamelijk, dat de rechten en het verbod, waar mede de invoer van die goederen zoude bezwaard worden, meer nadeel zouden toebrengen aan den algemeenen handel, dan zij voordeel zouden doen aan de fabrieken: het is ligt te begrijpen. Men heeft zich ſlechts te herinneren, dat de kracht van onzen koophandel ligt in dien van *oeconomie;* dat is, in het inkoopen van het geen 'er geteeld of gefabriceerd word, om het zelve weder te verkoopen, zonder onderſcheid tuſſchen natien of landen te maaken. De hollandſche koopman beſchouwt den gantſchen aardbodem, zoo als ik bereids aangemerkt heb, als eene enkele plaats, waarin hij gebruik van zijne nijverheid kan maaken, zonder eenig onderſcheid. Alle natien ſtaan hem in dit opzigte even na; hij zoekt haare begeerten te ontdekken, en aan dezelven te voldoen, met oogmerk om 'er winst uit te haalen. Ten einde daar in te ſlaagen, koopt hij van de eene natie, het geen hij weet of meent, dat een andere natie noodig heeft, en neemt 'er eene geringe winst voor zijn moeite en arbeid op. Men plaatſe hem daar men wil: ontmoeten zijne bedrijven hinder of belemmering; word hij in de on-

(*a*) Zie Bijlaage D. l. 1, a. en volg.

onmogelijkheid geſteld van beter koop te kunnen verkoopen, dan zij, die 't zelfde pad als hij betreeden; dan moet hij tot werkeloosheid vervallen, en voor den koophandel een dood ligchaam worden. Van welke zijde men dus den handel ook beſchouwen moge, 't zij ten aanzien der waaren, 't zij ten aanzien der manufactuuren, het zal altijd even waar blijven, dat men onzen koophandel nadeel zal toebrengen, zoo menigmaal men aan denzelven door verboden of rechten de gelijkheid met zijne mededingers doet verliezen.

De buitenlandſche manufactuuren benadeelen de binnenlandſche. Dit is zoo: maar zijn zij de oorzaak van het verval der inlandſche manufactuuren? Neen, het is hun laage prijs, en de onmogelijkheid, waarin wij ons bevinden, om dezelven voor dien prijs te fabriceeren. Zal nu die onmogelijkheid tot eene beweegreden kunnen dienen, om nadeel toe te brengen aan den voornaamen grondſlag des hollandſchen handels, welke, eens te niet loopende, het gantſche gebouw zal doen inſtorten? Ziet men niet, dat, als men, door verboden en inkomende rechten, den invoer der buitenlandſche manufactuuren, welke even goed en beter koop dan de inlandſche zijn, wil beletten, ten aanzien van de negotie in die manufactuuren, een voordeel aan de vreemden boven ons gegeeven word? Men zoude 'er kunnen bijvoegen, dat men 'er ook het beſtaan der ingezetenen door bezwaart: want, indien de ingezetenen zich met twintig guldens aan engelſche manufactuuren kunnen kleeden, waarom zal menze noodzaaken dertig guldens daar toe te beſteeden? Dus zullen vooral Regenten en Regentesſen van Godshuizen kunnen ſpreeken: doch deze laatſte bedenking heeft bij mij minder klem, dan de voorige. Als ik kiezen moest, dan zou-

de ik liever, bij voorbeeld, twee maal zoo veel betaalen ter kleedinge van armen voor inlandsch goed dan voor vreemd, om dat ik begrijpen zoude, dat ik daar door zoo veel minder armen te kleeden zoude hebben, als het meerdere zoude bedraagen; en ik weet niet, of het wel ondienſtig zoude zijn, dat 'er een verbod werd gedaan om armen anders dan van inlandſch fabriek te kleeden. In de ſtaatkunde moet men even als in de zedekunde zich niet betrouwen op hulpmiddelen, welke het kwaad niet bij den wortel aantasten. Het verval der fabrieken moet worden toegeſchreeven aan de hooge arbeidsloonen. Dit is het kwaad, het welk men moet geneezen; en men moet zich wel wachten van de geneezing te zoeken, door hulpmiddelen, die den wortel niet wegneemen, en boven dien nog eene grooter kwaal voortbrengen.

De algemeene koophandel en ſcheepvaart vorderen beſcherming: die kan niet gevonden worden zonder kosten; en waar die kosten te vinden? Dit is de groote vraag, omtrent welke een particulier zijne gedachten wel kan zeggen, maar over welken alleen die geenen, welke aan 't roer van Staat zijn gezeten, kunnen oordeelen, om dat dezelve alle omſtandigheden van den Staat, in alle zijne betrekkingen, zoo wel als de middelen, voor zoo veel die *practicabel* of niet *practicabel* zijn, in hun geheel kunnen beſchouwen; iet dat een particulier volſtrekt nimmer doen kan, en dat evenwel volſtrekt noodig is. Ik maak deze aanmerking om twee redenen: 1. om de verbijstering der geenen, welke geduurig in den mond hebben, *men moest dit doen*, *men moest dat doen*, te doen opmerken: 2. om dat ik mijne beſpiegelingen niet anders wil aangezien noch opgevat hebben, dan onder verbetering van die geenen, welke niet alleen beter ge-

vat

vat zijn op de zaaken, die ik verhandele, dan ik; maar vooral van die geenen, welke, uit hoofde van hunnen ſtaat, en waardigheid, van alles beter dan ik onderricht kunnen zijn. Eene verſchillende wijze van een onderwerp te beſchouwen, hoe weinig nuts men 'er ook in moge vinden, kan gelegenheid tot gelukkige gedachten geeven; en hoe dikwijls heeft men niet het een of 't ander heilzaam kruid ontdekt, waar men hetzelve nooit zoude gezocht of verwacht hebben?

'Er is een regel in rechten, welken men in het algemeen op den koophandel toepast, wanneer men deszelfs beſcherming in overweeging neemt: naamentlijk, dat die geenen, welke het voordeel eener zaak genieten, 'er de kosten van draagen moeten. Deze regel ſchijnt vrij billijk; maar op welk eene wijze zal men den koophandel de kosten van een voordeel, 't welk dezelve geniet, doen draagen? Indien men de kosten, welken men maaken moet, om de rechten te heffen, en de ſluikerijen te beletten, konde beſpaaren, zouden deze beſpaarde penningen reeds gedeeltelijk aan het oogmerk, 't welk men bereiken wil, kunnen voldoen. Zoude 'er dan geen middel zijn, om deze kosten voor een groot gedeelte te vermijden? Zoude het niet mogelijk zijn de inkomſten der Admiraliteits Collegien op een anderen voet te regelen, dan men tot heden toe heeft gedaan?

De Natuur in haare werkingen nagaande, zien wij, dat haar loop altijd eenvoudig en rechtsſtreeksch is. De Werktuigkunde leert ons, dat de minſt ſamengeſtelde en eenvoudigſte werktuigen het best voldoen; en de groote kunst der ſtaatkunde, met betrekking tot de geldmiddelen, ſchijnt voornaamelijk te beſtaan in het uitvinden van middelen, om 's lands penningen, met de minſte kosten en den

minſten omſlag, die mogelijk zijn, te doen heffen. Zoude men, op dezen grond, niet mogen vraagen, of 'er geen middel zoude zijn, om een fonds voor de Admiraliteits Collegien te vinden, zonder toevlucht tot de inkomende en uitgaande rechten te neemen? De heffing van deze rechten veroorzaakt onkosten, welke uit zich zelven een last voor den koophandel zijn, om dat deze rechten moeten worden verhoogd, naar maate deze kosten groot zijn. Die, welke ſtrekken, om de ſluikerijen te beteugelen, zijn van denzelfden aart; en zijn mede vrij aanzienelijk. Daar bij komt het tijdverzuim en de moeite, welken de kooplieden moeten neemen, om aan de verplichtingen te voldoen, welken de heffing dezer rechten vordert, het welk almede een bezwaar voor den koophandel is, zoo wel als de onaangenaamheden, welken de kooplieden ſomtijds ontmoeten van de zijde der Commiesen, of anderen, die geſteld zijn of gebruikt worden tot den ophef van 's lands penningen. Dit is een ongemak, 't welk overal plaats heeft, om dat overal de menſchen menſchen zijn; en het oppersbewind de menſchelijke natuur niet kan veranderen. Wij hebben bereids opgemerkt, dat de Belgen gemeend hebben, hunne vrijheid te hebben behouden, niet alleen om dat zij vrij van ſchattingen bleeven, maar ook om dat zij niet bloot ſtonden voor de knevelaarijen der Tollenaars, of inzaamelaars der ſchattingen. De ingezetenen in Holland ſtaan minder dan ergens elders daar voor bloot. Onze Regeering is van allen, die bekend zijn, de zachtſte, omzigtigſte en gemaatigdſte: maar hoe voorzigtig en met welk een overleg de wetten ook mogen gemaakt worden, derzelven uitvoering echter moet 'er van worden toevertrouwd aan lieden, in welken men dezelfde kundigheden, dezelfde inzigten, dezelfde beweegredenen, noch dikwijls denzelfden wil niet kan

voor-

vooronderſtellen: van daar de misſlagen, over welken het volk zoo dikwijls klaagt, en welken hetzelve niet zelden aan de wetten toeſchrijft, terwijl zij eeniglijk geweeten moeten worden aan het gedrag van hun, die met de handhaaving derzelven zijn belast; en die zich dikwijls meer gedraagen naar hunne bijzondere begrippen, belangen en hartstochten, dan naar de heilzaame oogmerken van de Hooge Overheid. Somtijds ook zondigen deze amptenaaren ter goeder trouwe, meenende, dat zij moeten waaken voor de inkomſten van den Staat, en tot dat einde de wetten ten allerſcherpſte moeten opvatten en doen achtervolgen. Aan dat ongemak zijn alle Regeeringen al mede onderhevig. Dit kan men niet voorkomen dan door het getal der laagere amptenaaren niet noodeloos te vermeenigvuldgen, en zelfs, zoo veel mogelijk, te verminderen. Want over dezen klaagt het volk gemeenlijk het meest.

De Schrijver der *Aanwijzing van de heilſaame politike Gronden en Maximen* zegt D. II. Cap. 1. bladz. 168. dat „ het zeer wel aan te merken ſtaat, „ dat in de vijftiende eeuw geen *convooy-gelden ter* „ *beveilinge der Zeën van den koopluiden getrokken* „ *wierden*, maar dat de *kosten van dien ten laste des* „ *Lands of der Graven gebragt*, en aan derſelver „ *Beden* en andere inkomſten *gekort plagten te* „ *werden*". Offchoon wij begrijpen, dat de Schrijver van die *Gronden* hier al vrij wat onnaauwkeurig ſpreekt, en dat 'er tusſchen den tijd, van welken hij gewag maakt, en den onzen geen vergelijking kan gemaakt worden, blijft het evenwel onderzoek waardig, of 'er geen kans zoude zijn, om buiten het heffen van inkomende en uitgaande rechten tot een fonds voor de Admiraliteiten te komen.

Wij hebben te vooren gezien (*a*), dat in vroegere tijden de ſteden, bij de ſcheepvaart belang hebbende, onder malkanderen omſlagen maakten, en de kosten wisten te vinden, zonder inkomende en uitgaande rechten te heffen. Men had, het is waar, in die tijden even zoo min eene aanblijvende zeemagt als landmagt; het is mede waar, dat, ſedert dat de Mogendheden een ſtelregel hebben aangenomen van altoos gewapend te zijn, onze Staat zoo min eene zeemagt, als eene landmagt en ſterke plaatſen, kan ontbeeren. Maar zouden de beweegredenen, welken men heeft gehad, om liever de kosten van eene zeemagt, door andere middelen, dan door inkomende en uitgaande rechten, te vinden, door de noodzaakelijkheid om eene aanblijvende zeemagt te onderhouden, kunnen veranderd zijn? Welke zijn nu die beweegredenen? Dezelfde, welken de Staaten van Holland en West-Friesland hebben voorgedraagen, in hunne vertoogen aan Karel den V. wegens het recht, *Congé-geld* genoemd: het zijn die, welke in de Verhandeling, bij de *Propoſitie* van Zijne Doorluchtige Hoogheid den laatst overleeden Heer Erfſtadhouder gevoegd, voorgedraagen worden: het zijn die, waarop de kooplieden zich beroepen; het zijn die, welke in de Reſolutie der Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, van den 28 Sept. 1753. gevonden worden: 't is in een woord het afneemen, het verval, de ondergang, het verloopen des koophandels, het opdroogen der bron, welke de noodige fondſen voor de behoeften van den Staat verſchaft, die het agterlaaten van de inkomende en uitgaande rechten hebben doen in overweeging neemen. Het werk, 't welk ons

(*a*) D. I. bl. 118. en volg. 213. en volg.

ons aanleiding gegeeven heeft, om dit, daar wij mede bezig zijn, te onderneemen, vervat verſcheiden gedachten, dienende om de mogelijkheid van het heffen van inkomende en uitgaande rechten te kunnen ontbeeren, aan te toonen. Men heeft (leest men 'er) in Holland onderſcheiden rechten, op de dienstboden, op de rijtuigen, en diergelijken meer. Men laat daarenboven den verhuurders van rijtuigen, den koffi- en theeverkoopers, koffihuis- en logementhouders, en anderen, een bijzonderen taux betaalen; zoude men de winkeliers, die buitenlandſche manufactuuren of waaren ſlijten, niet eene belasting kunnen doen betaalen; en het beloop derzelven tot onderhoud der zeemagt doen dienen? Men betaalt de vrijheid, om zich door dienstboden te laaten dienen, om koffi en thee te drinken: zoude het iets ongerijmder zijn de vrijheid om buitenlandſche manufactuuren te draagen, om ſuiker te gebruiken, om wijn te drinken te laaten betaalen? De inkomende en uitgaande rechten, waar aan de buitenlandſche manufactuuren en waaren tegenwoordig onderhevig zijn, vernietigd zijnde, zullen de prijzen derzelven natuurlijker wijze moeten daalen, en, hoedaanig eenen weerzin men ook in de ingezetenen vooronderſtellen moge, om in de lasten van den Staat te draagen, moet men niet onderſtellen, dat dezelve grooter is voor de rechten, welken hun een voordeel van de andere zijde geeven, dan voor die, welken, hoewel van dezelfde natuur, hun geen voordeel verſchaffen.

MOGELIJK zoude men daar in zwaarigheid kunnen vinden, vermits de ingezetenen, welke niet in de gelegenheid zijn, om uit den zeehandel voordeel te trekken, ongenegen vooronderſteld moeten worden, om in lasten te draagen, welke

enkelijk ten behoeve van den zeehandel ſchijnen te ſtrekken. Doch deze zwaarigheid zal verdwijnen, zoo dra men overweegt, dat alle ingezetenen voordeel trekken uit het daalen der prijzen, 't welk natuurlijk ontſtaat uit het verlies, 't welk de Admiraliteits-collegien lijden, en het welk dezen moet worden vergoed.

MEN zal misſchien zeggen, dat eene diergelijke ſchikking de inlandſche manufactuuren nog meer zoude drukken, dewijl de buitenlandſche nog beter koop zouden worden: maar deze uitwerking van den goedkoop zoude opgewogen worden door de belasting, welke op de winkeliers van buitenlandſche manufactuuren zoude gelegd worden; en door andere middelen, welke te gelijk in 't werk geſteld zouden dienen te worden, om onze handwerken wederom op te beuren. De vraag zoude hier zijn, 1. of het voorgeſteld middel doenelijk is? 2. of het aan het oogmerk zoude beantwoorden? Hier van kunnen zij alleen oordeelen, die aan het hoofd der zaaken geplaatst zijn. Men is het eens, 1. dat de inkomende en uitgaande rechten den handel hebben doen vervallen, en nog verder zullen doen vervallen, indien zij in weezen blijven; 2. dat 'er geen beter, ja zelfs geen ander middel is, om den handel weder te doen bloeien, dan dien van dat pak te ontlasten. Dit toegeſtaan zijnde, ſchijnt het, dat men niet langer in beraad moet ſtaan, om de fondſen, tot het onderhoud der zeemagt noodig, elders dan in het heffen van inkomende en uitgaande rechten te zoeken, hoe ſchoon ook de beweegredenen mogen ſchijnen, welke hebben doen beſluiten, om daar toe toevlucht te neemen. Het aangeweezen middel kan aan zwaarigheden onderhevig zijn, en 't zal vast zijne zwaarigheden hebben: maar zoude het niet al veel zijn, indien het

het aanleiding gaf, om iet beters te bedenken. Vermoedelijk zoude een ſnedig koopman 'er wel wat op kunnen vinden. De ſteden van Holland maakten eertijds onder malkanderen omſlagen tot het uitrusten van eene zeemagt; zouden de Gewesten tegenwoordig insgelijks niet eenige vaste omſlagen kunnen maaken tot het onderhoud eener zeemagt; en aan ieder derzelven de zorg overlaaten, om dezelven op zoodaanig eene wijze, als zij goedvinden, te heffen, de penningen daar van aan de Admiraliteiten laatende toekomen?

Gesteld dat 'er geen middel zij, om aan de Admiraliteiten den noodigen onderſtand te bezorgen, dan het aanhouden van het heffen der inkomende en uitgaande rechten, veil- en lastgelden; en dat deswege het niet verder gebragt zoude kunnen worden dan tot het verminderen dier lasten op dien voet, als in de aangehaalde Verhandeling voorgedraagen word, of wel op eenen anderen voet; dan is het echter zeker, dat 'er het doelwit niet mede bereikt zal worden, ten zij de ſluikerijen worden geſtremd; hoedaanig het in de voorſ. Verhandeling aangemerkt word. (*a*) Doch de middelen, welke daar in voorgeſteld worden, zijn mogelijk wederom aan andere zwaarigheden onderhevig, die misſchien niet minder weegen dan de zwaarigheden, welke zich aan een anderen kant opdoen. Overal is zwaarigheid, om dat het niet wel mogelijk is, alle de bijzondere deelen eener maatſchappije tot dien trap van volmaaktheid te brengen, welke 'er vereischt zoude worden, om iet zonder het een of ander ongemak te kunnen genieten.

NE-

(*a*) Zie bladz. 43. ed in 4to bladz. 48. Zie ook *Aanwijſing der heilſaame Politicque Gronden* ed. in 4to 1669. bladz. 93. en volg.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Beſchouwing over de Middelen, welke, ten aanzien der binnenlandſche Lasten, tot opbeuring van Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken bij der hand genomen zouden kunnen worden.

HET is eeniger maate even eens gelegen met de belastingen, die men accijnſen en impoſitien noemt, als met de inkomende en uitgaande rechten. Zij zijn zeer hoog geſteld, drukken de neeringen, en worden dagelijks door allerlei ſmokkelaarijen en ſluikerijen te kort gedaan. Deze belastingen gaan over alle waaren, zelfs over zulken, welken men 't minst kan ontbeeren, en deze zijn wel het meest belast. De accijns verdubbelt in Holland bijna den natuurlijken prijs van het brood: het bier is ook omtrent op dien voet belast. Daar bij betaalen de beste ſoorten van wijnen en bieren niet meer aan impost dan de gemeene ſoorten. Even eens is 't met de olien, de brandewijnen en andere waaren gelegen, 't welk eene ongelijkheid voortbrengt, die vermoedelijk niet verholpen kan worden. Niets is 'er bijna, dat tot leevens onderhoud gebezigd word, of het is eenige belasting onderworpen, en men moet erkennen, dat 'er geen middelen zijn, welke beter aan 't oogmerk van 't heffen van lasten kunnen voldoen. Maar zoude 'er geen middel kunnen gevonden worden, om 'er dat gedeelte van te ontheffen of te verligten, waar door bij ons de arbeidsloonen zoo hoog loopen, of zoude men het arbeidsvolk niet op eene andere wijze te gemoet kunnen komen?

SOM-

SOMMIGE Schrijvers hebben ten aanzien van onze belastingen aangetekend, dat de gegoedſte lieden naar evenredigheid niet zoo veel opbrengen dan de mingegoeden, om dat de onnoemelijke ſommen, welke de ingezetenen in buitenlandſche fondſen hebben, niets draagen in de algemeene lasten, daar het anders gelegen is met de eigendommen en *effecten*, welke hier te lande t' huis hooren. Daar zal zekerlijk eene reden zijn, waarom de buitenlandſche kapitaalen niet even zoo wel, als de verſchillende *obligatien* en *actien* aan het betaalen van rechten onderhevig zijn gemaakt.

WANNEER men zijne gedachten laat gaan over de noodzaakelijkheid, om, door eene vermindering van de belasting op de noodwendigſte eet- en drinkwaaren, de arbeidsloonen tot laager prijs te doen vallen, en teffens op de noodzaakelijkheid om het gemis, het welk 's lands ſchatkist daar door zoude lijden, te vergoeden, valt men natuurlijk op de overweeging, of de pracht en het wellustig leeven geen middelen daar toe aanbieden. Men vraagt, bij voorbeeld, of het gebruik van ſnuif- en rooktabak niet wel meerder belast zoude kunnen worden? Immers is het gebruik van de tabak nog minder onontbeerlijk dan dat van wijn, ſterke dranken, koffi, thee, enz. De belasting op de tabak is zoo gering, dat het naauwelijks der moeite waardig is, dat men de kosten, welken men, om haar te heffen, moet maaken, doet; terwijl dezelve bij andere natien, en vooral in Frankrijk, de tak van belasting is, welke het meeste opbrengt. Wat 'er van zij, het ſchijnt ten minſte even zoo nuttig als billijk, dat de zwaarſte belastingen op voorwerpen van pracht en wellust vallen, vermits dezelven als blijken van gegoedheid en overvloed kunnen aangemerkt worden, en uit dien hoofde beter in ſtaat zijn,

om

om lasten te draagen: men kan daar bij aanmerken, dat de lasten ſtrekken, om het Vaderland de noodige beveiliging en beſcherming te bezorgen; en dat men in die beveiliging en beſcherming te meer belang heeft, naar maate men gegoed is. In dit opzigte is 'er den rijken meer dan den armen aan 't behoud van zijnen ſtaat gelegen. Men voege hier bij, dat de ſmalle gemeente te ontlasten, en den rijkdom meerder te doen draagen, zelfs voor den rijkdom geen bezwaar zoude maaken.

Hoe wenſchelijk zoude het niet zijn, dat men middelen konde uitdenken, om het gebrek aan arbeid en bezigheden voor te komen: hoe veel lieden zijn 'er bij ons niet, die, 't zij in het geheel, 't zij gedeeltelijk, leeven van de armen-kas, of van fondſen ter onderſteuning der armen geſchikt. Deze behoeftigen brengen aan 's Lands ſchatkist niet op het geen zij daar aan zouden opbrengen, indien zij werk hadden: hun onderhoud ſtrekt den Staat weezenlijk tot een last. Daarom is het den Heere van den Heuvel voorgekomen, „ dat het nodig zou„ de zijn, alle lieden, welke bedeeld worden, en „ tot het werk niet gantsch onbekwaam zijn, te „ doen opgeeven, in welke fabrieken zij gewoon „ zijn te werken, en dezelven, om alle luiheid „ en ontrouw voor te komen, te waarſchouwen, „ dat hunne bedeeling in het eerst voor een of „ twee, en in het vervolg geheel zal ophouden; „ wanneer eenige klachten wegens luiheid of on„ trouwe worden ingeleverd door hunne Meesters." Het is buiten tegenſpraak, dat de armbezorgers niet te veel oplettenheid kunnen gebruiken, om voor te komen, dat de armkas niet beſteed worde aan zulken, wien het onder de ſchouders ſchort: het middel door den Heer van den Heuvel opgegeeven, kan 'er nevens anderen, een behoedmiddel voor zijn.

zijn. Maar hoe, indien 'er geen werk is? Indien de behoeftigen hunne toevlucht tot de arm-kas neemen, om dat 'er of in 't geheel niet of te weinig werk is, gelijk het meestentijds geschied? Wij laaten 't onzen Lezeren over, om de middelen, welken de Heer VAN DEN HEUVEL verder voordraagt, in deszelfs keurige Verhandeling zelve te leezen. Het voornaamste doelwit, dat men op 't oog moet houden, is, dat de Fabrikeurs in staat worden gesteld, om het arbeids volk aan werk te helpen, en daar door de arm-kas te ontlasten. Daar toe zoude ook, naar 't begrip van den Heer VAN DEN HEUVEL konnen dienen eene *premie, aan de Fabrikeurs te beloven voor ieder huisgezin, het geen zijlieden het geheele jaar door van werk voorzagen*; als ook de *openbaare turfschuuren*, van welke deze voortreffelijke Schrijver spreekt (*a*).

DOCH ten aanzien van het eerste middel zouden mogelijk de Fabrikeurs 'er wat tegen op zien om premien uit de arm-kas te trekken; en in de tweede plaats schijnt het *voorzien van werk een geheel jaar door* wat scherp genomen. Zoude het genieten van eene premie door de Fabrikeurs ook niet wel eene schadelijke uitwerking op den geest van 't werkvolk kunnen hebben, en hetzelve aanleiding geeven, om op hooger loon te blijven aandringen? Zekerlijk vooronderstelt de Heer VAN DEN HEUVEL, dat de Diakonien en Aalmoeseniers-kamers tot het belooven van premien gewettigd zouden worden, vermits zij uit zich zelven daar toe geen genoegzaame bevoegdheid schijnen te hebben.

DE *openbaare turfschuuren* zijn, voor zoo verre wij het kunnen inzien, aan geene zwaarigheden onderhevig, daar het alreeds in gebruik is om 'er zooda-

(*a*) Zie het *Antwoord over den grond van Hollands koophandel*, bl. 66. en 67.

daanige voor de armen te hebben, die daar op loodjes zich van turf komen voorzien.

MEN heeft wel eens geſprooken, om aan de Fabrikeurs uit 's lands of ſtads kaſſe eene zoetigheid of premie te geeven voor ieder ſtuk laken, grein, of ander gewerkt goed, het welk gefabriceerd zoude zijn. Dit middel ſchijnt niet onnatuurlijk, en, dewijl eene zodaanig premie zoude ſtrekken als in vergoeding van 't geen het arbeidsvolk, wegens het geen zijn voedſel meerder komt te ſtaan, meerder betaalt, dan het met minder belasting zoude doen, zoude zulk eene premie of zoetigheid meer uit 's lands kaſſe dan uit ſtads kaſſe geſchonken moeten worden. Immers zoude eene premie voor het fabriceeren van een ſtuk laken niet vreemder zijn, dan het geven van een premie voor den invoer van de ſuiker, die men vooronderſtelt hier te lande te zullen worden gerafineerd. (*a*)

DE Schrijver van de *Aanwijſing der heilſaame politieke Gronden en Maximen van Holland*, die op de zaaken van koophandel beter dan op die der ſtaatsregeeringen gevat ſchijnt te weezen, acht, *dat onze Hooge Overheid, onder geen pretext ter Wereld, haar eigene Ingezeetenen behoorde te bezwaaren, om dat zij Viſſers, Handelers in manufacturen, Reders in ſchepen, ofte Negotianten zijn.* Maar waar uit zal een land, het welk uit zulk ſlag van Inwoonders beſtaat, deszelfs nooddruft haalen? Het word bij ons, en, zoo 't mij voorkomt, niet ten onrechte, voor eenen regel gehouden, dat belastingen, welke over alle de ingezetenen loopen, en waar toe de vreemdelingen ook toe-

(*a*) Zie de fraaije Verhandeling van den Heer WYNAND KOOPMAN *over de Fabrieken in ons land*, gedrukt achter de aangehaalde van den Heer *van Heukelom*, bl. 166.

toebrengen, de voordeeligſte zijn: de middelen op het *conſumabele* voldoen het allermeest aan dit oogmerk: het afſchaffen of het verminderen van die middelen zoude aan den Staat meer nadeels dan voordeels toebrengen, voor zoo veel dat verder zoude gaan dan het noodig zoude zijn, om de arbeidsloonen beter koop te maaken, of de Fabrikanten en Trafikanten in ſtaat te ſtellen tegen vreemden te kunnen markten. De vraag zoude, mijns bedunkens, dan enkelijk zijn, of de imposten niet zouden kunnen verminderd worden op die waaren, welke door de ſmalle gemeente het meest gebruikt worden, en of het gemis, het welk de ſchatkist van 't land daar door zoude komen te lijden, niet door een ander middel vergoed zoude kunnen worden? Deze vraag kan alleen beantwoord worden door die geenen, welke daarop eene behoorlijke rekening zouden kunnen maaken. (*a*)

VOORONDERSTELD zijnde, dat zoodaanig eene vermindering in 't algemeen en over 't geheel niet zoude kunnen geſchieden, dan zoude men, in de tweede plaats, kunnen vraagen, of 'er geen ontſlag of vermindering van die lasten zoude kunnen verleend worden ten behoeve der geenen, bij voorbeeld, die tot de fabrieken en trafieken gebruikt worden. De Diaconien, de Godshuizen, de Gasthuizen, en andere Stichtingen genieten vrijdom van accijnſen en lasten; zoude het onmogelijk zijn een middel uit te denken, om de arbeidslieden, die tot de manufactuuren worden gebruikt, eenen diergelijken vrijdom te doen genieten? Zoude men in de ſteden geen ſchikkingen kunnen maaken, bekwaam om den arbeidslieden gelegenheid te verſchaffen, van zich van

(*a*) Zie hier over de Verhandeling van den Heer VAN DEN HEUVEL, bl. 79. en volg.

van het noodige te voorzien, zonder belasting te betaalen? Men ſtaat den beſtierderen der armen-goederen toe, magazijnen aan te leggen, eene bakkerij, bij voorbeeld, te hebben, waar de armen brood komen haalen; turfſchuuren, waar de armen zich van turf voorzien, waarvan de impost niet is betaald, enz. Zoude men op dezelfde wijze, ten behoeve der fabrieken, geene diergelijke plaatſen kunnen hebben, daar het volk in de fabrieken gebruikt wordende, brood, turf, hout, boter, kaas, bier, enz. tot eenen maatigen prijs konde bekomen? Dusdaanig eene ſchikking ſchijnt aan geen grooter zwaarigheid onderhevig te zijn, dan die om den armen gelegenheid te geeven zich van brood en turf te voorzien, zonder 'er iets voor te betaalen. De Algemeene Staaten hebben der ſcheepvaart verſcheide vrijdommen verleend, in het bijzonder ten behoeve van de Walvischvangst in Groenland en in de Straat Davis; de Staaten van Holland hebben dikwijls (gelijk men zien kan uit de lijst hier boven bladz. 388 en volg. opgegeeven) eene vermindering van rechten of accijnzen verleend, ten behoeve der fabrieken; bij voorbeeld, op koolen, turf enz. zoude het meer zwaarigheid of moeielijkheid in hebben eenen algemeenen vrijdom te vergunnen bepaaldelijk aan de arbeidslieden, die in de fabrieken worden gebruikt?

DEZE vrijdom zoude zekerlijk den Staat alle de inkomſten, welken dezelve uit de impoſitien op het voedſel, hetwelk het arbeidsvolk niet ontbeeren kan, geniet, doen verliezen. Maar zoude dit verlies niet worden vergoed door een grooter voordeel? Hoe veele arbeidslieden, die in de fabrieken arbeiden, zijn 'er tegenwoordig, welke, bij gebrek van werk, geheel of ten deele tot last van den Staat komen? Hoe veele lieden zijn 'er niet, welker ar-

moe-

moede aan de algemeene kas duurder komt te ſtaan dan deze vrijdom zoude bedraagen.

HET zoude mogelijk niet eens noodig zijn den vrijdom in 't geheel te verleenen. Vooronderſtel eens, dat die op de helft gebragt werd, en dat die vermindering gelegenheid gaf, dat 'er twee maal meer volks aan 't werk kwam; wat zoude 'er de Staat niet bij winnen, eensdeels door de verdere verteeringen van die arbeidslieden, andersdeels door den aanwas van werk en ommegang, die 'er in 't algemeen uit zouden voortſpruiten? Het is waar; dat het gebruik der aardappelen den gemeenen man grootelijks in zijn noodwendig voedſel te ſtade komt, gelijk de Heer VAN DEN HEUVEL zeer wel aanmerkt (*a*): doch dit is, zoo 't mij voorkomt, niet genoeg. Gelijk het volk zich tegenwoordig meest-al geneert met aardappelen; zoo gebruikte het te vooren veel grutten, en deze waaren zijn altijd weinig belast geweest. Evenwel, hoe zeer het arbeids-volk zich met aardappelen mag voeden; heeft het ook van tijd tot tijd boter, kaas; en bier noodig, het heeft brood van doen. Het is daar bij zeker, dat, niet tegenſtaande het menigvuldig gebruik van aardappelen, onze arbeidsloonen nog vrij hooger zijn dan die van de andere natien, gelijk het te zien is uit de Aanmerkingen der kooplieden, van welken wij te voren (bladz. 399.) geſprooken hebben; (*b*) en het is niet minder zeker; dat de leevensmiddelen bij ons, ſedert eenige jaaren, duurder zijn geworden, waaruit dan noodwendig moet volgen, dat de arbeidsluiden moeielijker aan den kost kunnen komen. Hoe duur is tegenwoordig, terwijl ik dit ſchrijf, het ſpek niet? Laat ik 'er eene

(*a*) L. c. bladz. 64 en 65.
(*b*) Zie Bijlaage D.

eene andere overweeging bijvoegen: het is niet genoeg, dat het arbeids-volk bewaard blijve voor honger en dorst, en dat het zich met aardappelen kan voeden. Wanneer het in Braband bij de aardappelen een ſtuk ſpek zal kunnen genieten, zal het onze oorden verlaaten. Het werkvolk moet door eene betere en aangenaamer leevenswijze dan het elders vindt hier gelokt worden. Het goedkoop leeven is daar toe de eerſte grond.

Wij hebben reeds gewag gemaakt van middelen, welke 'er mogelijk zouden kunnen worden ingevoerd, om het gemis, het welk de ſchatkist van 't land zoude komen te lijden door de gunſten, welke ten behoeve der fabrieken en trafieken beweezen zouden worden, te vergoeden. Sedert dertig jaaren zijn de aardappelen zoo algemeen in gebruik gekomen, dat de rijkſte lieden dezelven op hunne tafel hebben. Deze vrucht is voorts eene ſpijs voor de dienstboden, welke, in het algemeen geſprooken, dezelven boven alle andere ſpijze verkiezen: zoude dit gebruik niet, voor de gegoede lieden, onder eenige belasting kunnen gelegd worden, de minder gegoede daar van verſchoond blijvende.

Wij hebben tot dus verre geredeneerd op de mogelijkheid, dat de impoſitien op de noodwendigſte leevensmiddelen zouden kunnen worden verminderd, zoo niet in 't geheel, ten minſte ten behoeve der manufactuuren en trafieken. Maar genomen eens, dat dit ondoenlijk zij, wat 'er ook de reden van moge weezen, dan zoude men hier dit Voorſtel kunnen opgeeven: *een middel te vinden, om de hooge arbeidsloonen te verminderen, zonder dat de Staat verandering in de rechten op de eetwaaren maake.*

De Heer van den Heuvel ſpreekt van een premie door de Diakonien en Aalmoeſeniers-kamers te belooven aan Fabrikeurs voor de huisgezinnen,

die

die zij in 't werk zouden houden; zoude men, bij voorbeeld, niet eene belooning kunnen toeſtaan aan ieder man of vrouw, die voor de fabrieken arbeiden, naar maate van het werk, het welk zij zouden hebben afgedaan, of van den arbeid, welken zij zouden hebben verricht. Eene aanmoediging aan de fabrieken moet niet vreemder voorkomen, dan belooningen, welke worden toegeſtaan ten behoeve der ſcheepvaart en viſcherij. De ſcheepsbouw, eene der voornaamſte fabrieken van ons land, welke meer en meer vervalt, en middelijk ook de koophandel zouden daar door bevorderd worden. De belooning zoude meer of min kunnen zijn naar maate van 't werk, en van het loon: 'er zoude zelfs eene bedreiging bij kunnen gevoegd worden, van de belooning te zullen verliezen, in geval van klagte des Fabrikeurs over kwaad gedrag, over kwaad werk of onleerzaamheid. De belooningen zouden den Fabrikeurs kunnen worden ter hand geſteld, ten einde de werklieden dezelven, bij de betaaling van hun werkloon, van de Fabrikeurs zelven zouden kunnen ontvangen.

Wij zullen niet beſliſſen, of dit middel uitvoerlijk is of niet, maar zie hier het nut, het welk 'er, naar onze gedagten, uit zoude voortſpruiten. 1.) Zoude het veel toebrengen om het volk naarſtig te maaken: de zucht tot winst zoude het naar de belooning doen ſtaan, en de belooning zoude het tot den arbeid opwakkeren. 2.) Zoude het een voordeel voor den Fabrikeur zijn, welke door middel dezer belooning gemakkelijker arbeiders tot een maatiger prijs zoude vinden. Men ſtelle het dagloon van een arbeidsman op 10 ſt.: drie dagen werkende zal hij dertig ſtuivers ontvangen; maar genomen, dat een Fabrikeur, een vijfde minder aan loon betaalende, hem als dan zes dagen werks,

kan geeven, en dat de twee ſtuivers aan den arbeidsman bij wijze van *gratificatie* gegeeven worden, zoo zal hij in de zes dagen drie guldens winnen; de Fabrikeur zal 20 ten honderd aan arbeidsloon minder betaalen, en de armkas van een behoeftigen ontlast raaken; maar zoo het arbeids-volk maar tot een vijfde gedeelte daar door vermeerdert, zal 'er 's lands kaſſe merkelijk bij winnen. Om den invloed, welken dit op de fabrieken zoude hebben, te beſeffen, heeft men ſlechts eene uitrekening te maaken van 't een of 't ander ſtuk goed.

Laat een ſtuk $\frac{5}{4}$ laken van 39 a 40 ellen eens komen te ſtaan aan arbeidsloon *f* 80 : - : - en dat de verdere onkosten, zoo tot de ruwe ſtoffe, als verwen, en anderszins bedraagen *f* 90 : - : - dan zal het ſtuk laken aan den Fabrikeur kosten *f* 170 : - : - Geſteld nu, dat een Fabrikeur voor zijn arbeid, het geven van crediet, het gevaar van wanbetaaling, op zijne fabriek 15 perc. winst moet rekenen, en dit is zekerlijk over 't geheel genomen niet te veel, zoo zal hij het ſtuk laken aan de winkels moeten ſtellen *f* 195 : 10 : - De winkelier, die het uitſlijt, moet insgelijks zijne winst hebben, welke doorgaande op 20 perc. gerekend mag worden, zoo dat het ſtuk laken voor *f* 234 : 12 : - uitgeſleeten zal, worden; dat is tegen *f* 7 : 5 : - de el. Genomen nu, dat 'er in plaats van *f* 80 : - : - *f* 60 : - : - aan arbeidsloon betaald worden, dan zal het ſtuk laken aan den fabrikeur komen te ſtaan *f* 150 : - : -, die het voor *f* 172 : 10 : - zal kunnen verkoopen aan de winkels, die het wederom voor *f* 207 : - : -, dat is, 5 gl. 3 ſt. 8 p. de el, zullen kunnen geeven; zoo dat een vierde arbeidsloon minder op een ſtuk laken een onderſcheid zal maaken van 13 ſtuivers 8 penn. op de el; en ik behoef niet te zeggen, wat zulk een verſchil in den verkoop uitwerkt.

Wij moeten omtrent de fabrieken nog aanmerken, dat haare winſten niet beſtaan in een ſpoedigen omloop van penningen, gelijk in den koophandel veelal geſchiedt. Alle fabrieken hebben, om zoo te ſpreeken, drie kapitaalen noodig, om de zaaken gaande te houden. Een kapitaal om een magazijn aan te leggen en vol te houden, een in uitſtaande inſchulden, een om de dagelijkſche betaalingen te doen, twaalf of achttien maanden lang. Het is waar, dat de Fabrikeurs op korter of langer dag van drie, en zes maanden enz. verkoopen; anderen doen verzendingen voor hunne eigen rekening, waarvan de betaalingen dikwijls vrij lang na de twaalf maanden geſchieden; en zelfs nog wel in koopmanſchappen, die de Fabrikeur in betaaling aanneemt. Wij hebben een middelweg genomen om alle bijzonderheden te vermijden.

Om onze berekening op eene kas van gratificatie toe te paſſen, zoo laaten wij onderſtellen, dat 'er in eene ſtad als Leyden, Delft of Haarlem 10,000 arbeidslieden, zoo mannen, vrouwen als kinderen zijn, die tot de fabrieken zouden kunnen worden gebruikt; en dat de een door den ander weekelijks dertig ſtuivers zoude kunnen winnen. Voorts, dat 'er eene belooning van tien ſtuivers werd toegeſtaan; dit zoude eene uitgaaf van *f* 5000 : - : - 's weeks, en van *f* 260,000 : - : - 's jaars, voor de algemeene kas uitmaaken. Deze arbeidslieden zouden weekelijks *f* 20,000 : - : - en gevolgelijk jaarlijks *f* 1,040,000 : - : - verteeren. De Schrijver van de *Aanwijzing der heilſaame Gronden* ſtelt, dat twee zevende deelen van de arbeidsloonen aan impoſitien gaan. Hij ſchreef dit in den jaare 1664. Ik zal mij dan, zoo ik vertrouw, niet misrekenen, indien ik het geen van de arbeidsloonen aan impoſitien gaat op een derde ſtel, of-

ſchoon 'er veel aardappelen gegeeten worden. Derhalven zoude van de *f* 1,040,000 : - : - het derde deel, d. i. *f* 346,666 : - : - weder in de algemeene kas komen. Dus zoude de Staat 'er nog eene ſomme van *f* 86,666 : - : - bij winnen, daar de arm-kaſſen, en andere onkosten tot het onderhoud der armen noodig, veel grooter ſommen beloopen dan de Staat tegenwoordig trekt uit het geen de behoeftigen opbrengen; door het aandeel, 't welk zij in de accijnzen draagen.

Wij hebben onze berekening gehaald uit de lakenfabriek, om dat men 'er zich gewoonelijk van bedient, wanneer men in het algemeen van het verval der manufactuuren ſpreekt, en van de middelen, om dezelven weder te doen bloeien: wij zullen 'er eene andere bijvoegen, genomen uit een tak van koophandel en fabriek, die ſlechts ſedert twee of drie eeuwen is opgekomen, en zoo uitgeſtrekt is geworden, dat dezelve tegenwoordig een der voornaamſte takken van Europa's handel uitmaakt. Wij bedoelen de Drukkunst en Boekhandel. Zie hier wat de Schrijver van een werk, 't welk voor tien jaaren in 't licht is gekomen, 'er van zegt (*a*).

„ Van alle de takken van Europa's koophandel, „ is deze misſchien de allergewichtigſte, indien „ men acht geeft op de vorderingen der menſche„ lijke kundigheden, en op die der nuttigſte en „ noodzaakelijkſte kunſten, welke men aan de„ zelve verſchuldigd is; op de aangenaamheden „ welken 'er de ſamenleeving en zelfs het eenzaam „ leeven uit trekt, en eindelijk op den invloed, wel„ ken dezelve op de begrippen, de gedachten, en „ dus op de zeden der menſchen heeft. En welke „ voordeelen zijn alle andere takken van koop„ han-

(*a*) *Interets des Nations de l'Europe* T. I. p. 428.

„ handel aan denzelven niet verſchuldigd! Waarom
„ is het ons niet gegeeven aan dien handel paalen
„ te ſtellen, ten einde wij denzelven niet dan aan
„ den besten kant mogten beſchouwen, en ons al-
„ leenlijk verheugen over het nut, het welk het
„ menschdom 'er van geniet!

„ De Boekhandel ſtrekt tot ſteun aan verſchei-
„ den fabrieken, die haar beſtaan en voorſpoed aan
„ denzelven dank moeten weeten; inzonderheid
„ aan de papiermaakerij, welke ten aanzien der
„ voordeelen, die 'er uit voortvloeien, des te dier-
„ baarder is, dewijl dezelve uit eene verachtelijke
„ ſtoffe word gehaald. De koophandel zet alles,
„ waar dezelve eene waardij aan weet te gee-
„ ven, aanzien bij. Dus heeft de kunst om papier
„ te maaken van het oude linnen, waaruit het
„ bereid wordt, bekend onder den naam van
„ *lompen*, en 't welk men eertijds wegwierp, eene
„ kostbaare koopmanſchap gemaakt, waar van de
„ uitvoer tegenwoordig op de allerſtrengſte ſtraf-
„ fen in alle Staaten, waarin papiermaakerijen zijn,
„ is verbooden.

„ Het boekbinden, plaatſnijden, en boekdruk-
„ ken zouden niet beſtaan, zonder den boekhan-
„ del; en de drukkunst brengt de vruchten des
„ menſchelijken vernufts niet in wandeling, dan
„ door hulp der lettergieterijen, daar de boekdruk-
„ kunst zich alleenlijk bepaalt tot het gebruiken
„ van letteren.

„ De lettergieterijen, welke zich van lood en
„ antimonie bedienen, beſtaan uit twee kunſten:
„ te weeten die van letters te ſnijden, en die van
„ letters te gieten. Weinige lieden hebben acht
„ geſlagen op het geen men aan de ſnijkunst van
„ letters verſchuldigd is, wanneer zij de ſchoonheid
„ van den druk van ſommige werken met verwonde-

„ ring beſchouwden. Men heeft loftuitingen aan
„ de Plantijns, aan de Etiennes, aan de Elzeviers
„ gegeeven, welke den Lettergieteren eigenlijk
„ toekwamen. De Drukkunst is aan groote zwaa-
„ righeden onderhevig, maar derzelver volmaakt-
„ heid hangt voornaamelijk van die der letteren
„ af. Eerst onlangs heeft men beginnen te zien,
„ dat den Lettergieters ten minſte een deel toe-
„ komt der loftuitingen, die men den Drukkers
„ geeft. De kunst op zich zelve is in de *Dictio-*
„ *naire Encyclopédique* beſchreeven, maar zij is 'er
„ niet als een voorwerp van koophandel gade ge-
„ ſlagen. Het heeft een oneindigen arbeid ge-
„ kost eer men de drukkonst tot die volmaaktheid
„ heeft gebragt, waar toe zij thans gereezen is.
„ Al wat de eene mensch aan den anderen tot
„ nut of vermaak kan toebrengen, levert ſtoffe uit
„ voor den koophandel. Op dien voet beſchou-
„ wen wij hier alle de werkingen van den geest,
„ als eerſte ſtoffen van eene der aanzienlijkſte ma-
„ nufactuuren, daar de kunst en ſchranderheid een
„ zeer gewichtig voorwerp van uitvoer van hebben
„ weeten te maaken: zoodaanig, dat alle de aan-
„ moedigingen aan Akademien en Geleerden gegee-
„ ven, mitsgaders het onderwijs en de tijdkorting
„ teffens tot nut des koophandels keeren, terwijl
„ 'er de koophandel het nut van uitbreidt. Indien
„ men de voordeelen der drukkunst, van het let-
„ tergieten, van het plaatſnijden, van het perga-
„ ment bereiden, en vooral van 't papiermaaken
„ beſchouwt, zoo zal men moeten toeſtaan, dat
„ allerlei ſoort van Schrijvers onbedenkelijk veel
„ tot den koophandel toebrengen, en dat zij in
„ den Staat het fonds van een zeer rijken tak van
„ koophandel uitmaaken."

Het geen de franſche Schrijver hier zegt is bui-

ten

ten tegenſpraak. Hoe ſlecht en godloos de boeken mogen zijn, maaken zij voorwerpen van koophandel, en vermeerderen dien. Maar, wanneer de drukkunst en boekneering op dien voet gedreeven worden als wij die thans zien, dan zoudenwe wel mogen wenſchen, dat 'er nimmer de koophandel mede verrijkt was geworden. Wij hebben te vooren doen zien (*a*), waar in onze boekneering beſtaan heeft. Het geen de franſche Schrijver van derzelver nuttigheid zegt, moet ook enkelijk op zulk een koophandel in boeken toegepast worden. Al het overige is onkruid, benadeelt de zeden, den godsdienst, den koophandel zelve, die overlaaden door moerasſig ſlijk van al het ſtinkend vuil, 't welk de drukperſſe afgeeft, geen kans meer heeft om goede vruchten te draagen.

VERSCHEIDEN oorzaaken hebben onzen hollandſchen boekhandel tot dat toppunt gebragt, waarop die geweest is. 1. De menigte van Geleerden, welken in Holland gewoond en der geleerde wereld eere toegebragt hebben. 2. De goed koop van 't papier. 3. De fraaiheid onzer drukletteren. 4. Onze oplettenheid, om fraai te drukken. 5. De maatige prijs, voor welken wij onze drukken konden leveren. 6. De vrijheid der drukpers. Dit laatſte heeft vooral veel toegebragt, om den boekhandel in Holland te doen bloeien. Doch van alle die opgenoemde voordeelen is ons niets overgebleeven dan losbandigheid in de plaats van *vrijheid*, en al het andere is weg. Men heeft elders zoo goed papier en beter koop als bij ons; men drukt elders zoo goed en beter koop als bij ons; men ſnijdt elders letters en giet zoo goed en beter koop als bij ons; en het mag bij ons van prul- en ſchotſchrijveren overvloeien, maar onze hol-

(*a*) D. II. bladz. 325.

hollandſche boekhandel lijdt geen laſt aan overvloed van geleerde werken, offchoon 'er zijn, die de eer van onze Natie in dit opzigt nog ophouden.

WAT moet gedaan worden om den boekhandel wat ruimte te geeven? Het zelfde, dat men ten aanzien van andere fabriekenin 't werk zoude ſtellen. Wan neer de arbeidsloonen minder zullen zijn, zullenwe boven andere natien den voorrang hebben, om onze zuinigheid, zinlijkheid, en netheid in 't drukken: dit voordeel zal zich niet aanſtonds openbaaren, de tijd zal het moeten voortbrengen. Zie hier eene berekening, zoo als ik omtrent de lakenfabriek gemaakt heb. Vooronderſteld zijnde, dat door het een of ander middel de papiermaakerijen den prijs van het papier op 20 ten honderd minder konden ſtellen, en dat men het drukken mede 20 ten honderd minder konde doen, dan tegenwoordig; een boek van twintig bladen, groot *duodecimo*, waar van de onkosten voor elf honderd exemplaaren vier honderd veertig guldens zouden hebben bedraagen, zoude als dan ſlechts op 352 guldens komen, en ieder exemplaar omtrent zes ſtuivers en zes penn. in plaats van agt ſtuivers, kosten. Zie hier nu, wat 'er het gevolg van zoude zijn. De aart van de Boeknegotie vereischt, dat het geen 6 ſt. 6 p. in druk kost, tegen 16 ſt., meer of min, ter ſleet verkocht worde, zoo uit hoofde van de winst, die men aan de ſlijters moet geeven, als om het buitengewoone rabat, het welk men aan de geenen, die een getal exemplaaren te gelijk neemen, moet toeſtaan; en voorts uit hoofde van het gevaar, 't welk men loopt, of het boek wel zal opneemen; van de noodzaakelijkheid, om het bij ruiling onder den man te brengen, en van den tijd, welke 'er gewoonelijk moet verloopen, eer men een druk heeft uitverkocht. Indien derhalve een werk, 't welk 352 gulden in druk

kost

kost, 16 ſt. voor ieder exemplaar, moet gelden, zoo moet de prijs naar evenredigheid worden verhoogd, indien het drukken op 440 guldens komt te ſtaan. Dus zal ieder exemplaar, in plaats van zestien, twintig ſtuivers moeten kosten; en het verſchil van een werk van vijf deelen in twaalven zal een gulden bedraagen. Dus maakt het verſchil van 1 ſtuiver 10 penn. op het arbeidsloon voor een exemplaar, een verſchil van vier ſtuivers in het uitverkoopen. Ik heb nooit iemand gevonden, die het verſchil der arbeidsloonen en ruwe ſtoffen onder dit oogpunt beſchouwd heeft, en het verbaazend nadeel, het welk de hooge arbeidsloonen en hooge prijzen van 't geen tot de fabrieken vereischt word, hoe gering het ook moge ſchijne, veroorzaaken kan: echter kan het verval eener fabriek 'er uit volgen, door de verhooging, welke zij moeten te weeg brengen in het uitverkoopen bij het ſtuk: en indien men ſlechts de aanmerking, welke wij zoo even maakten, met een weinig aandacht overweegt, zoo twijfelen wij niet, of men zal ten volle overtuigd zijn, dat alle middelen, welken men in het werk zal willen ſtellen, om de fabrieken weder te doen bloeien, het bedoelde oogmerk niet zullen bereiken, zoo lange men geen middel zal vinden, om de lieden, die tot den arbeid der fabrieken worden gebruikt, beter koop te doen leeven.

MEN zal misſchien begrijpen, dat het vergunnen van vrijdom, of het oprichten eener kas van gratificatie ten behoeve der arbeidslieden, een voordeel zoude zijn voor de binnenſteden, tot nadeel der zeeplaatſen. Doch men dient hier de gelegenheid onzer ſteden, met betrekking tot elkanderen, in aanmerking te neemen. Hebben de koopſteden als Amſterdam, Rotterdam, en die, welken

ge-

gelegen liggen voor de zeevaart, geen blijkbaar voordeel op die, welke niet in het zelfde geval zijn? Vordert de billijkheid in allerlei maatſchappijen niet, dat hij, die het voordeel heeft van 'er de meeſte vrucht uit te kunnen trekken, het meest in haare lasten draage? Word deze regel wel naauwkeurig in acht genomen, wanneer de inwooners eener binnenſtad, dezelfde rechten op de eetwaaren aan 't land betaalen, als die der zeeſteden? Zoude het met de billijkheid ſtrijden, dat men, bij wijze van vergoeding, eenig voordeel aan de binneſteden toeſtond, om het geen de zeeſteden op haar vooruit hebben op te weegen? De binnenſteden trekken zekerlijk geen of ten minſte zeer weinig nut uit de gunstbewijzen, welken men der ſcheepvaart en den handel toeſtaat. Vordert dan de billijkheid niet, dat men iet voor dezelven doe, of dat men zulks ten minſte beproeve? Ook kan men niet zeggen, dat dit tot nadeel der zeeſteden zoude ſtrekken: want indien de fabrieken begunſtigd werden, zoude de algemeene handel 'er voordeel uit trekken. Indien men de manufactuuren tot een beter koop prijs konde leveren, dan de Engelſchen en andere mededingende natien doen, zoude onze koophandel tegen geene mededinging hebben te worſtelen, welke denzelven tegenwoordig meer en meer doet vervallen. Alle zaaken voor het overige gelijk zijnde, is het nutter voor onzen koophandel de binnenlandſche fabrieken te zien bloeien, dan buitenlandſche te gebruiken: wanneer, bij voorbeeld, uit eene ſtad als Leyden of Delft duizend gulden aan 's lands kaſſe komen, wat kan het Amſterdam of Rotterdam verſchillen of 'er die door tien of door honderd worden toegebragt. En vooronderſteld zijnde, dat het arbeidsvolk, door 't meerder toeneemen der fabrieken en

tra-

trafieken, in de binnenſteden vermeerderde, dan zouden dezelve daar door eerder meer dan min aan 's lands kasſe toebrengen, en derhalven zouden de buitenſteden daar eerder voordeel dan nadeel bij hebben, om niet te zeggen, dat de fabrieken en trafieken der zeeſteden met dezelfde gunst begiftigd zouden worden.

Men heeft, om de ſteden te begunſtigen, het aanleggen van verſcheiden neeringen aan het platte land onttrokken of ontzegd. Men heeft 'er ten tijde der Graaven reden toe gehad; en nog ſchijnt 'er bij de ſteden eene huiverigheid te zijn overgebleeven, om van die maatregelen meer of min af te wijken. Zoo 't mij voorkomt, worden zij 'er thans meer door benadeeld dan bevoordeeld. Men mag daar tegen gerust verzekeren, dat het verval der binnenſteden allengskens het verderf der zeeſteden na zich zal ſleepen. Dit is eene waarheid, van welke de voorbeelden in de Historien vrij menigvuldig zijn.

De Heer van den Heuvel, wien wij met bijzonder genoegen aanhaalen, niet zoo zeer omdat deszelfs Verhandeling door de Hollandſche Maatſchappij der Weetenſchappen te Haarlem is gekroond, als om den welmeenenden ijver voor het algemeen welzijn, welke 'er in doorſtraalt, de Heer van den Heuvel meent, dat men wel zoude doen, indien men, om de fabrieken weder te doen bloeien, of ten minſte om dezelven aan te moedigen, 'er ten platten lande aanleide. Ik geloof het ook, ten minſte, dat men de ingezetenen der ſteden niet zoude moeten verhinderen, om buiten de ſtad werkplaatſen aan te leggen. Zoodra het niet mogelijk is de fabrieken in de ſteden ſtaande te houden, en de ſteden niet willen gedoogen, dat men 'er in haare nabuurſchap aanlegge, zoo verliezen zij, buiten het voordeel, om

bin-

binnen haare muuren huisgezinnen te trekken, welke zich daar zouden kunnen ter nederzetten, ook nog dat voordeel, het welk zij zouden kunnen trekken, uit het vertier, het welk de huisgezinnen, die in de fabrieken in haare nabuurſchap zouden arbeiden, noodzaakelijk bij haar zouden te weeg brengen. Het is zeer waarſchijnelijk, dat de fabrieken ten platten lande, wel verre van de ſteden te ontvolken, dienen zouden om dezelven te bevolken. Men kan zulks zien aan Londen. Nooit zoude deze ſtad geweest zijn, het geene zij nu is, indien men het oprichten van fabrieken enz. in derzelver nabuurſchap belet had. Onze ſteden verliezen door 't begrip, waaraan zij al te vast verknocht ſchijnen te weezen, teffens de bronnen, die zij in haaren ſchoot hebben, en die, welken het land haar konde bezorgen. Men kan 'er nog bij aanmerken, dat de ſteden, welke heerlijkheden en dorpen in eigendom hebben, minder zwaarigheid behoorden te maaken in het toeſtaan, dat in dezelven fabrieken en trafieken werden aangelegd: derzelver welvaart zoude die der ſteden merkelijk doen toeneemen.

Wanneer men de fabrieken ziet vervallen in een land, waarin men dezelven heeft zien bloeien, zoo word men ongevoelig gelokt tot het begrip, dat dit verval eeniglijk moet werden toegeſchreeven aan de poogingen, welken de buitenlanders in het werk ſtellen, om dezelven bij hen te trekken; aan de voorkeur, welke de winkeliers of uitſlijters aan vreemden geeven, en aan de greetigheid, waarmede het Gemeen gewoonelijk al wat van buiten 's lands komt aanneemt; en van dit begrip valt men op de gedachten om vreemde manufactuuren te verbieden, en op alle die dwangmiddelen, welken men gaarne in het werk zag ſtel-

ſtellen, om het invoeren en verkoopen van buitenlandſche manufactuuren te beletten. De Heer VAN DEN HEUVEL ſtelt 'er verſcheiden voor: hij meent, dat de begeerlijkheid en winzucht der kooplieden, die liever buitenlandſche dan inlandſche manufactuuren verkoopen (*a*), beteugeld zouden moeten worden; dat men zoude moeten beletten, dat de ingezetenen buitenlandſche manufactuuren droegen, en dat men dezelven noodzaakte alleen inlandſche te draagen; (*b*) dat men rechten leide op 't draagen van buitenlandſche manufactuuren (*c*), dat men verbood eenige vreemde manufactuuren in de Volkplantingen van het Gemeenebest te verkoopen. Buiten de redenen, welken de amſterdamſche en rotterdamſche kooplieden hebben bij gebragt over het gevaar, het welk 'er gelegen is in het verbieden der buitenlandſche manufactuuren, en de zwaarigheid, die het in heeft dezelven met inkomende rechten te belasten, kunnen wij niet voorbijgaan op de onderſcheiden middelen, welken de Heer VAN DEN HEUVEL, wiens goede oogmerken en ijver ik den hoogſten lof niet zal weigeren, voorſtelt; aan te merken, 1. dat in het algemeen de deugd zich door geene dwangmiddelen laat ter oefeninge bedwingen: 2. Dat het gebruik, het welk hij wil, dat de Staaten maaken van hunne opperſte magt, wat te veel naar willekeurigheid ſchijnt te ſmaaken: 3. dat de verſchillende aart en natuur, zoo wel van landen en volken als van wetten en zeden, weinig toelaaten, dat men het geen elders geſchiedt, overbrenge tot het geen in 't vaderderland moest gedaan worden. In Engeland maakt de regeering gebruik van de aangeboren geaartheid der En-

(*a*) *Antwoord over de grond.* p. 54. en volg.
(*b*) Ibid. en volg.
(*c*) *Tot aangeh. pl.* bladz. 60. en volg.

Engelſchen, welke natuurlijke vijanden zijn van al het geen van buiten 's lands komt. Dus houdt het een Engelschman voor geen inbreuk op zijne vrijheid, indien de rechten op de buitenlandſche koopmanſchappen of voortbrengſelen hem van derzelver genot en bezit berooven. Hij houdt dezelven voor iet overtolligs, het welk een Engelschman kan, en de Natie moet ontbeeren. De kracht des engelſchen koophandels rust ook niet gelijk die van den onzen *op het haalen en brengen omme ende wederomme.* In Holland is het anders geſteld. 4. Dat de dwangmiddelen in 't ſtuk van handel altijd nadeelig en gevaarlijk zijn (*a*). 5. Dat alle zaaken moeten worden beſchouwd en behandeld volgens haare grondbeginſelen. Het doelwit des koophandels is winst: indien men wil, dat een koopman zich in de zaaken zijns koophandels gedraage uit liefde tot het vaderland, roem, weldaadigheid, of eenig ander zedelijk grondbeginſel, dan begeert men iet, dat tegen den grond, op welken de koophandel gebouwd is, en ſtaan moet, aanloopt; het zoude even zoo veel zijn als of men begeerde, dat een bouwmeeſter, om deze of gene reden, een gebouw zoude aanleggen op grondſlagen, welke hetzelve niet kunnen draagen. 6. Dat de winkelier of uitſlijter uit den aart zijns handels verplicht is, zijne koopmanſchappen en waaren daarvan daan te haalen, waar hij dezelven best koop kan inkoopen; zonder eenige voorkeur aan de eene plaats boven de andere, waar hij dezelven bekomen kan, te geeven. Indien men hem door dwang wil noodzaaken niet dan deze of geene waaren of manufactuuren te verkoopen, zulks is het zelfde, als of men hem beval zijn winkel en pakhuis te ſluiten. Men zoude vooraf de begeerten van het

(*a*) *Aanwijzing van de politieke Gronden.* bladz. 32.

het gemeen moeten beteugelen; of het ten minſte noodzaaken om deszelfs begeerten te bepaalen tot die zaaken, welken men zoude toelaaten te verkoopen. 7. Dat alle kooplieden, alle fabrikeurs, alle winkeliers of uitſlijters dienaars zijn van het *Publiek*: zij moeten zich bijzonderlijk toeleggen, om kennis te hebben van den algemeenen en heerſchenden ſmaak, en trachten dien te voldoen. Hoe zal men dien ſmaak dwingen, welke geduuriglijk verandert, en de nijverheid in eene geduurige beweeging houdt? Bij deze aanmerkingen zullen wij 'er eene over de *Monopolien* voegen.

Men vaart tegen de Monopolien of het opkoopen van waaren uit, om dat men meent, dat een koopman, die zulks doet, om eene grove winst te genieten, een ongeoorloofd gebruik van zijne middelen maakt, ten koſten van het behoeftige gemeen: zonder hier te onderzoeken of de berisping zoo billijk is als dezelve wel ſchijnt te weezen, en of men wel met goed recht eiſchen mag, dat een koopman zijne bekwaamheid en nijverheid beſteede, en zijne middelen waage voor een *Publiek*, het welk zijne eigen behoudenis verwaarloost; en of het niet billijker ware, dat de Overheden in duure tijden van deze opkoopers dat geene kochten, waarmede het volk konde geſpijzigd worden, dan te willen, dat de koopman zijne magazijnen aan de uitgehongerde meenigte ten beste gave; laaten wij, zonder ons met die overweegingen op te houden, ſtellen, dat deze opkoopers, zedelijk geſproken, tegens hunnen plicht zondigen; geeft men wel acht op de heilzaame uitwerking, welke dit kwaad voortbrengt? Hetzelve brengt zoo een groot nut voor het Gemeenebest te weeg, dat men den Staat voor een geduurigen hongersnood zoude bloot ſtellen, indien men onder-

nam hetzelve te beletten. Heeft men in Holland gebrek aan tarwe en rogge gehad, toen men overal van hongersnood geklaagd heeft? Wij hebben 'er in diezelfde tijden aanmerkelijke verzendingen van gedaan, en zijn 'er nooit aan te kort gekomen. Wel is waar, de prijs is 'er van gereezen, doch men heeft geen gevaar geloopen van gebrek te lijden. Verbeeldt men zich, dat de kooplieden, als de waaren laag in prijs zijn, dezelven inkoopen, en die hunne middelen waagen op hoop eener groote winst (welke echter juist niet al te zeker is) dit gevaar zouden willen loopen, indien men ondernam hen in hunne vooruitzigten te belemmeren? Het is bekend, dat onze bodem geen graanen genoeg tot ons voedſel voortbrengt: evenwel is 'er bij ons nooit gebrek aan graan, ofſchoon de uitvoer 'er van volkomen vrij is: wat is hier anders de reden van, dan de vrijheid des koophandels? De vrijheid om in vruchtbaare jaaren voorraad op te leggen, met oogmerk om dien te bewaaren tot min vruchtbaare tijden, welke de opgelegde waaren in prijs doen ſteigeren? de vrijheid van de waaren te mogen opkoopen of eene monopolie te oefenen? Een hollandsch koopman, verzekerd zijnde, dat hij niet in zijne vooruitzigten zal worden geſtoord, en dat hij eene waar bezit, welke men niet kan ontbeeren, zal niet vreezen, om 'er zijn geld aan te beſteeden, in de plaats van het buiten 's lands uit te zetten; hij zal niet vreezen groote magazijnen aan te leggen: hij geeft geduuriglijk acht, hoe de oogst uitvalt; hij ziet in het eene land gebrek, in het andere overvloed ontſtaan: hij wikt en weegt de omſtandigheden, en neemt daar na zijn beſluit: zijne eerſte zorg is, altijd wel gevulde magazijnen te hebben tegen duure tijden. Dus is het ook met verſcheiden andere waa-

waaren gelegen, waarvan wij eene monopolie maaken. Dus verſchaft deze daad, welke, zedelijk beſchouwd zijnde, en te verre gebragt, gelaakt zoude kunnen worden, aan onzen Staat ten aanzien der graanen een zonderling voordeel op alle andere Staaten, te weeten, dat dezelve nooit voor gebrek behoeft te vreezen; en dat, in tijden van gebrek, de prijs der graanen bij ons nooit hooger is dan elders, niet tegenſtaande den uitvoer, die 'er van geſchiedt. Men kan op dit misbruik der vrijheid des koophandels, 't welk der begeerlijkheid der menſchen den vrijen teugel viert, toepaſſen het geen CICERO zegt, bij gelegenheid der vrijheid van het gemeensmanſchap: *ſed bonum quod eſt quæſitum in ea ſine iſto malo non haberemus.* Gij zoudt, zonder dit kwaad, het goede, dat gij 'er ingezocht hebt, niet genieten.

WIJ hebben aangeweezen, welke natuurlijke oorzaaken den graanhandel, den oudſten tak van onzen koophandel na de viſcherij, en een der rijkſten, hebben doen opkomen. De oorzaaken, welken dezen tak hebben doen bloeien, zijn dezelfde gebleeven, en houden dien nog in denzelfden ſtaat. In den beginne is dezelve meer in ons land verſpreid geweest: naderhand heeft hij zich genoegzaam in Amſterdam, en eenige noordhollandſche plaatſen gevestigd. Rotterdam deelt 'er tegenwoordig mede in. Ten aanzien van dezen tak onzes koophandels heeft Holland een voordeel, het welk opmerking verdient.

NIETS kan het voorrecht wegneemen 't welk Holland heeft, van gelegen te zijn tuſſchen het Noorden en Zuiden van Europa, en daarom best geplaatst, om koornſchuuren van graanen uit het Noorden op te richten, ten einde dezelven van pas naar de natien van het Zuiden over te voeren.

Zoo lang deze handel in Holland vrij zal zijn, zoo lang dezelve niet door belastingen gedrukt of belemmerd zal worden, onder voorwendsel, dat men geen monopolien moet toelaaten, kunnen wij nooit dan aan eene zeer geringe mededinging bloot ſtaan, en ſlechts aan zoodanig eene, als wij ten allen tijden van de ſteden van het Noorden hebben ondervonden; en dat alleen om deze reden, dat wij dezelven voorkomen in alle plaatſen, daar gebrek is, en onze waaren verkoopen tot een prijs, welken deze ſteden niet kunnen maaken, om dat wijze in het toevoeren voor zijn. Wij zouden in dien tak alleen te vreezen hebben eene mededinging, welke wij nog niet hebben ondervonden, en waarſchijnelijk nooit zullen ondervinden, naamelijk die der Engelſchen en Franſchen. Deze beiden zouden nog dichter dan wij bij de hand zijn, om de zuidelijke landen, welke onderhevig zijn aan een geduurig of toevallig gebrek van graan, daarvan te voorzien. Maar de redenen, welken hen tot nu toe wederhouden hebben, om zich op dien handel toe te leggen, zullen 'er hen altijd van afhouden. Engeland en Frankrijk zijn landen, in welken men zich op den landbouw toelegt. Die hunner kooplieden, welke zich op den graanhandel toeleggen, behoeven het voorwerp hunnes koophandels buiten hun land niet te gaan zoeken, uitgezonderd in geval van groot gebrek. In vruchtbaare jaaren vullen zij hunne magazijnen zonder buiten hun land te gaan; zij behoeven daar toe geen graanen uit het Noorden te haalen; zij verkoopen de hunne dikwijls zelve aan de Hollanders, wier pakzolders altijd openſtaan om dit gewas tot een laagen prijs te ontvangen. Komt 'er bij de eene of andere dezer natien een onvruchtbaar jaar, en zijn hunne magazijnen der voorgaande

jaa-

jaaren niet in ſtaat om het gebrek te vervullen, zoo voorziet men zich in Holland, en hier verkoopt men ſomtijds aan de andere natien hunne eigen graanen. Dus zullen de franſche en engelſche kooplieden nooit magazijnen van graanen aanleggen, dan uit den overvloed van die, welken hun eigen land in vruchtbaare jaaren oplevert: deze voldoen aan hunne vooruitzigten, en in die jaaren zouden zij de graanen in het Noorden dikwijls even zoo duur als bij hen zelven vinden. Zij zullen nooit graanen naar vreemde landen zenden, dan wanneer het geen tijd meer is om dezelven in het Noorden te gaan haalen. In die buitengewoone gevallen zal men altijd zijne toevlucht neemen tot de hollandſche magazijnen.

INDIEN dwangmiddelen ons land zouden gevaar doen loopen, om den graanhandel, daar het zich meester van heeft weeten te maaken, en welken het eeuwen lang behouden heeft, te verliezen, dezelven zouden een niet minder verdervelijk gevolg na zich ſleepen, ten aanzien onzer Volkplantingen. Men moet nooit zich van geweld of ſtrafdreigende wetten bedienen, om onze Volkplantingen te noodzaaken, geen andere dan inlandſche manufactuuren te gebruiken: deze middelen kunnen met een goed oogmerk voorgeſteld worden, maar zij zullen 'er nooit aan voldoen. Onze Volkplantingen hebben mededingſters aan de Volkplantingen van alle andere natien: indien men door eenigen dwang, door eenig recht (het is even veel van welk een aart het zij) de ingezetenen onzer Volkplantingen noodzaakt grooter kosten te maaken dan die der engelſche, franſche, en andere vreemde Volkplantingen doen, zoo is het met onze Volkplantingen gedaan. Zij zullen ondergaan, zonder dat zich een vijand

de moeite geeve, haar te komen plonderen. De eerſte zorg, welke eene natie, die Volkplantingen heeft, moet draagen, is de ingezetenen derzelven van hunne noodwendigheden te voorzien, zoo goedkoop eenigzins mogelijk is; zonder aanſchouwing van plaats, van waar men het geen men hun bezorgt haalt. Zoo dra men dezen eerſten regel laat vaaren, valt 'er niets meer te doen.

DEZELFDE reden laat niet toe, dat men eene Maatſchappij dwinge, om zich van inlandſche manufactuuren tot derzelver handel te voorzien. Zoude men de Aſiatiſche volken willen dwingen, om, bij voorbeeld, de voorkeur te geeven aan de Haarlemſche ſtoffen boven de Lyonſche, aan de Leidſche lakenen boven die van Abbeville? De deugd en goedkoop prijs der koopmanſchap zijn de eenige beweegredenen, welke een kooper tot het koopen derzelven doen beſluiten in alle de deelen der wereld. Door deze twee beweegredenen moet men dezelven tot zich trekken en doen koopen.

INDIEN wij zoo ſterk aandringen op de vrijheid des koophandels, en de nadeelen, welke uit de dwangmiddelen voortſpruiten, in het breede voordraagen, zoo geſchiedt zulks niet, om dat wij van gedachten zijn, dat men in het geheel geen gebruik moet maaken van middelen, welke der vrijheid van de ingezetenen meer of min paalen kunnen ſtellen: wanneer men van eene Maatſchappij ſpreekt, zoo ſpreekt men van lieden, welke om een gemeen welzijn en belang afgezien hebben van een gedeelte der vrijheid, die zij buiten dat zouden hebben gehad De burgerlijke Maatſchappij voorondерſtelt insgelijks eene goedkeuring der middelen, die het welzijn van den Staat bevorderen, welke eenigerwijze de natuurlijke vrijheid beſnoeien: men benadeelt de burgerlijke vrijheid niet, wan-

wanneer men om de fondſen, welke 'er ter beveiliging van den Staat noodig zijn, te vinden, ſlechts eene belasting legt op het gebruiken van iets het geen men kan ontbeeren. Om deze reden zijn de belastingen op al het geen tot pracht, weelde en overdaad dient, de minstbezwaarende; en die, welke op onverſchillige zaaken gelegd worden, hebben nooit het volk doen klaagen. Indien 'er zoo veele arme en behoeftige lieden uit liefdaadige ſtichtingen en de armen-kas worden onderhouden; zoude men dan de burgerlijke vrijheid benadeelen, indien men eene wet maakte, welke de armenbezorgers en beſtierders der Godshuizen verplichtte, tot de kleeding en behoeften der armen en behoeftigen, geene andere waaren dan van binnenlandſche fabrieken te gebruiken? Hier zoude ik het met den Heer VAN DEN HEUVEL eens zijn. Men zoude, wel is waar, meerder daar voor moeten betaalen dan men tegenwoordig doet; maar zoude het vertier van die waaren, 't welk daar door zoude geſchieden, geen gelegenheid geeven, om arme lieden aan werk te helpen, en dus derzelver getal te verminderen? Dezelfde wet zoude den Voogden die zelfde verplichting kunnen opleggen ten aanzien hunner onmondigen. De Armen zouden niet kunnen klaagen dat men hen in hunne vrijheid verkortte, dewijl zij alles wat zij krijgen alleen uit hoofde van liefdaadigheid krijgen: de onmondigen zouden 'er niet over kunnen klaagen; aangezien zij voor hunne meerderjaarigheid ten dezen aanzien geen wil hebben: de wet zou niet anders doen dan de magt der Voogden te bepaalen.

DE HEER VAN DEN HEUVEL dringt ſterk aan op den ijver welke ieder noopen moest eene vaderlandſche dragt boven de vreemde te verkiezen, en niet dan inlandsche fabriek te draagen.

Haare Koninglijke Hoogheid, Mevrouw de Prinſesſe Gouvernante heeft dit middel aangepreezen, en daar toe een voorbeeld gegeeven, als te zien is uit Hunne Ed. Gr. Mog. Reſolutie van den 6 Julij 1753. (*a*) Wat mag de reden zijn, waarom onze Natie zoo koel is om een voorbeeld, het welk zoo merkelijk tot haar voordeel dient, na te volgen? Men zou 'er uit kunnen opmaken, dat de oprechte vaderlandsliefde bij ons niet dan zeer flaauw werkt. De Heer VAN DEN HEUVEL ſtort 'er niet ten onrechte klachten over uit. (*b*) En wien moet het niet vreemd voorkomen, dat daar omtrent zoo weinig daadelijke en werkzaame ijver getoond word, terwijl men daagelijks den mond vol van *vaderlands liefde* heeft.

EER wij met onze beſpiegelingen verder gaan, moeten wij eene tegenwerping, welke men gemeenelijk maakt, wanneer men ſpreekt van het verminderen der belastingen, ten einde de arbeidsloonen beter koop te maaken, en de prijzen der eetwaaren, welken het volk niet kan ontbeeren, te verminderen, beantwoorden. Men vordert niets, zegt men, om dat de werklieden, offchoon men ten hunnen behoeve den prijs der eetwaaren vermindert, van hun reeds geſteld loon niet zullen afgaan, zij zullen zelfs hooger loonen eiſchen, zoo dra zij bemerken, dat de fabriekeur hen niet kan ontbeeren: en op zoodaanige gronden heeft men dikwijls eene vermindering van belastingen ten behoeve der fabrieken afgekeurd en verworpen: doch die op dien voet redeneeren, en daarom het verligten der lasten verwerpen, hebben, zoo 't mij voorkomt, weinig of geen gelegenheid gehad, om 't bedrijf der fabrieken, en den omnegang met werk-

(*a*) Zie D. III. Bijl. P. 3. l.
(*b*) L. c. bladz. 54. en volg.

werklieden, door eigen oefening te leeren kennen, 't welk evenwel noodig is, om 'er over te kunnen oordeelen. Zij oordeelen 'er over als een zieke over een hulpmiddel. Wanneer die zich niet ten eerſten herſteld ziet, meent hij, dat het geneesmiddel in het geheel geen kracht heeft gehad, en nooit bedenkt hij, dat vooral in ziekten, welke langzaam aangekomen zijn, langzaam werkende hulpmiddelen noodig zijn, om eene goede geneezing te weeg te brengen: dus is het ook met de ziekten van een ſtaatslighaam gelegen. Indien men eene goede geneezing verlangt, moet dezelve ongevoeliglijk geſchieden. Alle andere werking zal het oogmerk niet bereiken.

HET is te vermoeden, en wij ſtellen het vast, dat de werklieden in 't begin op hun loon zullen blijven ſtaan. Ik geloof ook, dat het onvoorzigtig zoude zijn om hetzelve eensklaps te verminderen: maar als het werk niet druk was, zouden, zoo 't mij voorkomt, de fabrikeurs het wel in hunne magt kunnen hebben om te zeggen, *wiltge voor dat loon werken, dan kan ik U werk geeven, en anders niet*; vooral wanneer zij door de ſtedelijke overheid onderſteund wierden, en dat het werkeloos volk geen onderſtand kreeg. Daar zijn zoo veel middelen, om het volk naar zijne hand te zetten. En waarom zoude men dat zelfde werkvolk, dat te Tilburg werkt, niet voor het zelfde loon te Leyden tot arbeid krijgen, als het 'er op gelijke wijze konde leeven? Het komt ons voor: 1. dat die geenen, welke in ſtaat zijn den arbeider arbeid, waarvan hij kan beſtaan, te verſchaffen, het altijd in hunne magt hebben, de loonen te bepaalen, zoodra de fabrikeur een ruggeſteun heeft. 2. Dat het loon van het arbeidsvolk aan rijzen en daalen onderhevig is, naar dat de fabrikeurs meer of min

werk kunnen verſchaffen. 3. Dat 'er onder de fabrikeurs een naijver heerscht, welke voor de arbeidslieden zeer voordeelig is. Een goed werkman, die zich wel gedraagt, zal gezocht en beter betaald worden dan een ander. 4. Dat het natuurlijk is, dat de fabrikeurs meester blijven wat loon zij willen beſteeden, daar ieder te werk moet gaan naar den prijs, dien hij voor zijn goed kan maaken. 5. Dat zulk ſoort van veranderingen, als hier verwacht moeten worden, zich niet dan langzaam en door den tijd kunnen openbaaren. 't Zij men eenen vrijdom van belastingen vergunde, of dat men eene kas van *gratificatie* oprichtte, de gevolgen zouden 'er niet terſtond van bemerkt worden; de buitenlandſche arbeidslieden zouden niet terſtond hun werk, hun vaderland, en hunne vrienden verlaaten om bij ons te komen: maar het is ontwijfelbaar, dat, indien de fabrieken het hoofd weder opbeuren, men 'er de kinderen vroegtijds toe zal beſtemmen en gebruiken; terwijl men 'er tegenwoordig anders over beſchikt, omdat de fabrieken noch voor de fabrikeurs noch voor de arbeidslieden een ordentelijk beſtaan uitleveren. Het getal der arbeidslieden zoude allengskens toeneemen, en het getal der vreemdelingen zoude insgelijks aangroeien, om dat 'er geen land is (Engeland zelfs niet uitgezonderd) daar de burgerlijke vrijheid minder beſnoeid is, dan bij ons. Ieder leeft 'er naar deszelfs zinnelijkheid: ieder is 'er onder de beſcherming der wetten: men word 'er niet gedwongen om tegen zijn wil en dank in het land te blijven: men kan zich elders gaan nederzetten, als men daartoe lust heeft: de krijgsdienst is 'er vrijwillig; men ziet 'er geen menſchen van achter den ploeg wegneemen om 'er ſoldaaten van te maaken. Men kan (bijzonderlijk in Holland, waar deze vrij-

vrijheid alleen in weinige gevallen bepaald is) vrijelijk bij uiterſten wil over zijne goederen beſchikken; de Costumen van Holland zijn in alle opzigten zeer gunſtig voor den handel. Men kan 'er niet aan deszelfs dagelijkſchen, ordinairen, en competenten rechter worden onttrokken. In een woord, Holland levert zoo veele redenen uit, waarom de vreemdelingen aan hetzelve de voorkeur boven andere landen moeten geeven, dat men met grond zich kan verzekerd houden, dat 'er altijd zullen weezen, die genegen zullen zijn zich daar ter neder te komen zetten, zoodra zij een vooruitzigt zullen hebben, dat zij 'er een middel van beſtaan zullen vinden.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Beſchouwing van de Middelen, welken de Colonien tot opbeuring van Vaart, Koophandel, en Manufacturen aan de hand geeven.

De overweegingen, met welken wij ons ten aanzien van den toeſtand onzer fabrieken, en de middelen om dezelven weder te herſtellen, tot nog toe bezig gehouden hebben, leiden ons natuurlijker wijze tot die hulpmiddelen, welken wij in onze Volkplantingen zouden kunnen vinden. Ik ben het niet eens met die geenen, welke het verbieden van vreemde fabrieken of andere dwangmiddelen daar toe zouden willen gebruiken. Men zoude mogelijk volſtaan kunnen met te zeggen: verbeter het bewind: maak, dat de vreemden liever zich in uwe Colonien dan in die der Engelſchen, Franſchen, Deenen, of anderen komen nederzetten; volg de gron-

gronden en de oogmerken, vervat in 't Octrooi aan Suriname verleend, en uwe Volkplantingen zullen welvaaren. Wij hebben te vooren onzen twijfel over het nut, het welk de Franſchen en Engelſchen uit hunne Colonien trekken, te kennen gegeeven; ten onzen opzigte valt 'er geen twijfel over. Zoo als de vaart, koophandel, fabrieken en trafieken thans in Europa gedreeven en geoefend worden, zijn wij in eene volſtrekte noodzaakelijkheid, om Volkplantingen te hebben, en bij gevolg die, welke onder onze heerſchappij zijn aangelegd, en bijzonderlijk die, welken wij in Amerika bezitten, te bewaaren en te vergrooten. 'Er is geen land in Europa, het welk zoo ſterk bevolkt is als Holland, en teffens zoo weinig in ſtaat, om zijne ingezetenen uit deszelfs eigen grond te voeden. De Schrijver van de *Aanwyſing van de politike gronden en Maximen* laat zich, over het nut het welk de Staat uit de Colonien kan haalen, uit op eene wijze, dat wij niet kunnen nalaaten van 'er hier eenige regels van uit te neemen. (*a*)

„ Maar ſchoon genoomen (zegt hij) alle hier „ vooren beſchreevene middelen, om uit vreemde „ Landen niewe Inwoonders na Holland trekken, en„ de die aldaar door alle voorgemelde middelen, en„ de ook door eene goede *Iuſtitie* te doen ſubſiſteeren, mogten weeſen aangewend; ſoo ſouden des „ nietemin altijds in Holland gevonden werden „ veele oude en niewe Inwoonders, die door *gebrek* van *goed* en *eere* aldaar ſeer ongemakkelik „ leeven, ende derhalven veranderinge begeeren „ ſouden. Want voor *eerſt* de *perſoonen* en *goederen* aangaande is kennelik, dat de Inwoonders „ hier niet alleen de gemeene menſchelijke onge„ luk-

(*a*) Cap. XXVI. bladz. 142.

„ lukken, onvoorſigtig- ſwak- en behoeftigheeden onderworpen ſouden weeſen; maar daar- en„ booven ook met Manifacturen ofte Hand- werken, Viſſen, Negotieeren, ende in Vragt- ſcheepen te Reden, ſeer onſeekere winſten doen; Jaa„ in tegendeel door Siekten, Oorlogen, Zee- roveryen, Klippen, Sanden, ſwaare Storm- winden, en Bankeroeten; als ook door ontrouwigheid hunner eigene Schipperen, haar meeſte leevens- middelen ſouden konnen verlieſen, terwijle onſe gemelde Ingeſeetenen des niettemin„ hier belaaden ſouden blijven met Hollands natuurelijke laſten, ſwaare Huis- huuren, Imposten en ſchattingen: alſoo 't gebrek van Gereformeerde *Kloofters* haar geene eerelike geleegentheeden verſchaft, om by ſodaanige verlieſen zig„ ook van kinderen te ontlasten, of volgens het„ ſpreekwoord, *deſperatio facit militem aut monachum*, ſelfs den *Monniks- kap* aan te trekken.„ Sulks ſy, by ſodaanige voorvallen tot de uiterſte„ armoede geraakende, by gevolge alle eer en aanſien verlieſen ſouden: *divitem fuiſſe duplex paupertas; Qui eſt povre eſt ſot*; want rijk geweest„ te zijn, is eene dubbelde armoede: en niet werd„ meer veragt als eenes armen mans wijsheid: en„ de ſig in ſodaanige voorvallen vinden ſouden in„ de allerbeklaagelikſte ſtand waar toe een mensch„ in deeſe Weereld ſoude konnen vervallen.

„ En ten *tweeden* belangende de *eere* is kennelik, *dat* in deeſe Republijke *de Regeering beſtaat„ in ſeer weinige menſchen* naar geraade de meenigte der Inwoonderen; en dat de ſelve Regeeringe„ volgens Wetten aan gene ſekere Geſlagten verbonden, maar genougſaam oopen is voor alle„ Inwoonderen; ſulks die naa geleegentheid *agt* ofte *tien* jaaren *Borger* geweeſt zijn, tot de Re-

„ gee-

„ geeringe ende de alleruitſteekenſte bedieningen
„ van *Scheepen* of *Borgermeeſters ampt* in de meeſte
„ Steden mogen werden gekooren, waar uit ont-
„ ſtaat, dat veele afkoomelingen der geenen, die
„ voor deeſen in Regeeringe zijn gebruikt geweeſt,
„ als ook veele andere, die weegens haare *oude*
„ *afkomſt*, ofte groote Politike kenniſſe, en over-
„ groote middelen, door eene natuurelike eigen-
„ ſelfs liefde en heerſugtigheid, zig laaten voor-
„ ſtaan verongelijkt te weeſen, wanneer andere,
„ *Niewelingen*, van mindere bequaamheid ofte
„ goed, werden tot de Regeeringe gekooren; der-
„ halven de ſelve hier meenende veragt te zijn,
„ naar veranderinge tragten, en ligtelik naar an-
„ dere Landen, (daar haare bequaamheid, groo-
„ te goederen, ende heerſugtigheid, ſeer goede
„ vrugten ſouden konnen voortbrengen) over-ge-
„ bragt ſouden konnen werden. Daar ſy, in tee-
„ gendeele hier te Lande blijvende wonen, by alle
„ geleegentheden qualik van de Regeeringe, ende
„ den Regeerderen in 't byſonder, ſpreeken. En-
„ de indien gebeurde dat aldus, ofte by eenige
„ andere gevallen, oproeren teegen den Regeerde-
„ ren in het byſonder, ofte teegen de Regeeringe
„ ſelfs veroorſaakt wierden, ſoude hunne *aanſiene-*
„ *likheid* haar aanſtonds maken *Hoofden* der oproe-
„ rigen; die om hun oogwit te bekoomen, ende
„ het oproer voor haar gelukkelik te doen eindi-
„ gen, niet ſouden willen nog mogen ruſten, voor
„ dat ſy de Wettige Regeerders af ende ſig ſelven
„ in de plaatſe geſet ſouden hebben. Het welk
„ is een der grootſte rampen die den Lande ofte
„ den Steeden ſoude konnen overkomen:

„ *Res dura & Regni novitas me talia cogunt, &c.*

„ Alsoo Regeerders, die ſulks door muitery wer-
„ den,

„ den, altijds oorſake zijn van ſeer veele grouwe-
„ welen, eer ſij tot de Regeeringe geraken; ende
„ daar naa nog veele wreedheden pleegen moeten,
„ eer ſy ſig wel vaſt op den *Troon* ofte op het
„ *Kuſſen* konnen ſetten.

„ Ende alſoo wy albereids in de *Indien* veele *Con-*
„ *queſten* van Landen hebben gedaan, ende bevin-
„ den hoe beſwarelik die door beſoldigde Krijgs-
„ knegten konnen werden bewaard: alſmeede dat
„ de *Politiken* van alle oude tijden ons hebben ge-
„ leerd, *datter geen beeter middel zy*, voornament-
„ lik voor eenen *Staat* die op den koophandel ende
„ zeevaart geboud is, *om overzeeſe geconqueſteerde*
„ *Landen ſeekerlik te bewaren, dan met aldaar Colo-*
„ *nien te maaken:* ſoo is ſeer ligt te begrijpen, dat
„ deſelve ſeer dienſtig voor den *Staat* ſouden wee-
„ ſen.

„ En ten *derden* is kennelik, dat uit alle omleg-
„ gende Landen, de *armſte* en minſt gegoede men-
„ ſchen, aldermeeſt naar Holland ter woone koo-
„ men, op hoope van aldaar door Manifacturen,
„ ofte Hand-werken, Viſſeryen, Navigatien, en
„ Amtbachten aan den koſt te ſullen geraaken; of
„ by gebreke van dien, door de *Allemoeſſeniers* en
„ andere *Gods-huyſen*, beeter als in hun Vaderland
„ te ſullen werden geholpen. En hoewel op die
„ wijſe tot heeden ſeer veele arme menſchen al-
„ hier zijn gevoed geworden, ſoo ſoude nogtans
„ het ſelven by teegen-loopende tijden niet lange
„ konnen duuren: maar ſoude ſeer ligtelik daar
„ uit als dan een gemeen oproer, en plondering,
„ ofte omkeering van den ganſchen *Staat* volgen
„ konnen.

„ Om welke, en andere ongemakken voor te
„ koomen, ende den benaawden of miſnoegden
„ Ingeſeetenen *een open* te geeven, de Republij-

„ ken

„ken van *Tirus*, *Sidon*, *Carthago*, *Griekenland*, „en *Romen*, *&c.* in ouden tijden wel in agt nee„mende, het waarhaftige *Intereſt* der Republiken, „die in 't geheel op de *koopmanſchap* ofte op *con„queſten* van *Landen* gefondeerd waren; niet heb„ben verſuimd ſeer veele *Colonien* aan te queeken. „Ja ook de Eenhoofdige Regeerders van *Kaſti„lien*, *Portugaal*, en *Engeland*, *&c.* nog onlangs „ſeer voordeelig gemaakt hebben en maaken haa„re *Colonien* in wijdgeleegene onbebowde Lan„den: die voor deeſen eene ongelooffelike ſterk„te aan die *oude Republijken* veroorſaakten, ende „nu aan *Kaſtilien*, *Portugaal*, en *Engeland*, *&c.* „booven die ſterkte, de meeſte koophandel ende „zeevaart toebrengen. Sulks het aller verwonde„ringe waardig is, dat Holland, deeſe *Oude* en „*Nieuwe exempelen* voor zig hebbende, ende daar „en booven door ſijne natuurelike groote behoef„tigheeden, ende ſeer ſwaare ſomme van pennin„gen voor *Aelmoeſſen* jaareliks aan arme Inwoon„ders te beſteeden, als ook jaareliks door ſeer „veele onvermogene *Boedels* ende gebrek van groo„ter handel ende zeevaart geperſt wordende; tot „nog toe geene Vrye *Colonien* voor alle Hollandſe „Ingeſeetenen heeft gemaakt: hoewel wy met on„ſe ſcheepvaart ſeer veele vrugtbaare, leedige, „en onbebowde Landen ontdekt, ofte beſeild heb„ben, alwaar indien *Colonien* waaren opgeregt, „ſoodaanig Vry, en nogtans onderworpen aan de „Heeren *Staaten* van Holland, als de Hollandſe „platte Landen en niet ſtemmende Steeden zijn; „ſouden konnen veroorſaakt werden, eene onge„looveliik groote ende ſeekere *Negotie* en *Scheep„vaart* met de Inwoonders van Holland."

DIT laatſte is het, wat bij ons eigenlijk in aanmerking komt, dewijl de Republiek veel van deszelfs

zelfs koophandel verlooren hebbende; en 'er dagelijks nog meer en meer van verliezende, gevaar loopt in haare oude moerasſen te zullen inſtorten, indien zij geen nieuwe voorwerpen van handel vindt, om de plaats van die, welken zij heeft verlooren, te vervullen.

Wij hebben (gelijk hier voor I D. bl. 13. is aangemerkt) eerst de onvruchtbaarheid van ons land goed gemaakt door de visſcherij: de visſcherij heeft den handel voortgebragt, en ons allengskens tot een handeldrijvend volk gemaakt. In den oorlog tegen Spanje, bezitters zijnde geworden van een groot gedeelte van Indië, hebben de waaren van Aſië ons tot eigen vruchten gediend: maar onder die waaren werden 'er gevonden, die het verval van een goed gedeelte der inlandſche manufactuuren, bij voorbeeld, de Damasten en Chitſen, veroorzaaken. Naar maate dat het gebruik van koffi en thee algemeener is geworden, zijn de bierbrouwerijen afgenomen, zoodat dezelve tegenwoordig bijna geheel vervallen zijn. De bieren dienden niet alleen den ingezetenen tot een drank; maar zij werden ook in groote menigte naar buiten vervoerd: van dit alles is bijna niets meer overig. Wij hebben reeds aangetekend, dat een groot gedeelte van 't verval der europiſche manufactuuren, en dus ook van de onzen, aan de vaart en handel op Oostindië te wijten is.

Wij, tegenwoordig nog bezitters van den uitſluitenden handel in ſpecerijen zijnde, beſlaan deze waaren bij ons de plaats van inlandſche voortbrengſelen: maar indien wij niet anders in den algemeenen koophandel te brengen hadden gehad dan de visſcherij en ſpecerijen, zouden onze handel en onze ſcheepvaart nog veel meer vervallen zijn, dan nu. Het is, menſchelijker

wijze geſproken, alleen aan 't geluk te wijten, dat wij bij den bredaſchen vrede ons meeſter vonden van Suriname, het welk een gedeelte van Guiana uitmaakt, en ons een tak van koophandel aangebragt heeft, dien men niet lang geleeden, om de voordeelen van vaart en koophandel, die 'er voor ons Gemeenebest uit voortvloeien, veel hooger dan die, welke uit de oostindiſche Maatſchappij genooten worden, geſchat heeft. Het zij met dit gevoelen hoe het wil, dit zal men echter moeten erkennen, dat, indien wij geen peper, thee, kaneel en andere indiſche waaren in Holland bragten, wij genoodzaakt zouden zijn dezelven van andere europiſche natien te koopen; dat wij daardoor den handel in die waaren zouden verliezen; en dat indien wij niet, met uitſluiting van alle anderen, den ſpecerijhandel bezaten, wij een der voornaamſte grondſlagen onzes tegenwoordigen koophandels zouden verliezen: en dit alleen is, onzes erachtings, genoeg, om overtuigd te weezen, dat 'er den Staat aan gelegen is, de oostindiſche Maatſchappij niet te laaten vervallen. Dit laat niet na, dat men met waarheid kan zeggen, dat de Staat nog meer belang heeft in de behoudenis der Volkplantingen; naamelijk als zij wel behandeld worden.

MEN weet, dat de amerikaanſche Volkplantingen eene menigte waaren verſchaffen, welke een grooten aftrek in Europa hebben, als ſuiker, koffi, katoen, cacáo, indigo enz. Indien wij geene Volkplantingen hebben, waaruit wij die waaren kunnen trekken, zullen wij ons van dezelven bij andere natien moeten voorzien; en hierdoor zouden wij in den algemeenen koophandel voorwerpen verliezen, welke ons, om zoo te ſpreeken, afhangelijk of eijnsbaar zouden maaken van de andere europiſche natien, en in het bijzonder van de Engelſchen

en

en Franſchen, welke reeds zoo veel boven ons vertier hebben.

DE Volkplantingen leveren daarenboven een voordeel voor den Staat op, het welk dezelve niet kan verwachten van den handel en vaart op Oostindië. Een der voornaamſte voordeelen, welken men uit de Volkplantingen kan trekken, is het vertier der inlandſche manufactuuren. Men heeft zich niet alleen verwonderd over de halſtarrigheid der Engelſchen in het handhaaven hunner heerſchappije over de opgeſtaane Colonien; men heeft meer gedaan: men heeftze gelaakt. Ik zal niet vraagen, of die geenen, die 'er hun oordeel over uitgeſproken hebben, wel in de mogelijkheid zijn geweest, om alles, wat 'er toe behoorde, in zijn geheel te beſchouwen, maar hun vraagen of zij wel in overweeging genomen hebben, dat het ſtaan blijven der manufactuuren in Groot-Brittannië afhangt van 't behoud der heerſchappije over de Colonien; en dat dit alleen de poogingen van Groot-Brittannië, welke voor dat Rijk ongunſtig zijn uitgevallen, heeft kunnen wettigen? Tot welk een toppunt van vermogen hebben de Volkplantingen de Engelſchen niet gebragt?

ONZE Colonien hebben invloed op oneindige zaaken, tot welker bevordering zij kunnen dienen. Zij ſlijten, bij voorbeeld, oostindiſche waaren, vleesch, boter, kaas, koorn, bier, wijn, en wat verder tot de nooddruft des leevens behoort. Het zijn alleen de Volkplantingen, welken middelen opleveren, om met voordeel voor den Staat en voor de ingezetenen dien grooten rijkdom te beſteeden, welke in zijnen ſchoot bijeen verzameld is; en die 'er veelen in ledigheid doet leeven; de bodem van den Staat is zoo groot niet, dat dezelve aan den rijkdom onzer landgenooten kan voldoen. In de

eerſte tijden heeft, zoo als wij bereids aangemerkt hebben, de onvruchtbaarheid van onzen bodem veel toegebragt, om den koophandel te doen aangroeien, om dat die nevens de visſcherij het eenigſte voorwerp was, waarop zich de ingezetenen konden toeleggen, het zij om zich een beſtaan te verſchaffen, het zij om voordeel uit hunne goederen te trekken. Thans, nu de handel vervallen is, levert dezelve dat nut niet meer uit: wij kunnen met ons geld bijna niets uitrichten, dan het aan vreemde Natien, welke genoodzaakt zijn geld te leenen, op te ſchieten. Van daar ziet men de geldopneemingen voor de buitenlandſche Mogendheden met eenen verbaazenden ſpoed te Amſterdam vol raaken, niettegenſtaande de aanmerkelijke verliezen, welken wij 'er van tijd tot tijd bij hebben geleeden: men kan eenigermaate zeggen, dat wij het zijn, welke de europiſche Mogendheden in ſtaat ſtellen, of in ſtaat geſteld hebben, om de kosten haarer oorlogen goed te maaken. Indien deze geldleeningen geene andere gevolgen hadden gehad, wij zouden 'er ons mede te vrede kunnen ſtellen: maar indien de Natien, welke geld hebben opgenomen, zich hebben verzwakt door de groote poogingen, welken zij hebben gedaan, om hunne betrekkelijke magt te vermeerderen, zoo heeft van de andere zijde onze koophandel daarbij verlooren al den omloop, welke de uitgeleende ſommen 'er in zouden hebben voortgebragt; en nog noodzaakelijk zouden voortbrengen, indien dezelve, in plaats van buiten 's lands te gaan, in den koophandel waren gebruikt geworden. Dit is het evenwel nog niet al.

DE onmogelijkheid, om dezelven in onzen koophandel te kunnen beſteeden, heeft den Staat nog een grooter nadeel toegebragt: dezelve heeft ons

ge-

genoodzaakt, om den handel der mededingende volken te ondersteunen. Wij hebben dit bereids aangemerkt, en moeten 'er bij deze gelegenheid op nieuw van spreeken. De fransche Volkplantingen in Amerika zijn met ons geld begonnen, ten minste voor een groot gedeelte: met behulp van ons geld zijn de deensche Volkplantingen opgekomen, en houden zich nog staande: met behulp van ons geld hebben de Engelschen zich meester gemaakt van Indostan, en bedekken de zee met hunne vlooten. Men slaa de onbedenkelijke geldsommen eens gade, welken wij in de saxische, silesische, fransche, oostfriesche, en zoo veele andere fondsen, in welken wij deel genomen hebben, eeniglijk om dat wij geen ander voorwerp hadden, om ons geld te besteeden, verlooren hebben, en men oordeele vervolgens over het belang en 't gewicht, het welk wij in onze Colonien moeten stellen; en of het niet wel der moeite waardig zoude zijn, om de onzen op een beter voet te stellen dan zij thans zijn, daar ieder, in de plaats van aangemoedigd te worden, om 'er geld toe te besteeden, 'er tegenwoordig een schrik voor heeft.

Elk een, die slechts eenige oppervlakkige kennis van onze historien heeft, weet, hoe zorgvuldig de Staaten tegen het aanhoudend bestaan van de Oostendische Compagnie gewaakt, gezorgd, en verbooden hebben aan ingezetenen van deze Landen om 'er deel in te neemen. De hooge Overheid is met reden beducht geweest, dat die Compagnie door hollandsch geld in staat gebragt en gehouden zoude worden. Het geen de Staat heeft willen voorkomen ten aanzien des koophandels op Oost-Indië, heeft inderdaad plaats wegens den handel op Amerika. Door de geldleeningen, welken wij doen, arbeidende aan het oprichten en on-

derſteunen der buitenlandſche Volkplantingen, geeven wij gelegenheid tot eene mededinging, welke teffens ſtrekt tot ondergang onzes handels: en dus ſtrekken onze groote rijkdommen tot bederf onzes koophandels, en onzer ſcheepvaart.

ZULKE, welke geen kennis van het menſchelijke hart, en nooit de kracht van 't vernuft in zaaken van koophandel gade geſlagen hebben, die 'er van oordeelen volgens de gemeene begrippen, welken men 'er in den gemeenen ommegang van krijgt, zonder met de hiſtorien en veel minder nog met de ondervinding en kundige kooplieden raad te pleegen, zullen onwijfelbaar ſterk uitvaaren tegen ingezetenen, welken, naar hun begrip, een zoo verkeerd gebruik van hunne rijkdommen maaken, en met luider ſtemme roepen, dat men hen moet verbieden hunne goederen op die wijze te gebruiken. Maar het zij mij geoorloofd op dit ſtuk te vraagen, of een goed ſtaatkundige zich regelen moet naar het geene hij oordeelt, dat de menſchen *moeten* doen, dan wel naar het geene de menſchen *geneigd zijn* te doen, en naar het geen zij, uit hoofde van hun beroep, eeniger maate *verplicht zijn* te doen? Laat men, door een goed beſtier en gepaste wetten, trachten de menſchen tot de deugd te brengen, en van de ondeugd af te leiden: goed; maar zich te verbeelden, dat de kooplieden door het een of ander verbod of bedwang te beweegen zouden zijn, om hun geld in takken van koophandel aan te leggen, daar geen winst te haalen is, dit zoude verre van den weg af zijn: de verboden (ik moet het hier wederom herhaalen) hebben nooit het doen van 't geen verbooden werd, in zaaken van koophandel, kunnen beletten. 'Er zijn maar twee wegen: men moet afzien van de hoop, om den koophandel te zien bloeien, of men moet op deszelfs

zelfs grondbeginſelen en ſtelregelen te werk gaan. Een koopman zoekt, volgens zijne grondbeginſelen gelegenheid, om winst te doen, door zijn geld te doen omloopen. Een landbouwer zoekt, volgens zijne grondbeginſelen, van de aarde zoo veel vrucht te trekken als mogelijk is. De laatſte verlaat zijne landen, zoo dezelve zijnen arbeid niet met vrucht beloonen: een koopman verlaat de takken des koophandels, welke geen voordeel belooven; hij legt zich op anderen toe; indien men tegen een koopman zegt, dat hij geen gebruik moet maaken van die takken van koophandel, welken hij voor zich het voordeeligst oordeelt, is zulks het zelfde als of men tegen een landbouwer zeide, dat hij de akkers moet verlaaten, welke hem op een goeden oogst doen hoopen. Het is een koopman zoo min mogelijk de goede gelegenheden om te koopmanſchappen voort te brengen, als een landbouwer om de vruchtbaarheid aan zijne landen te geven. De Heer van den Heuvel meent, dat men zich meer moest toeleggen op het teelen van aardappelen: men heeft ſlechts landen aan te wijzen, welken 'er toe bekwaam zijn, en met aardappelen beteeld, een grooter voordeel belooven, dan wanneer men 'er iet anders op teelt, en men kan vast ſtaat maaken, dat men 'er op vallen zal; maar zoo de eigenaars dier landen meer voordeel vinden met 'er geen aardappelen, maar wat anders, bij voorbeeld, tarwe of eenig ander gewas op te teelen, waarom zouden zij van dat voordeel af moeten zien? zoude men hen zelfs niet laaken, indien zij het deeden? Het teelen van aardappelen is ons niet door eenige wet opgelegd; niets is 'er gedaan om 'er de landzaaten toe aan te moedigen; zoo dra de ingezetenen hebben bevonden, dat het teelen van aardappelen voordeelig was,

hebben zij 'er zich op toegelegd; en het word thans zeer ſterk en hoe langs hoe meer voortgezet. Het zoude even eens gaan met alle andere nog onbebouwd liggende landen, van welken men goede bouwlanden zoude kunnen maaken, en waarvan de Heer VAN DEN HEUVEL ſpreekt (*a*). Ziet men 'er geen voorbeeld van in het toebereiden van onbebouwd liggende landen, over weinige jaaren in Gooiland ondernomen? Alles komt ten aanzien van dit ſoort van voorwerpen hier op uit, of men 'er zijne rekening bij vindt, dan niet. Men kan het nut, het welk het algemeen uit deze of geene inrichtingen zal kunnen trekken zoo breed uitmeeten, en 'er zoo veel over redeneeren, als men wil; indien men bij het opmaaken der rekening niet bevindt, dat 'er bij gewonnen word, zullen alle redeneeringen niemand 'er toe overhaalen?

HET eenigſte middel, om den hollandſchen koopman af te trekken van een handel, welke niet zeer voordeelig, of welke ſchadelijk is voor den Staat, en hem aan te zetten tot het doen van nuttige ondernemingen voor het Gemeenebest, is hem voorwerpen van koophandel te verſchaffen, welke ſtrekken, om de krachten en rijkdommen van den Staat teffens te vermeerderen, en men kan niet ontkennen, dat de amerikaanſche Volkplantingen ter bereiking van dit oogmerk zeer geſchikt zijn.

DE uitdrukkingen, waar van hunne Hoog Mog. zich hebben bediend in het Octroi voor Suriname, zijn het beste en zekerſte bewijs, 't welk men omtrent dit ſtuk kan begeeren. „ Nademael wy (dus „ ſpreeken Hunne Hoog Mog.) in die perſuaſie „ ſyn, dat de Colonie van Suriname van ſooda„ nige conſtitutie ende gelegentheyt is, dat de„ ſelve in niet veele jaren tot een conſiderable „ Co-

(*a*) Ter aangeh. pl. bl. 46. en volg.

„ Colonie van deſe Landen gemaekt ſoude kon-
„ nen werden, doch dat het ſelve met weynig ho-
„ pe van ſucces kan werden ondernomen, by al-
„ dien den Ondernemer ſigh niet getroost van in
„ den beginne groote koſten te ſupporteeren, al-
„ leenlyk op verwachtinge van na verloop van vee-
„ le Jaren de vruchten van ſyn uytgeſchoten geldt
„ ende arbeydt te genieten; ende dat eene Colo-
„ nie nootſakelyck in ſyn geboorte moet ſmoren,
„ indien men de Coloniers in den aenbeginne ſwaer-
„ der belaſt als ſy bequaem ende machtigh zyn te
„ dragen, in plaetſe van deſelve door hulpe ende
„ aſſiſtentie te onderſteunen, mitsgaders door Pri-
„ vilegien ende fondamentele Wetten te verſeke-
„ ren, datſe in het toekomende in geene ondra-
„ dragelyke lasten ſullen werden geinvolveert; want
„ door ſoodanigen maniere van doen de albereyts
„ aenweſende Coloniers onder gehouden, en alle
„ anderen afgeſchrikt werden, omme tot voort-
„ ſettinge van ſoodanigen Colonie, ende op hope
„ van het doen van voordeel en van welvaren, en-
„ de van het paiſibel jouiſſeren van dien, ſigh me-
„ de derwaerts te begeven; ende dat ter contra-
„ rie, indien men de Coloniers in den aanbeginne
„ ſaghtelyk, en ſelfs met hulpe ende aſſiſtentie
„ handelt, mitsgaders dat men haer volkomen ge-
„ ruſtheydt geeft, datſe voor het toekomende, als
„ ſy in ſtaet van middelen ende welvaren ſouden
„ mogen weſen gekomen, niet en ſullen werden
„ ge-exactioneert, ofte met ſchattingen uytgeput,
„ een Colonie op een welgelegen plaetſe geſon-
„ deert weſende, van een kleyn begin in korten
„ tyd door toevloeyinge van alle kanten tot een by-
„ ſonder en groot werck gemaeckt kan werden;" (a)

De-

(a) Zie hier boven II. D. bl. 161.

DEZE voordeelen zyn reeds voor lange erkend en gezocht door de buitenlandsche Mogendheden. De Maarschalk d'Estrades, verslag doende aan Lodewijk den XIV. van een verzoekschrift door de ingezetenen van Acadia aan den Koning van Engeland overgelevérd, spreekt 'er dus van.

„ UWE Majesteit kan uit de aanbieding, door „ dat volk den Koning van Engeland gedaan, be- „ vroeden, wat voordeelen hy van dat land trekt, „ en uwe Majesteit 'er met den tyd door een goe- „ de bestiering van zoude konnen trekken, wan- „ neer men die volkplanting met ernst versterkte, „ door dit jaar twaalf honderd mannen voetvolk „ onder het bevel van goede officieren derwaards „ te zenden, waarmede men, door goed overleg, „ de Iroquois, die vyanden der Engelschen zyn, „ zoude konnen winnen, en zich van een land van „ meer dan drie honderd mylen meester maken, 't „ geen zeer bevolkt is met Wilden, die, eenmaal „ het gezag van uwe Majesteit erkent hebbende, „ onder zyne gehoorzaamheid zouden blyven, en „ de katholyke godsdienst merklyk uitgebreid wor- „ den. Vermits ik over dit alles gesproken heb „ met lieden, die gehele jaren in dat land gewoont „ hebben, heb ik 'er my byzonder van doen on- „ derrichten, en zoude uwe Majesteit een aanzien- „ lyk koningryk konnen maken van een land, 't „ geen tot heden toe onbekent geweest is, en de „ Engelschen gaarne wenschen te bezitten, om „ de grote voordeelen, die zy 'er voor den koop- „ handel en zeevaart van hopen te trekken (*a*)."

HET is eenen Koning geoorloofd zich te laaten inneemen door het grootsch denkbeeld van een nieuw Ko-

(*a*) Brieven enz. van den Gr. d'Estrades I. D. bl. 261 en 262.

Koningrijk te ſtichten en te bezitten. Een vrije Staat, welke deszelfs grootheid alleen zoekt in de welvaart zijner ingezetenen, houdt het oog alleen gevestigd op de middelen, welke dezelve kunnen bevorderen: en ons Gemeenebest zal deszelfs Volkplantingen aanmoedigen, *om de groote voordeelen*, welken zij aan den handel, zeevaart, fabrieken en traſieken kunnen toebrengen.

EINDELIJK, behalven de voordeelen, welken het Gemeenebest uit dien hoofde van deszelfs Volkplantingen kan trekken, moet men nog in aanmerking neemen, dat wij in den ſtaat, waarin zich de koophandel van Europa tegenwoordig bevindt, gevaar loopen, om het aandeel, 't welk wij 'er in hebben, gantſchelijk te verliezen, indien wij onze Volkplantingen niet ondersteunen, en dezelven op zoodanig eenen voet brengen, dat zij aan het oogmerk, 't welk men 'er mede bedoelen moet, kunnen beantwoorden; te weeten, eene vermeerdering van alle neeringen en handteeringen, en niet het onvruchtbaar voordeel voor eenige bijzondere lieden, of familien, om over eene Bevelhebbersplaats of ander voordeelig ampt te kunnen beſchikken. Zoodra men zoo verre gekomen is, dat men het algemeen belang alleen uit dit laatſte gezigtpunt beſchouwt, is het met eenen Staat gedaan. Dan is 'er geen Gemeenebest, dan zijn 'er geen ingezetenen meer: de gevoelens, welke de menſchen in een burgerſtaat aan elkanderen moeten verbinden, raaken los, en alles loopt uit op tooverij.

MEN heeft met zoo veel verwondering als verbaasdheid den ſtaat, waartoe de engelſche Volkplantingen zijn gekomen, beſchouwd, en men doet het nog. Toen de Staat tegen Spanje het harnas aanſchoot, bezat hij in deszelfs ſchoot eene ſcheepsmagt

magt en een koophandel, van welken wij de eerſte beginſels hebben afgeſchetst. Wanneer men tot dezelven opklimt, ziet men de eerſte bewooners van denzelven zich geneeren met de visſcherij, veebouw en koophandel; en niet, dan na verloop van wat meer of min dan duizend jaaren, ziet men 'er ſteden van eenig aanzien opkomen. Amſterdam, hetwelk zich boven alle de ſteden van Holland heeft verheven, dagtekent deszelfs opkomst laater dan duizend jaaren na Christus geboorte. 'Er zijn eeuwen noodig geweest, om den Hollanderen door den koophandel die krachten te geeven, welken zij tegen Filips den II. hebben geoefend, en 'er is nog geen eeuw nodig geweest, om Philadelphia en Nieuw-Jork de fraaiſte ſteden van Europa te doen evenaaren, en de landſtreeken, waar van zij hoofdſteden zijn, onder het getal der rijkſte en der magtigſte handeldrijvende gewesten te ſtellen.

De Volkplantingen zijn evenwel der Mogendheden van Europa van groot nut, niet ſlechts om dat zij eene rijke bezitting uitmaaken, maar, voornaamelijk, gelijk wij zo even aanmerkten, om den handel, waar toe dezelve aanleiding geeven, door het ruilen haarer vruchten tegen de manufactuuren der landen, waar aan zij toebehooren, of van welken zij afhangelijk zijn. Indien het waar is, gelijk men voorgeeft, dat tegenwoordig de engelſche manufactuuren zich niet kunnen ſtaande houden, dan door den aftrek, welken zij in de Volkplantingen hebben, zoo moet men zich niet verbaazen over de poogingen, welken de Engelſchen in het werk geſteld hebben, om de Volkplantingen te beletten een Vrijen Staat op te richten: behalven dat zij daar door onvermijdelijk het vertier van een groot gedeelte hunner manufactuuren zullen verliezen, zullen zij 'er nog den handel der

waa-

waaren, welke hun, in plaats der manufactuuren, die in de Volkplantingen vertier vinden, worden toegezonden, bij inſchieten.

Het geen den Engelſchen mogelijk is geweest, zoude zulks ons minder mogelijk zijn, welke min ongerust van aart, gemakkelijker te beſtieren, en mogelijk ſpaarzaamer in onze verrichtingen zijn? Een beledigende naijver, middelen, welken men zoude laaken, indien ze tegen ons gebruikt werden, zijn de rechten wegen niet, door welken men een mededinger moet trachten voorbij te ſtreeven: een kortſtondige handel, en welke niet langer duurt dan men uit de beroerten en onlusten voordeel trekken kan, welke ſlechts eenige bijzondere lieden verrijkt en den Staat weinig nut aanbrengt, is al mede het rechte middel niet, om een vervallen handel weder te herſtellen, of dien, welken men bezit, te doen aanwaſſen: wij hebben eeniglijk door middelen, die een beſtendigen en aanhoudenden handel verſchaffen, dien trap van handel en ſcheepvaart bereikt, waarop men ons bij de opkomst van den Staat heeft gezien. Het is buiten twijfel en door de ondervinding klaar beweezen, dat, indien men onze Volkplantingen op een anderen voet behandeld had, geene Mogendheid tegen ons had kunnen opweegen. Is het nu zoo, dat 'er voor ons zoo veel nuts in 't bezit van Volkplantingen gelegen is, dan blijft 'er alleenlijk over te overweegen, hoe 'er dat nut uit te haalen is, en door welke middelen men ze kan doen bloeien en aanwakkeren, zoodaanig, dat men 'er de vrugt, welke zij belooven, van trekken kan.

Hunne Hoog Mog. hebbben dezelven gedeeltelijk aangeweezen in het octroi aan Suriname verleend, het welk door ons zoo even aangehaald en geplaatst is in het II. Deel van dit werk, bladz. 161.

Het

Het geen Hunne Hoog Mog. in dat octroi voorzegd hebben, is grootendeels bewaarheid geworden door 't ſpoedig toeneemen en aanwaſſen van Suriname; doch de hoogte, welke de engelſche en franſche Volkplantingen hebben bereikt, heeft dit nog beter doen zien. Evenwel moet men 'er op aanmerken, dat, wanneer men de eerſte grondſlagen der Volkplantingen heeft gelegd, men zich niet heeft verbeeld, noch kunnen verbeelden, dat zij tot zulk een ſtaat van vermogen zouden rijzen, als zij hebben verkreegen: het is zeer waarſchijnelijk, dat, indien men zulks vermoed hadde, andere maatregelen en ſchikkingen genomen en gemaakt zouden zijn geworden. Alle Volkplantingen, ſtichtingen en diergelijke zaaken, van wat aart dezelve ook mogen weezen, hebben dit met elkanderen gemeen, dat zij naar maate dezelve uitgeſtrekter en aanzienlijker worden, niet wel op denzelfden voet kunnen blijven, op welken zij aangelegd zijn. Dit is een algemeen gebrek, het welk de engelſche en hollandſche Volkplantingen vooral drukt, en het welk waarſchijnelijk de waare bron is van het misnoegen, het welk tuſſchen de Engelſchen en hunne Volkplantingen is ontſtaan, en eindelijk een ſoort van burgerlijken oorlog heeft voortgebragt. Men heeft in de hollandſche Volkplantingen een diergelijk misverſtand niet te vreezen; maar men heeft 'er een verval, en zelfs een gantſchen ondergang te duchten: dezelve doet zich reeds zien in den wankelbaaren ſtaat, waartoe de Volkplanting Suriname is gebragt, en waarvan wij te vooren (*a*) hebben geſproken. Om 'er van te oordeelen, heeft men ſlechts acht te ſlaan, dat ſedert weinige jaaren de obligatien ten laſte

(*a*) D. II. bladz. 227.

laste van de Planters in Suriname van honderd tot vijftig, veertig, dertig en zelf nog laager zijn gedaald; en dat die der andere Volkplantingen zich bijna in het zelfde geval bevinden. Doch indien men te gelijk wat verder denkt, en niet ſtil blijft ſtaan bij de verſchillende bijzondere oorzaaken, door welke deze ramp in de fondſen, die gediend hebben, om de Volkplantingen te ondersteunen, is te wege gebragt, zoo zal men bevinden, dat de voornaamſte en eerſte derzelven in het beſtier gelegen is. Daar is geene algemeene uitwerking, zonder eene algemeene oorzaak, door welke zij voornaamelijk word voortgebragt; dit heb ik al eens aangemerkt. Alle Staats-geſchiedenisſen toonen ons, dat de verbastering van zeden en gewoonten onder de ingezetenen altijd zijn voorgegaan door gebreken en misbruiken, die in het beſtier waren ingeſloopen, en dat de wanorde nooit zich van een Staat meeſter maakt, zoo lange de regeering haare kracht behoudt. Bij het aanleggen van Volkplantingen heeft men geen rekening gemaakt op het vermogen, tot het welk men gezien heeft, dat zij konden klimmen. Dit heeft noodzaakelijk in het beſtier een gebrek moeten voortbrengen, van 't welk men de gevolgen niet heeft voorzien: men word het ſlechts gewaar door ondervinding: maar zoude men kunnen aarzelen, of zwaarigheid vinden om tegenwoordig te doen, het geen men, naar alle waarſchijnelijkheid, in het begin zoude hebben gedaan, indien men de gebeurtenisſen had kunnen voorzien. Men behoeft ſlechts de belangen van den Staat te overweegen, om zich te bepaalen. Indien wij het groot nut, om niet te zeggen de volſtrekte noodzaakelijkheid, van volkplantingen te bezitten, en die te doen bloeien en aangroeien, erkennen, dan blijft 'er, zoo 't mij voorkomt,

komt, niets anders overig dan dat men zich ſtipt houde aan de hoofd-gronden, op welken zij zijn aangelegd, en dat men verders ten naaren opzigte die veranderingen maake, welke met haaren tegenwoordigen en toekomenden ſtaat, voor zoo veel die te voorzien zijn, best over een komen; en inzonderheid, dat men 1. indien men onze Volkplantingen weder op een goeden voet wil brengen, en aan dezelven meer uitgeſtrektheid geeven, wederkeere tot die wijze ſtaatsregels, welke door Hunne Hoog Mog. voorgeſchreeven zijn; én wel vooral hulp en bijſtand toebrenge aan die geenen, welke zich in de Volkplantingen ter nederzetten; 2. de Planters niet bezwaare met buitengewoone rechten, impoſitien, of andere belastingen; 3. heiliglijk nakome de voorwaarden, waarop de octroien zijn verleend, en welke 'er den grondſlag van uitmaaken; 4. de verbintenisſen met de Planters aangegaan geſtand doe; 5. alle pligten nakome, welken een burgerlijk of Staats ligchaam vereischt.

De Volkplantingen maaken een Staats lichaam uit, alle Burgermaatſchappijen, van welken aart dezelve ook zijn mogen, vorderên vooral reglementen, welke tot grondſlag, zoo van een algemeen beſtier, als van de algemeene en bijzondere veiligheid en zekerheid ſtrekken. Eene Volkplanting moet van eene genoegzaame magt voorzien zijn, om alle zoo inwendige als uitwendige geweldenaarijen te kunnen tegen gaan. Indien eene burgerlijke maatſchappij dit dubbeld beſtek, dit oogmerk van alle burgerlijke vereeniging, mist, of bezijden gaat, dan is zij geen Staat meer; zij is zelfs geene maatſchappij. De eerſte zorg, die men voor eene Volkplanting, even als voor alle Burgerſtaaten moet draagen, raakt haare veiligheid:

men

men moet of van Volkplantingen afzien, of dezelven in veiligen ſtaat houden. Niemand zal zich gaan nederzetten in een land, waarin men onophoudelijk gevaar loopt van door roovers of Negers vermoord te worden: niemand zal ook de lust bevangen, om te gaan woonen in een land, het welk een prooi kan worden voor den eerſten zeeroover of kaaper, aan wien 't in 't hoofd zal komen, om 'er plondering aan te richten. De rampen in Suriname, en de opſtand in Berbice voorgevallen, zijn, zoo het ons toeſchijnt, genoegzaame bewijzen, dat wij, omtrent het veilig ſtellen van onze Colonien van maatregelen moeten veranderen, indien wij onze Volkplantingen niet geheel en al willen zien te gronde gaan.

De Heer van den Heuvel ſchijnt dit gebrek in het beſtier te hebben bemerkt; hij wil, dat 'er in de Volkplantingen twee of drie bataillons van het krijgsvolk van den Staat, en voor een groot gedeelte ten kosten van den Staat, worden onderhouden. Om het wegloopen der Negers, en de verwoeſtingen, welke 'er de gevolgen van zijn, voor te komen, zouden (zoo hij meent) eenige caraibiſche Indiaanen gebruikt kunnen worden. (*a*) Wij hebben geen genoegzaame kennis van de geaartheid dezer Indiaanen, van hunne zinlijkheden, bekwaamheden, en neigingen, om over het middel, 't welk de Heer van den Heuvel, hier aan de hand geeft, te kunnen oordeelen: wij weeten niet, of het mogelijk zoude zijn deze Indiaanen dus in de Volkplanting te kunnen plaatſen, en of de voorzigtigheid het zoude toelaaten. Ons dunkt, dat in alien gevalle de Volkplantingen eene genoegzaame krijgsmagt behoorden te hebben, niet alleen

(*a*) Zie zijne aangehaalde Verhandeling, bl. 85.

leen om de wederſpannige Negers of ſlaaven te beteugelen; om de ingezetenen der Volkplantingen te beveiligen, zoo tegens de ſtrooperijen der weggeloopen Negers, als andere ſtroopers; maar ook om der Volkplantingen eene veiligheid, overeenkomſtig met haaren aart en gelegenheid, te bezorgen. Wat is 'er nu natuurlijker, dan dat men wegens de wijze, waarop die krijgsmagt zoude behooren te worden ingericht, volgt den raad van den Prinſe Erfſtadhouder? Zoo lang de krijgszaaken afhangen zullen van het begrip, en ſtaan ter beſchikking van kooplieden, zullen zij even zoo kwaalijk gaan als een koopmans comptoir, 't welk door een militair beſtierd zoude worden. 'Er is geen koopman of winkelier, hoe gering hij ook moge zijn, die de zorg over zijnen winkel op een krijgsman zoude willen laaten berusten, en echter willen lieden, die geen het minſte denkbeeld van de krijgskunst of krijgsverrichtingen hebben, in ſtaat zijn, om over de middelen, tot de veiligheid van Volkplantingen behoorende, te oordeelen.

Het ware zekerlijk te wenſchen, dat 'er krijgsvolk van den Staat in de Volkplantingen onderhouden werd: maar kan men zich vleien, dat HH. HH. MM. daar toe zullen overgaan, om de kosten van dit krijgsvolk, het zij in het geheel 't zij gedeeltelijk, ten laste van den Staat te neemen? Kan men het ten minſte verwachten, zoo lang Hunne Hoog-Mog. niet zullen zien, dat 'er een weezenlijk voordeel voor de ingezetenen der Volkplantingen uit voortſpruite, en dat Hunne Hoog-Mog. verzekerd zullen zijn, dat de bijſtand, den Volkplantingen en voornaamelijk derzelver ingezetenen gegeeven, niet eenigliik zullen ſtrekken, om eenige deelgenooten in den eigendom van het land, te ontlasten, of om hen eene grootere uitdeeling te doen genieten?

ten? Eindelijk, zonder in een bijzonder onderzoek van de middelen, welke kunnen dienen, om in de zekerheid eener Volkplanting te voorzien, te treeden, is het genoeg, om van de noodzaakelijkheid van het onderhouden eener behoorlijke krijgsmagt overtuigd te weezen, dat men erkenne, dat eene Volkplanting, indien dezelve geen hoop geeft op behoorlijke veiligheid voor die geenen, die 'er hun verblijf houden, geene inwoonders tot zich zal trekken; en dat integendeel elk die lust zoude mogen hebben, om 'er geluk te gaan zoeken, 'er van afgeſchrikt moet worden, zoo dra hij ziet, dat zijn leeven of goederen 'er niet zeker zijn.

Na dat men in de veiligheid der Volkplantingen heeft voorzien, vorderen dezelve, dat men ook bedagt zij, om 'er de adminiſtratie van de juſtitie op een goeden voet te zetten. Het is naauwelijks te gelooven, welke klagten daar omtrent gehoord worden; en 't is ook niet te gelooven, dat zij alle geheel en al ongegrond zouden zijn. Om gerust te kunnen leeven en arbeiden, is het niet genoeg, dat men gedekt zij tegen de aanvallen van een vijandig volk; dat men niet bloot ſtaa voor de geweldenaarijen van een roover; voor muiterijen van ſlaaven: de zwakken moeten ook niet bloot ſtaan voor onderdrukking; zij, die den toom der regeering in handen hebben, moeten 'er geen misbruik van kunnen maaken, om hunne bijzondere oogmerken te bereiken; ieder moet gerust kunnen zijn, dat hij van het zijne niet zal worden beroofd, onder welk voorwendſel het ook zijn moge; en eindelijk zich recht kunnen doen verſchaffen over de verongelijkingen, welke hem mogten aangedaan worden. In 't octrooi aan de westindiſche Maatſchappij voor de Volkplanting Suriname verleend,

vindt men twee Collegien, het eene van burgerlijk beſtier (*Policie*) het ander van rechtsbeſtier (*Juſtitie*). Zoo 't mij voorkomt is dit niet genoeg. Daar dienden *Ordonnantien* en *Reglementen* te zijn voor deze beide voorwerpen van algemeen beſtier, geſchikt naar den aart en geſteldheid van de plaats. Eene *Inſtructie voor den Hove van Holland*, eene *manier van procedeeren in de ſteden en ten platte Lande van Holland*, zijn niet geſchikt, om tot een richtſnoer der rechtspleegingen in onze Colonien te kunnen dienen. Zoodaanige *Ordonnantien* en *Reglementen* ſchijnen 'er vooral noodzaaklijk te zijn, om dat het opperſte gezag te ver afgelegen is, om ſpoedig de misſtappen en misbruiken tegen te gaan, voor al zulken, tot welken die geenen, welke in de Colonien aan 't hoofd van 't bewind zijn, ligt kunnen overſlaan.

MEN klaagt, en misſchien met reden, over ontrouw in 't ſchatten der Plantaadjen, wanneer 'er geld voor opgenomen word, en de waarde daar toe bepaald moet worden. De Heer VAN DEN HEUVEL (*a*) is van oordeel, dat het dienſtig zoude zijn, de ſchatters of waardeerders perſoonlijk te doen inſtaan, vooreerst, dat waarlijk het getal der gronden, ſlaaven, en gebouwen, bij hunne lijsten van waardeeringe opgegeeven, aldaar gevonden worden, en alvoorens de Plantaadjen te waardeeren, de ſlaaven en ſlaavinnen te doen merken, en daarna alle verkoop van dezelven, anders dan met kennisſe van den Raad, en mits eenen anderen in de plaats koopende, te beletten; de bepaalingen van de gewoone prijzen, zoo van een akker best zuiker riet en meest beloovende koffi-boonen, als van de mindere naar evenredigheid ſtiptelijk te doen achtervolgen;

bij

(*a*) Ter aangetoogen plaatſe, bladz. 89 en volg.

bij ongemeene daalinge op de producten vermindering van renten toe te ſtaan, mishandelingen omtrent de ſlaaven door goede wetten voor te komen; de voortteeling der ſlaaven te begunſtigen; vreemdelingen aantelokken en die nevens de Planters, welke 'er bereids zijn, tot nieuwe onderneemingen aantemoedigen; beloonings te belooven voor nieuwe ontdekkingen en uitvindingen, de belastingen op de in tuinen werkende ſlaaven te verminderen, en het geen men daardoor kwam te misſen weder te vinden door imposten op de pracht; vreemde landloopers en ook inheemſche gezonde bedelaars te veroordeelen, om een gezet getal van jaaren als ſoldaaten te dienen, en die naderhand wat onderſtand te geeven, omze daar door tot geringe Planters te bevorderen; te beproeven of men de weggeloopen Negers in *Suriname* niet aan onze noodwendigheden gewennen, en tot een zittend leeven zoude kunnen brengen; de coloniën verder uit te breiden; Cayenne van Frankrijk te koopen.

Alle die inzigten zijn zekerlijk zeer goed: maar wat middelen zal men bij der hand neemen, om, bij voorbeeld, de ſlaaven te winnen; hen van het wild leeven af te trekken, en ſmaak voor onze zeden en gewoonten in te boezemen? Zouden die, waarvan de oude volken zich hebben bediend, om andere te beſchaaven en aan zich te verbinden, wel in onze volkplantingen te pas komen? Daar is doorgaande zoo een onderſcheid tusſchen Natien en Natien, dat men al vrij behoedzaam te werk moet gaan, om het geen bij de eene geſchiedt tot eene andere over te brengen. Doch wat hier van ook zijn moge, dit is ten minſte zeker, dat 'er niets behoorde verzuimd te worden, om het wilde volk te beſchaaven, en daar door te meer gelegenheid te geeven tot den voorſpoed

der Colonien, die het welvaaren van 't Vaderland zoo merkelijk kan ondersteunen.

Men heeft meer dan eens gezegd, dat 'er geen beter school voor de zedeleer en staatkunde is, dan de Historien: en waarlijk, wanneer men de Geschiedenissen en lotgevallen der Rijken nagaat, vindt men 'er een vasten regel aangeweezen, die op alle Staaten, op alle burgermaatschappijen, zoo oude als hedendaagsche, van welk een aart zij ook mogen weezen, toepasselijk zijn, naamelijk de rechtvaardigheid te doen heerschen, de goede trouw te handhaaven, de verdiensten en bekwaamheden te eeren en te beloonen. De Hollanders hebben geene andere aanmoedigingen noodig: zij begeeren geene gunstbewijzen; het is hun genoeg, dat hun geen verhindering in den arbeid toegebragt worde; dat men hunne verrichtingen niet belemmere; dat men hen niet noodzaake den arbeid te laaten vaaren. Ons volk is uit den aart arbeidzaam, vlijtig, nijver, zuinig: het rekent, hoeveel zijn arbeid hem kan opbrengen: in deze berekening onderstelt het als iet zekers dat de wetten niet vruchteloos spreeken, dat het recht onpartijdig zal worden geoefend; dat 'er aan den loop der zaaken geen belet zal geschieden; dat zijne verrichtingen niet zullen onderworpen zijn aan willekeurige daaden, 't zij van de zijde der Wethouderen, 't zij van den kant van hun, die het bewind over de algemeene zaaken in handen hebben, of van anderen, die den meester over hen zouden speelen: deze berekening maakt het, in de vooronderstelling, dat het volkomen vrijheid zal hebben zijne zaaken te verrichten en recht hebben tegen ieder, welke het hier in zoekt te benadeelen. Indien onze landaart vindt, dat hij hier op staat kan maaken, zoo legt hij zich toe op alles, wat hem voorkomt eenig

voor-

voordeel te kunnen geeven. Hij vreest dan niet de guiterijen van een meineedigen, om dat hij meent 'er niet voor bloot te ſtaan; hij is niet bevreesd, dat een bankbreeker hem van een gedeelte zijner goederen zal berooven, omdat hij zich verzekerd houdt, dat 'er door de wetten in voorzien is; hij bekommert zich alleen met de rampen, van welken de handel nooit te bevrijden is, en waar tegen hij alle mogelijke voorzorgen neemt; hij zet zijne onderneemingen met vertrouwen voort en wacht den uitſlag met bedaardheid af.

INDIEN men vooronderſtelt, dat 'er in de Volkplantingen een verſtandig en welgeregeld burgerlijk beſtier heerscht, en indien het recht 'er insgelijks wel gehandhaafd word, zoude men dan wel zoo dikwijls hooren ſpreeken van de kwaade behandelingen, welken de ſlaaven ondergaan? Het perſooneelijk belang, wel begreepen zijnde, moet de Planters natuurlijker wijze aanzetten den ſlaaven zoetigheden toe te brengen, om daar door de voortteeling te bevorderen; de Negers in te neemen en dezelven aan een ſtil leeven te gewennen: wat middel is bekwaamer om de Indiaanen te winnen, en de Negers te rug te doen keeren, dan een voorbeeld, uit het welk zij zien, dat men rechtvaardiger en deugdzaamer is en meer goede trouw bezit dan zij, en dat de aangenaamheden des leevens en der ſamenleeving voornaamelijk uit de gezellige deugden voortſpruiten? Nooit heeft de liſt een mensch in achting gebragt. Indiaanen en Negers moeten, naar hunne begrippen, alle zulke, welke van de meerdere bekwaamheid, en oefening, die zij boven hen hebben, gebruik maaken, om uit hunne eenvoudigheid en onkunde een onrechtmaatig voordeel te trekken, en hen te plaagen, te kwellen, of op eenige andere wijze te mishandelen,

met de uiterſte verachting en verontwaardiging aanzien. Minder noodig hebbende, bezitten zij meer krachten: en 't valt niet ligt menſchen onder te brengen, welke een vermaak ſcheppen, zulken te wederſtaan, die zich beroemen voortreffelijker en magtiger dan zij te zijn; menſchen, die niets te verliezen hebben dan een leeven, 't welk zij moeds genoeg hebben te verachten.

De Heer van den Heuvel, ſpreekende van de middelen, welke zouden kunnen dienen, om de onderneemingen in de Volkplantingen aan te moedigen, ſchijnt eene bijzondere beſcherming en bijzondere gunſten van de Overheid te verlangen. Maar hapert het in dit ſtuk wel aan de Hooge Overheid? Zoude men niet veel eer mogen verlangen, dat zij, die het beſtier hebben over die onderſcheiden handeldrijvende genootſchappen, welken men indiſche Maatſchappijen, Societeit van Suriname, Directie van Berbice noemt, het belang der zaaken, aan hunne zorge toebetrouwd, wat zorgvuldiger behartigden?

De indiſche Maatſchappijen en de gemeenſchappen aan welken de Volkplantingen toebehooren, zijn genootſchappen, door eene vereeniging van meer of min bijzondere perſoonen voortgebragt: zij zijn allen aangegaan met het zelfde oogmerk: naamelijk, om voordeelen van handel te bekomen, welken men meende in de nieuwe voorwerpen, die zich in Aſia, Afrika en Amerika opdeeden, te vinden. Wij hebben verſlag van de wijze, op welke deze gemeenſchappen zijn opgekomen, gedaan. Men heeft kunnen opmerken, dat zulks geſchied is door deelneemingen: wij hebben ook doen zien, dat deze deelneemingen zijn verdeeld geworden in aandeelen, welken men *actien* noemt, een woord, waar mede men het aandeel of recht betekent,

tekend, het welk hij, die geld tot het bijeenbrengen der hoofdſomme van de maatſchappij heeft toegelegd, aan of op dezelve heeft. Deze *actien*, voorwerpen van handel zijnde geworden, hebben eene meer of mindere waarde gekreegen, naar maate van de jaarlijkſche uitdeeling, welke men 'er van konde verwachten: op deze wijze zijn dezelve uit de eene hand in de andere gekomen; en zij hebben bij vervolg van tijd de oplettenheid niet verder getrokken, dan 'er hunne bezitters eene uitdeeling van genooten. Langzaamer hand en ongevoeliglijk heeft men haaren eerſten oorſprong vergeeten, en de beweegredenen, welke dezelven eerst hebben doen voortkomen geheel en al uit het gezigt verlooren: men heeft zich niet langer toegelegd, om de voorwerpen van koophandel ten algemeene nutte te vermeerderen, maar om den amptenaaren der Maatſchappije voordeelen, en den houderen der actien jaarlijks eene uitdeeling te bezorgen Eene handelwijze, welke altijd eene handeldrijvende maatſchappij, van hoedaanig eenen aart dezelve ook zijn moge, te gronde zal doen gaan. De Schrijver der reeds meergedagte *Aanwijſing der Gronden en Maximen*, ſpreekende over het nadeel, het welk door octrooien aan zekere genootſchappen te verleenen den algemeenen koophandel en ſcheepvaart word toegebragt, laat zich, ten aanzien der O. en W. I. Compagnien aldus hooren:

„ Doch met het opregten der Geoctroyeerde „ *Compagnien* op *Ooſt*- en *Weſt*-*indien* was het „ een geheele andere ſaak: want het *een noodſaakelik quaad* heeft ſchijnen te weeſen, om dat men „ wilde handelen in ende omtrent ſoodaanige Landen, daar onſe vyanden voor particulieren te „ ſterk ſouden ſijn geweest, ſulks in alle manieren „ ſchijnd dienſtig geweeſt te zijn, dien handel

» door een kragtig gewaapende hand te fondeeren;
» en dat vermits dit Land met den oorloge teegen
» den *Koninge* van *Spanjen* worſtelende, alle ſijne
» kragten noodig had; het ſeer voorſigtelik is ge-
» weeſt, die *Geoctroyeerde Compagnien* op te reg-
» ten: maar nu dien handel aldus gefondeerd is,
» ſoo ſoude men konnen twijffelen, of gemelde
» Compagnien altijds op den ouden voet behoor-
» den te continueeren; nademaal eenige *Politiken*,
» ſig des verſtaande, met ſchijn van reedenen
» ſtaande houden, dat de politike regul, *res facile*
» *iisdem artibus retinentur quibus initio partæ ſunt*,
» op de ſelfde wijſe alſmen de ſaaken verkrijgd,
» kan men de ſelfde ook beſt bewaaren, op onſe
» Compagnien ganſch niet kan werden gepaſt:
» Want het ſeeker is, dat de eerſte beweegreeden
» tot de Octroyen, naamentlik het *oorlog teegen*
» *Spanjen ende Portugal*, nu ophoud ende dat by
» voorvalle van eenigen oorlog teegen die Volke-
» ren, ſy niet meer aan ons, maar wy aan haar
» formidabel ſouden weeſen. Ende ten anderen,
» gelijk het aan de eene zijde kennelik is, dat in
» den beginne ſeer noodſaakelik is geweeſt door
» het ſwaard eenige *conqueſten* der ſpecerie Eilan-
» den op gemelde Vyanden te maaken, ende dat
» hoe de ſelve meer Landen *conqueſteeren*, hoe de
» ſelve meer Regt ende bequaamheid tot den han-
» del die aldaar konde vallen, verkrijgen: ſoo kan
» aan de andere zijde niet werden ontkend dat als
» die *goede Land-conqueſten* gedaan zijn, de *Gron-*
» *den* ende *Maximen* van welvaren der gemelder
» Compagnien *beginnen aan te lopen* ende te ſtrij-
» den, *teegen des gemeenen Lands welvaren*, kenne-
» lik beſtaande in eenen gedurigen aanwas onſer
» Manifacturen, Negotien ende Reederyen in
» Vragt-ſchieepen: daar nogtans het waarhaftige

» *In-*

„ *Intereſt* ſoodaniger Compagnien beſtaat, in het
„ meeſten voordeel der gemeene Participanten te
„ ſouken, ſelfs met vreemde ende onſen Manifa-
„ cturieren, als meede allen anderen Ingeſeetenen
„ ſeer ſchadelike manifacturen ende andere gemaak-
„ te werken in onſen Landen te brengen, ende
„ door ganſch Europen te venten; ende in het
„ korte geſegt met de *aller minſte* negotie ende na-
„ vigatie, de *meeſte* winſten te doen. Gelijk be-
„ kend is, dat ingevalle de *Ooſt-indiſe Compagnie*
„ op Japanſe rokken, Indiaanſe Bed- ofte Tafel-
„ kleden, &c. meer profijte weet te doen als op
„ *rawe ſijden*; ofte indien gemelde Compagnie door
„ *ſchaarsheid* in Noten, Foelie, Nagelen, Caneel,
„ &c. te veroorſaken, de prijſen in Europa ſoda-
„ nig konde doen ſteigeren, dat op *honderd laſten*
„ derſelver ſpecerien, al ſoo veele winſten konde
„ doen als op *duiſend*, men niet behoorde te ver-
„ wagten, dat ſy die *rawe ſijden*, ende die onno-
„ dige en voor haar ſeer laſtige onkoſten tot *meer-*
„ *dere Negotie* ende *Navigatie*, als eeven die hon-
„ derd laſten vereiſchen, ſoude doen: maar wel,
„ dat ſy liever om die meerdere Negotie ende Na-
„ vigatie te vermijden, alle het overige in de In-
„ dien ſoude doen verbranden.

„ Ende eeven alſoo weinig kan van ſoodanige
„ Compagnien ontkend werden, dat hoe de ſelve
„ meer Landen conqueſteeren, hoe de ſelve haar
„ *capitaal* meer moeten gebruiken en ſpendee-
„ ren tot conſervatie der gemelden Landen, ende
„ hoe de ſelve meer te beheeren hebbende, de
„ koopmanſchap min konnen behertigen en ver-
„ meenigvuldigen: daar ter contrarie onſe particu-
„ liere Ingeſeetenen, door die meenigvuldige ge-
„ conqueſteerde ſterkten en Landen, des te meer
„ bequaamheids en ſecuriteits ſouden hebben, om

„ op

„ op de *Indien* te handelen. Immers zijn wy ge-
„ noegſaam aanſtonds met het opregten der *Weſt-*
„ *indiſe Compagnie*, die voor deeſen conſiderable
„ *oopen Handel* op *Guinea*, ende den *Sout handel* op
„ *Weſt-indien*, daar door quijt geworden; en het
„ quaad den Koning van Spanjen in Weſt-indien
„ door de Compagnie aangedaan, is ons wederom
„ ten huiſe gekoomen: ſulks wy geene *lof-ſangen*
„ ſullen *ſingen* over de Compagnie die de handen
„ van particulieren heeft geſlooten, en geoorlogt,
„ in plaatſe van te negotieeren, of wel ten min-
„ ſten de gemeene Ingeſeetenen op alle haare con-
„ queſten onderentuſſen vryelik te laaten handelen.
„ Ter contrarie heeft men daar door ſeer veele goe-
„ de Ingeſeetenen verarmd, en oorſaak tot dit rijm-
„ tjen gegeeven:

Tweemaal vijf is tien,
Ik ſet nul en houd ien:
1 voor de Quanten
En 0 voor de Participanten.

„ Daarmen door *eene oopene negotie*, en by gevolge
„ welgegronde *colonien*, niet alleen die magtige
„ Landen *Braſilien*, *Guinea*, *Angola*, *Sant Tome*,
„ *&c.* ſeer ligtelik met ſeer kleine onkoſten teegen
„ alle uitheems geweld ſoude hebben konnen be-
„ ſchermen; maar dat ſeer conſiderabel is, wy
„ ſouden hebben konnen eenen ongelooffelijk gro-
„ ten handel drijven, met onſe eige Natie, buiten
„ vreeſe dat een uitheems *Potentaat* ſijn' handen
„ op onſe ſcheepen, goederen, ende ſchulden ſou-
„ de leggen; gelijk nu alle Ingeſeetenen van Hol-
„ land, niet dan in Europen handelende, geduu-
„ riglik die vreeſe onderworpen zijn; En hoe con-
„ ſiderabel, profijtelik, en vaſt die handel ſoude

„ ge-

„ geweeſt zijn, ſalmen ſeer ligtelik konnen be-
„ grijpen, indien men wel gelieft te overweegen,
„ dat alle gemelde Landen uitleeveren de beſte
„ *ſpecie* van waaren, die over al in Europen wer-
„ den begeerd, ende nergens anders van daan ſoo
„ goed konnen werden gehaald: namentlik, *Sui-*
„ *ker*, *Braſilien-houd*, *Oliphants-tanden*, *Goud*, *&c.*
„ ende dat ſy daar teegen van nooden hebben, en-
„ de dienvolgende uit Holland ſouden hebben ge-
„ trokken, meeſt alle *ſpijſe*, *drank*, en *kleederen*;
„ ja ſelfs meeſt alle *bouwmaterialen* tot *huiſen* en
„ *ſcheepen*. Nu zijn wy dit alles quijt, en 't zijn de
„ ordinaare vrugten ofte ſtraffen der *monopolien* en
„ *conqueſten*, die men door gebrek van Coloniers
„ met geduurige groote onkoſten moet ende heeft
„ willen behouden. God geeve de *Ooſt-Indiſe Com-*
„ *pagnie* ſig daar aan ſpiegele, eer het te laat zy." (*a*)

Het zijn niet alleen de indiſche Maatſchappijen, maar alle andere genootſchappen, gelijk de Societeit van Suriname, die welke de Volkplanting Berbice, Eſſequebo, en Demerarij enz. in eigendom bezitten, *welke niet dan het belang der deelgenooten zoeken*, en die, het welk nog erger is, meenen, dat *zij geen ander kunnen en moeten zoeken*. Dit zoude juist zoo een groot kwaad niet zijn, indien zij, die het beſtier van die genootſchappen in handen hebben, altijd even zeer verlicht waren omtrent het waare belang der deelgenooten, en indien zij altijd de magt hadden de beste zijde te kiezen.

De actien zijn tegenwoordig in zoo veele handen verſpreid en verdeeld, dat ieder, die bij de maatſchappij belang heeft, genoegzaam ongevoelig is voor haar wel of kwaalijk vaaren: de bijzondere lieden bekommeren 'er zich niet mede;

zij

(*a*) *Heilſ. Pol. Gronden* enz. I. D. Cap. 19 p. 84 - 88.

zij ontvangen de uitdeeling, zoo men 'er eene doet; zoo men 'er geen of ſlechts eene zeer geringe doet, zoo getroosten zij zich dit, om dat die geenen, welke de actien bezitten, gemeenelijk lieden zijn, die buiten dat kunnen leeven; en, indien het hun niet gelegen komt omze te behouden, vinden zij altijd middel om 'er zich van te ontdoen. Men zoude misſchien niet ver van den weg af zijn, als men zich verbeeldde, dat de oostindiſche Maatſchappij zich thans alleen ſtaande houdt door de hoofddeelgenooten; welke 'er maar alleen deel in neemen op hoop, dat zij eens bewindhebber zullen worden, en dan de inkomſten en voordeelen, welke 'er aan verknocht zijn, genieten. Dit is een gebrek, 't welk de Schrijver der *wijsgeerige en ſtaatkundige Geſchiedenis der bezittingen der Europeaanen in de beide Indien* dezer maatſchappije te laste legt, en het welk men in het algemeen allen, die het beſtier over diergelijke genootſchappen hebben, en in het bijzonder mede hun, die het over de Volkplantingen voeren, te laste legt. Hier uit ſpruit (gelijk die Schrijver aanmerkt) voort, dat zij, die bij ons het bewind over eene Volkplanting hebben, gemeenelijk weinig kennis van den aart dier bezittingen hebben, en weinig gezind zijn 'er acht op te ſlaan, en daarenboven door hun beroep, door hunne bijzondere bezigheden en het gering belang, 't welk zij 'er in hebben, ligtelijk afgetrokken worden van de zorg, welke zulke voorwerpen vereiſchen: dit is de reden, waarom de zaaken dier groote maatſchappijen thans (zoo men wil) bijna eeniglijk ſtaan in handen van een amptenaar, wien men den naam van Secretaris, Advokaat of Boekhouder geeft, naar het meer of min aanzien, 't welk men hem wil geeven; maar die inderdaad voor den eerſten Staats-

die-

dienaar dier Maatſchappijen kan aangezien worden, nademaal zij alle eene zekere heerſchappij oefenen. Indien de Bewindhebbers zoo gelukkig zijn, van een bekwaam, verſtandig, oprecht, voorzigtig, werkzaam, en vooral mede een kundig man in zaaken van koophandel aan te treffen, zoo kunnen de zaaken dier Maatſchappijen redelijk wel gaan; mits dat in zoodaanig een geval de ijver van dezen Amptenaar nooit gedwarsboomd worde; en dat men hem eene volkomen vrijheid laate, om zijne oogmerken ter uitvoeringe te brengen, en zelfs hervormingen te maaken: maar indien men bij ongeluk aantreft een eigenzinnig man, een die onkundig is, los, niet zeer bekwaam, om zaaken te beſtieren, of listig, en niet dan zijn eigen belang of grootheid zoekende, wat zal 'er dan het gevolg van zijn?

Is het in zoodaanig een geval niet te vreezen, dat de Planters verdrukt zullen worden, en dat de kooplieden, welke bij de Volkplantingen belang hebben, 't zij als eigenaars van plantaadjen, of goederen daar gelegen, 't zij als op dezelven handeldrijvende, bloot zullen ſtaan voor duizenderlei kwellingen, of bijzonderlijk beſchermd en begunſtigd, naar dat zij bij dien eerſten Staatsdienaar wel of kwaalijk zullen ſtaan? dat de Planters dan niet anders zullen zijn, dan onderdaanen, over welken men eene volſtrekte en zelfs willekeurige magt kan oefenen; welke voor muitelingen zullen worden uitgekreeten, op de geringſte vertoogen, welken zij zullen doen wegens de onrechtvaardigheden, die men hun aandoet; welken men niet nieuwe belastingen zal overlaaden, en welken men onder den last van duizenderlei knevelaarijen zal doen zuchten? dat men altijd ſchoonſchijnende voorwendſels zal kunnen vinden, om aan alle de ſlechte

te

te handelwijzen eenen glimp te geeven? bij voorbeeld, dat men voor de belangen der deelgenooten waakt; dat het onmogelijk is zich op eene andere wijze uit de zaaken te redden; en dat de nood zulks vereischt? Men zal niet langer op de grondregelen, welke gediend hebben, om de Planters derwaards te lokken, redeneeren, maar volgens de ſtaatsregels der Vorſten, welke onophoudelijk ſpreeken van de behoefte van den Staat, als hunne gunſtelingen, hun best hebben gedaan, om hunne ſchatkist te ledigen, of dat eene verkeerde huishouding drie vierde deelen van de inkomſten te loor doet gaan, en die niet overweegen, dat de Staat armer word, naar maate dat men het volk buiten ſtaat ſtelt om tot fortuin te komen. Zie daar, waar voor eene Volkplanting zal bloot ſtaan, wanneer haar beſtier of bewind zal geſteld of gelaaten worden in handen van zulk ſlag van menſchen, die of onkundig zijn van 't geen tot een algemeen bewind behoort, of, door bijzondere inzigten gedreeven, het geheel bewind van eige belangen of eigenzinnige grilligheden doen afhangen.

De Abt Mitot, ſpreekende van de verandering, die 'er in de zaaken van Spanje voorviel, nadat de Hertog van Vendôme 'er aangekomen was, eindigt dus: „ Indien Vendôme 'er niet geweest was, „ indien men hem in zijn ſtil leeven gelaaten had, „ misſchien zoude de Spaanſche Monarchij aan het „ Huis van Bourbon ontvallen zijn. Gelukkig de „ Vorſten wanneer zij gebruik van groote mannen „ weeten te maaken!" (a)

Wij zullen 'er bijvoegen, *Gelukkige Maatſchappijen, wier zaaken ſtaan in handen van bekwaame en oprechte lieden!* Wij mogen derhalven het verkiezen

(a) *Beginſelen der Hiſtorie van Engeland* D. III. p. 412. van den franſchen Leydſchen druk.

zen en gebruiken van bekwaame, kundige en eerlijke lieden in zaaken van algemeen beſtier, wel onder de eerſte en veiligſte middelen, om den handel weder te doen bloeien, ſtellen. Men wacht zich wel zorgvuldiglijk, een koetſier te huuren zonder alvorens van zijne bekwaamheid verzekerd te zijn: waarom zal men dan waagen, het lot van eene gantſche Volkplanting te ſtellen in onbekwaame handen?

„ Alle de verlichte Mogendheden (zegt de „ Schrijver der *wijsgeerige en ſtaatkundige Ge-* „ *ſchiedenis* IV. D. bl. 382.) hebben het nadeelig bevonden, haare Amerikaanſche Bezittingen te laaten in de handen van uitſluitende „ Maatſchappyen, wier byzondere belangen niet „ altoos overeenſtemmen met het algemeen belang. „ Zy hebben gedagt, dat haare onderdaanen in de „ nieuwe waereld, zo wel als die in de oude, „ regt hadden, om van geen ander gezag afhankelyk te zyn, dan dat der algemeene Wetten. Zy „ hebben geloofd, dat haare Volkplantigen ſpoediger opgang zouden maaken, indien zy, in plaats „ van eene middelyke beſcherminge, de onmiddelyke beſcherming van den Staat genooten. De „ uitſlag heeft de gegrondheid deezer bedenkingen, „ meer of min, bekragtigd. Holland alleen heeft „ een zo eenvoudig en redelyk ontwerp niet omhelsd; niettegenſtaande alles zamenſpande om het „ voor hetzelve noodzaaklyker dan voor alle andere „ volken te doen worden.

„ Zyne Bezittingen liggen volſtrekt open voor „ de vyanden, die de eerzucht of het misnoegen „ hem, vroeg of laat, zouden kunnen verwekken. „ De ſnoode behandeling, welke de ſlaaven aldaar „ ondergaan, dreigt eenen opſtand. Een gedeelte „ der koopmanſchappen, die onverminderd na het

„ Moederland behoorden gezonden te worden,
„ gaat dagelyks na de vreemde Volkplantingen van
„ Noord - Amerika. De weinige zucht, welke
„ eene loutere handeldryvende Natie, eigenaartig,
„ voor den Akkerbouw heeft, wordt, in de nieuwe
„ waereld, verſterkt, door de misbruiken, onaf-
„ ſcheidbaar eigen aan het aldaar vaſtgeſteld Land-
„ beſtuur. De middelen, om aldaar eene nieuwe
„ orde van zaaken in te voeren, zyn boven het
„ gezag, de beſcherming en de waakzaamheid ee-
„ ner byzondere Maatſchappye. De omwenteling
„ is aan de onmiddelyke zorgen en bemoeijingen
„ van 's Lands Staaten verknogt."

INDIEN men naauwkeuriglijk onderzoeken wilde, welke redenen de Mogendheden hebben bewoogen om bijzondere Maatſchappijen, met een uitſluitend voorrecht, ten aanzien van indiſche bezittingen van landen, vaart, en koophandel, te begiftigen, zoo zoude men naar alle waarſchijnelijkheid bevinden, dat zulks niet geſchied is, om dat *de bijzondere belangen juist niet altijd overeenkomen met het algemeen belang;* maar om geheel andere redenen. Het valt niet ligt te gelooven, dat de Maatſchappijen, met een uitſluitend voorrecht voorzien, uit haaren aart onbekwaam zouden zijn tot het bewindhebben over Volkplantingen, en dat dit voorgewend gebrek door niets verholpen of opgewoogen zoude kunnen worden. Hier, gelijk in meer andere zaaken, ligt dit gebrek niet zoo zeer in de form, als in de zaak zelve. De Ooſtindiſche Maatſchappij is opgericht en ſtaande gebleeven, in weerwil van het gebrek, waarvan die Schrijver ſpreekt: alles hangt af van het beleid der zaaken: en het is zoo min eene weezenlijke eigenſchap van deze of geene regeering een goed beleid te hebben, als het eene weezenlijke eigenſchap eener Maatſchappije,

pije, een uitſluitend voorrecht hebbende, zoude zijn van met een kwaad beleid gepaard te gaan.

DAAR bij moet men acht geeven, dat de Volkplantingen niet geheel afhangen van het gezag dier Maatſchappijen, noch van de bijzondere wetten, welken die Maatſchappijen recht hebben te maaken. Deze Maatſchappijen zijn opgericht met voorbehouding van de opperſte magt der Algemeene Staaten, en onder het hoogst gezag van Hunne Hoog Mog., gelijk uit de octrooien of charters, aan die Volkplantingen verleend, blijkt. Zijn 'er tijden of gevallen geweest, in welken zij, die het bewind over dezelven in handen hadden, de paalen hunner magt hebben overſchreeden, en te werk zijn gegaan, als of zij een eigendunkelijk gebied konden oefenen; ziet men thans zelfs de voorwaarden, op welken de octrooien zijn verleend, niet naauwkeurig genoeg in acht genoomen, dit zijn abuizen en misbruiken, welke kunnen verbeterd of hervormd worden: zij geeven noch bewijzen geen recht. Eindelijk, wat 'er ook van zijn moge, dit blijft zeker, dat het welvaaren van een genootſchap, of de goede uitſlag eener zaak weezenlijk afhangt van de wijze, op welke dezelven beſtierd worden.

WIJ hebben hier boven gezien, hoeveel het gezag en aanzien der Prinſen Stadhouderen hebben toegebragt, om de krijgsverrichtingen en andere onderneemingen in Indië wel te doen uitvallen; wij hebben gezien, welke zwaare nadeelen het Gemeenebest heeft geleeden, nadat het zelve dat aanzien en dien invloed heeft gemist: zoude het thans, daar het Gemeenebest een Eminent Hoofd heeft, het welk geen ander bijzonder belang heeft dan dat van den Staat, en 't welk geen ander doelwit kan hebben dan de welvaart van alle de leden, wel-

ke denzelven uitmaaken, te helpen bevorderen, moeielijk vallen, om het gebrek, 't welk de Schrijver, dien wij zoo even hebben aangehaald, in de Maatſchappijen, die een uitſluitend voorrecht hebben, meent te zien, weg te neemen. Deze bedenking moet natuurlijk invallen, als men gade ſlaat wat men van een Eminent Hoofd verwacht, en met eenigen grond, zoo 't ſchijnt, zoude kunnen verwachten. Ook ſpreekt 'er de Heer VAN DEN HEUVEL op dien voet van, als hij zegt. „ Om hier toe „ de lieden van aanzien te meer aan te moedigen, „ zal het zijne Doorluchtige Hoogheid onzen veel „ geliefden Erfſtadhouder, aan geen ijver voor het „ gemeene welwezen, noch aan verlicht oordeel „ ontbreeken, om zijne hooge gunst te doen ge„ nieten, en zelfs tot de regeering te verkiezen „ zodanige waardige leden der maatſchappije, wel„ ke in dezen het meest uitmunten." (a)

DIE dit leest, zoude mogelijk in de verbeelding kunnen vallen, dat het geheel en al van den Heere Erfſtadhouder afhangt, om naar zijn welgevallen over ampten, waardigheden en bedieningen te beſchikken, en daar mede te begiftigen zulken, welken Hoogstdezelve zoude bevinden daar toe de bekwaamſten te zijn. Het is verre van daar. Z. D. Hoogheid is gewoonelijk in haare keuze gebonden door het recht, het welk de Leden van de Regeering hebben, om een zeker getal lieden aan hoogstdenzelven voor te draagen, uit welken Z. D. H. de keuze doet: zal de Prins derhalven eene keuze doen, zoo als de Heer VAN DEN HEUVEL gaarne zag, zoo is het noodzaakelijk dat die geenen, welke het recht hebben, om *nominatien* te maaken, zoodaanig door den yver voor het algemeen welzijn aange-

(a) *Ter aangehaalde pl.* bl. 68.

gezet worden, dat zij geen andere perſoonen noemen, dan die, welke de ampten, waartoe zij worden voorgeſteld, best verdienen, en de meeſte bekwaamheid hebben, om dezelven te bekleeden: en dewijl het den Heere Erfſtadhouder onmogelijk is alle de perſoonen, die op eene nominatie, of anderzins naar een ampt ſtaan, door zich zelven te kennen, moet 'er nog bij komen, dat 'er altijd leden van de regeering zullen weezen, kundig, rondborſtig en oprecht genoeg, om naauwkeurige en waarachtige onderrichtingen aan den Vorst te geeven, ten einde voor te komen, dat Z. D. Hoogheid eene keuze doe, welke zijne goede oogmerken, en behartiging van het algemeen welzijn, niet zoude beantwoorden. Wanneer dit niet geſchiedt; wanneer men van den Prins eerder eischt en afvordert, dan verzoekt, dat Hoogstdezelve dit of dat ampt geeve aan deezen of geenen, om maagen of vrienden te helpen, en, daar in niet ſlaagende, hetzelve den Prins betaald zette, met Hoogstdenzelven in zijne goede neigingen en inzigten voor het welvaaren van het Vaderland te dwarsboomen; hoe kan men dan den Prins verantwoordelijk maaken voor de onkundige, onbekwaame of oneerlijke lieden, die 'er in de ampten of bedieningen geraaken? Hoe kan men, in die omſtandigheden, van den Prins vergen of verwachten, dat Z. D. H., wier handen men van alle zijden bindt, het Gemeenebest niet voorzie dan van bekwaame lieden? En in 't bijzonder, hoe kan men van Z. D. H. ten aanzien der Volkplantingen, omtrent welken men haaren invloed geheel heeft afgeſneeden, begeeren, dat zij daar in eenige verbetering toebrenge. De eerſte ſtap daar toe zoude eene ſchreeuw doen uitgaan, dat zij het op de Vrijheid gemunt had.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Beſchouwing van verſchillende bijzondere Middelen, welke medewerken kunnen tot verbetering van Vaart, Koophandel, en Manufactuuren.

In de Verhandeling, gevoegd bij de Propoſitie door wijlen Z. D. H. den Prins van Oranje, Vader van Z. D. H. den tegenwoordigen Heere Erfſtadhouder, word aangemerkt (*a*) dat „ de adminiſtratie van juſtitie in deeſe Landen altoos „ ſuiver en onvervalscht is geweest, geen diſtinctie „ tusſchen Groot of Klein, Ryk of Arm, ja ſelfs „ niet tuſſchen Vreemde of Inwoonder. Dat het „ waare te wenſchen dat men teegenwoordig, behalven op onvertoogen en onpartijdig, meede „ op kort en prompt regt mogt roemen, aangezien „ daar van de influentie op den koophandel ſeer „ groot is." Het is onbetwistbaar, dat eene ſpoedige rechtspleeging een der grootſte voordeelen is, welken men in eenen Staat kan wenſchen: dat de handel vooral kort recht vordert, en dat een koopman dikwijls meer nadeel lijdt door de uitſtellen en onzekerheden van een rechtsgeding, dan door weezenlijke verliezen, al was het maar alleen daarom, dat de langwijligheid van een rechtsgeding hem belemmert in de algemeene berekening zijner zaaken: ook ziet men, dat 'er kooplieden zijn, welke liever van eene rechtvaardige aanſpraak afzien, dan hun achterweezen bij middelen van rechten te vorderen: echter moeten wij daar omtrent aanmerken, dat, alhoewel het ten hoogſte te wenſchen

(*a*) Bl. 13.

ſchen ware, dat men de rechtsgedingen konde verkorten, zulks nochtans in alle rechtszaaken niet wel mogelijk is: de eenen vorderen meerder náſpooringen, de anderen minder: de omſtandigheden zijn in veele gevallen zoo ingewikkeld, dat het niet gemakkelijk valt het ſtuk, waar het op aankomt, na te gaan. Het eindoogmerk der rechtspleeging is recht te doen, en ieder te doen erlangen, wat hem toekomt. Doch dit kan niet geſchieden, zonder naauwkeurig onderzoek, wie der twistende partijen het recht aan haare zijde heeft; en dit onderzoek vordert, dat men de partijen hoore, en tijd en middel geeve, om alles bij te brengen, het welk dienen kan, om den Rechteren van alles volkomenlijk te onderrichten: indien het tot deze onderrichting noodig is, dat 'er getuigen worden gehoord, om daaden te bewijzen, hoeveel tijd is 'er dan niet dikwijls noodig, om een rechtsgeding in ſtaat van wijzen te brengen, zonder dat noch de Rechters, noch de Advocaaten en Procureurs, noch de partijen zelve hetzelve ſpoediger kunnen ten einde brengen. Het ſchijnt derhalven, dat deze zaak aan geen algemeenen regel onderworpen kan worden, daar het geen, wat in zekere gevallen goed zoude zijn, in andere gevallen kwaad zoude weezen.

DIT ongemak is, naar alle waarſchijnelijkheid, de oorzaak, waarom men in alle landen, waarin men zijn werk heeft gemaakt, om den handel te begunſtigen, een middel heeft aangenomen, het welk niet wel ſchijnt te ſtrooken met den regel, die den grondſlag van alle rechtspleeging uitmaakt; naamelijk de *proviſioneele namptisſementen*; dat is, die vonnisſen, waarbij een rechter, *bij voorraad*, aan een koopman de voldoening van het geen hij eischt toewijst, deszelfs ſchuldboek, met aanbod

om de deugdelijkheid daar van te bezweeren, voor een voldoend bewijs van zijnen eisch aanneemende, tot dat het tegendeel beweezen zij: deze proviſioneele vonniſen, welke om hun algemeen nut vrij algemeen tot alle zaaken van koophandel, van welken men behoorlijke aantekening houdt, zijn overgebragt, komen niet alleen veele rechtsgedingen voor, maar zij ſtrekken grootelijks, om aan valſche en beuzelachtige voorwendſels van dewelken men zich kan bedienen, om eene betaaling te ontduiken of te vertraagen, af te ſnijden. Die geenen, welke dien weg gaarne zouden inſlaan, vreezen, dat zij bij voorraad zullen moeten betaalen, en gevolglijk vruchtelooze kosten maaken.

HET middel van arrest of bezetting, is ook zeer nut voor den koophandel: men heeft kunnen opmerken, dat de Koningen van Frankrijk den *koplieden te water* toegeſtaan hebben hunne ſchuldenaaren bij *arrest te bekommeren.* (*a*)

DAAR is nog iet dat den koophandel zeer te ſtade komt. De Rechters, in het bijzonder de Raaden van den Hove en Hoogen Raade, maaken veel werks om partijen, is het doenlijk, te vereenigen; maar men kan ook nog tot roem dezer twee hooge Gerichtshoven aanmerken, dat 'er noch in Frankrijk, noch in Duitschland, noch elders geene Gerechtshoven bekend zijn, waarin de Rechters zoo veel moeite aanwenden, om partijen te bevredigen, en tot een verdrag over hunne geſchillen te beweegen; poogingen, welke oneindig veele rechtsgedingen door bemiddeling der Rechteren aan een kant helpen: terwijl men in andere landen geen den minſten ſtap of pooging van de zijde der Rechteren ziet aanwenden, om eene bemiddeling tusſchen de twistenden te vinden.

HIER

(*a*) Zie boven bl. 23.

HIER bij komt verder, dat de kooplieden zelven gewoonelijk geneigd zijn, hunne geſchillen of door een verdrag af te maaken, of aan de uitſpraak van goede mannen te verblijven; zoo dat de rechtsgedingen bij ons zoo talrijk niet zijn, dan men zich wel zoude kunnen verbeelden, wanneer men de menigte van zaaken, die 'er voorvallen, gade ſlaat. Men wil, dat een voornaam fransch Staatsman, in Holland zijnde, zijne verwondering heeft getoond over de weinige lieden, welke bij ons tot het afdoen van rechtszaaken gebruikt werden. Hij zoude zich in 't algemeen hebben kunnen verwonderen over de weinige lieden, diewe in alle ſoorten van zaaken gebruiken, daarwe doorgaands met vrij minder volks het zelfde verrichten, dat zij doen.

HEBBEN nu de rechtspleegingen zulk een merkelijken invloed op het welvaaren van den koophandel, hoe nuttig en noodzaakelijk is het dan niet dat deswegen de Colonien op een beter voet geſteld worden, zal men 'er met grond de vrúchten van kunnen verwachten, welken wij 'er van kunnen trekken?

DE grootſte kwaal, met welke thans onze koophandel ſchijnt gekweld te zijn, en die denzelven des te zekerer geheel zal doen vervallen, dewijl zij onbemerkelijk hoe langs hoe meer veld wint, en een verderf voortbrengt, waartegen alle hulpmiddelen vruchteloos zullen worden aangewend, is gebrék aan goede trouw.

WANNEER wij ſpraken van den actiehandel (II D. bl. 302. en volg.) van de geldleeningen, welken men voor de Planters heeft gedaan, en van het misbruik, 't welk 'er een gevolg van is geweest (hier boven bl. 213. en volg.) hebben wij aangetekend, dat deze misbruiken gelegenheid hadden gegeeven tot meenigvuldige zwaare bankbreuken. Het zoude te wenſchen zijn, dat men de Bankbreekers ſlechts van

onvoorzigtigheid of al te groote onderneemingen konde beſchuldigen. Maar hoe dikwijls word hun de kwaade trouw niet verweeten; en hoe menigmaal niet geklaagd over de ſlapheid en oogluiking, met welken die toevallen in den koophandel behandeld worden. Ieder een ſtemt toe, dat de goede trouw de ziel des koophandels is; wij zijn op dit ſtuk zoo beroemd geweest, dat wij nog van de overblijfſels van 't vertrouwen, het welk de vreemden op onzen landaart geſteld hebben, genot hebben. In de meergemelde Verhandeling, gevoegd bij de gedagte Propoſitie van Prins Willem den IV. word 'er gewag van gemaakt als van een grond, op welken de voorſpoed van onzen koophandel is gebouwd. Wat zal 'er van denzelven eindelijk worden, indien tegen de ontrouw en kwaade trouw geen voorziening geſchiedt? Zie hier hoe 'er de Schrijver van de *Aanwijſing der Gronden*, enz. van ſpreekt. bladz. 130.

„ MAAR alſoo ik inſonderheid voorneemens
„ ben, te overweegen onſe *Iuſtitie* voor ſoo vee-
„ le die het behouden ende vermeerderen onſer
„ Viſſeryen, Manifacturen, Negotien, ende Ree-
„ deryen in vragt-ſcheepen raakt: ſoo ſal ik nu
„ die algemeene quaalen ende gebreeken onſer
„ *Iuſtitie* ter ſijden ſtellende, treden tot mijn by-
„ ſonder oog-wit; ende aldus beginnen:

„ NAA gemelde volkoomene *Vryheid* der ge-
„ meene Inwoonderen, en meer ofte min *belaſtin-*
„ *ge* en *gonſt* der Hollandſe leevens-middelen, is
„ noodſaakelik, dat geoeffend werde goede *Iuſti-*
„ *tie* teegen openbaar *geweld*, dat binnen 's Lands
„ gepleegt ſoude moogen werden, het welk ver-
„ mits niet alleen den Koopluiden van onſe Mani-
„ facturen en Viſſeryen, als ook den Negotian-
„ ten in on-Hollandſe waaren, ende den Reede-
„ ren

„ ten in Vragt-ſcheepen, maar ook allen anderen
„ Ingeſeetenen, Onderdaanen, en Regeerderen,
„ ſchaadelik ſoude weeſen, ſulks geene menſche-
„ like vergaaderinge, hoedaanig die zijn, ſonder
„ het ſelven af te weeren beſtaan kan: ſoo is daar
„ toe van ouds eenige, hoewel ſeer *gebreekige* or-
„ dre van *Juſtitie* geſteld. Maar hoewel *bedrog*,
„ waar door men iemands anders goed, eeven ſoo
„ wel kan ontdraagen als door *geweld*, ook niet
„ min behoorde te werden geſtraft, en dat de
„ koopmanſchap inſonderheid ſteunende op (*bona*
„ *fides*) goed geloof, door (*dolus malus*) valſch be-
„ drog, in het geheel kan werden geruineerd, ſo
„ is aller verwonderinge waardig, dat Holland de
„ koopmanſchap, in voegen als zy hier gepleegd
„ moet werden, heeft konnen behouden, met ſoo
„ veele *wetten* ofte *beneficien* van *Regten*, uit die
„ Krijgslievende *Roomſche Republyk* afdaalende,
„ ende hier den Koopluiden dienende, puurelik
„ om meer profijts met bedrog, als met eerelijke
„ koophandel te konnen doen. Ende aan de an-
„ dere zijde is hier ſoo weinig ſorgs gedraagen,
„ om door contrarie goede ordre en wetten, de
„ eerelijke Koopluiden teegen die valſche Bedrie-
„ gers, naam van Koopluiden draagende, te beſchut-
„ ten ende aan het haare te helpen; dat men groo-
„ te reeden heeft om te vraagen, waarom niet alle
„ boosaardige menſchen uit verre en naa by gelee-
„ gene Landen naar Holland koomen, om onder
„ den dekmantel van koopmanſchap, hier open-
„ baarelik te leeren *ſteelen*, en deeſen weg, die
„ men met ſoo booven-maaten groot profijt vei-
„ lig en ſtraffeloos kan inſlaan, in te gaan? Want
„ *oderunt peccare mali* (*quales omnes natura ſumus*)
„ *formidine pœnæ*. dank hebb' de roed', ſy maakt
„ de Kinderen goed. Dienvolgende om hier in

„ eeni-

„ ge beetere ordre te ſtellen, dunkt my dienſtig
„ ſoude weeſen, dat niemand binnen deeſen Lan-
„ de van Holland wierde toegelaaten eenige koop-
„ manſchap te drijven, ten waare hij te ſijner
„ maalſteede daar toe ſig hadde in een *publijk re-*
„ *giſter* laaten aanteekenen: Welk ſoude weeſen
„ van ſoodanige kragt, voor eerſt, dat de Ouders
„ en Bloed-vrinden des gemelden Koopmans, bin-
„ nen het jaar in het ſelve regiſter geene contra-
„ rie aanteekeninge hebbende gedaan; niet ſouden
„ vermoogen met eenige *Uyterſte-wille*, gemelde
„ Koopmanne min erf, als ſonder *Uyterſte-wille*,
„ tot naadeel ſijner Schuld-eyſſeren te laten toe-
„ koomen. Daar en boven behoorde het in allen
„ gevalle eenen Koopmanne wie hy waare, voor-
„ neementlik eenen gefaljeerden, ongeoorlofd te
„ zijn eenige profitable *erffeniſſe* te weigeren aan te
„ vaarden. Want het niet kan werden vermoed
„ te geſchieden, dan (*in fraudem Creditorum*) om
„ den Schuld-eiſſeren te beſteelen; gelijk ten ſel-
„ ven einde hem ook behoorde verbooden te zijn,
„ eenige goederen kragtelik te vervremden, dan
„ (*titulo lucrativo*) daar vooren de waarde van
„ dien ontfangen hebbende; in ſulken verſtande,
„ dat hy koomende daar naar bankbreukig te wer-
„ den, alle ſijne giften, getranſporteerde, ten
„ Houwelike gegeevene, ofte aan ſijn' Kinderen
„ beweeſene goederen, behoorden te werden be-
„ ſteed ten voordeele der Schuld-eiſcheren: Want
„ men hier nu al te dikwils ſiet de waarheid van
„ dit Engelſch ſpreekwoord: *Happy is that ſonne*
„ *whoes Fater goeth to the Divell:* Die Soon is ge-
„ gelukkig wiens Vader voor den Duivel vaard.

„ En gelijk het eenen Koopman ongeoorloofd
„ behoorde te weeſen, met *Houwelijkſe voorwaar-*
„ *den* ſijn Wijf te begonſtigen ten nadeele ſijner

„ Schul-

„ Schuld-eiſcheren, ſoo behoorde ook den Vrou-
„ lieden verbooden te zijn, te bedingen by ſchey-
„ dinge des huweliks de keure van deel aan winſt
„ en verlies, want daar niet billiker is als (*quem*
„ *commoda ſequuntur eum incommoda ſequantur*) die
„ de baat wil genieten, behoorde ook de ſchaade te
„ dragen. Jaa de Ouders en Bloedvrinden van ſo-
„ daanigen Vrouw-menſch, behoorden zig wee-
„ gens de erffenisſen in alles te moeten draagen, ge-
„ lijk die van den Man ſelfs. En gemeenſchap
„ van goed buiten-ſluitende, ofte verbonde goe-
„ deren aanbrengende, behoorde het in de publij-
„ ke regiſters te werden aangeteikend.

„ Het ordinaris *regiſter* van ſodaanig Koop-
„ man, ſtaande ter goeder naame ende met eede ge-
„ ſterkt zijnde, behoorde in alles met *Notariaale*
„ ſchriften, gelijk te werden geſteld: ende ten na-
„ deele des ſelven behoorde nietwes te werden ge-
„ prefereerd, dan *ſpeciaal hipotheek.* alſoo het *le-*
„ *gaal* van 't Gemeene-land, Weeskinderen, Huis-
„ huur, Huwelijkſe voorwaarden, &c. warelik
„ den koopluiden ofte den koophandele in het ge-
„ meen ende dienvolgende den Gemeenen Lande
„ ſeer ſchaadelik is. Maar indien een Koopman
„ t' eeniger tijden wierd bevonden ſijn *Regiſter*
„ vervalſcht te hebben, ofte mein-eediglik te
„ hebben geſterkt, ſoo behoorde de ſelve als een
„ valſche *Munter*, in alle manieren aan lijf en lee-
„ ven te werden geſtraft; op dat een yder door
„ die ſtrenge ſtraffe wierde afgeſchrikt, van zig
„ door die valſch en trouweloosheid met een an-
„ der mans goed, ten nadeele van den gemeenen
„ welſtande, te verrijken.

„ Jaa dunkt my aan de koopmanſchap ende het
„ *regiſter* eens eerliken Koopmans ſoo veel gelee-
„ gen te zijn, vermits de geſteltenis der koopman-

„ ſchap

„ ſchap hier ſodaanig is, dat zy geen ander be-
„ wijs ofte veiligheid vereiſcht ofte toe laat: dat
„ men dienvolgende op het *regiſter* alleen, alvoo-
„ rens met eede geſterkt weſende, ſoo wel *parate*
„ *executie* ofte haaſtige Regts-vorderinge behoor-
„ de te doen, als in des Gemeene-lands pennin-
„ gen. Want indien de koopmanſchap hier is (*ſa-*
„ *lus populi*) 's Lands welvaaren, wat reden kan
„ hier dan zijn, om niet met het Land (*pari paſſie*)
„ den ſelven trant te gaan?

„ Het is ook ſeer ſchaadelik, dat eenige koop
„ werde gereekend op gereed geld geſchied te zijn,
„ als naa de gedaane leeveringe niet aanſtonds ende
„ daadelik de penningen ofte het verkofte goed,
„ werd vervolgd. Want voorwaar als de verkoo-
„ per dus van ſijn regt afgaat, met waarelik den
„ kooper te borgen, ſoo geeft hy aan de eene
„ zijde den quaadwilligen ſeer groote geleegent-
„ heid om groote bankeroeten te konnen doen:
„ en hy, die aan de andere ſijde meeſt (*in culpa*)
„ onvoorſigtig is, ontneemt daar naa met ſijn' on-
„ billike vindicatie ofte vervolginge ſijns goeds,
„ den anderen ſchuld-eiſcheren het haaren.

„ Ten minſten behoorde in ydere koopſtad te
„ weeſen eene *particuliere Vierſchaar*, regt ſpree-
„ kende tuſſchen *Verkooper* en *Kooper*; op dat niet
„ alleen gemelde proceſſen vaardiglik mogten wer-
„ den afgedaan; maar ook, op dat de Regters
„ den ſtijl van koopmanſchap beeter door gronden-
„ de, regtvaardiger ende den Lande heilſaamer
„ vonniſſen mogten wijſen: daar de Koopluiden
„ nu ter contrarie bevinden, dat haare proceſſen
„ die uit verſchil van *reekeningen* ontſtaan by naa
„ nooit als door *accoord* of verblijf der partyen,
„ des pleiters moede geworden zijnde, geeyndigd
„ werden: ende dat meeſtendeels ten voordeele

„ des

„ des onregtvaardigſten Krakkeelers, volgens het „ ſpreekwoord: *Krakkeeler wint.*

„ DAT in den boedel van eenen afgeſtorvenen „ werd toegelaaten het *beneficium Inventarii*, Regt „ van Boedelbeſchrijving, als de gemeene Schuld-„ Eiſchers ſig Erfgenaamen willen draagen, is ſeer „ onreedelik ende den Koopluiden ſchaadelik. Al-„ ſoo *Secundum naturam eſt commoda cujusque rei „ eum ſequi, quem ſequuntur incommoda*, de gemee-„ ne Schuld-eiſchers de ſchade ſullende moeten „ lijden, indien de Boedel te kort ſchiet, ook de „ voordeelen behoorden te genieten, wanneer die „ te boven komt: daar anderſins die onbarmhertige gierige Erfgenaamen, met dat middel van „ *Regten*, in het eerſte gevalle de ſchade van hunne halſen ſchuiven, ende in het tweede gevalle „ de voordeelen weg-ſleepen.

„ ENDE niet min ſchaadelik zijn de brieven „ van *Ceſſie* ofte *Atterminatie*, Boedel-afſtand en-„ de Tijd-gunning. Want vermits niemand om „ particuliere ſchulden door het *Publik* werd ver-„ volgd, is in alle manieren te vermoeden, niet „ dat de Schuld-eiſchers ſig ſelven door al te „ ſcherpe maaninge ſchaade ſullen willen aan doen, „ met iemand, die waarelik niet betaalen kan, en „ anderſints goedwillig is, ſijn *credit* te beneemen, „ ende op den dijk te jaagen; maar wel dat een „ boosaardig menſch, ſijn goed naar zijn welge-„ vallen verborgen, en getranſporteerd hebbende, „ zig ſelven door ſoodanige *Ceſſie* ende eenen val-„ ſchen eed tot meer rijkdoms en gemaks ſal wil-„ len brengen.

„ TER contrarie ſoude den Gemeenen Lande „ ſeer voordeelig weeſen, indien men op de min-„ ſte aanklagt over eenige kennelikke wan-betaa-„ linge den Schuldenaar dadelik deede borge ſtel-

„ len

„ len, ofte by weygeringe van dien, met ſijne
„ *boeken* in beſlootene hegteniſſe ſettede. Want
„ in gevalle hy alsdan konde bewijſen (*ſolvendo*)
„ betalens magtig te zijn, ſoude hy alsdan ſeer lig-
„ telik op borg-togt konnen werden geſlaakt; en
„ niet konnende betaalen, ſoude men die vuile
„ dieveryen, tranſporten, verberging van boek
„ en goederen; alsmeede het ontvlugten, ende
„ het valſch aangeeven der ſchulden, ten weeder-
„ ſijden, voorkoomen. In allen gevallen behoorde
„ men quaadwillige Schuldenaars met Vrouw ende
„ mondige kinderen, door publike autoriteit, by
„ den kop te grijpen, ende te houden in een pu-
„ blijk *werk-huis*, om hun den koſt te doen ver-
„ dienen, volgens de wetten des Heiligen Prophe-
„ ten *Moſes* ende het *Roomſe-regt* der *twaalf Ta-*
„ *felen*: ja ſelfs indien de boosheid des voornaam-
„ ſten Schuldenaars met vuile omſtandigheeden ver-
„ ſwaard waare, behoorde men den ſelven, vol-
„ gens 't placcaat des Kaiſers *Karel* des jaars 1540.
„ niet min als eenen huisbrakigen *dief*, aan eene
„ galge te hangen, ſonder in eenigerley wijſe toe
„ te laaten, gelijk nu veeltijds geſchied, dat de
„ ſelve Bankeroetiers hier blijven woonen, ende
„ op eenen anderen naame haare koopmanſchap
„ continueeren; volgens het ſpreekwoord, *qui non*
„ *habet in ære, luat in pelle.*

„ *Betaalt uw ſchult met gelletjen:*
„ *Of boetſe aan uw velletjen.*

„ Dog indien gemelde *Bankeroetiers* met haare
„ goederen en boeken gevlugt zijnde, buiten de
„ *Iuriſdictie* ofte Regts-gebied van *Holland*, aldaar
„ door die politike magt wierden beſchermd, dunkt
„ my het den gemeenen Lande van Holland oor-
„ baar

„ baar waare, deeſen weg in te gaan: Voor eerſt,
„ uit kragt van eene generaale wet, alle ſodaanige
„ houdende als (*læſæ Majeſtatis reos*) publijke
„ Land-verraaders, behoordemen die ook ſoodaa-
„ nig te vervolgen. Te meer, dewijl een ſchelm-
„ ſe Bankeroet, niet min hulp van nooden heeft
„ om die uit te voeren, als Land-verradery. Ten
„ minſten kan deſelve niet werden ſoo beſteeken,
„ dat niet de *Boekhouders* en *Caſſiers*, Dienſt-kneg-
„ ten en Maagden daar van niet eenige kenniſſe
„ krijgen: ende dienvolgens behoordemen alle de
„ ſelve by den kop te grijpen; en, indien men
„ alſdan bevond, dat ſy eene diefagtige Bankeroet
„ hadden helpen uitvoeren, ſoude dienſtig wee-
„ ſen, de ſelve naarder op alle vermoede voorval-
„ len daar omtrent, ſtrengelik met de Pijnbank
„ ofte onder eede, naar geleegentheid van ſaaken,
„ te ondervraagen. Want voorwaar, indien de
„ Pijnbank eenig goed gebruik heeft, ſoo is het in
„ ſaaken daar 's Lands welvaaren aan hangd; ende
„ daar kennelik mee-pligtigen van het ſchelmſtuk
„ moeten zijn.

„ ONDER en tuſſchen moeſtmen ook op heeter-
„ daad door het geheele Land afkondigen, dat alle
„ die eenige *goederen* ofte *inſchulden* des veldvlug-
„ tigen onder zig hadden, het ſelven aanſtonds
„ hadden bekend te maaken, op *peene* van geſtraft
„ te ſullen werden als Land-verraaders ende heel-
„ ders van dat ſchelmſtuk: ende op de verſſe-
„ daad behoordemen onder eede te ondervragen
„ alle de geene daar eenig vermoeden op viel, met
„ beloſte en verklaaringe dat alle die opregtelik
„ verklaarden ſouden werden gehouden voor eerli-
„ ke luyden, al hadden ſy te vooren ietwes tot het
„ ſchelmſtuk geholpen, ende dat ſy ter contrarie,
„ als mein-eedige Land-verraaders t'allen tijden

„ ſouden werden geſtraft, als men door een *derde*
„ daar van kenniſſe bequame.

„ En alle die op den boedel eenige aanſpraak
„ meenden te hebben, behoorden ook gehouden te
„ zijn het ſelven daadelik bekend te maaken, op
„ groote ſtraffen, waar door twee ſeer quade din-
„ gen ſouden werden belet; want vermits (*neme*
„ *repente fit peſſimus, aut fuit turpiſſimus*) niemand
„ al te gelijk boos ofte eereloos werd; ſoo ſou-
„ den alle ſoodanige menſchen die onlangs meeſters
„ van des gevlugten goed waaren geworden, ende
„ dienvolgende het ſelven nog niet als eigen ge-
„ bruikt hadden, het ſelven daadelik aanbrengen:
„ te meer dewijl op verſſerdaad by haar ſoo naau-
„ we kenniſſe niet ſoude weſen, van 't gunt men
„ door het afterhaalen des miſdadigers, ſijner mee-
„ pligten goederen, en boeken, ofte door het uit-
„ vorſchen der *Juſtitie*, ſoude moogen koomen te
„ verſtaan.

„ Ende ten anderen ſouden alle die ietwes van
„ den verlatenen Boedel voorgeeven te moeten
„ hebben, ook onkundig zijnde van 't gunt men
„ ſoude moogen van des veldvlugtigen geleegent-
„ heid koomen te verſtaan, en of daar eenige ap-
„ parentie ſoude moogen weeſen, t'eeniger tijd
„ met den vlugtigen te accordeeren, genootſaakt
„ weeſen haare ſchulden opregtelik aan te geeven:
„ daar men nu daageliks ſiet, dat alle ſoodanige
„ boedels door boos-aardige menſchen invoegen
„ werden geplonderd, datter ſeer ſelden voor de
„ eerelikſte ietwes overſchiet, om dat men ſoo
„ onbekommerd alle ſchulden verſwijgen, en aan
„ de andere zijde alle pretenſien vergrooten kan,
„ naar datmen de ſaak ſiet een uitſlag neemen.

„ Dit gedaan zijnde, behoorde de *Veldvlugtige*
„ by klokkegeſlag op ſeekere geſette tijden te wer-
„ den

„ den ingedaagd: binnen welke het den ſchuld-
„ eiſcheren behoorde geoorloofd te weeſen met
„ hem abſolutelik te accordeeren, en alle Ding-
„ taal te doen ophouden; maar indien de Vlugte-
„ ling niet verſcheen nogte accordeerde, behoor-
„ de hy in eene *ſchilderye* aan eene galge *gehan-*
„ *gen*, en alle ſijne kinderen ſoo mondige als on-
„ mondige eereloos verklaard te werden.

„ ALLE welke dingen, indien geſchiededen op
„ verſſerdaad eer de menſchen in ſoodanig nieuw
„ ſchelmſtuk de ſchaamte konnen afgelegt hebben;
„ ik meen van ſeer groot gewigt ſouden weeſen,
„ om de menſchen beeter te maaken: daar ſy nu
„ in teegendeel allengs leeren, dat het beeter is een
„ anders mans goed, als geen te hebben; *& qu'il*
„ *n'y a chere, que de gens à l'arriere*, ende datmen
„ met veel vermaaks een anders mans goed, als
„ ſijn eigen verteeren kan: alſmeede datmen de
„ ſchaamte eenmaal te booven gekoomen zijnde,
„ veel gemakkeliker en geruſtiger leeven kan *eere-*
„ *loos*, als met zig over het ſtuk van eere te ont-
„ ſtelen ende die met groote koſten te houden.
„ Dog vermits in alle deeſe Regts vorderingen
„ moet werden gedoeld, naar het meeſte voordeel
„ der Schuldeiſcheren, voor wien het puurelik is
„ (*res nummi*) een geſchil om het meeſte profijt
„ te doen, ende de meeſte ſchade voor te komen;
„ ſoo behoorden ſy nog altijds daar naa te moo-
„ gen met haaren ſchuldenaars accordeeren ende
„ het vonnis te doen vernietigen. Want het (*fiat*
„ *Iuſtitia & pereat mundus*) ſpreekwoord, men
„ moet regt doen al zoude de wereld vergaan; paſt
„ ſeer wel in den monde der *Regteren*, alſoo die
„ niet *Souverain* weeſende, eer, eed, en ampt-
„ halven verpligt zijn te oordeelen niet *van* maar
„ *naar* de wetten; ende het ſelven niet doende wer-

„ den ſy in alle welgeſtelde Republiken *geſindikeerd*
„ ten geſetten tijden aangeklaagt en geſtraft: maar
„ dat ſpreekwoord paſt ganſch niet in den monde
„ van wijſe *Politiken*, daar *ſalus populi*, en niet
„ *des volks verderf*, de hoogſte wet moet zijn.

„ En vermits men aan de eene zijde deeſe
„ *vlugtelingen* ofte quaadwillige bedriegers, behoor-
„ de te vergelijken by die woelende en diefagtige
„ *hommelen*, die men in alle manieren behoorde
„ buiten dit Land te houden, ofte te vervolgen
„ ende te dooden; ſoo behoorde men ter contra-
„ rie alle eerelike Koopluiden, die door menſcheli-
„ ke onvoorſigtigheid, ofte geweld van buiten;
„ als bankeroeten, ſtorm-winden, ongelukken,
„ zee-roveryen, oorlog, &c. hunne eige goede-
„ ren ende meer daar toe verlooren hebben, ende
„ dienvolgende hunne Schuld-eiſchers niet konnen
„ voldoen; als goede *honig-byen*, medoogende
„ aan te zien, met belofte ende verklaaringe, dat
„ alle de ſelven haare ſchaade aanwijſende, en zig
„ der *Juſtitie* niet ontrekkende, zouden vermoo-
„ gen te behouden, het *tiende deel* der goederen
„ waar meede ſy de koopmanſchap eerſtmaals had-
„ den begonnen, ſonder dat ſy daar naa eenigſins
„ van hunnen oude Schuld-eiſchers ſouden moogen
„ werden gemoeit. En blijvende ſy met haare
„ kinderen, ſchoongenoomen de ſelve veel hou-
„ weliks-goed ofte andere gaaven hadden genoo-
„ ten, ter goeder naame en faame, als zijnde het
„ ſelve eene regtvaardige vrugt van haare opreg-
„ tigheid, ende een trooſt in haaren teegenſpoed.
„ En vermits tuſſchen deeſe ſchaadelike *dieven* als-
„ meede haare kinderen; en die beklagelike *on-*
„ *gelukkige menſchen*, geen onderſcheid in eerloos-
„ heid en ſtraffe werd gemaakt, ſlaan veele ander-
„ zins eereliken, door nood, den booſen weg in:

„ Want

„ Want *ne nos inducas in tentationem*, de occaſie
„ maakt een dief, ende de nood nog meer."

Op het leezen van deze plaats zal men den Schrijver gewiſſelijk niet nageeven, dat hij al te gemaatigde gevoelens heeft gehad. Die, welke de Heer VAN DEN HEUVEL, bl. 110. en volg. zijner Verhandeling, doet blijken, zijn zachter en beter voegende eenen man, die wel denkt, en zich niet door zijne hartstochten laat vervoeren. Dus ſpreekt hij:

„ WIL men verder het wankelend vertrouwen
„ buiten 's lands herſteld zien, zoo behoorde, naar
„ myn oordeel, met eerloosverklaringe, en bannis-
„ ſement, naar gelegenheid der zaake, geſtraft te
„ worden een iegelik, die overtuigd wierd zich
„ aan de minſte ontrouw in het uitvoeren van eenige-
„ gen last te hebben ſchuldig gemaakt; en om in
„ de tweede plaatſe de menigvuldige banqueroutten
„ dadelyk, en met verwachting van eenen goeden
„ uitſlag tegen te gaan, behoeft men maar aante-
„ merken, dat, hoe zeer alle mededogen, en op-
„ beuringe in een land van koophandel een onge-
„ lukkige verdient, die door ſchade, buiten zyn
„ toedoen geleden, tot een ſtaat van onvermo-
„ gen geraakt is, zoo zeer aan de andere zyde
„ alle geſtrengheid der wetten toepaſſelyk zy op
„ eenen zodanigen, die met voorbyzien van alle
„ goede trouwe en eerlykheid, eens anderen goed
„ verteert ofte hetzelve na eene geveinsde over-
„ gave van een zoogenaamd accord gevolgd, zy-
„ ne ſchuldeiſchers ontſteelt, welke hem daar-
„ na op eene tartende wyze, rykelyker dan te
„ vooren, van hun geroofd goed moeten zien lec-
„ ven.

„ DEEZE gronden, welke buiten alle tegenſpraak,
„ beide tot bevoordeling van den koophandel in
„ het algemeen dienen, eens gelegd zynde, zal

„ de zwaarigheid alleen blyven, op wat wyze
„ eenen bedriegelyken, of ontrouwen ſchuldenaar,
„ van eenen waarlyk ongelukkigen te onderſchei-
„ den.

„ Hiertoe geeft, naar myn gering begrip,
„ het by ons ten deezen verbeeterde, doch te
„ veel in onbruik geraakt zynde, Roomſche Recht
„ genoegzaame gelegenheid; laat maar een ieder
„ zonder onderſcheid, welke zich verklaart onver-
„ mogend ter betaling, genoodzaakt zyn, zyne
„ toevlucht te neemen tot het eenigſte middel ter
„ overgave zyner goederen, het geen dat recht
„ wettigt, namelyk het beneficie van Ceſſie; dan
„ moet hy zich in gyzelinge begeeven, en zelf
„ eene opgave onder eede doen van den ſtaat des
„ boedels; dan hebben de ſchuldeiſſchers tyd, om
„ denzelven te onderzoeken; kunnen die ſchuld-
„ eiſſchers geene ontrouw, geen verkwistinge be-
„ wyzen, zoo is hy, als een ongelukkige, be-
„ voegd tot alle gunst hem door dit beneficie toe-
„ gelegd, en anderzins onderhevig aan de ſtraf-
„ fe, tegen bedriegers en verkwisters vastge-
„ ſteld.

„ Om nogtans eenen ongelukkigen en zonder
„ eenig bedriegelyk opzet in dien ſtaat geraakten
„ ſchuldenaar te meer te begunſtigen, zoude hy
„ voor eerst ontlast kunnen worden van een reeks
„ drukkende plechtigheden, by het overgeeven
„ der brieven van Ceſſie ter rolle naar Rechten
„ vereiſcht, en hem toegelaaten worden zulks door
„ eenen Procureur, even als in andere Rechtsge-
„ dingen te doen; in plaatſe van in gyzeling te
„ moeten gaan, zoude men hem zyne wooning,
„ onder behoorlyke voorzorge tegen ontvluchtin-
„ ge, tot een bewaarplaats kunnen doen dienen;
„ ook, zoo dra de ſchuldeiſſchers geene reden von-

„ den

„ den, om het beneficie van Ceſſie tegen te ſpre-
„ ken, zoude men op allerleie wyzen, dezelven
„ tot een redelyk accord kunnen trachten over te
„ haalen, en ten deezen opzichte de overſtemmin-
„ ge op de t'hands gewoone wyze doen plaats heb-
„ ben; zelfs, ingevalle deeze onmeedogende ge-
„ noeg waren om geenen billyken weg met hun-
„ nen ſchuldenaar te willen inſlaan, konde by eene
„ nieuwe wet het voordeel, het geen dit benefi-
„ cie aan eenen ſchuldenaar geeft, merkelyk ver-
„ groot, en dezelve dus in ſtaat geſteld worden,
„ onder Gods zegen, de geleedene ſchaade te bee-
„ teren. Men zoude ook alle voorwendſelen van
„ roekeloozen handel aan de ſchuldeisſchers kun-
„ nen beneemen, door ter begunſtiging des koop-
„ handels intevoeren, dat alle de zoodanige voor
„ ongelukkige ſchuldenaaren, tot dit beneficie ge-
„ rechtigd, zullen gehouden worden, welke kun-
„ nen betoonen, op het tydſtip van het aangaan
„ van den koop of verdrag, waar uit de ſchuld
„ oorſpronkelyk is, zoo veel in waarde bezeten te
„ hebben, als hunne daar door gemaakte ſchuld
„ bedraagt: in dezer voegen word aan iemand,
„ die zelf geen duit in de wereld bezit, niet be-
„ let, voor eene aanmerkelyke ſomme ter goeder
„ trouwe te koopen, dewyl hy alsdan die waa-
„ ren in eigendom verkrygt, en alleen de koop-
„ handel verboden aan dien genen, welke ten ty-
„ de des koops reeds met meerdere ſchulden is be-
„ laaden, dan hy goederen heeft, en zulks ter
„ kwaader trouwe verzwygt.

„ Dit beneficie van Ceſſie dus wederom in train
„ gebracht, en voor eenen waarlyk ongelukkigen
„ ſchuldenaar veel gunſtiger gemaakt zynde, dien-
„ de vooral paal vast te ſtaan, dat alle de zooda-
„ nigen, welke dit beneficie niet verzochten, daar

„ door verſtaan zouden worden, zich zelven aan
„ ontrouw of verkwisting ſchuldig te kennen, en
„ dus onderhevig de geſtrengheid der oude wet-
„ ten tegens de Banqueroutiers vastgeſteld, vol-
„ gens welke dan ook de ſtraffe, zonder aanzien
„ van perſoonen, door 's lands Officieren behoor-
„ de gevorderd te worden."

Op beide deze plaatſen zouden mogelijk wel eenige aanmerkingen kunnen vallen. Zoo veel wij 'er van kunnen oordeelen, ſchijnt het ten aanzien van deze zaak als omtrent veele anderen meer te haperen aan het uitvoeren der wetten dan aan de wetten zelven. Niet dan te veel wijt men de kwaal aan de wetten, daar zij in de werkeloosheid van de wet gezogt moest worden. Men heeft niet lang geleeden te Amſterdam eene nieuwe ordonnantie gemaakt voor de deſolaate boedelkamer; was 'er dezelve wel noodig? Is zij beter dan de oude? Wijkt men niet reeds van dezelve af? Wat nut kan men zich van nieuwe wetten belooven, als al het overige op den ouden voet blijft?

Men wijte het niet aan de wetten, maar aan het bederf der zeden, waar door de wetten buiten kracht raaken. „ Men ſtraft de bedriegelijke bank-
„ breuken zoo ligt (zegt de Heer Bornier in
„ zijne uitlegging op de *Ordonnantien van Lodewijk*
„ *den* XIV.) dat de toegeevenheid, welke men
„ gebruikt, oorzaak is, dat dezelve zoo menig-
„ vuldig zijn, en dat de koophandel van dag tot
„ dag afneemt, zoo dat het noodig zoude zijn de
„ middelen in het werk te ſtellen, welken de
„ Wetten en Ordonnantien den Rechters aan de
„ hand geeven, om derzelver loop te ſtuiten. *Mul-*
„ *tis graſſantibus opus eſt exemplo L. aut facta in*
„ *f. D de poen.*"

Het verwijt, het welk men den onzen ten aan-

zien

zien der bankbreuken kan doen, beſtaat niet eenigſlijk hier in, dat zij te ligt geſtraft worden, want, uit het geen wij uit de Verhandeling van den Heer VAN DEN HEUVEL zoo even hebben aangehaald, moet men beſluiten, dat menze in het geheel niet ſtraft. De bankbreukigen verſchijnen weder in het openbaar, niet met het groen bonnetjen, waarop *la Fontaine* zinſpeelt in zijne fabeken; noch zelfs niet met het teken, het welk in Holland zelfs de bankbreukigen aan hunne muts of aan hunnen hoed moeſten draagen, maar even als of 'er niets gebeurd was, en veeltijds met meerder zwier en pracht. In het aangaan van huwelijken, ziet men 'er niet naar, of de goederen op eene eerlijke of oneerlijke wijze zijn verkreegen. Men zoude ons mogelijk zelfs eeniger maate kunnen beſchuldigen van de bankbreuken te begunſtigen, indien men *begunſtigen* noemen mag eene toegeevenheid, welke den bankbreekers gelegenheid geeft, zich vrijelijk van alle ongeoorloofde wegen en middelen te bedienen, uitgedacht, om de ſchuldeiſchers van hun achterweezen te verſteeken, om het verkrijgen van hetzelve bezwaarlijk te maaken, om de ſchuldeiſchers door lang draalen af te matten en moedeloos te maaken, eindelijk, om hen daar door te noodzaaken een accoord te tekenen, zonder dat men recht kan te weeten komen, hoe het eigenlijk met de zaaken des bankbreukigen is geſteld, of de weezenlijkheid der ſchulden onderzoeken.

Op het II. Artikel der Ordonnantie van Lodewijk den XIV. op de bankbreuken, waar bij word vastgeſteld, „ dat de Handelaars, Kooplieden en Bankiers, ook gehouden zullen zijn, „ *over te leveren alle hunne boeken gequoteerd en geparapheerd*, enz. " merkt de Heer BORNER

man, „ dat zij hunne boeken in goeden ſtaat
„ moeten overleveren, en dat die met elkanderen
„ in verband moeten ſtaan, *vermits de meeſte bedrie-*
„ *gers zeggen, dat zij in het geheel geen boek, maar*
„ *ſlechts eenige aantekening hebben gehouden*, en
„ zoo zij boek gehouden hebben, verbergen zij
„ de voornaamſte boeken en voerenze weg, of
„ zoo zijze laaten, is 'er alles zoo verward en in
„ wanorde in, dat men 'er niets zekers uit kan
„ opmaaken. *Solent rationes ſuas tam in codicibus*
„ *quam adverſariis conturbare & intricare in necem*
„ *creditorum, & inde dolus malus præſumitur. L.*
„ *quidem ff. de in rem verſ.*"

Het XI. Artikel van dezelfde Ordonnantie houdt in „ *De Handelaars en Kooplieden, zoo in het groot*
„ *als klein, en de Bankiers welke, wanneer zij bank-*
„ *breukig worden, hunne Registers en Journaalen ge-*
„ *tekend en geparapheerd, gelijk wij hier boven heb-*
„ *ben bevolen, niet zullen overleveren, zullen voor*
„ *bedriegelijke bankbreekers mogen worden gehouden.*"

De Heer Bornier merkt 'er het volgende op aan: „ Dit Artikel is van zeer groot gewicht,
„ dewijl het een der krachtigſte middelen is, om
„ de bedriegerij en ſchelmerij te beletten, welke
„ zij, die zich zoek en eene bankbreuk maakten,
„ gewoon waren te pleegen. — Nu is het zeker,
„ dat 'er geen grooter vermoeden van bedrog is
„ ten aanzien van een koopman, die zich wegge-
„ maakt heeft en bankbreukig is, dan het verdui-
„ ſteren zijner boeken, en die voor zijne ſchuldei-
„ ſchers te verbergen, en te weigeren dezelven
„ over te leveren. Dit misbruik kwam daar van
„ daan, dat 'er voor deze Ordonnantie geen wet
„ was, die hen daar toe verplichtte, noch die eene
„ ſtraffe opleide, indien menze niet overleverde."

Zoude men voor het welzijn van onzen koop-

handel

handel niet mogen wenſchen, dat 'er eene wet was, die ſtraffen ſtelde tegen de bankbreukigen, welker boeken in geen goede orde werden bevonden; of welken dezelve niet naar behooren hadden gehouden; of die ten tijde, als zij bankbreukig werden, 'er veranderingen in maakten; of die in gebreke bleeven dezelven over te leveren: of wel dat alle kooplieden of bankiers, welke komen bankbreukig te worden, en hunne boeken, behoorlijk gehouden tot op het oogenblik dat zij bankbreukig worden, niet overleveren, voor bedriegelijke bankbreekers zullen worden aangezien, en als zoodanigen behandeld. Want indien men geloof mag ſlaan aan het geen men in het algemeen zegt van de bankbreuken, welke ſedert weinige jaaren in Holland zoo kort op elkanderen zijn gevolgd, word de aanmerking van den Heer BORNIER maar al te veel bewaarheid.

MEN zoude zich ook kunnen verwonderen, dat men, in een land, in het welk het roomſche recht bijna een even groot gezag heeft, als de bijzondere Landswetten, van hetzelve nochtans zoo verre afwijkt, in geval van bankbreuk. De aanmerkingen van den Heer VAN DEN HEUVEL hier omtrent verdienen dubbelde opmerking. Het roomſche recht behelst daarenboven zeer goede ſchikkingen met betrekking tot ſchuldenaars, die 'er kwaadertrouwe handelen, en ten aanzien van hun, die de bankbreukigen helpen of begunſtigen, maar wij hebben reeds aangemerkt, dat het niet zoo zeer aan de wet hapert, dan wel aan het handhaven van de wet. De bijzondere Ordonnantien der verſchillende ſteden, wel in acht genomen, en zonder toegeevenheid uitgevoerd wordende, zouden vermoedelijk genoegzaam zijn tot het ſtuiten van een kwaad, het welk van dag tot dag den handel meer

en

en meer ondermijnt, dewijl men op geen koopman langer durft betrouwen. Tot dit groote uiterſte zijn de zaaken gekomen. De Schrijver van de meergemelde *Aanwijſing* merkt aan, dat in Holland de kooplieden geld kunnen opneemen tegen drie ten honderd. Sedert dien tijd tot nu toe is 'er dene eeuw verloopen, en de interest van het geld was toen veel hooger dan thans: echter kan tegenwoordig een hollandsch koopman naauwelijks geld tegen vier ten honderd bekomen, al wil hij zelfs zekerheid voor den ſchuld geeven, zoo het geen obligatien ten lasten van den Staat, hijpotheeken enz. zijn. Zoo lang men geen middel zal vinden, om de goede trouw als heilig aan te zien, kan men zich niet vleien dat 'er vertrouwen in den koophandel plaats zal hebben; en zoo lang het vertrouwen daar in niet te vinden zal zijn, of alleen, lijk zeer weinig zal worden gevonden, moet de koophandel noodzaakelijk meer en meer vervallen, welke middelen men ook anderzins in het werk mag ſtellen, om denzelven aan te moedigen.

De Ordonnantie op het Klein Zegel, of wil men liever eene aangenomen uitlegging dier wet, brengt al mede veel toe, om het vertrouwen, het welk de handel vereischt, en zonder het welk dezelve niet kan beſtaan, te verminderen. Deze wet (Gr. Pl. B. III. D. bl. 1005. en volg.) brengt mede, dat geen verbandbrief recht van *præferentie* zal hebben, zoo 'er de veertigſte penning niet van betaald is: hier uit heeft men afgeleid, dat alle brieven van verband, waar van de 40e penning is betaald, recht van praeferentie hebben voor de gewoone ſchuldeiſchers. Laaten wij eens zien wat gevolg zulks op den handel kan hebben. Een koopman bevindt zich in zwaarigheid; hij heeft ſchade geleeden, hij loopt gevaar nog meer ſchade te lijden:

den: onkundig zijnde van zijnen toeſtand, verkoop ik hem voor tien duizend guldens aan koopmanſchappen: drie maanden daarna houdt hij op met betaalen: in de eerſte ſamenkomst der ſchuldeiſcheren doet hij verbandbrieven zien, waar van de 40e penning is betaald: en die zoo veel van zijnen boedel wegneemen, dat 'er voor die geenen, met welken hij heeft gehandeld, welke hem goederen hebben geleverd, of die voor hem gewerkt hebben, niets overſchiet. Wij onderſtellen in dit geval, dat de ſchuld in de verbandbrieven, door den bankbreukigen overgeleverd, vermeld, deugdig is; dat hij in der daad is geholpen door eenige vrienden, welke hebben gemeend, dat zij verzekering genoeg hadden in het recht van praeferentie, het welk de betaaling van den 40e penning hun gaf: maar hoe veele bedrijven van kwaade trouw kunnen daaruit voortſpruiten? en welk koopman, handelaar of bankier zal voortaan zijn goed durven waagen in handen van iemand, die de magt heeft hem door heimelijke handelingen van zijn achterweezen te verſteeken? Moet men 's lands ſchatkist verrijken, door middelen, waar van men zoo ligt een kwaad gebruik kan maaken? Kan men zich verbeelden, dat de Overheid ooit den koophandel heeft willen bloot ſtellen voor het gevaar, waar aan deze geringe vermeerdering der inkomſten van den Staat dien konde bloot ſtellen? Zou men geen reden hebben, om voor het welzijn des koophandels te wenſchen, dat 'er eene verklaaring van de wet werd gegeeven, die, ten minſte voor het toekomende, het voorrecht te niet deed, het welk men daar door aan die verbandbrieven heeft gegeeven, en 't welk uit die wet verkeerdelijk is afgeleid? een voorrecht, het welk zij des te minder moeſten genieten, dewijl het onmogelijk is, dat men van dezel-

zelven kennis hebben of onderricht weezen kan.

HET geén wij zoo even hebben aangemerkt, aangaande het betaalen van den veertigſten penning, om 't recht van praeferentie voor andere ſchuldeiſchers te bekomen, herinnert ons eene andere aanmerking, welke wij reeds hebben gemaakt, en die het betaalen eener belasting van de onroerende goederen, bij derzelver verkoop of belasting, betreft. Deze belasting is algemeen: echter vordert het belang des koophandels, dat alle onderwerpen van koophandel in deszelfs algemeenen loop met de minſte kosten van den eenen eigenaar op den anderen, kunnen overgaan. Doch dezen algemeenen regel ſchijnt men niet genoeg op 't oog te houden en met betrekking tot de Volkplantingen geheel uit het oog te verliezen. Het is ligtelijk te begrijpen, dat, wanneer het koopen en verkoopen van ſchepen en ſcheepsportien, die daagelijks geſchieden, en deze voorwerpen van koophandel geduurig van den een tot den ander doen overgaan, aan zwaare kosten onderheevig zijn, daar door de duurte der ſchepen moet toeneemen: konden de finantien van den Staat lijden, dat die belasting, ten aanzien van voorwerpen van koophandel, of afgeſchaft of verminderd werd, het zoude, indien wij 't wel inzien, grootelijks tot opbeuring van den koophandel, en inzonderheid van de fabrieken en trafieken ſtrekken. Het is te meermaalen aangemerkt, dat het heffen van den tienden penning, bij het verkoopen van roerende goederen, meer dan eenige andere belasting, toegebracht heeft, om den koophandel in Spanje te doen vervallen, en dat het invoeren van den zelven, bij den Hertog van Alva, in den jaare 1569, ondernomen, Hollands koophandel onvermijdelijk zoude bedorven hebben. Hier uit kan

men

men zien, wat invloed belastingen, die over het veranderen van eigendom van koopmanschappen, 't zij in roerende, 't zij in onroerende goederen beſtaande, gaan, moeten hebben. Wij ſtappen over tot eene andere kwaal, welke den koophandel drukt en bederft.

Alle regeeringen zijn, ten allen tyde, oplettende geweest, om de ſchraapzucht en ſlinkſche ſtreeken der woekeraaren te beteugelen: en dit ſoort van volk, ſteeds de gelegenheid beſpiedende om zich te verrijken ten kosten van minderjaarigen en van zulken, welker zaaken achteruit gaan, heeft, ten allen tijde, middelen gevonden, om de wetten te ontduiken. De rampen, welke deze lieden der burgerlijke Maatſchappije toebrengen, zijn oneindig: wij hebben 'er op bl. 258. en volg. van geſproken. Echter is 'er eene, welke eene bijzondere aanmerking verdient, naamelijk het misbruik, 't welk men maakt van den titel of beroep van koopman. Het is een weezenlijke vereischte in een handeldrijvend Gemeenebest, dat 'er de handel in allen opzigte vrij zij: maar vordert deze vrijheid, dat men 'er daaden duldt, welke ſlechts den ſchoonſchijnenden naam van koop, verkoop, wisſelbrieven, en andere bedrijven van koopmanſchap hebben, en weezenlijk niet anders dan ſchelmſtukken en boeverijen zijn?

De koophandel moet vrij zijn; dit is de algemeene kreet: ik ſtem het toe: maar volgt daar uit, dat men, onder voorwendſel van vrijen koophandel te drijven, zijn vernuft ſlijpe, om voordeel en winst te zoeken in ongeoorloofde voorwerpen, welke niets gemeens hebben met den koophandel dan den naam, welken men aan dezelven geeft? Men ſtaa een oogenblik ſtil op de gevolgen, welken deze toomelooze vrijheid moet hebben: men zal zien,

zien; dat de koophandel daar door allengskens op eene ſnedigheid van winst te betrachten zonder zich te bekommeren hoe men die krijge; en eindelijk op de verdervelijke kunst van elkanderen te verſchalken en te bedriegen, moet uitloopen. Hoe veele koop-lieden heeft men zich niet zien toeleggen op het actie-ſpel? Hoe veele lieden heeft dit ſpel, het welk onteerende is voor het beroep van koopman, en niet min voor hun die 'er deel in neemen, niet van eenen weezenlijken handel afgetrokken? Het is nuttig voor de ſamenleeving, dat haar de nooddruft en 't gemak des leevens op de minst bezwaarlijkſte wijze bezorgd kunnen worden; maar is het nuttig, dat de een rijk, de ander arm worde, zonder eenigen arbeid, en zonder dat 'er koopmanſchappen door de handen gaan? Wij zullen hier niet blijven ſtaan op de laagheid en laf-hartigheid, welke 'er in ſteekt, dat men eens anders geld bezit, zonder dat men hem iets in de plaats heeft gegeeven, en zulks eeniglijk, omdat men gelukkiger in het giſſen is geweest dan hij: maar men zal 't ons, zoo wij hoopen, niet kwaalijk neemen, dat wij, voor het welzijn des koophandels, wenſchen, dat men een middel konde vinden, om deze al te groote vrijheid, en alle die bedrijven van eenen gewaanden koophandel, welke geen de minſte bezigheid aan het volk verſchaffen, en die 's lands ſchatkist even zoo weinig voordeel aanbrengen, als de ongeoorlootde tijdverdrijven, welken de Hooge Overheid zoo menigmaal heeft afgekeurd (*a*), te bedwingen. De wetten hebben voor de losheid van minderjaarigen, en kwistpenningen trachten te zorgen: zouden dezelve niet op dezelfde wijze kunnen waa-

(*a*) Zie de Verh. van den Heer VAN DEN HEUVEL, bladz. 105. en 106.

waaken tegen het misbruiken des koophandels en der tijdverdrijven? Zoude het belagchelijk zijn, voor verſtandeloos ja meer of min krankzinnig te houden die geenen, welke hunne eigen middelen, en die van hunne vrouwen en kinderen aan een werp van teerlingen of aan het opneemen van kaartebladen waagen? of welke hun eigen wel- of kwaalijk-vaaren, en dat van hun huisgezin doen afhangen van onzekere gebeurtenisſen, die in de wereld kunnen voorvallen? Zoude het eene belagchelijke wet zijn, welke deze lieden gelijk ſtelde met de kwistgoeden en doorbrengers, en die dezelven even als dezen onder het opzigt van Voogden ſtelde? Eene diergelijke voorzorg zoude misſchien meer uitwerken dan alle de wetten tegen de hazardſpelen gemaakt: deze verliezen haare kracht door de onmogelijkheid, om 'er de hand aan te houden; behalven nog, dat de ſpeelers de dwaasheid hebben van zich te verbeelden, dat het geen de minſte ſchande is zijne vrouw en kinderen ellendig te maaken, maar eene zeer groote ſchande, eene ſchuld, uit het ſpel voortſpruitende, niet te betaalen: zekerlijk een bewijs, dat de ſpeelers niet volkomen bij hunne zinnen zijn. Om op dien trant te redeneeren, moet men vast meer of min ziek van herſenen zijn: en de burgerlijke wetten geneezen deze ſoorten van ziekten nooit. Maar zouden dezelve niet kunnen voorzien tegen het misbruik, het welk men van het koopmanſchappen maakt, om wanbedrijven te pleegen?

WIJ hebben boven aangemerkt, dat de Marsdraagers, Pakkedraagers en Kraamers een verderf zijn voor den handel en bijzonderlijk voor de manufactuuren: daar zijn wetten tegen het ventjaagen; en echter klaagt men, dat het platte land bij ons, vooral des zomers, van marsdraagers afgeloo-

pen word. Men klaagt over oogluiking aan de zijde der geenen, die 'er tegen waaken moeſten. Wat 'er van zij, het ſtuiten van deze ongeregeldheid zoude, mijns oordeels, behooren tot de middelen, welke ter opbeuring van den koophandel en vooral van de fabrieken, zouden kunnen gebruikt worden (*a*).

ONDER de bijzondere middelen, welke kunnen dienen, om onzen koophandel, manufactuuren, en ſcheepvaart weder te doen bloeien, brengt de Heer VAN DEN HEUVEL deze volgende: het bevorderen van den landbouw (*b*); het bekwaam maaken der hollandſche duinen tot het weiden van ſchaapen (*c*); het aanmoedigen der visſcherijen, door dezelven van alle belastingen te ontheffen, en den Staat te doen deelen in de ſchade, welke de walvischvangst somtijds lijdt; het zorgen, dat de zoute visch, welke in de Volkplantingen word gebruikt, uit Holland derwaards worde gevoerd (*d*); het oprichten van Maatſchappijen of Genootſchappen, welke, onder het beſtier van een of twee bewindhebberen fabrieken zouden aanleggen, ter plaatſe waar men 'er geen heeft (*e*): het verminderen van 't groot aantal dienstboden, paruikemaakers, kooplieden van modens, verkoopers van ſterke dranken, van koffi, thee, en andere kleine winkeliers, enz. Voorts de gegoede Jooden te noodzaaken om de eene of andere fabriek, tot hier toe in ons land niet in zwang, bij voorbeeld van tapij-

ten

(*a*) Zie de Verhandeling van den Heer VAN DER HEUVEL bladz. 70

(*b*) L. c. bl. 46. en volg.

(*c*) Ibid. bl. 52

(*d*) Ter aangeh. pl. bl. 54.

(*e*) Ter aangeh. pl. bl. 67.

ten, ſpiegels, porceleinen, of ſoortgelijke aan te vangen, en daar door hunne geloofsgenooten een beſtaan te bezorgen (*a*); het geeven van gelegenheid aan de jeugd, om zich in de Staatkunde te oefenen, daar toe in de Hooge Schoolen Hoogleeraars aanſtellende (*b*); het gebruik maaken van de ſtichtingen der Vrouwe van Renswoude, om 'er patroontekenaars, getouwſtellers en ſoortgelijken op te kweeken, en het verbieden aan die geenen, die 'er in opgevoed zijn, het land te verlaaten, op ſtraffe van eeuwig bannisſement (*c*); het bijzonderlijk aanmoedigen van handwerkslieden, om zich in ons land te komen nederzetten (*d*); het brengen van de bevoorrechte Lombaarden onder verplichting, om de handwerken in hunlieder Stad of Provintie gemaakt, tegen 3 of ten hoogſte 3 ½ ten honderd te moeten beleenen (*e*); [De pijpemaakers te Gouda kunnen op hunne pijpen geld in het pand van dat gilde krijgen, zonder een duit interest te betaalen; alleenlijk 's jaars iet aan dat pand opbrengende;] het beſchermen der Fabrikeurs tegen de onderdrukking der kooplieden (*f*); het bepaalen van het getal der getouwen, het welk een baas in ieder fabriek, bij het begin ten minſte, zoude moeten opzetten (*g*); het aangaan van eene verbindtenis onder de voornaamſte kooplieden, om geen het minſte deel in de buitenlandſche Maatſchappijen te neemen; van geen betaaling voor vreemde rekening te zullen doen, ten zij de goederen alhier gezonden waren; en vooral geene penningen te zullen ſchieten of bezorgen ter voortzet-

(*a*) Ter aangeh. pl. bl. 70 en 71.
(*b*) Ter aangeh. pl. bl. 71.
(*c*) Ter aangeh. pl. bl. 73.
(*d*) Ter aangeh. pl. bl. 74.
(*e*) Ter aangeh. pl. bl. 76.
(*f*) Ter aangeh. pl.
(*g*) Ter aangeh. pl.

zettinge van vreemde Volkplantingen (*a*); den invloed, dien de Maakelaars op den koophandel hebben, te beteugelen, en dit beroep voor ieder vrij te laaten, mits het hun verbooden ware, zelve handel te drijven, ten minſte niet in die waaren, waarin zij als Maakelaars zouden handelen (*b*); het ſluiten van verbindtenisſen met de Ridders van Maltha, waarbij deze zich zouden verbinden de hollandſche ſchepen in de middellandſche zee met hunne galeien en ſchepen te geleiden, op het eerſte gerucht van vredebreuk met de eene of andere Mogendheid van de kust van Barbarijen (*c*); het onderhouden van een bekwaam getal oorlogſchepen in de middellandſche zee (*d*); de zorg, om de hollandſche Gezanten van bekwaame Geheimſchrijvers, geboren *Hollanders* zijnde, te voorzien (*e*); het aanſtellen van Conſuls en Factooren in de zeeplaatſen, welke geboren Landgenooten zijn (*f*); het beletten, dat de buitenlanders onder hollandſche vlag vaaren, en handel drijven onder geleende hollandſche naamen (*g*); het oprichten van een fonds tot onderhoud van bejaarde of gebrekkelijke zeelieden (*h*); het gebruiken van eenige jonge lieden uit de ſtichting van de Vrouw van Renswoude, tot leermeesters der Adelborſten op 's lands ſchepen van oorlog (*i*); het oprichten van genootſchappen om den handel, ſcheepvaart en fabrieken aan te moedigen, gelijk men in Engeland en elders heeft gedaan, enz. (*k*).

Wij

(*a*) Ter aangeh. pl. 115. en 116.
(*b*) Ter aangeh. pl. bl. 105. (*c*) Ter aangeh. pl. bl. 116.
(*d*) Ter aangeh pl. bl. 122.
(*e*) Ter aangeh. pl bl. 123 en 124.
(*g*) Ter aangeh. pl. bl. 124. (*h*) Ter aangeh. pl. bl. 126.
(*i*) Ter aangeh. pl. bl. 130.
(*k*) Ter aangeh. pl. bl. 152. en volg.

Wij hebben alle deze middelen, door den Heer VAN DEN HEUVEL opgegeeven, kortelijk bij elkanderen getrokken, niet twijfelende of onze Leezers zullen de Verhandeling van dien voortreffelijken Beſchouwer der gronden van 's Lands welvaart zelve leezen, en overweegen. Over het geheel komt het ons voor, dat, hoe zeer deze middelen, voor zoo verre dezelve meer of min in 't werk geſteld zouden kunnen worden, de vaart en koophandel dezer landen zouden kunnen helpen opbeuren, men er zich echter weinig vrucht van belooven kan, zoo lang de eerſte bronnen van den koophandel verſtopt zullen blijven; terwijl men aan eenen anderen kant niet zonder grond verwachten kan, dat, zoo dra wij dezelve voorrechten als de buitenlandſche Natien zullen bezitten, of met gelijke voordeelen kampen, onze nijverheid op nieuw wakker gemaakt zal worden, en den prijs op onze mededingers kunnen behaalen. Zonder het nut, het welk men van de bijzondere middelen kan verwachten, te wederſpreeken, komt het mij evenwel voor, dat zij te zwak zullen zijn, zoo lang de hoofdmiddelen ons ontbreeken. Wat zullen ons, bij voorbeeld, de kunſtenaars, in de ſtichting der Vrouwe van Renswoude opgevoed, kunnen baaten, zoo lang als de duurte der arbeidsloonen en de hooge prijzen van ruwe ſtoffen ons in de onmogelijkheid houden van tegen de vreemden te kunnen markten? Waartoe zullen alle de poogingen van het patriottiſche Genootſchap ſtrekken? De Trompen en de Ruiters hebben geen ander onderwijs gehad dan het geen men gewoonlijk in de zeevaart bekomt; en wij hebben alle de overige Natien in den koophandel en zeevaart overtroffen alleen door het voordeel, het welk wij uit de ligging van ons land, de nijverheid, de ſchran-

derheid, het ſpaarzaam overleg, de vrijheid en de goede trouw getrokken hebben. Zoude men kunnen vermoeden, dat deze bronnen, haare voorige zuiverheid weder bekomen hebbende, van haare verlooren vruchtbaarheid zouden verſtoken blijven, indien men haar een vrijen loop liet? Kan men zich verbeelden, dat 'er, zonder haare medewerking, uitwerkſels zullen gewrocht worden, welken zij alleen kunnen voortbrengen? Men heeft ſlechts (zoo 't ons toeſchijnt) het oog te ſlaan op de wegen, welke in onze ſteden, en vooral te Amſterdam, zijn ingeſlagen tot bevordering des koophandels, om de rechte middelen te ontdekken, welke dienen kunnen, om denzelven te doen bloeien en aan te moedigen.

MEN ziet, dat die ſtad altijd bedacht is geweest, om aan de eene zijde vrijdommen van tol, van inkomende en uitgaande rechten, en van andere belastingen, en aan den anderen kant vrijheden van koophandel, zoo binnen als buiten 's lands, te erlangen, en door dit middel alleen eene blijkbaare overmagt op de Hanzé-ſteden te verkrijgen. Men ziet haar verbonden en verdragen met buitenlandſche Mogendheden ſluiten, dezelven krachtdaadiglijk met krijgsvolk en ſchepen ondersteunen; waaken voor de veiligheid der vaart in haare havenen, en 'er een voordeel voor haare inkomſten uit trekken van de ſtad Antwerpen voor haare ingezetenen, (in 't jaar 1393) de vrijheid bekomen, om 'er koopmanſchap te drijven, zonder aan eenige bekommering onderhevig te zijn; geld opſchieten en andere gunſten aan weevers van Aken, welke aanbooden, om zich aldaar te komen nederzetten, verleenen: goede reglementen maaken omtrent alles wat den handel betreft, en in het bijzonder naauwkeurig acht geeven op alles het geen aan de ver-

verrichtingen des koophandels gemak en ſpoed kan bijzetten; achting voor den koophandel betoonen. Men herleeze het geen wij te vooren daaromtrent geboekt hebben in ons Derde Deel. De Handvesten en Costumen van Amſterdam zijn vol van ordonnantien, die alle blijken draagen van een ſchrander toezigt voor de vaart en koophandel. De zorg, welke de Wethouderſchap van Amſterdam heeft gehad, om van hunne Ed. Gr. Mogenheden te verkrijgen, dat de kapitaalen, in de Bank liggende, niet aan arrest onderhevig zouden zijn, geeft aan die kapitaalen een zeer gewichtig voorrecht.

De Heer van den Heuvel wenschte ook wel, in het bijzonder, dat men van het Hof van Frankrijk opheffing van het vatgeld konde verwerven. Men heeft 'er veele poogingen toe gedaan, en 't is te hoopen, dat onze tegenwoordige omſtandigheden daar toe eene gunſtige gelegenheid zullen aanbieden en ons daarin doen ſlaagen. In het algemeen kan men, omtrent de voordeelen, welken wij van de Vreemden kunnen erlangen, aanmerken, het geene Mevrouwe de Prinſeſſe Gouvernante en de Raad van Staate hebben vertoond; te weeten, dat men niet wel verwachten kan, dat de vreemde Natien ons eenige gunſten zullen toeſtaan, indien wij, van onze zijde, hun niets hebben aan te bieden: de ſtad Amſterdam heeft de voordeelen van den koophandel op Zweeden en Deenemarken verkreegen, om *meenigerley vrindſchap, ende weldaaden, meenigerley dienſten, en goede wille, de trouwe ernſtigheyt ende willige dienſten*, uitdrukkingen, welken men in de Gunstbrieven van die Vorſten aantreft (*a*).

Het ſchijnt derhalven, dat men, om den koophan-

(*a*) Bijlaage van D. I. C. 1-11. ll.

handel wederom te doen bloeien, zoo zeer niet naar nieuwe aanmoedigingen moet zoeken, dan die wederom in het werk ſtellen, en doen herleeven, van welken men te vooren heeft gebruik gemaakt; of dat men ten minſte daar mede behoort te beginnen, en de gebreken wegneemen, welke 'er zijn ingeſloopen, zoo ten aanzien der zaaken zelven; als ten aanzien van de uitvoering der wetten en ordonnantien. Onze koophandel heeft juist zoo zeer niet noodig *aangemoedigd* dan wel *ontlast* te worden van de belemmeringen, die denzelven kwellen en drukken. In het algemeen ſtaat te letten, dat dwangmiddelen ſtrijdig zijn tegen den aart des koophandels. Men moet iemand niet tot den koophandel dwingen; men moet hem 'er toe aanlokken. Dit tot een grondſlag gelegd zijnde, zal alles uitkomen op een ſtaatkundig beleid, om den koopman het voordeel zijns beroeps te doen genieten, dat is te zeggen, hem alles aan te bieden, wat hij noodig heeft, om den koophandel te drijven, op zoodaanig eene wijze, dat hij 'er tot zijn voordeel gebruik van maaken kan. De Vrije Nederlander is uit den aart tot den koophandel geneigd: hij word 'er zelfs toe getrokken: hij heeft 'er uit den aart eenen trek toe, gelijk een ſpeeler tot het ſpel: zijne neiging, welke de bron der algemeene welvaart uimaakt, en welke eene wijze ſtaatkunde tot voordeel van den Staat doet ſtrekken, welker verflaauwing zij zoekt voor te komen, en welke zij altijd weet leevendig te houden, is eerlijk, en de voornaamſte beweegreden, welke rijke lieden, die van hunne inkomſten kunnen leeven, aanzet, om zich op den koophandel toe te leggen, en daarin hunne middelen meer of min te waagen. Het lokaas der winſt zal 'er hen in doen blijven, zoo lang zij niet zullen worden af-

afgeſchrikt door verachting, door kwaade behandelingen, door hinderpaalen, door belemmeringen, door moeielijkheden, en lasten, welke hen een genot doen verliezen, op het welk zij, uit hoofde van hunnen arbeid, aanſpraak kunnen doen: de kinderen uit den aart geneigd tot navolging, en daar door lust krijgende tot al het geen wat zij zien dat in gebruik is, van hunne tederſte jaaren af dagelijks met een zeker genoegen hoorende ſpreeken van winſten, welken men door den koophandel bekomt, zullen reikhalzen naar het oogenblik, dat zij dat zelfde vermaak zullen kunnen genieten; de jonge lieden zullen hunne leerjaaren met ijver en graagte op de Comptoiren doorbrengen; gemoedigd door de hoope van op hunne beurt, ook eens rijk of wel geſteld te zullen worden: allengskens zullen zij lust tot den arbeid krijgen; zich aan het werken gewennen en tot de jaaren zijnde gekomen, dat zij hunne eigen zaaken zullen doen, zullenze in 't werken het grootſte vermaak huns leevens vinden.

ONDER de oorzaaken, die den koophandel doen vervallen, hebbenwe de verkeerde opvoeding en de dwaaze verwaandheid, die 'er een gevolg van is, geſteld. Indien de goede trouw, de ziel van den koophandel uitmaakt, dan is het ligt te begrijpen, dat de koophandel niet kan ſtaande blijven, daar de zeden verbasteren; maar hoe zal men een volk wederom tot goede zeden brengen? Van alle de middelen daar toe dienſtig, en door de zedekundigen opgegeeven, zullen wij 'er ſlechts een aanroeren. „ Een Land kan niet gelukkig weezen (zegt de Heer PESTEL, Hoogleeraar aan 's Lands Hooge Schoole te Leiden, die aan dezelve zoo veel eers doet, zoo veel luiſters bijzet, zoo veel nuts toebrengt) " zonder weetenſchappen; en de weeten-

„ſchappen kunnen 'er niet toeneemen noch ſtaan-
„de blijven, ten zij dat de grooten en rijken haar
„begunſtigen."

INDIEN zulken, die aan 't hoog bewind eener regeering zijn, hoedaanig dezelve ook weezen moge, eene bijzondere achting betoonen voor de verdienſten en talenten; en beſtendiglijk in het begeeven van ampten en bedieningen de bekwaamheid en het gedrag van hun, die 'er naar ſtaan, in aanmerking neemen, zonder op de betrekkingen van bloedverwantſchap of vriendſchap eenigzins acht te ſlaan, wie zal immer twijfelen, of dit de jeugd zoude aanprikkelen en opwekken, om zich met de borst toe te leggen op oefeningen en bezigheden, door welke zij tot mannen, bekwaam om het Vaderland dienst te doen, zouden gemaakt worden? Indien de grooten en rijken achting laaten blijken voor braave lieden, en verachting voor die geenen, welke een ſchandelijk leeven leiden; indien eer en aanzien niet altijd het erfdeel der rijken en de verachting het lot der armen is, wie twijfelt of 'er eene voordeelige en heilzaame verandering voor het Vaderland, en inzonderheid mede voor den koophandel, uit onſtaan zoude?

DE oorlogen, welke altijd verderflijk zijn voor eenen Burgerſtaat, zijn het nog meer voor een handeldrijvend Gemeenebest. Wij zijn nooit bekroopen geworden door eene zucht tot veroveringen van landen: indien wij 'er veroverd hebben, is zulks eerder geſchied, om der ſpaanſche Monarchie afbreuk te doen, dan om de bezittingen van het Gemeenebest te vermeerderen; en in deze veroveringen zelven hebben wij minder beoogd landen dan nieuwe takken van koophandel te verkrijgen: ook zullenwe nooit naar meer bezit van landen wenſchen, dan voor zoo verre wij 'er de vaart en koop-

handel

handel door zullen bevorderen, uitbreiden en dezelve meerder zekerheid toebrengen. Alle oorlogen, hoe dezelve ook mogen zijn, zijn verderflijk voor onzen Staat, om dat wijze niet kunnen voeren dan door middelen, die ons de ſcheepvaart en de koophandel bezorgen; en de oorlog doet deze bronnen meer of min ſtil ſtaan (*a*). Om dezelfde reden is een oorlog met Engeland de verderflijkſte, gelijk de Schrijver der dikwijls aangehaalde *Aanwijſing der Heilſ. Gronden* (*b*) heeft aangemerkt.

Wij hebben te vooren aangetekend, dat deze gewesten zeer zelden, ten tijde der Graaven, en in vroeger tijden genoegzaam nooit, met Engeland in oorlog zijn geweest; en dat het belang van vaart en koophandel de voornaamſte oorzaak van de goede verſtandhouding, of het ſchielijk treffen van vrede of beſtand, is geweest. Dit belang ſchijnt ons toe niet veranderd te zijn, hoe ſterk Groot-Brittanje zich op het vermeerderen van zijne vaart, koophandel, en manufactuuren toegelegd, en zijne zeemagt zoo verre boven de onze moge verheven hebben; integendeel het komt ons voor, dat wij even daarom te meer belang hebben, om eene vredebreuk met dat Rijk te vermijden; en dat wij alleenlijk door het begunſtigen en bevorderen van die takken van algemeene ſcheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, die ons het beſte vooruitzigt geeven, trachten moeten, om de Engelſchen wederom op onze beurt te kunnen evenaaren, overtreffen, en op hun een overwicht te bekomen.

Echter, hoe groot onze oplettenheid en voorzigtigheid om buiten oorlog te blijven ook mogen zijn, wij zijn 'er geen meeſter van: wij hebben

(*a*) *Aanwijſing der heilſ. Grond.* bl. 278.
(*b*) Bl. 293.

ben de neigingen en inzigten der vreemde Mogendheden niet in onze handen: daar kunnen gebeurtenisſen voorvallen, welken de menſchelijke doorzigtigheid niet heeft kunnen voorzien, die den vreedzaamſten Staat in de noodzaakelijkheid brengen, om de wapenen tot deszelfs behoud en verdediging op te vatten: dus ſchijnt het belang des koophandels, het welk wil dat men den oorlog vermijde, teffens te vorderen, dat men den regel van Staat, *ſi vis pacem, para bellum, wilt-ge vrede bereid u tot den oorlog*, altijd in acht neeme; en dernalven dat men altoos eene genoegzaame krijgsmagt zoo ter zee als te land onderhoude, om alle vijandlijkheden voor te komen en te keeren, en aan de ſcheepvaart eene toereikende beſcherming te verleenen. Het beſtendig aanhouden van eene behoorlijke krijgsmagt is eene noodzaakelijkheid geworden, ſedert dat de Mogendheden begonnen hebben, zich, altijd gewapend te houden; en onze Staat kan zich, minder dan eenige andere Europiſche Mogendheid, daar van ontſlagen achten.

INDIEN het mogelijk was, dat de koophandel en de manufactuuren, het zij in het geheel, het zij voor een groot gedeelte, ontheven wierden van de belastingen, welke dezelven drukken; dat in derzelver plaats andere fondſen konden gevonden worden, om den Staat van de noodige inkomſten te voorzien; dat de ſluikerijen voorgekomen of belet wierden; dat de Volkplantingen, en geoctrooieerde Maatſchappijen aan het oogmerk der octrooien voldeeden; en dat haare bezittingen op een welgeregelden en behoorlijken voet konden gebragt woerden; dat de bankbreuken en trouweloozе handelingen, welken men thans in den koophandel voor geoorloofd houdt, beteugeld; de jeugd tot een vlijtig, arbeidzaam, en vroom leeven opgebragt,

bragt, en van alle verkeerde begrippen omtrent het bejaagen van winst afgetrokken wierd; zoude men zich dan niet mogen vleien, dat men als dan de manufactuuren, den handel en de ſcheepvaart op nieuw bij ons zoude zien herleeven? Men zoude misſchien aan die heugelijke verandering niet twijfelen; eerſtelijk, om dat geen land in Europa beter tot den europiſchen koophandel gelegen is dan ons land; ten tweede, om dat geen Natie zoo wel van geld is voorzien als wij; ten derde, om dat 'er geen land is, in het welk men zoo gerust is, dat men in zijn beroep ongeſtoord zal worden gelaaten, en zijne kinderen van een vast beſtaan zal kunnen verzekeren; in de vierde plaats, om dat men bij ons eene volkomen vrijheid van geweeten geniet, en men 'er alle godsdienſten verdraagt, die de veiligheid van den Staat niet benadeelen; ten vijfde, om dat alle ingezetenen, van welk eenen godsdienst zij ook zijn, even zeer onder de beſcherming der wetten zijn; ten zesde, om dat het burgerlijk leeven 'er volkomen vrij is. Eindelijk, welke gebreken of kwaalen men aan de regeeringsvorm van onzen Vrijen Staat ook moge toeſchrijven, men kent echter geen wijzer, geen gemaatigder, geen omzigtiger Regeering, en welke beter geſchikt is, om de welvaart der volken te bevorderen en hen van de voortduuring derzelven en het bezit hunner vrijheid te verzekeren, dan de onze, voor zoo veel dezelve door geen toevallige ſchokken aan 't wankelen word gebragt.

Wanneer wij zoo ſterk aandringen op eene vermindering van belastingen, die den handel drukken; wanneer wij zoo ſterk blijven ſtaan op eene geregelde heffing van 's lands penningen, en het weeren van ſluikerijen, geſchiedt zulks alleen, om dat wij meenen, dat, zoo lang men aan die kwaalen

len krank zal liggen, alle andere middelen onvoldoende zullen worden bevonden.

„ Uit het geene (dus leest men in de meergedachte Verhandeling, gevoegd bij de Propoſitie van Prins Willem den IV.) „ men dus verre geſegt heeft, met relatie tot de Regten die volgens deeſe Propoſitie op Goederen en Koopmanſchappen ſullen moeten blyven, ſal ten overvloede zyn gebleeken, dat alle middelen, ſchikkingen en arrangementen, die op het ſtuk van den Koophandel ſouden kunnen gemaakt worden, alle te vergeefs en ſonder effect ſullen weeſen, ſoo lange geen efficacieuſe remedien gebruikt worden teegens den inegalen ophef der Middelen te Waater, als meede tegens de fraudes en quaade practycquen, de importantie van de materie meriteert dat men deſelve wat grondiger examineert en overweegt. ——

„ Het ſal insgelijks geen teegenſpraak lyden, dat indien het ſluiken maar in eene Provincie of Stad getolereert word, of met minder ſeveriteit daar tegens geprocedeert word als in de andere, ſoo word het per ſe impracticabel, ſulks in de andere Provincien en Steden te willen beletten.

„ Een ieder die dit quaad onzydig en ſonder vooroordeel ſal gelieven te conſidereeren, ſal by ſijn ſelven overtuigt zyn van de noodſaakelijkheid om eenmaal daar aan op een efficacieuſe wyſe te remedieeren, en teffens op een wyſe, dat alle Steeden en Provincien volkoomen geruſtheid konnen hebben, dat 'er geen oogluiking gebruikt word meer op eene plaats als op de andere."

Hunne Ed. Gr. Mogendheden, de Staaten van Holland ſpreeken in hunne Reſolutie van den 28 Sept. 1753. op denzelfden toon: Hoogstdezelven zeggen met zoo veele woorden, dat „ tot herſtelling derſelve

„ (naam-

„ (naamlijk de *Commercie*) geen andere hulpmid-
„ delen kunnen worden beraamd, als een *ontlas-*
„ *ting* of *vermindering* van die lasten, welke de
„ Commercie zoo drukken, en deſelve van hier
„ na andere Landen hebben gediverteert." En voorts nog „ dat alle middelen en arrangementen,
„ die op het ſtuk van den koophandel zouden kun-
„ nen gemaakt worden, alle te vergeefsch en zon-
„ der effect zullen weezen, zoo lange geene effica-
„ cieuſe remedien gebruikt worden tegens den ine-
„ gaalen ophef der middelen te water, als mede
„ tegen de fraudes en kwaade practijken."

Het ontbreekt ons niet (wij hebben 't meermaalen aangemerkt) aan genoegzaame zorg en waakzaamheid van de zijde der Hooge Overheid. Men heeft uit het geene wij te vooren hebben bijgebragt kunnen zien, dat zoo de Algemeene Staaten, als de Staaten van Holland, in verſcheiden gevallen, de belastingen verminderen of afſchaffen, om den koophandel en de fabrieken te begunſtigen; maar kunnen wij 'er alle de vruchten wel uit trekken, welken wij 'er van zouden behooren te plukken, indien mindere Bewindslieden de heilzaame inzigten der Hooge Overheid te leur ſtellen. Wanneer men, bij voorbeeld, in Oost- en West-Indië den handel en landbouw met dezelfde rechten en lasten overlaadt, over welken men in Holland klaagt, en die dezelven daar moeten te gronde doen gaan? Wanneer die geenen, welke het bewind dier Maatſchappijen in handen hebben, zelven, ten aanzien dier belastingen, de gronden en regels die zij voorhouden, en ten ſterkſte aanprijzen, te buiten gaan? Men zou hier nog kunnen vraagen, of die geenen, welke onder hun bewind ſtaan, en niet zelden met reden dezelve klagten kunnen uitſtorten, die zij *Bewindhebbers* en *Directeurs* als het

het op hunnen bijzondere koophandel aankomt, ten ſterkſten voordraagen, dat gemak om gehoord te worden wel vinden, als het algemeen welzijn zoude vereiſchen? en of hun daar toe niet zoodaanige hinderpaalen in den weg gelegd worden, dat zij liever van de zaaken willen afzien, dan op zoodaanig eene wijze bij hun beſtaan te blijven, of het zelve te zoeken.

TOEN van wegens Keizer Karel den V. uitgaande rechten op de graanen gelegd waren, nam de Vorst niet alleen de vertoogen, welke hem van wegen de Staaten van Holland daaromtrent werden voorgedraagen, aan, maar hij wilde, dat de zaak voor zijnen Grooten Raad te Mechelen gebragt, tegen hem, in den perſoon van zijnen Procureur Generaal, geprocedeerd, en voorts ſententie geweezen zoude worden. Zoude het wel beneden eene Oost- of Westindiſche Maatſchappij, eene Directie van *Suriname*, van *Berbice*, en andere van diergelijke genootſchappen zijn, zulk een edelmoedig voorbeeld te volgen? Niet te min vindt men in de ſtukken, welke van die genootſchappen afkomen, eene taal gebruikt, welke men wel van een turkſchen Keizer, maar niet van handeldrijvende Maatſchappijen zoude verwachten.

DAAR is eens bij de Regeering van Amſterdam een beſluit genomen, om eene kamer van koophandel op te richten; welke dienen moest, om het *turfteeren* en *diverteeren* van den koophandel tegen te gaan (*a*). Deze inſtelling ſchijnt geen voortgang gehad te hebben, wat ook de zwaarigheid moge geweest zijn, welke 'er van heeft doen afzien. Zoo het ons voorkomt, zoude een Kamer of Collegie van Com-

(*a*) *Handvesten van Amſt.* D. II. bl. 692. XIII. Hoofdſt.

Commercie en Navigatie in ons Land niet minder van nut kunnen weezen, dan de genootſchappen, welke met reden door den Heer VANDEN HEUVEL worden aangepreezen: althans in een tijd, in welken de zaaken van vaart, koophandel, en fabrieken een algemeen waakzaamer oog, dan te vooren noodig was, en 't welk alle derzelver deelen gadeſlaat en omvat, ſchijnen te vorderen. Frankrijk, 't welk ons, en meer andere natien, verre den loefafſteekt in goede inſtellingen, zoo wel ten aanzien van vaart, koophandel en fabrieken, van welken het, om toevallige redenen, de vruchten niet als van andere zaaken trekt; Frankrijk (zeg ik) geeft ons mede voorbeelden van zulk eene inſtelling. Parijs, Lyon, Rouaan, Marſeille, Toulouſe, Nantes, Saint Malo, Rochelle, Bourdeaux, Bayonne, Duinkerken, hebben Commercie-kamers. Zij dienen, om aan den Raad van Commercie, memorien over den ſtaat des koophandels en de bekwaamſte middelen, om denzelven te doen bloeien, te bezorgen. Op deze wijze krijgen deze kamers, en naderhand des Konings Raad zelf, kennis van den ſtaat des koophandels binnen het rijk, en van de onderſcheiden takken van koophandel en manufactuuren, welke aanmoediging noodig hebben. Deze inrichting doet de zaaken van koophandel in Frankrijk veel goeds, en heeft veel toegebragt om 'er dien, zoo wel als de manufactuuren, ſtaande te houden.

SOMMIGE meenen, dat Prins WILLEM de IV. over iet van dien aart hoogst deszelfs gedachten heeft laaten gaan: doch het ſchijnt bij ons te moeielijk, om het een of 't ander tot een vast beſtek te brengen, om te verwachten dat iet diergelijks zijn vol beſlag zoude kunnen krijgen. Hoe dikwijls is 'er niet op eene hervorming of verbetering van de Crimineele Juſtitie gedagt?

BEHALVEN de middelen, welke tot opbeuring en verbetering van alles wat onder den koophandel begreepen kan worden, dienen kunnen, en door ons meer of min aangeweezen zijn, zijn 'er nog verſcheiden, van welken men bij anderen gewag vindt gemaakt. Ons werk zoude te veel uitgedijd zijn, hadden wij ons zelven geene paalen geſteld. Een enkel woord moet ik 'er evenwel nog bijvoegen omtrent de poogingen, welken ſommige rechtſchapen liefhebbers van het Vaderland in 't werk ſtellen, om, ware het mogelijk, onze neeringen en handteeringen wat leeven en kracht bij te zetten; en onder welken de Maatſchappij van Rederij en Koophandel, door den Heer Cornelis Ris aan de hand gegeeven, en die, welke onder de benaaming van *Oeconomiſchen Tak* bekend is, vooral in aanmerking komen. In hoe verre het oogmerk, het welk met diergelijke poogingen bedoeld word, bereikt kan worden, komt mij voor eene noodelooze vraag te zijn. Bij mij is enkelijk de vraag, doen zij nadeel? Zoo neen, waarom dan tegen dezelven geijverd? waarom die gedwarsboomd? Waarom de goede en welmeenende ingezetenen belemmerd in onderneemingen, die, zoo zij niet in alles het doel treffen, ten minſte niet ſchaden, maar voordeel geeven kunnen? Schoon ik geen Lid ben van eenig Genootſchap tot het bevorderen van zaaken, den Koophandel en Fabrieken raakende, heb ik echter met meerder leedweezen dan verwondering gezien, welke ſtremmingen aan diergelijke poogingen worden toegebragt, zelfs door zulken, die zich moeſten toeleggen omze te begunſtigen, en daarin eene eere ſtellen. Somwijlen zoude men zeggen, dat menſchen, die hunnen meeſten tijd ledig doorbrengen, en zich het algemeen belang weinig aantrekken, ja! de moeite niet neemen om 'er kennis van te krij-

krijgen, offchoon het hun voornaamfte werk moest zijn, niet veelen kunnen, dat anderen, beter bezield, het een of 't ander doen, dat naar ijver en zucht voor 't algemeene nut zweemt. Dit fchijnt bij ons een nationaal gebrek te weezen, welks verbetering ook onder de middelen, die den ftaat van ons land, met betrekking tot deszelfs vaart en koophandel, kunnen verbeteren, behoort. De Engelfchen gedraagen zich ten deezen opzigte heel anders; en 't ware te wenfchen, dat wij hen daarin wat meer, en in andere zaaken wat minder volgden.

ALLES bijeenbrengende, zullen de middelen, welken wij tot verbetering van Vaart, Koophandel en Manufactuuren voorgefteld hebben, in 't kort op deze volgende uitkomen:

1. HET handhaaven der tegenwoordige Regeeringsvorm onzes Vaderlands (bl. 287. en volg.)
2. DE Vaart, Koophandel, Manufactuuren, zoo veel mogelijk, van lasten te ontheffen, en daar toe een *Porto Franco* in te ftellen (bl. 355. en volg.)
3. HET tegengaan van fluikerijen (bl. 371. 409.)
4. HET invoeren en vermeerderen van Belastingen, welke niet vallen ten bezwaar van den Koophandel, maar voornaamelijk op voorwerpen van pracht en weelde; op zaaken die men ontbeeren kan; (bl. 407. en volg. 411. en volg. 439.)
5. HET verleenen van bijzondere gunften en vrijdommen aan de Fabrikeurs, en zulken, welke aan de Fabrieken te pas komen. (bl. 414. en volg.)
6. HET aanleggen van Fabrieken en Trafieken ten platte lande vrij te laaten. (bl. 429. en volg.)

7. HET draagen van inlandſche Fabrieken te handhaaven. (bl. 439.)
8. HET aanmoedigen, begunſtigen; verbeteren van 's Lands Colonien (bl. 443.) en daar toe inzonderheid de middelen te gebruiken, welke het welzijn van eenen Burgerſtaat bevorderen, en boven al te zorgen voor haare veiligheid, voor eene goede adminiſtratie van de juſtitie; en alle ſlinkſche wegen, kwaade trouw, onderdrukking en mishandelingen tegen te gaan. (bladz. 464. en volg.)
9. HET verkiezen van bekwaame, kundige en eerlijke lieden in zaaken zoo van hooger als van laager bewind. (bl. 480. 522.)
10. DE goede trouw te doen herleeven. (bl. 489.)
11. DE wetten op het bankbreeken te doen nakomen. (bl. 490.)
12. AAN obligatien of andere verbandbrieven, bij welken geen vaste goederen verbonden worden, het voorrecht van *preferentie* te ontzeggen, hoe zeer de veertigſte penning daar van betaald mogte zijn. (bl. 208.)
13. DE ſlinkſche ſtreeken der woekeraaren te beteugelen, en dezelve niet onder zaaken van koophandel te laaten doorgaan. (bl. 511. en volg.)
14. HET weeren van Marsdraagers, Pakkedraadraagers, Kraamers, en diergelijke Ventjaagers. (bl. 513. en volg.)
15. VERSCHEIDEN aanmoedigingen en ſchikkingen door den Heer VAN DEN HEUVEL aangeweezen. (bl. 414.)
16. HET onderhouden van verbintenisſen met vreemde Mogendheden. (bl. 519.)

17.

17. Het bevorderen van weetenſchappen; het achten en beloonen van verdienſten. (bl. 521. en volg.)
18. Het vermijden van oorlog. (bl. 522.)
19. Het beſtendig aanhouden van eene krijgsmagt, zoo te water als te lande, en het verleenen van eene beſtendige beſcherming aan de Vaart, Koophandel, en Colonien. (bl. 523. en 524.)

Over alle deze middelen zoude men nog in een breedvoerig vertoog kunnen treeden, en 'er verſcheiden bijzondere bijvoegen. Ik zoude, indien ik het had ondernomen, daarin niet ſlechts mijn beſtek te buiten zijn gegaan, maar mijn werk zoude vel grooter zijn geworden dan het zelve is aangekondigd. Ik heb mij moeten bepaalen, en zal 'er enkelijk nog dit van zeggen, dat, welke middelen 'er ook bij de hand genomen worden, om het gewenscht oogmerk te bereiken, vooral gewaakt moet worden, dat de wetten en bevelen der Hooge Overheid uitgevoerd en niet ſtraffeloos overtreeden worden.

NA-REDEN!

Mijnen taak afgewerkt hebbende, meen ik, Goedgunstige Lezer, met bijvoeging van een woordjen, mijn afſcheid te moeten neemen.

Die de onderwerpen, welke in de vier Deelen, van welken het tegenwoordige het laatſte is, verhandeld zijn, met eenige oplettenheid gade ſlaan, zullen zich waarſchijnlijk verwonderen, dat iemand

eenen diergelijken arbeid heeft durven aanvaarden; en minsten is dezelve aan mij zoo zwaar en zoo uitgebreid voorgekomen, dat ik nooit op mij zoude verkreegen hebben, om 'er aan te tillen, was het niet, dat men mij het franſche werk La Riſchesſe de la Hollande *had toegeſchreeven. Ik heb niet gewild (het zij wat redenen ik daartoe hebbe) dat het op en voor mijne rekening zoude blijven: om dit voor te komen, ſt mij niets beters toegeſcheenen, dan het beſtek van den franſchen Schrijver op te vatten, en het zelve naar mijne eigen beſchouwing te bearbeiden. Ik ben zeer verre van mij te verbeelden iet volledigs te hebben uitgewerkt: het zoude mij daarom geenzins verwonderen noch ontſchieten, indien men in de behandeling van zoo veele en zoo veel verſchillende onderwerpen verſcheiden abuiſen en misſlagen aantrof. Wie toch ſtaat voor dezelven niet bloot? Wie is 'er vrij van? Wie begaat 'er niet dagelijks? Wel verre dan, dat ik zelf mijne beſchouwingen over de oorzaaken van het verval van onze Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken, en de middelen, om die te doen herleeven, als in alle opzigten voldoende zoude aanzien, heb ik mij ſlechts geſtreeld met de hoop, dat zij zouden kunnen ſtrekken ter aanwijzinge van het ſpoor, het welk, zoo 't mij voorkomt, gehouden moet worden, wanneer men zich tot een onderzoek van die onderwerpen wil begeeven; en 't welk tot nog toe, zo veel ik weet, door geen Schrijver over zaaken van Koophandel betreeden is geworden. Ik heb gemeend; dat het der moeite wel waardig was dit gebrek te verbeteren. De Franſche Schrijver van* la Richesſe de

la Hollande *had 'er wol eene pooging toe gedaan, maar, mijns oordeels, te gering om inlruk te maaken. Ik voeg 'er eene tweede bij, en geef dus mijn* Hollandsch Rijkdom *niet verder noch anders op, dan als eene ſchets, van welke meer geoeffende en kundiger Vernuften gebruik zullen kunnen maaken, om iet beters en volmaakters in't licht te ſtellen, en den Vaderlande daar door een wezenlijken dienst te doen.*

Dit is althans, na dat ik voorgenomen had dit boek te ſchrijven, mijn eenigst doelwit geweest, overtuigd van het naauw verband, waarin zaaken van Koophandel met de welvaart van 't Vaderland ſtaan. En dit doelwit heeft mij ook vrijmoedig op 't papier doen brengen dat geene, het welk mij is voorgekomen daar toe te behooren.

Ik weet wel, en ik hebbe het vooruitgezien, dat 'er veelen zouden vallen over mijne overweegingen raakende de Conſtitutie *van ons Gemeenebest, en de noodwendigheid der Stadhouderlijke Regeeringe, en wat daar verder betrekkelijk toe is: ik weet ook wel, dat mijn werk bij veelen meer getrokken, geſmaakt, gepreezen, en ter leezinge of ter koop aanbevolen zoude worden, indien ik daar omtrent eenen anderen weg geboozen, en de pen op een andere wijze beſneeden had; maar ik heb alle bedenkelijkheden ter zijde geſteld, en mij alleen gehouden aan het geen, het welk ik* begreep *te kunnen, en veel al te moeten zeggen, wilde ik aan de waarheid niet te kort doen. Men kan zoo wel met zwijgen als met ſpreeken haar bezijden gaan. De ſamenhang der oorzaaken met haare uitwerkſels ſtaan in een verband, 't welk alle men-*

menſchelijke vermogens niet kunnen te leur ſtellen. De Stadhouderlijke Regeering ſtaat in een verband met het wel- of kwaalijk vaaren van den Staat: gevolgelijk ook met den Koophandel, als eene der zuilen op welken het heil van ons Gemeenebest rust. Over de oorzaaken van den bloei en verval des Koophandels ſchrijvende, kan men onze regeeringsvorm en dus den invloed der Stadhouderlijke Regeering op dezelve niet onaangeroerd en veel minder buiten onderzoek laaten, of dezelve op den Koophandel eenen gunstigen, dan wel eenen ongunstigen invloed heeft. Heb ik in mijne beſchouwing gedwaald, ieder, die het oordeelt, ſtaat het vrij betere onderrichtinge aan onze Landgenooten te geeven; en wel verre, dat dit mij eenigſins zoude belgen, zal het mij aangenaam zijn. Leſſen of Leeringen moeten altijd welkom zijn, al worden zij door eenen vijand toegediend.

Voor 't overige getroost en kan ik mij ook ligtelijk getroosten de vuilaartigheden, welke ſommige wreevelachtige geesten en lastertongen tegen mij uitſchieten. Men ſtrooije begraafnis-cedullen, en ſmaadprenten tegen mij uit, men bejegene mij met ſcheldwoorden, en men noeme mij in naamlooze geſchriften, die geen andere kenmerken dan van nijdigen laster draagen, geſchavotteerden, *het is mij genoeg, dat ik, om mijne eer en mijn goeden naam en faam ſtaande te houden, mij niet behoeve te verledigen, om eenige aandoening over diergelijke aanvallen te toonen, terwijl zij mij ook geen ander leed doen, dan het zien, dat 'er onder onze natie wanſchepſels geworpen worden, bekwaam om zulk een zwadder te ſpuwen.*

Ge-

Geſcholden, veracht, verſmaad te worden door een ſoort van menſchen, wier werken uit den boozen voortkomen, is zekerlijk geen zaak, welke men zich behoeft aan te trekken.

Ik zal mij ook weinig gelegen laaten leggen aan de beoordeelingon, welke op mijnen arbeid zullen vallen: ik zal de moeite niet neemen om met deezen of geenen in een pennenſtrijd te treeden, vooral niet met eenen Schrijver van Vrije Gedachten van een Burger over het verval van 't Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden, *en zulk ſlag van lieden, onder welken ik ook tel dien geen, welke van het franſche werk in de* Algemeene Bibliotheek *verſlag gedaan, en daarbij getoond heeft alleronkundigst te zijn van de zaaken, over welken hij beſtond te oordeelen. Duizend feilen heeft die man over 't hoofd gezien, om een aanval op de* militaire Jurisdictie *te doen; daar uit gelegenheid neemende, om den Schrijver van 't Franſche Werk voor een Vijand van de Vrijheid uit te maaken. Zoo het waar is, dat hij, die in de Remonſtrantſche Gemeente te Amſterdam Predikant is, en die de onvoorzichtigheid gehad heeft, om eenen van mijn Nabeſtaanden te zeggen, dat niemand anders dan ik* la Richeſſe de la Hollande *konde geſchreeven hebben, maaker is van dat verſlag, wil ik Zijn Eerwaarden wel gevraagd hebben, aan wat inzicht en aan welk beweegmiddel ik zijnen afgunst moet wijten?*

Iemand die zoo denkt en ſchrijft, als ik doe, heeft zekerlijk niet veel kans om onder de Gunstelingen van de Heeren Remonſtranten geteld te worden. Ook ben

ik nooit op die eer verlekkerd geweest, en ik voel 'er met de jaaren nog minder trek toe. Om dezelfde reden kan het mij niet vreemd voorkomen, dat mijn arbeid aan de Schrijvers der Vaderlandſche Letter-Oeffeningen *minder behaagt, dan andere geſchriften, de* Post van den Nederrhijn *bij voorbeeld. Men went ongevoelig aan de ſpijzen, welken men dagelijksch eet, en men verkiest die, daar men aan gewend is: het gaat met het vernuft, even als met de ſmaak en het gehoor. Een Jager, die, op zijn paerd zittende, de landen doet weêrgalmen van zijn ſtem, en de konst van 't zingen in het uithaalen doet beſtaan, zal door een italiaansch zangſtukje niet getroffen zijn, al wierdt het door eene allerlieflijkst ſtemmetje voortgebragt. Wij moeten over den ſmaak niet twisten: het geen niet naar dien van de Heeren Schrijvers der* Letteroeffeningen *is, word wederom greetig van anderen ontfangen. Zij neemen het mij ten goede, dat ik ten hunnen opzichte hier nog een woordje melde, om dat het tot mijn arbeid behoort.*

Die Heeren ſchijnen onvergenoegd, dat ik den Hiſtorie-Schrijver Wagenaar *geen meerder wierook heb toegezwaaid; want, hoe maatig ik van dien man geſprooken heb, vinden zij het onbeusch, dat ik hem niet uit den reij der hedendaagſche Schrijveren ſluite, welken ik oordeel te weinig acht geſlaagen te hebben op den loop der gebeurtenisſen, die in de vroegſte tijden den Koophandel en Scheepvaart bij ons hebben doen opkoomen en opneemen. Dat men* Jan Wagenaar *verheerlijke; dat men hem aan 't hoofd van onze Hiſtorie-Schrijvers ſtelle, ja verre verheffe boven*

ven allen, die ooit de pen tot geſchied-verhaalen gebruikt hebben; mag ik wel lijden: ik zoude 'er niet tegen hebben, al wilde men hem een goud ſtandbeeld in zijne vaderlijke ſtad oprichten, hem vergoden, gelijk men 't de romeinſche Keizers plag te doen; of onder het geſtarnte ter vereuwiging van zijnen naam een plaats vergunnen. Ik ben zeer verre van dien man zijne glorie te benijden; maar men verge mij niet, dat ik den algemeenen kreet nagalme. Zoo vrij als het aan anderen ſtaat, om WAGENAAR *als een groot Schrijver op te vijzelen, zoo vrij moet het mij ſtaan om te oordeelen, dat 'er een groot onderſcheid te maaken is tuſſchen hem en onſen* Hooft; *tuſſchen hem en eenen* le Beau, *eenen* Robertſon, *een* Hume, *eenen* Vellij, *om alleen maar eenigen der hedendaagſchen te noemen. Wat onderſcheid is 'er zelfs niet tuſſchen* WAGENAAR, *wanneer hij op de ſchouders van* Hooft *rust, of aan de leiband met* Grotius *gaat, en dien zelfden* WAGENAAR *wanneer hij aan zijne eigen krachten is overgelaaten? Wat verſchil is 'er niet tuſſchen de eerſte deelen van zijne* Hiſtorie, *en de laatſten? En waarom tog zoude ik niet mogen zeggen, dat ik de* Hiſtorie *van* WAGENAAR *zeer gebrekkig vinde, daar die mij in veele opzichten zoo voorkomt. Had ik nooit andere geſchiedboeken als dat van* WAGENAAR *geleeſen; had ik den onvergelijkelijken en uitmuntenden Hoogleeraar* HEMSTERHUIS, *wiens leſſen mij meer dan eens verrukt hebben, niet tot Leermeeſter in de Vaderlandſche Hiſtorie gehad; mooglijk telde men mij ook onder die geenen, welken* WAGENAARS *roem zoo hoog verheffen.*

Wat 'er van de verdiensten van JAN WAGENAAR *moge zijn, het zal mij altijd, zoo ik hoop, vrij mogen ſtaan te begrijpen, dat hij, gelijk allen die hem voorgegaan zijn, zich te weinig toegelegd heeft, om den Landzaaten eene Hiſtorie te geeven, in welke die van den Koophandel meerder in acht was genomen. Hoe ſchraal is de* Vaderlandſche Hiſtorie *(om een enkel voorbeeld te geeven) niet ten aanzien van onze Oost- en West-Indiſche Veroveringen, ſchikkingen en gebeurtenisſen, die dubbeld waardig waren uitvoerig verhandeld te worden; ten minste vrij meer, dan die met welken de man zich in zijne laatſte deelen ophoud. Ik laat voor 't overige aan mijne Lezers over om te oordeelen, of het voorwerp meerder oplettenheid in eene* Vaderlandſche Hiſtorie *verdient, en of hetzelve de moeite en tijd, welken ik 'er aan beſteed heb, waardig was.*

Einde van het Vierde en laatſte Deel.

BIJLAAGE A.

MEMORIE, dienende om te toonen de billijkheid van 't verzoek aan hun Ed. Groot Mogenden de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* gedaan door P. PAMA, *Cum ſuis*, Negocianten in Tabak te *Amſterdam*, ten einde te obtineeren moderatie der impost op de Canasſer Tabak; en om te gelijk de bedenklijkheden weg te neemen, welke daar tegen zijn geproponeerd.

HET generaal middel, welk door PIETER PAMA C. S. is gebruikt tot fundament van 't verſoek om moderatie der Impoſt op de canaſſer Tabak te erlangen, is deeze: *dat, ingevalle de ſelve impoſt niet by continuatie word gemodereerd, de aanmerkelyke tak van Commercie, welke hier te Lande gedreeven word met de Tabak van Cadix en St. Sebaſtiaan*, door de Compagnie van Caraques herwaarts gezonden, *uit deeſe landen gediverteerd en te Hamburg of elders zal worden geveſtigd.*

En de apparentie, of waarſchynlykheid, dat zulks zal geſchieden, word in het Request, by welk door, PIETER PAMA *cum ſuis* het voorſz. verſoek is gedaan, aangeweeſen daar uit:

1. Dat in den Jaare 1772. binnen deeſe Landen alleen een zeer gering aantal van die Canaſſer Tabak, is ingevoerd, terwyl een zeer notabele verzending van deſelve Canaſſer te Hamburg is aangekomen.

2. Dat van de voorſz. Tabak te Hamburg een zeer geringe belaſting of impoſitie word betaald; verre beneeden de belastingen gaande, welke hier te Lande daar van betaald worden.

3. Dat de nayver van andere natien omtrent den koophandel merklyk is toegenomen, zo dat alomme alle devoiren worden aangewend en alle mogelyke im-

muniteiteiten en vryheden toegeſtaan, ten einde in de Negotie te prevaleeren

Zynde verders daar by nog tot apui van 't voorſz. verſoek geallegeerd het important nadeel, 't welk de Commercie in 't generaal en in byzonder de fabrieken, de Negotie op den Rhyn, en Duitschland; als mede de Commercie vloeiende uit de commisſien van de Koninglyke Pruisſiſche Comp. en verdere verzendingen naar de Oostzee, by de vermindering of 't verlies van de gemelde tak van Negotie zoude komen te lyden; terwyl aan de andere zyde, door het behoud van de Commercie in de gemelde Tabak 's Lands Inkomſten vermeerderd en de ſcheepvaart ondersteunt worden, mitsgaders een groot getal arbeidslieden behoorlyk aan de kost geraaken.

Ten aanzien dan van de vraag, of het gedaan verſoek zoude kunnen of dienen te worden geaccordeerd, ſtaat vooraf aan te merken, dat al eens veronderſteld zynde, dat het een of 't andet middel, in het Req. van P. Pama *cum ſuis* geemployeerd, niet daadlyk in alle opzigten zo mogte zyn, als deſelve middelen by 't Requeſt zyn voorgedraagen, (zynde deſelve ook maar opgegeeven voor zo veel de Supp. by hunne informatien waren onderrigt) daar uit egter nog niet zoude volgen, dat het zelve verſoek zoude behoren te worden geweeſen van de hand; vermits een van die middelen, op zig zelfs alleen genomen, genoeg fundament zoude konnen uitleeveren om 't gedaan verſoek te accordeeren, en daar toe ook zouden konnen militeeren andere reedenen, of ſchoon die in het Requeſt geomitteerd zouden zyn. Immers konnen en moeten de ingezeetenen veronderſtellen, dat de Souvereyn eene kundigheid van zaaken bezittende, verre overtreffende die geene, welke de ingeſeetenen zigh konnen acquireeren, altyd dat geene ſuppleert 't welk de Supplianten zouden hebben konnen of moeten allegeeren: konnende mitsdien de onnauwkeurigheid nopens kleinigheeden, zo die al eens in de poſitiven van 't Requeſt gevonden wierden, geen grond uitleeveren om op 't Requeſt van de Supplianten ten hunnen nadeele te disponeeren.

Wat nu de middelen betreft, zullen deſelve ligt gejuſtificeerd worden, als menze ſlegts met attentie en 't voor 't weſendlykſte gade ſlaat. Want ten blyke dat de

tak

tak van Commercie, in de Canaſſer Tabak, welke hier te Lande gezonden word van Cadix en St. Sebaſtiaan door de Comp. van Caraques, gevaar loop' uit deeſen Lande gediverteerd, en te Hamburg of elders gevestigd te worden, zo niet de impoſt op dezelve by continuatie gemodereerd word, ſchynt het buiten ſpeculatie en voor een axioma gehouden te moeten worden, dat de koopers zigh begeeven ter plaatſe daar de waaren ten goed koopſte te bekomen zyn, en dat derhalven de koophandel zigh moet veſtigen, alwaar de waaren ten goed koopſte verkoft worden; dat overzulks, de waaren het goed koopſte verkoft konnende worden, ter plaatſe daar zy het minſte aan belastingen onderheevig zyn, dan ook alle branches van negotie, en mitsdien mede die van de opgemelde Tabak van deeſe Landen zullen gediverteerd worden, als 'er plaatſen van koophandel zyn, alwaar dezelven minder belaſt zyn dan hier. Zo men aan de waarheid van dit raiſonnement, gehaald uit de eenvoudige beſchouwing van de natuur van de zaak, wilde twyffelen, en liever zich door voorbeelden overtuigen, zo behoeft men, om tot geen vreemde natien overtegaan, alleenlyk de tegenwoordige ſituatie van ons Land gade te ſlaan; en men zal genoegſaam geen ſtap in die beſchouwing konnen doen, zonder blyken te vinden van 't verlies van takken van Commercie, verdweenen uit hoofde dat de belaſtingen de ingeſeetenen buiten ſtaat geſteld hebben om de objecten van die takken van Commercie zo goed koop te geeven, als die op andere handelplaatſen verkoft konden worden.

Voor ruim anderhalf eeuw hebben de Negocianten die waarheid al aangedrongen in zekere Memorie op requiſitie van hunne Hoog Mogenden door hen opgeſteld, en in welken zy onder anderen zigh ten dien opzigte aldus exprimeeren.

„ Uit haar eigen natuur konnen ook alle koopman-
„ ſchappen deze belastinge niet lyden; want veele van
„ dien deſe Landen maar paſſeeren als een canaal, daar
„ door men die van hier elders transporteert, ende de-
„ ſe Landen voorby gaande, als ligtelyk geſchieden
„ kan, zal deeſe Staat moeten miſſen de uit en inko-
„ mende Convoyen, ende de ingeſeetenen de Commer-
„ cie. Het ſout en de franſche wynen worden alreeds
„ veel ooſtwaarts gevoert, ſonder in deſe Landen te

„ komen; van gelyken gaan veel Muſcoviſche waaren,
„ à droicture naar Italien ende Vrankryk; de zyde laa-
„ kenen ende andere aanſienelyke waaren uit Italien,
„ Smirna ende andere plaatſen, nu herwaarts komen-
„ de, ſullen om dezelve reedenen ook het inkomen al-
„ hier excuſeeren.

„ Alleen om divertie van Neeringen te vermy-
„ den, hebben U Hoog Mog. voor deeſen wysſelyk
„ verſcheiden waaren in het inkomen, ofte uitgaan ver-
„ ligt, als Potaſſche, Talk, Pelteryen, Wollen en-
„ de andere; ſo dat het ſeker gaat, dat alle waaren zo
„ om de plaatſen daarze van daan komen, als om haar
„ eigen weſen, en konnen deſe belaſtinge niet draa-
„ gen, ende alwaar het ſchoon dat de gene ſo hier te
„ Lande geconſumeert worden, ietwes zouden mogen
„ lyden, zo en konnen die in deſen van de anderen
„ niet afgeſondert of verdeelt worden.".

Om wyders onder de meenigvuldige voorwerpen, welke daaglyks aan 't oog der ingeſeetenen vertoonen hoe de belaſtingen ons Land van tyd tot tyd gepriveerd hebben van den bloeienden ſtaat van Commercie, en duizenden van menſchen die 'er te voren een beſtaan aan vonden, tot armoede, en dus tot laſten van de algemeene en byzondere finantien hebben doen vervallen, ſlechts te blyven ſtaan by eenige van die geenen, welke op het onderwerp van deeſe Memorie een onmiddelyke betrekking hebben, is niet de Tabaks Negotie, zedert dat het gebruik van dat gewas zo algemeen is geworden, even zo important geacht als de Graan Negotie. Heeft die Negotie niet duiſenden van menſchen zo in Holland als in de andere Provintien aan een beſtaan geholpen, en hier door, zo wel als door haar circulatie, den ſchatkiſt van den Lande merkelyk helpen ſtyven? men beſchouwe nu de Tabak Negotie van vroeger tyden, met die welke wy thans beleeven.

In vroeger jaaren kwamen hier jaarlyksch 5. 6. a 7. duizend rollen braſiliſche Tabak, wegende ieder drie honderd vyftig a vier honderd pond en meer: deeze ſoort van Tabak is langſamerhand naar Hamburg, Bremen en elders gediverteerd, alwaar het debiet van dat ſoort van Tabak zich van tyd tot tyd zodanig heeft geëtabliſſeerd, dat 'er thans geen kans is om 'er in of uit ons Land iets noemenswaardig van te debiteeren; zo

dat

dat die ganſche tak van de Tabak-Negotie, als zynde dat ſoort weinig of niet in ons Land in gebruik, geheel verdweenen is.

Op dezelfde wyze is het geleegen met de inlandſche geſponnen Tabak in diverſe ſoorten; welke in de Oostzee en in 't Noorden, alwaar dezelven in groote menigte vertierd worden, niet anders dan onder de benaaming van Amſterdamſche Tabak bekend zyn geweeſt. De fabriek van die Tabak is in de Provintien van Gelderland en Utrecht ter aankweeking geëtablisſeerd. Van dezelve wierden voorheen de bladen te Amſterdam gezonden, geſponnen, en voorts naar vreemde gewesten gedebiteerd; doch op die Tabak eene provintiaale belasting gelegd zynde, van twee penningen op de honderd pond, gaf die impoſt, hoe gering ook, aanleiding dat het ſpinnen van de Tabak onder Utrecht en Gelderland wierd verplaast; alwaar de vreemden voorts die Tabak tot minderen prys hebbende konnen obtineeren, deſelve eindelyk daar door de gelegendheid gekreegen hebben om de Tabak zelve te leeren ſpinnen, en ongeſponnen Tabak van hier te laaten komen; zo dat de Provintie van Gelderland en Utrecht thans enkelyk het kweeken of cultiveeren van de Tabak, en deeſe Provintie het verzenden van ongeſponnen bladen hebben overgehouden: en die fabriek en negotie geheel of genoegſaam geheel weg geraakt zyn, door toedoen van een belaſting, welke, 't is waar, niet geheeven word, maar waar van het heffen te laat is geſupprimeerd geworden: want de vreemden, en ſpeciaal die van Deenemarken en Noorweegen eerſt in ſtaat geſteld zynde, om die ſoorten 8 a 10 percento beeter koop te geeven, dan de ingeſeetenen van Holland, hebben zich voorts in ſtaat geſteld om die Tabak zelven te fabriceeren; waarna, eens in poſſeſſie geraakt en door prohibitive wetten van hunnen Souvereyn begunſtigd, die Commercie niet weer te herkrygen is geweeſt, offchoon het heffen van de voornoemde belaſting buiten executie is geraakt; waar door het Land, dan niet enkelyk heeft komen te miſſen den impoſt op die geſponnen Tabak, maar al het voordeel, 't welk uit den arbeid van die Tabak, en 't employ der menſchen daar toe nodig onvermydelyk reſulteerde: het welk van des te meer conſideratie moet geagt worden, nademaal de waarde van dien Tabak door den arbeid ge-

bragt wierd van 15 guld. tot 24 guld. buiten welk voordeel het Land nog heeft komen te miſſen, alle de avantages, welke het koopen en verkoopen, leeveren en ontfangen van die Tabak aan het Land toebragten, daar die Tabak als bladen 15 guld. koſtende, door de onkoſten van ſpinnen en verwerken, op 24 guld. kwamen te ſtaan.

PIETER PAMA, en de Negocianten, die 't Requeſt nevens hem geteekend hebben, en die men in 't berigt van Gecommitteerde Raaden heeft konnen goedvinden te repreſenteeren, als een hoop luiden, die op de eerſte requiſitie van den een of den ander klaar ſtaan om requeſten te teekenen, als 'er maar vermindering van impoſitie mede gemeſteerd is, die Negocianten ſchroomen niet om uit kragte van de natuur van de zaak, uit de voorbeelden, die in de Hiſtorie-Boeken overvloedig daar van te vinden zyn, en uit haar eige ondervinding te affirmeeren, dat als de moderatie op dat ſoort van Tabak, op welke zy die verzoeken, niet geaccordeerd word, dan ook de Commercie van dat ſoort van Tabak, al meede hier te Lande te niet zal loopen; en het Land daar door niet blootelyk zal komen te miſſen den drukkenden impoſt, welke het Land 'er teegenwoordig van heeft; maar al het voordeel, het welk het Land trekt uit den onderhoud van zulk een aantal van menſchen als 'er aan te pas komen en geëmployeerd worden, en die geen ſtuk brood eeten noch glas bier drinken, zonder dat 'er het Land by profiteerd. Om niet te ſpreeken van 't verlies, 't welk 'er de generaale Commercie en Navigatie doorkomen te lyden. Want hoe zeer men, de zaaken oppervlakkig beſchouwende, zig kan verbeelden, dat de impoſten op zekere waaren het eenigſte genot is, het welk het Land van de Negotie van die waaren trekt, zo is het nogtans zeeker, dat de geduurige circulatie van de Commercie in die waaren, door herhaalde werkingen, en 't vermeenigvuldigen van den arbeid vry meer aan 't Land opbrengt: dan de impoſt zelve; en dat dus de ſchatkiſt van 't Land dikwyls vry meer inkomen geniet van zaaken, daar geen impoſt op is, als van die geenen, daar grooten impoſt op geheeven word; gelyk het ook dikwyls gebeurd dat eene kleine impoſitie meerder in de ſchatkiſt doet aanvloeien dan een groote impoſitie.

De Varinas Tabak, de Tabak daar 't hier op aankomt,

komt, maakt een branche van Commercie, welke zeedert onheuglyke tyden aan deesen Lande, en in 't byzonder aan deeze Provintie geattacheerd en gehegt is geweest; zo dat dat soort nergens anders te bekoomen was, dan uit deese Provintie: waarom dan ook die Tabak by de vreemden onder de benaaming van *Hollandsche Canasser* altyd bekend, ontboden, verkoft en verbezigd is geweest, gelyk in vroeger tyd te Amsterdam zeekere vrugten uit Delfland, door Noordwykſche Schippers te Amsterdam gebragt, door de inwoonders van Amsterdam onder de benaaming van Noordwykſche Vrugten gekoft en, als zodanige, geconsumeerd wierden. Laat nu dit selve soort van Tabak maar twee of driemaal door de Comp. van Caraques te Hamburg worden gesonden, zo zal die naam van Hollandsche Canasser heel schielyk uit het geheugen raaken, het vooroordeel, zo gunstig voor deeze tak van de hollandsche Commercie, cesseeren; en de slyters van die Tabak insensibel bewoogen worden, om zigh te Hamburg, te Oostende, of elders by onze nabuuren in de plaats van in Holland tot den koop van dien Tabak te addresseeren; als zynde die plaatsen tot het vertier daar van ruim zo wel geleegen als onze Provintie.

En hier uit is ligt te zien hoe weinig de bedenkelykheid van Gecommitteerde Raaden, nopens de quantiteit, welke PAMA *Cum suis* geposeerd hebben, dat te Hamburg zoude zyn gekomen in aanmerking kan genomen worden: want gesteld, dat in de plaats van twee duizend vier honderd zes en veertig Canassers maar vier honderd waren gezonden naar Hamburg, is 't niet genoeg, dat men ziet, dat de Comp. van Caraques gedisponeerd is om met de Hamburgers te negotieeren, ten einde opgewekt te worden om 'er teegen te waaken, en middelen te gebruiken, die ons de preferentie boven die van Hamburg konnen doen behouden: of moet men wagten om moderatie te versoeken, tot dat de Comp. van Caraques haare banden te Hamburg of elders vast gemaakt, en hunne engagementen geformeerd zal hebben, en dus het object van de moderatie verdweenen zal zyn, om die moderatie by den Souverain te versoeken? immers geld hier, zo ooit, de maxime, *principiis obsta, sero medicina paratur*. Behalven dat, is dit fait door PAMA *cum suis*

geallegeerd, om te doen zien, niet dat 'er *meer* Tabak te Hamburg dan te Amſterdam was gekomen, maar om te doen zien, dat 'er *van dat ſoort* te Hamburg gekomen was. Dat nogtans de party naar Hamburg gezonden, niet gering moet zyn geweest, kan zelfs opgemaakt worde uit eene reflexie in 't advies van Gecommitteerde Raaden voorkomende, alwaar hun Ed. Mogenden zeggen: „ in het zeekere geinformeerd te zyn, dat een „ groot gedeelte van die Canasfers, welke te Hamburg zyn ingevoert, niet tegenſtaande de geringe belasting, welke de Supplianten voorgeeven, dat van „ deſelve aldaar zoude worden betaalt, egter met „ geen voordeel aldaar hebben kunnen worden gedebiteert, maar door de Kooplieden van die Stad aan „ hunne Correspondenten, hier te Landen zyn verſonden, om alhier verkogt en gedebiteert te worden".

Uit het verzenden van die Tabak uit Hamburg naar deeſe Landen, en uit een koop van die Tabak te Hamburg in 't voorleeden Jaar gedaan, door een comptoir van negotie te Amſterdam, het geen zwaaren handel in Tabak dryſt, en uit de mindere prys waar voor die Tabak te Hamburg is verkoft, dan die welke door Caſas en Comp. is verkoft geworden, en uit de zeer goede winſt, welke dat comptoir by den verkoop van die Tabak heeft gehad, word in 't advies getrokken deeze Conſequentie, naamlyk dat DAAR UIT ligt is afteneemen, welke geringe pryſen door de gemelde Comp. van haare Tabak te Hamburg word gemaakt. Dan wie ziet niet hoe wankel dit raiſonnement gaat? Gebeurd het daaglyks niet in de Commercie, dat een party goederen uit byzondere en toevallige omſtandigheeden tot zeer laage pryſen en zelfs beneden de waarde verkoft word? en zal men daar uit een generaal heſluit mogen opmaaken tegen den regel: *a particulari ad univerſale non valet concluſio*? Is het niet genoeg, dat uit dit geval zelfs blykt, dat 'er Canaſſer Tabak voorby deeze Provintien naar Hamburg is gegaan, en dat een Amſterdamſch Koopman die party te Hamburg, en dus uit den tweeden hand, heeft konnen of moeten koopen, om op middelen te denken, die nog in tyds zullen konnen verhoeden, dat niet eindelyk alle de Comptoiren van Negorie binnen Holland tot die ongunſtige termen vervallen?

Nog

Nog minder ſtrookt de conſequentie welke in 't berigt daar uit getrokken word, dat mitsdien de voorſz. Tabak de daar op geſtelde impoſt wel zoude konnen veelen: want te zeggen, koopluiden te Amſterdam hebben te Hamburg een goede party Canaſſer Tabak gekoft, en de vollen impoſt daar van betaald, en evenwel nog goeden winſt gehad, ergo behoeft men niet te vreeſen voor verſperring van Negotie, ergo zal de Comp. van Caraques haar Tabak naar deeſe Landen blyven zenden, ergo maaken de Supp. om geen andere reden zo grooten opheff van die verſperring van negotie, dan om door de vermindering van impoſitien, en dus in prejudicie van 's Lands Financie, eene meerdere winst te genieten, is eene redeneering, die meer ſchyn, dan weeſendlykheids heeft. Om niet te zeggen, dat de laage prys van die tabak te Hamburg met vry meer ſoliditeit zoude konnen worden geattribueerd aan de middelen van induſtrie, door comptoiren van negotie te Amſterdam gebruikt, om de markt van die tabak te Hamburg te doen ſlappen; of wel aan gebrek van genoegſaame Commiſſie, uit hoofde, dat men van elders nog niet gewend is om ordres tot den koop van dat ſoort Tabak te Hamburg te zenden, dan aan een geimagineerd en imaginaire ſituatie van de Stad Hamburg, zo moet men remarkeeren, dat het gemelde Comptoir van Negotie, 't welk by zyn hamburgſche koop goeden winſt gehad heeft, niet tegenſtaande den vollen impoſt daarvan betaald was, dien winſt niet gehad heeft, om dat quaſi de Comp. van Caraques, alles by een genomen, zo veel geld van haar Tabak niet zoude konnen maaken te Hamburg als te Amſterdam, en daar door quaſi genoodſaakt zyn om haar Tabak herwaarts te zenden, maar dien winſt alleen heeft gehad door een effect van de ſpeculatie, die toen in de negotie van tabak is voorgevallen en de Canaſſer Tabak important in prys heeft doen ſtygen. Die geen, welke aan Gecommitteerde Raaden zo nauwkeurig berigt heeft gegeeven van dien hamburgſchen koop, zoude, zo 't ſchynt, niet kwaalyk gedaan hebben van hun Ed. Mog. te prevenieeren van zich te wagten om daar uit te beſluiten, dat de tabak minder te Hamburg dan te Amſterdam van prys was geweeſt; want de prys was te Hamburg laag, om dat de prys te Amſterdam laag was, en de reden waarom het

voorſz Comptoir van negotie met dien hamburgſchen koop goeden winſt heeft gedaan, is niet eigendlyk geweeſt, om dat als toen de prys van de Tabak aldaar zo laag was; maar om dat dat Comptoir van de ryſing van de Tabak te Amſterdam, welke in weinige dagen merklyk toenam, gelukkig heeft geprofiteerd, daar het zelve Comptoir merklyk by dien koop zoude verlooren hebben, indien de ſpeculatie anders was uitgevallen. Was te Hamburg de prys merklyk laager geweeſt, toen Caſus en Comp. zyne partyen verkofte, men zoude die Tabak wel haaſt te Hamburg hebben laaten overkomen, gelyk het zelfde Comptoir zulks ook te Amſterdam zoude gedaan hebben, indien die Tabak te Amſterdam voor zodanigen prys op dien tyd te vinden was geweeſt.

Maar 't geen verder gaat, en de inconſequentie van 't raiſonnement van de Ed. Mog. Heeren Gec. Raaden nog klaarer aantoont, ſtond diezelfde weg, welken het Comptoir van negotie van Amſterdam heeft ingeſlaagen, niet even zeer open voor een Comptoir van Negotie te Stokholm, te Copenhagen, te Leipzig, te Lubeck, te Koningsberg, te Ooſtende, te London of elders, en zoude dus zodanig vreemd Comptoir dien hamburgſchen koop niet even zeer hebben konnen doen? en zou 'er dan het Land niet, behalven den vollen impoſt, ook nog by verlooren hebben alle andere beneficien, die uit het aankomen, rouleering, en verzending noodwendig voortvloeien? en convenieert het aan den Lande, dat de Tabak-Negotie aan zodanig hazard word geexponeert? Daar by is het zeer verkeerdlyk geraiſonneerd, als men aldus argumenteerd: die verkooper heeft by een party tabak daar de impoſt van betaald was, goeden winſt gehad, ergo kan de negotie van die tabak dien impoſt veelen: men kan 'er by retorſie op antwoorden, die verkooper heeft by een partye tabak, daar de impoſt van betaald was, verlies gehad, ergo kan de negotie van tabak die impoſt niet veelen: Het eene argument is alzo ſtringeerende als het andere, dat is, zy zyn beiden even vicieus; om dat de winſt of verlies in ſtuk van Negotie niet uit byzondere en afzonderlyke gevallen, koopen en verkoopen, maar uit de geheele loop en cours van de negotie moet worden opgemaakt. En gelyk 'er kooplieden in tabak partyen van tabak hebben liggen, die zy gereedlyk met 10. 15. of 20. percent verlie

lies zouden willen overdoen aan die geenen, die deſelven zouden willen ontfangen, en dit verlies tot geen grond liggen van hun verſoek, even zo weinig kan de winſt, by de vermelde hamburgſche party gedaan, tot een reden ſtrekken om het verſoek alhier in quaeſtie tegen te ſpreeken; en mitsdien nog minder een grond uitleeveren om aan de Supplianten zo willekeurig te imputeeren, dat deſelve om geen andere reedenen van 't verſperren van de voorn. Negotie zo grooten opheff maaken, dan om door vermindering van impoſitie, en dus in prejudicie van 's Lands finantie, eene meerdere winſt te genieten: een imputatie, die op alle verſoeken van moderatie van impoſt even zeer ſluit; die in een Land van Commercie behoorde agtergelaaten te worden, en die te roekelooſer is, om dat zy zonder grond het moreel caracter attaqueert van braave, werkzaame, induſtrieuſe menſchen, die aan 't Land de ziel en 't leven geeven.

PAMA *cum ſuis* communicatie gekreegen hebbende van de Reflexien, by de Ed. Mog. Gecomm. Raden gemaakt op de qualiteit by Caſas en Comp. geadſumeerd, hebben gemeend die bedenking te moeten wegneemen, en overzulks zelven legitime poogingen te doen, ten einde zo veel mooglyk de totaale ruine van de Negotie in Tabak, en dus die van een oneindig getal huishoudens binnen deeſe Provincie, zo wel als een important nadeel voor de generaale Commercie en Navigatie van deeſe Provintie, voor te komen en te behoeden, niet hebbende konnen of moeten vermoeden, dat zy daarom in een advies van de Ed. Mog. Heeren Gecomm. Raaden zouden worden gedenigreerd.

Het doet 'er dan niet toe of 'er veel of weinig tabak te Hamburg is gekomen, en of 'er uit Hamburg een party te Amſterdam is overgeſonden en aldaar met voordeel is verkoft; genoeg is het om verſperring van die tak van Negotie te vreeſen, dat de Comp. van Caraques toont naar een anderen weg dan die van ons Land om te zien; en 't is genoeg, daar dit buiten tegenſpraak is, dat 'er plaatſen van commercie zyn, alwaar de impoſten en onkoſten op die tak van Negotie laager vallen dan in onſe Provintie, om de vrees van verſperring te juſtificeeren.

Tot dat einde heeft dan PAMA *cum ſuis* gerepreſenteerd, dat de oekaſtingen te Hamburg vergeleeken by die wel-

welke in deese Provintie geheeven worden, nagegaan wordende, alle verwagting zullen surpasseeren: en zekerlyk hebben de Koopluiden, die 't Requeſt nevens Pama geteekend hebben, niet verwagt, ook niet durven denken, dat daar op door de Ed. Mog. H H. Gecommitteerde Raaden zoude worden geremarkeerd, dat niet genoeg is, dat de Supp. het zelve zo *in vago* by hun Requeſt ter neder ſtellen, maar op een legaale wyze hadden moeten doen zien, welke impoſten en onkoſten aldaar, en welke alhier betaalt moeten worden; als mede welke pryſen voor de tabakken aldaar, en welke hier te Lande konnen gemaakt worden. Want ongeconſidereerd, dat deeſe remarque meêr ſmaakt na een criticque van judicieele practyk dan naar een reflexie van een Collegie van Raaden van den Prince van den Lande, ſchynt het juiſt niet wel te vleyen, dat men requireere, dat als de Ingeſeetenen eenig verſoek by Requeſte aan den Souverain doen, zy de middelen van hun Requeſt, en zelfs die middelen, van welken zy zich verzekerd houden, dat de Souverain beter onderrigt is dan zy, en waar van zy moeten ſupponeeren dat de Raaden van den Souverain niet onkundig zyn, op een diſtincte en legaale wyſe moeten doen zien. Behalven dat het dikwyls ongeraaden is, om alle zodanige bewyſen te produceeren, voor en al eer dezelve gerequireerd worden, is het, de zaak wel inziende, niet genoeg, dat de Supplianten afwagten van welke middelen, de Souverain bewys zoude gelieven te requireeren? of moet het verſoeken van moderatie op den impoſt voor de ingeſeetenen zo ſwaar en moeyelyk gemaakt worden, dat zy liever de negotien aan impoſt ſubject zullen willen abandonneeren, dan met alle die zwaarigheeden te worſtelen? Die Concluſie zoude mooglyk zo abſurd niet ſchynen als men regard ſlaat, dat by 't advies van Gecomm. Raaden geſteld word, dat de Supplianten *op een diſtincte en legaale wyſe hadden moeten doen zien*, WELKE PRYZEN VOOR DIE TABAKKEN TE HAMBURG EN HIER TE LANDE KONNEN GEMAAKT WORDEN: want nooit zouden Gecomm. Raaden anders op het deſidereeren van zodanigh requiſiet gevallen zyn, indien hun Ed. Mog. ſlegts reflexie hadden gemaakt, gelyk hun Ed Mogenden het zekerlyk gedaan zouden hebben, indien hun Ed. Mogenden ſlegts

de

de moeite hadden gelleven te neemen om met luiden van kundigheid daar over te raadpleegen, dat de pryſen van de tabak en ook die van de Canaſſer tabak geduurig varieeren, zomtyds twintig en dertig percent ryſen en daalen, dat de pryſen der goederen te Amſterdam en te Hamburg doorgaans in een zeker evenwigt ſtaan, en tuſſchen defelve nimmer een conſiderabel verſchil is dan by gevallen van ſchielyke ryſing of daaling, waar van de Negotianten, gelyk het meergem. Comptoir, niet verzuimen terſtond gebruik te maaken, zo dat het groot verſchil ophoud, en 't ordinaire evenwigt wederom ſtand grypt. Dus ziet men dat het advies van hun Ed. Mog de Gec. Raaden, in 't geen het zelve van de Negotianten requireert, iets vaſtſtelt, dat volſtrekt onmooglyk is.

Dit is ondertusſchen zeker, dat wanneer de belastingen te Hamburg minder zyn dan te Amſterdam, de Hamburgers, *caeteris paribus*, die waaren, en mitsdien ook de Canaſſer Tabak goed kooper konnen geeven dan de Negocianten hier te Lande: nu ſtaan de belastingen op de Canaſſer Tabak te Hamburg tegen die van deeze Provintie als 15. tot 71. of als 1¼. tot 7⅛ volgens de hier by gevoegde ſpecificatie: en dit verſchil van 1¼ tot 8¾. is dit niet groot genoeg om de Compagnie van Caraques te beweegen, tot het zoeken van middelen om die Negotie elders te verplaatſen? Te waanen, dat die Compagnie in de noodzaakelykheid kan gehouden worden, om haar Tabak hier te Lande te zenden, is een denkbeeld, 't welk wel in 't verſtand van een laatdunkig Vorst kan opgewekt worden, maar nimmer moet opkomen in een Land, alwaar men van kindsbeen af leert, dat de Commercie niet gedwongen, maar met alle zagtheid gelokt en getrokken moet worden.

Te vreemder moet men opzien, dat diergelyke bedenkelykheeden by de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden zyn opgekomen, nademaal Hun Ed. Mog. even zo faciel als dezelve in 't zekere geinformeerd zyn van den winſt, welke het bovengemeld Comptoir met de Hamburgſche party Tabak heeft gemaakt, geinformeerd had konnen worden, dat de Pruiſiſche Comp. eene aanzienelyke party van de laatſt gearriveerde party Canaſſer Tabak te Hamburg heeft laaten opkoopen; en dat het Land daar door niet alleen heeft verlooren

het

het meerderc, het welke het verſoek om moderatie uitmaakt, maar den geheelen impoſt, en alle andere beneficien, welke de Circulatie van die parthy aan 't Land anderſints zoude hebben toegebragt: en daar de Nieuwspapieren thans vol zyn van een Tractaat tuſſchen Engeland en Pruiſſen, de Negotie van Tabak tot onderwerp hebbende, daar men geinformeerd word, dat eene aanzienelyke Mogendheid, reeds werkelyk in onderhandeling is geweeſt met de Comp. van Caraques, om zigh meeſter te maaken van die branche van de Tabak Negotie, kan het niet als onbegrypelyk vallen, dat 'er nog geaarſeld word om de koopluiden van deeze Provintie te ondersteunen in de middelen van induſtrie, welke zy daar tegen nog zouden konnen tenteeren.

Indien Hun Ed. Mog. Gecommitteerde Raaden met hunne gewoone attentie en doorzigt al dit voorſtaande hadden gelieven te pondereeren, hun Ed. Mog. zouden gewiſſelyk zulke ongunſtige diſpoſitien voor 't verſoek van de Supplianten niet getoond hebben. Hun Ed. Mog. requireeren, dat de Supplianten; om die moderatie op den impoſt te obtineeren, zich „ niet moeten onttrek-
„ ken aan die zekerheeden en verpligtingen, waar door
„ die verſperring kan worden voorgekomen, en die
„ het eenige fundament uitgelevert hebben, waar op
„ by reſolutie van hun Ed. Gr. Mog. van den 10 Sept.
„ 1766. het voorige verſoek van vermindering van
„ impoſt aan Caſas en Comp. is geaccordeert geworden,
„ en in die ſuppoſitie dan, hoe zeer de Gecommitteer-
„ de Raaden anderſints op het verſoek van de Suppli-
„ anten niet favorabel konnen denken, zouden de Ge-
„ committeerde Raaden, dienende van derzelver con-
„ ſideratien en advis, onder het welneemen van hun Ed.
„ Gr. Mog. wezen van gedagten, dat hun Ed Gr. Mog.
„ tot voorkoming van alle verſperring van Negotie aan
„ de Supplianten zouden konnen accordeeren, vermin-
„ dering van den impoſt op de Varinas of Canaſſer
„ Tabakken, komende direct over Spanjen van de kust
„ van Caraques en hier te Lande ingevoert wordende,
„ tot op eene guld. en tien ſtuiv. met de tiende ver-
„ hoging, te reekenen van elke Canaſſer teegen 85.
„ ponden meerder gewigten naar advenant, des dat
„ door de Supplianten zelve, of wel door Caſas en
„ Comp. alvorens worde geeffectueert, dat de debi-

„ teu-

„ teuren van de Koninglyke Comp. van Caraques in
„ Spanjen, zigh op nieuws engageeren, en verbinden,
„ en daar van aan de Gecommitteerde Raaden behoor-
„ lyk bewys ſuppediteeren, dat zy alle haare Tabak-
„ ken zullen verzenden naar deeze Landen, met uit-
„ ſluiting van alle andere ſubjecten in Europa, en dat
„ daar aan dadelyk zal worden voldaan, op verbeurte
„ van het effect dezer gratie te zullen verliezen, in-
„ dien naderhand het tegendeel mogte worden be-
„ vonden.

„ Ten anderen, dat zo wel de laatſte Supplianten als
„ gemelde Caſas en Comp. moeten inſtaan, dat 'er jaar-
„ lyks ten minſte vier honderd twintig duizend ponden,
„ van die Tabakken, uitmakende de quantiteit, die by
„ voorg requeſt van Caſas en Comp. in den Jaare 1765,
„ is opgegeeven, in deeze Provintie worde ingevoert,
„ en dat voorts omtrent de betaaling en verzekering
„ van de voorſchreeve impoſt zal worden gehandeld
„ op den voet, als by voorgemelde hun Ed. Gr. Mog.
„ Reſolutie van den 10 Sept. 1766. is bepaalt, uitge-
„ zondert alleen, dat de Gecommitteerde Raaden niet
„ van oordeel zyn, dat in afreekening behooren te
„ worden geleeden de 816. Canaſſers, by het requeſt
„ van Caſas en Comp. vermeld, als meede niet die
„ Tabakken, die aan hun hangende hun Ed. Gr. Mog.
„ deliberatien, zouden mogen zyn geconſigneert, en
„ waar van door hun de vollen impoſt zouden mo-
„ gen zyn genamptiſeert, en mitsdien dat het verſoek
„ door hun by hunne requeſt gedaan om diesweegens
„ reſtitutie te hebben, behoort te worden geweezen
„ van de hand, zo om dat die Tabakken zyn ingeko-
„ men, geduurende den tyd, dat de gratie aan gem.
„ Caſas en Comp. verleent, reeds was geexpireert, als
„ om dat de op nieuws te verleene gratie niet behoord
„ te retrogradeeren, en gemelde Caſas en Comp. daar
„ door boven andere kooplieden, die tot deeze tyd
„ toe den vollen impoſt van die Tabakken betaalt
„ hebben, niet behoren te worden geavantageert.

„ Dat laaſtelyk de voorſz. conceſſie alleen behoort
„ plaats te hebben, voor den tyd van vyf Jaaren, in-
„ gaande met den 1 January 1774. om als dan het ef-
„ fect daar van gezien zynde, en door de Supplian-
„ ten nader verzoek gedaan wordende, nader op te

„ wor-

„ worden gedisponeert, zo als bevonden zal worden
„ te behooren, en dat eindelyk de Gecommitteerde
„ Raaden behooren te worden geauthoriseert om hier
„ aan de nodige Executie te geeven".

Want het verſoek van de Supplianten te weigeren, of het zelve onder de accrochementen in deeze paſſagie geëxprimeerd te accordeeren, is volmaakt hetzelfde:

1o. Om dat de moderatie op den impoſt wel kan ſtrekken tot een nieuw motief om de Comp. van Caraques te permoveeren, om ons Land te prefereeren, boven andere plaatſen, maar niet tot een motief, welk haar daar toe zoude konnen dwingen om aftezien van alle de voordeelen die zy zoude meenen elders te konnen vinden, of die haar gepreſenteerd zouden konnen worden.

2°. Om dat al eens veronderſteld, dat de Comp. van Caraques in Spanje zich daar toe ten allerſterkſte verbond, het daarom nog niet zoude ſtaan in de magt van Koopluiden te Amſterdam, om die Compagnie tot het daadelyk voldoen van haar engagementen te dwingen: alzo die Compagnie niet ſtaat onder den bedwang of magt van de koopluiden, en dat deeze ten aanzien van die Compagnie niet anders konnen doen, dan 't geen ten aanzien van alle andere Correſpondenten gedaan word, naamelyk te vertrouwen dat 'er aan de engagementen voldaan zal worden: en daar de Commercie van dien aart en natuur is, dat dezelve niet met dwang geforceerd, maar met zagtheid aangehaald moet worden, gelyk te vooren is geobſerveerd, en door de voorouders altyd als een vaſte maxime is opgevolgd, zo is het modereeren van den impoſt het eenigſte dwangmiddel, dat ten deeze te ſtade kan komen.

3°. Om dat de Comp. van Caraques de ſaiſoenen en de vrugtbaarheid van de gewaſſen, even zo weinig in haar magt hebbende als de koopluiden te Amſterdam, zich mitsdien ook niet kan verbinden om jaarlyksch ten minſte vier honderd twintig duizend ponden van Tabakken herwaarts over te zenden.

Behalven de misgewaſſen, zyn 'er andere oorzaken die het afzenden of het behouden arriveeren van zodanige quantiteit Tabak, buiten toedoen van menſchen, konnen te wege brengen: aardbevingen, 't verongelukken van ſcheepen, brand in de magazynen, zyn toe-

val-

vallen zo die wel op de Tabak als op andere waaren en goederen invloed konnen hebben, gelyk het verder ook aan den Koning van Spanje ſtaat, om ter zyne diſpoſitie zodaanige quantiteit van de gemelde Tabak tot een zekere prys te neemen, als het zyne Majeſteit goed dunkt; weshalven de Comp. van Caraques nooit zeker is van de quantiteit, over welke zy zal konnen diſponeeren: en derhalven zoude zy zich alleenlyk konnen engageeren en verbinden, van al de Tabak, waar over zy diſpoſitie zoude hebben, herwaarts over te zenden; en de Kooplieden alhier om met die Comp. op zodanige voet 'er over te contracteeren: waar toe zeer onnodig is dat de Kooplieden alhier eenige verbintenis aangaan, vermits hun intereſt vordert dat de Tabak niet by deelen op deeze en geene plaatſen, maar enkelyk hier te Lande gezonden worde, ten einde des te beter den prys te konnen houden, en hunne ſpeculatien op vaſter voet te konnen regelen.

Voor 't overige, dewyl de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden niet genoeg au fait ſchynen te zyn van de oorzaaken, die tot nog toe belet hebben, dat niet al bereids de meergemelde Varinas Tabak door de Comp. van Caraques naar elders dan hier te Lande is gezonden om verkogt te worden, moet men hier byvoegen, dat zulks alleen te wyten is aan de gegoedheid van de Comptoiren, die hier te Lande de Commiſſien van de vreemden waarneemen, en op 't ontfangen van de Connoſſementen en zelfs van de factuuren tot 60, 70, 80. percent van de waarde van de goederen in avans betaalen, en voor dat 'er nog iet van in onze havens is gearriveerd: eene faciliteit die de Comp. van Caraques elders nog niet gevonden heeft, maar gevonden hebbende den doodſlag zal toebrengen aan de kwynende en reeds zo merkelyk vervallene Tabaks-Negotie: terwyl aan de andere kant de Negocianten in Tabak, die zich, 't zy nu, 't zy in 't vervolg zouden konnen chargeeren, om de Tabak, komende van de Comp. van Caraques, tot een zekere prys aan te neemen, ziende dat zy door den impoſt, welke de voornoemde Comp. moet betaalen ter Conſignatie van Caſas en Comp. of van zodanige anderen als aan welke naderhand die Tabak zoude konnen worden geconſigneerd buiten ſtaat geſteld worden, om 'er voor te geeven den prys, die anderen natien mindere

belaſtingen ſubject, daar voor bieden, in de noodzaakelykheid geſteld zullen worden, om van die ſpeculatie afteezien, en zich getrooſten, het haare zo veel moogelyk toegebragt te hebben, om 't verlies van die Tak van Commercie voor 't Vaderland te prevenieeren, waar omtrent nog te noteeren ſtaat, dat de ingezeetenen deezer Provintie niet altyd in ſtaat zyn geweeſt om zodanige avances te doen, en die faciliteit aan vreemde Natien te geeven, maar door aanwas van de Commercie langzaamer hand daar toe in ſtaat zyn geworden, dezelfde weg open zynde voor andere Natien en handelplaatſen, zal men 'er ook, wanneer de Commercie by hun accreſceert, huizen zien opkomen, welken hetzelfde voordeel zullen aanbieden, daar ondertuſſchen onze negotie langzamerhand afneemende, gelyk dezelve langzamerhand is toegenomen, en de gegoedſte Luiden zich uit de Negotie retireerende, onze Negocianten ook buiten ſtaat zullen raaken, om dit voordeel aan de vreemden te geeven, en dus de Negotie in Commiſſie al meede na elders verzeilen, dewyl 'er niets zekerer is in ſtuk van Commercie, dan dat dezelve alleenlyk in een hoogen trap geſouteneerd kan worden, door de Concurrentie van een groot aantal vermogende Negocianten; en dat de ſchakel van den algemeenen handel aldus is geconſtitueerd, dat gelyk het genieten van een branche van Commercie eene aanhoudende gelegendheid geeft om 'er nieuwe branches by te winnen, dus het verlies van een branche van Commercie altyd door zyne gevolgen het verlies van andere branches na zich ſleept.

Eindelyk daar men oordeelt de middelen van 't gedaan verſoek en 't verſoek zelfs, wat het algemeene aangaat genoeg en ten vollen gejuſtificeerd te hebben, zal men hier enkelyk nog byvoegen, dat de Ed. Mog. Gec. Raaden niet genoeg geinſtrueerd ſchynen te weeſen van de waare ſituatie der zaake wanneer hun Ed. Mog. adviſeeren om 't verzoek tendeerende tot reſtitutie van 't genamptifeerde gedeelte van den vollen impoſt, waar van ten deeſe vryheid of ontheffing verſogt word, te wyſen van de hand, vermits dit verſoek door Caſas en Comp. niet voor hun zelven als negotie doende in tabak, maar als Commiſſionariſſen van de Comp. van Caraques voor en ten behoeve van die Comp. gedaan

daan word, ten einde door dit faveur de gemelde Compagnie, die zigh geflatteerd heeft daar van voor de gemelde geſonden partyen te jouiſſeeren, des te meer te engageeren deeſe Provintie in 't vervolg geheellyk boven alle anderen te favoriſeeren: en om alle bedenkelykheid weg te neemen nopens 't ongenoegen 't welk in 't advies van de Ed. Mog. H. H. Gecommitteerde Raaden geſupponeerd ſchynt te worden, dat zoude konnen opkomen by andere Kooplieden, die tot deſen tyd toe den vollen impoſt van die tabakken betaalt hebben, wegens het avantage welke Caſas en Comp. quaſi daar door boven deſelven zoude genieten, kan men uit naam van P. Pama en van die geenen, welke nevens hem het requeſt gepreſenteerd hebben, verſekeren, dat deſelve zeer gaarne zullen zien, dat die avantage aan Caſas en Comp. worde vergund, als zullende geſchieden ten faveure van de Comp. van Caraques, en dus ten faveur van de Negotie van Varinas Tabak in 't algemeen.

En betreffende dat een op nieuws te verleenen gratie niet behoord te retrogadeeren, en dus de diſpoſitie van den Souverain, indien zy gunſtig voor de Supplianten kwame uittevallen, om die reeden niet zouden moeten geextendeerd worden tot de verſogte reſtitutie van den genamptiſeerden impoſt, daar omtrent kan men remarqueeren, dat het wel waar is, dat aan poenaale wetten geen retroactive kragt kan gegeeven worden of ten minſte behoord gegeeven te worden, maar dat ten aanſien van faveuren en gratien nergens, voor zo veel men weet, is gedoceerd, dat op nieuws te verleenen gratien niet zouden konnen of behooren te retrogradeeren.

En voor zo veel over de nuttigheid en noodſaaklykheid van het concedeeren van de verſogte moderatie by hun Ed. Gr. Mogenden nog eenige dubieteit zoude konnen overblyven, zoude van die Conceſſie voor een jaar de proef genomen konnen worden, en ingevalle de Comp. van Caraques deficieerde, om al de tabak ter hunne diſpoſitie ſtaande, naar deſe Landen te zenden, als dan de verleende moderatie wederom intrekken.

En hier mede acht men het verſoek by Requeſte gedaan om de meergem. Moderatie te obtineeren, volkomen gejuſtificeerd en van de bedenkelykheeden daar teegen geproponeerd, ten evidenſte gelibereerd te hebben; waarom P. Pama en de Negotianten welke nevens

hem het Requeſt aan hun Ed. Gr. Mog. hebben gepre-
ſenteerd zigh aller eerbiedigſt flatteeren, dat hun Ed. Gr-
Mog. het verzoek by gem. Requeſte gedaan, door der-
ſelver veel vermogend apui wel zullen gelieven te favo-
riſeeren.

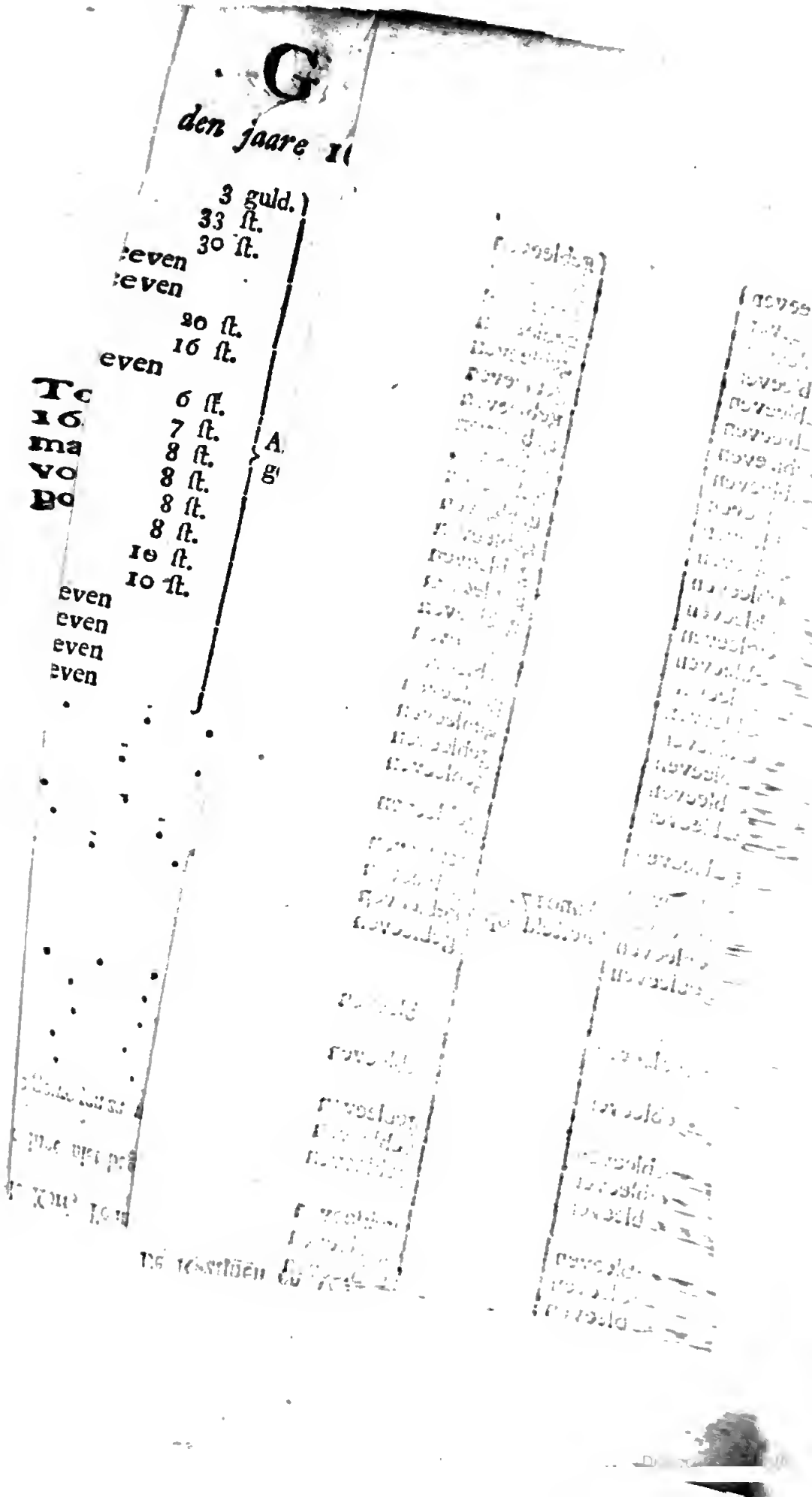

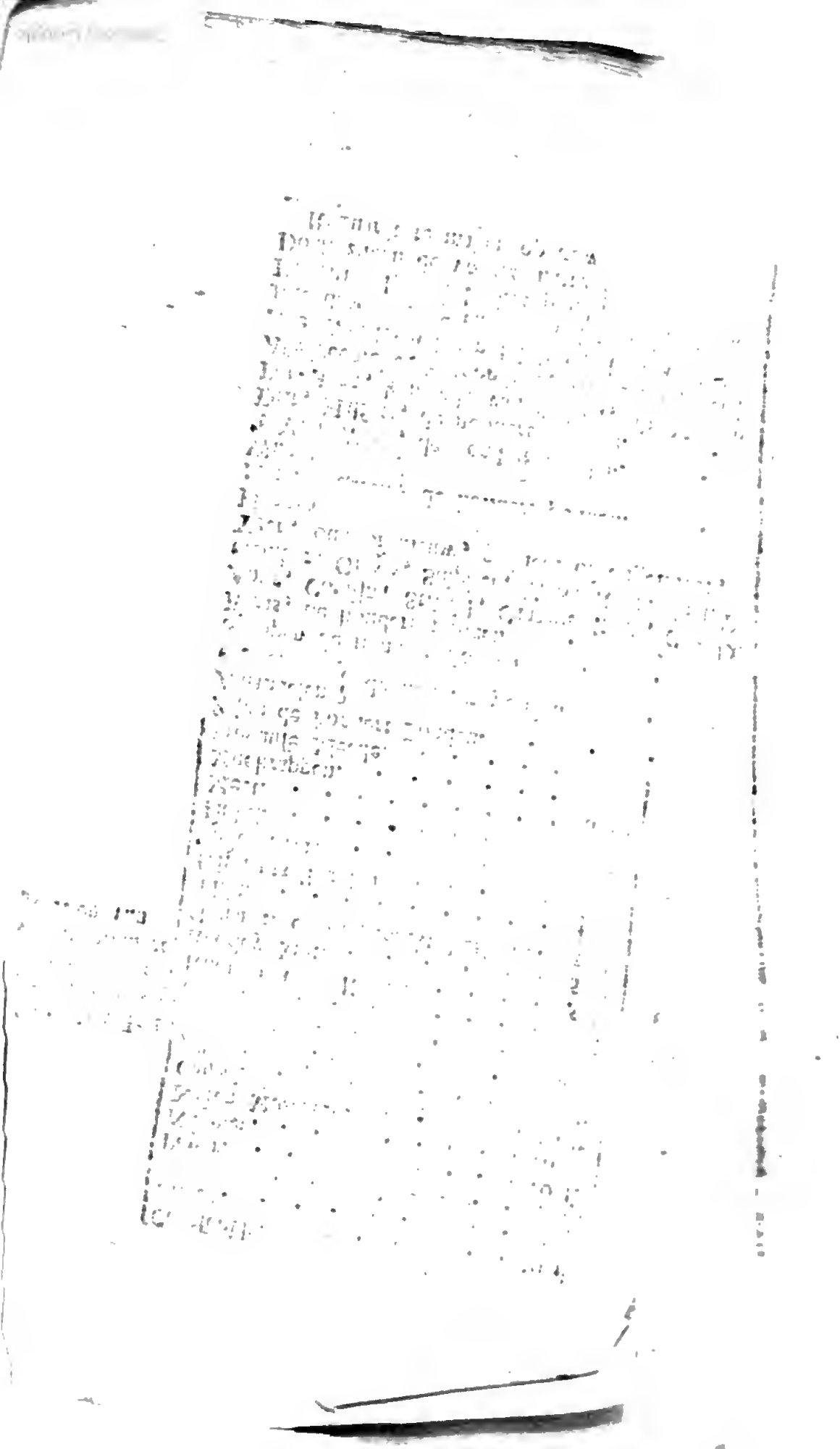

BIJLAAGE C.

Extract uyt de Reſolutien van de Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland, in Haar Edele Groot Mog. Vergaderinge genomen op

Vrydag den 28. September 1753.

By reſumtie gedelibereert zynde op het Rapport den 6. July laastleeden ter Vergadering uitgebragt door de Heeren van de Ridderſchap en verdere haar Edele Groot Mog. Gecommitteerden tot de ſaaken van de Commercie en Navigatie, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van haar Edele Groot Mog. Reſolutien commiſſoriaal van den 27. Auguſty en 29. September 1751., met eenige van de Hollandſche Raaden en Miniſters van de Collegien ter Admiraliteit in deeſe Provincie reſideerende, geexamineert de Propoſitie door wylen ſyne Hoogheid, glorieuſer gedagtenis, op den 27. Augusty 1751. alhier ter Vergadering gedaan, met de daar neevens overgeleeverde Verhandeling over den Koophandel in de vereenigde Nederlanden, aan hoogſtgedagte ſyne Hoogheid door eenige Koopluiden ter hand geſteld, betreffende den vervallen toeſtand van de Commercie deeſer Landen, en de middelen welke tot redres ſouden behooren te worden aangewend; mitsgaders de Miſſive van haar Hoog Mog. van den 27. Augusty 1751., waarby aan haar Edele Groot Mog. hebben toegeſonden de Propoſitie door hoogstgedagte ſyne Hoogheid ten ſelven daage op het voorſz. ſubject ter Vergadering van haar Hoog Mog. gedaan, als mede de voorſz. Verhandeling daar nevens aan haar Hoog Mog. overgeleverd.

Is goedgevonden en verſtaan, dat voor Provinciaal advis van deeſe Provintie op de voorſchreeve Propoſitie, door hoogstgedagte ſyne Hoogheid ter Generaliteit gedaan, ſal worden verklaard: dat haar Edele Groot Mog. met de Opſtellers van de voorſz. Verhandeling daar in ten eenemaal convenieeren, dat *de Commercie van deeſe Landen in vergelyking van voorgaande tyden ten uiterſten is vervallen, en dat ſchoon het zelve verval*

aan differente oorſaaken, in de Verhandeling aangeweeſen, moet worden toegeſchreeven, egter, tot herſtelling der ſelve geen andere hulpmiddelen kunnen worden beraamd als een ontlaſting of vermindering van die laſten, welke de Commercie ſoo drukken, en deſelve van hier na andere Landen hebben gediverteert.

Dat het ſelve ook overeenkomt met de gedagten, welke de Gecommitteerden van de geſaamentlyke Collegien ter Admiraliteit by haare Adviſen van den 29. November 1732. en 15 April 1740. over die materie aan haar Hoog Mog. hebben geuit, ſegtende by haar Advis van den 29. November 1732. *Dat de reſpective Collegien ter Admiraliteit het eene meer het andere minder, ſeedert veele jaaren van tyd tot tyd hebbon gevonden een merkelyk verval en groote vermindering in den Handel en Commercie deeſer Landen*, dat ſy de oorſaak van dit verval meinden te moeten toeſchryven aan de meerder applicatie van verſcheide Natien op de Commercie en Handel, die deſelve voortyds hadden genegligeert; en dat ſy als een tweede oorſaak van die vermindering hebben aangeſien, dat de goederen die bevoorens gefonden wierden van de eene Plaats na de andere over deeſe Landen als een opſlag, ſeedert eenige jaaren buiten deeſe Landen om, en over andere Landen heen, haar weg genoomen hadden: dat deeſe eerſtgemelde oorſaak wel niet was weg te neemen, dog dat ſy meinden te mogen onderſtellen, dat die tweede oorſaak moeſt worden geattribueert *aan 's Lands Regten, die de Goederen in het paſſeeren van deeze Landen op het inkoomen en uitgaan moeten betaalen*, en welke ſeparaat en ieder op haar ſelve wel modicq ſchynen, maar die te ſaamen gevoegd ſoo hoog loopen, dat de Goederen ter plaatſe van haare deſtinatie niet konden gebragt worden over deeſe Landen tot die prys als over andere Landen. Dat de diverſie der Commercie daar uit te grooter was, om de nabygeleegendheid van andere Landen, alwaar de paſſeerende Goederen niet of ſeer weinig betaalden, en dat ſy daarom meinden te moogen vertrouwen, dat door het faciliteeren van den opſlag en doortogt der Goederen over deeſe na andere Landen, *door het draaglyker maaken van 's Lands inkoomende en uitgaande Regten*, de Commercie weederom ſoude moeten toeneemen, ſoo om de favorable gelegentheid deeſer Landen, als om

het

het contante Geld en credit, welke twee ſaaken den Handel nog op den voet, ſoo als die doen was, hadden doen ſubſiſteeren.

En in het Advis van den 15. April 1740., en de daar op gevolgde remarques die door de Hollandſche Gecommitteerdens by eene ſchriftelyke Memorie op den 24. Juny des ſelven jaars aan haar Ed. Groot Mog. zyn ingediend, dat het intereſt der Commercie vereiſchte, dat om weederom over deeſe Landen te brengen de paſſage der Goederen, welke bevoorens daar over na andere Landen waaren gevoerd, *geen of weinig Regten van de paſſeerende Goederen wierden gevorderd*: ja dat men moeſt toeſtemmen, dat het beſte middel om de Commercie over deeſe Landen te brengen *alleen beſtond in het accordeeren van een Porto Franco*, indien ſulks executabel konde geoordeeld worden.

Dat, hoe ſeer haare Edele Groot Mog. van de voorſchreeve grondwaarheeden compleetelyk zyn geconvinceert, ſy egter te gelyk oordeelen, dat ook niet uit het oog moet worden verlooren, hoe de Collegien ter Admiraliteit in ſtaat te houden, en dat meede attentie behoord te worden gemaakt om de Fabricquen en Producten deeſer Landen, ſoo omtrent de verſending, als voornamentlyk ten opſigte van der ſelver conſumtie binnen 's Lands, door de ontlaſtinge of vermindering der Regten niet te benadeelen, maar om in teegendeel deſelve, ſoo veel doenlyk, te beneficeeren.

Dat ten opſigte van het beſtaan van de Collegien ter Admiraliteit, het zyne attentie verdient het geene by de præmiſſen van het voorſz. Advis van den 29. November 1732. is geſegt, dat na het exempel van andere Landen aan geene vryſtellinge ſcheen gedagt te kunnen worden, ja dat ſelfs met de Finantien der Collegien niet was te compaſſeeren, om alle paſſeerende Goederen te laaten jouiſſeeren van het beneficie van het Tranſitoir onder betaaling van eens het hoogſte Regt, en om welke Conſtitutie en omſtandigheeden deſelve Gecommitteerdens by haar Advis van den 15. April 1740. meede hier voor gemeld, geoordeeld hebben, dat het naaſte, waartoe men tot beneficie van de Commercie 's Lands Regten ſoude kunnen verminderen, weeſen ſoude, dat van de paſſeerende Goederen in het generaal alleen ſoude worden betaalt eens het hoogſte Regt.

Ja welke ſwaarigheeden aan de Gecommitteerdens uit de Hollandſche Collegien ter Admiraliteit daar na van ſoo veel gewigt zyn toegeſcheenen, dat ſy in haare voorgemelde remarques van den 24 Juny des gemelden jaars 1740, opentlyk gedeclareert hebben, dat, alhoewel de Commercie door een Porto Franco alleen was te herſtellen, het ſelve egter ſoo wel als een vry Tranſito inexecutabel ſoude weeſen, om dat de Provincien alsdan het benoodigde tot den aanbouw en Equipage der Scheepen en betaaling der Intereſſen ſouden moeten ſuppleeren, waar toe ſy oordeelden geen apparentie te weeſen.

Dat niet kan worden gepretexcert, dat deeſe omſtandigheeden tot ſoo verre ſouden zyn verandert, dat deeſe ſwaarigheeden geen object van attentie meer ſouden zyn, en dat, wat begrip ook ſoude moogen werden gemaakt van de meerdere of mindere noodſaakelykheid van de Collegien ter Admiraliteit, het feekerlyk buiten alle bedenken moeſt weeſen, dat geſorgt moeſt worden voor de protectie van de Commercie, voor het behoud van de navaale Magt en voor de importante Capitaalen, welke ten laſte van de geſamentlyke Collegien loopen.

Dat men omtrent het eerſte point in deeſen Staat, ſelfs van de eerſte tyden af dat deeſe Landen een ſchaduw van een Republicq hebben beginnen te toonen, ſoo ſeer is bedagt geweeſt, dat men geen middelen heeft geſpaart om de roemrugtige naam van een Zeemogendheid te verwerven, en de behoorlyke protectie daar door aan de Commercie kunnen verleenen, en dat het miſſchien onder andere reedenen ook aan de beſtendigheid van deeſe protectie te attribueeren is, dat deeſen Staat in de eerſte jaaren van haaren bloei ſoo ſeer in de Commercie en Vaart is toegenoomen, dat de Negotie van de geheele Weereld in deeſe Republicq als in een middelpunt ſcheen tot een gebragt; en dat, offchoon men met leetweeſen moet ſeggen, dat ſeedert veele jaaren deeſe protectie ſeer gebrekkig is verleent geworden, daar uit egter niet kan werden geargumenteert als of die protectie niet meer noodig was, hebbende de Collegien ſig desweegens meenigvuldigmaalen beklaagt en dat gebrek dikwils onder de oorſaaken van het verval onſer welvaart geteld, en nog laaſtelyk ſoo uitvoerig by haar Advis van den 1. Juny 1745. gedetailleert, dat haar Ed. Groot Mog. daar niets meer by ſouden kun-

nen

nen voegen, en wel mag aangemerkt worden als ſeer ongelukkig, dat op deeſe klagten by continuatie ſoo weinig attentie is gemaakt, daar het in allen gevalle een ſaake is en blyft die niet kan ontkend worden, dat ſoo lang als men eenigſins nog de ſchaduw van een Zeemoogendheid ſal willen verbeelden, voor de middelen geſorgt ſal moeten worden, waar uit de onkoſten der ordinaire Equipagien, daartoe vereiſcht, ſullen konnen gevonden worden, alſoo het niet te wagten is, dat men de reſtes van dat eertyds ſoo magtige Zeeweeſen in het geheel onnut ſoude ſchatten, en alle protectie voor het vervolg onnoodig agten, ſig ſelve met ſommige wys maakende, dat de Commercie ſeer wel ſonder eenige protectie konde beſtaan, behalven dat daar meede de ſaake nog niet gevonden was, dewyl als dan nog overig ſoude blyven het tweede point, namentlyk het intereſt van ſoo veele ingezeetenen in de Capitaalen, die tot vervulling van de wanbetaaling der Provincien door de Collegien ter Admiraliteit zyn opgenoomen, en waar voor alle de Middelen te water ſolemneel zyn verbonden.

Dat de vooraangehaalde ſwaarigheeden egter door haar Edele Groot Mog. niet worden bygebragt, om daar uit te beſluiten, dat men het werk van de Commercie ſoude behooren te laaten op den jegenwoordigen voet; in tegendeel begrypende, *dat een ontlaſting ten hoogſten nuttig en noodſaakelyk is*, en dat ſonder ſoodanig een middel van redres de Commercie deeſer Landen, en met deſelve ook de Collegien ter Admiraliteit, ja de geheele Republicq, te gronde en verlooren ſullen gaan, daarin tegendeel reede is om te hoopen, dat het voorgeſtelde Plan van ontlaſting wel en behoorlyk geëffectueert wordende, de Commercie, welke na elders is gedivorteert, weederom in deeſe Landen ſal werden overgebragt, en alſoo, en door een rigtiger executie en meer eenpaarige practycq, werden te wege gebragt, *dat de Collegien in het gemis, dat ſy door de vermindering of vryſtelling der Regten koomen te lyden, weederom van een andere zyde ſullen te gemoet worden gekoomen, byſonder dewyl te verwagten is, dat by vermindering der Regten de toeleg om te fraudeeren in het vervolg ſoo groot niet ſal zyn, en het ook niet waardig ſal zyn, om ſig daar aan te baſardeeren*; maar dat nogtans de voorſchreeve favorable uitkomſt om de verandering der Weereldſche ſaa-

ken onſeeker blyvende, en, hoe die ook aan de verwagting ſoude moogen voldoen, in de eerſte twee of drie jaaren geen ſigtbaar effect van de ontlaſting ſullende worden beſpeurt, de Collegien vervolgens abſolut in de eerſte jaaren een vermindering in haare inkomſten ſullen ondervinden, en om die reeden het voorgemelde ſoo ſterk hebben aangedrongen, dat voor het gemis der Collegien behoord te werden geſorgt, gelyk ſy ook op die gronden en om die reeden hebben gemeent, dat de Commercie moeſte blyven belaſt ſoo veel ſulks moogelyk was; om daar door het voorſchreeve gemis ſoo veel te minder te maaken.

Soo dat haar Edele Groot Mog. verder met de Opſtellers der voorſchreeve Verhandeling daar in compleetelyk convenieeren, *dat alle middelen en arrangementen die op het ſtuk van den Koophandel ſouden kunnen gemaakt worden, alle te vergeefs en ſonder effect ſullen weeſen, ſoo lange geene efficacieuſe remedien gebruikt worden tegens den ingaanden opbef der Middelen te Water, als meede tegens de fraudes en quaade practycquen.*

En dat haar Edele Groot Mog. ſelfs dit ſtuk van die importantie houden, dat ſy rond uit verklaaren, dat, in gevalle men dit quaad niet op het kragtigſte geſind is te keeren, na haare gedagten, nog aan deeſe nog aan andere redreſſen met eenige hoop van ſucces kan worden gedagt.

Dat derhalven dit point voor alles in conſideratie moeſt worden genoomen, en dat haar Edele Groot Mog. geen moeite hebben geſpaart om ſoodanige middelen van klem en nadruk uit te denken, waar mede dit quaad eens eenmaal gederaeineert en die geruſtheid aan de geſaamentlyke Collegien gegeeven ſoude konnen werden, dat men voortaan reeden ſoude moogen hebben om te hoopen en te verwagten, dat de generaale ordres die men op den opheeve der Middelen te Water ſoude konnen beraamen, overal eenpaarig en exactelyk geobſerveert zullen worden.

En dat haar Edele Groot Mog. vervolgens op de voorgelegde gronden van adviſe zyn, dat tot bereiking van alle de voorſchreeve eindens voor den tyd van ſeeven jaaren ſouden behooren te werden gearreſteert het concept Placaat en Lyſte op den ophef der Middelen te Water, mitsgaders de Ordonnantie op het Tranſitoir en

Regle-

Reglement op de meeting der Scheepen, aan het einde deeses geinsereert sub Num. 1., en te gelyk vastgesteld, dat met den aanvang van het sesde jaar sal begonnen worden met te delihereeren over de continuatie of discontinuatie van dien; zynde in het voorschreeve concept Placaat voornamentlyk gevolgt het concept Placaat hetwelk door de Gecommitteerdens uit de gesaamentlykt Collegien ter Admiraliteit op den 1. Juny des Jaars 1745. aan haar Hoog Mog. is gepresenteert, en waarin alle de precautien en ordres waaren geinsereert, welke men in een tyd van vyf en twintig jaaren tot de eenpaarige en rigtige practycq hadde kunnen uitdenken, en die daar toe reeds op verscheide tyden, als in de jaaren 1727, 1728, 1729. 1731. en 1732. ter Tafel van haar Ed. Groot en van Haar Hoog Mog. waaren gebragt geworden, gelyk de verscheide Rapporten van de Heeren haar Edele Groot Mog. Gedeputeerden tot de saaken van de Commercie en Navigatie van den 11. October 1727. 27 Augusty 1728. en 24 February 1729., en van haar Hoog Mog. Gedeputeerden van den 5. October 1731. en van den 29 November 1732. koomen uit te wysen, booven en behalven alle welke precautien nog eenige verandering was gemaakt omtrent twee pointen, waar van het eene de klem van de eenpaarige practycq sal moeten weesen, en waar van het andere voornamentlyk sal moeten dienen om de fraudes, die omtrent de Goederen de ronde Maat subject op eenige Plaatsen seer grof worden gepleegt, eens geheel te keeren; het eerste concerneerende den voorslag die by de voorschreeve Verhandeling is gedaan, ten einde de Paspoorten voortaan hy de Goederen souden verblyven, omtrent welk point, als van de uiterste noodsaakelykheid zynde, haar Edele Groot Mog. om niet weederom te vervallen in de oude difficulteiten van sommige Provincien, indien de ordres dieswegens op den voorigen voet waaren gelaaten, de Articulen in dit concept Placaat, tot die materie relatie hebbende, soodanig hebben gecoucheert, dat de Ingezeetenen van deese Provincie daar by zyn gebragt onder deselve verpligting als die van alle de andere Provincien, hoe seer haar Edele Groot Mog. als nog geheel en al zyn in haar voorig begrip, dat die ordres op deese Provincie niet applicabel behoorden te zyn, [illegible] de omstandigheeden deeser Provincie in dit stuk geheel onder-

schei-

ſcheiden zyn van die der andere Provincien, dewyl de Goederen in deeſe Provintie eigentlyk ter plaatſe van haare waare deſtinatie arriveeren, en deſelve Goederen in de andere Provincien doorgaans niet anders als een ſimulate deſtinatie bekoomen.

En het andere point belangende de Graanen en andere Specien, de ronde Maat ſubject zynde, wesaangaande by het honderd ſes en vyftigſte en honderd ſeeven en vyftigſte Articul word gerequireert, dat voortaan de Collecteur of Pagter van de ronde Maat verpligt ſal weeſen om weekelyks de quantiteit, welke gemeeten en aan ſyn Comptoir is gedeclareert, op te geeven, en dat de Koopljeden, de aangeeving als voor deeſe gedaan hebbende, voortaan na die opgaave der Pagters, of Collecteurs, en niet na die der Meeters (gelyk tegenwoordig geſchied) de Regten ſouden moeten betaalen, welke verandering haar Edele Groot Mog. van dat gewigt houden, dat ſy ſonder deeſe nieuwe ordres geen middel weeten, om in dit opſigt de generaale ordres eenpaarig te practiſeeren, en die Regten behoorlyk te doen vorderen.

Dat booven deeſe en andere voorſorgen welke in het opgemelde project Placaat tot het voorgemelde einde zyn ingelaſt, als een van de ſeekerſte middelen om de eenparige practycq en rigtige executie ſoo na moogelyk te effectueeren, behoorde te worden geamplecteert de bevoorens meermaalen gedaane voorſlag, dat de reſpective Collegien ter Admiraliteit in de Zeegaaten onder elkanders Diſtrict ſouden leggen bequaame Vaartuigen om de generaale Verklaaring van inkoomende ſchecpen af :e vorderen en over te neemen, en dat vervolgens het ſelve by haar Hoog Mog. ſoude behooren te worden vaſtgeſteld, en dat, (aan de officieren, ſoo ter collecte als ter recherche in Vlaanderen en te Lillo, beide Hollandſche en Zeeuwſche, de naauwkeurige toeſigt en agtneeming ſcherpelyk wordende geinjungeert,) het getal dier Vaartuigen ſoude behooren te worden genoomen op vier in Zeeland, te weeten een in het Veerſche Gat, een omtrent Zirikzee, een beneeden Vliſſingen, een in het Brouwershaavenſche Gat. Een in de Maas, voor of omtrent den Briel, en twee in de Goerée, drie in Texel, en drie in het Vlie, twee op den Abt of de Wadden, en ſulks booven en behalven

ven de Uitleggers, die teegenswoordig in de Maas, in Texel, en in net Vlie en op den Abt ſig bevinden, en dieneu ſouden moeten tot adſiſtentie van de voorſchreeve Vaartuigen, en om quaadwillige Schippers in toom te houden.

Dat voorts behoorde te worden vaſtgeſtelt, dat ieder Collegie daar toe ſal leeveren de Vaartuigen en noodige Manſchappen, die op de ſtroomen en in hunne Zeegaaten bekent zyn, het zy dat die daar toe reeds mogten weeſen geëmployeert of niet, dog dat op ieder van deſelve Vaartuigen van weegens een ander Collegie ſal of ſullen worden benoemt en geſteld een of meer Perſoonen om het commando aldaar te voeren, op de Inſtructie aan het einde deeſes geinſereert ſub Num. 2., en onder wiens ordres den Schipper en andere van het ſelve Vaartuig ſullen moeten ſtaan.

Dat een ieder van de vyf Collegien dienvolgende op voorſlag van den Advocaat Fiscaal aldaar ſal hebben de benoeming en aanſtelling van diergelyke Perſoonen of Commandeurs op drie differentc ſcheepen van andere Collegien, te weeten, het Collegie op de Maas op een ſchip in Zeeland, een in Texel, en een in het Vlie, het Collegie te Amſterdam op een ſchip in Zeeland, een in de Maas en een in Vriesland, het Collegie in Zeeland op twee ſcheepen in Texel en een in het Vlie, het Collegie in Weſtvriesland en het Noorder Quartier een voor de Goerée, een in Zeeland en een in Vriesland, en het Collegie in Vriesland op een ſchip voor de Goerée, een in het Vlie, een op en in Zeeland, en dat aan ieder van deſelve perſoonen ſal worden toegelegt een ſoodanig Tractement en Koſtgeld, als by de Collegien, die deſelve aanſtellen, ſal worden goedgevonden: dat alle de onkoſten, waar op de voorſchreeve vyftien vaartuigen ſullen koomen te ſtaan, de gemelde aangeſtelde perſoonen of Commandeurs daar onder niet begreepen, ſullen moeten worden gedraagen by de vyf Collegien te ſaamen, in ſoodanige proportie als haare Koninglyke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante ſal koomen goed te vinden, waar over jaarlyks tuſſchen deſelve Collegien ſal moeten worden geliquideert, en aan een ieder het ſyne voldaan, en dat op dien voet aan de reſpective Collegien ſoude behooren te worden aangeſchreeven, om de voorſchreeve vaartuigen en Equipage

ge gereed te maaken, en te doen dienen, in ſoo verre ſy deſelve nog niet ſouden moogen hebben.

En dat gemelde Collegien ter ſelver tyd behooren te worden aangeſchreeven om aan haare Koninglyke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante op te geeven de perſoon of perſoonen, die ſy ten gemelde einde op ieder van de voorsz. ſcheepen ſullen hebben benoemd en aangeſteld, als meede het Tractement en Koſtgeld, dat aan een iegelyk van deſelve is toegelegt.

En dat nog als een nuttig en efficacieus middel van geruſtheid, van rigtige executie en egaale practycq behoorde te worden vaſtgeſteld, dat voortaan op de Boeken van de Convoyen en Licenten behoorlyke Regiſters in een Alphabetiſche ordre ſullen moeten worden geformeert; en dat, ten einde daar in met behoorlyke ordre konde worden gehandeld, de geſamentlyke Collegien ter Admiraliteit ſouden behooren gelaſt te worden, om ieder in den haare die ordres te beraamen, dat aan de Advocaaten Fiſcaal, van veertien daagen tot veertien daagen, ſouden worden overgeſonden de Regiſters van ieder Comptoir onder deszelfs Diſtrict reſorteerende: dat deſelve Advocaaten Fiscaals vervolgens die ſeparate Regiſters ſouden moeten doen compileeren tot een Regiſter, en het ſelve, of wel Extract van dien, van drie maanden tot drie maanden beſorgen aan een van de Advocaaten Fiscaals (daartoe by haar Hoog Mog. te nomineeren) om uit alle die Regiſters een generaal Regiſter over de geheele Republicq te formeeren, waar uit met een opſlag van het oog niet alleen ſoude kunnen geſien worden, hoe veel quantiteit van ieder ſpecie op een jaar ſoude weeſen in- en uitgevoerd, maar waar uit teffens ook ſoude kunnen blyken, hoe veel gewigts, ellen en maaten van elke ſpecie, onder ieder Collegie ter Admiraliteit, was aangegeeven: En welk Regiſter dus ſoo wel ſoude dienen tot een preciſe en waaragtige ſtaat van de Commercie deeſer Republicq, waar toe men in alle gevallen met geruſtheid zyn recours ſoude kunnen neemen, als tot een Inſtrument, om eenigſints te kunnen naſpeuren, op hoedanige wyſe de Middelen te Water onder alle diſtricten wierden geëxcuteert.

Dat wyders om het bedoelde nut van dit werk te erlangen, den Advocaat Fiscaal, welke daar meede ſal

zyn

zyn gechargeert, gehouden ſoude weeſen om aan een iegelyk van de Collegien Copie van dit Regiſter te geeven, en om jaarlyks een authentique Copie in de maand Mey of Juny ter Griffie van haar Hoog Mog. over te brengen.

Dat haar Hoog Mog. vervolgens het voorſz. Regiſter ten overſtaan van eenige Heeren derſelver Gedeputeerdens in een beſoigne met de Gecommitteerden uit de geſaamentlyke Collegien ter Admiraliteit ſouden behooren te laaten examineeren, om daar op de conſideratien en bedenkingen der ſelve te hooren, en op de klagten, die daar uit ſouden moogen reſulteeren, ſoodanige voorſieninge te doen als den dienſt van het gemeen ſoude vereiſchen.

En dat laatſtelyk, vermits de opereusheid van dit werk op eenige weinige Comptoiren een meerder aantal van Bediendens ſoude kunnen requireren, de Collegien ter Admiraliteit ſouden behooren aangeſchreeven te worden, om een ieder in den haare te overleggen, op welke wyze deeſe voorſlag beſt en met de minſte kosten ter uitvoer zal kunnen gebragt worden.

Dat haar Edele Groot Mog. niet onbewuſt zyn, dat geene der voorſlaagen in dit opſigt gedaan, ſonder moeyelykheeden en vry van teegenſeggen weeſen ſullen, en dat ſy gaarne hadden geſien, dat ſy de Commercie van alle gêne en belemmeringen in het geheel hadden kunnen ontheffen, en alle occaſie tot klagten hadden kunnen voorkoomen; dog, dat gelyk ſy hier vooren geremarqueert hebben, dat het een volſlaage onmoogelykheid is om de Commercie, ſonder omſien na den ſtaat der Financien van de Collegien ter Admiraliteit, te ontlaſten, en het geheele beſtaan der ſelve, ten faveure van den Handel, te abandonneeren, haar Edele Groot Mog. ook verwagten, dat men geſien hebbende den iever, waar meede het voordeel der generaale Commercie is behartigt, ſig met eenige moejelykheeden en laſten ſal willen getrooſten, welke alleen in ſeekere particuliere gevallen als beſwaarlyk ſouden kunnen worden aangeſien.

En dat laatſtelyk, belangende het gemis, dat de Collegien ter Admiraliteit door de voorgeſlaage vryſtelling of vermindering der Regten, geduurende de eerſte jaaren, ſullen koomen te lyden, en het aanwyſen van een

fonds

fonds, waar uit dat gemis ſoude worden gevonden, haar Edele Groot Mog. meenen, dat de Collegien ter Admiraliteit ten minſten behooren te worden gehouden in den ſtaat, waar in deſelve jeegenwoordig zyn, en dat ten dien einde deſelve ſouden behooren te worden gelaſt, om op den eed aan den Lande gedaan op te geeven, hoeveel het rendement van de Regten onder ieder Diſtrict, ſeedert den jaare 1725. tot 1740. incluis hebben beloopen, ten einde daar uit een overſlag ſoude moogen worden gemaakt, om het jaarlykſche rendement te vinden: En dat vervolgens by introductie van dit Plan jaarlyks weederom, op den eed aan den Lande gedaan, door deſelve Collegien ſoude moeten werden geëxhibeert een preciſe Lyſt van de Regten, die onder ieders Reſſort waaren ontfangen, en dat vervolgens na die Lyſten, het geen een iegelyk minder ſoude bevonden worden te hebben ontfangen, uit het geaſſigneerde fonds by Ordonnantie ſoude worden geſuppleert, en daar meede gecontinueert tot die tyd toe dat het rendement wederom ſoude egaleeren die ſom, welke volgens de voorgemelde opgaave gebleeken was, dat de Collegien na de teegenwoordige Lyſte gepercipieert hadden, en dat ſy voorts het alſoo by ſubſidie en leeninge genooten, aan dat fonds jaarlyks ſouden moeten rembourſeeren, tot dat het desweegens te negotieeren Capitaal en intereſſen weederom volkoomen ſullen zyn gequeeten, in onderſtellinge dat de Collegien door de vaſt te ſtellen arrangementen in het vervolg niet alleen weederom te booven ſullen koomen het geen ſy minder als tuſſchen 1725. en 1740. booven gemeld in de eerſte jaaren ſullen hebben gepercipieert, maar dat der ſelver inkomſten ook merkelyk ſullen worden gebeneficeert: En dat tot het gerequireerde fonds ſoude behooren te werden geaffecteert het Laſt en Veilgeld, het welk haar Edele Groot Mog. na examinatie bevonden hebben; dat door middel van daar op te negotieeren voor eenige jaaren ſufficient ſal zyn, en wel voor langer tyd als het noodig ſal zyn, indien dit werk met Gods zeegen word begunſtigt, en de reſpective Provincien tot welzyn en behoud van het lieve Vaderland de hand daar aan ſullen willen houden, dat de Collegien ter Admiraliteit in de perceptie der Regten, het teegengaan der fraudes, en het doen obſerveeren van een een-

paa-

paarige practycq, werden gemaintineert, waar van de abſolute noodſaakelykheid in de meergemelde Verhandeling door wylen Syn Hoogheid, glorieuſer gedagtenis, overgegeeven, en ook hier vooren ſoo kragtig is aangeweeſen.

En is voorts, om het Collegie ter Admiraliteit in Weſtvriesland en het Noorder Quartier in beeter ſtaat te brengen, en het ſelve occaſie te geeven om ſig van de Capitalen tot haare laſten loopende te ontdoen, dewyl van de vier houderd tagtig duiſend guldens aan het ſelve Collegie by haar Edele Groot Mog. Reſolutie van den 23. July 1723. toegeſtaan, alleen maar honderd twintig duiſend guldens (zynde de eerſte termyn) is betaald, ſoo dat daar aan nog drie honderd ſeſtig duiſend guldens manqueeren, nietteegenſtaande de Collegien van de Maze en te Amſterdam uit kragte van de voornoemde Reſolutie jaarlyks zyn voldaan, waar door haar ſchuld in 1756, ſal gequeeten zyn, goedgevonden en verſtaan, de Heeren Gecommitteerde Raaden te verſoeken en te gelaſten, ſoo als verſogt en gelaſt worden by deeſe, jaarlyks in proportie van het geen de twee voorſchreeve Collegien ſullen genieten, aan het voorſz. Collegie in Weſtvriesland en het Noorder Quartier in mindering van de reſteerende ſomme van drie honderd ſeſtig duiſend guldens betaalinge te doen, tot dat de Collegien van de Maze en te Amſterdam ten volle ſullen zyn voldaan, en als dan aan het ſelve Collegie jaarlyks te betaalen een ſomme van vyftig duizend gulden tot dat voorſe. geheele ſomme van drie honderd ſeſtig duiſend guldens volkoomen ſal zyn gequeeten, alles onder deeſe expreſſe conditie, dat alle de voorſchreeve Penningen alleen ſullen moeten worden geëmployeert ter afloſſinge van Capitalen tot laſte van het voorſchreeve Collegie loopende, en mits dat het Collegie ter Admiraliteit in het Noorder Quartier jaarlyks aan de Heeren Gecommitteerde Raaden by authenticque Lyſte ſal moeten doceeren, dat ſulks is geſchied.

En dewyl by meergemelde Reſolutie van den 23. July 1723. nog is verſtaan, dat nader ſoude werden overwoogen, wat ten aanſien van het jaarlyks ſubſidie van tagtig duiſend guldens, het welke uit kragte van het Accoord tuſſchen de twee Quartieren van den 21. July 1668. by het voorſchreeve Collegie werd gepretendeert,

voor het toekoomende ſoude behooren te werden gedaan, en waar omtrent ook ter voldoeninge van haar Edele Groot Mog. Reſolutie commiſſoriaal van den 18. November 1738., op den 13. February 1739. een proviſioneel rapport is uitgebragt, waar by het naader berigt van het Collegie ter Admiraliteit in het Noorder Quartier is gerequireert, het welk ook op den 15. July daar aan volgende ter vergadering ingekoomen, is gemaakt commiſſoriaal in een groot Beſoigne met Heeren Gecommitteerde Raaden in beide Quartieren, en welk Beſoigne tot nog toe niet zynde gehouden, is laatſtelyk vaſtgeſteld, ſoo als vaſtgeſteld word by deeſe, dat het ſelve Beſoigne met den eerſten ſal worden gehouden en overlegt, op welke wyſe het voorſchreeve Collegie beſt genoegen ſal konnen werden gegeeven.

Fiat inſertio Num. 1. *en* 2.

Accordeert met de voorſz. Reſolutien.

BIJLAAGE D. 1. 1.

Conſideratien, geformeert door de Ondergeſchrevene Kooplieden in Amſterdam, in conformité met die van Rotterdam, handelende in Engelſche en andere binnen en buitenlandſche Wollen-Manufactuuren.

Gezien hebbende de Hoogwyze Propoſitie, dewelke wylen zyn Doorl. Hoogheid, de Heer Prins van Orange en Naſſau, Erfſtadhouder, &c. &c. &c. Hoogloffelyker Gedachtenifſe, heeft goedgevonden ter vergadering zo wel van Haar Hoog Mogenden, als van Haar Ed. Groot Mogenden voor te draagen, ten einde de vervallen Koophandel van de Republicq, in alle deſſelfs takken, op te beuren, en zo veel mogelyk te herſtellen: En wyders gelet hebbende op de daar bygevoegde Project lyſten onder de Letters A, B, C; als mede de Lyſt van het Tranſito; zo nemen wy ondergesz. de vryheid onze Conſideratien met allen behoorlyken eerbied in te dienen, in zo verre als onze Handel daarin is begrepen geworden.

Edog, eer wy ter zake komen; zo vermenen wy niet onnodig te zyn, preälabel, een net en diſtinct denkbeeld van differente ſoorten van Goederen, waar in onze handel beſtaat, te moeten geven; ten einde in 't vervolg en by orde te kunnen demonſtreeren, en met de gronden door Hoogſtged. wylen zyne Hoogheid in de reeds gemelde Verhandelinge gelegt; *Dat alle Commerdie door de Laſten gedrukt en verſperd word*; te concludeeren, dat onze Handel mede van die natuur is, dat dezelve door de laſten benadeeld en geruineert word, 't geen wy vertrouwen in 't vervolg buyten alle, conteſtatie te zullen konnen aantonen.

Onze Negotie derhalven beſtaet, *vooreerſt*

In witte Goederen; dewelke wel vreemde Fabriquen zyn, en van buiten aangebragt werden; maar alhier te Lande, bevorens dezelve gebruikt, of weder uitgevoerd worden, voor 't grootſte gedeelte *geverft*, *bereid*, *geruaimt en geparſt moeten werden.*

En ten tweeden;

In Goederen, dewelke in de wol, of geſponnen zynde geverft zyn. En terwyl 'er nog zommige Goederen zyn, namentlyk, die *in 't ſtuk zyn geverft*, dog waar van den invoer, offchoon by *vorige Lyſten* in 't geheel verboden, egter tot ſoutien van de buitenlandſchen Handel, zoo als in 't vervolg zal worden aangetoond, zeer veel contribueeren, zo zullen wy dezelve hier als een *derde ſoort* laten volgen.

Ten opzigte van de Eerſte, denken wy, en op zeer goede gronden, dat, dewyl dezelve tot ſupport verſtrekken, zo niet d' eenigſte middelen van beſtaan zyn voor veele onzer *Verweryen*, *Droogſcheerders*, *Parſſers* en andere Ambagtslieden, dezelve daarom moeten geconſidereert worden, is het niet als eerſte materie, ten minſten als ingredienten voor onze handwerken, en het onderhoud van veele duizenden Arbeidslieden, dewelke daar aan te pas komen, bevoorens deeze witte Goederen in ſtaat gebragt zyn om gebruikt, of buitenſlands gevoerd te worden; en vermits het zeer bekendlyk is, of de witte Caroene Lywaaren, dewelke alhier gedrukt worden, meerder voordeel aan den Lande doen, als de witte Wollen Manufacturen, die, als reeds gemeld, alhier *geverft*, *bereid* &c. worden, en met opzigte van welke Catoene Lywaaren, zeer wel en te regt begreepen is, dat, indien derzelver verder verval zal verhinderd worden, zulks niet als door een geheele ontlaſting van alle in- en uitgaande regten kan geſchieden, zo vermenen wy ondergetekenden op dezelfde onwrikkare Gronden te mogen ſuſtineeren, dat wy insgelyks geregtigt zyn om een totale exemtie met relatie tot deeze witte wolle Manufacturen, te mogen eiſchen; te meer, dewyl zonder die ontlaſting, onze Handel in deeze Goederen, en verdere voordeelen daaruit voor de *Verweryen*, *Bereiders*, *Parſſeryen* &c. profluerende, geheel moeten vervallen, en ten gronden gaan.

Met

Met betrekking tot de Tweede, namentlyk de Goederen, die in de wol of geſponnen zynde, geverft zyn, erkennen wy gaarne, dat daar uit dezelfde voordeelen voor deeze Landen niet proflueren, maar dat deede daarom van het beneficie van het *Porto Franco* geheel zouden geëxcludeert moeten worden, of een zware belaſting by het inkomen betalen, zal, hoe plauſibel zulks echter mogte ſchynen, by nader onderzoek zeer nadeelig voor dezen Handel komen te blyken.

Nagaande de meergenoemde gronden van de gedagte Verhandeling, zien wy geen andere redenen, waarom men deeze in de wolle geverfde Goederen by de Lyſt Lª B. met 2 percent by het inkomen belaſt heeft, dan alleen de twee volgende, en dewelke ook waarlyk de eenige zyn die men tot fondament van die belaſting heeft kunnen uitdenken: te weten

1e. Dat in zo verre, als dezelve geheel en alleen ſtrekken tot binnelandſe Conſumtie, dit en het volgende artikel die gene zyn, waar uit het gemis der reſpective Admiraliteits Collegien moeten geſuppleert worden.

2e. Dat dezelve nadelig zyn voor onze binnenlandſche Fabriquen.

Zo het waar was, dat deeze in de *wolle geverfde* goederen alleen tot onze binnenlandſche Conſumtie ſtrekten, of 't gene van nog nadeliger natuur zoude zyn, zo dezelve præjudicie aan onze eigene Fabriquen deden; dan zoude men moeten accorderen, dat een belaſting zeer wel voor het beneficie van de algemeene belangen convenieerde; maar het tegendeel aangetoond hebbende, gelyk wy vaſt ſtellen te zullen kunnen doen, met te demonſtreeren, dat deze in de *wolle geverfde* Goederen reëele en principale objecten van de buitenlandſche Commercie zyn, en oneimdige voordeelen aan de Ingezetenen deezer Landen ſuppediteeren, zo vertrouwen wy niet alleen in een volkomen refutatie van alle tegengeſtelde begrippen gereüſſeert te zyn, maar om die redenen ook, dat men ons mede met opzigt tot deeze Goederen van alle in- en uitgaande regten zal ontheffen.

Ten dien fine merken wy aan, dat, voor omtrent 50 a 60 jaaren, men hier in ons Land had den Stapel van alle de Engelſche Wollen Manufacturen, dewelke van en over deeze Provintien vervoert en verzonden

wierden, door geheel Duitsland, d' Ooſtzee, Moscovien, ja zelfs na Spanjen en Italien; en dat maar een zeer gering gedeelte in ons Land daarvan wierd geconſumeert.

Het is waar, dat deeze Handel zedert van tyd tot tyd is komen te vervallen, ja nog dagelyks vervalt; maar waar aan kan of moet men dit verval anders toeſchryven, dan aan de zwaare belaſtingen? ja men kan met waarheid zeggen, dat ingeval geen middelen waren uitgevonden om deze zwaare belaſtingen te modereren, en by aldien het Placaat van den jaare 1725 deſſelfs volkomen effect in den exacten en eenparigen ophef van de gemene middelen geſorteert had; deeze ganſche Handel in en over deeze Provintien reeds voor lange jaaren was geruineert en verlooren geweeſt, tot merkelyk nadeel en ondergang van vele duyzende Koopen Arbeidslieden, dewelke daarvan als nog min of meer hun beſtaan hebben, in zo verre, als wy nog gedeeltelyk in de poſſeſſie zyn van de verzending deezer in de *wolle geverſde Manufacturen*, naar het Ceulſe, Luykſe, Gulikſe, Bergſe, Cleefſe, Munſterſe, Brabantſe, &c; alhoewel deeze verzendingen nog dagelyks afneemen.

Hiermede de eerſte reden, die aanleiding tot de belaſting ſchynt gegeven te hebben, ten allerklaarſten wederlegt zynde; gaan wy over tot de tweede; namentlyk, 't nadeel voor onze Fabriken.

Indien onze Fabrikeurs de Wollen Manufactunren, van die zelfde qualiteit en deugd, en voor die zelfde prys, ja al was het voor 2 percent hoger in prys als de Engelſe of andere buytelanders, konden maken; zou men gaarne avouëren, dat die reeden van belaſting eenigen ſchyn zoude hebben: maar 't is 'er zo verre van daan, dat zulks geſchied of kan gebeuren, dat in tegendeel niet alleen veele van die Goederen en Manufactuuren, daar wy geen geringe verzendingen van hebben, in 't geheel door onze Fabrikeurs niet kunnen worden gemaakt; maar dat die Manufactuuren, die van dezelfde qualiteit en deugd als de Engelſe en andere buitenlandſche worden gefabriceert, in prys wel 15 a 20, ja 30 percent verſchillen, en duurder zyn, 't welk alles voor eenige jaaren door de Regenten van verſcheidene Godshuyzen en Diaconen te Amſterdam, zonneklaar is gededuceert.

De

De Reden daarvan is zeer gemakkelyk te vinden; dewyl de Engelſen, ter oorzake van de abundantie van hun eigen Wolle en de geringe Arbeidsloonen, ſpruitende uit de Exemtie van alle belaſtingen, op alle ſoorten van Conſumtie-waaren, en dus die Voorregten boven de onzen genietende, hunne Manufactuuren voor minder pryzen ook kunnen geven.

Hier uit ziet men ligtelyk, dat al wierden deeze Goederen by het inkomen zwaar belaſt, ja zelfs al wierd de Invoer in 't geheel verboden, het zelve geen de minſte voordeelen aan onze binnelandſche Manufactuuren kan geven; terwyl wy *aan de eene zyde* die Goederen tot diergelyke exceſſive pryzen buiten 's Lands niet kunnen debiteeren, en *aan de andere zyde* veele van dezelve, zo als reeds gezegt is, hier te Lande niet nagemaakt kunnen worden.

Deeze laatſte reden dan mede vervallende, en uit het voorgemelde blykende, dat deeze Goederen het meeſt tot verzending na buiten geſchikt, en 't minſt hier te Lande geconſumeert worden; dat de verſogte exemtie geen de minſte prejudicie geeft aan de binnelandſche Fabriquen, als zynde door een belaſting van 2 percent niet te redreſſeren, maar dat men in tegendeel door middel van een *Porto franco* de Stapel van de Wolle Manufactuuren, ten voordeele van zo veele onzer Ingezetenen, en bloey van den Koophandel, wederom hier zou gebragt zien, terwyl wy in ſtaat zyn door onze gereede penningen conſiderabele inkopen te kunnen doen, en dus voldoen aan groote Commiſſien, die zekerlyk van buiten zouden worden gevordert, en wy met het effectueeren van die Commiſſien mede een groote menigte van onze Inlanſche Manufactuuren emplojeeren, die anders tot nadeel van onze Fabrikeurs niet zouden kunnen worden geëmplojeert. Ja, 't geen mogelyk onze Fabrikeurs na yverig zoude maken, en aanzetten, om door hunne vigilantie, oplettendheid en zuinigheid, (dat waarlyk de beſte middelen zyn om hunne Fabriken te doen floreren) dat groote onderſcheid van pryzen en gebreken meer en meer te boven te komen, en ten eenemaal te overwinnen: zo vertrouwen wy dan ook, dat *het zwaarſt het zwaarſt zal wegen*, en, terwyl uit veele voorbeelden is gezien, zo als wylen Hooggedagte zyn Doorl. Hoogh. zelfs heeft gelieven te remar-

queeren, dat men by de Collegien ter Admiraliteit meerder zou geheft en ontfangen hebben, als men minder had gevraagt; dat ook deese Conſideratien op dit Articul dien gelukkigen uitſlag voor onzen Koohhandel zullen genieten; dat dezelve zo niet geheel ontlaſt en ontheven van alle laſten, ten minſten niet boven ½ percent zal worden bezwaart.

Met betrekking nu tot de Derde; namentlyk, de Goederen, die in 't ſtuk geverft zyn; bekennen wy gaarne, dat dezelve ten uiterſten ſchadelyk zyn aan onze Verweryen &c.; ja men zoude op 't verbod van den invoer omtrent alle dezelve, gelyk by 't Placcaat van 't jaar 1725. reets gearreſteert is, met kragt inſteren; in gevalle dat niet eenige van dezelve in onzen handel gemanqueert wierden, om behoorlyke aſſortementen te maken; en, geconſidereert dat deeze Goederen hier te lande wederom weinig of niet worden geconſumeert, ten minſten niet die goederen, welke wij ter aſſorteeringe gebruiken en verzenden, zo zoude men daar omtrent een diſtinctie kunnen maken; en dan zoude, naar onze gedagten, het belang van onzen Handel en van de Negotie in 't generaal vereiſchen, dat alleen de volgende *in 't ſtuk geverfde* Goederen, die zekerlyk als nadeelig kunnen aangemerkt worden, bleven verboden, als:

Alle zoorten van Bayen.
Breede en ſmalle Lakenen.
Douzynen.
Stametten of Laken Raſſen.
Kerſayen.
Duffels.
Ruges.
Friſaden.
Flanellen.
Chalons.
Siberſayen.
Luikſe Sayen
Regenkleeds of Falyſayen.
Croon Raſſen.
Stampels.
Imperiaalen.
Perpetuanen.
Serge de Dames.
Schotſe Sayen.
Sterling Sayen.
Pletſen.
Kilmernock Serges.
Amens.
Sempiternas.
Everlaſting, en Serge de Nimes.

Dog dat alle de andere *aan 't ſtuk geverfde* Goederen, die in zo verre dat nadeel niet toebrengen, maar ten

ſ-

ſine als aangewezen, noodzakelyk zyn, om die reden behoorden te worden gepermitteert, en te jouiſſeeren van een geheel *porto franco* of ½ percent, zo als omtrent de in de *wol geverfde* Goederen is verzogt.

En, terwyl men van tyd tot tyd zig belemmert vind met nadeelige en verdrietige Proceſſen by de reſpective Admiraliteiten; hier uit ſpruitende, welke Goederen in de *wolle* of *in 't ſtuk* geverft zyn; zo konde by deeze geleegentheid, en daar ten uitterſten na gewenscht wordt, een duidelyke Explicatie gemaakt worden, dewelke buiten alle conteſtatie zoude zyn. Wanneer, namentlyk, verklaart wierd en vastgeſteld, dat alle Goederen waarvan de *voorſlag* of *zelfkant*, of een van beiden (mits niet gebaſt zynde) een andere couleur hadde, als de couleur van 't ſtuk; alle de zodanigen, zouden gehouden worden voor in de *wol geverfde* Goederen, gelyk dezelve wezentlyk zyn; en dat alle de andere dewelke niet met een van die kennelyke teekens zyn gemunieert, moeten worden geconſidereert aan *het ſtuk geverft* te zyn.

Dog, by aldien 'er mogt geſuſtineert worden, dat voor de twee laatſtgenoemde ſoorten van Goederen het middel van *Tranſito* zoude kunnen plaats grypen; zo vermeenen wy, onder Correctie, duidelyk te konnen aantoonen, dat onze Handel van zodanige natuur is, dat alle de belaſting, die daar op mogte gelegt worden, voornamentlyk, indien dezelve zwaarder ware als 't gemelde ½ percent, voor ons en de Commercie zeer nadelig, ja ruineus zoude zyn; aangezien als dan de buitenlanders deeze Goederen direct van die plaatſen daar dezelve gefabriceert worden zullen ontbieden, als konnende dezelve vry over ons Land laten paſſeeren, en dus voor dezelfde pryzen, of misſchien beter koop, ſtukswyze zouden kunnen debiteren aan de mindere Winkeliers, die gewoon zyn hunne aſſortementen alhier te zoeken, en wy dus dezen Handel, en misſchien ook die van andere zo in- als buitenlandſe Goederen, waar van wy nu het eene door het andere kunnen debiteren, geheel zouden verliezen.

Indien hier tegens mogte geobjecteert worden dat het *Tranſito* generaal zoude zyn, ook van die Goederen, welke door ons ingeſlagen zynde van tyd tot tyd weder

wierden uitgevoert; zo zouden wy dit kortelyk beantwoorden. Dat zulks aan zeer veel difficulteiten onderhevig zoude zyn; ja byna inpracticabel: vermits die Goederen niet altyd door dezelfde perzonen die dezelve ingeflagen hebben, weder worden uitgevoert, maar dikwils door 2 à 3, ja meer handen gaan, eer die konnen uitgevoert worden.

Ten anderen, zyn wy niet altyd in ſtaat om dezelve aanſtonds uit te voeren, maar moeten meer dan eens in onze Pakhuyzen en Winkels jaar en dag blyven leggen; en eindelyk worden dezelve al meeſt by kleine partyen en onder andere Goederen, zulks niet ſubject zynde, gepakt en verzonden: 't welk mitsdien een onnagaanbaare diſtinctie en Recherche zoude vereiſchen, en de ſpoedige Expeditie vertragen en beletten

Waar uit wy concludeeren, dat, ten zy de gepermitteerde Goederen worden of vry gegeven of belaſt, invoegen als boven is verzogt, het *Tranſito* daar van voor onzen Handel nadeelig en ten uitterſten Ruineus is.

By de voorgeſtelde voordelen van dezen Handel, die op den voet als wy verzogt hebben, daar onafſcheidelyk mede moeten gepaart gaan; zullen wy alleen nog maar byvoegen, welke inconvenientien en ſchaden voor de reſpective Admiraliteiten daar door zullen worden uit den weg geruimt en verhindert, te weten, de *Sluykeryen* en *Frauden*, die als dan niet allen ten eenemaal zullen ophouden, maar zelfs niet meer gepractiſeert konnen worden. Ja, wy wenſchen zelfs niets vuuriger, dan, wanneer buiten vermoeden (de zaak zo geſchikt zynde als wy hebben voorgeſteld) en zodanigen die uit opzet en voorbedagt zig daaraan mogten ſchuldig maken, naar rigeur mogen worden geſtraft; verzoekende, dat als dan de gefraudeerde en geconfisqueerde Goederen door de reſpective Admiraliteiten echter niet, tot merkelyke præjudicie van de Commercie en Winkeliers, in 't klein by 2 of 3 ſtukken, zo als thans geſchied, zullen worden verkogt, maar by partyen, 't zy by de Baal of 't Pak.

Gelyk wy aan de andere zyde ons vleyen, zo 'er eenige omiſſie uit onnozelheid of præcipitatie in het aangeeven der Goederen wierd begaan, (mits 't zelve

in

in dat geval ten klaarsten wierd bewezen) dat als dan de onnozele of ongelukkige niet gelyk zal gesteld worden met de schuldige.

Ondertekent door

ABRAHAM VAN BROYEL.
JOB SIEWERTSZ. Centen.
GOEDSCHALK KOPS.
PIETER KOPS Geerlingsz.
KORNELIS VAN DER VLIET.
FRANS BOSBOOM.

Als, *Gecommitteerden der voornaamste Kooplieden. handelende in Wollen Manufactuuren in Amsterdam.*

B IJ-

BIJLAAGE D. 2. I.

AANHANGSEL van de Conſideratien, geformeert door Kooplieden van Amſterdam en Rotterdam handelende in Engelſche en andere binnen- en buytenlandſche Wollen Manufacturen.

Offchoon wy ondergetekenden niet hadden gedacht andermaal te voorſchyn te komen, of dat het nodig zoude zyn onze te voren ingediende CONSIDERATIEN op de Propoſitie van wylen zyn Doorluchtige Hoogheid, H. M. met eenige andere te vermeerderen, als hebbende, zo wy vermeinen, daar by klaarlyk aangetoont, dat onze Handel van die natuur is; dat dezelve door de Laſten benadeelt en geruineert word; dog dat die wederom kan worden herſtelt door het beneficie van een geheel *Porto Franco*, of een geringe bezwaring; *de eenigſte middelen*, om de eige woorden te gebruiken van wylen zyn Doorl. Hoogheid, H. G. by de reeds gemelde Propoſitie, *om de Commercie hier te Lande wederom te doen herleeven, en de Commercianten in ſtaat te ſtellen om tegens anderen te kunnen negotieeren, en de Koophandel na deze Landen toe te trekken*; zo hebben wij, vermits ons is ter hand gekomen een advys van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit van dato 28 April 1752. met een daarby gevoegd Project-Placaat en Lyſt, by welke laatſte wy niet zonder groote verwondering hebben gezien, dat Hunne Ed. Mog. den Invoer der Goederen, daar onze Handel in beſtaat, gelyk blykt uit het Extract daarvan, 't welk wy de vryheid nemen, hier achter aan te laten volgen, of geheel verboden, of exorbitant hebben willen bezwaren, om die reden, alhoewel ten overvloede, terwyl geruſt konden perſiſteeren by onze voorheen gegeevene Conſideratien, willen nagaan, welke de reedenen zyn waarom juiſt onze Goederen alleen op de gemelde Lyſt of als ver-

verbooden of met zo een zware belasting by het inkomen worden opgegeeven.

De eenigste Redenen van verbod of zwaare belasting, en dus de eenigste oppositien tegens een *Porto Franco*, zyn:

1e. De BINNENLANDSCHE FABRICQUEN, voor zo verre die door een vryen Invoer van buytenlandsche Manufactuuren worden benadeelt: en

2e. DE RESPECTIVE ADMIRALITEITS COLLEGIEN; terwyl het zeker is, dat het gemis, het geen dezelve door den vryen Invoer van Goederen, die niet schadelyk zyn aan de binnenlandsche Fabricquen, lyden, moet worden gesuppleert met vreemde Goederen, die alleen strekken tot Consumtie binnen ons Land, zwaarder te belasten.

Deeze zyn ook de twee eenigste redenen geweest, gelyk wy klaarlyk by onze voorgaande Consideratien hebben gedemonstreert, waarom men zommige van de Goederen, waarin onze Handel bestaat, op de Lyst L. B. achter de Propositie van wylen zyn Doorl. Hoogheid, H. G. met 2 percent by het inkomen heeft bezwaart.

Wy weeten niet dat 'er by het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit nog eenige andere redenen zouden overblyven: immers: wy vinden dezelve in 't gemelde Advys door de opstelders niet geavanceert; wy zullen derhalven de opgave van onze goederen, ingevolge de Lyst achter het meergemelde Advys, aan die twee redenen of oppositien toetsen en examineeren; of zo en in diervoegen als by onze vorige Consideratien 't *Porto Franco* op dezelve Goederen, ten minsten geen zwaarder belasting als een half percent is verzogt, de toezegging daar op aan dezelve schadelyk kan geoordeeld worden.

Nagaande de Lyst, vinden wy Pag. 23. *Manufacturen van wolle Lakenen, alle geverfde Lakenen zonder onderscheid, of die in de wolle of aan het stuk zyn geverft, van de waarde van hondert guldens*, verbooden

Kortheidshalven zullen wy ondergetekenden by dit Articul comprehendeeren de daar aan volgende Goederen, en in 't generaal spreeken zo wel van de *Bayen*, *Serges* en *andere wollen Manufacturen* als van de *Lakenen*.

By

By onze voorgaande Conſideratien hebben wy, en wel naar waarheid, aangetoont, dat de Goederen, waar in onze handel beſtaat, zyn van driederley ſoort, als

Witte,
In de wol geverfde, en
Eenige weinige aan 't ſtuk geverfde Goederen.

Ten aanzien van de witte, en hoe die zyn te conſidereeren, is aldaar breedvoerig aangetoont, als namentlyk aan de Binnenlandſche Fabriequen in 't geheel niet nadeelig.

En ten opzigte van de twee laaſtgenoemde hebben wy by gemelde onze conſideratien wel diſtinctelyk onderſcheiden de in de *wol geverfde* van de *aan het ſtuk* geverfde: en hebben breedvoerig aangetoont, dat de in de *wol geverfde* of ſchoon in den eerſten opſlag nadeelig ſchynende, egter geen de minſte prejudicie aan onze Binnenlandſche Fabriquen toebragten, gelyk wy om die reeden, met betrekking op dezelve, op een ligte belaſting van $\frac{1}{2}$ percent hebben geurgeert. Gelyk wy, inteegendeel, ten blyke van onze niet geintereſſeertheid, en dat wy 't algemeene welzyn boven 't onze particuliere ſchatteden niet alleen hebben erkent, dat de *aan het ſtuk geverfde* Goederen, hoe zeer onze Handel daar mede in mogt beſtaan, van een geheel ander natuur zynde als de eerſtgenoemde, de voorgemelde toets niet konde veelen, maar daarom ook die Goederen opgenoemt, met de teekens, waar aan van de in de *wol geverfde* te onderſcheiden, en dus het verbod op den Invoer van de zodanige ten vollen gejuſtificeert.

Wy zullen alle die reedenen waarom de in de *wol geverfde* Goederen zo wel als de witte behoorden te jouisſeeren van het *porto franco*, ten minſten niet meerder als met $\frac{1}{2}$ pereent by het inkomen te worden belast, niet repéteeren; terwyl wy geruſt zyn dat die, zo als daar zyn ter neder geſteld, voldoende zullen worden bevonden, waartoe wy ons, om die redenen, refereeren.

Dog voor zo verre als wy op de meergemelde Lyſt vinden diſtinctie gemaakt, in opzigt tot de *Lakenen* en *Ratynen*, met, namentlyk, de *Engelſche*, *Schotſche* en *Yrſche*, van alle andere vreemde en buytenlandſe te onderſcheiden, en die diſtinctie, geconſidereert de laatſt ge-

genoemde Goederen eenigzins nadeelig zyn aan de Binnelandſche Fabriquen in tegenſtelling van de eerſtgemelde erkennen, te zyn billyk en gefundeert, zo willen wy gaarne in dien opzigte van die generaale by ons voorheen gemaakte conſideratie afgaan, met toeſtemming, dat op alle zulke Lakenen en Ratynen (buyten die van Groot-Brittanje) zoude kunnen worden gelegt, zodanige belaſting, dat dezelve aan de Binnelandſche Fabriquen geen nadeel konden toebrengen, mits dat als dan, zo wel de *witte*, als in de *wol geverfde* Manufactuuren in Engeland, Schotland of Yrland gefabriceert zynde, niet zwaarder wierden belaſt als in onze voorgaande Conſideratien is verzogt geworden.

Dus is aangetoont, dat het verbod of eene zwaare belaſtinge op de *Engelſche*, *Schotſche* en *Yrſche* Manufactuuren geen voordeel aan de Binnenlandſche Fabriquen kan toebrengen, terwyl die op geenerhande manieren daar uyt ſtaat geboren te worden.

By orde moeten nog onderzoeken, of de tweede reeden plaats heeft omtrent de Goederen, waar in onze Handel beſtaat; naamentlyk, of de invoer derzelven, zodanig als door ons bevorens is bepaalt, prejudicie geeft aan de reſpective Admiraliteiten.

Dit articul, terwyl by onze voorgaande Conſideratien mede afgehandeld, en 't contrarie is beweezen, zal daarom geen verdere aandrang behoeven; alleen voegen wy daar nog by, dat met de in de *wol geverfde* Goederen in 't geheel te verbieden, de reſpective Admiraliteiten daar door geen de allerminſte voordeelen konnen genieten; maar dat in tegendeel een kleine belaſting op die in de *wol geverfde* Goederen, daar wy in voorige tyden den ſtapel van in ons land hebben gehad, en een conſiderabel debiet, veel voordeel voor de Admiraliteiten, en geen minder aan de generaale Commercie zoude toebrengen, terwyl een ligte belasting de ſluikeryen geheel zoude verbannen, en de menigte van dezelve wel rykelyk zoude vergoeden het gemis dat door het *Porto Franco* op andere Goederen aan de reſpective Admiraliteiten zoude veroorzaakt worden.

Verwachtende derhalven, in plaats, dat door zodanig verbod of zwaare belaſting 't geringe overſchot van onze Negotie geheel zoude worden geruineert, zo als nootwendig zoude volgen; dat in tegendeel onze voorgaande

gaande Conſideratien, gelyk deze, van zulke andere en gewenschte uitwerking en gevolgen zullen zyn, namentlyk, dat ons voorgaande verzoek gunſtig zal worden geaccordeert, en daar door als een nieuw leeven aan onzen Handel zal worden gegeeven.

Met betrekking nu van de *aangeeving* van de overige Goederen of Manufactuuren, als ſtaande op de bovengemelde Lyſt om aan te geeven by 't ſtuk van zekere ellen, neemen wy ook de vryheid aan te merken, dat met het zelve op dien voet te introduceeren, de uiterſte inegaliteit zoude worden geobſerveert, wyl de ſtukken niet alleen zyn different van ellen, maar ook, en nog meer van waarde, zynde het eene ſtuk van dezelfde ſoort, dikwils dubbel meerder waardig dan het andere; en dus zouden de goederen, by het ſtuk van zekere ellen moetende worden aangegeeven, offchoon veel geringer van waarde, en daar nogtans de meeſte aftrek van is, zo veel betalen als die van grooter waarde en zouden, daar zy 't minſte kunnen en behoorden te lyden, 't meeſt gedrukt worden, welke inegaliteit dient en zou kunnen worden gemenageert met dit eenvoudige, te weeten; de *bovengemelde Goederen te doen aangeeven by 't ſtuk en waarde.*

Wat nu betreft het TRANSITO.

Gelyk wy reeds mede by onze voorgaande Conſideratien daar breedvoeriger over hebben geſprooken, en als nog moeten erkennen, dat het waarlyk in 't generaal voor de Commercie niet nadeelig zoude zyn; maar in tegendeel voor veele, ja de meeſte takken der Negotie importante voordeelen aanbrengen, wanneer het zelve in trein kan worden gebragt, zo moeten wy echter als nog perſiſteeren, dat het, met opzigt tot onzen Handel, niet als ten uiterſten pernicieus kan worden geſchat, en wel om redenen, bevorens door ons gemelt, en daar deze nog zouden kunnen, ter ſterker bekragtiginge van dit ons gezegde, by gevoegt worden.

Want, vooreerſt, zyn volgens 't Concept omtrent het Tranſito, onder het zelve niet begreepen zodanige Goederen, waar van de uitvoer by de Lyſt is verboden, en in tegendeel zyn daar wel degelyk die Goederen echter onder begreepen, daar het inkomen van verboden word; een zaak, die immediaat aantoont dat onze Negotie daar door niet alleen veel zoude moeten lyden;

maar

maar zelfs tot niet loopen; wyl alle vreemdelingen die Goederen zonder 't minſte voordeel voor ons, *Tranſito* over ons Land zullen konnen krygen.

Ten anderen, wat merkelyk verlies niet voor onze Ververyen, Drogeryen en Parfferyen? Volgens 't Project immers mogen die tranſitoire Goederen niet van gedaante verandert worden, maar moeten van dezelfde natuur blyven, of verliezen dat regt, even als by voorbeeld de Sileſiger Linnens na Spanjen, die genieten nu dat voorregt, dog verliezen het zelve wanneer zy gedrukt zyn.

Dit nadeel nu influentie hebbende op alle materien, die tot de Verweryen &c gebruikt worden, is om die reden te meer te eviteeren, en kan dus het *Tranſito* met opzicht tot onzen Handel niet zonder deſſelfs ruine worden geintroduceert, waarom wy vertrouwen dat op dit Point mede en inzonderheid reflectie zal worden genomen, en als onmogelyk geoordeelt.

Wy zullen eindelyk van het veilgeld, offchoon by 't boven gemelde Advys daar aanhaling van word gedaan, niet behoeven te ſpreeken, om dat vooreerſt het zelve een zaak is, die in de geheele Propoſitie van wyden zyn doorl. Hoogheid, H. M. niet word gevonden, en ten anderen aan te merken zynde als iets, daar de algemeene Negotie en Commercie by belang heeft, wy geruſt zyn dat de onheilen, daar uit te reſulteeren, door het gantſche Corps van gecommitteerde Kooplieden in een helder daglicht zullen worden geſtelt.

Onderteekent door

ABRAHAM VAN BROYEL.
JOB SIEWERTSZ Centen.
GOEDSCHALK KOPSZ.
PIETER KOPS GEERLINGSZ.
KORNELIS VAN DER VLIET.
FRANS BOSBOOM.

Als *Gecommitteerde der voornaamſte Kooplieden, handelende in wollen Manufacturen in Amſterdam.*

BIJLAAGE D. 3. I.

Extract uit de Project-Lyſt der Convoyen en Licenten van de Edele Mog. Heeren Gecommitteerden van de Hollandſche Collegien ter Admiraliteit, op de Propoſitie van Zyne Hoogheidt, Glorieuſer Gedachteniſſe &c. &c. ten opzichte van de Wolle Manufactuuren.

Manufactuuren van Wolle Lakenen.

	Inkomen.	Uitgaan Franco.
Alle geverſde Lakenen (zonder onderſcheid of die in de wol of aan het ſtuk zyn geverft) van de waarde van *f* 100	verboden.	vry.
— Witte Lakenen mitsgaders alle gemengelde Lakenen van meer als een couleur, te weeten: Alle Engelſche, Schotſch en Yriche Lakenen en Ratynen, van de waarde van *f* 100	3 : 0 : 0	vry.
— andere Lakenen, Ratynen en Peyen, zonder onderſcheid, van de waarde van *f* 100	6 : 0 : 0	vry.
Bayen geverfde, het ſtuk van 60 ellen.	verboden.	vry.
Witte, mede het ſtuk van 60 ellen. Het Collegie op de Maze	0 : 6 : 0	vry.
Van Amſterdam en in Weſtfriesland en den Noorderquartiere.	1 : 4 : 0	vry.
Baracannen, Camelotten, Cajanten, Polomiten, en alle andere Gruyen, het ſtuk van 40 ellen; geverfde.	verboden.	vry.
Alle dezelve van gemengelde Couleuren, mede het Stuk van 40 ellen. De Maze.	0 : 5 : 0	vry.
Amſterdam en Weſtfriesland en den Noorder quartiere.	1 : 0 : 0	vry
Carſayen, het ſtuk van 40 ellen, geverfde.	verboden.	vry.
Witte, het ſtuk van 40 ellen. De Maze.	0 : 4 : 0	vry
Amſterdam en Weſtfriesland en den Noorderquartiere.	0 : 16 : 0	vry.
Sayen, Calminken en Eſtaminen, het ſtuk van 36 ellen, geverfde	verboden.	vry
Witte en van gemengelde couleuren, mede het ſtuk van 36 ellen.		

	Inkomen.	Uitgaan Franco.
De Maze.	0 : 4 : 0	vry.
Amſterdam en Weſtvrieſland en den Noorderquartiere.	0 : 16 : 0	vry.
Sarges, het ſtuk van 28 ellen, geverfde.	verboden.	vry.
Van gemengelde couleuren, mede het ſtuk van 28 ellen.		
De Maze.	0 : 2 : 8	vry.
Amſterdam en Weſtvrieſland en den Noorderderquartiere.	0 : 10 : 0	vry.
Alle andere wolle Manufactuuren en wolle ſtoffen, zonder onderſcheid, of die in de wolle of aan het ſtuk zyn geweeſt, van de waarde van *f* 100.	Verboden.	vry.

BIJLAAGE D. 41.

Eenige weinige Aanmerkingen op de Conſideratien van de Fabrikeurs der Manufactuuren.

De Vereenigde Nederlanden zyn zoo geconſtitueerd, dat men aldaar aan zeer veele zaaken, dewelke tot een ordentelyk zamenleving vereiſcht worden, gebrek heeft.

Dat gebrek is alleen de oorzaak geweeſt, dat de Nederlanders van hunne Situatie gebruik hebben gemaakt, en door hunne Scheepvaart occaſie hebben gezocht en gevonden, omme de Producten uit andere Landen te haalen, en daarvan te formeeren Magazynen.

Het is dan de Scheepvaart en Commercie, die aan onze Ingezetenen de occaſie heeft gefourneert, omme de wolle en verdere ingredienten, die tot de Fabryk der Manufactuuren nodig waren, uit andere Landen herwaartsover te brengen, zoo dat men aan de Scheepvaart en Commercie alleen moet attribueeren, dat onze Natie bekent is geraakt voor een volk, dat in de vryheid en herbergzaamheid, en vooral in de goede trouw geen weerga had de; het gene dan de wezentlyke oorzaaken zyn geweeſt, dat geduurende de Troubles en vervolgingen in andere Landen zeer veele Fabrikeurs, en Arbeidslieden tot ons hunne toevlugt hebben genomen, en met zeer groot ſucces hunne Manufactuuren alhier hebben gefabriceert. Welke gefabriceerde Goederen, vervolgens met onze Schepen, en door onze Koopluiden onder hunne andere Negotie met zeer goede gevolgen zyn verzonden na alle Oorden van de Wereld.

Men heeft ook met dat zelfde ſucces dien handel tot zoo verre geëxtendeert, dat men nu, omtrend hondert Jaaren geleden, de Fabryk als een van de aanzienelykſte Takken van de Negotie en het welvaaren dezer landen heeft geconſidereert; dog zoo dra de voornaamſte Troubles in andere Landen ceſſeerden, zoo verwekte ons welvaaren zoo in de Commercie als in de Fabryken, eene groote jalouſie in alle onze Nabuuren met die fataale gevolgen; dat men alomme, dog (ten opzichte

van

van de Manufactuuren) wel ſpeciaal in Groot-Brittannie, na alle bedenkelyke middelen uitzag, om ons van die voordeelen te ontzetten.

Men vond ook maar al te ſpoedig, het regte middel om ons eenen wezentlyken en importanten ſlag toetebrengen, door den uitvoer der wolle, In den jaare 1660 aldaar te verbieden.

Waardoor men terſtond van twee kanten wierd benadeelt:

Vooreerſt, verloor men van tyd tot tyd, eene aanzienelyke verzending van diverſe Manufactuuren, die men gewoon was in Engeland te debiteeren.

En ten anderen miſte men hunne wolle, vooral van de geringe ſoort, die men gewoon was tot zeer laage Pryzen van daar te ontbieden.

Dit zyn dan de eerſte beginzelen geweeſt van het verval der Fabryken hier te Lande.

Behalven nog dat men in Engeland &c de meeſte Fabryken ten platten-Lande heeft, en dus in Huishuuren, Eetwaaren, en verdere belaſtingen mede merkelyk met ons verſchilt, en dierhalven de gemeene Man met veel minder loon kan beſtaan.

Onze Fabryken dan verſlapten, en namen af naar maate, dat die van Groot-Brittannie avanceerden.

Waarop volgde, dat veele van onze Arbeiders hunne Fabryk en koſtwinning verlieren, en zich begaven na de ſteden, daar meer Commercie als Fabryk was, te meer, alzoo de differente Oorlogen van 1652 tot 1679. zeer veel Volk uit de Commercieerende ſteden dageliyks wegnamen, en dus aldaar abundantie van Werk, zoo te Water als te Lande was te vinden.

Het gene dan ook vervolgens de Fabrikeurs verpligte, wilden zy hun overige Arbeiders niet geheel zien verloopen, de Arbeidsloonen te verzwaaren, waartoe de meerdere belaſtingen op de middelen van Conſumptie niet weinig contribueerden.

Altemaal omſtandigheden, die ten uitterſten fataal waren voor de Fabryken dezer Landen, en waarop onvermydelyk derzelver verdere vermindering moeſt volgen; vermits men hoe langer hoe meerder buiten ſtaat geraakte, omme tegen de Manufactuuren van Groot-Brittannie te kunnen markten.

De Opſtellers van de gemelde Conſideratien zeggen

zeer wel, dat men in Engeland alle mogelyke avantagie aan de Fabryken der Manufactuuren toebrengt; als onder anderen het *verlaagen van de Pryzen van het principaale noodige Materiaal.*

Zulks zoude en behoorde (onder Reverentie) alhier te Lande te worden nagevolgt.

Dog het voornaamste (en 't welk byna de geheele zaak uitmaakt) is het verbod van den uitvoer van hunne wolle.

Dat kan immers niet nagevolgt worden, want men heeft alhier geen eige product van wolle, in zulk een overvloed gelyk in Engeland &c.

De wolle die wy althans nog gebruiken, word gehaalt van zulke plaatsen, daar andere Natien geen minder occasie toe hebben als wy.

Zoo dat wy, omtrent dat Articul, alleen zoo ver te kort schieten, dat het niet mogelyk is ooyt dien hoek te boven te geraaken.

Het zelfde kan en moet men men met leetwezen zeggen, heeft ook plaats ten opzichte van de Arbeidsloonen.

Want wat apparentie is 'er, dat men in de Provintie van Holland ooyt tot minder Loonen zal kunnen werken?

Is het aan de Fabrikeurs niet overgenoeg bekent, dat, zoo dra maar eenig meerder werk als ordinair voor handen is, of dat zy lieden tot verbetering van haarlieder Fabryk, eenige verandering in haar werk willen maaken, onze gewoone Arbeiders terstond meerder loon vragen?

Wat zoude het dan wezen, indien men eens probeerde (want van langen duur kan het niet zyn) om den invoer van vreemde Manufactuuren te verbieden.

Had men niet terstond eene groote beweging onder het Werkvolk te wachten, en zouden zelfs de geringste Arbeiders niet zoo veel loon konnen vragen en bedingen als zy zelfs goedvonden?

Zou de eene Fabrikeur, in zodanige omstandigheden, met groote Presenten en zwaare Loonen, de beste Knegts niet van den anderen zoeken aftetrekken?

Waren de Fabrikeurs ook niet genoodzaakt (indien zy in hun Project wilden reuffeeren) omme door zware onkosten, groote Presenten en hooger Loonen, den

groot getal Arbeiders uit andere Landen tot zich te lokken?

En waar zoude men zoo grooten aantal van Volk zoo ſpoedig van daan haalen?

Eyndelyk, wat uitkomſt heeft men van zulke geforceerde middelen te wachten?

Immers niet anders als een important verlies op die Manufactuuren, dewelke met zulke zwaare koſten zullen zyn gefabriceert, en dan verder eene totaale Ruine voor den Handel, dewelke tot noch toe zoo met de inlandſe als vreemde Manufactuuren word gedreven.

Omme zulks ten overvloede nog klaarder te bewyzen, zal men (zonder regard te nemen op de wolle) alleen het oog maar dienen te ſlaan op het Exempel, dat door de reſpective Fabrikeurs zelfs word aan de handt gegeeven, namenlyk:

Aan 2000 Stukken Lakenen waardig *f* 150 : - : - per ſtuk word door 1170 Menſchen verdiend aan Arbeidsloonen.	*f* 205360 - : -
Bedraagt voor yder ſtuk aan Arbeidsloon circa	*f* 102 : 13 : -
Steld nu eens, dat de Arbeidsloonen in Groot-Brittannie maar een derde laager zyn (dat immers niet kan worden tegengeſproken) dan koſt dat zelve ſtuk Laaken in Engeland minder aan Arbeidsloon	*f* 34 : 4 : -
Bedraagende van de waarde van het het geheele ſtuk Laken ter ſomma van *f* 150 circa	*f* 22½ perc.

Blykt hier uit niet zonneklaar, zoo lang in de Arbeidsloonen zoo een notabel orderſcheid word gevonden, dat geen Koopman in ſtaat is, in dat ſoort van Manufactuuren, waarin het different zoo groot is, eenige onderneminge te konnen doen?

In de mindere Soort van Lakenen, Carſaayen, Baayen en andere gemeene ſtoffen, zal men nog meerder differentie ontmoeten, vermits de Wolle die daartoe wel de bequaamſte is, ſpeciaal in Groot Brittannie is te vinden, en dierhalven zyn de Engelſe ons in de geringſte Manufactuuren altoos nog verder voor uit.

Het is dierhalven zeer gemakkelyk te projecteeren; dat van 2000 Lakenen 1170 Menſchen kunnen beſtaan.

En dat van de *f* 205360:—:— aan Arbeidsloonen door de Provintie van Holland alleen zouden worden geprofiteert *f* 68037.

Konde men maar zo gemakkelyk Middelen uitdenken, om dezelve buiten 's Lands te debiteeren, het zoude eene volmaakte zaak weezen, en de Koopluiden, die in de Manufactuuren handelen, zouden ook niets liever wenſchen; want geen de minſte redenen zyn 'er om eenig Koopman te ſuſpecteeren, dat hy niet veel liever zyn Negotie zoude dryven met Inlandſe als met vreemde Producten, wanneer de pryzen op een egaalen voet waren, geconſidereert, de Riſico van de Zee en andere onheilen, die men te wachten heeft op de Goederen, die men van elders moet ontbieden.

Indien men dan overtuigt is van de onmogelykheid, omme onze Fabryken door geforceerde Middelen te herſtellen, was het dan niet beter voor het algemeene welzyn, eenen vryen en onbelemmerden Invoer van alle Manufactuuren, uitgezondert alleen de aan het ſtuk geverfde Wolle Manufactuuren (waar van door de Koopluyden in de Manufactuuren in hunne Conſideratien eene Lyſt is geformeert) ten einde de Verwers, Droogers, Parſers, en andere Arbeiders, dewelke zo wel aan de Vreemde als Inlandſe Manufactuuren te pas komen, in hunne Koſtwinning (zoo lang zulks mogelyk is) te maintineren?

Hadde men door zoodaanigen Vryen Invoer niet alle hoop en verwagting, dat men binnen weinige jaaren alhier zoude zien de Stapel en het Magazyn, was het niet grooter (om verſcheide redenen) het zoude ten minſten zoo groot zyn als te Londen, alwaar die Tak van Commercie zoo aanzienelyk is, dat die Capitaale Stad mogelyk meerder Intereſt heeft in de Manufactuuren als geheel Europa?

En dat alles heeft geen andere Source, als den Vryen Invoer van alle ſoorten van Manufactuuren uit alle Oorden van de reſpective drie Koningkryken van Engeland, Schotland en Yrland.

Wat zoude ons hinderen na die hoogte te adſpireren? Want in en omtrent London zelfs word geen vierde

de part van de Goederen gefabriceert, die voor de Inwoonders aldaar zouden noodig zyn.

Dienvolgende de Vrye Invoer is daar alleen de oorzaak van.

Konde men dierhalven alhier alles vryelyk invoeren, wat onderſcheid was 'er tuſſchen London en Holland?

De Scheepsvragten en aſſurantien van eenige Plaats uit de reſpective drie Koninkryken van Groot-Brittannie na London of na Holland, zoude genoegſaam niets differeren.

Ergo eene Vrye en onbelemmerde Negotie, is het eenige en het Wezentlyke behoud van ons Vaderlandt.

Hierby zoude men noch konnen voegen eene Aanmerking, die eener ernſtige overweginge dubbel waardig is; namentlyk, dat het vooruitzicht, om de Wollen Manufactuuren in ons Landt, van die Deugdt, tot die Pryzen, en in dien Overvloedt te fabriceeren, dat men daarmede niet alleen de Ingezetenen zoude konnen kleeden; maar ook in die quantiteit door de geheele Wereldt verzenden als wy de Buitenlandſche konnen doen, zoo onafzienlyk verre af is, (vermids daartoe zeer veele zaaken moeten concurreeren, die met den Aart, gebruiken en Producten van ons Landt niet overeenkomen noch gevonden worden (waarvan wy reeds eenige aangehaalt hebben, in onze Conſideratien pag. 3) dat het te vreezen is, dat, om zulx te bevorderen door Middelen van Belaſting op de Buitenlandſche Manufactuuren, men daardoor veel eerder den totaalen Ondergang van beiden zal bevorderen: nademaal wy in gemelde onze Conſideratien pag. 4. aangewezen hebben, dat, onder het vertieren van de Buitenlandſche, ook eene groote Menigte Inlandſche Manufactuuren worden geconſumeert, en dus het eene het andere helpt: Zoo dat de Proefneeming, om de Inlandſche Fabrieken voorttezetten, ten koſte en nadeele der Buitenlandſche van al te gevaarlyke gevolgen zoude zyn; waarvan veele duizenden thans leevenden de ſmerten zouden lyden, en derzelver Nakomelingen de Naweeën gevoelen

Niemandt, hoopen wy, zal ons verdacht houden, als of wy, door op deeze wyze voor de Buitenlandſche Manufactuuren te pleiten, ons eigen Voordeel op het

ooge hebben, en ten nadeele van de Inlandſche Fabrieken ageeren. Ter contrary bieden wy aan, de handte leenen ter bevorderinge van laatſtgemelde: Maar wy bedoelen alleen het algemeene welzyn van ons Landt, en den Bloey der Commercie in 't generael; en treeden dus, ſchoon met ongelyke ſtappen, in het loffelyk voetſpoor van wylen zyne Doorluchtige Hoogheidt Hoogloffelyker Gedachteniſſe.

BIJLAAGED. 5. I.

Voorſlag van de Gecommitteerden van de Collegien ter Admiraliteit om te dienen tot een Conciliatoir omtrent het werk van de Manufactuuren.

	Inkomen	Uitgaan
Manufactuuren van Wolle Lakenen,		
——— alle ongemengelde geverſde Laakenen, ſonder onderſcheid of die in de Wol, of aan het ſtuk zyn geverſt, uitgeſondert de Engelſche, Schotſche en Yrſche in de wol geverſde Laakenen	verbood.	vry
——— alle Engelſche, Schotſche en Yrſche in de wol geverſde Laakenen, van de waarde van honderd guldens, (ſullende voor ſoodanige gehouden moeten worden, welkers lyſten en voorſlaagen niet geverſt of gehaſt zyn)	1 0 0	vry
——— alle witte Laakenen, mitsgaders alle gemengelde Laaken van meer als een Couleur, te weeten,		
——— alle witte bereide en onbereide Engelſche, Schotſche en Yrſche Laakenen, Ratynen en Pyen, van de waarde van honderd guldens	0 10 0	vry
——— alle andere vreemde Laakenen en Ratynen, witte onbereide, van de waarde van honderd guldens	3 0 0	vry
——— dito witte bereide, mitsgaders gemengelde van meer als een couleur, van de waarde van honderd guldens	15 0 0	vry
——— Baayen, geverſde	verbood.	vry
——— witte, het ſtuk van feſtig ellen	0 - 6 - 0	vry
——— Baracannen en Camelotten, geverſde, ſonder onderſcheid of die in het ſtuk of in den draad geverſt zyn (*)	verbood.	vry
——— witte en van gemengelde couleuren, het ſtuk van veertig ellen	2 - 0 - 0	vry
——— Carſayen, geverſde		
wit-		

(*) Dog deeſe Baracannen te ſtellen op de Lyſt van het tranſitoir.

	Inkoomen	Uitgaan
witte, het ſtuk van veertig ellen	0 | 4 | 0	vry
Calminken en wolle Damaſten, ſonder onderſcheid van gemengelde of ongemengelde couleuren, het ſtuk van ſes en dertig ellen	0 | 5 | 0	vry
Eſtaminen het ſtuk van ſes en dertig ellen, ſonder onderſcheid van gemengelde of ongemengelde couleuren	0 | 3 | 0	vry
Polomiten en Cajant Voering-Grynen, geverfde ſonder onderſcheid of die in den draad of in het ſtuk zyn geverft, ongemengelt	verbood.	vry
dito witte en gemengelde, met of ſonder zyde, het ſtuk van veertig ellen	0 - 5 - 0	vry
Syen, geverſde	verbood.	vry
witte en van gemengelde couleuren, het ſtuk van ſes en dertig ellen	0 - 6 - 0	vry
Sarges, geverſde	verbood.	vry
Engelſche Sarges in de wol geverfd, van gemengelde couleuren, het ſtuk van agt en twintig ellen	0 - 5 - 0	vry
alle andere wolle ſtoffen, ſonder onderſcheid of die in de wolle of aan het ſtuk zyn geverft, ongemengelt	verbood.	vry
alle gevlamde, geruite, geſtreepte en andere gefigureerde, van de waarde van honderd guldens	5 | 0 | 0	vry
Bombazynen, het ſtuk van twintig ellen	0 | 4 | 0	vry
Canefas en Zeildoek, het ſtuk van vyftig ellen	3 | 0 | 0	vry
Deekens, wolle	verbood.	vry
Lint van Sayet en wolle, van de waarde van honderd guldens	4 - 0 - 0	vry
Kouſen, wolle en gaare Kouſen, Handſchoenen, Wanten en Mutſen, van de waarde van honderd guldens	4 - 0 - 0	vry
alle Schotſche en Yslandſche wolle en gaare Kouſen, Handſchoenen, Wanten en Mutſen, van de waarde honderd guldens	2 - 0 - 0	vry
alle andere Manufactuuren, van Wol, Sayet, Hair, Gaaren en Catoen, met of ſonder zyde, Grynen daar onder begreepen, als meede Cajanten tot Behangſels, gemengelt of ongemengelt, en in deeſe lyſt niet geſpecificeert, van de waarde van honderd guldens	1 | 10 | 0	vry
Tapyten, gewerkte en geſchilderde, van de waarde van honderd guldens	3 | 0 | 0	vry
Trypen, het ſtuk van veertig ellen	2 | 10 | 0	vry
Vlaggedoek of Stramynen, het ſtuk van vyftig ellen	0 | 6 | 0	vry
alle Europeeſche zyde ſtoffen, met of ſonder Goud of Silver, van de waarde van honderd guldens	8 | 0 | 0	vry
dito Ooſtindiſche	1 | 0 | 0	vry

RE-

REGISTER
DER
VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

AARDAPPELEN nut derzelven bl. 82, 83 en 417 Brengen weinig nadeel toe aan 't Gemaal. 83

AARDENWERK (DELFSCH) waarom minder in gebruik. 86

ACCIJNS zie BELASTINGEN.

ACTE VAN NAVIGATIE der Engelſchen: haar invloed op onze ſcheepsmagt en ſcheepvaart. 236

ACTIEHANDEL verderflijk voor de ſamenleeving en koophandel. 258, 259 Middelen om denzelven te beteugelen. 522

ADMIRALITEITEN hoe 't gemis haarer inkomſten te verhelpen. 381. 384 *Ibid.* Zouden winnen by een *Porto Franco.* 386. Fonds voor haar te vinden. 404 *en volg.*

ADVOKAAT of *Doctor in de rechten*, deszelfs waardigheid door een belachelijke eerzucht gezocht. 253 Al te ligt gegeeven. *Ibid.*

AFRIKA Handel op dat Werelddeel door de Engelſchen benadeeld. 187

AKEN deszelfs lakenen om hunnen goedkoop den onzen voorgetrokken. 85

AMBACHTSVOLK verloopt door de duurte der leevensmiddelen. bl. 82 Door gebrek aan werk. 269 Door 't gebruik der aardappelen grootelijks verligt. 83

AMERIKAANEN (NOORD) Aanmerkingen over hun oorlog met Engeland. 299

AMSTERDAM heeft niet alleen de vreemde volken, maar ook de Hollandſche en Gelderſche ſteden tot mededingſters gehad. 48 Hamburg mededingſter dezer ſtad. 105 Grootheid van haaren tegenwoordigen koophandel en ſcheepvaart in vergelijking van haaren voorigen. 276 Middelen door haar aangewend om haar handel uittebreiden. 518 Ontwerp tot het oprichten van eene Kamer van Koophandel aldaar niet tot ſtand gebracht. 521

ARMEN hunne menigte nadeelig. 269 Middelen om hun getal te verminderen. 412 *en volg.*

AARMENBEZORGERS behoorden inlandſche fabriek tot kleeding enz. der behoeftigen te gebruiken. 439

ARBEIDSLIEDEN in de fabrieken Middelen om hen beter koop te doen leeven en werken. 410 *en volg.* Premien aan hun te verleenen. 419

AR-

ARBEIDSLOONEN (Duurte der) doet den prijs van 't werk verhoogen. 84 doet den koophandel nadeel. 87. 89 Ook den visscherijen. 87 Middelen om die te verminderen. 410 *en volg.*

ARREST nuttig voor den koophandel. 488

ASSURANTIE vermindering van dezen tak van koophandel, 115

B.

BANKBREUKEN. Oorzaaken haarer menigvuldigheid. 263 Geschieden meest met voordacht *Ibid.* Middelen daar toe gebruikt *Ibid.* en 264 Haare schadelijke gevolgen. *Ibid.* Aanmerkingen over dezelven en middelen omze te beletten. 489-508

BELASTINGEN. Haare aanhoudende verhooging veroorzaakt het verval des koophandels. 54 Hoe dezelve eertijds werden geheven. *Ibid.* Waarin oudtijds bestonden. 55 en 56 Hoe onder de steden verdeeld. 56 Worden overal op den koophandel gelegd. 57 Welke meest door de wijze haarer heffing word gedrukt. *Ibid.* en 60 Haare verpachting ingevoerd. 61 Beloop der eerste verpachting. 63 Optelling eener menigte belastingen van tijd tot tijd ingevoerd. en verhoogd. 65-72 Te onrechte voor niet nadeelig voor den koophandel enz. gehouden. 72 *en volg.* Haar schadelijke invloed op dezelven. 82 *en volg.*

——— ——— ——— laage beletten 't sluiken. 371 brengen meer in 's lands kas dan zwaare. 372 Voordeelen uit haare ontheffing of vermindering spruitende. 373

——— ——— ——— waarop en hoe te heffen. *Ibid.* en 397. *en volg.* Brengen meer bij Collecte dan bij verpachting op. 388 Lijst van verminderde belastingen. 388-397 Accijnsen genaamd zeer hoog. 410 Middelen om haar te verminderen en haar gemis te vergoeden. 411 *en volg.*

BERBICE de eigenaars dezer Colonie behartigen te veel hun bijzonder belang. 477. 527 en 528

BIERBROUWERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 85

——— ——— ——— door 't gebruik van Koffi en Thee. 129. 189

BINNENSTEDEN de oorzaaken van haar verval. 57

——— ——— ——— naar evenredigheid meer dan de Zeesteden belast. 428

BOEKDRUKKERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87

BOEKEN over den koophandel doen denzelven geen nadeel. 270

BOEKHANDEL zijne nuttigheid beschreeven. 422

Bloei en verval hier te lande. 425 Wat te doen om dien weder op te beuren. 426

BRAZIL door tweedragt in den Staat verlooren. 142

BUITENLANDERS in onze ſcheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken gebruikt, benadeelen dezelven niet. 270 Schijnen zelf noodzaakelijk. 271 Schijnen onze zeden te hebben bedurven. 272

BURGERSTAAT hoe ook vervallen herſtelbaar. 4 Wat daar toe noodig. 5

BURGERSTAATEN 't gevoelen van *Montesquieu* omtrent den duur dier geenen, welke door den handel zijn opgekomen, aangehaald en wederlegd. 315 *en volg.*

C.

CAMELOTTEN (BRUSSELSCHE) zie GREIJEN.

CREDIET-GEEVEN met een half percent proviſie, waar uit ontſtaat. 112 Voordeel, welk 't geeft. 113 Het misbruik 'er van eene oorzaak van het verderf onzes handels. 115

——— beſtaande in het doen van betaalingen voor vreemden deszelfs verderflijkheid voor onzen handel. 228. *en volg.*

CONVOOIEN EN LICENTEN zie RECHTEN *op den koophandel.*

CROMWEL heeft zich van de weerloosheid van onzen Staat bediend, om onze vaart en koophandel te ſnuiken. 136. 139

D.

DAGLOON zie ARBEIDSLOONEN.

DEENEMARKEN Oudheid van deszelfs koophandels. 35 en 36

——— deszelfs tegenwoordige magt. 302

DENEN hebben oudtijds koophandel gedreeven. 33 *en volg.*

—— —— benadeelen ons in den handel op de middellandſche zee. 107

DISCOMPTE VAN WISSELBRIEVEN haar verval. 114

DOCTOR *in de Rechten* zie ADVOKAAT.

DRAWBAK waar in beſtaat en zwaarigheden, waar aan onderhevig is. 376 *en volg.*

DUINKERKEN aan Frankrijk geguarandeerd. 145

E.

EFFECTEN, buitenlandſche onzen ingezetenen toekomende draagen niets in 's lands laſten. 411

ENGELAND. Blijken van deszelfs ouden koophandel. 29. 39 —— 47

—— —— hoe onzen handel op dit Rijk is te niet geloopen. 107

—— —— deszelfs tegenwoordige magt. 297 *en volg.*

des-

ENGELAND Deszelfs grootheid op de zeemagt gevestigd. 345 Aanmerkingen over deszelfs wankelen ſtaat. 347

——— —— Oorlog met dit Rijk voor ons allerverderfelijkst. 523

ENGELSCHEN waarom beter in den handel op Rusland zijn geſlaagd dan wij. 93

——— ——— —— Nadeelen, welken zij ozze O. I. C. hebben toegebragt. 182-184. Die, welken zij onzen handel op de kust van Afrika en in West-Indië toebrengen. 186 —— 189

——— ——— Brengen door hunne Acte van navigatie de eerst wond aan onze ſcheepsmagt en ſcheepvaart toe. 236

——— ——— —— Hunne particulieren verrijkt, en ſtaat verarmd 298 Aanmerkingen over hun oorlog met de Noord Amerikaanen. 299 Verbijnen zich door hunne buitenlandſche bezittingen te verzwakken. 300

——— ——— —— Hebben onzen koophandel niet door haat of nijd benadeeld. 323

——— ——— —— Door welke middelen van ons te overtreffen. 523

F.

FABRIEKEN Belastingen benadeelen dezelven bl. 54 *en volg.* vooral door de wijze haarer heffing. 57. 60. 82. *en volg.* Haar verval ten onrechte in de pracht gezocht. 72 Inlandſche door den invoer der indiſche manufactuuren benadeeld. 118. 189

FABRIEKEN de duurte der leevensmiddelen doet dezelven verminderen. 125

——— ——— vreemde voor hollandſche rekening tot voordeel van den koophandel gaande gehouden. 269 Buitenlanders kunnen, zonder nadeel, in de onze worden gebruikt. 270 en 271

——— ——— Het zenden van Werktuigen, tot dezelven behoorende, buiten 's lands, benadeelt dezelven niet. 270

——— ——— Zijn zoo niet vervallen of kunnen herſteld worden. 284

——— ——— Benadeeld door den 40ſten penning op de gebouwen daar toe behoorende. 398. 510

——— ——— Middelen om de lieden in dezelven werkende beter koop te doen werken en leeven. 410 *en volg.* Premien aandezelven te geeven. 419 Fabrieken ten platte lande aan te leggen. 429

——— ——— Kunnen door dwangmiddelen niet worden bevoordeeld. 430. *en volg.* 437

——— ——— De dracht der Inlandſche behoorde boven die der uitlandſche te worden verkoozen 439

——— — Middelen door den Heer van den Heuvel tot haaren bloei voorgeſlagen. 512 — 516 *en volg.*

FABRIKEURS Zie ook MANUFACTUUREN.
FRANKRIJK blijken van deszelfs ouden koophandel en zeemagt. 14 —— 25. 37 ——— —— Onze vaart op dit Rijk door die der Hanzé-ſteden benadeeld. 104 en 105 ——— —— Misnoegd over 't ſluiten van den Munſterſchen vrede. 135 en 136 Over dien met Cromwel. 143 Verbiedt de Hollandſche manufactuuren. 137 Belemmert onze vaart op de middelandſche zee. *Ibid.* en 144 Redenen waarom verachting voor ons doet blijken. 138 Legt een recht van 50 ſt. op 't vat op de vreemde ſchepen. 144 Onze Staat moet Duinkerken aan 't zelve guarandeeren. 145 Blijken van deszelfs weinige genegenheid voor den Staat. 150 en 151 ——— —— Deszelfs tegenwoordige magt. 296 ——— —— De Vereenigde Staat heeft van dit rijk minder dan voorheen te vreezen. 304 ——— —— Maakt zich, tot zijn eigen, zoo wel als ons nadeel, ons te onvriend. 332 *en volg.* en 342 Zonder reden op het Huis van Oranje gebeeten. 333 en 344
FRANSCHEN hebben onze zeden bedurven. 272 ——— —— Hunne buitenlandſche bezittingen verzwakken hen. 300

G.

GELDLEENINGEN of NEGOCIATIEN onder de voornaamſte oorzaaken van 't verderf der Staaten te rekenen. 58 ——— —— —— —— Benadeelen den koophandel. 265. 289 Hoe voorteko-men en tegen te gaan. 452. *en volg.*
GRAANHANDEL De verdeeling van Poolen kan denzelven naadeelig zijn, 301 ——— —— —— Voordeelen, die wij omtrent denzelven hebben. 435 Moet door geen dwangmiddelen worden belet. 436
GREINEN of *Bruſſelſche Camelotten* Deze fabriek door de hooge dagloonen van ons tot de vreemden weder overgegaan. 85

H.

HAMBURG Oudheid van deszelfs koophandel. 35 ——— —— Voornaamſte der Hanzé-ſteden en mededingſter van Amſterdam. 105
HANZÉ-STEDEN Haar verbond en koophandel. 27. 35 ——— ——— —— Haare vaart benadeelt onzen handel op Frankrijk zeer. 104, 105 Ook dien op Spanje. 105
HARING belasting op denzelven. 71
HOEDEMAAKERIJEN door

de hooge Arbeidsloonen vervallen. 86
HOF VAN HOLLAND deszelfs ijver om partijen te vereenigen. 488
HOLLAND Groote burgerlijke vrijheid daar heerschende, bekwaam om vreemdeelingen te trekken. 442 en 443 Aldaar met minder volk 't zelfde als elders verricht. 485
——— (STAATEN VAN) Hunne aanmerkelijke uitdrukkingen in 1674 en 1747 wegens de nuttigheid des Stadhouderschaps. 152 -- 156 Aanmerkingen deswegens. 157
HOUTZAAGERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87
HUIDEN Waagrecht op dezelven. bl. 70

J.

JEUGD Derzelver verkeerde opvoeding nadeelig voor den koophandel, oorzaak der menigvuldige bankbreuken, enz. 251. 258 259. 260 gelijk ook de grootsheid, haar dwaazelijk ingeboezemd. 252, 253 en 521
IMPOSITIEN zie BELASTINGEN.
ITALIAANEN hunne koophandel. 2 *en volg.*
JUSTITIE Het beftier derzelve in onze Volkplantingen te verbeteren. 467
——— Langwijligheid in haare administratie benadeelt den koophandel. 486 Is niet gemakkelijk te beletten. 487 *Provisie eele Nemptisfemneen* daar toe ingevoerd. *Ibid.* Ook 't middel van arrest. 488

K.

KAARSEN belasting op dezelven. 69
KARTHAGO 't Gevoelen van *Montesquieu* omtrent dezen Staat aangehaald en wederlegd. 315 *en volg.*
KOORNDRUKKERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87
KOFFI Waagrecht op dezelve. 70
——— veroorzaakt het verval der Bierbrouwerijen. 119
KOOLEN belasting op dezelven. 70
KOOPHANDEL en scheepvaart onzes lands grootelijks vervallen. 5 Wederlegging der tegenwerpingen tegen dit gevoelen ingebragt. 6 —— 11
——— ——— Heeft altijd met mededingers te worstelen gehad. 14
——— ——— Bewijzen dat zich ook andere Europische Volken van ouds op dezelven toeleiden. 14 ——47
——— ——— Deszelfs val doet 's lands inkomsten verminderen. 289
——— ——— of en in hoe verre de pracht en weelde denzelven nadeelig is. 52 — 54 Belastingen benadeelen denzelven 54 *en volg.* 72 *en volg.* 82 Voor-

al

al door de wijze haarer heffing. 57. 60

KOOPMANDEL Lijdt door de hooge dagloonen 87 Op de Oostzee en 't Noorden door dezelven meer dan de helft verminderd. 89 Ver oorzaakt het verval van den handel op 't Zuiden. *Ibid.* en 94 *en volg.* De duurte der dagloonen geeft den Engelschen op ons den voorrang in den koophandel op Rusland. 93 Ander droevig gevolg, 't welk 't verval des koophandels op 't Noorden zal hebben. 97 Verhooging der rechten op den koophandel al mede eene oorzaak van deszelfs verval. 97 *en volg.* 130 *en volg.* Oosterlingen door ons eerst uit dien van *oeconomie* gezet, zetten 'er ons daar, op hunne beurt, weder uit. 100 *en volg.* In Spaansche wol naar Oostende verlegd. 103 Verscheiden takken van handel op de Oostenrijksche Nederlanden loopen te niet. *Ibid.*

——— op Frankrijk grootendeels in handen der Hanzé-steden geraakt. 104 en 105 Op Spanje in handen der Engelschen, Franschen en gemelde steden. 105 Op Portugal in bezit der Engelschen. 106 Op de Middelandsche zee lijdt door de mededinging der Deenen. 107 Op Engeland geheel te niet geloopen. *Ibid.*

——— Onze koopmanden werken zelve mede tot deszelfs verval 109 Menigte der koplieden brengt denzelven nadeel toe. *Ibid.* 110 111. en 120 Oorzaak van 't verval des handels *in commissie* en 't geeven van crediet met ½ perc provisie, de Discompte, en Assurantie. 111 — 115 Misbruik van 't crediet geeven een verderf voor onzen koophandel. 115 Voordeelen van den koophandel geringer dan voorheen en waarom 119 Nadeelige gevolgen van 't verval des koophandels. 120 Oorzaak van 't verval des handels van speculatie. *Ibid.* Takken van handel, welke niet kunnen te niet gaan, vervallen door het te niet gaan van anderen. 121 Heffing der Admiralliteitsrechten benadeelt den koophandel meer dan die rechten zelve. 122 Gebrek van goede trouw in de kooplieden eene medeoorzaak van 't verval des koophandels. 128, 129 Dingen die denzelven meer middelijk benadeelen. 133

——— De Staatsgesteltenis heeft invloed op denzelven. 134 Nadeelige gevolgen, welke de verandering der onze op denzelven heeft gehad. *Ibid. en volg* Door de fransche Zeeroovers op de middelandsche zee belemmerd. 137. 144. Lijdt zeer veel door den oorlog met Cromwel. 138

——— Lijdt door het gemis van verbonden met vreemde Mogendheden. 160 — 165

Nadeelen denzelven door 't verval der O. I. C. toegebragt. 166. 179 Onze op de kust van Afrika en W. Indië door de Engelſchen benadeeld. 186 —— 189 Verderfelijkheid van 't geeven van crediet d. i. 't doen van betaalingen voor vreemden, voor denzelven. 228 *en volg.* Vreemde Vorſten leggen zich toe, om den handel van ons tot hen te trekken. 235 De engelſche Acte van ſcheepvaart brengt denzelven de eerſte wond toe. 236 Hoe door de Franſchen beleemmerd. 237 *en volg.* Ook door andere Mogendheden. 242 Of en in hoe verre de onze door de pracht word benadeeld. 243 *en volg.* Lijdt door de verkeerde opvoeding der jeugd. 251 en 258 En de grootsheid aan dezelve ingehoezemd. 252. 258 Ook door den Zwindelhandel. 260 De ſchelmachtige bankbreuken. 263 en 264 En buitenlandſche geldleeningen. 265 Die *in Commiſeſi* tegenwoordig bijna onze eenigſte. 266 Rede waarom. *Ibid.* en 267 Onze laat niet toe zich tot binnenlandſche manufactuuren te bepaalen. 268 Trekt voordeel uit de vreemde fabrieken. 269 Niet benadeeld door buitenlanders daar in te gebruiken. 270 Noch door 't ſchrijven van boeken over denzelven en 't zenden van werktuigen tot de fabrieken behoorende buiten 's lands. *Ibid.* Lijdt door de Marskraamers. 273. 275 Is zoo niet verloopen of kan herſteld worden. 284 Deszelfs welvaart vordert eene aanhoudende krijgsmagt zoo te water als te land. 290. 295 't Gevoelen van *Montesquieu* wegens den duur der Staaten door koophandel opgekomen wederlegd. 315 *en volg.* Redenen welke 't zelve ſchijnen te begunſtigen. 318 Onze koophandel kan wel verminderd, doch niet geheel in den grond geholpen worden. 322 Hoe door de Engelſchen en Franſchen verkort. 323 Wint ſterk in den voorleeden oorlog. 339 verliest magtig wanneer geſtreemd word. 340 Oorzaaken, welke denzelven nog voor verder verval hebben behoed. 352-354 Verloopt door 't heffen der inkomende en uitgaande rechten. 355 Middelen om denzelven van laſten te verligten. 356-359 Vrij *Tranſit* en *Generaal Porto Franco* tot deszelfs aanmoediging voorgeſlagen en aanmerkingen daarover. 363-365 Gelimiteerd *Porto Franco* en zwaarigheden in 't zelve 365 *en volg.* 378 *en volg.* 399 *en volg.* Belastingen tot deszelfs voordeel uit te denken. 371 *en volg.* denzelven te ontlasten door 't ſtellen der rechten op ½ perc. 384 Word benaadeeld door 't verbieden of belasten der buitenland-

landſche waaren en manufactuuren. 401 Hoe de kosten tot deszelfs beſcherming noodig te vinden. 403 Eertijds zonder inkomende en uitgaande rechten beveiligd. 406 Of door dwangmiddelen kan worden bevorderd. 430 *en vol.* 454 Monopolien denzelven nuttig. 433 Nuttigheid der Volkplantingen voor denzelven. 443 *en volg. Proviſioneele Nampliſſementen* en *Arresten* denzelven voordeelig 487 en 488 Kwaade trouw de grootſte kwaal, welke den zelven drukt. 489. 521 Verſcheiden middelen door den Heer *van den Heuvel* tot deszelfs herſtel voorgeſlagen. 512-516 en 519 Aanmerkingen over dezelven. 517-519 Wat eigenlijk daar toe noodig zij. 526 *en volg.*

KOOPHANDEL (Kamer van te Amſterdam opterichten heeft geen voortgang. 528

KOOPLIEDEN of hunne pracht en weelde 't verval des handels te weeg brengen? 52-54 en 72 Hunne klagten wegens de belastingen ten onrechte veracht. 72 *en volg.* 122 Werken mede tot het verval des koophandels. 109 Hun getal in Europa zeer toegenomen. *Ibid.* Nadeelen hier door voor onzen koophandel veroorzaakt. *Ibid.* 110 en 111 Hollandſche niet geacht als voorheen. 128 Kwaade gevolgen hier uit ſpruitende. *Ibid.* en 129

KRAAMERS hun omloopen te weeren. 512

KRIJGSMAGT zoo te water als te land volſtrekt nodig. 290 Voordeelig voor den burger en arbeidsman 314 Noodzaakelijk in onze Volkplantingen. 465 en 466 Als mede voor 't belang des koophandels. 528

L.

LAKENEN Die van Aken en Verviers om hun goedkoop getrokken. 85

——— (GOUDEN) Belasting op dezelven. 70

LANDEN (BEZAAIDE) Belasting op dezelven. 62

LANDMAGT van den Staat, moet vooral in een behoorlijken ſtaat worden gebragt. 136 *en volg.* 290

LASTGELD wanneer ingevoerd en waarom dus genaamd. 100

LEEVENSMIDDELEN hunne duurte doet het werkvolk verloopen. 82 En de Fabrieken verminderen. 125 Middelen om daarin den arbeidslieden te gemoet te komen. 415 *en volg.*

LIJNBAANEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86

LINTFABRIEKEN door de hooge arbeidsloonen vervallen 86

LODEWIJK de XIV. deszelfs inval in onzen Staat, 290 voor Frankrijk als ons nadeelig. 332 Noodzaakt ons tot verbonden tegen hem. 342-344

LOMBARDEN Zie ITALIAANEN.
LUBEK Oudheid van deszelfs koophandel. 35

M.

MAAT (RONDE) wanneer deze belasting eerst is ingevoerd enz, bl. 60
MAATSCHAPPIJ (O. I.) Haar bloei heeft mede gewerkt tot den algemeenen bloei onzes handels 116. 117 Doch heeft veel tot het verval onzer fabrieken toegebragt. 118. en 119 Haar verval. 166 Oorzaaken daarvan 168. *en volg.* 184 Nadeelen die zij en onze Koophandel door de fluikerijen en onkundigheid der bedienden lijden. 179 Onderhoudt geen genoegzaame krijgsmagt, en is te zorgeloos omtrent de middelen haarer beveiliging 180 Nadeelen haar door de mededinging der Engelfchen toegebragt. 182-184 Twijfeling of dezelve ons niet meer na- dan voordeel toebrengt. 189 Redenen, waarom dezelve in ftand moet worden gehouden. 450 Weinig belang door haare Deelgenooten in haar gefteld. 477 Door de Hoofddeelgenooten tegenwoordig alleen ftaande gehouden en waarom. 478
——— ——— ——— (W. I.) Oorzaaken haarer verval. 186 Is den koophandel tot bezwaar. *Ibid.*
MAATSCHAPPIJEN (O. en W. I.) Oogmerken waarmede opgericht zijn 472 Allengskens uit het oog geraakt. 473. 't Bijzonder belang der deelgenooten in dezelven te veel behartigd. *Ibid, en volg.* Invloed, welken de Heer Stadhouder op haar goed beftier zoude kunnen hebben. 483
MAGAZIJNEN van koopwaaren, zwaarigheden waar aan 't aanleggen derzelven bij ons onderhevig is 362. Middelen daar tegen voorgeflaagen. 363 Zwaarigheden daar tegen ingebragt. 364 Nader middel. 365
MANUFACTUUREN De verhooging der dagloonen doet haar in prijs rijzen. 84 Voordeelen daaruit voor de vreemde. 85 De Indifche benadeelen de inlandfche. 118 De onze in Frankrijk verbooden. 137 Vreemde meer dan de onze bij ons getrokken. 267 Onze koophandel laat niet toe zich alleen tot de onzen te bepaalen. 268 Inlandfche door de Marskraamers enz. benadeeld. 273 en 510 't Aanleggen derzelven ten platten lande verkeerdelijk belet. 278 Zijn zoo niet vervallen of kunnen herfteld worden. 284 Door geen dwangmiddelen te helpen. 430. *en volg* 437 Dracht der inlandfche behoorde boven die der buitenlandfchen te worden verkoozen. 439 Zie ook FABRIEKEN.
MARSDRAAGERS benadeelenden binnenlandfchen handel

del en de manufactuuren. 273 Hun omloopen te verbieden. 512
MONOPOLIEN Haare nuttigheid. 433
MUNSTER (BISSCHOP VAN) Deszelfs voorſpoedige oorlog tegen onzen Staat aan 't gemis van een Eminent Hoofd toe te ſchrijven. 148

N.

NAMPTISSEMENTEN (*Provtſioneele*) hunne nuttigheid voor den koophandel. 487
NEDERLANDEN (OOSTENRIJKSCHE) veele takken van onzen handel op dezelven te niet gegaan. 103
—— —— (VERENIGDE) Verliezen hun aanzien in den oorlog tegen Cromwel. 139 Geen Staat bij hen in geldmiddelen en crediet te vergelijken. 291 Waarom zij minder krachten dan voorheen vertoonen. 292 Hunne particulieren rijk doch niet de Staat. *Ibid* Bewijzen van hunne nog in weezen zijnde vermogens. 293 Hebben minder van Frankrijk dan van 't Huis van Oostenrijk te vreezen. 304 Moeten hunne veiligheid niet in de jaloezie hunner naburen ſtellen. *Ibid en volg.* Noch op 't belang 't welk dezelven bij hun behoudenis hebben vertrouwen. 306 Of zij in ſtaat zijn om op hunne krachten te ſteunen. 308 *en volg.* Gevoelen van *Montesquieu*, wegens den duur der Staaten op hen niet toepaſſelijk. 316 Hun koophandel kan wel verminderd, maar niet geheel en al in den grond geholpen worden. 322 *en volg.* Hunne gelukkige Regeeringsvorm. 326 Hebben verbonden noodig. 329 Frankrijk maakt zich denzelven zoo wel tot zijn eigen als hunne ſchade te onvriend. 332 *en volg* Wat zij noodig hebben om hunne vermogens en krachten te behouden. 336 Hun belang ten aanzien der europiſche Mogenheden. 337 De Franſche en Spaanſche Volkplantingen in West-Indië hun voordeelig *Ibid.* Hun groot belang in de onzijdigheid. 338 Moeten gewapend zijn. 340 Hunne verbintenisſen tegen de Franſchen door deze Natie zelf veroorzaakt. 342 en 344 Kunnen zonder behoorlijke krijgsmagt niet ſtaande blijven. 343 Hooge noodzaakelijkheid, dat zij eene zeemagt onderhouden. 344 *en volg.* Of zij in den voorigen oorlog deel hadden behooren te neemen. 348 Hunne Staatsgeſteldheid op de billijkheid gegrond. 351 De burgerlijke vrijheid in dezelve minst beſnoeid. 442 Oorlog voor hen allerverderfelijkst vooral met Engeland. 522. en 523 Krijgsmagt hun noodzaakelijk. *Ibid.* Allergelegenst tot den handel. 525 Voortreffelijkheid hun-

hunner Regeeringsvorm. *I bid.*
NEERINGEN 't Oefenen van dezelven ten platten lande verkeerdelijk belet. 278
NEGERS (Weggeloopen) in Suriname. 't Gedrag door ons met hen gehouden, vergeleeken bij dat, het welk de Engelſchen eertijds met de Deenen hebben gehouden. 195 *en volg.*
NEGOTIATIEN zie GELDLEENINGEN.
NOORMANNEN moeten oudtijds koophandel hebben gedreeven. 33 *en volg*
NOORWEGEN Oudheid van deszelfs koophandel. 35 *en* 36

O.

OLIESLAAGERIJEN Door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87
OLIJF-OLIE Belasting op dezelve 70
OMLOOPERS benadeelen den binnenlandſchen handel en de manufactuuren. 273. *en* 510
ONZIJDIGHEID Nuttigheid van dezelve voor onzen Staat. 338. *en volg.* Haare voordeelen te breed uitgemeeten. 340
OORLOG voor ons allerverderfelijkst. 522 Vooral met Engeland 523
OOSTENDE Handel in Spaanſche wol derwaards verlegd. 103
OOSTENRIJK (Huis van) Beſchouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 301. en 303. 304
OOSTERLINGEN Oudheid huns koophandels. 36 Door ons van den handel van *Oeconomie* ontzet, krijgen op hunne beurt, gelegenheid om 'er ons van te ontzetten. 101. en 102
OPVOEDING Verkeerde onzer jeugd en haare kwaade gevolgen voor den koophandel enz. 251 258. 259. 521.
ORANJE Huis van, Frankrijk zonder reden op hetzelve gebeeten. 333
—— —— (PRINSEN VAN) zie STADHOUDERS.
OVERDAAD zie PRACHT.
OVERHEID HOOGE, haare zorg om den koophandel te begunſtigen. 527

P.

PAPIER (GEZEGELD) wanneer deze belasting eerst is ingevoerd enz. 71. en 72
PAPIERMAAKERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86
PENNING 40'. benadeelt den koophandel. 69. 233. 398. 508. *en volg.*
PLAATDRUKKERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87
PLANTAADJEN in Suriname, ſlinkſche middelen in 't werk geſteld omze te hoog, bij 't geld opneemen te doen ſchatten. 214 Onderhevig aan rampen. 215 Berekening wat zij jaarlijks opbrengen kunnen. 217. *en volg.* De interest van de hypotheeken op dezelven

te hoog geſteld. 218 Bultenſpoorige kosten op haare overdragt, vooral bij executie, vallende. 224 Slinkſche wegen daaromtrent plaats hebbende. 226
PLATEELBAKKERIJEN hun verval door het indisch porcelein veroorzaakt. 119
POOLEN Deszelfs verdeeling kan ſchadelijke gevolgen voor onzen graanhandel hebben. 301
PORCELEIN (Indisch) veroorzaakt het verval der inlandſche plateelbakkerijen. 119
PORTO FRANKO (*Generaal*) Voorgeſlagen tot bevordering des koophandels. 363 Niet uitvoerlijk. 365 (*elimiteerd*) en zwarigheden in 't zelve. *Ibid. en volg.* 375 *en volg.* 399 *en volg.*
PORTUGAL de handel op dit Rijk in Engelſche handen. 106
POTASCH waagrecht op deze waar veranderd 70
PRACHT of en in hoe verre voor den koophandel en fabrieken nadeelig is. 52-54. en 72. 243 *en volg.*
PRUISEN Beſchouwing van deszelfs magt. 301. 303. 304

R.

RAZIJNEN Waagrecht op dezelven. 70
RECHTEN *op den koophandel.* Hunne verhooging drukt denzelven. 98 Hunne invoering en waarin beſtaan 99 en 100 Zijn eene der voornaamſte oorzaaken van 't verval des handels geworden. 100. *en volg.* Hunne heffing belemmert den koophandel. 122. Doet naar omwegen uitzien. 125. *en volg.*
RECHTEN (inkomende en uitgaande) in verpachting gegeeven, bragten den koophandel in gevaar. 355 Middelen om dezelven te verligten. 356-359. 364 Behooren niet het eenigſte inkomen der Admiraliteiten te zijn 384 Te verminderen op ½ perc. 385 De koophandel eertijds zonder denzelven beſchermd. 405. *en* 406
REGEERING (Stadhouderlijke) behoort gehandhaafd te worden. 288
REGERINGSVORM onzer landen haare voortreffelijkheid. 525
ROGGE Belasting op dezelve en haare verhoogingen. 67
RUNDVEE Belasting op 't zelve. 68
RUSLAND Waarom de Engelſchen in den handel op dat Rijk beter dan wij zijn geſlaagd. 93 Beſchouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 303

S.

SCHEEPSBOUW door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86
SCHEEPSMAGT van onzen Staat door de Engelſche Akte van Navigatie gefnuikt. 236
SCHEEPVAART op Frankrijk benadeeld door 't invoeren

van 't vatgeld. 144 Door de Engelſche Acte van Navigatie geknakt. 236 Is zoo niet verloopen of kan herſteld worden. 284 Haar verval doet 's lands inkomſten verminderen. 289 Benadeeld door den 40en penning op de ſchepen. 398. 510 Zie ook KOOPHANDEL

SLUIKEN word gemeen door de al te zwaare lasten. 125 *en volg.*

SLUIKERIJEN voor treken van ſchranderheid gehouden. 258 Moeielijk te beletten 371 Geſchiedt best door de belastingen laag te ſtellen. *Ibid.* Noodzaakelijk dat geweerd worden. 525

SPAARZAAMHEID waarin beſtaat. 353

SPANJE deszelfs oude bloei en koophandel. 30-32 Onze handel op dat Rijk verloopen. 105 Beſchouwing van deszelfs tegenwoordige magt 300

STAATSGESTELTENIS heeft invloed op den koophandel. 134 Nadeelige gevolgen van derzelver verandering bij ons. *Ibid. en volg.*

STADHOUDER heeft belang in 't handhaaven der regeering en in de welvaart des Lands. 326 Invloed welken hij op de welvaart der Colonien zoude kunnen hebben. 484 't Staat niet vollſtrekt aan hem bekwaame en eerlijke lieden tot de ampten te benoemen. 484

STADHOUDERS Bitterheid tegen hun gezag, oorzaak van veele rampſpoeden. 138 en 139. 141. 148 Hunne herſtelling in 1672 behoudt den Staat. 151 Aanmerkelijke uitdrukkingen van H. Ed. Gr. Mog. in 1674 en 1747 deswegen. 152-156

STEDEN Behoorden de manufactuuren ten platten lande niet te beletten. 278 429

SUIKER Waagrecht op deze waar. 70 Ongerafineerde behoort bij *den in-* en uitvoer vrij te *zijn.* 384 Binnen 's land geconſumeerd wordende ten behoeve der Admiraliteit te belasten. *Ibid.*

SUIKER-RAFINADERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86

SURINAME gebrek aan goed bewind oorzaak van 't verval dier Colonie. 190 't Zelve geſteld in onbekwaame handen. *Ibid.* en 194, 195 *en volg* Oorzaaken van 't aanleggen en den bloei dier Colonie en van haar verval. 204 en *volg.* Slinkſche wegen door de Planters aldaar, bij de geldopneemingen enz. ingeſlagen. 214 Heeft tot grooten ſteun onzes koophandels en vaart geſtrekt. 450 Zie voorts VOLKPLANTINGEN.

———— (SOCIETEIT VAN) behartigt te veel het bijzonder belang haarer deelgenooten. 417 Overtreedt haare eigen grondregelen. 527 en 528

T.

TABAK belasting op denzelven. 71 Behoorde bij den in- en uitvoer vrij te

te zijn. 383 en 384 Binnenlandſche conſumptie derzelve te belasten. 384 Of niet zwaarder zoude kunnen worden belast. 411
TARW Belasting op dezelve en haare verhoogingen. 66 en 67
THEE Waagrecht op dezelve. 79 't Gebruik van dezen drank veroorzaakt het verval der bierbrouwerijen. 129
TRAFIEKEN Buitenlanders kunnen in onze veiligheid worden gebruikt. 270 en 271 Benadeeld door den 40. penning op de gebouwen daar toe noodig. 398. 510 Buitenlandſche kunnen niet verbooden of belast worden dan tot nadeel des koophandels. 401 't Verval der inlandſche aan de hooge arbeidsloonen toe te ſchrijven. 402 Hoe te bevoordeelen door 't verleenen van vrijdommen aan hun die 'er in arbeiden. 415
TRANSIT (vrij der Koopmanſchappen tot bevordering des koophaneels voorgeſlagen en aanmerking daar over. 363 en 364
TROMP (KORNELIS) klaagt over de Zeekapiteinen. 146
——— MAARTEN HARPERTSZ. klaagt over de zwakheid der Vlooten tegen de Engelſchen uitgerust enz. 139
TROUW kwaade de grootſte kwaal, welke den koophandel drukt. 89
TURF Belasting op die waar. 69
TURFSCHUUREN openbaare ten behoeven van hun die in de fabrieken werken. 413
TWEEDRAGT onder de leden van ſtaat na den dood van Willem den II. haare droevige gevolgen. 137-158

V.

VERREN Waagrecht op dezelven. 70
VEILGELD wanneer ingevoerd en waarom dus genaamd. 100
VENETIE Aanmerkingen over dezen Staat. 320
VERBONDEN met vreemde Mogendheden noodig voor onzen koophandel. 160. 328 Nadeelen uit derzelver gemis voortſpruitende. 162 164 derzelver noodzaakelijkheid beweezen. 164
VERPACHTING van 's lands gemeene middelen wanneer ingevoerd. 61 Beloop der eerſte verpachting. 63
VERWERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86
VIJGEN Waagrecht op dezelven. 70
VISCH (ZOUTE) belasting op denzelven. 70
VISSCHERIJEN ſchadelijke invloed der belastingen op dezelven. 82 *en volg.* Nadeel, welk zij door de hooge dagloonen lijden. 87 Derzelver verval en naakende ondergang. 88
VLAANDEREN deszelfs koophandel en bloei. 28. 39.
VLUCHTELINGEN (Franſche) helpen Suriname voorál bevolkt. 203

VOLKPLANTINGEN Engelſche in Zuid-Amerika benadeelen onzen koophandel. 188 Franſche door Hollandsch geld eerst in bloei geholpen. 202 Vreemde benadeelen de onzen door haare mededinging. 217 Voor de Engelſchen en Franſchen nadeelig. 300 De Franſche en Spaanſche in Amerika geeven ons voordeel. 337 Haar behoud hangt of van eene Zeemagt. 345 Of altijd wel een voordeel voor een Staat zijn. *Ibid.* Oogmerk der Engelſchen in 't aanleggen derzelven. 346 Haare noodzakelijkheid voor onzen Staat. 443 *en volg.* Wat oogmerk men zich in 't aanleggen enz. derzelven moet voorſtellen. 459 Haare nuttigheid voor de europiſche Mogendheden. 460

——— ——— (Nederlandſche) in Amerika Slaakhandel der Engelſchen op dezelven benadeelt onzen koophandel. 188 Gebrek aan goed bewind de voornaame oorzaak van haar verval. 190. 224. 463 Verdere oorzaaken haars vervals. 204 *en volg.* Geldleeningen ten haaren behoeve hoe ingericht. 213 Slinkſche handel der Planters omtrent dezelven. 214 Haar groote toeloop. 215 Haare kwaade gevolgen *Ibid* en 216 Mededinging der vreemde Volkplantingen voor haar nadeelig. 217 De interest derzelver hypotheeken al te hoog. 218 De belastingen drukken de ingezetenen derzelven 219 Buitenſpoorige onkosten op verkoopingen bij executie aldaar 224 en 225 Kwaade kunſtenaarijen daaromtrent gepleegd wordende 227 Moeten niet door dwang tot het gebruik van inlandſche manufacturen gebragt worden. 437 Middelen om haar verval voor te komen en haar te doen bloeien. *Ibid. en volg.* Oorzaaken van haar ſlecht beſtier 477. 478. Nadeelige gevolgen welk n een zoodaanig beſtier voor dezelven kan hebben. 479 Bekwaame lieden tot haar beſtier te gebruiken 481 Welk een invloed de Heer Stadhouder op haare welvaart konde hebben. 483 en 484

VRIJHEID (Burgerlijke) nergens minder dan bij ons beſnoeid. 542

VROUWEN (getrouwde) Hoe de voorrechten haar bij 't recht gegeeven krachteloos worden gemaakt. 262

W.

WAAG (Recht op de) Wanneer ingevoerd enz. bl 70

WAAGDRAGERS te Amſterdam, zekere hunne uitlegging eens art. hunner Ord. belemmert den koophandel. 122 en 123.

WAAREN (Grove, Belasting op dezelven. 70

WEEDASCH Waagrecht op deze waar veranderd. 70

WEST-INDIËN Onze handel op dezelven, door de Engelſchen benadeeld. 187 189
WIJN Belasting op denzelven ingevoerd en haare verhoogingen. 65. en 66
WISBUY deszelfs zee-rechten bewijzen de Oudheid des koophandels der Oosterlingen. 36
WIT (JOH. DE) redenen van deszelfs verſchillend gedrag in de oorlogen met Engeland. 140 en 141 Toont in den oorlog tegen Karel den II. een groot man te zijn. 146 Oneenigheden onder deszelfs beſtier. *Ibid.* en 151
WOL (SPAANSCHE) De Handel in dezelve uit deze landen naar Oostende verlegd. 103

Z.

ZEEMAGT Frankrijk had 'er eene in oude tijden 13. en 20 Van den Staat: haar verval en gevolgen daar van. 136. *en volg.* Moet in behoorlijken ſtaat worden gebragt. 290. 345
ZEEP Belasting op die waar en haare verhoogingen. 67
ZEESTEDEN zouden geen nadeel lijden van den vrijdom of de gratificatien aan de arbeidslieden in de fabrieken. 427
ZEDEN onze door de buitenlanders, vooral Franſchen bedurven. 272 Hoe te verbeteren. 521
ZUINIGHEID Waar in beſtaat. 353
ZOUT Belasting op hetzelve en haare verhoogingen. 67 en 68
ZWEEDEN Oudheid van deszelfs koophandel. 35 en 36 Beſchouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 302
ZWINDELHANDEL beſchreeven. 259. *en volg.* Dwaaſelijk geduld. 260 Middelen om denzelven te beletten. 511. en 512